तैत्तिरीयसंहिता

प्रथमं काण्डम्

इ॒षे त्वो॒र्जे त्वा॑ वा॒यव॑: स्थोपा॒यव॑: स्थ दे॒वो व॑: सवि॒ता प्रार्प॑यतु॒
श्रेष्ठ॑तमाय॒ कर्म॑ण॒ आ प्या॑यध्वमघ्निया देवभा॒गमूर्ज॑स्वती॒: पय॑स्वतीः
प्र॒जाव॑तीरनमी॒वा अ॑य॒क्ष्मा मा व॑: स्ते॒न ई॑शत॒ माघश॑ँसो रु॒द्रस्य॑
हे॒तिः परि॑ वो वृणक्तु ध्रु॒वा अ॒स्मिन्गोप॑तौ स्यात ब॒ह्वीर्यज॑मानस्य
प॒शून्पा॑हि ॥१॥

य॒ज्ञस्य॑ घो॒षद॑सि॒ प्रत्यु॑ष्ट॒ँ रक्ष॒: प्रत्यु॑ष्टा॒ अरा॑तयः प्रेयम॑गाद्धि॒षणा॑
ब॒र्हिर॑च्छ॒ मनु॑ना कृ॒ता स्व॒धया॒ वित॑ष्टा॒ त आ व॑हन्ति क॒वय॑:
पु॒रस्ता॑द्दे॒वेभ्यो॒ जुष्ट॑मि॒ह ब॒र्हिरा॒सदे॑ दे॒वानां॑ परिपू॒तम॑सि व॒र्षवृ॑द्धमसि॒
देव॑बर्हि॒र्मा त्वा॒न्वङ्मा ति॒र्यक्
पर्व॑ ते राध्यासमाच्छे॒त्ता ते॒ मा रि॑षं॒ देव॑बर्हिः श॒तव॑ल्शं॒ वि रो॑ह
स॒हस्र॑वल्शा ।१। वि व॒यँ रु॑हेम पृथि॒व्याः स॒म्पृच॑: पाहि सुस॒म्भृता॑
त्वा॒ संभ॑रा॒म्यदि॑त्यै रास्ना॑सी॒न्द्राण्यै॑ स॒न्नह॑नं पू॒षा ते॑ ग्र॒न्थिं ग्र॑थ्नातु॒ स
ते॒ मास्था॒दिन्द्र॑स्य त्वा बा॒हुभ्या॒मुद्य॑च्छे॒ बृह॒स्पते॑र्मू॒र्ध्ना
ह॑राम्यु॒र्व॑न्तरि॑क्ष॒मन्वि॑हि दे॒वं ग॒मम॑सि ॥२॥

शुन्ध॑ध्वं॒ दैव्या॑य कर्म॑णे देवय॒ज्यायै॑ मात॒रिश्व॑नो घ॒र्मो॑ऽसि॒
द्यौर॑सि पृथि॒व्य॑सि वि॒श्वधा॑या असि पर॒मेण॒ धाम्ना॒ दृँह॑स्व॒ मा
ह्वा॒र्वसू॑नां प॒वित्र॑मसि श॒तधा॑रं॒ वसू॑नां प॒वित्र॑मसि स॒हस्र॑धारँ हु॒तः
स्तो॒को हु॒तो द्र॒प्सो॑ऽग्नये॑ बृह॒ते नाका॑य । स्वाहा॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॒ँ
सा वि॒श्वायु॒: सा वि॒श्वव्य॑चा॒: सा वि॒श्वक॑र्मा॒ सं
पृ॑च्यध्वमृतावरीरू॒र्मिणी॒र्मधु॑मत्तमा म॒न्द्रा धन॑स्य सा॒तये॒ सोमे॑न॒ त्वा
त॑न॒च्मीन्द्रा॑य दधि॒ विष्णो॑ ह॒व्यँ र॑क्षस्व ॥३॥

कर्म॑णे वां दे॒वेभ्य॑: शकेयं॒ वेषा॑य त्वा॒ प्रत्यु॑ष्ट॒ँ रक्ष॒: प्रत्यु॑ष्टा॒ अरा॑तयो॒
धूर॑सि॒ धूर्व॒ धूर्व॑न्तं॒ धूर्व॒ तं यो॑ऽस्मान्धूर्व॑ति॒ तं धू॑र्व॒ यं व॒यं धूर्वा॑म॒स्त्वं
दे॒वाना॑मसि॒ सस्नि॑तमं॒ पप्रि॑तमं॒ जुष्ट॑तमं॒ वह्नि॑तमं देव॒हूत॑म॒मह्रु॑तमसि

हविर्धानं
दृँहस्व मा ह्वा मित्रस्य त्वा चक्षुषा प्रेक्षे मा भेर्मा सं विक्था मा त्वा
।१।
हिँसिष मुरु वाताय देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्यामग्नये जुष्टं निर्वपाम्य ग्नीषोमाभ्या मिदं देवाना मिद मु नः
सह
स्फात्यै त्वा नारात्यै सुवरभि वि ख्यैषं वैश्वानरं ज्योति र्दृँहन्तां दुर्या
द्यावापृथिव्यो रुर्वन्तरिक्षमन्विह्य दित्यास्त्वोपस्थे सादयाम्य ग्ने
हव्यँरक्षस्व ॥४॥

देवो वः सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभि रापो
देवीरग्रेपुवो अग्रेगुवो ऽग्र इमं यज्ञं नयताग्रे यज्ञपतिं धत्त
युष्मानिन्द्रोऽवृणीत वृत्रतूर्ये यूयमिन्द्रमवृणीढ्वं वृत्रतूर्ये
प्रोक्षिताः स्था ऽग्नये वो जुष्टं प्रोक्षाम्यग्नीषोमाभ्याँ
शुन्धध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्याया
अवधूतँ रक्षोऽवधूता अरातयोऽदित्यास्त्वगसि प्रति त्वा ।१।

पृथिवी वेत्त्व धिषवणमसि वानस्पत्यं प्रति
त्वादित्यास्त्वग्वेत्त्व ग्नेस्तनूरसि वाचो विसर्जनं देववीतये त्वा
गृह्णाम्य द्रिरसि वानस्पत्यः
स इदं देवेभ्यो हव्यँ सुशमि शमिष्वे षमा वदोर्जमा वद
द्युमद्वदत वयँ सङ्घातं जेष्म वर्षवृद्धमसि प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्तु
परापूतँरक्षः परापूता अरातयो रक्षसां भागो ।२। ऽसि
वायुर्वो वि विनक्तु देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रति गृह्णातु ॥५॥

अवधूतँ रक्षोऽवधूता अरातयो ऽदित्यास्त्वगसि प्रति त्वा पृथिवी वेत्तु
दिवः स्कम्भनिरसि प्रति त्वादित्यास्त्वग्वेत्तु
धिषणाऽसि पर्वत्या प्रति त्वा दिवः स्कम्भनिर्वेत्तु

धिषणाऽसि पार्वतेयी प्रति त्वा पर्वतिर्वेत्तु
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामधि वपामि
धान्यमसि धिनुहि देवान् प्राणाय त्वा ।१। ऽपानाय त्वा व्यानाय त्वा
दीर्घामनु प्रसितिमायुषे धां देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रति गृह्णातु
॥६॥

धृष्टिरसि ब्रह्म यच्छा पाग्नेऽग्निमामादं जहि निष्क्रव्याद सेधा ऽऽ
देवयजं वह निर्दग्ध रक्षो निर्दग्धा अरातयो ध्रुवमसि पृथिवीं
दृ हाऽऽयुर्दृ ह प्रजां दृ ह सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह
धर्त्रमस्यन्तरिक्षं दृ ह प्राणं दृ हापानं दृ ह सजातानस्मै यजमानाय
पर्यूह धरुणमसि दिवं दृ ह चक्षुः ।१।
दृ ह श्रोत्रं दृ ह सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह धर्मासि दिशो दृ ह
योनिं दृ ह प्रजां दृ ह सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह चितः स्थ
प्रजामस्मै रयिमस्मै सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह
भृगूणामङ्गिरसां तपसा तप्यध्वं
यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति वेधसः । पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू
वि मुञ्चताम् ॥७॥

सं वपामि समापो अद्भिरग्मत समोषधयो रसेन
स रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वम द्भ्यः परि प्रजाताः स्थ
समद्भिः पृच्यध्वं जनयत्यै त्वा सं यौम्य ग्नये त्वा ऽग्नीषोमाभ्यां
मखस्य शिरोऽसि घर्मोऽसि विश्वायुरुरु प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतां
त्वचं गृह्णीष्वा न्तरित रक्षोऽन्तरिता अरातयो देवस्त्वा सविता ।१।
श्रपयतु वर्षिष्ठे अधि नाके ऽग्निस्ते तनुवं माऽति धागग्ने हव्य रक्षस्व
सं ब्रह्मणा पृच्यस्वै कताय स्वाहा द्विताय स्वाहा त्रिताय स्वाहा ॥८॥

आ ददे इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणः सहस्रभृष्टिः शततेजा
वायुरसि तिग्मतेजाः पृथिवि देवयजन्योषध्यास्ते मूलं मा

हि॒ꣳसिष॒ मप॑हतो॒ऽररुः॑ पृथि॒व्यै व्र॒जं ग॑छ गो॒स्थान॒ं वर्ष॑तु ते॒
द्यौ ब॑धा॒न दे॑व सवितः पर॒मस्यां॑ परा॒वति॑ श॒तेन॒ पाशै॒र्यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॒ यं च॑
व॒यं द्वि॒ष्मस्तमतो॒ मा मौ॒ग
प॑हतो॒ऽररुः॑ पृथि॒व्यै दे॑व॒यज॑न्यै व्र॒जं ।१। ग॑छ गो॒स्थानं वर्ष॑तु ते॒
द्यौ ब॑धा॒न दे॑व सवितः पर॒मस्यां॑ परा॒वति॑ श॒तेन॒ पाशै॒र्यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॒ यं च॑
व॒यं द्वि॒ष्मस्तमतो॒ मा मौ॒ग प॑हतो॒ऽररुः॑ पृथि॒व्या अदे॑वयजनो व्र॒जं
ग॑च्छ गो॒स्थान॒ं
वर्ष॑तु ते॒ द्यौ ब॑धा॒न दे॑व सवितः पर॒मस्यां॑ परा॒वति॑ श॒तेन॒
पाशै॒र्यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मस्तमतो॒ मा ।२। मौग॒ ररु॑स्ते॒ दिव॒ं मा
स्का॒न् वस॑वस्त्वा॒ परि॑ गृह्णन्तु गाय॒त्रेण॒ छन्द॑सा रु॒द्रास्त्वा॒ परि॑ गृह्णन्तु॒
त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साऽऽदि॒त्यास्त्वा॒ परि॑ गृह्णन्तु॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑सा दे॒वस्य॑
सवि॒तुः स॒वे कर्म॑ कृण्वन्ति वे॒धस॑ ऋ॒तम॑स्यृ॒ त॒सद॑नमस्यृ॒ त॒श्रीर॑सि॒
धा अ॑सि स्व॒धा अ॑स्यु॒र्वी चासि॒ वस्वी॑ चासि पु॒रा क्रू॒रस्य॑ वि॒सृपो॑
विरप्शि ।३। न्नु॒ दा॒दाय॑ पृथि॒वीं जी॒रदा॑नु॒र्यामैर॑यञ्चन्द्रम॑सि स्व॒धाभि॒स्तां
धीरा॑सो अनु॒दृश्य॑ यजन्ते ॥६॥

प्रत्यु॑ष्टꣳ रक्षः॒ प्रत्यु॑ष्टा॒ अरा॑तयो॒ ऽग्नेर्व॒स्तेजि॑ष्ठेन॒ तेज॑सा॒ निष्ट॑पामि
गो॒ष्ठं मा निर्मृ॑क्षं वा॒जिनं॑ त्वा सपत्नसा॒हꣳ सं मा॑र्ज्मि॒
वाचं॑ प्रा॒णं चक्षु॑ः श्रोत्रं॑ प्र॒जां योनि॒ं मा निर्मृ॑क्षं वा॒जिनीं॑ त्वा सपत्नसा॒हीꣳ
सं मा॑र्ज्म्या॒ शासा॑ना सौमन॒सं प्र॒जाꣳ सौभा॑ग्यं त॒नूम् । अ॒ग्नेरनु॑व्रता
भू॒त्वा सं न॑ह्ये सुकृ॒ताय॒ कम् ॥
सु॒प्र॒जस॑स्त्वा व॒यꣳ सु॒पत्नी॒रुप॑ ।१। सेदिम ।
अग्ने॑ सपत्न॒दम्भ॑नमद॑ब्धासो॒ अदा॑भ्यम् ॥
इ॒मं वि ष्या॑मि॒ वरु॑णस्य॒ पाश॒ं यमब॑ध्नीत सवि॒ता सु॒केत॑ः ।
धा॒तुश्च॒ योनौ॑ सुकृ॒तस्य॑ लो॒के स्यो॒नं मे॑ स॒ह पत्या॑ करोमि ॥
समायु॑षा॒ सं प्र॒जया॒ सम॑ग्ने॒ वर्च॑सा॒ पुन॑ः ।
सं पत्नी॒ पत्या॒ऽहं ग॑च्छे॒ समा॒त्मा त॒नुवा॒ मम॑ ॥
म॒ही॒नां पयो॒ऽस्योष॑धीना॒ꣳ रस॒स्तस्य॒ तेऽक्षी॑यमाणस्य॒ नि ।२। र्व॑पामि

महीनां पयोऽस्योषधीनाँ रसोऽदब्धेन त्वा चक्षुषाऽवेक्षे सुप्रजास्त्वाय
तेजोऽसि तेजोऽनु प्रेह्यग्निस्ते तेजो मा वि नैदग्नेर्जिह्वाऽसि सुभूर्देवानां
धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे भव शुक्रमसि ज्योतिरसि तेजोऽसि
देवो वः सवितोत्पुनात्वछिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिः
शुक्रं ।१। त्वा शुक्रायां धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामि
ज्योतिस्त्वा ज्योतिष्यर्चिस्त्वाऽर्चिषि धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे
गृह्णामि ॥१०॥

कृष्णोऽस्याखरेष्ठोऽग्नये त्वा स्वाहा वेदिरसि बर्हिषे त्वा स्वाहा
बर्हिरसि स्रुग्भ्यस्त्वा स्वाहा दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा
स्वधा पितृभ्य ऊर्ग्भव बर्हिषद्भ्य ऊर्जा पृथिवीं गच्छत विष्णोः
स्तूपोऽस्यूर्णाम्रदसं त्वा स्तृणामि स्वासस्थं देवेभ्यो गन्धर्वोऽसि
विश्वावसुर्विश्वस्मादीषतो यजमानस्य परिधिरिड ईडित इन्द्रस्य
बाहुरसि ।१। दक्षिणो यजमानस्य परिधिरिड ईडितो मित्रावरुणौ
त्वोत्तरतः परि धत्तां ध्रुवेण धर्मणा यजमानस्य परिधिरिड ईडितः
सूर्यस्त्वा पुरस्तात्पातु कस्याश्चिदभिशस्त्या वीतिहोत्रं त्वा कवे द्युमन्तँ
समिधीमह्यग्ने बृहन्तमध्वरे विशो यन्त्रे स्थो वसूनाँ
रुद्राणामादित्यानाँ सदसि सीद जुहूरुपभृद ध्रुवाऽसि घृताची नाम्ना
प्रियेण नाम्ना प्रिये सदसि सीदैता ध्रुवासदन्त्सुकृतस्य लोके ता विष्णो
पाहि
पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञनियम् ॥११॥

भुवनमसि वि प्रथस्वऽग्ने यष्टरिदं नमः ।
जुह्वेह्यग्निस्त्वा ह्वयति देवयज्याया उपभृदेहि देवस्त्वा सविता ह्वयति
देवयज्याया अग्नाविष्णू मा वामव क्रमिषं वि जिहाथां मा मा सं
ताप्तं
लोकं मे लोककृतौ कृणुतं विष्णोः स्थानमसीत इन्द्रो अकृणोद्वीर्याणि
समारभ्योर्ध्वो अध्वरो दिविस्पृशमह्रुतो ।१। यज्ञो

यज्ञपतेरिन्द्रावान्त्स्वाहा
बृहद्भाः पाहि माऽग्ने दुश्चरितादा मा सुचरिते भज
मखस्य शिरोऽसि सं ज्योतिषा ज्योतिरङ्काम् ॥१२॥

वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत् ।
अथा सपत्नाँ इन्द्रो मे निग्राभेणाधराँ अकः ॥
उद्ग्राभञ्च निग्राभञ्च ब्रह्म देवा अवीवृधन् ।
अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम् ॥
वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वाऽक्तँ रिहाणा वियन्तु वयः
।
प्रजां योनिं मा निर्मृक्षमा प्यायन्तामाप ओषधयो मरुतां पृषतयः स्थ
दिवं ।१। गच्छ ततो नो वृष्टिमेरय ।
आयुष्पा अग्नेऽस्यायुर्मे पाहि चक्षुष्पा अग्नेऽसि चक्षुर्मे पाहि
ध्रुवाऽसि
यं परिधिं पर्यधत्था अग्ने देव पणिभिर्वीयमाणः ।
तं त एतमनु जोषं भरामि नेदेष त्वदपचेतयातै
यज्ञस्य पाथ उप समितँ सँस्रावभागाः स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्ठा
बर्हिषदश्च ।२। देवा इमां वाचमभि विश्वे गृणन्त आसद्यास्मिन्बर्हिषि
मादयध्वमग्नेर्वामपन्नगृहस्य सदसि सादयामि
सुम्नाय सुम्निनी सुम्ने मे धत्तं धुरि धुर्यौ पातमग्नेऽदब्धायोऽशीततनो
पाहि माऽद्य दिवः पाहि प्रसित्यै पाहि दुरिष्ट्यै पाहि दुरद्मन्यै पाहि
दुश्चरितादविषं नः पितुं कृणु सुषदा योनिँ स्वाहा देवा गातुविदो गातुं
वित्त्वा गातु ।३। मित मनसस्पत इमं नो देव देवेषु यज्ञँ स्वाहा
वाचि स्वाहा वातेधाः ॥१३॥

उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधसः सह मादयध्यै ।
उभा दातारविषाँ रयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम् ॥
अश्रवँ हि भूरिदावत्तरा वां विजामातुरुत वा घा स्यालात् ।

अथा सोमस्य प्रयती युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमं जनयामि नव्यम् ॥
इन्द्राग्नी नवतिं पुरो दासपत्नीरधूनुतम् । साकमेकेन कर्मणा ॥
शुचिं नु स्तोमं नवजातमद्येन्द्राग्नी वृत्रहणा जुषेथाम् ।१।
उभा हि वाँ सुहवा जोहवीमि ता वाजँ सद्य उशते धेष्ठा ॥
वयमु त्वा पथस्पते रथं न वाजसातये । धिये पूषन्नयुज्महि ॥
पथस्पथः परिपतिं वचस्या कामेन कृतो अभ्यानडर्कम् ।
स नो रासच्छुरुधश्चन्द्राग्रा धियं धियँ सीषधाति प्र पूषा ॥
क्षेत्रस्य पतिना वयँ हितेनेव जयामसि ।
गामश्वं पोषयित्वा स नो ।२। मृडातीदृशे ॥
क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मिं धेनुरिव पयो अस्मासु धुक्ष्व ।
मधुश्चुतं घृतमिव सुपूतमृतस्य नः पतयो मृडयन्तु ॥
अग्ने नय सुपथा राये अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।
युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नमउक्तिं विधेम ॥
आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छक्नवाम तदनु प्रवोढुम् ।
अग्निर्विद्वान्त्स यजात् ।३। सेदु होता सो अध्वरान्त्स ऋतून्कल्पयाति
॥
यद्वाहिष्ठं तदग्नये बृहदर्च विभावसो । महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा
उदीरते ॥
अग्ने त्वं पारया नव्यो अस्मान्त्स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा । पूश्च पृथ्वी
बहुला न उर्वी भवा तोकाय तनयाय शं योः ॥
त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ ।४। मर्त्येष्वा । त्वं यज्ञेष्वीड्यः ॥
यद्वो वयं प्रमिनाम व्रतानि विदुषां देवा अविदुष्टरासः ।
अग्निष्टद्विश्वमा पृणाति विद्वान्येभिर्देवाँ ऋतुभिः कल्पयाति ॥१४॥
इति प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः

आप उन्दन्तु जीवसे दीर्घायुत्वाय वर्चस ओषधे त्रायस्वैनँ
स्वधिते मैनँ हिँसी र्देवश्रूरेतानि प्र वपे स्वस्त्युत्तराण्यशीया
ऽऽपो अस्मान्मातरः शुन्धन्तु घृतेन नो घृतपुवः पुनन्तु । विश्वमस्मत्प्र

वहन्तु रिप्रमु दाभ्यः शुचिरा पूत एमि
सोमस्य तनूरसि तनुवं मे पाहि   महीनां पयोऽसि वर्चोधा असि वर्चो
।१।
मयि धेहि   वृत्रस्य कनीनिकाऽसि चक्षुष्पा असि चक्षुर्मे पाहि
चित्पतिस्त्वा पुनातु   वाक्पतिस्त्वा पुनातु   देवस्त्वा सविता
पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभि स्तस्य ते पवित्रपते
पवित्रेण यस्मै कं पुने तच्छकेयमा   वो देवास ईमहे सत्यधर्माणो अध्वरे
यद्वो देवास आगुरे यज्ञियासो हवामहे   इन्द्राग्नी द्यावापृथिवी आप
ओषधी ।२। स्त्वं दीक्षाणामधिपतिरसीह मा सन्तं पाहि ॥१॥

आकूत्यै प्रयुजेऽग्नये स्वाहा मेधायै मनसेऽग्नये स्वाहा दीक्षायै तपसेऽग्नये
स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहा ऽऽपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो
द्यावापृथिवी उर्वन्तरिक्षं बृहस्पतिर्नो हविषा वृधातु स्वाहा   विश्वे
देवस्य नेतुर्मर्तो वृणीत सख्यं विश्वे राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे
स्वाहर्क्सामयोः शिल्पे स्थस्ते वामा रभे ते मा ।१। पातमाऽस्य
यज्ञस्योदृच   इमां धियँ शिक्षमाणस्य देव क्रतुं दक्षं वरुण सँ
शिशाधि ।
ययाऽति विश्वा दुरिता तरेम सुतर्माणमधि नावँ
रुहेमो र्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे यच्छ पाहि मा मा मा
हिँसी र्विष्णोः शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे यच्छ   नक्षत्राणां
माऽतीकाशात्पाही न्द्रस्य योनिरसि ।२।
मा मा हिँसीः   कृष्यै त्वा सुसस्यायै   सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यः
सूपस्था देवो वनस्पति रूर्ध्वो मा पाह्योदृचः   स्वाहा यज्ञं मनसा
स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याँ स्वाहोरोरन्तरिक्षात्स्वाहा यज्ञं वातादा रभे
॥२॥

दैवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्चोधां यज्ञवाहसँ सुपारा नो
असद्वशे । ये देवा मनोजाता मनोयुजः सुदक्षा दक्षपितारस्ते नः पान्तु

ते नोऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ऽग्ने त्वꣳ सु जागृहि वयꣳ सु
मन्दिषीमहि गोपाय नः स्वस्तये प्रबुधे नः पुनर्ददः ।
त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्वा । त्वं ।१। यज्ञेष्वीड्यः ॥
विश्वे देवा अभि मा माऽववृत्रन्पूषा सन्या सोमो राधसा देवः सविता
वसोर्वसुदावा रास्वेयत्सोमाऽऽभूयो भर मा पृणन्पूर्त्या वि राधि
माऽहमायुषा चन्द्रमसि मम भोगाय भव वस्त्रमसि मम भोगाय
भवो स्राऽसि मम भोगाय भव हयोऽसि मम भोगाय भव ।२।
छागोऽसि मम भोगाय भव मेषोऽसि मम भोगाय भव वायवे त्वा
वरुणाय त्वा निर्ऋत्यै त्वा रुद्राय त्वा
देवीरापो अपां नपाद्य ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावान्मदिन्तमस्तं वो माऽव
क्रमिष मच्छिन्नं तन्तुं पृथिव्या अनु गेषं भद्रादभि श्रेयः प्रेहि
बृहस्पतिः पुरएता ते अस्त्वथेमव स्य ।३। वर आ पृथिव्या आरे
शत्रून्कृणुहि सर्ववीर एदमगन्म देवयजनं पृथिव्या विश्वे देवा यदजुषन्त
पूर्व ऋक्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्तो रायस्पोषेण समिषा मदेम ॥३॥

इयं ते शुक्र तनूरिदं वर्चस्तया सं भव भ्राजं गच्छ
जूरसि धृता मनसा जुष्टा विष्णवे तस्यास्ते सत्यसवसः प्रसवे वाचो
यन्त्रमशीय स्वाहा शुक्रमस्यमृतमसि वैश्वदेवꣳ हविः सूर्यस्य
चक्षुराऽरुहमग्नेरक्ष्णः कनीनिकां यदेतशेभिरीयसे भ्राजमानो विपश्चिता
चिदसि मनाऽसि धीरसि दक्षिणा ।१। ऽसि यज्ञियाऽसि
क्षत्रियाऽस्यदितिरस्युभयतः शीर्ष्णी
सा नः सुप्राची सुप्रतीची सं भव मित्रस्त्वा पदि बध्नातु पूषाऽध्वनः
पात्विन्द्रायाध्यक्षायानु त्वा माता मन्यतामनु पिताऽनु भ्राता सगर्भ्योऽनु
सखा सयूथ्यः सा देवि देवमच्छेहीन्द्राय सोमꣳ रुद्रस्त्वाऽऽवर्तयतु
मित्रस्य पथा
स्वस्ति सोमसखा ।२। पुनरेहि सह रय्या ॥४॥

वस्व्यसि रुद्राऽस्यदितिरस्यादित्याऽसि शुक्राऽसि चन्द्राऽसि

बृ॒हस्पति॑स्त्वा सु॒म्ने र॑ण्वतु रु॒द्रो वसु॑भि॒रा चि॑केतु पृथि॒व्यास्त्वा॑ मू॒र्धन्ना
जि॑घर्मि देव॒यज॑न॒ इडा॑याः प॒दे घृ॒तव॑ति॒ स्वाहा॒ परि॑लिखित॒ꣳ रक्षः॒
परि॑लिखिता॒ अरा॑तय इ॒दम॒हꣳ रक्ष॑सो ग्री॒वा अपि॑ कृन्तामि॒
यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्म इ॒दम॑स्य ग्री॒वा ।१। अपि॑ कृन्ताम्य॒स्मे
राय॒स्त्वे राय॒स्तोते॒ राय॒ः सं दे॑वि दे॒व्योर्वश्या॑ पश्यस्व॒
त्वष्टी॑मती ते सपेय सु॒रेता॒ रेतो॒ दधा॑ना वी॒रं वि॑देय॒ तव॑ सं॒दृशि॒
माऽहꣳ रा॒यस्पोषे॑ण॒ वि यो॑षम् ॥५॥

अꣳशुना॑ ते अꣳशुः पृ॑च्यता॒ं परु॑षा॒ परु॑र्ग॒न्धस्ते॒ काम॑मवतु॒ मदा॑य॒ रसो॒
अच्यु॑तो॒ऽमात्यो॑ऽसि शु॒क्रस्ते॒ ग्रहो॒ऽभि त्यं दे॒वꣳ स॑वि॒तार॑मू॒ण्योः
क॒विक्र॑तु॒मर्चा॑मि स॒त्यस॑वसꣳ रत्न॒धाम॒भि प्रि॒यं म॒तिमू॒र्ध्वा यस्या॒मति॒र्भा
अदि॑द्युत॒त्सवी॑मनि॒ हिर॑ण्यपाणिरमिमीत सु॒क्रतुः॑ कृ॒पा सुवः॑ ।
प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्रा॒णाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा प्र॒जास्त्वमनु॒ ।१। प्राणि॑हि
प्र॒जास्त्वामनु॒ प्राण॑न्तु ॥६॥

सोम॑ं ते क्रीणाम्यू॒र्जस्व॑न्त॒ं पय॑स्वन्तं वी॒र्या॑वन्तमभिमाति॒षाहꣳ शु॒क्रं ते॑
शु॒क्रेण॑ क्रीणामि च॒न्द्रं च॒न्द्रेणा॒मृत॑म॒मृते॑न स॒म्यत्ते॒ गोर॒स्मे च॒न्द्राणि॒
तप॑सस्त॒नूर॑सि प्र॒जाप॑ते॒र्वर्ण॒स्तस्या॑स्ते सहस्रपो॒षं पुष्य॑न्त्याश्चर॒मेण॑ प॒शुना॑
क्रीणाम्य॒स्मे ते॒ बन्धु॒र्मयि॑ ते॒ रायः॑ श्रयन्ता॒म॒स्मे ज्योति॑ः सोमविक्र॒यिणि॒
तमो॒ मि॒त्रो न॒ एहि॒ सुमि॑त्रधा॒ इन्द्र॑स्यो॒रु ।१। मा वि॑श॒
दक्षि॑णमु॒शन्नु॒शन्तꣳ स्यो॒नः स्यो॒नꣳ स्वान॒ भ्राजाङ्घा॑रे॒ बम्भा॑रे॒ हस्त॒
सुह॑स्त॒ कृशा॑नवे॒ते वः॑ सोम॒क्रय॑णा॒स्तान्रक्षध्व॒ं मा वो॑ दभन् ॥७॥

उदायु॑षा स्वा॒युशोदोष॑धीना॒ꣳ रसे॒नोत्प॒र्जन्य॑स्य॒ शुष्मे॒णोद॑स्थाम॒मृता॒ꣳ अनु॑
।
उ॒र्व॑न्तरि॑क्षमन्वि॒ह्य॒दि॑त्याः सदो॒ऽस्य॒दि॑त्याः सद॒
आसी॒द॒ऽस्त॑भ्ना॒द्द्यामृ॑ष॒भो अ॒न्तरि॑क्षममि॑मीत वरि॒माण॑ं पृथि॒व्या
आऽसी॑द॒द्विश्वा॒ भुव॑नानि स॒म्राड्विश्वेत्तानि॒ वरु॑णस्य व्र॒तानि॒ वने॑षु॒

व्यन्तरिक्षं ततान वाजमर्वत्सु पयो अघ्नियासु हृत्सु ।१। क्रतुं वरुणो
विक्ष्वग्निं दिवि सूर्यमदधात्सोममद्रा वुदुत्यं जातवेदसं देवं वहन्ति
केतवः । दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥
उस्रावेतं धूर्षादावनश्रू अवीरहणौ ब्रह्मचोदनौ
वरुणस्य स्कम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनमसि
प्रत्यस्तो वरुणस्य पाशः ॥८॥

प्र च्यवस्व भुवस्पते विश्वान्यभि धामानि मा त्वा परिपरी विदन्मा त्वा
परिपन्थिनो विदन्मा त्वा वृका अघायवो मा गन्धर्वो विश्वावसुरा
दध च्छ्येनो भूत्वा परा पत यजमानस्य नो गृहे देवैः सँस्कृतं
यजमानस्य स्वस्त्ययन्य स्यपि पन्थामगस्महि स्वस्तिगामनेहसं येन
विश्वाः परि द्विषो विणक्ति विन्दते वसु नमो मित्रस्य ।१। वरुणस्य
चक्षसे महो देवाय तदृतँ सपर्यत दूरेदृशे देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय
सूर्याय शँसत ॥ वरुणस्य स्कम्भनमसि
वरुणस्य स्कम्भसर्जनमस्यु न्मुक्तो
उन्मुक्तो वरुणस्य पाशः ॥९॥

अग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा सोमस्याऽऽतिथ्यमसि विष्णवे
त्वा ऽतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा ऽग्नये त्वा रायस्पोषदाव्ने विष्णवे
त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वा या ते धामानि हविषा यजन्ति
ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञं गयस्फानः प्रतरणः सुवीरोऽवीरहा प्र चरा
सोम दुर्यान दित्याः सदोऽस्य दित्याः सद आ ।१। सीद
वरुणोऽसि धृतव्रतो वारुणमसि शंयोर्देवानाँसख्यान्मा
देवानामपसश्छित्स्मह्या पतये त्वा गृह्णामि परिपतये त्वा गृह्णामि
तनूनप्त्रे त्वा गृह्णामि शाक्वराय त्वा गृह्णामि शक्मन्नोजिष्ठाय त्वा
गृह्णाम्य नाधृष्टमस्यनाधृष्यं देवानामोजोऽभिशस्तिपा
अनभिशस्तेऽन्य मनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिरञ्जसा
सत्यमुपगेषँसुविते मा धाः ॥१०॥

अ॒ꣳशुरꣳशुस्ते देव सो॒माऽऽप्या॑यता॒मिन्द्रा॑यैकधन॒विद॒ आ तुभ्य॒मिन्द्रः॑ प्यायता॒मा त्वमिन्द्रा॑य प्यायस्वाऽऽ प्या॑यय॒ सखी॑न्त्स॒न्या मे॒धया॑ स्व॒स्ति ते॑ देव सोम सु॒त्याम॑शी॒ये॑ष्टा॒ राय॒ः प्रे॒षे भगा॑य॒र्तमृ॑तवा॒दिभ्यो॒ नमो॑ दि॒वे नम॑ः पृथि॒व्या अ॒ग्ने व्रतपते॒ त्वं व्र॒तानां॒ व्र॒तप॑तिरसि॒ या मम॑ त॒नूरे॒षा सा त्वयि॒ ।१। या तव॑ त॒नूरि॒यꣳ या मयि॑ स॒ह नौ॑ व्रतपते व्र॒तिनो॑र्व्र॒तानि॒ या ते॑ अग्ने रु॒द्रिया॑ त॒नूस्तया॑ नः पाहि॒ तस्या॑स्ते॒ स्वाहा॒ या ते॑ अग्नेऽयाश॒या र॑जाश॒या ह॑राश॒या त॒नूर्वर्षि॑ष्ठा गह्वरे॒ष्ठोऽग्रं व॒चो॒ अपा॑वधीं त्वे॒षं वचो॒ अपा॑वधी॒ꣳ स्वाहा॑ ॥११॥

वि॒त्तायनी मेऽसि ति॒क्तायनी मे॒ऽस्य॒वतान्मा नाथि॒त॒मव॑तान्मा व्यथि॒तं वि॒देर॒ग्निर्नभो॒ नामाग्ने॑ अङ्गिरो॒ यो॑ऽस्यां पृ॑थि॒व्यामस्यायु॑षा॒ नाम्नेहि॒ यत्तेऽना॑धृष्टं नाम॑ य॒ज्ञियं॒ तेन॒ त्वाऽऽद॒धे॒ऽग्ने॑ अङ्गिरो॒ यो द्वि॒तीय॑स्यां तृ॒तीय॑स्यां पृथि॒व्यामस्यायु॑षा नाम्नेहि॒ यत्तेऽना॑धृष्टं नाम॑ ।१। य॒ज्ञियं॒ तेन॒ त्वाऽऽ द॑धे
सि॒ꣳहीर॑सि महि॒षीर॑स्यु॒रु प्र॑थस्वो॒रु ते॑ य॒ज्ञप॑तिः प्रथतां ध्रु॒वाऽसि॑ दे॒वेभ्य॑ः शुन्धस्व दे॒वेभ्य॑ः शुम्भस्वे॒न्द्रघो॒षस्त्वा॒ वसु॑भिः पु॒रस्ता॑त्पातु मनो॑जवास्त्वा पि॒तृभि॑र्दक्षिण॒तः पा॑तु प्रचे॑तास्त्वा रु॒द्रैः प॒श्चात्पा॑तु वि॒श्वक॑र्मा त्वाऽऽदि॒त्यैरु॑त्तर॒तः पा॑तु सिꣳहीर॑सि सपत्नसा॒ही स्वाहा॑ सिꣳहीर॑सि सुप्रजा॒वनि॒ः स्वाहा॑ सिꣳही ।२। र॑सि रायस्पोष॒वनि॒ः स्वाहा॑ सि॒ꣳहीर॑स्यादित्य॒वनि॒ः स्वाहा॑ सि॒ꣳहीर॒स्या व॑ह दे॒वान्दे॑वय॒ते यज॑मानाय॒ स्वाहा॑ भू॒तेभ्य॑स्त्वा वि॒श्वायु॑रसि पृथि॒वीं दृꣳह ध्रुव॒क्षिद॑स्य॒न्तरि॑क्षं दृꣳहा॒च्युत॒क्षिद॑सि॒ दिवं॑ दृꣳहा॒ग्नेर्भस्मा॑स्य॒ग्नेः पुरी॑षमसि ॥१२॥

यु॒ञ्जते॒ मन॑ उ॒त यु॒ञ्जते॒ धियो॒ विप्रा॒ विप्र॑स्य बृह॒तो वि॑प॒श्चित॑ः ।
वि होत्रा॑ दधे वयुना॒विदेक॒ इन्म॒ही दे॒वस्य॑ सवि॒तुः परि॑ष्टुतिः ॥
सु॒वाग्दे॑व॒ दुर्या॒ꣳ आ व॑द देव॒श्रुतौ॑ दे॒वेष्वा घोषे॑था॒मा नो॑ वी॒रो जा॑यतां कर्म॒ण्यो॑ यꣳ सर्वे॑ऽनु॒जीवा॑म॒ यो ब॑हू॒नाम॑स॒द्वशी ।

इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम् । समूढमस्य ।१। पाꣳसुरे
इरावती धेनुमती हि भूतꣳ सूयवसिनी मनवे यशस्यै ।
व्यस्कभ्नाद्रोदसी विष्णुरेते दाधार पृथिवीमभितो मयूखैः ॥
प्राची प्रेतमध्वरं कल्पयन्ती ऊर्ध्वं यज्ञं नयतं मा जीह्वरत मत्र रमेथां
वर्ष्मन्पृथिव्या दिवो वा विष्णवुत वा पृथिव्या महो वा विष्णवुत
वाऽन्तरिक्षाद्धस्तौ पृणस्व बहुभिर्वसव्यैरा प्र यच्छ ।२। दक्षिणादोत
स्वयात् ॥
विष्णोर्नुकं वीर्याणि प्र वोचं यः पार्थिवानि विममे रजाꣳसि यो
अस्कभायदुत्तरꣳ सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णो रराटमसि
विष्णोः पृष्ठमसि विष्णोः श्न्यप्त्रे स्थो विष्णोः स्यूरसि
विष्णोर्ध्रुवमसि वैष्णवमसि विष्णवे त्वा ॥१३॥

कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवाꣳ इभेन ।
तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्ताऽसि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैः ॥
तव भ्रमास आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः ।
तपूꣳष्यग्ने जुह्वा पतङ्गानसन्दितो वि सृज विष्वगुल्काः ॥
प्रति स्पशो वि सृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः ।
यो नो दूरे अघशꣳसो ।१। यो अन्त्यग्ने माकिष्टे व्यथिरा दधर्षीत् ॥
उदग्ने तिष्ठ प्रत्याऽऽतनुष्व न्यमित्राꣳ ओषतात्तिग्महेते ।
यो नो अरातिꣳ समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम् ॥
ऊर्ध्वो भव प्रति विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने ।
अव स्थिरा तनुहि यातुजूनां जामिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून् ॥
स ते ।२। जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत् ।
विश्वान्यस्मै सुदिनानि रायो द्युम्नान्यर्यो वि दुरो अभि द्यौत् ॥
सेदग्ने अस्तु सुभगः सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा य उक्थैः ।
पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे विश्वेदस्मै सुदिना सासदिष्टिः ॥
अर्चामि ते सुमतिं घोष्यर्वाक्सं ते वावाता जरता ।३। मियं गीः ।
स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि धारयेरनु द्यून् ॥

इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्तर्दीदिवाꣳसमनु द्यून् ।
क्रीडन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवाꣳसो जनानाम् ॥
यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्न उपयाति वसुमता रथेन ।
तस्य त्राता भवसि तस्य सखा यस्त आतिथ्यमानुषग्जुजोषत् ॥
महो रुजामि ।४। बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमादन्वियाय ।
त्वं नो अस्य वचसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः ॥
अस्वप्नजस्तरणयः सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः ।
ते पायवः सध्रियञ्चो निषद्याऽग्ने तव नः पान्त्वमूर ॥
ये पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन् ।
ररक्ष तान्त्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो ना ह ।५। देभुः ॥
त्वया वयꣳ सधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम वाजान् ।
उभा शꣳसा सूदय सत्यतातेऽनुष्ठुया कृणुह्यह्रयाण ॥
अया ते अग्ने समिधा विधेम प्रति स्तोमꣳ शस्यमानं गृभाय ।
दहाशसो रक्षसः पाह्यस्मान्द्रुहो निदो मित्रमहो अवद्यात् ॥
रक्षोहनं वाजिनमाऽऽजिघर्मि मित्रं प्रथिष्ठमुप यामि शर्म ।
शिशानो अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स नो दिवा ।६। स रिषः पातु नक्तम्
॥
वि ज्योतिषा बृहता भात्यग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा ।
प्रादेवीर्मायाः सहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे विनिक्षे ॥
उत स्वानासो दिवि षन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ ।
मदे चिदस्य प्ररुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः ॥१४॥
इति प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामा ऽऽ
ददे ऽभ्रिरसि नारिरसि परिलिखितꣳरक्षः परिलिखिता अरातय इदमहꣳ
रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि यो ऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमस्य
ग्रीवा अपि कृन्तामि दिवे त्वा ऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धतां

लोकः पितृषदनो यवो ऽसि यवयास्मद्द्वेषो ।१। यवयारातीः पितृणाँ
सदनमस्युद्दिवँ स्तभानान्तरिक्षं पृण पृथिवीं दृँह द्युतानस्त्वा मारुतो
मिनोतु मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणा ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिँ सुप्रजावनिँ
रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ब्रह्म दृँह क्षत्रं दृँह प्रजां दृँह रायस्पोषं
दृँह घृतेन द्यावापृथिवी आ पृणेथा मिन्द्रस्य सदो ऽसि विश्वजनस्य
छाया परि त्वा गिर्वणो गिर इमा ।२। भवन्तु विश्वतो वृद्धायुमनु वृद्धयो
जुष्टा भवन्तु जुष्टय इन्द्रस्य स्यूरसी न्द्रस्य ध्रुवमस्यै न्द्रमसीन्द्राय त्वा
॥१॥

रक्षोहणो वलगहनो वैष्णवान् खनामी दमहं तं वलगमुद्वपामि यं नः
समानो यमसमानो निचखानेदमेनमधरं करोमि यो नः समानो यो
ऽसमानो ऽरातीयति गायत्रेण छन्दसाऽवबाढो वलगः किमत्र भद्रं तन्नौ
सह विराडसि सपत्नहा सम्राडसि भ्रातृव्यहा स्वराडस्यभिमातिहा
विश्वाराडसि विश्वासां नाष्ट्राणाँ हन्ता ।१। रक्षोहणो वलगहनः प्रोक्षामि
वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनो ऽव नयामि वैष्णवान् यवो ऽसि
यवयास्मद्द्वेषो यवयाराती रक्षोहणो वलगहनो ऽव स्तृणामि
वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनो ऽभि जुहोमि वैष्णवान् रक्षोहणौ
वलगहनावुप दधामि वैष्णवी रक्षोहणौ वलगहनौ पर्यूहामि वैष्णवी
रक्षोहणौ वलगहनौ परि स्तृणामि वैष्णवी रक्षोहणौ वलगहनौ वैष्णवी
बृहन्नसि बृहद्ग्रावा बृहतीमिन्द्राय ।२। वाचं वद ॥२॥

विभूरसि प्रवाहणो वह्निरसि हव्यवाहनः श्वात्रो ऽसि प्रचेता स्तुथो
ऽसि विश्ववेदा उशिगसि कवि रङ्घारिरसि बम्भारि रवस्युरसि
दुवस्वा न्छुन्ध्यूरसि मार्जालीयः सम्राडसि कृशानुः परिषद्यो ऽसि
पवमानः प्रतक्वाऽसि नभस्वान संमृष्टो ऽसि हव्यसूद
ऋतधामाऽसि सुवर्ज्योति ब्रह्मज्योतिरसि सुवर्धामा ऽजो ऽस्येकपाद
हिरसि बुध्नियो रौद्रेणानीकेन ।१। पाहि माऽग्ने पिपृहि मा मा मा
हिँसीः ॥३॥

त्वꣳ सोम तनूकृद्भ्यो द्वेषोभ्यो ऽन्यकृतेभ्य उरु यन्तासि वरूथꣳ स्वाहा
जुषाणो अप्तुराज्यस्य वेतु स्वाहा
ऽयं नो अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः पुर एतु प्रभिन्दन् ।
अयꣳ शत्रूञ्जयतु जर्हृषाणो ऽयं वाजं जयतु वाजसातौ ॥
उरु विष्णो वि क्रमस्वोरु क्षयाय नः कृधि । घृतं घृतयोने पिब प्रप्र
यज्ञपतिं तिर ॥
सोमो जिगाति गातुवि ।१। देवानामेति निष्कृतमृतस्य
योनिमासदम दित्याः सदो ऽसि दित्याः सद आ सदिषै वो देव
सवितः सोमस्तꣳ रक्षध्वं मा वो दभदे ततत्वꣳसोम देवो देवानुपागा
इदमहं मनुष्यो मनुष्यान् सह प्रजया सह रायस्पोषेण नमो देवेभ्यः स्वधा
पितृभ्य इदमहं निर्वरुणस्य पाशात् सुवरभि ।२। वि ख्येषं वैश्वानरं
ज्योति रग्ने व्रतपते त्वं व्रतानां व्रतपतिरसि या मम तनूस्त्वय्यभूदियꣳ
सा मयि या तव तनूर्मय्यभूदेषा सा त्वयि यथायथं नौ व्रतपते
व्रतिनोर्व्रतानि ॥४॥

अत्यन्यानगां नान्यानुपागामर्वाक्त्वा परैरविदं परोऽवरै स्तं त्वा जुषे
वैष्णवं देवयज्यायै देवस्त्वा सविता मध्वाऽनक्त्वो षधे त्रायस्वैनꣳ
स्वधिते मैनꣳहिꣳसी दिवमग्रेण मा लेखीरन्तरिक्षं मध्येन मा हिꣳसीः
पृथिव्या सं भव
वनस्पते शतवल्शो वि रोह सहस्रवल्शा वि वयꣳ रुहेम यं ।१।
त्वाऽयꣳ स्वधितिस्तेतिजानः प्रणिनाय महते सौभगाया ऽच्छिन्नोरायः
सुवीरः ॥५॥

पृथिव्यै त्वा ऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा शुन्धतां लोकः पितृषदनो
यवो ऽसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीः पितृणाꣳ सदनमसि स्वावेशो
ऽस्यग्रेगा नेतृणां वनस्पतिरधि त्वा स्थास्यति तस्य वित्ता देवस्त्वा
सविता मध्वाऽनक्तु सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य उद्दिवꣳ

स्तभानान्तरिक्षं पृण पृथिवीमुपरेण दृꣳह
ते ते धामान्युश्मसी ।१। गमध्ये गावो यत्र भूरिशृङ्गा अयासः ।
अत्राह तदुरुगायस्य विष्णोः परमं पदमव भाति भूरेः ॥
विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥
तद्विष्णोः परमं पदꣳ सदा पश्यन्ति सूरयः । दिवीव चक्षुराततम् ॥
ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिꣳ सुप्रजावनिꣳ रायस्पोषवनिं पर्यूहामि
ब्रह्म दृꣳह क्षत्रं दृꣳह प्रजां दृꣳह रायस्पोषं ।२। दृꣳह परिवीरसि परि
त्वा दैवीर्विशो व्ययन्तां परीमꣳ रायस्पोषो यजमानं मनुष्या
अन्तरिक्षस्य त्वा सानावव गूहामि ॥६॥

इषे त्वो पवीरस्यु पो देवान्दैवीर्विशः प्रागुर्वह्नीरुशिजो बृहस्पते
धारया वसूनि हव्या ते स्वदन्तां देव त्वष्टर्वसु रण्व रेवती
रमध्वम ग्नेर्जनित्रमसि वृषणौ स्थ उर्वश्यस्या युरसि पुरूरवा
घृतेनाक्ते वृषणं दधाथां गायत्रं छन्दोऽनु प्र जायस्व त्रैष्टुभं जागतं
छन्दोऽनु प्र जायस्व
भवतं ।१।

नः समनसौ समोकसावरेपसौ ।
मा यज्ञꣳहिꣳसिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः ॥
अग्नावग्निश्चरति प्रविष्ट ऋषीणां पुत्रो अधिराज एषः ।
स्वाहाकृत्य ब्रह्मणा ते जुहोमि मा देवानां मिथुया कर्भागधेयम् ॥७॥

आ ददे ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेनाऽऽरभे धर्षा
मानुषान द्भ्यस्त्वौषधीभ्यः प्रोक्षाम्य पांपेरुरसि स्वात्तं
चित्सदेवꣳहव्यमापो देवीः स्वदतैनꣳ सं ते प्राणो वायुना गच्छताꣳ सं
यजत्रैरङ्गानि सं यज्ञपतिराशिषा घृतेनाक्तौ पशुं त्रायेथाꣳ
रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियधाऽऽ विशतो रो अन्तरिक्ष सजूर्देवेन ।१।
वातेनाऽस्य हविषस्त्मना यज समस्य तनुवा भव वर्षीयो वर्षीयसि यज्ञे

यज्ञपतिं धाः पृथिव्याः सम्पृचः पाहि नमस्त आताना ऽनर्वा प्रेहि घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह रायस्पोषेण ऽऽपो देवीः शुद्धायुवः शुद्धा यूयं देवाँऊड्ढ्वँशुद्धा वयं परिविष्टाः परिवेष्टारो वो भूयास्म ॥८॥

वाक्त आ प्यायतां प्राणस्त आ प्यायतां चक्षुस्त आ प्यायताँ श्रोत्रं त आ प्यायतां या ते प्राणाञ्छुग्जगाम या चक्षुर्या श्रोत्रं यत्ते क्रूरं यदास्थितं तत्त आ प्यायतां तत्त एतेन शुन्धतां नाभिस्त आ प्यायतां पायुस्त आ प्यायताँ शुद्धाश्चरित्राः शमद्भ्यः ।१। शमोषधीभ्यः शं पृथिव्यै शमहोभ्या मोषधे त्रायस्वैनँ स्वधिते मैनँ हिँसी रक्षसां भागोऽसीद महँ रक्षोऽधमं तमो नयामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमेनमधमं तमो नयामी षे त्वा घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्णवाथाम छिन्नो रायः सुवीर उर्वन्तरिक्षमन्विहि वायो वीहि ।२। स्तोकानाँ स्वाहोर्ध्वनभसं मारुतं गच्छतम् ॥९॥

सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्टं देवेभ्यो हव्यं घृतवत्स्वाहै न्द्रः प्राणो अङ्गेअङ्गे नि देध्यदैन्द्रोऽपानो अङ्गेअङ्गे वि बोभुवद्देव त्वष्टर्भूरि ते सँसमेतु विषुरूपा यत्सलक्ष्माणो भवथ देवत्रा यन्तमवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्तु श्रीरस्यग्निस्त्वा श्रीणात्वापः समरिणन् वातस्य ।१। त्वा ध्रज्यै पूष्णो रँह्या अपामोषधीनाँ रोहिष्यै घृतं घृतपावानः पिबत वसां वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य हविरसि स्वाहा त्वाऽन्तरिक्षाय दिशः प्रदिश आदिशो विदिश उद्दिशः स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः ॥१०॥

समुद्रं गच्छ स्वाहा ऽन्तरिक्षं गच्छ स्वाहा देवँ सवितारं गच्छ स्वाहा ऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा सोमं गच्छ स्वाहा यज्ञं गच्छ स्वाहा छन्दाँसि गच्छ स्वाहा द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहा नभो दिव्यं गच्छ स्वाहा ऽग्निं वैश्वानरं गच्छ

स्वाहा ऽद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो मनो मे हार्दि यच्छ तनूं त्वचं पुत्रं नप्तारमशीय शुगसि तमभि शोच योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो धाम्नोधाम्नो राजन्नितो वरुण नो मुञ्च यदापो अघ्निया वरुणेति शपामहे ततो वरुण नो मुञ्च ॥११॥

हविष्मतीरिमा आपो हविष्मान्देवो अध्वरो
हविष्माँ आ विवासति हविष्माँ अस्तु सूर्यः ॥
अग्नेर्वोऽपन्नगृहस्य सदसि सादयामि सुम्नाय सुम्निनीः सुम्ने मा धत्ते न्द्राग्नियोर्भागधेयीः स्थ मित्रावरुणयोर्भागधेयीः स्थ विश्वेषां देवानां भागधेयीः स्थ यज्ञे जागृत ॥१२॥

हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वोर्ध्वमिममध्वरं कृधि दिवि देवेषु होत्रा यच्छ सोम राजन्नेह्यव रोह मा भेर्मा सं विक्था मा त्वा हिँसिषं प्रजास्त्वमुपावरोह प्रजास्त्वामुपावरोहन्तु
शृणोत्वग्निः समिधा हवं मे शृण्वन्त्वापो धिषणाश्च देवीः ।
शृणोत ग्रावाणो विदुषो नु ।१। यज्ञँशृणोतु देवः सविता हवं मे ।
देवीरापो अपां नपाद्य ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावान्मदिन्तमस्तं देवेभ्यो देवत्रा धत्त शुक्रँ शुक्रपेभ्यो येषां भागः स्थ स्वाहा कार्षिरस्यपापां मृध्रँ समुद्रस्य वोक्षित्या उन्नये ।
यमग्ने पृत्सु मर्त्यमावो वाजेषु यं जुनाः । स यन्ता शश्वतीरिषः ॥१३॥

त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिवस्त्वँशर्धो मारुतं पृक्ष ईशिषे ।
त्वं वातैररुणैर्यासि शङ्गयस्त्वं पूषा विधतः पासि नु त्मना ॥
आ वो राजानमध्वरस्य रुद्रँहोतारँसत्ययजँरोदस्योः ।
अग्निं पुरा तनयित्नोरचित्ताद्धिरण्यरूपमवसे कृणुध्वम् ॥
अग्निर्होता नि षसादा यजीयानुपस्थे मातुः सुरभावु लोके ।
युवा कविः पुरुनिष्ठ ।१। ऋतावा धर्ता कृष्टीनामुत मध्य इद्धः ॥
साध्वीमकर्देववीतिं नो अद्य यज्ञस्य जिह्वामविदाम गुह्याम् ।

स आयुरागात्सुरभिर्वसानो भद्रामकर्द्देवहूतिं नो अद्य ॥
अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन् ।
सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः ॥
त्वे वसूनि पुर्वणीक ।२। होतर्दोषा वस्तोरेरिरे यज्ञियासः ।
क्षामेव विश्वा भुवनानि यस्मिन्त्सꣳसौभगानि दधिरे पावके ॥
तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम विश्वाः सुक्षितयः पृथक् । अग्ने कामाय येमिरे ॥
अश्याम तं काममग्ने तवोत्यश्याम रयिꣳरयिवः सुवीरम् ।
अश्याम वाजमभि वाजयन्तोऽश्याम द्युम्नमजराजरं ते ॥
श्रेष्ठं यविष्ठ भारताग्ने द्युमन्तमा भर ।३। वसो पुरुस्पृहꣳरयिम् ॥
स श्वितानस्तन्यतू रोचनस्था अजरेभिर्नानदद्भिर्यविष्ठः ।
यः पावकः पुरुतमः पुरूणि पृथून्यग्निरनुयाति भर्वन् ॥
आयुष्टे विश्वतो दधदयमग्निर्वरेण्यः ।
पुनस्ते प्राण आयति परा यक्ष्मꣳ सुवामि ते ॥
आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि ।
घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि ।४। रक्षतादिमम् ॥
तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे । अग्ने जनामि सुष्टुतिम् ॥
दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्द्वितीयं परि जातवेदाः ।
तृतीयमप्सु नृमणा अजस्त्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः ॥
शुचिः पावक वन्द्योऽग्ने बृहद्वि रोचसे । त्वं घृतेभिराहुतः ॥
दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः ।
अग्निरमृतो अभवद्वयोभिः ।५। यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः ॥
आ यदिषे नृपतिं तेज आनट् छुचि रेतो निषिक्तं द्यौरभीके ।
अग्निः शर्धमनवद्यं युवानꣳ स्वाधियं जनयत्सूदयच्च ॥
स तेजीयसा मनसा त्वोत उत शिक्ष स्वपत्यस्य शिक्षोः ।
अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुष्टुतयश्च वस्वः ॥
अग्ने सहन्तमा भर द्युम्नस्य प्रासहा रयिम् ।
विश्वा य ।६। श्चर्षणीरभ्यासा वाजेषु सासहत् ॥
तमग्ने पृतनासहꣳ रयिꣳ सहस्व आ भर ।

त्वँ हि सत्यो अद्भुतो दाता वाजस्य गोमतः ॥
उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे । स्तोमैर्विधेमाग्नये ॥
वद्मा हि सूनो अस्यद्मसद्वा चक्रे अग्निर्जनुषाज्मान्नम् । स त्वं न ऊर्जसन
ऊर्जं धा राजेव जेरवृके क्षेष्यन्तः ॥
अग्न आयूँषि ।७। पवस आ सुवोर्जमिषं च नः । आरे बाधस्व
दुच्छुनाम् ॥
अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम् । दधत्पोषँरयिं मयि ॥
अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया । आ देवान्वक्षि यक्षि च ॥
स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाँ इहा वह । उप यज्ञँ हविश्च नः ॥
अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः ।८। कविः । शुचीरोचत
आहुतः ॥
उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते । तव ज्योतीँष्यर्चयः ॥१४॥
इति प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः

आ ददे ग्रावास्यध्वरकृद्देवेभ्यो गम्भीरमिममध्वरं कृध्युत्तमेन
पविनेन्द्राय सोमꣳ सुषुतम्मधुमन्तम्पयस्वन्तं वृष्टिवनिमि न्द्राय त्वा
वृत्रघ्न इन्द्राय त्वा वृत्रतुर इन्द्राय त्वाभिमातिघ्न इन्द्राय त्वादित्यवत
इन्द्राय त्वा विश्वदेव्यावते
श्वात्राः स्थ वृत्रतुरो राधोगूर्ता अमृतस्य पत्नीस्ता देवीर्देवत्रेमं यज्ञं
धत्तोपहूताः सोमस्य पिबतोपहूतो युष्माकꣳ

सोमः पिबतु
यत्ते सोम दिवि ज्योतिर्यत्पृथिव्यां यदुरावन्तरिक्षे तेनास्मै
यजमानायोरु राया कृध्यधि दात्रे वोचो
धिषणे वीडू सती वीडयेथामूर्जं दधाथामूर्जम्मे धत्तं मा वाꣳ
हिꣳसिषम्मा मा हिꣳसिष्टम्प्रागपागुदगधराक्तास्त्वा दिश आ
धावन्त्व म्ब नि ष्वर
यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम सोमाय स्वाहा ॥१॥

वाचस्पतये पवस्व वाजिन्वृषा वृष्णो अꣳशुभ्यां गभस्तिपूतो देवो
देवानाम्पवित्रमसि येषां भागोऽसि तेभ्यस्त्वा
स्वांकृतोऽसि मधुमतीर्न इषस्कृधि विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः
पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टु वन्तरिक्षमन्विहि स्वाहा त्वा सुभवः सूर्याय
देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य एष ते योनिः प्राणाय त्वा ॥२॥

उपयामगृहीतोऽस्यन्तर्यच्छ मघवन्पाहि सोममुरुष्य रायः समिषो
यजस्वान्तस्ते दधामि द्यावापृथिवी अन्तरुर्वन्तरिक्षꣳ सजोषा
देवैरवरैः परैश्चान्तर्यामे मघवन्मादयस्व स्वांकृतोऽसि मधुमतीर्न
इषस्कृधि विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो
मनस्त्वाष्टु वन्तरिक्षमन्विहि स्वाहा त्वा सुभवः सूर्याय देवेभ्यस्त्वा

मरीचिपेभ्यं एष ते योनिरपानायं त्वा ॥३॥

आ वायो भूष शुचिपा उपं नः सहस्रं ते नियुतों विश्ववार । उपों ते अन्धो मद्यमयामि यस्यं देव दधिषे पूर्वपेयम् ॥
उपयामगृंहीतोऽसि वायवे त्वेन्द्रंवायू इमे सुताः । उप प्रयोभिरा गंतमिन्दंवो वामुशन्ति हि ।
उपयामगृंहीतोऽसीन्द्रवायुभ्यां त्वैष ते योनिः सजोषांभ्यां त्वा ॥४॥

अयं वां मित्रावरुणा सुतः सोमं ऋतावृधा । ममेदिह श्रुतं हवंम् ॥
उपयामगृंहीतोऽसि मित्रावरुंणाभ्यां त्वैष ते योनिंर्ऋतायुभ्यां त्वा ॥५॥

या वां कशा मधुंमत्यश्विंना सूनृतांवती । तयां यज्ञम्मिंमिक्षतम् ॥
उपयामगृंहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिर्माध्वींभ्यां त्वा ॥६॥

प्रातर्युजौ वि मुंच्येथामश्विंनावेह गंच्छतम् । अस्य सोमंस्य पीतयें ॥
उपयामगृंहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिरश्विभ्यां त्वा ॥७॥

अयं वेनश्चोंदयत्पृश्निंगर्भा ज्योतिर्जरायू रजंसो विमानें । इममपां संगमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रां मतिभीं रिहन्ति ॥
उपयामगृंहीतोऽसि शण्डांय त्वैष ते योनिर्वीरतांम्पाहि ॥८॥

तम्प्रत्नथां पूर्वथां विश्वथेमथां ज्येष्ठतांतिम्बर्हिषदं सुवर्विदं प्रतीचीनं वृजनं दोहसे गिराशुं जयंन्तमनु यासु वर्धसे ॥

उपयामगृहीतोऽसि मर्काय त्वैष ते योनिः प्रजाः पाहि ॥९॥

ये देवा दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्था प्सुषदो
महिनैकादश स्थ ते देवा यज्ञमिमं
जुषध्वमु पयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्व यज्ञं जिन्व
यज्ञपतिमभि सवना पाहि विष्णुस्त्वाम्पातु विशं त्वम्पाहीन्द्रियेणैष
ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥१०॥

त्रिँशत्त्रयश्च गणिनो रुजन्तो दिवँ रुद्राः पृथिवीं च सचन्ते ।
एकादशासो अप्सुषदः सुतँ सोमं जुषन्ताँ सवनाय विश्वे ॥
उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्व यज्ञं जिन्व
यज्ञपतिमभि सवना पाहि विष्णुस्त्वाम्पातु विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष
ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥११॥

उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत उक्थायुवे यत्त इन्द्र
बृहद्वयस्तस्मै त्वा विष्णवे त्वैष ते योनिरिन्द्राय त्वोक्थायुवे ॥१२॥

मूर्धानं दिवो अरतिम्पृथिव्या वैश्वानरमृताय जातमग्निम् । कविँ
सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः ॥
उपयामगृहीतोऽस्यग्नये त्वा वैश्वानराय ध्रुवोऽसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां
ध्रुवतमोऽच्युतानामच्युतक्षित्तम एष ते योनिरग्नये त्वा वैश्वानराय
॥१३॥

मधुश्च माधवश्च शुक्रश्च शुचिश्च नभश्च नभस्यश्चे षश्चो र्जश्च सहश्च
सहस्यश्च तपश्च तपस्यश्चो पयामगृहीतोऽसि
सँसर्पोऽस्यँहस्पत्याय त्वा ॥१४॥

इन्द्राग्नी आ गतꣳ सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यम् । अस्य पातं धियेषिता ॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राग्निभ्यां त्वैष ते योनिरिन्द्राग्निभ्यां त्वा ॥१५॥

ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास आ गत । दाश्वाꣳसो दाशुषः सुतम् ॥
उपयामगृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥१६॥

मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यꣳ शासमिन्द्रम् । विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रꣳ सहोदामिह तꣳ हुवेम ॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥१७॥

इन्द्र मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्याते अपिबः सुतस्य । तव प्रणीती तव शूर शर्मन्ना विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः ॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥१८॥

मरुत्वाꣳ इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधम्मदाय । आ सिञ्चस्व जठरे मध्व ऊर्मिं त्वꣳ राजासि प्रदिवः सुतानाम् ॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥१९॥

महाꣳ इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाꣳ इव । स्तोमैर्वत्सस्य

वावृधे ॥
उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा ॥२०॥

महाँ इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा उत द्विबर्हा अमिनः स सहोभिः ।
अस्मद्रियग्वावृधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूत् ॥
उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा ॥२१॥

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे । उपोपेन्नु मघवन्भूय इन्नु
ते दानं देवस्य पृच्यते ॥
उपयामगृहीतोऽस्यादित्येभ्यस्त्वा
कदा चन प्र युच्छस्युभे नि पासि जन्मनी । तुरीयादित्य सवनं त
इन्द्रियमा तस्थावमृतं दिवि ॥
यज्ञो देवानाम्प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः । आ
वोर्वाची सुमतिर्ववृत्यादꣳहोश्चिद्या वरिवो वित्तरासत् ॥
विवस्व आदित्यैष ते सोमपीथस्तेन मन्दस्व तेन तृप्य तृप्यास्म ते
वयं तर्पयितारो या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामि ॥२२॥

वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्यꣳ सावीः ।
वामस्य हि क्षयस्य देव भूरेरया धिया वामभाजः स्याम ॥
उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे ॥२३॥

अदब्धेभिः सवितः पायुभिष्ट्वꣳ शिवेभिरद्य परि पाहि नो गयम् ।
हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नो अघशꣳस ईशत ॥
उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे ॥२४॥

हिरण्यपाणिमूतये सवितारमुप ह्वये । स चेत्ता देवता पदम् ॥

उपयामगृंहीतोऽसि देवायं त्वा सवित्रे ॥२५॥

सुशर्मासि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षे नमं एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
देवेभ्यः ॥२६॥

बृहस्पतिंसुतस्य त इन्दो इन्द्रियावंतः पत्नींवन्तं ग्रहं गृह्णाम्य ग्ना३इ
पत्नीवा३ः सजूर्देवेन त्वष्ट्रा सोमंम्पिब स्वाहा ॥२७॥

हरिंरसि हारियोजनो हर्योः स्थाता वज्रंस्य भर्ता पृश्नेः प्रेता तस्यं ते
देव सोमेष्टयंजुषः स्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थंस्य हरिंवन्तं ग्रहं गृह्णामि
हरीः स्थ हर्योर्धानाः सह सोमा इन्द्राय स्वाहा ॥२८॥

अग्न आयूँषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः । आरे बाधस्व
दुच्छुनाम्
उपयामगृंहीतोऽस्यग्नयें त्वा तेजंस्वत एष ते योनिंरग्नयें त्वा तेजंस्वते
॥२९॥

उत्तिष्ठन्नोजंसा सह पीत्वा शिप्रे अवेपयः । सोमंमिन्द्र चमू सुतम्
॥
उपयामगृंहीतोऽसीन्द्राय त्वौजंस्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वौजंस्वते
॥३०॥

तरणिंर्विश्वदंर्शतो ज्योतिष्कृदंसि सूर्य । विश्वमा भांसि रोचनम् ॥
उपयामगृंहीतोऽसि सूर्याय त्वा भ्राजंस्वत एष ते योनिः सूर्याय त्वा
भ्राजंस्वते ॥३१॥

आ प्यायस्व मदिन्तम सोम विश्वाभिरूतिभिः । भवा नः सुप्रथस्तमः ॥३२॥

ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन्व्युच्छन्तीमुषसम्मर्त्यासः । अस्माभिरू नु प्रतिचक्ष्याभूदो ते यन्ति ये अपरीषु पश्यान् ॥३३॥

ज्योतिष्मतीं त्वा सादयामि ज्योतिष्कृतं त्वा सादयामि ज्योतिर्विदं त्वा सादयामि भास्वतीं त्वा सादयामि ज्वलन्तीं त्वा सादयामि मल्मलाभवन्तीं त्वा सादयामि दीप्यमानां त्वा सादयामि रोचमानां त्वा सादयाम्यजस्रां त्वा सादयामि बृहज्ज्योतिषं त्वा सादयामि बोधयन्तीं त्वा सादयामि जाग्रतीं त्वा सादयामि ॥३४॥

प्रयासाय स्वाहायासाय स्वाहा वियासाय स्वाहा संयासाय स्वाहो द्यासाय स्वाहावयासाय स्वाहा शुचे स्वाहा शोकाय स्वाहा तप्यत्वै स्वाहा तपते स्वाहा ब्रह्महत्यायै स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥३५॥

चित्तँ संतानेन भवं यक्ना रुद्रं तनिम्ना पशुपतिँ स्थूलहृदयेना ग्निँ हृदयेन रुद्रं लोहितेन शर्वम्मतस्नाभ्याम्महादेवमन्तःपार्श्वेनौ षिष्ठहनँ शिङ्गीनिकोश्याभ्याम् ॥३६॥

आ तिष्ठ वृत्रहन्रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरी । अर्वाचीनँ सु ते मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुना ॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥३७॥

इन्द्रमिद्धरी वहतोऽप्रतिधृष्टशवस मृषीणां च स्तुतीरुप यज्ञं च मानुषाणाम् ॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥३८॥

असावि सोम इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवा गहि । आ त्वा पृणक्त्विन्द्रियँ रजः सूर्यं न रश्मिभिः ॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥३९॥

सर्वस्य प्रतिशीवरी भूमिस्त्वोपस्थ आधित । स्योनास्मै सुषदा भव यच्छास्मै शर्म सप्रथाः ॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥४०॥

महाँ इन्द्रो वज्रबाहुःषोडशी शर्म यच्छतु । स्वस्ति नो मघवा करोतु हन्तु पाप्मानं योऽस्मान्द्वेष्टि ॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥४१॥

सजोषा इन्द्रः सगणो मरुद्भिः सोमम्पिब वृत्रहञ्छूर विद्वान् । जहि शत्रूँरप मृधो नुदस्वाथाभयं कृणुहि विश्वतो नः ॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥४२॥

उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥
चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः । आप्रा
द्यावापृथिवी अन्तरिक्षꣳ सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥
अग्ने नय सुपथा राये अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।
युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेम ॥
दिवं गच्छ सुवः पत रूपेण वो रूपमभ्यैमि वयसा वयः ।
तुथो वो विश्ववेदा वि भजतु वर्षिष्ठे अधि नाके ।
एतत्ते अग्ने राध ऐति सोमच्युतं तन्मित्रस्य पथा नयर्तस्य पथा प्रेत
चन्द्रदक्षिणा यज्ञस्य पथा सुविता नयन्ती ब्राह्मणमद्य
राध्यासमृषिमार्षेयम्पितृमन्तम्पैतृमत्यꣳ सुधातुदक्षिणं वि सुवः पश्य
व्यन्तरिक्षं यतस्व सदस्यैरस्मद्दात्रा देवत्रा गच्छत मधुमतीः
प्रदातारमा विशतानवहायास्मान्देवयानेन पथेत सुकृतां लोके
सीदत
तन्नः सꣳस्कृतम् ॥४३॥

धाता रातिः सवितेदं जुषन्ताम्प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः । त्वष्टा
विष्णुः प्रजया सꣳरराणो यजमानाय द्रविणं दधातु ॥
समिन्द्रणो मनसा नेषि गोभिः सꣳ सूरिभिर्मघवन्त्सꣳ स्वस्त्या ।
सम्ब्रह्मणा देवकृतं यदस्ति सं देवानाꣳ सुमत्या यज्ञियानाम् ॥
सं वर्चसा पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सꣳशिवेन । त्वष्टा नो
अत्र वरिवः कृणोत्वनु मार्ष्टु तनुवो यद्विलिष्टम् ॥
यदद्य त्वा प्रयति यज्ञे अस्मिन्नग्ने होतारमवृणीमहीह ।
ऋधगयाडृधगुताशमिष्ठाः प्रजानन्यज्ञमुप याहि विद्वान् ॥
स्वगा वो देवाः सदनमकर्म य आजग्म सवनेदं जुषाणाः ।
जक्षिवाꣳसः पपिवाꣳसश्च विश्वेऽस्मे धत्त वसवो वसूनि ॥
यानावह उशतो देव देवान्तान्प्रेरय स्वे अग्ने सधस्थे । वहमाना

भर॑माणा ह॒वीꣳषि॒ वसु॑ घ॒र्मं दि॒वमा ति॑ष्ठ॒ताऩु ॥
यज्ञ॑ य॒ज्ञं ग॑च्छ य॒ज्ञप॑तिं गच्छ॒ स्वां योनिं॑ गच्छ॒ स्वाहै॒ष ते॑ य॒ज्ञो
य॑ज्ञपते स॒हसू॑क्तवाकः सु॒वीरः॒ स्वाहा॒ देवा॑ गातुविदो गा॒तुं वि॒त्त्वा
गा॒तुमि॑त॒
मन॑सस्पत इ॒मं नो॑ देव दे॒वेषु॑ य॒ज्ञꣳ स्वाहा॑ वा॒चि स्वाहा॒ वाते॑ धाः
॥४४॥

उ॒रुꣳ हि राजा॒ वरु॑णश्च॒कार॒ सूर्या॑य॒ पन्था॒मन्वे॑त॒वा उ॑ । अ॒पदे॒ पादा॒
प्रति॑धातवेऽकरु॒ताप॑व॒क्ता हृ॑द॒याविध॑श्चित् ॥
श॒तं ते॑ राजन्भि॒षजः॑ स॒हस्र॑मु॒र्वी ग॑म्भी॒रा सु॑म॒तिष्टे॑ अस्तु । बाध॑स्व॒
द्वे॒षो॒ निर्ऋ॑तिम्परा॒चैः कृ॒तं चि॒देनः॒ प्र मु॑मुग्ध्य॒स्मत्
अ॒भिष्ठि॑तो॒ वरु॑णस्य॒ पाशो॒ऽग्नेरनी॑कम॒प आ वि॑वेश । अ॒पां
नपात्प्र॒तिरक्ष॑न्नसु॒र्यं॑ दमे॑दमे स॒मिधं॑ यक्ष्यग्ने । प्रति॑ ते जि॒ह्वा
घृ॒तमुच्च॑रण्येत्समु॒द्रे ते॒ हृद॑यम॒प्स्व॑न्तः । सं त्वा॑ विश॒न्त्वोष॑धीरु॒तापो॑
य॒ज्ञस्य॑ त्वा यज्ञपते ह॒विर्भिः॑ । सू॒क्त॒वा॒के न॑मोवा॒के वि॑धे॒माव॑भृथ
निचं॑कुण निचे॒रुर॑सि निचं॑कु॒णाव॑ दे॒वैर्दे॒वकृ॑त॒मेनो॑ऽया॒डव॒
मर्त्यै॒र्मर्त्य॑कृतमु॒रोरा नो॑ देव रि॒षस्पा॑हि सुमि॒त्रा न॒ आप॒ ओष॑धयः

सन्तु दु॒र्मि॒त्रास्तस्मै॑ भूयासु॒र्यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मो
देवी॑राप ए॒ष वो॒ गर्भ॒स्तं व॒ः सुप्री॑त॒ꣳ सुभृ॑तमकर्म दे॒वेषु॑ नः सु॒कृतो॑
ब्रू॒ता॒त्
प्रति॑यु॒तो वरु॑णस्य॒ पाशः॒ प्रत्य॑स्तो॒ वरु॑णस्य॒ पाश॒ एधो॑ऽस्येधिषी॒महि॑
स॒मिद॑सि॒ तेजो॑ऽसि॒ तेजो॒ मयि॑ धेह्य॒पो अन्व॑चारिष॒ꣳ रसे॑न॒
सम॑सृक्ष्महि पय॑स्वाꣳ अग्न॒ आग॑म॒ं तम्मा॒ सꣳ सृ॒ज॒ वर्च॑सा ॥४५॥

यस्त्वा॑ हृ॒दा की॒रिणा॒ मन्य॑मा॒नोऽम॑र्त्य॒म्मर्त्यो॒ जोह॑वीमि । जात॑वेदो॒

यशो॑ अ॒स्मासु॑ धेहि प्र॒जाभि॑रग्ने अ॒मृ॒त॒त्वम॑श्याम् ॥
यस्मै॒ त्व॑ँ सु॒कृते॑ जातवेद॒ उ लो॒कम॑ग्ने कृ॒णव॑ः स्यो॒नम् । अ॒श्विन॒ँ
स पु॒त्रिणं॑ वी॒रव॑न्तं॒ गोम॑न्त॒ँ र॒यिं न॑शते स्व॒स्ति ॥
त्वे सु पु॑त्र शव॒सोऽवृ॑त्र॒न्काम॑कातयः । न त्वामि॒न्द्राति॑ रिच्यते ॥
उ॒क्थउ॑क्थे॒ सोम॒ इन्द्रं॑ममाद नी॒थेनी॑थे म॒घवा॑न॒ँ
सु॒तास॑ः । यदी॒ँ स॒बाध॑ः पि॒तरं न पु॒त्राः स॑मा॒नद॑क्षा॒ अव॑से॒ हव॑न्ते
॥
अग्ने॒ रसे॑न॒ तेज॑सा॒ जात॑वेदो॒ वि रो॑चसे । र॒क्षो॒हामी॑व॒चात॑नः ॥
अ॒पो अन्व॑चारिष॒ँ रसे॑न॒ सम॑सृक्ष्महि । पय॑स्वा॒ँ अग्न॒ आग॑मं॒
तम्मा॒ स॒ँ सृ॑ज॒ वर्च॑सा ॥
वसु॒र्वसु॑पति॒र्हि॑क॒मस्य॑ग्ने वि॒भाव॑सुः । स्याम॑ ते सुम॒ताव॑पि ॥
त्वाम॑ग्ने॒ वसु॑पति॒ं वसू॑नाम॒भि प्र म॑न्दे

अ॒ध्व॒रेषु॑ राजन् । त्वया॒ वाजं॑ वाज॒यन्तो॑ जयेमा॒भि ष्या॑म
पृत्सु॒तीर्मर्त्या॑नाम् ॥
त्वाम॑ग्ने वाज॒सात॑मं॒ विप्रा॑ वर्धन्ति॒ सुष्टु॑तम् । स नो॑ रास्व सु॒वीर्य॑म्
॥
अ॒यं नो॑ अ॒ग्निर्वरि॑वः कृणोत्व॒यम्मृध॑ः पु॒र ए॑तु प्रभि॒न्दन् । अ॒य॒ँ
शत्रू॑ञ्जयतु॒ जर्हृ॑षाणो॒ऽयं वाजं॑ जयतु॒ वाज॑सातौ ॥
अ॒ग्निना॒ग्निः समि॑ध्यते क॒विर्गृ॒हप॑ति॒र्युवा॑ । ह॒व्य॒वाड्जु॒ह्वा॑स्यः ॥
त्व॒ँ ह्य॑ग्ने अ॒ग्निना॒ विप्रो॒ विप्रे॑ण॒ सन्त्स॒ता । सखा॒ सख्या॑
समि॒ध्यसे॑ ॥
उद॑ग्ने॒ शुच॑य॒स्तव॒ वि ज्योति॑षा ॥४६॥
इति प्रथमकाण्डे चतुर्थःप्रपाठकः ॥४॥

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा विजयमुपयन्तोऽग्नौ वामं वसु सं
न्यदध तेदमु नो भविष्यति यदि नो जेष्यन्तीति
तदग्निर्न्यकामयत तेनापाक्रामत्तद्देवा विजित्यावरुरुत्समाना
अन्वायन्तदस्य सहसादित्सन्त
सोऽरोदीद्यदरोदीत्तद्रुद्रस्य रुद्रत्वं यदश्रवशीयत तद्रजतँ
हिरण्यमभवत्तस्माद्रजतँ हिरण्यमदक्षिण्यमश्रुजँ हि यो बर्हिषि
ददाति पुरास्य संवत्सराद्गृहे रुदन्ति तस्माद्बर्हिषि न देयँ
सोऽग्निरब्रवीद्भाग्यसान्यर्थ व इदमिति पुनराधेयं ते
केवलमित्यब्रुवन्नृध्नवत्खलु स इत्यब्रवीद्यो मद्देवत्यमग्निमादधाता
इति तम्पूषाधत्त तेन

पूषार्ध्नोत्तस्मात्पौष्णाः पशव उच्यन्ते तं त्वष्टाधत्त तेन
त्वष्टार्ध्नोत्तस्मात्त्वाष्ट्राः पशव उच्यन्ते
तम्मनुराधत्त तेन मनुरार्ध्नोत्तस्मान्मानव्यः प्रजा उच्यन्ते
तं धाताधत्त तेन धातार्ध्नोत्संवत्सरो वै धाता तस्मात्संवत्सरम्प्रजाः
पशवोऽनु प्र जायन्ते । य एवम्पुनराधेयस्यर्द्धिं वेद र्ध्नोत्येव
योऽस्यैवं बन्धुतां वेद बन्धुमान्भवति भागधेयं वा अग्निराहित
इच्छमानः प्रजाम्पशून्यजमानस्योप दोद्रावोद्वास्य पुनरा दधीत
भागधेयेनैवैनँ समर्धयत्यथो शान्तिरेवास्यैषा पुनर्वस्वोरा दधीतैतद्वै
पुनराधेयस्य नक्षत्रं यत्पुनर्वसू स्वायामेवैनं देवतायामाधाय
ब्रह्मवर्चसी भवति दर्भैरा दधात्ययातयामवाय
दर्भैरा दधात्यद्भ्य एवैनमोषधीभ्योऽवरुध्याधत्ते पञ्चकपालः पुरोडाशो
भवति पञ्च वा ऋतव ऋतुभ्य एवैनमवरुध्याधत्ते ॥१॥

परा वा एष यज्ञम्पशून्वपति योऽग्निमुद्वासयते ।
पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति

पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्ताः पशवो यज्ञमेव पशूनव रुन्द्धे ।
वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते
न वा एतस्य ब्राह्मणा ऋतायवः पुरान्नमक्षन् ।
पङ्क्त्यो याज्यानुवाक्या भवन्ति
पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पुरुषो देवानेव वीरं निरवदायाग्निम्पुनरा
धत्ते शताक्षरा भवन्ति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
तिष्ठति यद्वा अग्निराहितो नर्ध्यते ज्यायो भागधेयं निकामयमानो
यदाग्नेयꣳ सर्वम्भवति सैवास्यर्द्धिः
सं वा एतस्य गृहे वाक्सृज्यते योऽग्निमुद्वासयते स वाचꣳ सꣳसृष्टां
यजमान ईश्वरोऽनु पराभवितोर्विभक्तयो भवन्ति वाचो विधृत्यै
यजमानस्यापराभावाय विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदकरु पाꣳशु
यजति यथा वामं वसु विविदानो गूहति तादृगेव तद ग्निम्प्रति
स्विष्टकृतं निराह यथा वामं वसु विविदानः प्रकाशं जिगमिषति
तादृगेव तद्वि भक्तिमुक्त्वा प्रयाजेन वषट्करोत्यायतनादेव नैति
यजमानो वै पुरोडाशः पशव एते आहुती यदभितः पुरोडाशमेते
आहुती जुहोति यजमानमेवोभयतः पशुभिः परि गृह्णाति कृतयजुः
सम्भृतसम्भार इत्याहुर्न सम्भृत्याः सम्भारा न यजुः कर्तव्यमित्य थो
खलु सम्भृत्या एव सम्भाराः कर्तव्यं यजुर्यज्ञस्य समृद्ध्यै
पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुत्स्यूतं वासः
पुनरुत्सृष्टोऽनड्वान्पुनराधेयस्य समृद्ध्यै सप्त ते अग्ने समिधः सप्त
जिह्वा इत्यग्निहोत्रं जुहोति
यत्रयत्रैवास्य न्यक्तं तत एवैनमव रुन्धे वीरहा वा एष
देवानाम्योऽग्निमुद्वासयते तस्य वरुण
एवर्णयादाग्निवारुणमेकादशकपालमनु निर्वपेद्यं चैव हन्ति
यश्चास्यर्णयात्तौ भागधेयेन प्रीणाति नार्तिमार्च्छति यजमानः ॥२॥

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणान्तरिक्षम्महित्वा । उपस्थे ते
देव्यदितेऽग्निमन्नादमन्नाद्यायादधे ॥
आयं गौः पृश्निरक्रमीदसनन्मातरम्पुनः । पितरं च प्रयन्त्सुवः ॥
त्रिँशद्धाम वि राजति वाक्पतङ्गाय शिश्रिये । प्रत्यस्य वह द्युभिः
॥
अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना । व्यख्यन्महिषः सुवः ॥
यत्त्वा क्रुद्धः परोवप मन्युना यदवर्त्या । सुकल्पमग्ने तत्तव
पुनस्त्वोद्दीपयामसि ॥
यत्ते मन्युपरोप्तस्य पृथिवीमनु दध्वसे । आदित्या विश्वे तद्देवा
वसवश्च समाभरन् ॥
मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञँ समिमं दधातु ।
बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम् ॥
सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्तर्षयः सप्त धाम प्रियाणि । सप्त
होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त योनीरा पृणस्वा घृतेन ॥
पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्न इषायुषा । पुनर्नः पाहि विश्वतः ॥ ॥
सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया । विश्वप्स्निया विश्वतस्परि
लेकः सलेकः सुलेकस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु केतः
सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु विवस्वाँ
अदितिर्देवजूतिस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु ॥३॥

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणेत्याहाशिषैवैनमा धत्ते
सर्पा वै जीर्यन्तोऽमन्यन्तस एतं कसर्णीरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत्ततो
वै ते जीर्णास्तनूरपाघ्नत
सर्पराज्ञिया ऋग्भिर्गार्हपत्यमा दधाति पुनर्नवमेवैनमजरं कृत्वा
धत्तेऽथो पूतमेव पृथिवीमन्नाद्यं नोपानमत्सैतं
मन्त्रमपश्यत्ततो वै तामन्नाद्यमुपानमद्यत्सर्पराज्ञिया

ऋग्भिर्गार्हपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै
अथो अस्यामेवैनम्प्रतिष्ठितमा धत्ते यत्त्वा क्रुद्धः परोवपेत्याहापह्नुत
एवास्मै तत्पुन स्त्वोद्दीपयामसीत्याह समिन्द्ध एवैनं यत्ते
मन्युपरोप्तस्येत्याह देवताभिरेवैनँ सम्भरति वि वा एतस्य
यज्ञश्छिद्यते योऽग्निमुद्वासयते बृहस्पतिवत्यचोप तिष्ठते ब्रह्म वै
देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञँ सं दधाति वि च्छिन्नं यज्ञँ समिमं
दधात्वित्याह सन्तत्यै
विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह संतत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति
सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्याह सप्तसप्त वै सप्तधाग्नेः
प्रियास्तनुवस्ता एवाव रुन्धे पुनरूर्जा सह रय्येत्यभितः
पुरोडाशमाहुती जुहोति यजमानमेवोर्जा च रय्या चोभयतः परि
गृह्णात्या दित्या वा अस्माल्लोकादमुं लोकमायन्ते ऽमुष्मिँल्लोके
व्यतृष्यन्त इमं लोकम्पुनरभ्यवेत्याग्निमाधायैतान्होमानजुहवुस्त
आर्ध्नुवन्ते सुवर्गँ ल्लोकमायन्यः पराचीनम्पुनराधेयादग्निमादधीत स
एतान्होमाञ्जुहुयाद्यामेवादित्या ऋद्धिमार्ध्नुवन्तामेवर्ध्नोति ॥४॥

उपप्रयन्तो अध्वरम्मन्त्रं वोचेमाग्नये । आरे अस्मे च शृण्वते ॥
अस्य प्रत्नामनु द्युतँ शुक्रं दुदुह्रे अह्रयः । पयः सहस्रसामृषिम् ॥
अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम् । अपाँ रेताँसि
जिन्वति ॥
अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यः ।
यमप्नवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभुवं विशेविशे ॥
उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधसः सह मादयध्यै । उभा
दातारविषाँ रयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम् ।
अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन्नग्न आ
रोहाथा नो वर्धया रयिम् ।

अग्न आयूँषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः । आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥
अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम् ॥ दधत्पोषँ रयिं मयि ॥
अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया । आ देवान्वक्षि यक्षि च ॥
स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाँ इहावह । उप यज्ञँ हविश्च नः ॥
अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः । शुची रोचत आहुतः ॥
उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते । तव ज्योतीँष्यर्चयः ॥
आयुर्दा अंग्नेऽस्यायुर्मे देहि वर्चोदा अंग्नेऽसि वर्चो मे देहि तनूपा अंग्नेऽसि तनुवम्मे पाह्यग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृण । चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीयेन्धानास्त्वा शतँ हिमा द्युमन्तः समिधीमहि वयस्वन्तो वयस्कृतं यशस्वन्तो यशस्कृतँ सुवीरासो अदाभ्यम् । अग्ने सपत्नदम्भनं वर्षिष्ठे अधि नाके ।
सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसागथाः समृषीणाँ स्तुतेन सम्प्रियेण धाम्ना ।
त्वमग्ने सूर्यवर्चा असि सम्मामायुषा वर्चसा प्रजया सृज ॥५॥

सम्पश्यामि प्रजा अहमिडप्रजसो मानवीः । सर्वा भवन्तु नो गृहे ॥
अम्भः स्थाम्भो वो भक्षीय महः स्थ महो वो भक्षीय सहः स्थ सहो वो भक्षीयोर्जः स्थोर्जं वो भक्षीय
रेवती रमध्वमस्मिँ ल्लोकेऽस्मिन्गोष्ठेऽस्मिन्क्षयेऽस्मिन्योनाविहैव स्तेतो माप गात बह्वीर्मे भूयास्त सँहितासि विश्वरूपीरा मोर्जा विशा गौपत्येना रायस्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासम्मयि वो रायः

श्रयन्ताम्
उप त्वाग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम् । नमो भरन्त एमसि ॥
राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम् । वर्धमान॑ँ स्वे दमे ॥
स नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव । सचस्वा नः स्वस्तये ॥
अग्ने त्वं नो अन्तमः । उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः । तं त्वा
शोचिष्ठ दीदिवः । सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः ।
वसुरग्निर्वसुश्रवाः । अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयिं दाः ॥
ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मा पश्यत रायस्पोषेण वः पश्यामि रायस्पोषे
ण मा पश्यतेडाः स्थ मधुकृतःस्योना माविशतेरा मदः । सहस्रपोषं
वः पुष्यासं मयि वो राय ः श्रयन्ताम् ॥
तत्सवितुर्वरेण्यम्भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ॥
सोमान॑ँ स्वरणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते । कक्षीवन्तम्य औशिजम् ॥
कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे । उपोपेन्नु मघवन्भूय इन्नु
ते दानं देवस्य पृच्यते ॥
परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्र॑ँ सहस्य धीमहि । धृषद्वर्णं दिवेदिवे
भेत्तारम्भङ्गुरावतः ॥
अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया गृहपतिना भूयास॑ँ सुगृहपतिर्मया
त्वं गृहपतिना भूयाः शत॑ँ हिमास्तामाशिषमा शासे तन्तवे
ज्योतिष्मतीं तामाशिषमा शासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीम् ॥६॥

अयज्ञो वा एष योऽसामोपप्रयन्तो अध्वरमित्याह स्तोममेवास्मै
युनक्त्यु पेत्याह प्रजा वै पशव उपेमं लोकम्प्रजामेव पशूनिमं
लोकमुपैत्य स्य प्रत्नामनु द्युतमित्याह सुवर्गो वै लोकः प्रत्नः
सुवर्गमेव लोक॑ँ समारोहत्य ग्निर्मूर्धा दिवः ककुदित्याह
मूर्धानमेवैन॑ँ समानानां करोत्यथो देवलोकादेव मनुष्यलोके प्रति
तिष्ठत्य यमिह प्रथमो धायि धातृभिरित्याह मुख्यमेवैनं करोत्यु भा

वामिन्द्राग्नी आहुवध्या इत्याहौजो बलमेवाव रुन्धेऽयं ते
योनिर्ऋत्विय इत्याह पशवो वै रयिः पशूनेवाव रुन्धे
षड्भिरुप तिष्ठते षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति
षड्भिरुत्तराभिरुप तिष्ठते द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सर एव प्रति तिष्ठति
यथा वै पुरुषोऽश्वो गौर्जीर्यत्येवमग्निराहितो जीर्यति संवत्सरस्य
परस्तादाग्निपावमानीभिरुप तिष्ठते पुनर्नवमेवैनमजरं करोत्यथो
पुनात्येवोप तिष्ठते योग एवास्यैष उप तिष्ठते दम एवास्यैष उप
तिष्ठते याञ्चैवास्यैषोप तिष्ठते यथा पापीयाञ्छ्रेयस आहृत्य नमस्यति
तादृगेव तदा युर्दा अग्नेऽस्यायुर्मे देहीत्याहायुर्दा ह्येष वर्चोदा
अग्नेऽसि वर्चो मे देहीत्याह वर्चोदा ह्येष तनूपा अग्नेऽसि तनुवम्मे
पाहीत्याह तनूपा ह्येषोऽग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृणेत्याह यन्मे
प्रजायै पशूनामूनं तन्म आ पूरयेति वावैतदाह
चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीयेत्याह रात्रिर्वै चित्रावसुरव्युष्ट्यै वा
एतस्यै पुरा ब्राह्मणा अभैषुर्व्युष्टिमेवाव रुन्ध इन्धानास्त्वा शतँ
हिमा इत्याह शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
तिष्ठत्ये षा वै सूर्मी कर्णकावत्येतया ह स्म वै देवा असुराणाँ
शततर्हाँस्तृँहन्ति यदेतया समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं
यजमानो भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्या अच्छम्बट्कारँ सं त्वमग्ने
सूर्यस्य वर्चसा गथा इत्याहैतत्त्वमसीदमहम्भूयासमिति वावैतदाह
त्वमग्ने सूर्यवर्चा असीत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते ॥७॥

सम्पश्यामि प्रजा अहमित्याह यावन्त एव ग्राम्याः पशवस्तानेवाव
रुन्धेऽम्भः स्थाम्भो वो भक्षीयेत्याहाम्भो ह्येता महः स्थ महो वो
भक्षीयेत्याह महो ह्येताः सह स्थ सहो वो भक्षीयेत्याह महो ह्येता
ऊर्जस्थोर्जं वो भक्षीयेत्याहोर्जो ह्येता रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै

रेवतीः पशूनेवात्मन्रमयत इहैव स्तेतो मापं गातेत्याह ध्रुवा एवैना
अनपगाः कुरुत इष्टकचिद्वा अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः सँहितासि
विश्वरूपीरिति वत्समभि मृशत्युपैवैनं धत्ते पशुचितमेनं कुरुते प्र वा
एषोऽस्माँल्लोकाच्यवते य आहवनीयमुप तिष्ठते गार्हपत्यमुप
तिष्ठतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यथो गार्हपत्यायैव नि ह्नुते
गायत्रीभिरुप तिष्ठते तेजो वै गायत्री तेज एवात्मन्धत्तेऽथो यदेतं
तृचमन्वाह संतत्यै गार्हपत्यं वा अनु द्विपादो वीराः प्र जायन्ते य
एवं विद्वान्द्विपदाभिर्गार्हपत्यमुप तिष्ठत आस्य वीरो जायत
ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मा पश्यतेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते
तत्सवितुर्वरेण्यमित्याह प्रसूत्यै सोमानँ स्वरणमित्याह
सोमपीथमेवाव रुन्धे कृणुहि ब्रह्मणस्पत इत्याह ब्रह्मवर्चसमेवाव
रुन्धे
कदा चन स्तरीरसीत्याह न स्तरीँ रात्रिं वसति य एवं
विद्वानग्निमुप तिष्ठते परि त्वाग्ने पुरं वयमित्याह परिधिमेवैतम्परि
दधात्यस्कन्दायाग्ने गृहपत इत्याह यथायजुरेवैतच्छतँ हिमा
इत्याह
शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीयेति वावैतदाह पुत्रस्य नाम
गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति
तामाशिषमा शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः
स्यात्तेजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शासेऽमुष्मै
ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो जातः स्यात्तेज एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
दधाति ॥८॥

अग्निहोत्रं जुहोति यदेव किं च यजमानस्य स्वं तस्यैव तद्रेतः
सिञ्चति प्रजनने प्रजननँ हि वा अग्निरथौषधीरन्तगता दहति
तास्ततो भूयसीः प्र जायन्ते यत्सायं जुहोति रेत एव तत्सिञ्चति

प्रैव प्रातस्तनेन जनयति तद्रेतः सिक्तं न त्वष्ट्राविकृतम्प्र जायते यावच्छो वै रेतसः सिक्तस्य त्वष्टा रूपाणि वि करोति तावच्छो वै तत्प्र जायत एष वै दैव्यस्त्वष्टा यो यजते बह्वीभिरुप तिष्ठते रेतस एव सिक्तस्य बहुशो रूपाणि वि करोति स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयान्भवति य एवं विद्वानग्निमुप तिष्ठतेऽहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां तेऽसुरा यद्देवानां वित्तं वेद्यमासीत्तेन सह रात्रिम्प्राविशन्ते देवा हीना अमन्यन्त

तेऽपश्यन्नाग्नेयी रात्रिराग्नेयाः पशव इममेवाग्निँ स्तवाम स नः स्तुतः पशून्पुनर्दास्यतीति

तेऽग्निमस्तुवन्त्स एभ्यः स्तुतो रात्रिया अध्यहरभि पशून्निरार्जत्ते देवाः पशून्वित्त्वा कामाँ अकुर्वत

य एवं विद्वानग्निमुप तिष्ठते पशुमान्भवत्या दित्यो वा अस्माँल्लोकादमुं लोकमैत्सोऽमुं लोकं गत्वा पुनरिमं लोकमभ्यध्यायत्स इमं लोकमागत्य मृत्योरबिभेन्मृत्युसंयुत इव ह्ययं लोकः

सोऽमन्यतेऽममेवाग्निँ स्तवानि स मा स्तुतः सुवर्गं लोकं गमयिष्यतीति सोऽग्निमस्तौत्स एनँ स्तुतः सुवर्गं लोकमगमयद्य एवं विद्वानग्निमुप तिष्ठते सुवर्गमेव लोकमेति सर्वमायुरेत्य भि वा एषोऽग्नी आ रोहति य एनावुप तिष्ठते यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति नक्तमुप तिष्ठते न प्रातः सँ हि नक्तं व्रतानि सृज्यन्ते सह श्रेयाँश्च पापीयाँश्चासाते ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यन्नक्तमुप तिष्ठते ज्योतिषैव तमस्तरत्यु पस्थेयोऽग्नी३र्नोपस्थेया३ इत्याहुर्मनुष्यायेन्वै योऽहरहराहृत्याथैनं याचति स इन्वै तमुपार्च्छत्यथ को देवानहरहर्याचिष्यतीति तस्मान्नोपस्थेयोऽथो खल्वाहुराशिषे वै कं यजमानो यजत इत्येषा खलु वा आहिताग्नेराशीर्यदग्निमुप तिष्ठते तस्मादुपस्थेयः प्रजापतिः

पशूनसृजत ते सृष्टा अहोरात्रे
प्राविशन्ताञ्छन्दोभिरन्वविन्दद्यच्छन्दोभिरुप तिष्ठते स्वमेव
तदन्विच्छति
न तत्र जाम्यस्तीत्याहुर्योऽहरहरुप तिष्ठत इति यो वा
अग्निम्प्रत्यङ्ङुप तिष्ठते प्रत्येनमोषति यः पराङ्विष्वङ्प्रजया
पशुभिरेति
कवातिर्यङ्ङिवोप तिष्ठेत नैनम्प्रत्योषति न विष्वङ्प्रजया
पशुभिरेति ॥९॥

मम नाम प्रथमं जातवेदः पिता माता च दधतुर्यदग्रे । तत्त्वम्बिभृहि
पुनरा मदैतोस्तवाहं नाम बिभराण्यग्ने ॥
मम नाम तव च जातवेदो वाससी इव विवसानौ ये चरावः ।
आयुषे त्वं जीवसे वयं यथायथं वि परि दधावहै पुनस्ते ॥
नमोऽग्नयेऽप्रतिविद्धाय नमोऽनाधृष्टाय नमः सम्राजे ।
अषाढोऽग्निर्बृहद्वया विश्वजित्सहन्त्यः श्रेष्ठो गन्धर्वः ॥
त्वत्पितारो अग्ने देवास्त्वामाहुतयस्त्वद्विवाचनाः । सम्मामायुषा सं
गौपत्येन सुहिते मा धाः ॥
अयमग्निः श्रेष्ठतमोऽयम्भगवत्तमोऽयँ सहस्रसातमः । अस्मा अस्तु
सुवीर्यम् ॥
मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञँ समिमं दधातु । या इष्टा
उषसो निम्रुचश्च ताः सं दधामि हविषा घृतेन ॥
पयस्वतीरोषधयः पयस्वद्वीरुधाम्पयः । अपाम्पयसो यत्पयस्तेन
मामिन्द्र सँ सृज ॥
अग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यताम् ।
अग्निँ होतारमिह तँ हुवे देवान्यज्ञियानिह यान्हवामहे ॥ आ
यन्तु देवाः सुमनस्यमाना वियन्तु देवा हविषो मे अस्य

कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तु यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति ।३।
वेधसः । पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू वि मुञ्चताम् ॥
अभिन्नो घर्मो जीरदानुर्यत आत्तस्तदगन्पुनः । इध्मो वेदिः परिधयश्च
सर्वे यज्ञस्यायुरनु सं चरन्ति ॥
त्रयस्त्रिँशत्तन्तवो ये वितत्निरे य इमं यज्ञँ स्वधया ददन्ते तेषां
छिन्नम्प्रत्येतद्दधामि स्वाहा घर्मो देवाँ अप्येतु ॥१०॥
वैश्वानरो न ऊत्या प्र यातु परा वतः । अग्निरुक्थेन वाहसा ॥
ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम् । अजस्रं घर्ममीमहे ॥
वैश्वानरस्य दँसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः । उभा
पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृथिवी भूरिरेतसा ॥
पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः पृथिव्याम्पृष्टो विश्वा ओषधीरा विवेश ।
वैश्वानरः सहसा पृष्टो अग्निः स नो दिवा स
रिषः पातु नक्तम् ।
जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशुं न गोपा इर्यः परिज्मा । वैश्वानर
ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयम्पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥
त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान आ रोदसी अपृणा जायमानः । त्वं
देवाँ अभिशस्तेरमुञ्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा ॥
अस्माकमग्ने मघवत्सु धारयानामि क्षत्रमजरँ सुवीर्यम् । वयं
जयेम शतिनँ सहस्रिणं वैश्वानर वाजमग्ने तवोऽतिभिः ॥
वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हि कम्भुवनानामभिश्रीः । इतो
जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण ॥
अव ते हेडो वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः ।
क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेतो राजन्नेनाँसि सिश्रथः कृतानि ॥
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमँ श्रथाय । अथा
वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम ॥
दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः । सुरभि नो मुखा

करत्प्र ण आयꣳषि तारिषत् ॥
आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषापस्ततान ।
सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पृणक्तु वध्वा समिमा वचाꣳसि ॥
अग्निर्मूर्धा भुवः । मरुतो यद्ध वो दिवः सुम्नायन्तो हवामहे । आ
तू न उप गन्तन ॥ या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि दाशुषे
यच्छताधि । अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रयिं नो धत्त वृषणः
सुवीरम्
अदितिर्न उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छतु । अदितिः पात्वꣳहसः ॥
महीमूषु मातरꣳ सुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हुवेम ।
तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूचीꣳ सुशर्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिम् ॥
सुत्रामाणम्पृथिवीं द्यामनेहसꣳ सुशर्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिम् ।
दैवीं नावꣳ स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमा रुहेमा स्वस्तये ॥
इमाꣳ सु नावमारुहꣳ शतारित्राꣳ शतस्फ्याम् ।
अच्छिद्राम्पारयिष्णुम् ॥५॥

इति प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रपाठकः ॥५॥

सं त्वा सिञ्चामि यजुषा प्रजामायुर्धनं च । बृहस्पतिप्रसूतो यजमान इह मा रिषत् ॥ आज्यमसि सत्यमसि सत्यस्याध्यक्षमसि हविरसि वैश्वानरं वैश्वदेवमुत्पूतशुष्मँ सत्यौजाः सहोऽसि सहमानमसि सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः सहस्व पृतन्यतः । सहस्रवीर्यमसि तन्मा जिन्वाज्यस्याज्यमसि सत्यस्य सत्यमसि सत्यायुरसि सत्यशुष्ममसि सत्येन त्वाभि घारयामि तस्य ते भक्षीय पञ्चानां त्वा वातानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि पञ्चानां त्वर्तूनां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि

पञ्चानां त्वा दिशां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि

पञ्चानां त्वा पञ्चजनानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि

चरोस्त्वा पञ्चबिलस्य यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि

ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि क्षत्रस्य त्वौजसे यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि विशे त्वा यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि

सुवीर्याय त्वा गृह्णामि सुप्रजास्त्वाय त्वा गृह्णामि रायस्पोषाय त्वा गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय त्वा गृह्णामि भूरस्माकँ हविर्देवानामाशिषो यजमानस्य देवानां त्वा देवताभ्यो गृह्णामि कामाय त्वा गृह्णामि ॥१॥

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहँ सजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता

वसुविद् ग्रोऽस्युग्रोऽहँ सजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता

वसुवि दभिभूरस्यभिभूरहँ सजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता

वसुवि द्युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायास्मै वोढवे जातवेदः । इन्धानास्त्वा सुप्रजसः सुवीरा ज्योग्जीवेम बलिहृतो वयं ते ॥ यन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्य रिष्याद्यद्वा स्कन्दादाज्यस्योत विष्णो । तेन हन्मि सपत्नं दुर्मरायुमैनं दधामि निर्ऋत्या उपस्थे ॥ भू र्भुवः सुव रुच्छुष्मो अग्ने यजमानायैधि निशुष्मो अभिदासते ।

अग्ने देवेद्ध मन्विद्ध मन्द्रजिह्वा मर्त्यस्य ते होतर्मूर्धन्ना जिघर्मि रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय मनोऽसि प्राजापत्यम्मनसा मा भूतेना विश
वागस्यैन्द्री सपत्नक्षयणी वाचा मेन्द्रियेणाविश वसन्तमृतूनाम्प्रीणामि स मा प्रीतः प्रीणातु ग्रीष्ममृतूनाम्प्रीणामि स मा प्रीतः प्रीणातु वर्षा ऋतूनाम्प्रीणामि ता मा प्रीताः प्रीणन्तु शरदमृतूनाम्प्रीणामि सा मा प्रीता प्रीणातु हेमन्तशिशिरावृतूनाम्प्रीणामि तौ मा प्रीतौ प्रीणीता मग्नीषोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्मान्भूयास मग्नेरहं देवयज्ययान्नादो भूयासं दब्धिरस्यदब्धो भूयासममुं दभेय मग्नीषोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयास मिन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययेन्द्रियाव्यन्नादो भूयास मिन्द्रस्याहं देवयज्ययेन्द्रियावी भूयासं महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानम्महिमानं गमेय मग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययायुष्मान्यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयम् ॥२॥

अग्निर्मा दुरिष्टात्पातु सविताघशँसा द्यो मेऽन्ति दूरेऽरातीयति तमेतेन जेषँ सुरूपवर्षवर्ण एहीमान्भद्रान्दुयाँ अभ्येहि मामनुव्रता न्यु शीर्षाणि मृढ्वमिड एह्यदित एहि सरस्वत्येहि
रन्तिरसि रमतिरसि सूनर्यसि जुष्टे जुष्टिं तेऽशीयोपहूत उपहवं तेऽशीय सा मे सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादरेडता मनसा तच्छकेयं यज्ञो दिवँ रोहतु यज्ञो दिवं गच्छतु यो देवयानः पन्थास्तेन यज्ञो देवाँ अप्येत्वस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्वस्मान्राय उत यज्ञाः सचन्तामस्मासु सन्त्वाशिषः सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनी जुष्टिरसि जुषस्व नो जुष्टा नोऽसि जुष्टिं ते गमेयं मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञँ समिमं दधातु । बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम् ॥
ब्रध्न पिन्वस्व ददतो मे मा क्षायि कुर्वतो मे मोप

दसत्प्रजापतेर्भागोऽस्यूर्जस्वान्पयस्वान्प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ मे पाह्युदानव्यानौ मे पाह्यक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्ठा अमुत्रामुष्मिँ ल्लोके॥३॥

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान्भूयासं नराशꣳसस्याहं देवयज्यया पशुमान्भूयास मग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययायुष्मान्यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेय मग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेषꣳ सोमस्याहमुज्जितिमनूज्जेष मग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेष मग्नीषोमयोरहमुज्जितिमनूज्जेष मिन्द्राग्नियोरहमुज्जितिमनूज्जेष मिन्द्रस्याहमुज्जितिमनूज्जेषं महेन्द्रस्याहमुज्जितिमनूज्जेष मग्नेः स्विष्टकृतोऽहमुज्जितिमनूज्जेषं वाजस्य मा प्रसवेनो द्ग्राभेणोदग्रभीत् । अथा सपत्नाꣳ इन्द्रो मे निग्राभेणाधराꣳ अकः ॥
उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन् । अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम् ॥
एमा अग्मन्नाशिषो दोहकामा इन्द्रवन्तो वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम् ॥ रोहितेन त्वाग्निर्देवतां गमयतु हरिभ्यां त्वेन्द्रो देवतां गमयत्वे तशेन त्वा सूर्यो देवतां गमयतु वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीन्वि योक्त्रा यानि परिचर्तनानि धत्तादस्मासु द्रविणं यच्च भद्रम्प्र णो ब्रूताद्भागधान्देवतासु ॥
विष्णोः शम्योरहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयꣳ सोमस्याहं देवयज्यया सुरेता रेतो धिषीय त्वष्टुरहं देवयज्यया पशूनाꣳ रूपम्पुषेयं देवानाम्पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन प्र भूयासं वेदोऽसि वित्तिरसि विदेय कर्मासि करुणमसि क्रियासꣳ सनिरसि सनितासि सनेयं घृतवन्तं कुलायिनꣳ रायस्पोषꣳ सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनम् ॥४॥

आ प्यायतां ध्रुवा घृतेन यज्ञं यज्ञम्प्रति देवयद्भ्यः । सूर्याया
ऊधोऽदित्या उपस्थ उरुधारा पृथिवी यज्ञे अस्मिन् ॥
प्रजापतेर्विभान्नाम लोकस्तस्मिꣳस्त्वा दधामि सह यजमानेन
सदसि सन्मे भूयाः सर्वमसि सर्वम्मे भूयाः पूर्णमसि पूर्णम्मे भूया
अक्षितमसि मा मे क्षेष्ठाः प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तां
दक्षिणायां दिशि मासाः पितरो मार्जयन्ताम्प्रतीच्यां दिशि गृहाः
पशवो मार्जयन्ता मुदीच्यां दिश्याप ओषधयो वनस्पतयो
मार्जयन्ता मूर्ध्वायां दिशि यज्ञः संवत्सरो यज्ञपतिर्मार्जयन्तां
विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रेण च्छन्दसा पृथिवीमनु वि क्रमे
निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशस्तिहा त्रैष्टुभेन
च्छन्दसान्तरिक्षमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः
क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतेन च्छन्दसा दिवमनु वि क्रमे
निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभेन
च्छन्दसा दिशोऽनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मः ॥५॥

अगन्म सुवः सुवरगन्म संदृशस्ते मा च्छित्सि यत्ते तपस्तस्मै ते मा
वृक्षि
सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे धेहि वर्चोधा असि वर्चो
मयि धेही दमहममुष्मार्तृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै
दिवोऽस्मादन्तरिक्षादस्यै पृथिव्या अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः
स यं द्विष्मः सं ज्योतिषाभूव मैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहम्प्रजया
सम्मया प्रजा
समहꣳ रायस्पोषेण सम्मया रायस्पोषः समिद्धो अग्ने मे दीदिहि
समेद्धा ते अग्ने दीद्यासं वसुमान्यज्ञो वसीयान्भूयास मग्न आयूꣳषि
पवस आ सुवोर्जमिषं च नः । आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥
अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यं दधत्पोषꣳ रयिम्मयि ॥

अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया गृहपतिना भूयास॒ँ सुगृहपतिर्मया
त्वं गृहपतिना भूयाः शतँ हिमास्तामाशिषमा शासे तन्तवे
ज्योतिष्मतीं तामाशिषमा शासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीं कस्त्वा युनक्ति
स त्वा वि मुञ्चत्व ग्ने व्रतपते व्रतमचारिषं तदशकं तन्मेऽराधि
यज्ञो बभूव स आ बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे । स
देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्माँ अधिपतीन्करोतु वयँ स्याम
पतयो रयीणाम्
गोमाँ अग्ने ऽविमाँ अश्वी यज्ञो नृवत्सखा सदमिदप्रमृष्यः ।
इडावाँ एषो असुर प्रजावान्दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान् ॥६॥

यथा वै समृतसोमा एवं वा एते समृतयज्ञा यद्दर्शपूर्णमासौ
कस्य वाह देवा यज्ञमा गच्छन्ति कस्य वा न
बहूनां यजमानानां यो वै देवताः पूर्वः परिगृह्णाति स एनाः श्वो भूते
यजत एतद्वै देवानामायतनं यदाहवनीयोऽन्तराग्नी पशूनां गार्हपत्यो
मनुष्याणामन्वाहार्यपचनः पितृणा मग्निं गृह्णाति
स एवायतने देवताः परि गृह्णाति
ताः श्वो भूते यजते व्रतेन वै मेध्योऽग्निर्व्रतपतिर्ब्राह्मणो
व्रतभृद्व्रतमुपैष्यन्ब्रूयादग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामीत्य ग्निर्वै देवानां
व्रतपतिः
तस्मा एव प्रतिप्रोच्य व्रतमा लभते बर्हिषा पूर्णमासे व्रतमुपैति
वत्सैरमावास्यायामेतद्ध्येतयोरायतनमु पस्तीर्यः
पूर्वश्चाग्निरपरश्चेत्याहु र्मनुष्या इन्वा उपस्तीर्णमिच्छन्ति किमु देवा
येषां नवावसानमु
पास्मिञ्छ्वो यक्ष्यमाणे देवता वसन्ति य एवं विद्वानग्निमुपस्तृणाति
यजमानेन ग्राम्याश्च पशवोऽवरुध्या
आरण्याश्चेत्याहुर्यद्ग्राम्यानुपवसति तेन ग्राम्यानव रुन्धे

यदा॑रण्यस्या॒श्नाति॒ तेना॑रण्यान्यदना॑श्वानुप॒वसै॑त्पितृदेव॒त्यः॑
स्यादा॒ रण्यस्या॑श्नातीन्द्रियं वा आ॑रण्यमि॑न्द्रियमे॒वात्मन्ध॑त्ते
यदना॑श्वानुप॒वसे॒त्क्षोधु॑कः स्या॒द्यद॑श्नी॒याद्रु॒द्रो॑ऽस्य प॒शून॒भि
म॑न्येता॒ पो॑ऽश्नाति॒
तन्नेवा॑शि॒तं नेवान॑शितं न क्षोधु॑को॒ भव॑ति॒
नास्य॑ रु॒द्रः प॒शून॒भि म॑न्यते॒ वज्रो॒ वै य॒ज्ञः
क्षुत्खलु॒ वै म॑नुष्य॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो॒ यदना॑श्वानुप॒वस॑ति॒
वज्रे॑णै॒व सा॒क्षात्क्षु॒धम्भ्रातृ॑व्यꣳ हन्ति ॥७॥
यो वै श्र॒द्धामना॑रभ्य य॒ज्ञेन॒ यज॑ते॒ नास्ये॒ष्टाय॒ श्रद्द॑धते॒ऽपः प्र ण॑यति
श्र॒द्धा वा आप॑ः श्र॒द्धामे॒वारभ्य॑ य॒ज्ञेन॑ यजत उ॒भये॑ऽस्य देवमनु॒ष्या
इ॒ष्टाय॒ श्रद्द॑धते॒ तदा॑हुरति॒ वा ए॒ता वर्त्रं॑ नेद॒न्त्यति॒ वाचं॒ मनो॒ वावैता
नाति॑ नेद॒न्तीति॒
मन॑सा॒ प्र ण॑यती॒ यं वै मनो॒ऽनयै॒वैना॒ः प्र ण॑य॒त्य स्क॑न्नहविर्भवति॒ य
ए॒वं वेद॑ यज्ञायु॒धानि॒ सम्भ॑वति य॒ज्ञो वै य॑ज्ञायु॒धानि॑ य॒ज्ञमे॒व
तत्सम्भ॑रति॒ यदेक॑मेकꣳ सम्भरेत्पितृदेव॒त्यानि स्यु॒र्यत्स॒ह सर्वा॑णि
मानु॒षाणि॒
द्वेद्वे॒ सम्भ॑रति याज्यानु॒वाक्य॑यो॒रेव रू॒पं क॑रो॒त्यथो॑ मिथु॒नमे॒व
यो वै दश॑ यज्ञायु॒धानि॒ वेद॑ मु॒खतो॑ऽस्य य॒ज्ञः क॑ल्पते॒
स्फ्यश्च॑ क॒पाला॑नि चाग्निहो॒त्रहव॑णी च॒ शूर्पं॑ च कृष्णाजि॒नं च॒ शम्या॑
चो॒लूख॑लं च॒ मुस॑लं च दृ॒षच्चोप॑ला चै॒तानि॒ वै दश॑ यज्ञायु॒धानि॒ य
ए॒वं वेद॑ मु॒खतो॑ऽस्य य॒ज्ञः क॑ल्पते॒ यो वै दे॒वेभ्य॑ः प्रति॒प्रोच्य॑ य॒ज्ञेन॒
यज॑ते जु॒षन्ते॑ऽस्य दे॒वा ह॒व्यꣳ
ह॒विर्नि॑रु॒प्यमा॑णम॒भि म॑न्त्रयेता॒ग्निꣳ होता॑रमि॒ह तꣳ हु॑व इति॑
दे॒वेभ्य॑ ए॒व प्र॑ति॒प्रोच्य॑ य॒ज्ञेन॑ यजते जु॒षन्ते॑ऽस्य दे॒वा ह॒व्य मे॒ष वै
य॒ज्ञस्य॒ ग्रहो॑ गृ॒ही॒त्वैव य॒ज्ञेन॑ यजते॒
तदु॑दि॒त्वा वाचं॑ यच्छति य॒ज्ञस्य॒ धृत्या॒ अथो॒ मन॑सा॒ वै

प्रजापतिर्यज्ञमतनुत मनसैव तद्यज्ञं तनुते रक्षसामनन्ववचाराय
यो वै यज्ञं योग आगते युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु
कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्त्वित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं
युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु ॥८॥

प्रजापतिर्यज्ञानसृजताग्निहोत्रं चाग्निष्टोमं च पौर्णमासीं चोक्थ्यं
चामावास्यां चातिरात्रं च
तानुदमिमीत यावदग्निहोत्रमासीत्तावानग्निष्टोमो यावती पौर्णमासी
तावानुक्थ्यो यावत्यमावास्या तावानतिरात्रो
य एवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति यावदग्निष्टोमेनोपाप्नोति तावदुपाप्नोति
य एवं विद्वान्पौर्णमासीं यजते यावदुक्थ्येनोपाप्नोति तावदुपाप्नोति
य एवं विद्वानमावास्यां यजते यावदतिरात्रेणोपाप्नोति तावदुपाप्नोति
परमेष्ठिनो वा एष यज्ञोऽग्र आसीत्तेन स परमां काष्ठामगच्छत्तेन
प्रजापतिं निरवासाययत्तेन प्रजापतिः परमां काष्ठामगच्छत्तेनेन्द्रं
निरवासाययत्तेनेन्द्रः परमां काष्ठामगच्छत्तेनाग्नीषोमौ
निरवासाययत्तेनाग्नीषोमौ परमां काष्ठामगच्छतां य एवं
विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते परमामेव काष्ठां गच्छति
यो वै प्रजातेन यज्ञेन यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते
द्वादश मासाः संवत्सरो द्वादश द्वंद्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि
सम्पाद्यानीत्याहु वत्सं चोपावसृजत्युखां चाधि श्रय त्यव च हन्ति
दृषदौ च समाहन्त्यधि च वपते कपालानि चोप दधाति
पुरोडाशं चाधिश्रयत्याज्यं च
स्तम्बयजुश्च हरत्यभि च गृह्णाति
वेदिं च परि गृह्णाति पत्नीं च सं नह्यति
प्रोक्षणीश्चासादयत्याज्यं चै तानि वै द्वादश द्वंद्वानि दर्शपूर्णमासयोः
तानि य एवꣳ सम्पाद्य यजते प्रजातेनैव यज्ञेन यजते प्र प्रजया

पशुभिर्मिथुनैर्जायते ॥६॥

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहꣳ सजातेषु भूयासमित्याह ध्रुवानेवैनान्कुरुत
उग्रोऽस्युग्रोऽहꣳ सजातेषु भूयासमित्याहाप्रतिवादिन
एवैनान्कुरुतेऽभिभूरस्यभिभूरहꣳ सजातेषु भूयासमित्याह य
एवैनम्प्रत्युत्पिपीते तमुपास्यते
युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येनेत्याहैष वा अग्नेर्योगस्तेनैवैनं युनक्ति
यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन्यज्ञस्य व्यृद्धेनासुरान्परा
भावयन्यन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्य रिष्यादित्याह यज्ञस्यैव तत्समृद्धेन
यजमानः सुवर्गं लोकमेति यज्ञस्य व्यृद्धेन भ्रातृव्यान्परा
भावयत्यग्निहोत्रमेताभिर्व्याहृतीभिरुप सादयेद्यज्ञमुखं वा
अग्निहोत्रम्ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म कुरुते संवत्सरे
पर्यागत एताभिरेवोप सादयेद्ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरम्परि गृह्णाति
दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यान्यालभमान एताभिर्व्याहृतीभिर्हवीꣳष्या
सादयेद्यज्ञमुखं वै दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यानि ब्रह्मैता व्याहृतयो
यज्ञमुख एव ब्रह्म कुरुते संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवा
सादयेद्ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरम्परि गृह्णाति
यद्वै यज्ञस्य साम्ना क्रियते राष्ट्रं यज्ञस्याशीर्गच्छति यदृचा विशं
यज्ञस्याशीर्गच्छत्यथ ब्राह्मणोऽनाशीर्केण यज्ञेन यजते
सामिधेनीरनुवक्ष्यन्नेता व्याहृतीः पुरस्ताद्दध्याद्ब्रह्मैव प्रतिपदं कुरुते
तथा ब्राह्मणः साशीर्केण यज्ञेन यजते यं कामयेत
यजमानम्भ्रातृव्यमस्य यज्ञस्याशीर्गच्छेदिति तस्यैता व्याहृतीः
पुरोऽनुवाक्यायां दध्याद्भ्रातृव्यदेवत्या वै पुरोऽनुवाक्या
भ्रातृव्यमेवास्य यज्ञस्याशीर्गच्छति यान्कामयेत
यजमानान्त्समावत्येनान्यज्ञस्याशीर्गच्छेदिति तेषामेता व्याहृतीः
पुरोऽनुवाक्याया अर्धर्च एकां दध्याद्याज्यायै पुरस्तादेकां याज्याया

अर्धर्च एकां तथैनान्त्समावती यज्ञस्याशीर्गच्छति यथा वै पर्जन्यः
सुवृष्टं वर्षत्येवं यज्ञो यजमानस्य वर्षति
स्थलयोदकम्परिगृह्णन्त्याशिषा यज्ञं यजमानः परि गृह्णाति
मनोऽसि प्राजापत्यं मनसा मा भूतेना विशेत्याह मनो वै
प्राजापत्यम्प्राजापत्यो यज्ञो मन एव यज्ञमात्मन्धत्ते
वागस्यैन्द्री सपत्नक्षयणी वाचा मेन्द्रियेणा विशेत्याहैन्द्री वै
वाग्वाचमेवैन्द्रीमात्मन्धत्ते ॥१०॥

यो वै सप्तदशम्प्रजापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेद प्रति यज्ञेन तिष्ठति न
यज्ञाद्भ्रꣳशत आ श्रावयेति चतुरक्षरमस्तु श्रौषडिति चतुरक्षरं यजेति
द्व्यक्षरं ये यजामह इति पञ्चाक्षरं द्व्यक्षरो वषट्कार एष वै सप्तदशः
प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य एवं वेद प्रति यज्ञेन तिष्ठति न
यज्ञाद्भ्रꣳशते
यो वै यज्ञस्य प्रायणम्प्रतिष्ठामुदयनं वेद प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन
सꣳस्थां गच्छत्या श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कार एतद्वै
यज्ञस्य प्रायणमेषा प्रतिष्ठैतदुदयनं
य एवं वेद प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन सꣳस्थां गच्छति
यो वै सूनृतायै दोहं वेद दुह एवैनां यज्ञो वै सूनृता
श्रावयेत्यैवैनामह्वदस्तु श्रौषडित्युपावास्राग्यजेत्युदनैषीद्ये यजामह
इत्युपासदद्वषट्कारेण दोग्ध्येष वै सूनृतायै दोहो
य एवं वेद दुह एवैनां देवा वै सत्रमासत तेषां दिशोऽदस्यन्त
एतामार्द्राम्पङ्क्तिमपश्यन्ना श्रावयेति पुरोवातमजनयन्नस्तु
श्रौषडित्यभ्रꣳ समप्लावयन्यजेति विद्युतमजनयन्ये यजामह इति
प्रावर्षयन्नभ्यस्तनयन्वषट्कारेण ततो वै तेभ्यो दिशः प्राप्यायन्त य
एवं वेद प्रास्मै दिशः प्यायन्ते
प्रजापतिं त्वो वेद प्रजापतिस्त्वं वेद यम्प्रजापतिर्वेद स पुण्यो

भवत्येष वै छन्दस्यः प्रजापतिरा श्रावयास्तु श्रौषडयज ये यजामहे
वषट्कारो य एवं वेद पुण्यो भवति वसन्तमृतूनाम्प्रीणामीत्याहर्तवो
वै प्रयाजा ऋतूनेव प्रीणाति
तेऽस्मै प्रीता यथापूर्वं कल्पन्ते
कल्पन्तेऽस्मा ऋतवो य एवं वेदा ग्नीषोमयोरहं देवयज्यया
चक्षुष्मान्भूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यां वै यज्ञश्चक्षुष्मान्ताभ्यामेव
चक्षुरात्मन्धत्ते ऽग्नेरहं देवयज्ययान्नादो भूयासमित्याहाग्निर्वै
देवानामन्नादः तेनैवान्नाद्यमात्मन्धत्ते
दब्धिरस्यदब्धो भूयासममुं दभेयमित्याहैतया वै दभ्या देवा
असुरानदभ्नुवन्तयैव भ्रातृव्यं दभ्नोत्यतिग्नीषोमयोरहं देवयज्यया
वृत्रहा भूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यां वा इन्द्रो वृत्रमहन्ताभ्यामेव
भ्रातृव्यँ स्तृणुत इन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययैन्द्रियाव्यन्नादो
भूयासमित्याहेन्द्रियाव्यैवान्नादो भवती न्द्रस्याहं देवयज्ययैन्द्रियावी
भूयासमित्याहेन्द्रियाव्यैव भवति महेन्द्रस्याहं देवयज्यया
जेमानम्महिमानं गमेयमित्याह जेमानमेव महिमानं गच्छत्यग्नेः
स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययायुष्मान्यज्ञेन प्रतिष्ठां
गमेयमित्याहायुरेवात्मन्धत्ते प्रति यज्ञेन तिष्ठति ॥११॥

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः । अस्माकमस्तु केवलः ॥
इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते यत्पार्या युनजते धियस्ताः । शूरो नृषाता
शवसश्चकान आ गोमति व्रजे भजा त्वं नः ॥
इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु । इन्द्र तानि त आ वृणे ॥
अनु ते दायि मह इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्ये । अनु
।क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्ये ॥
आ यस्मिन्त्सप्त वासवास्तिष्ठन्ति स्वारुहो यथा । ऋषिर्ह
दीर्घश्रुत्तम इन्द्रस्य घर्मो अतिथिः ॥

आमासु पक्वमैरय आ सूयꣳ रोहयो दिवि । घर्मं न सामन्तपतासुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे गिरः ॥
इन्द्रमिद्गाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः । इन्द्रं वाणीरनूषत ॥
गायन्ति त्वा गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कमर्किणः । ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतवुद्वꣳशमिव येमिरे ॥
अꣳहोमुचे प्र भरेमा मनीषामोषिष्ठदाव्ने सुमतिं गृणानाः । इदमिन्द्र प्रति हव्यं गृभाय सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः ॥
विवेष यन्मा धिषणा जजान स्तवै पुरा पार्यादिन्द्रमह्नः । अꣳहसो यत्र पीपरद्यथा नो नावेव यान्तमुभये हवन्ते ॥
प्र सम्राजम्प्रथममध्वराणामꣳहोमुचं वृषभं यज्ञियानाम् । अपां नपातमश्विना हयन्तमस्मिन्नर इन्द्रियं धत्तमोजः ॥
वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः । अधस्पदं तमीं कृधि यो अस्माꣳ अभिदासति ॥
इन्द्र क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम् । अपानुदो जनममित्रयन्तमुरुं देवेभ्यो अकृनोरु लोकम् ॥
मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावत आ जगामा परस्याः । सृकꣳ सꣳशाय पविमिन्द्र तिग्मं वि शत्रून्ताढि वि मृधो नुदस्व ॥
वि शत्रून्वि मृधो नुद वि वृत्रस्य हनू रुज । वि मन्युमिन्द्र भामितोऽमित्रस्याभिदासतः ॥
त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रꣳ हवेहवे सुहवꣳ शूरमिन्द्रम् । हुवे नु शक्रम्पुरुहूतमिन्द्रꣳ स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः ॥
मा ते अस्याꣳ सहसावन्परिष्टावघाय भूम हरिवः परादै । त्रायस्व नोऽवृकेभिर्वरूथैस्तव प्रियासः सूरिषु स्याम ॥
अनवस्ते रथमश्वाय तक्षन्त्वष्टा वज्रम्पुरुहूत द्युमन्तम् । ब्रह्माण इन्द्रम्महयन्तो अर्कैरवर्धयन्नहये हन्तवा उ ॥
वृष्णे यत्ते वृषणो अर्कमर्चानिन्द्र ग्रावाणो अदितिः सजोषाः ।

अ॒न॒श्वासो॒ ये प॒वयोऽर॒था इन्द्रे॑षिता अ॒भ्यव॑र्तन्त॒ दस्यू॑न् ॥१२॥

इति प्रथमकाण्डे षष्ठः प्रपाठकः ॥६॥

पाकयज्ञं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उप तिष्ठन्त इडा खलु वै पाकयज्ञः सैषान्तरा प्रयाजानूयाजान्यजमानस्य लोकेऽवहिता । तामाह्रियमाणामभि मन्त्रयेत सुरूपवर्षवर्ण एहीति पशवो वा इडा पशूनेवोप ह्वयते । यज्ञं वै देवा अदुहन्यज्ञोऽसुराँ अदुहत्तेऽसुरा यज्ञदुग्धाः पराभवन्यो वै यज्ञस्य दोहं विद्वान्यजतेऽप्यन्यं यजमानं दुहे । सा मे सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादित्याहैष वै यज्ञस्य दोहस्तेनैवैनं दुहे । प्रत्ता वै गौर्दुहे प्रत्तेडा यजमानाय दुह एते वा इडायै स्तना इडोपहूतेति वायुर्वत्सो यर्हि होतेडामुपह्वयेत तर्हि यजमानो होतारमीक्षमाणो वायुम्मनसा ध्यायेन्मात्रे वत्समुपावसृजति । सर्वेण वै यज्ञेन देवाः सुवर्गं लोकमायन्पाकयज्ञेन मनुरश्राम्यत्सेडा मनुमुपावर्तत तां देवासुरा व्यह्वयन्त प्रतीचीं देवाः पराचीमसुराः सा देवानुपावर्तत पशवो वै तद्देवानवृणत पशवोऽसुरानजहुर्यं कामयेतापशुः स्यादिति पराचीं तस्येडामुप ह्वयेतापशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति प्रतीचीं तस्येडामुप ह्वयेत पशुमानेव भवति । ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा इडामुप ह्वयेत य इडामुपहूयात्मानमिडायामुपह्वयेतेति सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनीत्याहेडामेवोपहूयात्मानमिडायामुप ह्वयते । व्यस्तमिव वा एतद्यज्ञस्य यदिडा सामि प्राश्नन्ति सामि मार्जयन्त एतत्प्रति वा असुराणां यज्ञो व्यच्छिद्यत ब्रह्मणा देवाः समदधुर्बृहस्पतिस्तनुतामिमं न इत्याह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञँ सं दधाति । विच्छिन्नं यज्ञँ समिमं दधात्वित्याह संतत्यै । विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह संतत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति । यां वै यज्ञे दक्षिणां ददाति तामस्य पशवोऽनु सं क्रामन्ति स एष ईजानोऽपशुर्भावुको यजमानेन खलु वै तत्कार्यमित्याहुर्यथा देवत्रा दत्तं कुर्वीतात्मन्पशून्रमयेतेति ब्रध्न पिन्वस्वेत्याह यज्ञो वै ब्रध्नो यज्ञमेव तन्महयत्यथो देवत्रैव दत्तं कुरुत आत्मन्पशून्रमयते । ददतो मे मा क्षायीत्याहाक्षितिमेवोपैति । कुर्वतो मे मोप दसदित्याह भूमानमेवोपैति ॥१॥

सꣳश्र॑वा ह सौवर्चन॒सस्तुमि॑ञ्ज॒मौपो॑दितिमुवाच॒
यत्स॒त्त्रिणा॒ꣳ होता॑भूः कामिडा॒मुपा॑ह्वथा॒ इति॒
तामुपा॑ह्व इति॑ होवाच॒ या प्रा॒णेन॑ दे॒वान्दा॒धार॑ व्या॒नेन॑ मनु॒ष्या॑नपा॒नेन॑
पि॒तॄनिति॑ च्छि॒नत्ति॒ सा न च्छि॑न॒त्ती३ इति॑ च्छि॒नत्तीति॑ होवाच॒ शरी॑र॒ं वा
अ॑स्यै॒ तदुपा॑ह्वथा॒ इति॑ होवाच॒
गौर्वा॑ अ॑स्यै॒ शरी॑र॒ं गां वाव तौ तत्पर्य॑वदता॒म्
या य॒ज्ञे दी॒यते॒ सा प्रा॒णेन॑ दे॒वान्दा॑धार॒ यया॑ मनु॒ष्या॑ जीव॑न्ति॒ सा व्या॒नेन॑
मनु॒ष्या॑न्याम्पि॒तृभ्यो॒ घ्नन्ति॒ सापा॒नेन॑ पि॒तॄन्य ए॒वं वेद॑ पशु॒मान्भ॑व॒त्यथ॒ वै
तामुपा॑ह्व इति॑ होवाच॒ या प्र॒जाः प्र॒भव॑न्तीः॒ प्रत्या॒भव॒तीत्यन्नं॒ वा अ॑स्यै॒
तदुपा॑ह्वथा॒ इति॑ होवा॒चौष॑धयो॒ वा अ॑स्या॒ अन्न॒मोष॑धयो॒ वै प्र॒जाः
प्र॒भव॑न्तीः॒ प्रत्या भ॑वन्ति॒
य ए॒वं वेदा॑न्ना॒दो भ॑व॒त्यथ॒ वै तामुपा॑ह्व इति॑ होवाच॒ या प्र॒जाः
प॑रा॒भव॑न्तीरनु॒गृह्णा॒ति॒ प्रत्या॒भव॑न्तीर्गृ॒ह्णातीति॑ प्रति॒ष्ठां वा अ॑स्यै॒ तदुपा॑ह्वथा॒
इति॑ होवाचे॒यं वा अ॑स्यै प्रति॒ष्ठेयं वै प्र॒जाः प॑रा॒भव॑न्ती॒रनु॑ गृह्णा॒ति॒
प्रत्या॒भव॑न्तीर्गृ॒ह्णा॒ति॒
य ए॒वं वेद॒ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठ॒त्यथ॒ वै तामुपा॑ह्व इति॑ होवाच॒ यस्यै॑ नि॒क्रम॑णे
घृ॒तम्प्र॒जाः स॒ंजीव॑न्तीः॒ पिब॒न्तीति॑
च्छि॒नत्ति॒ सा न च्छि॑न॒त्ती३ इति॒ न च्छि॑न॒त्तीति॑ होवाच॒ प्र तु ज॑नय॒तीत्ये॒ष
वा इडा॒मुपा॑ह्वथा॒ इति॑ होवाच॒
वृ॒ष्टिर्वा॑ इडा॒ वृष्ट्यै॒ वै नि॒क्रम॑णे घृ॒तम्प्र॒जाः स॒ंजीव॑न्तीः पिबन्ति॒
य ए॒वं वेद॒ प्रैव जा॑यतेऽन्ना॒दो भ॑वति ॥२॥

प॒रोऽक्षं॒ वा अ॒न्ये दे॒वा इ॒ज्यन्ते॑ प्र॒त्यक्ष॑म॒न्ये
यद्यज॑ते॒ य ए॒व दे॒वाः प॒रोऽक्ष॑मि॒ज्यन्ते॒ ताने॒व तद्य॑जति॒
यद॑न्वाहा॒र्य॑मा॒हर॑त्ये॒ते वै दे॒वाः प्र॒त्यक्षं॒ यद्ब्रा॑ह्म॒णास्ताने॒व तेन॑
प्रीणा॒त्यथो॒ दक्षि॑णै॒वास्यै॒षाऽथो॑ य॒ज्ञस्यै॒व च्छिद्रमपि॑ दधाति॒
यद्वै य॒ज्ञस्य॑ क्रू॒रं यद्वि॒लि॑ष्टं॒ तद॑न्वाहा॒र्ये॑णान्वा॒हर॑ति॒
तद॑न्वाहा॒र्य॑स्यान्वाहा॒र्य॒त्वं दै॑वदू॒ता वा ए॒ते यदृ॒त्विजो॒ यद॑न्वाहा॒र्य॑मा॒हर॑ति

देवदूतानेव प्रीणाति प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स रिरिचानोऽमन्यत
स एतमन्वाहार्यमभक्तमपश्यत्तमात्मन्नधत्त
स वा एष प्राजापत्यो यदन्वाहार्यो यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते
साक्षादेव प्रजापतिमृध्नोत्य परिमितो निरुप्योऽपरिमितः प्रजापतिः
प्रजापतेराप्त्यै देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा
एतम्प्राजापत्यमन्वाहार्यमपश्यन्तमन्वाहरन्त
ततो देवा अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते भवत्यात्मना
परास्य भ्रातृव्यो भवति यज्ञेन वा इष्टी पक्वेन पूर्ती
यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते स त्वेवेष्टापूर्ती प्रजापतेर्भागोऽसीत्याह
प्रजापतिमेव भागधेयेन
समर्धयत्यू र्जस्वान्पयस्वानित्याहोर्जमेवास्मिन्पयो दधाति
प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ मे पाहीत्याहाशिषमेवैतामा
शास्तेऽक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्ठा अमुत्रामुष्मिँल्लोक इत्याह
क्षीयते वा अमुष्मिँल्लोकेऽन्नमितःप्रदानꣳ ह्यमुष्मिँल्लोके प्रजा
उपजीवन्ति
यदेवमभिमृशत्यक्षितिमेवैनद्गमयति नास्यामुष्मिँल्लोकेऽन्नं क्षीयते ॥३॥

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान्भूयासमित्याह
बर्हिषा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत
तेनैव प्रजाः सृजते नराशꣳसस्याहं देवयज्यया पशुमान्भूयासमित्याह
नराशꣳसेन वै प्रजापतिः पशूनसृजत
तेनैव पशून्त्सृजतेऽग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययायुष्मान्यज्ञेन प्रतिष्ठां
गमेयमित्याहायुरेवात्मन्धत्ते प्रति यज्ञेन तिष्ठति
दर्शपूर्णमासयोर्वै देवा
उज्जितिमनूदजयन्दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपानुदन्ताग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेष-
मित्याह दर्शपूर्णमासयोरेव देवतानां यजमान उज्जितिमनूज्जयति
दर्शपूर्णमासाभ्याम्भ्रातृव्यानप नुदते
वाजवतीभ्यां व्यूहत्यन्नं वै वाजोऽन्नमेवावरुन्धे

द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै
यो वै यज्ञस्य द्वौ दोहौ विद्वान्यजत उभयतं ।२।
एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्चैष वा अन्यो यज्ञस्य दोह इडायामन्यो
यर्हि होता यजमानस्य नाम गृह्णीयात्तर्हि ब्रूयादेमा अग्मन्नाशिषो
दोहकामा इति सँस्तुता एव देवता दुहेऽथो उभयत एव यज्ञं दुहे
पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्च
रोहितेन त्वाग्निर्देवतां गमयत्वित्याहैते वै देवाश्वा यजमानः प्रस्तरो
यदेतैःप्रस्तरम्प्रहरति देवाश्वैरेव यजमानँ सुवर्गं लोकं गमयति वि ते
मुञ्चामि रशना विरश्मीनित्याहैष वा अग्नेर्विमोकस्तेनैवैनं वि मुञ्चति
विष्णोः शम्योरहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याह
यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञ एवान्ततः प्रति तिष्ठति
सोमस्याहं देवयज्यया सुरेता रेतो धिषीयेत्याह
सोमो वै रेतोधास्तेनैव रेत आत्मन्धत्ते
त्वष्टुरहं देवयज्यया पशूनाँ रूपम्पुषेयमित्याह
त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानाँ रूपकृत्तेनैव पशूनाँ रूपमात्मन्धत्ते
देवानाम्पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन प्र
भूयासमित्याहैतस्माद्वै मिथुनात्प्रजापतिर्मिथुनेन प्राजायत तस्मादेव
यजमानो मिथुनेन प्र जायते
वेदोऽसि वित्तिरसि विदेयेत्याह
वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं वेद्यमविन्दन्त
तद्वेदस्य वेदत्वं यद्यद्भ्रातृव्यस्याभिध्यायेत्तस्य नाम गृह्णीयात्तदेवास्य सर्वं
वृङ्क्ते
घृतवन्तं कुलायिनँ रायस्पोषँ सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनमित्याह प्र
सहस्रम्पशूनाप्नोत्या स्य प्रजायां वाजी जायते य एवं वेद ॥४॥

ध्रुवां वै रिच्यमानां यज्ञोऽनु रिच्यते यज्ञं यजमानो यजमानम्प्रजा
ध्रुवामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो यजमानम्प्रजा आ
प्यायतां ध्रुवा घृतेनेत्याह

ध्रुवामेवाप्यायति तामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो
यजमानम्प्रजाः प्रजापतेर्विभान्नाम लोकस्तस्मिꣳस्त्वा दधामि सह
यजमानेनेत्याहायं वै प्रजापतेर्विभान्नाम लोकस्तस्मिन्नेवैनं दधाति सह
यजमानेन रिच्यत इव वा एतद्यद्यजते
यद्यजमानभागम्प्राश्नात्यात्मानमेव प्रीणात्ये तावान्वै यज्ञो
यावान्यजमानभागो यज्ञो यजमानो यद्यजमानभागम्प्राश्नाति यज्ञ एव
यज्ञम्प्रतिष्ठापय त्येतद्वै सूयवसꣳ सोदकं यद्बर्हिश्चापश्चैतद्यजमानस्यायतनं
यद्वेदि र्यत्पूर्णपात्रमन्तर्वेदि निनयति स्व एवायतने सूयवसꣳ सोदकं
कुरुते
सदसि सन्मे भूया इत्याहापो वै यज्ञ आपोऽमृतं यज्ञमेवामृतमात्मन्धत्ते
सर्वाणि वै भूतानि व्रतमुपयन्तमनूप यन्ति
प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तामित्याहैष वै
दर्शपूर्णमासयोरवभृथो यान्येवैनम्भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति तैरेव
सहावभृथमवैति विष्णुमुखा वै
देवाश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन्यद्विष्णुक्रमान्क्रमते विष्णुरेव
भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपजय्यमभि जयति विष्णोः
क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह
गायत्री वै पृथिवी त्रैष्टुभमन्तरिक्षं जागती
द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाँल्लोकान्यथापूर्वमभि जयति ॥५॥

अगन्म सुवः सुवरगन्मेत्याह सुवर्गमेव लोकमेति
संदृशस्ते मा छित्सि यत्ते तपस्तस्मै ते मा वृक्षीत्याह
यथायजुरेवैतत्सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे
धेहीत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते प्र वा एषोऽस्माꣳल्लोकाच्च्यवते यो
विष्णुक्रमान्क्रमते सुवर्गाय हि लोकाय विष्णुक्रमाः क्रम्यन्ते
ब्रह्मवादिनो वदन्ति
स त्वै विष्णुक्रमान्क्रमेत य इमाँल्लोकान्भ्रातृव्यस्य संविद्य
पुनरिमꣳल्लोकम्प्रत्यवरोहेदित्ये ष वा अस्य लोकस्य प्रत्यवरोहो

यदाहेदमहममुम्भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिव इतीमानेव
लोकान्भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमँल्लोकम्प्रत्यवरोहति सं
ज्योतिषाभूवमित्याहास्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यै न्द्रीमावृतमन्वावर्त
इत्याहासौ वा आदित्य इन्द्रस्तस्यैवावृतमनु पर्यावर्तते
दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते तस्माद्दक्षिणोऽर्ध आत्मनो
वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तते
समहम्प्रजया सम्मया प्रजेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते
समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासमित्याह
यथायजुरेवैत द्वसुमान्यज्ञो वसीयान्भूयासमित्याहाशिषमेवैतामा शास्ते
बहु वै गार्हपत्यस्यान्ते मिश्रमिव चर्यत आग्निपावमानीभ्यां गार्हपत्यमुप
तिष्ठते पुनात्येवाग्निम्पुनीत आत्मानं द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्या अग्ने गृहपत इत्याह
यथायजुरेवैतच्छतँ हिमा इत्याह शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीयेति
वावैतदाह पुत्रस्य नाम गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति
तामाशिषमा शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः
स्यात्तेजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते
तामाशिषमा शासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो जातः स्यात्तेज
एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति
यो वै यज्ञम्प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति
कस्त्वा युनक्ति स त्वा वि मुञ्चत्वित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं
युनक्ति प्रजापतिना वि मुञ्चति प्रतिष्ठित्या ईश्वरं वै व्रतमविसृष्टम्प्रदहोऽग्ने
व्रतपते व्रतमचारिषमित्याह व्रतमेव वि सृजते शान्त्या अप्रदाहाय
पराङ्वाव यज्ञ एति न नि वर्तते पुनर्यो वै यज्ञस्य पुनरालम्भं विद्वान्यजते
तमभि नि वर्तते
यज्ञो बभूव स आ बभूवेत्याहैष वै यज्ञस्य पुनरालम्भस्तेनैवैनम्पुनरा
लभतेऽनवरुद्धा वा एतस्य विराडय आहिताग्निः सन्नसभः पशवः खलु
वै ब्राह्मणस्य सभे ष्ट्वा प्राङुत्क्रम्य ब्रूयाद्गोमाँ अग्नेऽविमाँ अश्वी यज्ञ
इत्यव सभाँ रुन्धे प्र सहस्रम्पशूनाप्नोत्यास्य प्रजायां वाजी जायते ॥६॥

देव सवितः प्र सुव यज्ञम्प्र सुव यज्ञपतिम्भगाय दिव्यो गन्धर्वः । केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः ॥
इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयायं वृत्रं वध्यात् ॥
वाजस्य नु प्रसवे मातरम्महीमदितिं नाम वचसा करामहे । यस्यामिदं विश्वम्भुवनमाविवेश तस्यां नो देवः सविता धर्म साविषत् ॥
अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वश्वा भवथ वाजिनः ॥
वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा गन्धर्वाः सप्तविँशतिः । ते अग्रे अश्वमायुञ्जन्ते अस्मिञ्जवमादधुः ॥
अपां नपादाशुहेमन्य ऊर्मिः ककुद्मान्प्रतूर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वाजँ सेत् ॥
विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमस्य ङ्कौ न्यङ्कावभितो रथं यौ ध्वान्तं वाताग्रमनु संचरन्तौ दूरेहेतिरिन्द्रियावान्पतत्री ते नोऽग्नयः पप्रयः पारयन्तु ॥७॥

देवस्याहँ सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वाजं जेषं देवस्याहँ सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वर्षिष्ठं नाकँ रुहेय मिन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयतेन्द्रो वाजमजयित् ॥
अश्वाजनि वाजिनि वाजेषु वाजिनीवत्यश्वान्त्समत्सु वाजय ॥
अर्वासि सप्तिरसि वाज्यसि
वाजिनो वाजं धावत मरुताम्प्रसवे जयत वि योजना मिमीध्वमध्वन स्कभ्नीत काष्ठां गच्छत वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता ऋतज्ञाः ॥ अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः ॥
ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वन्तु वाजिनः ॥
मितद्रवः सहस्रसा मेधसाता सनिष्यवः । महो ये रत्नँ समिथेषु जभ्रिरे शं नो भवन्तु वाजिनो हवेषु ॥
देवताता मितद्रवः स्वर्काः । जम्भयन्तोऽहिं वृकँ रक्षाँसि सनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः ॥
एष स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायाम्बद्धो अपिकक्ष आसनि । क्रतुं

दधिक्रा अनु संतवीत्वत्पथामङ्का॑ँस्यन्वापनीफणत् ॥
उत स्मा॑स्य द्रव॑तस्तुरण्यतः पर्णं न वेरनु वाति प्रगर्धिनः । श्येनस्यैव
ध्रज॑तो अङ्कसम्परि दधिक्राव्णः सहोर्जा तरि॑त्रतः ॥
आ मा वाज॑स्य प्रसवो ज॑गम्यादा द्यावा॑पृथिवी विश्वश॑म्भू । आ मा॑
गन्ताम्पितरा॑ मातरा चामा सोमो॑ अमृतत्वाय॑ गम्यात् ॥
वाजि॑नो वाजजितो वाज॑ँ सरिष्यन्तो वाजं जेष्यन्तो बृहस्पते॑र्भागमव॑
जिघ्रत वाजि॑नो वाजजितो वाज॑ँ ससृवा॑ँसो वाजं जिगिवा॑ँसो
बृहस्पते॑र्भागे नि मृ॑ड्ढ्व मियं वः सा सत्या संधाभूद्यामिन्द्रे॑ण
समध॑द्ध्व मजीजिपत वनस्पतय इन्द्रं वाजं वि मुच्य॑ध्वम् ॥८॥

क्षत्रस्योल्ब॑मसि क्षत्रस्य योनि॑रसि जाय एहि सुवो रोहा॑व रोहा॑व हि
सुव रहं ना॑वुभयोः सुवो॑ रोक्ष्यामि
वाज॑श्च प्रसवश्चा॑ पिजश्च क्रतु॑श्च सुव॑श्च मूर्धा च
व्यश्नि॑यश्चा न्त्यायन श्चान्त्य॑श्च भौवनश्च भुव॑नश्चा धि॑पतिश्च ।
आयु॑र्यज्ञेन॑ कल्पताम्प्राणो यज्ञेन॑ कल्पता मपानो
यज्ञेन॑ कल्पतां व्यानो यज्ञेन॑ कल्पतां चक्षु॑र्यज्ञेन॑ कल्पता॑ँ श्रोत्रं॑ यज्ञेन॑
कल्पताम्मनो॑ यज्ञेन॑ कल्पतां वाग्यज्ञेन॑ कल्पता मात्मा यज्ञेन॑ कल्पतां
यज्ञो यज्ञेन॑ कल्पता॑ँ सुव॑र्देवा॑ँ अ॑गन्मामृता॑ अभूम प्रजाप॑तेः प्रजा अ॑भूम
समहम्प्रजया सम्मया॑ प्रजा समह॑ँ रायस्पोषे॑ण सम्मया॑ रायस्पोषोऽन्ना॑य
त्वान्नाद्या॑य त्वा वाजा॑य त्वा वाजजित्यायै त्वामृत॑मसि पुष्टि॑रसि
प्रजन॑नमसि ॥९॥

वाज॑स्येमम्प्र॑सवः सुषुवे अग्रे सोम॑ँ राजा॑नमोष॑धीष्वप्सु । ता
अस्मभ्यम्मधु॑मतीर्भवन्तु वय॑ँ राष्ट्रे जा॑ग्रियाम पुरोहिताः ॥
वाज॑स्येदम्प्र॑सव आ ब॑भूवेमा च विश्वा भुव॑नानि सर्वतः । स
विराजम्पर्ये॑ति प्रजानन्प्रजम्पुष्टिं वर्धय॑मानो अस्मे ॥
वाज॑स्येमाम्प्र॑सवः शि॑श्रिये दिव॑मिमा च विश्वा भुव॑नानि सम्राट् ।
अदि॑त्सन्तं दापयतु प्रजानन्रयिं

चं नः सर्ववीरां नि यच्छतु ॥
अग्ने अच्छा वदेह नः प्रति नः सुमना भव । प्र णो यच्छ भुवस्पते धनदा असि नस्त्वम् ॥
प्र णो यच्छत्वर्यमा प्र भगः प्र बृहस्पतिः । प्र देवाः प्रोत सूनृता प्र वाग्देवी ददातु नः ॥
अर्यमणम्बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय । वाचं विष्णुँ सरस्वतीँ सवितारं च वाजिनम् ॥
सोमँ राजानं वरुणमग्निमन्वारभामहे । आदित्यान्विष्णुँ सूर्यम्ब्रह्माणं च बृहस्पतिम् ।
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो हस्ताभ्याँ सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेणाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभि षिञ्चामी न्द्रस्य बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभि षिञ्चामि ॥१०॥

अग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजय दश्विनौ द्व्यक्षरेण प्राणापानावुदजयतां विष्णुस्त्र्यक्षरेण त्रीन्लोकानुदजयत्सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदः पशूनुदजयत्पूषा पञ्चाक्षरेण पङ्क्तिमुदजयत्धाता षडक्षरेण षडृतूनुदजय न्मरुतः सप्ताक्षरेण सप्तपदाँ शक्वरीमुदजयन्बृहस्पतिरष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजय न्मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृतँ स्तोममुदजयद्वरुणो दशाक्षरेण विराजमुदजय दिन्द्र एकादशाक्षरेण त्रिष्टुभमुदजयद्विश्वे देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजय न्वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशँ स्तोममुदजयन्रुद्राश्चतुर्दशाक्षरेण चतुर्दशँ स्तोममुदजय न्नादित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशँ स्तोममुदजय न्नदितिः षोडशाक्षरेण षोडशँ स्तोममुदजयन्प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशँ स्तोममुदजयत् ॥११॥

उपयामगृहीतोऽसि नृषदं त्वा द्रुषदम्भुवनसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्ये ष ते योनिरिन्द्राय त्वो पयामगृहीतोऽस्यप्सुषदं त्वा घृतसदम्व्योमसदमिन्द्राय

जुष्टं गृह्णा म्येष ते योनिरिन्द्राय त्वो पयामगृहीतोऽसि पृथिविषदं त्वान्तरिक्षसदंन्नाकसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णा म्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा
ये ग्रहाः पञ्चजनीना येषां तिस्त्रः परमजाः । दैव्यः कोशः समुब्जितः । तेषां विशिप्रियाणामिषमूर्जँ समग्रभी मेष ते योनिरिन्द्राय त्वा ॥
अपाँ रसमुद्वयसँ सूर्यरश्मिँ समाभृतम् । अपाँ रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तम मेष ते योनिरिन्द्राय त्वा ॥
अया विष्ठा जनयन्कर्वराणि स हि घृणिरुरुर्वराय गातुः । स प्रत्युदैद्धरुणो मध्वो अग्रँ स्वायां यत्तनुवां तनूमैरयत ।
उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्ये ष ते योनिः प्रजापतये त्वा ॥१२॥

अन्वह मासा अन्विद्वनान्यन्वोषधीरनु पर्वतासः । अन्विन्द्रँ रोदसी वावशाने अन्वापो अजिहत जायमानम् ॥
अनु ते दायि मह इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्ये । अनु क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्ये ।
इन्द्राणीमासु नारिषु सुपत्नीमहमश्रवम् । न ह्यस्या अपरं चन जरसा मरते पतिः ॥
नाहमिन्द्राणि रारण सख्युर्वृषाकपेर्ऋते । यस्येदमप्यँ हविः प्रियं देवेषु गच्छति ॥
यो जात एव प्रथमो मनस्वान्देवो देवान्क्रतुना पर्यभूषत् । यस्य शुष्माद्रोदसी अभ्यसेतामृम्णस्य मह्ना स जनास इन्द्रः ॥
आ ते मह इन्द्रोत्युग्र समन्यवो यत्समरन्त सेनाः । पताति दिद्युन्नर्यस्य बाहुवोर्मा ते मनो विष्वद्रियग्वि चारीत् ॥
मा नो मर्धीरा भरा दद्धि तन्नः प्र दाशुषे दातवे भूरि यत्ते । नव्ये देष्णे शस्ते अस्मिन्त उक्थे प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः ॥
आ तू भर माकिरेतत्परि ष्ठाद्विद्मा हि त्वा वसुपतिं वसूनाम् । इन्द्र यत्ते माहिनं दत्रमस्त्यस्मभ्यं तद्धर्यश्व प्र यन्धि ॥

प्रदातारँ᳚ हवामह इन्द्रमा हविषा वयम् । उभा हि हस्ता वसुना पृणस्वा प्र यच्छ दक्षिणादोत सव्यात् ॥
प्रदाता वज्री वृषभस्तुराषाट्छुष्मी राजा वृत्रहा सोमपावा । अस्मिन्यज्ञे बर्हिष्या निषद्याथा भव यजमानाय शं योः ॥
इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ᳚ अवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः । बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥
तस्य वयँ᳚ सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम । स सुत्रामा स्ववाँ᳚ इन्द्रो अस्मे आराच्चिद्द्वेषः सनुतर्युयोतु ॥
रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः । क्षुमन्तो याभिर्मदेम ॥
प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत । अभीके चिदु लोककृत्संगे समत्सु वृत्रहा । अस्माकम्बोधि चोदिता नभन्तामन्यकेषाम् । ज्याका अधि धन्वसु ॥१३॥

इति प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रपाठकः ॥७॥

अनुमत्यै पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति धेनुर्दक्षिणा
ये प्रत्यञ्चः शम्याया अवशीयन्ते तं नैर्ऋतमेककपालं कृष्णं वासः
कृष्णतूषं दक्षिणा
वीहि स्वाहाहुतिं जुषाण एष ते निर्ऋते भागो भूते हविष्मत्यसि मुञ्चेमम॑ँ
हंसः
स्वाहा नमो य इदं चकारा दित्यं चरुं निर्वपति वरो
दक्षिणाग्नावैष्णवमेकादशकपालं वामनो वही
दक्षिणाग्नीषोमीयमेकादशकपाल॑ँ हिरण्यं
दक्षिणै न्द्रमेकादशकपालमृषभो वही दक्षिणाग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रं
दध्यृषभो वही दक्षिणै न्द्राग्नं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुम्प्रथमजो वत्सो
दक्षिणा सौम्य॑ँ श्यामाकं चरुं वासो दक्षिणा सरस्वत्यै चरु॑ँ सरस्वते
चरुम्मिथुनौ गावौ दक्षिणा ॥१॥

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरु॑ँ सावित्रं द्वादशकपाल॑ँ
सारस्वतं चरुम्पौष्णं चरुम्मारुत॑ँ सप्तकपालं वैश्वदेवीमामिक्षां
द्यावापृथिव्यमेककपालम् ॥२॥

ऐन्द्राग्नमेकादशकपालम्मारुतीमामिक्षां वारुणीमामिक्षां कायमेककपालं
प्रघास्यान्हवामहे मरुतो यज्ञवाहसः करम्भेण सजोषसः ॥
मो षू ण इन्द्र पृत्सु देवास्तु स्म ते शुष्मिन्नवया । मही ह्यस्य मीढुषो
यव्या । हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः ॥
यद्ग्रामे यदरण्ये यत्सभायां यदिन्द्रिये । यच्छूद्रे यदर्य एनश्चकृमा वयम्
। यदेकस्याधि धर्मणि तस्यावयजनमसि स्वाहा ॥
अक्रन्कर्म कर्मकृतः सह वाचा मयोभुवा । देवेभ्यः कर्म कृत्वास्तम्प्रेत
सुदानवः ॥३॥

अग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टाकपालम्निर्वपति साक॑ँ सूर्येणोद्यता मरुद्भ्यः
सांतपनेभ्यो मध्यन्दिने चरुम्मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यः सर्वासां दुग्धे सायं चरुं

पूर्णा दर्वि परा पत सुपूर्णा पुनरा पत । वस्नेव वि क्रीणावहा इषमूर्जꣳशतक्रतो ॥
देहि मे ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे । निहारमिन्नि मे हरा निहारं नि हरामि ते ॥
मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः पुरोडाशꣳ सप्तकपालं निर्वपति साकꣳ सूर्येणोद्यताग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुꣳ सावित्रं द्वादशकपालꣳ सारस्वतं चरुम्पौष्णं चरुमैन्द्राग्नमेकादशकपालमैन्द्रं चरुं वैश्वकर्मणमेककपालम् ॥४॥

सोमाय पितृमते पुरोडाशꣳ षट्कपालं निर्वपति पितृभ्यो बर्हिषद्भ्यो धानाः पितृभ्योऽग्निष्वात्तेभ्योऽभिवान्यायै दुग्धे मन्थ मेतत्ते तत ये च त्वाम न्वेतत्ते पितामह प्रपितामह ये च त्वामन्व त्रं पितरो यथाभागम्मन्दध्वꣳ
सुसंदृशं त्वा वयम्मघवन्मन्दिषीमहि । प्र नूनम्पूर्णवन्धुरः स्तुतो यासि वशाꣳ अनु । योजा न्विन्द्र ते हरी ॥

अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रिया अधूषत । अस्तोषत स्वभानवो विप्रा नविष्टया मती योजा न्विन्द्र ते हरी ॥
अक्षन्पितरोऽमीमदन्त पितरोऽतीतृपन्त पितरोऽमीमृजन्त पितरः परेत पितरः सोम्या गम्भीरैः पथिभिः पूर्व्यैः । अथा पितृन्त्सुविदत्राꣳ अपीत यमेन ये सधमादम्मदन्ति ॥
मनो न्वा हुवामहे नाराशꣳसेन स्तोमेन पितृणां च मन्मभिः ।
आ न एतु मनः पुनः क्रत्वे दक्षाय जीवसे । ज्योक्च सूर्यं दृशे ॥
पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः । जीवं व्रातꣳ सचेमहि ॥
यदन्तरिक्षम्पृथिवीमुत द्यां यन्मातरम्पितरं वा जिहिꣳसिम । अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु दुरिता यानि चकृम करोतु मामनेनसम् ॥५॥

प्रतिपूरुषमेकंकपालान्निर्वपत्येकमतिरिक्तं यावन्तो गृह्याः स्मस्तेभ्यः कर्मकरं पशूनाँ शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे यच्छै क एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्थ आखुस्ते रुद्र पशुस्तं जुषस्वै ष ते रुद्र भागः सह स्वस्राम्बिकया तं जुषस्व
भेषजं गवेऽश्वाय पुरुषाय भेषज मथो अस्मभ्यंभेषजँ सुभेषजं यथासति सुगम्मेषाय मेष्या अवाम्ब रुद्रमदिमह्यव देवं त्र्यम्बकम् । यथा नः श्रेयसः करद्यथा नो वस्यसः करद्यथा नः पशुमतः करद्यथा नो व्यवसाययात् ॥
त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिम्पुष्टिवर्धनम् । उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ।
एष ते रुद्र भागस्तं जुषस्व तेनावसेन परो मूजवतोऽतीह्यवततधन्वा पिनाकहस्तः कृत्तिवासाः ॥६॥

ऐन्द्राग्नं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्राय शुनासीराय पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यम्पयः सौर्यमेककपालं द्वादशगवँ सीरं दक्षिणाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं दधि वारुणं यवमयं चरुं वहिनी धेनुर्दक्षिणा
ये देवाः पुरःसदोऽग्निनेत्रा दक्षिणसदो यमनेत्राः पश्चात्सदः सवितृनेत्रा उत्तरसदो वरुणनेत्रा उपरिषदो बृहस्पतिनेत्रा रक्षोहणस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढँ रक्षः संदग्धँ रक्ष इदमहँ रक्षोऽभि सं दहाम्य ग्नये रक्षोघ्ने स्वाहा यमाय सवित्रे वरुणाय बृहस्पतये दुवस्वते रक्षोघ्ने स्वाहा प्रष्टिवाही रथो दक्षिणा
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो हस्ताभ्याँ रक्षसो वधं जुहोमि हतँ रक्षोऽवधिष्म रक्षो यद्वस्ते तद्दक्षिणा ॥७॥

धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपत्यनुमत्यै चरुँ
राकायै चरुँ सिनीवाल्यै चरुं
कुह्वै चरुं मिथुनौ गावौ दक्षिणाग्नावैष्णवमेकादशकपालं

निर्वपत्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं वैष्णवं त्रिकपालं वामनो वही
दक्षिणाग्नीषोमीयमेकादशकपालं निर्वपतीन्द्रासोमीयमेकादशकपालꣳ
सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं
चरुꣳ
श्यामो दक्षिणा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति
हिरण्यं दक्षिणा वारुणं यवमयं चरुमश्वो दक्षिणा ॥८॥

बार्हस्पत्यं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृहे शितिपृष्ठो
दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालꣳ राजन्यस्य गृह ऋषभो दक्षिणादित्यं
चरुम्महिष्यै गृहे धेनुर्दक्षिणा नैर्ऋतं चरुम्परिवृक्त्यै गृहे कृष्णानां व्रीहीणां
नखनिर्भिन्नं कृष्णा कूटा दक्षिणाग्नेयमष्टाकपालꣳ सेनान्यो गृहे हिरण्यं
दक्षिणा वारुणं दशकपालꣳ सूतस्य गृहे महानिरष्टो दक्षिणा
मारुतꣳ सप्तकपालं ग्रामण्यो गृहे पृश्निर्दक्षिणा
सावित्रं द्वादशकपालं ।१। क्षत्तुर्गृह उपध्वस्तो दक्षिणाश्विनं द्विकपालꣳ
संग्रहीतुर्गृहे सवात्यौ दक्षिणा
पौष्णं चरुम्भागदुघस्य गृहे श्यामो दक्षिणा
रौद्रं गावीधुकं चरुमक्षावापस्य गृहे शबल उद्वारो दक्षिणे न्द्राय सुत्राम्णे
पुरोडाशमेकादशकपालम्प्रति निर्वपतीन्द्रायाꣳहोमुचेऽयं नो राजा वृत्रहा
राजा नि मेतलिअल प्म१५० अनद
ततिुस बुत नोत नि तहे प्अरअद-दतिोन भूत्वा वृत्रं
वध्या न्मैत्राबार्हस्पत्यम्भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयम्मूर्ते
स्वयम्मथित आज्य आश्वत्थे पात्रे चतुःस्रक्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै
कर्णाꣳश्चाकर्णाꣳश्च तण्डुलान्वि चिनुयाद्ये कर्णाः स पयसि बार्हस्पत्यो
येऽकर्णाः स आज्ये मैत्रः स्वयंकृता वेदिर्भवति स्वयंदिनम्बर्हिः स्वयंकृत
इध्मः सैव श्वेता श्वेतवत्सा दक्षिणा ॥९॥

अग्नये गृहपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति कृष्णानां व्रीहीणाꣳ
सोमाय वनस्पतये श्यामाकं चरुꣳ सवित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशं

द्वादशकपालमाशूनां व्रीहीणाँ रुद्राय पशुपतये गावीधुकं
चरुम्बृहस्पतये वाचस्पतये नैवारं चरुमिन्द्राय ज्येष्ठाय
पुरोडाशमेकादशकपालम्महाव्रीहीणाम्मित्राय सत्यायाम्बानां चरुं
वरुणाय धर्मपतये यवमयं चरुँ
सविता त्वा प्रसवानाँ सुवतामग्निर्गृहपतीनाँ सोमो वनस्पतीनाँ रुद्रः
पशूनां बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानाम्मित्रः सत्यानां वरुणो धर्मपतीनां ये
देवा देवसुवः स्थ त इममामुष्यायणमनमित्राय सुवध्वम्महते क्षत्राय
महत आधिपत्याय महते जानराज्यायै ष वो भरता राजा
सोमोऽस्माकम्ब्राह्मणानाँ राजा
प्रति त्यन्नाम राज्यमधायि स्वां तनुवं वरुणो अशिश्रेच्छुचेर्मित्रस्य व्रत्या
अभूमामन्महि महत ऋतस्य नाम
सर्वे व्राता वरुणस्याभूवन्वि मित्र एवैररातिमतारीदसूषुदन्त यज्ञिया ऋतेन
व्यु त्रितो जरिमाणं न आनड्विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि
विष्णोर्विक्रान्तमसि ॥१०॥

अर्थेतःस्था पाम्पतिरसि वृषास्यूर्मि र्वृषसेनोऽसि व्रजक्षितःस्थ
मरुतामोजःस्थ सूर्यवर्चसःस्थ सूर्यत्वचसःस्थ मान्दाःस्थ वाशाःस्थ
शक्वरीःस्थ विश्वभृतःस्थ जनभृतःस्था ग्नेस्तेजस्याःस्था पामोषधीनाँ
रसः स्था पो देवीर्मधुमतीरगृह्णन्नूर्जस्वती राजसूयाय चितानाः ।
याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन्याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः ॥
राष्ट्रदाःस्थ राष्ट्रं दत्त स्वाहा राष्ट्रदाःस्थ राष्ट्रममुष्मै दत्त ॥११॥

देवीरापः सम्मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वम्महि वर्चः क्षत्रियाय वन्वाना
अनाधृष्टाः सीदतोर्जस्वतीर्महि वर्चः क्षत्रियाय दधती रनिभृष्टमसि वाचो
बन्धुस्तपोजाः सोमस्य दात्रमसि
शुक्रा वः शुक्रेणोत्पुनामि चन्द्राश्चन्द्रेणामृता अमृतेन स्वाहा राजसूयाय
चितानाः ॥
सधमादो द्युम्निनीरूर्ज एता अनिभृष्टा अपस्युवो वसानः । पस्त्यासु चक्रे

वरुणः सुधस्थमुपाँ शिशुर्मातृतमास्वन्तः ॥
क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरस्या विन्नो अग्निर्गृहपति राविन्न इन्द्रो
वृद्धश्रवा आविन्नः पूषा विश्ववेदा आविन्नौ मित्रावरुणावृतावृधा वाविन्ने
द्यावापृथिवी धृतव्रते आविन्ना
देव्यदितिर्विश्वरूप्या विन्नोऽयमुसावामुष्यायणोऽस्यां विश्यस्मिन्राष्ट्रे
महते क्षत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्या येष वो भरता राजा
सोमोऽस्माकम्ब्राह्मणानाँ राजे न्द्रस्य

वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयायं वृत्रं वध्या च्छत्रुबाधनाःस्थ पात मा
प्रत्यञ्चम्पात मा तिर्यञ्चमन्वञ्चम्मा पात दिग्भ्यो मा पात विश्वाभ्यो मा
नाष्ट्राभ्यः पात
हिरण्यवर्णावुषसां विरोकेऽयस्थूणावुदितौ सूर्यस्यारोहतं वरुण मित्र गर्तं
ततश्चक्षाथामदितिं दितिं च ॥१२॥

समिधमा तिष्ठ गायत्री त्वा छन्दसामवतु त्रिवृत्स्तोमो रथंतरँ
सामाग्निर्देवता ब्रह्म द्रविण मुग्रामा तिष्ठ त्रिष्टुप्त्वा छन्दसामवतु
पञ्चदशस्तोमो बृहत्सामेन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं विराजमा तिष्ठ जगती त्वा
छन्दसामवतु सप्तदशस्तोमो वैरूपँ साम मरुतो देवता
विड्द्रविण मुदीचीमा तिष्ठानुष्टुप्त्वा छन्दसामवत्वेकविँशस्तोमो
वैराजँ साम मित्रावरुणौ देवता बलं द्रविण मूर्ध्वामा तिष्ठ पङ्क्तिस्त्वा
छन्दसामवतु त्रिणवत्रयस्त्रिँशौ स्तोमौ शाक्वररैवते सामनी
बृहस्पतिर्देवता वर्चो द्रविण मी दृङ्चा न्यादृङ्चै तादृङ्च प्रतिदृङ्च
मितश्च सम्मितश्च सभराः
शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माँश्च
सत्यश्च र्तपाश्चात्यँहाः ।
अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा पूष्णे
स्वाहा बृहस्पतये स्वाहे न्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहा श्लोकाय
स्वाहाँशाय स्वाहा भगाय स्वाहा क्षेत्रस्य पतये स्वाहा

पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्याय स्वाहा चन्द्रमसे
स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहाद्भ्यः स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा
चराचरेभ्यः स्वाहा परिप्लवेभ्यः स्वाहा सरीसृपेभ्यः स्वाहा ॥१३॥

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूया दमृतमसि मृत्योर्मा पाहि
दिद्योन्मा पाह्य वेष्टा दन्दशूका निरस्तं नमुचेः शिरः ॥
सोमो राजा वरुणो देवा धर्मसुवश्च ये । ते ते वाचँ सुवन्तां ते ते
प्राणँ सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते ते श्रोत्रँ सुवन्ताँ
सोमस्य त्वा द्युम्नेनाभि षिञ्चाम्यग्नेः
तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण मरुतामोजसा
क्षत्राणां क्षत्रपति रस्यति दिवस्पाहि
समाववृत्रन्नधरागुदीचीरहिम्बुध्नियमनु संचरन्ती स्ताः पर्वतस्य वृषभस्य
पृष्ठे नावश्चरन्ति स्वसिच इयानाः ॥
रुद्र यत्ते क्रयी परं नाम तस्मै हुतमसि यमेष्टमसि ।
प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि परि ता बभूव । यत्कामास्ते
जुहुमस्तन्नो अस्तु वयँ स्याम पतयो रयीणाम् ॥१४॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयायं वृत्रं वध्या न्मित्रावरुणयोस्त्वा
प्रशास्त्रोः प्रशिषा युनज्मि यज्ञस्य योगेन विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः
क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि
मरुताम्प्रसवे जेषमा प्तम्मनः समहमिन्द्रियेण वीर्येण
पशूनाम्मन्युरसि तवेव मे मन्युर्भूया न्नमो मात्रे पृथिव्यै
माहम्मातरम्पृथिवीँ हिँसिषम्मा मां माता पृथिवी
हिँसी दियदस्यायुरस्यायुर्मे धेह्यू र्गस्यूर्जम्मे धेहि युङ्ङसि वर्चोऽसि
वर्चो मयि धेह्य ग्नये गृहपतये स्वाहा सोमाय वनस्पतये स्वाहे न्द्रस्य
बलाय स्वाहा मरुतामोजसे स्वाहा
हँसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् ।
नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतम्बृहत् ॥१५॥

मित्रोऽसि वरुणोऽसि समहं विश्वैर्देवैः क्षत्रस्य नाभिरसि क्षत्रस्य योनिरसि
स्योनामा सीद सुषदामा सीद मा त्वा हिँसीन्मा मा हिँसी न्निषसाद
धृतव्रतो वरुणः पस्त्यास्वा साम्राज्याय सुक्रतु ब्रह्मा३न्त्वँ राजन्ब्रह्मासि
सवितासि सत्यसवो ब्रह्मा३न्त्वँ राजन्ब्रह्मासीन्द्रोऽसि सत्यौजा
ब्रह्मा३न्त्वँ राजन्ब्रह्मासि मित्रोऽसि सुशेवो ब्रह्मा३न्त्वँ राजन्ब्रह्मासि
वरुणोऽसि सत्यधर्मे न्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्तेन मे रध्य
दिशोऽभ्ययँ राजाभूत्सुश्लोकाँ३ सुमङ्गलाँ३ सत्यराजा३न् ॥
अपां नप्त्रे स्वाहो र्जो नप्त्रे स्वाहाऽग्नये गृहपतये स्वाहा ॥१६॥

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा सारस्वतं चरुं वत्सतरी
दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तो दक्षिणा पौष्णं चरुँ श्यामो
दक्षिणा बार्हस्पत्यं चरुँ शितिपृष्ठो दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो
दक्षिणा वारुणं दशकपालम्महानिरष्टो दक्षिणा सौम्यं चरुम्बभ्रुर्दक्षिणा
त्वाष्ट्रमष्टाकपालँ शुण्ठो दक्षिणा वैष्णवं त्रिकपालं वामनो दक्षिणा
॥१७॥

सद्यो दीक्षयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजाम्प्र यच्छति
दशभिर्वत्सतरैः सोमं क्रीणाति दशपेयो भवति शतम्ब्राह्मणाः पिबन्ति
सप्तदशँ स्तोत्रम्भवति प्राकाशावध्वर्यवे ददाति
स्रजमुद्गात्रे तिहर्तृभ्यां द्वादश पष्ठौहीर्ब्रह्मणे
वशाम्मैत्रावरुणाय र्षभम्ब्राह्मणाच्छँसिने वाससी नेष्टापोतृभ्याँ स्थूरि
यवाचितमच्छावाकाया नड्वाहमग्नीधे
भार्गवो होता भवति श्रायन्तीयम्ब्रह्मसामम्भवति
वारवन्तीयमग्निष्टोमसामँ सारस्वतीरपो गृह्णाति ॥१८॥

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो
दक्षिणा वैश्वदेवं चरुम्पिशंगी पष्ठौही दक्षिणा

मैत्रावरुणीमामिक्षां वशा दक्षिणा बार्हस्पत्यं चरुँ शितिपृष्ठो
दक्षिणादित्याम्मल्हां गर्भिणीमा लभते मारुतीम्पृश्निम्पष्ठौही म
श्विभ्याम्पूष्णे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते सत्यवाचे चरुँ
सवित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालं तिसृधन्वँ
शुष्कदृतिर्दक्षिणा ॥१९॥

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुँ सावित्रं द्वादशकपालं
बार्हस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालं दक्षिणो
रथवाहनवाहो दक्षिणा
सारस्वतं चरुं निर्वपति पौष्णं चरुं
मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षैत्रपत्यं चरुमादित्यं चरुमुत्तरो रथवाहनवाहो
दक्षिणा ॥२०॥

स्वाद्वीं त्वा स्वादुना तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि सँ सोमेन
सोमोऽस्यश्विभ्याम्पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्णे पच्यस्व
पुनातु ते परिस्रुतँ सोमँ सूर्यस्य दुहिता । वारेण शश्वता तना ॥
वायुः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्क्सोमो अतिद्रुतः । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥
कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय । इहेहैषां कृणुत
भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न जग्मुः ॥
आश्विनं धूम्रमा लभते सारस्वतम्मेषमैन्द्रमृषभ मैन्द्रमेकादशकपालं
निर्वपति सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं दशकपालँ
सोमप्रतीकाः पितरस्तृप्णुत वडबा दक्षिणा ॥२१॥
अग्नाविष्णू महि तद्वाम्महित्वं वीतं घृतस्य गुह्यानि नाम । दमेदमे सप्त
रत्ना दधाना प्रति वां जिह्वा घृतमा चरण्येत् ॥
अग्नाविष्णू महि धाम प्रियं वां वीथो घृतस्य गुह्या जुषाणा । दमेदमे
सुष्टुतीर्वावृधाना प्रति वां जिह्वा घृतमुच्चरण्येत् ॥
प्र णो देवी सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती । धीनामवित्र्यवतु ॥
आ नो दिवो बृहतः पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम् । हवं देवी

जुजुषाणा घृताची शग्मां नो वाचमुशती शृणोतु ॥
बृहस्पते जुषस्व नो हव्यानि विश्वदेव्य । रास्व रत्नानि दाशुषे ॥
एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः । बृहस्पते
सुप्रजा वीरवन्तो वयँ स्याम पतयो रयीणाम् ॥
बृहस्पते अति यदर्यो अर्हाद्द्युमद्विभाति क्रतुमज्जनेषु ।
यद्दीदयच्छवसर्तप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम् ॥
आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम् । मध्वा रजाँसि सुक्रतू ॥
प्र बाहवा सिसृतं जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन । आ नो जने
श्रवयतं युवाना श्रुतम्मे मित्रावरुणा हवेमा ॥
अग्निं वः पूर्व्यं गिरा देवमीडे वसूनाम् । सपर्यन्तः पुरुप्रियम्मित्रं न
क्षेत्रसाधसम् ॥
मक्षू देववतो रथः शूरो वा पृत्सु कासु चित् । देवानां य इन्मनो
यजमान इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत् ॥
न यजमान रिष्यसि न सुन्वान न देवयो । असदत्र सुवीर्यमुत
त्यदाश्वश्वियम् । नकिष्टं कर्मणा नशन्न प्र योषन्न योषति ॥
उप क्षरन्ति सिन्धवो मयोभुव ईजानं च यक्ष्यमाणं च धेनवः । पृणन्तं च
पपुरिं च श्रवस्यवो घृतस्य धारा उप यन्ति विश्वतः ॥
सोमारुद्रा वि वृहतं विषूचीममीवा या नो गयमाविवेश । आरे बाधेथां
निर्ऋतिम्पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुक्तमस्मत् ॥
सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा तनूषु भेषजानि धत्तम् । अव स्यतम्मुञ्चतं
यन्नो अस्ति तनूषु बद्धं कृतमेनो अस्मत् ॥
सोमापूषणा जनना रयीणां जनना दिवो जनना पृथिव्याः । जातौ
विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृण्वन्नमृतस्य नाभिम् ॥
इमौ देवौ जायमानौ जुषन्तेमौ तमाँसि गूहतामजुष्टा । आभ्यामिन्द्रः
पक्वमामास्वन्तः सोमापुषभ्यां जनदुस्त्रियासु ॥२२॥
इति प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रपाठकः ॥८॥

अथ द्वितीयं काण्डम्

अथ द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः

वायव्यँ श्वेतमा लभेत भूतिकामो वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनम्भूतिं गमयति भवत्येवा तिंद्विप्रा देवतेत्याहुः सैनमीश्वरा प्रदह इत्येतमेव सन्तं वायवे नियुत्वत आ लभेत नियुद्वा अस्य धृतिर्धृत एव भूतिमुपैत्यप्रदाहाय भवत्येव वायवे नियुत्वत आ लभेत ग्रामकामो वायुर्वा इमाः प्रजा नस्योता नेनीयते वायुमेव नियुत्वन्तँ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजा नस्योता नि यच्छति ग्राम्येव भवति नियुत्वते भवति ध्रुवा एवास्मा अनपगाः करोति वायवे नियुत्वत आ लभेत प्रजाकामः प्राणो वै वायुरपानो नियुत्प्राणापानौ खलु वा एतस्य प्रजाया अप क्रामतो योऽलम्प्रजायै सन्प्रजां न विन्दते

वायुमेव नियुत्वन्तँ स्वेन भागधेयेनोप धावति

स एवास्मै प्राणापानाभ्याम्प्रजाम्प्र जनयति विन्दते प्रजां वायवे नियुत्वत आ लभेत ज्योगामयावी प्राणो वै वायुरपानो नियुत्प्राणापानौ खलु वा एतस्मादपक्रामतो यस्य ज्योगामयति वायुमेव नियुत्वन्तँ स्वेन भागधेयेनोप धावति

स एवास्मिन्प्राणापानौ दधात्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेक आसीत्सोऽकामयत प्रजाः पशून्त्सृजेयेति स आत्मनो वपामुदक्खिदत्तामग्नौ प्रागृह्णात्ततोऽजस्तूपरः समभवत्तँ स्वायै देवताया आलभत ततो वै स प्रजाः पशूनसृजत यः प्रजाकामः पशुकामः स्यात्स एतम्प्रजापत्यमजं तूपरमा लभेत

प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजाम्पशून्प्र जनयति यच्छ्मश्रुणस्तत्पुरुषाणाँ रूपं यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्गवां यदव्या इव शफास्तदवीनां यदजस्तदजानामेतावन्तो वै ग्राम्याः पशवस्तान्रूपेणैवाव रुन्धे सोमापौष्णं त्रैतमा लभेत पशुकामो द्वौ वा अजायै स्तनौ नानैव द्वावभि जायेते ऊर्जम्पुष्टिं तृतीयः सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै पशून्प्र जनयतः

सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनाम्प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्र जनय त्यौदुम्बरो यूपो भवत्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्क्पशव ऊर्जैवास्मा ऊर्जम्पशूनव रुन्धे ॥१॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन्ता वरुणमगच्छन्ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददात्सोऽब्रवीद्वरं वृणीष्वाथ मे पुनर्देहीति
तासां वरमालभत स कृष्ण एकशितिपादभव द्यो वरुणगृहीतः स्यात्स एतं वारुणं कृष्णमेकशितिपादमा लभेत वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति कृष्ण एकशितिपाद्भवति वारुणो देवतया समृद्ध्यै सुवर्भानुरासुरः सूर्यं तमसाविध्यत्तस्मै देवाः
प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्य यत्प्रथमं तमोऽपाघ्नन्त्सा कृष्णाविरभवद्यद्वितीयँ सा फल्गुनी यत्तृतीयँ सा बली यदध्यस्थादपाकृन्तन्त्साविर्वशा समभवत्ते देवा अब्रुवन्देवपशुर्वा अयँ समभूत्कस्मा इममा लप्स्यामह इत्यथ वै तर्ह्यल्पा पृथिव्यासीदजाता ओषधयस्तामविं वशामादित्येभ्यः कामायालभन्त ततो वा अप्रथत पृथिव्यजायन्तौषधयो यः कामयेत प्रथेय पशुभिः प्र प्रजया जायेयेति स एतामविं वशामादित्येभ्यः कामाया लभेतादित्यानेव कामँ स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनम्प्रथयन्ति पशुभिः प्र प्रजया जनयन्त्य सावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एता मल्हा आलभन्ताग्नेयीं कृष्णग्रीवीँ सँहितामैन्द्रीँ श्वेताम्बार्हस्पत्यां
ताभिरेवास्मिन्रुचमदधु यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एता मल्हा आ लभेता ग्नेयीं कृष्णग्रीवीँ सँहितामैन्द्रीँ श्वेताम्बार्हस्पत्यामेता एव देवताः स्वेन भागधेयेनोप धावति ता एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधति ब्रह्मवर्चस्येव भवति वसन्ता प्रातराग्नेयीं कृष्णग्रीवीमा लभेत ग्रीष्मे मध्यन्दिने सँहितामैन्द्रीँ शरद्यपराह्णे श्वेताम्बार्हस्पत्यां त्रीणि वा आदित्यस्य तेजाँसि वसन्ता प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने शरद्यपराह्णे

यावन्त्येव तेजाँसि तान्येवाव ५ रुन्धे संवत्सरम्पर्यालभ्यन्ते संवत्सरो वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता संवत्सर एवास्मै ब्रह्मवर्चसम्प्र यच्छति ब्रह्मवर्चस्येव भवति गर्भिणयो भवन्तीन्द्रियं वै गर्भ इन्द्रियमेवास्मिन्दधति सारस्वतीम्मेषीमा लभेत य ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वती सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवास्मिन्वाचं दधाति प्रवदिता वाचो भवत्य पन्नदती भवति तस्मान्मनुष्याः सर्वां वाचम्वद न्त्याग्नेयं कृष्णग्रीवमा लभेत सौम्यम्बभ्रुं ज्योगामयाव्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमँ रसो यस्य ज्योगामयत्यग्नेरेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसमुत यदीतासुर्भवति जीवत्येव सौम्यम्बभ्रुमा लभेताग्नेयं कृष्णग्रीवम्प्रजाकामः सोमो वै रेतोधा अग्निः प्रजानाम्प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधात्यग्निः प्रजाम्प्र जनयति विन्दते प्रजा माग्नेयं कृष्णग्रीवमा लभेत सौम्यम्बभ्रुं यो ब्राह्मणो विद्यामनूच्य न विरोचेत यदाग्नेयो भवति तेज एवास्मिन्तेन दधाति यत्सौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेन
कृष्णग्रीव आग्नेयो भवति तम एवास्मादप हन्ति श्वेतो भवति रुचमेवास्मिन्दधाति बभ्रुः सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चसमेवास्मिन्त्विषिं दधात्या ग्नेयं कृष्णग्रीवमा लभेत सौम्यम्बभ्रुमाग्नेयं कृष्णग्रीवम्पुरोधायाँ स्पर्धमान
आग्नेयो वै ब्राह्मणः सौम्यो राजन्योऽभितः सौम्यमाग्नेयौ भवतस्तेजसैव ब्रह्मणोभयतो राष्ट्रम्परि गृह्णात्येकधा समावृङ्क्ते पुर एनं दधते ॥२॥

देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त स एतं विष्णुर्वामनमपश्यत्तँ स्वायै देवताया आलभत ततो वै स इमाँल्लोकानभ्यजय द्वैष्णवं वामनमा लभेत स्पर्धमानो विष्णुरिव भूत्वेमाँल्लोकानभि जयति विषम आ लभेत विषमा इव हीमे लोकाः समृद्ध्या इन्द्राय मन्युमते मनस्वते ललामम्प्राशृङ्गमा लभेत संग्रामे संयत्त
इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा संग्रामं जयतीन्द्रमेव मन्युमन्तम्मनस्वन्तँ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियम्मन्युम्मनो दधाति जयति

तँ संग्राम मिन्द्राय मरुत्वते पृश्निसक्थमा लभेत ग्रामकाम इन्द्रमेव मरुत्वन्तँ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सजातान्प्र यच्छति ग्राम्यैव भवति यदृषभस्तेनै न्द्रो यत्पृश्निस्तेन मारुतः समृद्ध्यै पश्चात्पृश्निसक्थो भवति पश्चादन्ववसायिनीमेवास्मै विशं करोति सौम्यम्बभ्रुमा लभेतान्नकामः सौम्यं वा अन्नँ सोममेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा अन्नम्प्र यच्छत्यन्नाद एव भवति बभ्रुर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपँ समृद्ध्यै सौम्यम्बभ्रुमा लभेत यमलँ राज्याय सन्तँ राज्यं नोपनमेत्सौम्यं वै राज्यँ सोममेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै राज्यम्प्र यच्छत्युपैनँ राज्यं नमति बभ्रुर्भवत्येतद्वै सोमस्य रूपँ समृद्ध्या इन्द्राय वृत्रतुरे ललामम्प्राशृङ्गमा लभेत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामः पाप्मानमेव वृत्रं तीर्त्वा प्रतिष्ठां गच्छती न्द्रायाभिमातिघ्ने ललामम्प्राशृङ्गमा लभेत यः पाप्मना गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अभिमातिरिन्द्रमेवाभिमातिहनँ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मात्पाप्मानमभिमातिम्प्र णुदत इन्द्राय वज्रिणे ललामम्प्राशृङ्गमा लभेत यमलँ राज्याय सन्तँ राज्यं नोपनमेदिन्द्रमेव वज्रिणँ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै वज्रम्प्र यच्छति स एनं वज्रो भूत्या इन्ध उपैनँ राज्यं नमति ललामः प्राशृङ्गो भवत्येतद्वै वज्रस्य रूपँ समृद्ध्यै ॥३॥

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एतां दशर्षभामालभन्त तयैवास्मिन्रुचमदधु र्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतां दशर्षभामा लभेतामुमेवादित्यँ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वसन्ता प्रातस्त्रीँल्ललामाना लभेत ग्रीष्मे मध्यन्दिने त्रीञ्छितिपृष्ठां छरद्यपराह्णे त्रीञ्छितिवारान्त्रीणि वा आदित्यस्य तेजाँसि वसन्ता प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने शरद्यपराह्णे यावन्त्येव तेजाँसि तान्येवाव रुन्धे त्रयस्त्रय आ लभ्यन्तेऽभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति संवत्सरम्पर्यालभ्यन्ते संवत्सरो वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता संवत्सर एवास्मै ब्रह्मवर्चसम्प्र यच्छति

ब्रह्मवर्चस्यैव भवति संवत्सरस्य पुरस्तात्प्राजापत्यं कद्रु मा लभेत
प्रजापतिः सर्वा देवता देवतास्वेव प्रति तिष्ठति
यदि बिभीयाद्दुश्चर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णꣳ श्याममा लभेत
सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पशवः स्वयैवास्मै देवतया
पशुभिस्त्वचं करोति न दुश्चर्मा भवति देवाश्च वै यमश्चास्मि
ꣳल्लोकेऽस्पर्धन्त स यमो देवानामिन्द्रियं वीर्यमयुवत तद्यमस्य यमत्वं ते
देवा अमन्यन्त यमो वा इदमभूद्यद्वयꣳ स्म इति ते प्रजापतिमुपाधावन्स
एतौ प्रजापतिरात्मन उक्षवशौ निरमिमीत ते देवा वैष्णावरुणीं
वशामालभन्तैन्द्रमुक्षाणं तं वरुणेनैव ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन
प्राणुदन्तैन्द्रेणैवास्येन्द्रियमवृञ्जत यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमानो
वैष्णावरुणीं वशामा लभेतैन्द्रमुक्षाणं वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा
विष्णुना यज्ञेन प्र णुदत ऐन्द्रेणैवास्येन्द्रियं वृङ्क्ते भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यो भवती न्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रो हतः षोडशभिर्भोगैरसिनात्तस्य
वृत्रस्य शीर्षतो गाव उदायन्ता वैदेह्योऽभवन्तासामृषभो
जघनेऽनूदैत्तमिन्द्रोऽचायत्सोऽमन्यत यो वा इममालभेत
मुच्येतास्मात्पाप्मन इति स आग्नेयं कृष्णग्रीवमा लभतैन्द्रमृषभं
तस्याग्निरेव स्वेन भागधेयेनोपसृतः षोडशधा वृत्रस्य
भोगानप्यदहदैन्द्रेणेन्द्रियमात्मन्नधत्त यः पाप्मना गृहीतः स्यात्स आग्नेयं
कृष्णग्रीवमा लभेतैन्द्रमृषभमग्निरेवास्य स्वेन भागधेयेनोपसृतः
पाप्मानमपि दहत्यैन्द्रेणेन्द्रियमात्मन्धत्ते मुच्यते पाप्मनो भवत्येव
द्यावापृथिव्यां धेनुमा लभेत ज्योगपरुद्धोऽनयोर्हि वा एषोऽप्रतिष्ठितोऽथैष
ज्योगपरुद्धो द्यावापृथिवी एव स्वेन भागधेयेनोप धावति ते एवैनम्प्रतिष्ठां
गमयतः प्रत्येव तिष्ठति पर्यारिणी भवति पर्यारीव ह्येतस्य राष्ट्रं यो
ज्योगपरुद्धः समृद्धयै वायव्यं ।७। वत्समा लभेत वायुर्वा अनयोर्वत्स
इमे वा एतस्मै लोका अपशुष्का विडपशुष्काथैष ज्योगपरुद्धो वायुमेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा इमाँल्लोकान्विशम्प्र दापयति
प्रास्मा इमे लोकाः स्नुवन्ति भुञ्जत्येनं विडुप तिष्ठते ॥४॥

इन्द्रो वलस्य बिलमपौर्णोत्स य उत्तमः पशुरासीत्तम्पृष्ठम्प्रति संगृह्योदक्खिदत्तꣳ सहस्रम्पशवोऽनूदायन्स उन्नतोऽभवद्यः पशुकामः स्यात्स एतमैन्द्रमुन्नतमा लभेतेन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पशून्प्र यच्छति पशुमानेव भवत्युन्नतो भवति साहस्री वा एषा लक्ष्मी यदुन्नतो लक्ष्मियैव पशूनव रुन्धे यदा सहस्रम्पशून्प्राप्नुयातथ वैष्णवं वामनमा लभेतैतस्मिन्वै तत्सहस्रमध्यतिष्ठत्तस्मादेष वामनः समीषितः पशुभ्य एव प्रजातेभ्यः प्रतिष्ठां दधाति कोऽर्हति सहस्रम्पशून्प्राप्तुमित्याहुरहोरात्राण्येव सहस्रꣳ सम्पाद्या लभेत पशवो ।२। वा अहोरात्राणि पशूनेव प्रजातान्प्रतिष्ठां गमयत्योषधीभ्यो वेहतमा लभेत प्रजाकाम ओषधयो वा एतम्प्रजायै परि बाधन्ते योऽलम्प्रजायै सन्प्रजां न विन्दत ओषधयः खलु वा एतस्यै सूतुमपि घ्नन्ति या वेहद्भवत्योषधीरेव स्वेन भागधेयेनोप धावति ता एवास्मै स्वाद्योनेः प्रजाम्प्र जनयन्ति विन्दते प्रजामापो वा ओषधयोऽसत्पुरुष आप एवास्मा असतः सद्ददति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नापस्त्वावासतः सद्ददतीत्यैन्द्रीꣳ सूतवशामा लभेत भूतिकामोऽजातो वा एष योऽलम्भूत्यै सन्भूतिं न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा वशाभवदिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनम्भूतिं गमयति भवत्येव यꣳ सूत्वा वशा स्यात्तमैन्द्रमेवा लभेतैतद्वाव तदिन्द्रियꣳ साक्षादेवेन्द्रियमव रुन्ध ऐन्द्राग्नम्पुनरुत्सृष्टमा लभेत य आ तृतीयात्पुरुषात्सोमं न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्य सोमपीथो यो ब्राह्मणः सन्ना ।५। तृतीयात्पुरुषात्सोमं न पिबतीन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै सोमपीथम्प्र यच्छत उपैनꣳ सोमपीथो नमति यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमव रुन्धे यदाग्नेयो भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मणः स्वामेव देवतामनु सं तनोति पुनरुत्सृष्टो भवति पुनरुत्सृष्ट इव ह्येतस्य सोमपीथः समृद्ध्यै ब्राह्मणस्पत्यं तूपरमा लभेताभिचरन्ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तस्मा एवैनमा वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति तूपरो भवति क्षुरपविर्वा एषा लक्ष्मी यत्तूपरः समृद्ध्यै स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्र हरति

शरमयंम्बर्हिः शृणात्येवैनं वैभीदक इध्मो भिनत्त्येवैनंम् ॥५॥

बार्हस्पत्यँ शितिपृष्ठमा लंभेत ग्रामंकामो यःकामयेत पृष्ठँ संमानानाँ
स्यामिति बृहस्पतिंमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवैनंम्पृष्ठँ
संमानानां करोति
ग्राम्यैव भंवति शितिपृष्ठो भंवति बार्हस्पत्यो ह्येष देवतंया समृंद्ध्यै
पौष्णँ श्याममा लंभेतान्नंकामोऽन्नं वै पूषा पूषणंमेव स्वेनं भागधेयेनोपं
धावति स एवास्मा अन्नम्प्र यंच्छत्यन्नाद एव भंवति श्यामो भंवत्येतद्वा
अन्नंस्य रूपँ समृंद्ध्यै मारुतम्पृश्निमा लंभेतान्नंकामोऽन्नं वै मरुतो मरुतं
एव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति त एवास्मा अन्नम्प्र यंच्छन्त्यन्नाद एव
भंवति पृश्निर्भवत्येतद्वा अन्नंस्य रूपँ समृंद्ध्य ऐन्द्रमंरुणमा
लंभेतेन्द्रियकांम इन्द्रंमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवास्मिंन्निन्द्रियं
दंधातीन्द्रियाव्यैव भंव त्यरुणो भ्रूमांन्भवत्येतद्वा इन्द्रंस्य रूपँ समृंद्ध्यै
सावित्रमुंपध्वस्तमा लंभेत सनिकांमः सविता वै प्रंसवानांमीशे
सवितारंमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै सनिम्प्र सुंवति
दानंकामा अस्मै प्रजा भंव न्त्युपध्वस्तो भंवति सावित्रो ह्येषः
।३।देवतंया
समृंद्ध्यै वैश्वदेवम्बंहुरूपमा लंभेतान्नंकामो वैश्वदेवं वा अन्नं विश्वांनेव
देवान्त्स्वनं भागधेयेनोपं धावति त एवास्मा अन्नम्प्र यंच्छत्यन्नाद एव
भंवति बहुरूपो भंवति बहुरूपँ ह्यन्नँ समृंद्ध्यै वैश्वदेवम्बंहुरूपमा
लंभेत ग्रामंकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वांनेव देवान्त्स्वेनं भागधेयेनोपं
धावति त एवास्मै सजातान्प्र यंच्छन्ति ग्र ाम्यैव भंवति बहुरूपो
भंवति बहुदेवत्यो३ह्येष समृंद्ध्यै
प्रजापत्यं तूंपरमा लंभेत यस्यानांज्ञातमिव ज्योगामयेत्प्राजापत्यो वै पुरुंषः
प्रजापंतिः खलु वै तस्यं वेद यस्यानांज्ञातमिव ज्योगामयंति प्रजापंतिमेव
स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवैनं तस्मात्स्रामांन्मुञ्चति तूपरो भंवति
प्राजापत्यो ह्ये षदेवतंया समृंद्ध्यै ॥६॥
वषट्कारो वै गांयत्रियै शिरोंऽच्छिनत्तस्यै रसः

परापतत्तम्बृहस्पतिरुपागृह्णात्सा शितिपृष्ठा वशाभवद्यो द्वितीयः
परापतत्तम्मित्रावरुणावुपागृह्णीताꣳ सा द्विरूपा वशाभवद्यस्तृतीयः
परापतत्तं विश्वे देवा उपागृह्णन्त्सा बहुरूपा वशा भवद्यश्चतुर्थः परापतत्स
पृथिवीम्प्राविशत्तम्बृहस्पतिरभ्य गृह्णादस्त्वेवायम्भोगायेति स उक्षवशः
समभवद्यल्लोहितम्परापतत्तद्रुद्र उपागृह्णात्सा रौद्री रोहिणी
वशाभव द्बार्हस्पत्याꣳ शितिपृष्ठामा लभेत ब्रह्मवर्चसकामो
बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति
ब्रह्मवर्चस्यैव भवति च्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु वै
ब्रह्मवर्चसं छन्दसामेव रसेन रसम्ब्रह्मवर्चसमव रुन्धे मैत्रावरुणीं
द्विरूपामा लभेत वृष्टिकामो मैत्रं वा अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै
पर्जन्यो वर्षति मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मा
अहोरात्राभ्याम्पर्जन्यं वर्षयतश्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु
वै वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन रसं वृष्टिमव रुन्धे मैत्रावरुणीं द्विरूपामा लभेत
प्रजाकामो मैत्रं वा अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै प्रजाः प्र जायन्ते
मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मा
अहोरात्राभ्याम्प्रजाम्प्रजनयतश्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु
वै प्रजा छन्दसामेव रसेन रसम्प्रजामव रुन्धे वैश्वदेवीम्बहुरूपामा
लभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं विश्वानेव देवान्त्स्वेन भागधेयेनोप
धावति त एवास्मा अन्नम्प्र यच्छन्त्यन्नाद एव भवति च्छन्दसां वा एष
रसो यद्वशा रस इव खलु वा अन्नं छन्दसामेव रसेन रसमन्नमव रुन्धे
वैश्वदेवीम्बहुरूपामा लभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै सजाता विश्वानेव
देवान्त्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्र यच्छन्ति ग्राम्यैव
भवति च्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु वै
सजाताश्छन्दसामेव रसेन रसꣳ सजातानव रुन्धे बार्हस्पत्यमुक्षवशमा
लभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति
वशं वा एष चरति यदुक्षा वश इव खलु वै ब्रह्मवर्चसं वशेनैव
वशम्ब्रह्मवर्चसमव रुन्धे रौद्रीꣳ रोहिणीमा लभेताभिचरन्रुद्रमेव स्वेन

भागधेयेनोप धावति तस्मा एवैनमा वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति रोहिणी भवति रौद्री ह्येषा देवतया समृद्ध्यै स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्र हरति
शरमयम्बर्हिः शृणात्येवैनं वैभीदक इध्मो भिनत्त्येवैनम् ॥७॥

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एताँ सौरीँ श्वेतां वशामालभन्त तयैवास्मिन्रुचमदधु र्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एताँ सौरीँ श्वेतां वशामा लभेतामुमेवादित्यँ स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति बैल्वो यूपो भवन्त्यसौ वा आदित्यो यतोऽजायत ततो बिल्व उदतिष्ठत्सयोन्येव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धे
ब्राह्मणस्पत्याम्बभ्रुकर्णीमा लभेताभिचरन्वारुणं दशकपालम्पुरस्तान्निर्वपेद्वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा ब्रह्मणा स्तृणुते बभ्रुकर्णी भवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपँ समृद्ध्यै स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्र हरति शरमयम्बर्हिः शृणात्ये वैनं वैभीदक इध्मो भिनत्त्येवैनं वैष्णवं वामनमा लभेत यं यज्ञो नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै यज्ञम्प्र यच्छत्युपैनं यज्ञो नमति वामनो भवति वैष्णवो ह्येष देवतया समृद्ध्यै त्वाष्ट्रं वडबमा लभेत पशुकामस्त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानां प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पशून्मिथुनान्प्र जनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशवः प्रविष्टा अथैष पुमान्त्सन्वडबः साक्षादेव प्रजाम्पशूनव रुन्धे मैत्रँ श्वेतमा लभेत संग्रामे संयत्ते समयकामो मित्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनम्मित्रेण सं नयति विशालो भवति व्यवसाययत्येवैनं प्राजापत्यं कृष्णमा लभेत वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजन्यं वर्षयति कृष्णो भवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपँरूपेणैव वृष्टिमव रुन्धे शबलो भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा वर्षय त्यवाशृङ्गो भवति वृष्टिमेवास्मै

नि यच्छति ॥८॥

वरुणं सुषुवाणमन्नाद्यं नोपानमत्स एतां वारुणीं कृष्णां वशामपश्यत्तां स्वायै देवताया आलभत ततो वै तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय सन्तमन्नाद्यं नोपनमेत्स एतां वारुणीं कृष्णां वशामा लभेत वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा अन्नम्प्र यच्छत्यन्नादः एव भवति कृष्णा भवति वारुणी ह्येषा देवतया समृद्ध्यै मैत्रं श्वेतमा लभेत वारुणं कृष्णमपां चौषधीनां च संधावन्नकामो मैत्रीर्वा ओषधयो वारुणीरापोऽपां च खलु वा ओषधीनां च रसमुप जीवामो मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मा अन्नम्प्र यच्छतोऽन्नाद एव भवत्यपांचौषधीनां च संधावा लभत उभयस्यावरुद्ध्यै विशाखो यूपो भवति द्वे ह्येते देवते समृद्ध्यै मैत्रं श्वेतमा लभेत वारुणं कृष्णं ज्योगामयावी यन्मैत्रो भवति मित्रेणैवास्मै वरुणं शमयति यद्वारुणः साक्षादेवैनं वरुणपाशान्मुञ्चत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव देवा वै पुष्टिं नाविन्दन्ताम्मिथुनेऽपश्यन्तस्यान्न समराधयन्तावश्विनावब्रूतामावयोर्वा एषा मैतस्यां वदध्वमिति साश्विनोरेवाभवद्यः पुष्टिकामः स्यात्स एतामाश्विनीं यमीं वशामा लभेताश्विनावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्पुष्टिं धत्तः
पुष्यति प्रजया पशुभिः ॥९॥

आश्विनं धूम्रललाममा लभेत यो दुर्ब्राह्मणः सोमम्पिपासेदश्विनौ वै देवानामसोमपावास्तां तौ पश्चा सोमपीथम्प्राप्नुतामश्विनावेतस्य देवता यो दुर्ब्राह्मणः सोमम्पिपासत्यश्विनावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै सोमपीथम्प्र यच्छत उपैनं सोमपीथो नमति यद्धूम्रो भवति धूम्रिमाणमेवास्मादप हन्ति ललामो भवति मुखत एवास्मिन्तेजो दधाति वायव्यं गोमृगमा लभेत यमजघ्निवांसमभिशंसेयुरपूता वा एतं वागृच्छति यमजघ्निवंसमभिशंसन्ति नैष ग्राम्यः पशुर्नारण्यो यद्गोमृगो नेवैष ग्रामे नारण्ये यमजघ्निवांसमभिशंसन्ति वायुर्वै देवानाम्पवित्रं

वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनम्प्रवयति पराची वा एतस्मै व्युच्छन्ती व्युच्छति तमः पाप्मानम्प्र विशति यस्याश्विने शस्यमाने सूर्यो नाविर्भवति सौर्यम्बहुरूपमा लभेतामुमेवादित्यँ स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवास्मात्तमः पाप्मानमप हन्ति प्रतीच्यस्मै व्युच्छन्ती व्युच्छत्यप तमः पाप्मानँ हते ॥१०॥

इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्म ॥
भरेष्विन्द्रँ सुहवँ हवामहेऽँहोमुचँ सुकृतं दैव्यं जनम् ।
अग्निम्मित्रं वरुणँ सातये भगं द्यावापृथिवी मरुतः स्वस्तये ॥ ममत्तु नः परिज्मा वसर्हा ममत्तु वातो अपां वृषण्वान् । शिशीतमिन्द्रापर्वता युवं नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः ॥ प्रिया वो नाम हुवे तुराणाम् । आ यत्तृपन्मरुतो वावशानाः ॥
श्रियसे कम्भानुभिः सम्मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्वभिः सुखादयः । ते वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः ॥
अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्यात्सोमो रुद्रेभिरभि रक्षतु त्मना । इन्द्रो मरुद्भिरृतुधा कृणोत्वादित्यैर्नो वरुणः सँ शिशातु ॥
सं नो देवो वसुभिरग्निः सँ सोमस्तनूभी रुद्रियाभिः । समिन्द्रो मरुद्भिर्यज्ञियैः समादित्यैर्नो वरुणो अजिज्ञिपत् ॥
यथादित्या वसुभिः सम्बभूवुर्मरुद्भी रुद्राः समजानताभि । एवा त्रिणामन्नहृणीयमाना विश्वे देवाः समनसो भवन्तु ॥
कुत्रा चिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो नृषदने । अर्हन्तश्चिद्यमिन्धते संजनयन्ति जन्तवः ॥ सं यदिषो वनामहे सँ हव्या मानुषाणाम् । उत द्युम्नस्य शवसः ऋतस्य रश्मिमा ददे ॥
यज्ञो देवानाम्प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः । आ वोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्यादँहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासत् ॥
शुचिरपः सूयवसा अदब्ध उप क्षेति वृद्धवयाः सुवीरः । नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानाम्भवति प्रणीतौ ॥ धारयन्त

आदित्यासो जगत्स्था देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः । दीर्घाधियो
रक्षमाणा असुर्यमृतावानश्चयमाना ऋणानि ॥
तिस्रो भूमीर्धारयन्त्रीँरुत द्यून्त्रीणि व्रता विदथे अन्तरेषाम् ।
ऋतेनादित्या महि वो महित्वं तदर्यमन्वरुण मित्र चारु ॥
त्यान्नु क्षत्रियाँ अव आदित्यान्याचिषामहे । सुमृडीकाँ अभिष्टये ॥
न दक्षिणा वि चिकिते न सव्या न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा । पाक्या
चिद्वसवो धीर्या चिद्युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम् ॥
आदित्यानामवसा नूतनेन सक्षीमहि शर्मणा शंतमेन । अनागास्त्वे
अदितित्वे तुरास इमं यज्ञं दधतु श्रोषमाणाः ॥
इमम्मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय । त्वामवस्युरा चके ॥
तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः ।
अहेडमानो वरुणेह बोध्युरुशँस मा न आयुः प्र मोषीः ॥११॥
इति द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः ॥१॥

अथ द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः

प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः सृष्टा इन्द्राग्नी अपागूहताँ सोऽचायत्प्रजापतिरिन्द्राग्नी वै मे प्रजा अपाघुक्षतामिति स एतमैन्द्राग्नमेकादशकपालमपश्यत्तं निरवपत्तावस्मै प्रजाः प्रासाधयता मिन्द्राग्नी वा एतस्य प्रजामप गूहतो योऽलम्प्रजायै सन्प्रजां न विन्दत ऐन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेत्प्रजाकाम इन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै प्रजाम्प्र साधयतो विन्दते प्रजा मैन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेत्स्पर्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वेन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप धावति ताभ्यामेवेन्द्रियं वीर्यम्भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽप वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति यः संग्राममुपप्रयात्यैन्द्राग्नमेकादशकपालं नि र्वपेत्संग्राममुपप्रयास्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येणोप प्र याति जयति तँ संग्रामं वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते यः संग्रामं जयत्यैन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेत्संग्रामं जित्वेन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तो नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यतेऽप वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति य एति जनतामैन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेज्जनतामेष्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येण जनतामेतिम पौष्णं चरुमनु निर्वपेत्पूषा वा इन्द्रियस्य वीर्यस्यानुप्रदाता पूषणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा इन्द्रियं वीर्यमनु प्र यच्छति क्षैत्रपत्यं चरुं निर्वपेज्जनतामागत्येयं वै क्षेत्रस्य पतिरस्यामेव प्रति तिष्ठत्यै न्द्राग्नमेकादशकपालमुपरिष्टान्निर्वपेदस्यामेव प्रतिष्ठायेन्द्रियं वीर्यमुपरिष्टादात्मन्धत्ते ॥१॥

अ॒ग्नये॑ पथि॒कृते॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पे॒द्यो द॑र्शपूर्णमासया॒जी सन्न॑मावा॒स्यां॑ वा पौर्णमा॒सीं वा॑तिपा॒दये॑त्प॒थो वा ए॒षोऽध्यप॑थेनैति॒ यो द॑र्शपूर्णमासया॒जी सन्न॑मावा॒यां॑ वा पौर्णमा॒सीं वा॑तिपा॒दय॑त्य॒ग्निमे॒व प॑थि॒कृत॒ँ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒मपथा॒त्पन्था॒मपि॑ नयत्यन॒ड्वान्दक्षि॑णा व॒ही ह्ये॑ष समृ॑द्ध्या अ॒ग्नये॑ व्र॒तप॑तये पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पे॒द्य आहि॑ताग्निः सन्न॑व्र॒त्यमि॑व चरे॑द॒ग्निमे॒व व्र॒तप॑ति॒ँ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ व्र॒तमा ल॑म्भयति॒ व्रत्यो॑ भवत्य॒ग्नये॑ रक्षो॒घ्ने पु॑रो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पे॒द्यँ रक्षा॑ँसि॒ सचे॑रन्न॒ग्निमे॒व र॑क्षो॒हण॒ँ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मा॒द्रक्षा॒ँस्यप॑ हन्ति॒ निशि॑ताया॒ं निर्व॑पे॒न्निशि॑ताया॒ँ हि रक्षा॑ँसि प्रे॒रते॑ स॒म्प्रेर्णा॒न्ये॒वैना॑नि हन्ति॒ परि॑श्रिते याजये॒द्रक्ष॑सा॒मन॑न्ववचाराय रक्षो॒घ्नी या॑ज्यानुवा॒क्ये॑ भवतो॒ रक्ष॑सा॒ँ स्तृत्या॑ अ॒ग्नये॑ रु॒द्रव॑ते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पेदभि॒चर॑न्ने॒षा वा अ॑स्य घो॒रा त॒नूर्य॑द्रु॒द्रस्तस्मा॑ ए॒वैन॒मा वृ॑श्चति ता॒जगार्ति॒माच्छ॑त्य॒ग्नये॑ सु॒रभि॒मते॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पे॒द्यस्य॒ गावो॑ वा॒ पुरु॑षा वा॒ प्रमीये॑र॒न्यो वा॑ बिभी॒याद॒षा वा अ॑स्य भेष॒ज्या॑ त॒नूर्य॑त्सु॑रभि॒मती॒ तयै॒वास्मै॑ भेष॒जं क॑रोति सु॒रभि॒मते॑ भवति पूतीग॒न्धस्याप॑हत्या अ॒ग्नये॒ क्षाम॑वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पेत्संग्रा॒मे संय॑त्ते भाग॒धेये॑नै॒वैन॒ँ शमयि॒त्वा परा॑न॒भि निर्दि॑शति॒ यमव॑रेषा॒ं विध्य॑न्ति॒ जीव॑ति॒ स यम्परे॑षा॒म्प्र स मी॑यते॒ जय॑ति॒ त॒ँ संग्राम॒मभि वा ए॒ष ए॒तानु॑च्यति॒ येषा॑म्पूर्वा॒परा अ॒न्वञ्चः॑ प्र॒मीय॑न्ते पुरुषाहुतिर्ह्य॑स्य प्रि॒यत॑मा॒ग्नये॒ क्षाम॑वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पेद्भाग॒धेये॑नै॒वैन॒ँ शमयति॒ नैषा॑म्पुराय॒ुषोप॑रः प्र मी॑यते॒ऽभि वा ए॒ष ए॒तस्य॑ गृहानु॑च्यति॒ यस्य॑ गृहान्दह॑त्य॒ग्नये॒ क्षाम॑वते

पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्भागधेयेनैवैनꣳ शमयति नास्यापरं गृहान्दहति ॥२॥

अग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदग्निमेव कामꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं कामेन समर्धयत्युपैनं कामो नमत्यग्नये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्स्पर्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वाग्निमेव यविष्ठꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति तेनैवेन्द्रियं वीर्यम्भ्रातृव्यस्य युवते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽग्नये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचर्यमाणोऽग्निमेव यविष्ठꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्माद्रक्षाꣳसि यवयति नैनमभिचरन्त्स्तृणुतेऽग्नय आयुष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेत
सर्वमायुरियामित्यग्निमेवायुष्मन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्नायुर्दधाति सर्वमायुरेत्यग्नये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्भूतिकामोऽग्निमेव जातवेदसꣳस्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनम्भूतिं गमयति भवत्येवाग्नये रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्रुक्कामोऽग्निमेव रुक्मन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्रुचं दधाति रोचत एवाग्नये तेजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तेजस्कामोऽग्निमेव तेजस्वन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्तेजो दधाति तेजस्व्येव भवत्यग्नये साहन्त्याय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्सीक्षमाणोऽग्निमेव साहन्त्यꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति तेनैव सहते यꣳ सीक्षते ॥३॥

अग्नयेऽन्नवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नवान्त्स्यामित्यग्निमेवान्नवन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति

स एवैनमन्नवन्तं करोत्यन्नवानेव भवत्यग्नयेऽन्नादाय
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नादः स्यामित्यग्निमेवान्नादꣳ
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनमन्नादं करोत्यन्नाद एव
भवत्यग्नयेऽन्नपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नपतिः
स्यामित्यग्निमेवान्नपतिꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनमन्नपतिं
करोत्यन्नपतिरेव भवत्यग्नये पवमानाय पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेदग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावी
यदग्नये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये
पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये शुचय आयुरेवास्मिन्तेन
दधात्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येवै तामेव निर्वपेच्चक्षुष्कामो
यदग्नये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये
पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये शुचये चक्षुरेवास्मिन्तेन
दधात्युत यद्यन्धो भवति प्रैव पश्यत्यग्नये पुत्रवते
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय पुत्रिणे
पुरोडाशमेकादशकपालम्प्रजाकामोऽग्निरेवास्मै प्रजाम्प्रजनयति
वृद्धामिन्द्रः प्र यच्छत्यग्नये रसवतेऽजक्षीरे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत
रसवान्त्स्यामित्यग्निमेव रसवन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवैनꣳ रसवन्तं करोति रसवानेव भवत्यजक्षीरे भवत्याग्नेयी वा
एषा यदजा साक्षादेव रसमव रुन्द्धेऽग्नये वसुमते
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेत वसुमान्त्स्यामित्यग्निमेव
वसुमन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवैनं वसुमन्तं करोति वसुमानेव भवत्यग्नये वाजसृते
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संग्रामे संयत्ते वाजं वा एष सिसीर्षति
यः संग्रामं जिगीषत्यग्निः खलु वै देवानां वाजसृदग्निमेव
वाजसृतꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति धावति वाजꣳ हन्ति वृत्रं
जयति तꣳ संग्राममथो अग्निरिव न प्रतिधृषे भवत्यग्नयेऽग्निवते

पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्नावग्निमभ्युद्धरेयुर्निर्दिष्टभागो वा एतयोरन्योऽनिर्दिष्टभागोऽन्यस्तौ सम्भवन्तौ यजमान मभि सम्भवतः स ईश्वर आर्तिमार्तोर्यदग्नयेऽग्निवते निर्वपति भागधेयेनैवैनौ शमयति नार्तिमार्च्छति यजमानोऽग्नये ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतोऽहुतेऽग्निहोत्र उद्वाये दपर आदीप्यानूद्धृत्य इत्याहु स्तत्तथा न कार्यं यद्भागधेयमभि पूर्व उद्ध्रियते किमपरोऽभ्युद्ध्रियेतेति तान्येवावक्षाणानि संनिधाय मन्थे दितः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः । स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति च्छन्दोभिरेवैनँ स्वाद्योनेः प्र जनयत्ये ष वाव सोऽग्निरित्याहु ज्योतिस्त्वा अस्य परापतितमिति यदग्नये ज्योतिष्मते निर्वपति यदेवास्य ज्योतिः परापतितं तदेवाव रुन्द्धे ॥४॥

वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्वारुणं चरुं दधिक्राव्णो चरुमभिशस्यमानो यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरेणैवैनँ स्वदयत्यप पापं वर्णँ हते वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्णा पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यम्पुनात्येवैनमाद्यमस्यान्नम्भवत्ये तामेव निर्वपेत्प्रजाकामः
संवत्सरो वा एतस्याशान्तो योनिम्प्रजायै पशूनां निर्दहति योऽलम्प्रजायै सन्प्रजां न विन्दते यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरमेव भागधेयेन शमयति सोऽस्मै शान्तः स्वाद्योनेः प्रजाम्प्र जनयति वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्णा पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यम्पुनात्येवैनं विन्दते प्रजां वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे जाते यदष्टाकपालो भवति गायत्रियैवैनम्ब्रह्मवर्चसेन पुनाति

यन्नवकपालस्त्रिवृतैवास्मिन्तेजो दधाति यद्दशकपालो
विराजैवास्मिन्नन्नाद्यं दधाति यदेकादशकपालस्त्रिष्टुभैवास्मिन्निन्द्रियं
दधाति यद्द्वादशकपालो जगत्यैवास्मिन्पशून्दधाति
यस्मिञ्जात एतामिष्टिंनिर्वपति पूत एव तेजस्व्यन्नाद इन्द्रियावी
पशुमान्भवत्य व वा एष सुवर्गाल्लोकाच्छिद्यते यो
दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपादयति
सुवर्गाय हि लोकाय दर्शपूर्णमासाविज्येते वैश्वानरं द्वादशकपालं
निर्वपेदमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपाद्य संवत्सरो वा
अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा उप दधाति
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या अथो देवता एवान्वारभ्य सुवर्गं
लोकमेति वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य
ब्राह्मणा ऋतायवः पुरान्नमक्षन्ना ग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेद्वैश्वानरं
द्वादशकपालमग्निमुद्वासयिष्यन्यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री
गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मा आतिथ्यं करोत्यथो यथा जनं
यतेऽवसं करोति तादृ गेव तदद्वादशकपालो वैश्वानरो भवति
द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरः खलु वा अग्नेर्योनिः स्वामेवैनं
योनिं गमयत्याद्यमस्यान्नम्भवति वैश्वानरं द्वादशकपालं
निर्वपेन्मारुतँ सप्तकपालं ग्रामकाम आहवनीये वैश्वानरमधि
श्रयति गार्हपत्ये मारुतम्पापवस्यसस्य विधृत्यै द्वादशकपालो
वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मै
सजाताँश्च्यावयति मारुतो भवति मरुतो वै देवानां विशो
देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव रुन्द्धे सप्तकपालो भवति सप्तगणा
वै मरुतो गणश एवास्मै सजातानव रुन्द्धेऽनूच्यमान आ सादयति
विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं करोति ॥५॥

आदित्यं चरुं निर्वपेत्संग्राममुपप्रयास्यन्नियं वा अदितिरस्यामेव पूर्वे

प्रति तिष्ठन्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं गत्वा संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः
संवत्सरः खलु वै देवानामायतनमेतस्माद्वा आयतनाद्देवा असुरानजयन्यद्वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति देवानामेवायतने यतते जयति तꣳ संग्राम मेतस्मिन्वा एतौ मृजाते ।१। यो विद्विषाणयोरन्नमत्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्विद्विषाणयोरन्नं जग्ध्वा संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितमेवात्ति नास्मिन्मृजाते संवत्सराय वा एतौ सममाते यौ सममाते तयोर्यः पूर्वोऽभिद्रुह्यति तं वरुणो गृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्सममानयोः पूर्वोऽभिद्रुह्य
संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः सम्वत्सरमेवाप्त्वा निर्वरुणं परस्तादभि द्रुह्यति नैनं वरुणो गृह्णात्या व्यं वा एष प्रति गृह्णाति योऽविम्प्रतिगृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदविम्प्रतिगृह्य संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितामेव प्रतिगृह्णाति नाव्यम्प्रति गृह्णात्या त्मनो वा एष मात्रामाप्नोति य उभयादत्प्रतिगृह्णात्यश्वं वा पुरुषं वा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादत्प्रतिगृह्य संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितमेव प्रति गृह्णाति नात्मनो मात्रामाप्नोति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्सनिमेष्यन्त्संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरो यदा खलु वै संवत्सरं जनतायां चरत्यथ स धनार्घो भवति यद्वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति संवत्सरसातामेव सनिमभि प्र च्यवते दानकामा अस्मै प्रजा भवन्ति यो वै संवत्सरं प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरम्पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुङ्क्ते तम्भागधेयेन वि मुञ्चति प्रतिष्ठित्यै यया रज्ज्वोत्तमां गामाजेत्ताम्भ्रातृव्याय प्र हिणुयान्निर्ऋतिमेवास्मै प्र हिणोति ॥६॥

ऐन्द्रं च॒रुं निर्व॑पेत्प॒शुका॑म ऐन्द्रा वै प॒शव॒ इन्द्र॑मे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धाव॒ति
स ए॒वास्मै॑ प॒शून्प्र य॑च्छति पशु॒माने॒व भ॑वति च॒रुर्भ॑व॒ति स्वाद्दे॒वास्मै॒ योने॑ः प॒शून्प्र ज॑नय॒ती न्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑ते पु॒रो॒डाश॒मेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पेत्प॒शुका॑म इन्द्रि॒यं वै प॒शव॒ इन्द्र॑मे॒वेन्द्रि॒याव॑न्त॒ꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धाव॒ति स ए॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यम्प॒शून्प्र य॑च्छति पशु॒माने॒व भ॑व॒ती न्द्रा॑य घ॒र्मव॑ते पु॒रो॒डाश॒मेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पेद्ब्रह्मवर्च॒सका॑मो ब्रह्मवर्च॒सं वै घ॒र्म इन्द्र॑मे॒व घ॒र्मव॑न्त॒ꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धाव॒ति स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सं द॑धाति ब्रह्मवर्च॒स्ये॑व भ॑वती न्द्रा॑या॒र्कव॑ते पु॒रो॒डाश॒मेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पे॒दन्न॑कामो॒ऽर्को वै दे॒वाना॒मन्न॒मिन्द्र॑मे॒वार्कव॑न्त॒ꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नो प॑ धाव॒ति स ए॒वास्मा॒ अन्न॒म्प्र य॑च्छत्यन्ना॒द ए॒व भ॑वती न्द्रा॑य घ॒र्मव॑ते पु॒रो॒डाश॒मेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पे॒दिन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑त॒ इन्द्रा॑या॒र्कव॑ते॒ भूति॑कामो॒ यदिन्द्रा॑य घ॒र्मव॑ते नि॒र्वप॑ति॒ शिर॑ ए॒वास्य॒ तेन॑ करोति॒ यदिन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑त आ॒त्मान॑मे॒वास्य॒ तेन॑ करोति॒ यदिन्द्रा॑या॒र्कव॑ते भू॒त ए॒वान्नाद्ये॒ प्रति॑ तिष्ठति॒ भव॑त्ये॒वे न्द्रा॑या ꣳहोमु॒चे॑ पु॒रो॒डाश॒मेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पे॒द्यः पा॒प्मना॑ गृही॒तः स्या॒त्पा॒प्मा वा अꣳह॒ इन्द्र॑मे॒वाꣳहोमु॒च॒ꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धाव॒ति स ए॒वैन॑म्पा॒प्मनो॒ऽꣳह॑सो मुञ्चती न्द्रा॑य वैमृ॒धाय॑ पु॒रो॒डाश॒मेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पे॒द्यम्मृ॒धो॒ऽभि प्र॒वेपे॑रन्रा॒ष्ट्राणि॑ वा॒भि स॑मि॒युरिन्द्र॑मे॒व वैमृ॒धꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धाव॒ति स ए॒वास्मा॒न्मृधो॒ऽप॑ ह॒न्ती न्द्रा॑य त्रा॒त्रे पु॑रोडाश॒मेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पेद्ब॒द्धो वा॒ परि॑यत्तो॒ वेन्द्र॑मे॒व त्रा॒तार॒ꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धाव॒ति स ए॒वैनं॑ त्रायत॒ इन्द्रा॑यार्काश्वमे॒धव॑ते पु॒रो॒डाश॒मेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पे॒द्यम्म॑हाय॒ज्ञो नोप॒नमे॑द॒ते वै म॑हाय॒ज्ञस्या॒न्त्ये॑ त॒नू यद॑र्काश्वमे॒धावि॒न्द्र॑मे॒वार्का॑श्वमे॒धव॑न्त॒ꣳ स्वेन॑

भागधेयेनोप धावति स एवास्मा अन्ततो महायज्ञं च्यावयत्युपैनं महायज्ञो नमति ॥७॥

इन्द्रायान्वृजवे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ग्रामकाम इन्द्रमेवान्वृजुँ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सजाताननुकान्करोति ग्राम्यैव भवती न्द्राण्यै चरुं निर्वपेद्यस्य सेनासँशितेव स्यादिन्द्राणी वै सेनायै देवतेन्द्राणीमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवास्य सेनाँ सँ श्यति बल्बजानपी ध्मे सं नह्येद्गौर्यत्राधिष्कन्ना न्यमेहत्ततो बल्बजा उदतिष्ठन्गवामेवैनं न्यायमपिनीय गा वेदयतीन्द्राय मन्युमते मनस्वते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्संग्रामे संयत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा संग्रामं जयतीन्द्रमेव मन्युमन्तम्मनस्वन्तँ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियम्मन्युम्मनो दधाति जयति तँ संग्राममे तामेव निर्वपेद्यो हतमनाः स्वयम्पाप इव स्यादेतानि हि वा एतस्मादपक्रान्तान्यथैष हतमनाः स्वयम्पाप इन्द्रमेव मन्युमन्तम्मनस्वन्तँ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियम्मन्युम्मनो दधाति न हतमनाः स्वयम्पापो भवती न्द्राय दात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः कामयेत दानकामा मे प्रजाः स्यु रितीन्द्रमेव दातारँ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्ती न्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेन्द्रमेव प्रदातारँ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्र दापयती न्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदपरुद्धो वापरुध्यमानो वेन्द्रमेव सुत्रामाणँ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं त्रायतेऽनपरुध्यो भवती न्द्रो वै सदृङ्देवताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालं

निर्वपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रियमदधाच्छक्वरी याज्यानुवाक्ये अकरोद्वज्रो वै शक्वरी स एनं वज्रो भूत्वा ऐन्द्ध सोऽभवत्सोऽबिभेद्भूतः प्र मा धक्ष्यतीति स प्रजापतिम्पुनरुपाधावत्स प्रजापतिः शक्वर्या अधि रेवतीं निरमिमीत शान्त्या अप्रदाहाय योऽलꣳ श्रियै सन्त्सदृङ्क्समानैः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति रेवती पुरोऽनुवाक्या भवति शान्त्या अप्रदाहाय शक्वरी याज्या वज्रो वै शक्वरी स एनं वज्रो भूत्वा इन्द्धे भवत्येव ॥८॥

आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्त्सरस्वत्याज्यभागा स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यदाग्नावैष्णव एकादशकपालो भवत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवैनं यज्ञेन चाभि चरति सरस्वत्याज्यभागा भवति वाग्वै सरस्वती वाचैवैनमभि चरति बार्हस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभि चरति प्रति वै परस्तादभिचरन्तमभि चरन्ति द्वेद्वे पुरोऽनुवाक्ये कुर्यादति प्रयुक्त्या एतयैव यजेताभिचर्यमाणो देवताभिरेव देवताः प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचम्ब्रह्मणा ब्रह्म स देवताश्चैव यज्ञं च मध्यतो व्यवसर्पति तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति नैनमभिचरन्त्स्तृणुत आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेद्यं यज्ञो नो पनमेदग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञोऽग्निं चैव विष्णुं च स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै यज्ञम्प्र यच्छत उपैनं यज्ञो नमत्या ग्नावैष्णवं घृते चरुं निर्वपेच्चक्षुष्कामोऽग्नेर्वै चक्षुषा मनुष्या वि पश्यन्ति यज्ञस्य देवा अग्निं चैव विष्णुं च स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवा स्मिञ्चक्षुर्धत्तश्चक्षुष्मानेव भवति धेन्वै वा एतद्रेतो यदाज्यमनडुहस्तण्डुला मिथुनादेवास्मै चक्षुः प्र जनयति घृते भवति तेजो वै घृतं तेजश्चक्षुस्तेजसैवास्मै तेजश्चक्षुरव रुन्द्ध इन्द्रियं वै

वीर्यं वृङ्क्ते भ्रातृव्यो यजमानोऽयंजमानस्याध्वरकल्पाम्प्रति
निर्वपेद्भ्रातृव्ये यजमाने नास्यैन्द्रियं वीर्यं वृङ्क्ते पुरा वाचः
प्रवदितोर्निर्वपेद्यावत्येव वाक्तामप्रोदिताम्भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते तामस्य
वाचम्प्रवदन्तीमन्या वाचोऽनु प्र वदन्ति ता इन्द्रियं वीर्यं यजमाने
दधत्या ग्नावैष्णवमष्टाकपालं निर्वपेत्प्रातःसवनस्याकाले
सरस्वत्याज्यभागा स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा
गायत्री गायत्रम्प्रातःसवनम्प्रातःसवनमेव
तेनाप्नोत्या ग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेन्माध्यन्दिनस्य
सवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा
स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यदेकादशकपालो भवत्येकादशाक्षरा
त्रिष्टुप्त्रैष्टुभम्माध्यन्दिनँ सवनम्माध्यन्दिनमेव सवनं
तेनाप्नोत्याग्नावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपेत्तृतीयसवनस्याकाले
सरस्वत्याज्यभागा स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यद्द्वादशकपालो भवति
द्वादशाक्षरा जगती जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवनमेव तेनाप्नोति
देवताभिरेव देवताः प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचम्ब्रह्मणा ब्रह्म
कपालैरेव च्छन्दाँस्याप्नोति पुरोडाशैः सवनानि
मैत्रावरुणमेककपालं निर्वपेद्वशायै काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य
वशानूबन्ध्या सो एवैषैतस्यैककपालो भवति न हि कपालैः
पशुमर्हत्याप्तुम् ॥६॥

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एतँ
सौमारौद्रं चरुं निरवपन्तेनैवास्मिन्रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः
स्यात्तस्मा एतँ सौमारौद्रं चरुं निर्वपेत्सोमं चैव रुद्रं च स्वेन
भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं धत्तो ब्रह्मवर्चस्येव
भवति तिष्यापूर्णमासे निर्वपेद्रुद्रो वै तिष्यः सोमः पूर्णमासः
साक्षादेव ब्रह्मवर्चसमव रुन्द्धे परिश्रिते याजयति ब्रह्मवर्चसस्य

परिगृहीत्यै श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धम्मथितमाज्यं भवत्याज्यम्प्रोक्षणमाज्येन मार्जयन्ते यावदेव ब्रह्मवर्चसं तत्सर्वं करोत्यति ब्रह्मवर्चसं क्रियत इत्याहुरीश्वरो दुश्चर्मा भवितोरिति मानवी ऋचौ धाय्ये कुर्याद्यद्वै किं च मनुरवदत्तद्भेषजं भेषजमेवास्मै करोति यदि बिभीयाद्दुश्चर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णं चरुं निर्वपेत्सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पशवः स्वयैवास्मै देवतया पशुभिस्त्वचं करोति न दुश्चर्मा भवति सोमारौद्रं चरुं निर्वपेत्प्रजाकामः सोमो वै रेतोधा अग्निः प्रजानाम्प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधात्यग्निः प्रजाम्प्र जनयति विन्दते प्रजाꣳ सोमारौद्रं चरुं निर्वपेदभिचरन्त्सौम्यो वै देवतया पुरुष एष रुद्रो यदग्निः स्वाया एवैनं देवतायै निष्क्रीय रुद्रायापि दधाति ताजगार्तिमार्च्छति सोमारौद्रं चरुं निर्वपेज्ज्योगामयावी सोमं वा एतस्य रसो गच्छत्यग्निꣳ शरीरं यस्य ज्योगामयति सोमादेवास्य रसं निष्क्रीणात्यग्नेः शरीरमुत यदीतासुर्भवति जीवत्येव सोमारुद्रयोर्वा एतं ग्रसितꣳ होता निष्खिदति स ईश्वर आर्तिमार्तोरनड्वान्होत्रा देयो वह्निर्वा अनड्वान्वह्निर्होता वह्निनैव वह्निमात्मानꣳ स्पृणोति सोमारौद्रं चरुं निर्वपेद्यः कामयेत स्वेऽस्मा आयतने भ्रातृव्यं जनयेयमिति वेदिम्परिगृह्यार्धमुद्धन्यादर्धं नार्धम्बर्हिषः स्तृणीयादर्धं नार्धमिध्मस्याभ्यादध्यादर्धं न स्व एवास्मा आयतने भ्रातृव्यं जनयति ॥१०॥

ऐन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेन्मारुतꣳ सप्तकपालं ग्रामकाम इन्द्रं चैव मरुतश्च स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्र यच्छन्ति ग्राम्येव भवत्याहवनीय ऐन्द्रमधि श्रयति गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य विधृत्यै सप्तकपालो मारुतो भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै सजातानव रुन्द्धेऽनूच्यमान आ सादयति

विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत क्षत्राय च विशे च समदं दध्यामित्यैन्द्रस्यावद्यन्ब्रूयादिन्द्रायानु ब्रूहीत्याश्राव्य ब्रूयान्मरुतो यजेति मारुतस्यावद्यन्ब्रूयान्मरुद्भ्योऽनु ब्रूहीत्याश्राव्य ब्रूयादिन्द्रं यजेति
स्व एवैभ्यो भागधेये समदं दधाति वितृꣳहाणास्तिष्ठन्त्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत कल्पेरन्निति यथादेवतमवदाय यथादेवतं यजेद्भागधेयेनैवैनान्यथायथं कल्पयति कल्पन्त
एवैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं ग्रामकाम इन्द्रं चैव विश्वाꣳश्च देवान्त्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्र यच्छन्ति ग्राम्येव भवत्यैन्द्रस्यावदाय वैश्वदेवस्याव द्येदथैन्द्रस्योपरिष्टादिन्द्रियेणैवास्मा उभयतः सजातान्परि गृह्णात्युपाधाय्यपूर्वयं वासो दक्षिणा सजातानामुपहित्यै पृश्नियै दुग्धे प्रैयंगवं चरुं निर्वपेन्मरुद्भ्यो ग्रामकामः
पृश्नियै वै पयसो मरुतो जाताः पृश्नियै प्रियंगवो मारुताः खलु वै देवतया सजाता मरुत एव स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्र यच्छन्ति ग्राम्येव भवति प्रियवती याज्यानुवाक्ये भवतः प्रियमेवैनꣳ समानानां करोति
द्विपदा पुरोऽनुवाक्या भवति द्विपद एवाव रुन्द्धे चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव पशूनव रुन्द्धे देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्तेऽन्योऽन्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाश्चतुर्धा व्यक्रामन्नग्निर्वसुभिः सोमो रुद्रैरिन्द्रो मरुद्भिर्वरुण आदित्यैः स इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तमेतया संज्ञान्यायाजयदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निरवपत्सोमाय रुद्रवते चरुमिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वरुणायादित्यवते चरुं ततो वा इन्द्रं देवा ज्यैष्ठ्यायाभि समजानत यः समानैर्मिथो विप्रियः स्यात्तमेतया संज्ञान्या याजयेदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्सोमाय

रुद्रवंते चुरुमिन्द्राय मुरुत्वंते पुरोडाशमेकांदशकपालं
वरुणाया दित्यवंते चुरुमिन्द्रंमेवैनंम्भूतं ज्यैष्ठ्याय समाना अभि सं
जानते वसिष्ठः समानानाम्भवति ॥११॥

हिरण्यगर्भ । आपो ह यत् ।
प्रजापते ॥
स वेंद पुत्रः पितरँ स मातरँ स सूनुर्भुवत्स भुवत्पुनंर्मघः । स
द्यामौर्णोदन्तरिंक्षँ स सुवः स विश्वा भुवो अभवत्स आभवत् ॥
उदु त्यं चित्रम् ॥
स प्रत्नवन्नवीयसाग्ने द्युम्नेनं संयता । बृहत्ततन्थ भानुना ॥
नि काव्या वेधसः शश्वतस्कुर्हस्ते दधानो नर्या पुरूणि ।
अग्निर्भुवद्रयिपती रयीणाँ सत्रा चंक्राणो अमृतानि विश्वा ॥
हिरंण्यपाणिमूतये सवितारमुपं ह्वये । स चेत्ता देवता पदम् ॥
वाममुद्य संवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममुस्मभ्यँ सावीः ।
वामस्य हि क्षयंस्य देव भूरेरया धिया वांमभाजः स्याम ॥
बडित्था पर्वतानां खिद्रम्बिंभर्षि पृथिवि । प्र या भूमि प्रवत्वति
मह्ना जिनोषिं महिनि ॥ स्तोमासस्त्वा विचारिणि प्रतिं
ष्टोभन्त्यक्तुभिः । प्र या वाजं न हेषंन्तम्पेरुमस्यंस्यर्जुनि ॥
ऋदूदरेण सख्या सचेय यो मा न रिष्येद्धर्यश्व पीतः । अयं यः
सोमो न्यधाय्यस्मे तस्मा इन्द्रंम्प्रतिरंमेम्यच्छं ॥
आपान्तमन्युस्तृपलंप्रभर्मा धुनिः शिमीवाञ्छरुंमाँ ऋजीषी । सोमो
विश्वान्यतसा वनानि नार्वागिन्द्रंम्प्रतिमानानि देभुः ॥
प्र सुंवानः सोमं ऋतयुश्चिंकेतेन्द्राय ब्रह्मं जमदंग्निरर्चन् । वृषा
यन्तासि शवसस्तुरस्यान्तर्यच्छ गृणते धर्त्रं दृँह ॥
सबाधंस्ते मदं च शुष्मयं च ब्रह्म नरो ब्रह्मकृतः सपर्यन् । अर्को वा
यत्तुरते सोमचक्षास्तत्रेदिन्द्रो दधते पृत्सु तुर्याम् ॥

वषट्ते विष्णवास आ कृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम् ।
वर्धन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे यूयम्पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥
प्र तत्ते अद्य शिपिविष्ट नामार्यः शꣳसामि वयुनानि विद्वान् । तं
त्वा गृणामि तवसमतवीयान्क्षयन्तमस्य रजसः पराके ॥
किमित्ते विष्णो परिचक्ष्यम्भूत्प्र यद्ववक्षे शिपिविष्टो अस्मि । मा
वर्पो अस्मदप गूह एतद्यदन्यरूपः समिथे बभूथ ॥
अग्ने दा दाशुषे रयिं वीरवन्तम्परीणसम् । शिशीहि नः सूनुमतः ॥
दा नो अग्ने शतिनो दाः सहस्रिणो दुरो न वाजꣳ श्रुत्या अपा वृधि
। प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि सुवर्ण शुक्रमुषसो वि दिद्युतः
॥
अग्निर्दा द्रविणं वीरपेशा अग्निरृषिं यः सहस्रा सनोति ।
अग्निर्दिवि हव्यमा ततानाग्नेर्धामानि विभृता पुरुत्रा ॥
मा नो मर्धीरा तू भर ॥
घृतं न पूतं तनूररेपाः शुचि हिरण्यम् । तत्ते रुक्मो न रोचत
स्वधावः
उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि । उतो न उत्पुपूर्या
उक्थेषु शवसस्पत इषꣳ स्तोतृभ्य आ भर ॥
वायो शतꣳ हरीणां युवस्व पोष्यानाम् । उत वा ते सहस्रिणो रथ
आ यातु पाजसा ॥
प्र याभिर्यासि दाश्वाꣳसमच्छा नियुद्भिर्वायविष्टये दुरोणे । नि नो
रयिꣳ सुभोजसं युवेह नि वीरवद्गव्यमश्वियं च राधः ॥
रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः । क्षुमन्तो याभिर्मदेम ॥
रेवाꣳ इद्रेवतः स्तोता स्यात्त्वावतो मघोनः । प्रेदु हरिवः श्रुतस्य
॥१२॥

इति द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः ॥२॥

अथ द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः

आदित्येभ्यो भुवद्वद्भश्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम आदित्या वा एतम्भूत्यै प्रति नुदन्ते यो ऽलम्भूत्यै सन्भूतिं न प्राप्नोत्यादित्यानेव भुवद्वतः स्वेन भागधेयेनोप धावति

त एवैनम्भूतिं गमयन्ति भवत्येवा दित्येभ्यो धारयद्वद्भश्चरुं निर्वपेदपरुद्धो वापरुध्यमानो वादित्या वा अपरोद्धार आदित्या अवगमयितार आदित्यानेव धारयद्वतःस्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं विशि दाध्रत्यनपरुध्यो भवत्य दितेऽनु मन्यस्वेत्यपरुध्यमानोऽस्य पदमा ददीतेयं वा अदितिरियमेवास्मै राज्यमनु मन्यते सत्याशीरित्याह सत्यामेवाशिषं कुरुत इह मन इत्याह प्रजा एवास्मै समनसः करोत्यु प प्रेत मरुतः सुदानव एना विश्पतिनाभ्यमुँ राजानमित्याह मारुती वै विड्ज्येष्ठो विश्पतिर्विशैवैनँ राष्ट्रेण समर्धयति यः परस्ताद्ग्राम्यवादी स्यात्तस्य गृहाद्व्रीहीना हरेच्छुक्लाँश्च कृष्णाँश्च वि चिनुयाद्ये शुक्लाः स्युस्तमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्या वै देवतया विड्विशमेवाव गच्छत्यवगतास्य विडनवगतँ राष्ट्रमित्याहुर्ये कृष्णाः स्युस्तम्वारुणं चरुं निर्वपेद्वारुणं वै राष्ट्रमुभे एव विशं च राष्ट्रं चाव गच्छति यदि नावगच्छेदिममहमादित्येभ्यो भागं निर्वपाम्यामुष्मादमुष्यै विशोऽवगन्तोरिति निर्वपेदादित्या एवैनम्भागधेयम्प्रेप्सन्तो विशमव गमयन्ति यदि नावगच्छेदाश्वत्थान्मयूखान्सप्त मध्यमेषायामुप हन्यादिदमहमादित्यान्बध्नाम्यामुष्मादमुष्यै विशोऽवगन्तोरित्यादित्या एवैनम्बद्धवीरा विशमव गमयन्ति यदि नावगच्छेदेतमेवादित्यं चरुं निर्वपेदिध्मेऽपि मयूखान्सं नह्येदनपरुध्यमेवाव गच्छत्या श्वत्था भवन्ति मरुतां वा एत दोजो यदश्वत्थ ओजसैव विशमव गच्छति सप्त भवन्ति सप्तगणा वै मरुतो

ग॒णश ए॒व विश॒मव॑ गच्छति ॥१॥

दे॒वा वै मृत्योर॑बिभयु॒स्ते प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒न्तेभ्य॑ ए॒ताम्प्रा॑जाप॒त्याꣳ
श॒तकृ॑ष्णला॒ं निर॑वप॒त्तयै॒वैष्व॒मृत॑मदधा॒ द्यो मृत्योर्बि॑भी॒यात्तस्मा॑
ए॒ताम्प्रा॑जाप॒त्याꣳ श॒तकृ॑ष्णला॒ं निर्व॑पेत्प्र॒जाप॑तिमे॒व स्वेन॑
भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॒न्नायु॑र्दधाति॒
सर्व॒मायु॑रेति श॒तकृ॑ष्णला भवति श॒तायु॒ः पुरु॑षः श॒तेन्द्रि॑य॒
आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॒ये प्रति॑ तिष्ठति घृ॒ते भ॑व॒त्यायु॒र्वै घृ॒तम॒मृत॒ꣳ
हिर॑ण्य॒मायु॑श्चै॒वास्मा॑ अ॒मृत॑ं च स॒मीची॑ दधाति च॒त्वारि॑चत्वारि
कृष्णला॒न्यव॑ द्यति चतुरव॒त्तस्याप्त्या॑ एक॒धा ब्र॒ह्मण॒ उप॑ हरत्येक॒धैव
यज॑मान॒ आयु॑र्दधात्य॒ सावा॑दि॒त्यो न व्य॑रोचत॒
तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्तिमैच्छ॒न्तस्मा॑ ए॒तꣳ सौ॒र्यं च॒रुं
निर॑वप॒न्तेनै॒वास्मि॒न्रुच॑मदधु॒र्यो ब्र॑ह्मवर्च॒सका॑म॒ः स्यात्तस्मा॑ ए॒तꣳ
सौ॒र्यं च॒रुं निर्व॑पेद॒मुमे॒वादि॒त्यꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स
ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सं द॑धाति ब्रह्मवर्च॒स्ये॑व भ॑वत्यु॒ भ॒यतो॑ रु॒क्मौ
भ॑वत उभ॒यत॑ ए॒वास्मि॒न्रुच॑ं दधाति प्र॒याजे॑प्रयाजे कृ॒ष्णल॑ं जुहोति
दि॒ग्भ्य ए॒वास्मै॑ ब्रह्मवर्च॒समव॑ रुन्द्ध आग्ने॒यम॒ष्टाक॑पाल॒ं
निर्व॑पेत्सावि॒त्रं द्वाद॑शकपाल॒म्भूम्यै॑ ।३।च॒रुं यः का॒मयै॑त॒ हिर॑ण्यं
विन्देय॒ हिर॑ण्य॒म्मोप॑ नमे॒दिति॒
यदा॑ग्ने॒यो भव॑त्याग्ने॒यं वै हिर॑ण्य॒ं यस्यै॒व हिर॑ण्य॒ं तेनै॒वैन॑द्विन्दते
सावि॒त्रो भ॑वति सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैनद्विन्दते॒ भूम्यै॑
च॒रुर्भ॑वत्य॒स्यामे॒वैन॑द्विन्दत॒ उपै॑न॒ꣳ हिर॑ण्यं नमति॒
वि वा ए॒ष इ॑न्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑णर्ध्यते॒ यो हिर॑ण्यं वि॒न्दत॑ ए॒तामे॒व
निर्व॑पे॒द्धिर॑ण्यं वि॒त्त्वा नेन्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑ण॒ व्यृ॑ध्यत ए॒तामे॒व निर्व॑पे॒द्यस्य॒
हिर॑ण्यं॒ नश्ये॒द्यदा॑ग्ने॒यो भव॑त्याग्ने॒यं वै हिर॑ण्य॒ं यस्यै॒व हिर॑ण्य॒ं
तेनै॒वैन॑द्विन्दति सावि॒त्रो भ॑वति सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैन॑द्विन्दति॒ भूम्यै॑

चरुर्भवत्यस्यां वा एतन्नश्यति यन्नश्यत्यस्यामेवैनंद्विन्दती न्द्रः त्वष्टुः सोमंमभीषहांपिबत्स विष्वङ्व्यांर्च्छत्स ईन्द्रियेणं सोमपीथेन व्यांर्ध्यत स यदूर्ध्वमुदवंमीत्ते श्यामाकां अभवन्त्स प्रजापंतिमुपांधावत्तस्मां एतꣳ सौमेन्द्रꣳ श्यामाकं चरुम्निरंवपत्तेनैवास्मिंन्निन्द्रियꣳ सौमपीथमंदधा द्वि वा एष ईन्द्रियेणं सोमपीथेनंर्ध्यते यः सोमं वमिंति यः सौमवामी स्यात्तस्मां ।६। एतꣳ सौमेन्द्रꣳ श्यामाकं चरुं निर्वपेत्सोमं चैवेन्द्रं च स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मिंन्निन्द्रियꣳ सौमपीथं धंत्तो नेन्द्रियेणं सोमपीथेन व्यृंध्यते यत्सौम्यो भवंति सोमपीथमेवावं रुन्द्धे यदैन्द्रो भवंतीन्द्रियं वै सौमपीथ ईन्द्रियमेव सौमपीथमवं रुन्द्धे श्यामाको भंवत्येष वाव स सोमंः साक्षादेव सौमपीथमवं रुन्द्धेऽग्नयें दात्रे पुंरोडाशंमष्टाकंपालं निर्वपेदिन्द्रांय प्रदात्रे पुंरोडाशमेकांदशकपालम्पशुकांमोऽग्निरेवास्मै पशून्प्रंजनयंति वृद्धानिन्द्रः प्र यंच्छति दधि मधुं घृतमापो धाना भंवन्त्येतद्वै पंशूनाꣳ रूपꣳ
रूपेणैव पशूनवं रुन्द्धे पञ्चगृहीतम्भंवति पाङ्क्ता हि पशवो बहुरूपम्भंवति
बहुरूपा हि पशवः समृंध्यै प्राजापत्यम्भंवति प्राजापत्या वै पशवंः प्रजापंतिरेवास्मै पशून्प्र जंनयत्या त्मा वै पुरुंषस्य मधु यन्मध्वग्नौ जुहोत्यात्मानंमेव तद्यजंमानोऽग्नौ प्र दंधाति पङ्क्त्यौ याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्क्तः पुरुंषः पाङ्क्ताः पशवं आत्मानंमेव मृत्योर्निष्क्रीयं पशूनवं रुन्द्धे ॥२॥

देवा वै सत्त्रमांसतर्द्धिपरिमितं यशंस्कामास्तेषाꣳ सोमꣳ राजांनं यशं आर्च्छत्स गिरिमुदैत्तमग्निरनूदैत्तावग्नीषोमौ समंभवतां ताविन्द्रो यज्ञविंभ्रष्टोऽनु परैत्तावंब्रवीद्याजयंतम्मेति तस्मां एतामिष्टिं

निर॑वपतामाग्नेयम॒ष्टाक॑पालमै॒न्द्रमेका॑दशकपाल॑ꣳ सौ॒म्यं च॒रुं
तयै॒वास्मि॑न्तेज॑ इन्द्रि॒यम्ब्र॑ह्मवर्च॒सम॑धत्ता॒ं यो य॒ज्ञवि॑भ्रष्टः॒ स्यात्तस्मा॑
ए॒तामिष्टिं॒ निर्व॑पेदाग्नेयम॒ष्टाक॑पालमै॒न्द्रमेका॑दशकपाल॑ꣳ सौ॒म्यं च॒रुं
यदा॑ग्नेयो भव॑ति॒ तेज॑ ए॒वास्मि॒न्तेन॑ दधाति॒ यदै॒न्द्रो
भव॑तीन्द्रि॒यमे॒वास्मि॒न्तेन॑ दधाति॒ यत्सौ॒म्यो ब्र॑ह्मवर्च॒सं तेना॑ऽऽग्नेयस्य॑
च सौ॒म्यस्य॑ चै॒न्द्रे स॒माश्लै॑षये॒त्तेज॑श्चै॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सं च॑ स॒मीची॑
दधात्यऽऽग्नीषो॒मीय॒मेका॑दशकपाल॒ं निर्व॑पे॒द्यं काम॒ो नोप॒नमे॑दाग्नेयो वै
ब्रा॑ह्म॒णः
स सोम॑म्पिबति॒ स्वामे॒व दे॒वता॑ꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ सैवैन॒ं
कामे॑न सम॑र्धय॒त्युपै॑नं कामो॑ नमत्यऽऽग्नीषो॒मीय॑म॒ष्टाक॑पाल॒ं
निर्व॑पेद्ब्रह्मवर्च॒सका॑मो॒ऽग्नीषोमा॑वे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒
तावे॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सं ध॑त्तो ब्रह्मवर्च॒स्ये॑व भवति॒
यद॒ष्टाक॑पाल॒स्तेना॑ग्नेयो यच्छ्या॑मा॒कस्तेन॑ सौ॒म्यः सम॑ृद्ध्यै॒ सोमा॑य
वा॒जिने॑ श्यामा॒कं च॒रुं निर्व॑पे॒द्यः क्लैब्या॑द्बिभी॒याद्रेतो॒ हि वा
ए॒तस्मा॒द्वाजि॑नमप॒क्राम॒त्यथै॑ष क्लैब्या॑द्बिभाय॒ सोम॑मे॒व वा॒जिन॑ꣳ
स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॒न्रेतो॒ वाजि॑नं दधाति॒ न
क्ली॒बो भ॑वति ब्राह्मणस्प॒त्यमेका॑दशकपाल॒ं निर्व॑पे॒द्ग्राम॑कामो॒ ।
ब्रह्म॑ण॒स्पति॑मे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒
स ए॒वास्मै॑ सजा॒तान्प्र य॑च्छति ग्रा॒म्ये॑व भ॑वति ग॒णव॑ती
याज्यानु॒वा॒क्ये॑ भवतः सजा॒तैरे॒वैन॑ं ग॒णव॑न्तं करोत्ये॒ऽऽतामे॒व निर्व॑पे॒द्यः
का॒मये॑त
ब्रह्म॒न्विश॒ं वि ना॑शयेय॒मिति॑ मारु॒ती या॑ज्यानु॒वा॒क्ये॑ कु॒र्या॒द्ब्रह्म॑न्ने॒व
विश॒ं वि ना॑शयति ॥३॥

अ॒र्य॒म्णो च॒रुं निर्व॑पेत्सुव॒र्गका॑मोऽसौ वा आ॑दि॒त्यो॑ऽर्य॒मार्य॒मण॑मे॒व
स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॑ꣳ सुव॒र्गं लो॒कं ग॑मयत्यऽर्य॒म्णो

चरुं निर्वपेद्यः कामयेत
दानकामा मे प्रजाः स्युरित्यसौ वा आदित्योऽर्यमा यः खलु वै
ददाति सोऽर्यमार्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै
दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्त्य र्यम्णे चरुं
निर्वपेद्यः कामयेत स्वस्ति जनतामियामित्यसौ वा
आदित्योऽर्यमार्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं
तद्गमयति यत्र जिगमिषती न्द्रो वै देवानामानुजावर आसीत्स
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं
निरवपत्तेनैवैनमग्रं देवतानाम्पर्यणयद्बुध्नवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये
अकरोद्बुध्नादेवैनमग्रम्पर्यणय द्यो राजन्य आनुजावरः स्यात्तस्मा
एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति स एवैनमग्रँ समानानाम्परि णयति बुध्नवती अग्रवती
याज्यानुवाक्ये भवतो बुध्नादेवैनमग्रं परि णयत्यानुषूको भवत्येषा
ह्येतस्य देवता य आनुजावरः
समृद्ध्यै यो ब्राह्मण आनुजावरः स्यात्तस्मा एतम्बार्हस्पत्यमानुषूकं
चरुं निर्वपेद्बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनमग्रँ
समानानाम्परि णयति
बुध्नवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो बुध्नादेवैनमग्रम्परि
णयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य आनुजावरः समृद्ध्यै
॥४॥

प्रजापतेस्त्रयस्त्रिँशद्दुहितर आसन्ताः सोमाय राज्ञेऽददात्तासाँ
रोहिणीमुपैत्ता ईर्ष्यन्तीः पुनरगच्छन्ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत ता अस्मै
न पुनरददात्सोऽब्रवीदृतममीष्व यथा समावच्छ उपैष्याम्यथ ते
पुनर्दास्यामीति स ऋतमामीत्ता अस्मै पुनरददात्तासाँ
रोहिणीमेवोपैत्तं यक्ष्म आर्च्छद्राजानं यक्ष्म आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य

जन्म यत्पापीयानभवत्तत्पापयद्दमस्य यज्ञायाभ्योऽविन्दत्तज्ञायेन्यस्य
य एवमेतेषां यद्दमाणां जन्म वेद नैनमेते यद्दमा विन्दन्ति स एता
एव नमस्यन्नुपाधावत्ता अब्रुवन्वरं वृणामहै समावच्छ एव न उपाय
इति तस्मा एतमादित्यं चरुं निरवपन्तेनैवैनम्पापात्स्रामादमुञ्चन्यः
पापयद्दमगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं चरुं निर्वपे दादित्यानेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं
पापात्स्रामान्मुञ्चन्त्य मावास्यायां निर्वपेदमुमेवैनमाप्यायमानमन्वा
प्यायति
नवोनवो भवति जायमान इति पुरोऽनुवाक्या भवत्यायुरेवास्मिन्तया
दधाति
यमादित्या अँशुमाप्याययन्तीति याज्यैवैनमेतया प्याययति ॥५॥

प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यं
व्यादिशत्सोऽब्रवीद्यदिमान्लोकानभ्यतिरिच्यातै तन्ममासदिति
तदिमान्लोकानभ्यत्यरिच्यतेन्द्रँ राजानमिन्द्रमभिराजमिन्द्रँ
स्वराजानं ततो वै स इमान्लोकाँस्त्रेधादुहत्तत्त्रिधातोस्त्रिधातुत्वं
यं कामयेतान्नादः स्यादिति तस्मा एतं त्रिधातुं निर्वपेदिन्द्राय राज्ञे
पुरोडाशमेकादशकपालमिन्द्रायाधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञेऽयं वा इन्द्रो
राजायमिन्द्रोऽधिराजोऽसाविन्द्रःस्वराडिमानेव लोकान्त्स्वेन
भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नम्प्र यच्छन्त्यन्नाद एव भवति
यथा वत्सेन प्रत्तां गां दुह एवमेवेमान्लोकान्प्रत्तान्काममन्नाद्यं दुह
उत्तानेषु कपालेष्वधि श्रयत्ययातयामत्वाय त्रयः पुरोडाशा भवन्ति
त्रय इमे लोका एषां लोकानामाप्त्या उत्तरउत्तरो
ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोकाः समृद्ध्यै सर्वेषामभिगमयन्नव
द्यत्यच्छम्बट्कारं व्यत्यासमन्वाहानिर्दाहाय ॥६॥

देवासुराः संयत्ता आसन्तान्देवानसुरा अजयन्ते देवाः पराजिग्याना असुराणां वैश्यमुपायन्तेभ्य इन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तदिन्द्रोऽचायत्तदन्वपाक्रामत्तदवरुधं नाशक्नोत्तदस्मादभ्यर्धोऽचरत्स प्रजापतिमुपाधावत्तमेतया सर्वपृष्ठयायाजयत्तयैवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यमदधा द्य इन्द्रियकामो वीर्यकामः स्यात्तमेतया सर्वपृष्ठया याजयेदेता एव देवताः स्वेन भागधेयेनोप धावति ता एवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं दधति यदिन्द्राय राथंतराय निर्वपति यदेवाग्नेस्तेजस्तदेवाव रुन्द्धे यदिन्द्राय बार्हताय यदेवेन्द्रस्य तेजस्तदेवाव रुन्द्धे यदिन्द्राय वैरूपाय यदेव सवितुस्तेजस्तदे वाव रुन्द्धे यदिन्द्राय वैराजाय यदेव धातुस्तेजस्तदेवाव रुन्द्धे यदिन्द्राय शाक्वराय यदेव मरुतां तेजस्तदेवाव रुन्द्धे यदिन्द्राय रैवताय यदेव बृहस्पतेस्तेजस्तदेवाव रुन्द्ध
एतावन्ति वै तेजाँसि तान्येवाव रुन्ध
उत्तानेषु कपालेष्वधि श्रयत्ययातयामत्वाय द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति वैश्वदेवत्वाय समन्तम्पर्यवद्यति समन्तमेवेन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधाति व्यत्यासमन्वाहानिर्दहाया श्वं ऋषभो वृष्णिर्बस्तः सा दक्षिणा वृषस्त्वायै तयैव यजेताभिशस्यमान एताश्चेद्वा अस्य देवता अन्नमदन्त्यदन्त्युवेवास्य मनुष्याः ॥७॥

रजनो वै कौणेयः क्रतुजितं जानकिं चक्षुर्वन्यमयात्तस्मा एतामिष्टिं निरवपदग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालँ सौर्यं चरुमग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालं
तयैवास्मिञ्चक्षुरदधा द्यश्चक्षुष्कामःस्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालँ सौर्यं चरुमग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालमग्नेर्वै चक्षुषा मनुष्या वि पश्यन्ति सूर्यस्य देवा

अग्निं चैव सूर्यं च स्वेन भागधेयेनोप धावति
तावेवास्मिञ्चक्षुर्धत्तश्चक्षुष्मानेव भवति यदाग्नेयौ भवतश्चक्षुषी
एवास्मिन्तत्प्रति दधाति यत्सौर्यो नासिकां तेनाभितः सौर्यमाग्नेयौ
भवतस्तस्मादभितो नासिकां चक्षुषी तस्मान्नासिकया चक्षुषी विधृते
समानी याज्यानुवाक्ये भवतः समानँ हि चक्षुः समृद्ध्या उदु त्यं
जातवेदसँ सप्त त्वा हरितो रथे चित्रं देवानामुदगादनीकमिति
पिण्डान्प्र यच्छति चक्षुरेवास्मै प्र यच्छति यदेव तस्य तत् ॥८॥

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहँ सजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता वसुविद्ध्रुवोऽसि
ध्रुवोऽहँ सजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता वसुविद्ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहँ
सजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता वसुवि दामनमस्यामनस्य देवा ये
सजाताः कुमाराः समनसस्तानहं कामये हृदा ते मां कामयन्ताँ
हृदा तान्म आमनसः कृधि स्वाहामनमस्यामनस्य देवा याः स्त्रियः
समनसस्ता अहं कामये हृदा ता मां कामयन्ताँ हृदा ता म
आमनसः कृधि स्वाहा वैश्वदेवीँ सांग्रहणीं निर्वपेद्ग्रामकामो
वैश्वदेवा वै सजाता विश्वानेव देवान्त्स्वेन भागधेयेनोप धावति त
एवास्मै सजातान्प्र यच्छन्ति ग्राम्येव भवति सांग्रहणी भवति
मनोग्रहणं वै संग्रहणं
मन एव सजातानां गृह्णाति ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहँ सजातेषु
भूयासमिति परिधीन्परि दधात्याशिषमेवैतामा शास्तेऽथो एतदेव
सर्वँ सजातेष्वधि भवति यस्यैवं विदुष एते परिधयः परिधीयन्त
आमनमस्यामनस्य देवा इति तिस्र आहुतीर्जुहोत्येतावन्तो वै
सजाता ये महान्तो ये क्षुल्लका याः स्त्रियः तानेवाव रुन्द्धे त
एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते ॥९॥

यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवद्यदसर्पत्तत्सर्पिरभवद्यदध्रियत

तद्भूत मभव दश्विनोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि स्वाहे न्द्रस्य प्राणोऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणोऽसि स्वाहा मित्रावरुणयोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि स्वाहा विश्वेषां देवानाम्प्राणोऽसि तस्य ते ददतु येषाम्प्राणोऽसि स्वाहा घृतस्य धाराममृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्ताम्प्रयताम्मरुद्भिः । तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा गव्यैरयत् ॥
पावमानेन त्वा स्तोमेन गायत्रस्य वर्तन्योपाꣳशो वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवनस्यायै बृहद्रथन्तरयोस्त्वा स्तोमेन त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवनस्याया अग्नेस्त्वा मात्रया जगत्यै वर्तन्याग्रयणस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवनस्याया इममग्न आयुषे वर्चसे कृधि प्रियꣳ रेतो वरुण सोम राजन् । मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासत् ॥
अग्निरायुष्मान्त्स वनस्पतिभिरायुष्मान्तेन त्वायुषायुष्मन्तं करोमि सोम आयुष्मान्त्स ओषधीभिर्यज्ञ आयुष्मान्त्स दक्षिणाभिर्ब्रह्मायुष्मत्तद्ब्राह्मणैरायुष्मद्देवा आयुष्मन्तस्तेऽमृतेन पितर आयुष्मन्तस्ते स्वधयायुष्मन्तस्तेन त्वायुषायुष्मन्तं करोमि ॥१०॥

अग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमꣳ रसो वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णाति सरस्वतीं वागग्नाविष्णू आत्मा यस्य ज्योगामयति । यो ज्योगामयावी स्याद्यो वा कामयेत सर्वमायुरियामिति तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टाकपालꣳ सौम्यं चरुं वारुणं दशकपालꣳ सारस्वतं चरुमाग्नावैष्णवमेकादशकपालमग्नेरेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसं वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति सारस्वतेन वाचं दधात्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवैनं यज्ञेन च भिषज्यत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव

यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवदित्याज्यमवेंक्षते रूपमेवास्यैतन्महिमानं
व्याचष्टेऽश्विनोः प्राणोऽसीत्याहाश्विनौ वै देवानां भिषजौ
ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोतीन्द्रस्य प्राणोऽसीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नेतेन
दधाति
मित्रावरुणयोः प्राणोऽसीत्याह प्राणापानावेवास्मिन्नेतेन दधाति
विश्वेषां देवानाम्प्राणोऽसीत्याह वीर्यमेवास्मिन्नेतेन दधाति घृतस्य
धाराममृतस्य पन्थामित्याह यथायजुरेवैतत्पावमानेन त्वा
स्तोमेनेत्याह
प्राणमेवास्मिन्नेतेन दधाति बृहद्रथन्तरयोस्त्वा स्तोमेनेत्याहौज
एवास्मिन्नेतेन दधात्यग्नेस्त्वा मात्रयेत्याहात्मानमेवास्मिन्नेतेन
दधात्यृ त्विजः पर्याहुर्यावन्त एवर्त्विजस्त एनम्भिषज्यन्ति ब्रह्मणो
हस्तमन्वारभ्य पर्याहुरेकधैव यजमान आयुर्दधति
यदेव तस्य त द्धिरण्याद्घृतं निष्पिबत्यायुर्वै घृतममृतँ
हिरण्यममृतादेवायुर्निष्पिबति शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः
शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यथो खलु यावतीः समा
एष्यन्मन्येत तावन्मानँ स्यात्समृद्ध्या इममग्न आयुषे वर्चसे
कृधीत्याहायुरेवास्मिन्वर्चो दधाति । विश्वे देवा
जरदष्टिर्यथासदित्याह
जरदष्टिमेवैनं करोत्य ग्निरायुष्मानिति हस्तं गृह्णात्येते वै देवा
आयुष्मन्तस्त एवास्मिन्नायुर्दधति सर्वमायुरेति ॥११॥

प्रजापतिर्वरुणायाश्वमनयत्स स्वां देवतामार्च्छत्स पर्यदीर्यत स एतं
वारुणं चतुष्कपालमपश्यत्तं निरवपत्ततो वै स वरुणपाशादमुच्यत
वरुणो वा एतं गृह्णाति योऽश्वम्प्रतिगृह्णाति
यावतोऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणाञ्चतुष्कपालान्निर्वपेद्वरुणमेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति चतुष्कपाला

भवन्ति चतुष्पाद्धव्यश्वः समृद्ध्या एकमतिरिक्तं निर्वपेद्यमेव प्रतिग्राही भवति यं वा नाध्येति तस्मादेव वरुणपाशान्मुच्यते यद्यपरम्प्रतिग्राही स्यात्सौर्यमेककपालमनु निर्वपेदमुमेवादित्यमुच्चारं कुरुतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै वरुणः साक्षादेव वरुणमव यजतेऽपोनप्त्रीयं चरुम्पुनरेत्य निर्वपेदप्सुयोनिर्वा अश्वः स्वामेवैनं योनिं गमयति स एनँ शान्त उप तिष्ठते ॥१२॥

या वामिन्द्रावरुणा यतव्या तनूस्तयेममँहसो मुञ्चतं या वामिन्द्रावरुणा सहस्या रक्षस्या तेजस्या तनूस्तयेममँहसो मुञ्चतं यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ स्रामस्तं वामेतेनाव यजे यो वामिन्द्रावरुणा द्विपात्सु पशुषु चतुष्पात्सु गोष्ठे गृहेष्व प्स्वो षधीषु वनस्पतिषु स्रामस्तं वामेतेनाव यज इन्द्रो वा एतस्यैन्द्रियेणाप क्रामति वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णाति यः पाप्मना गृहीतो भवति यः पाप्मना गृहीतः स्यात्तस्मा एतामैन्द्रावरुणीम्पयस्यां निर्वपेदिन्द्र एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति वरुण एनं वरुणपाशान्मुञ्चति पयस्या भवति पयो हि वा एतस्मादपक्रामत्यथैष पाप्मना गृहीतो यत्पयस्या भवति पय एवास्मिन्तया दधाति पयस्यायां पुरोडाशमव दधात्यात्मन्वन्तमेवैनं करोत्यथो आयतनवन्तमेव चतुर्धा व्यूहति दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति पुनः समूहति दिग्भ्य एवास्मै भेषजं करोति समूह्याव द्यति यथाविद्धं निष्कृन्तति तादृगेव त द्यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ स्रामस्तं वामेतेनाव यज इत्याह दुरिष्ट्या एवैनम्पाति
यो वामिन्द्रावरुणा द्विपात्सु पशुषु स्रामस्तं वामेतेनाव यज इत्याहैतावतीर्वा आप ओषधयो वनस्पतयः प्रजाः पशव उपजीवनीयास्ता एवास्मै वरुणपाशान्मुञ्चति ॥१३॥

स प्रत्नवन्नि काव्येन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरः ।

त्वं नः सोम विश्वतो रक्षा राजन्नघायतः । न रिष्येत्त्वावतः सखा ॥
या ते धामानि दिवि या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु । तेभिर्नो
विश्वैः सुमना अहेडन्राजन्त्सोम प्रति हव्या गृभाय ॥
अग्नीषोमा सवेदसा सहूती वनतं गिरः । सं देवत्रा बभूवथुः ॥
युवमेतानि दिवि रोचनान्यग्निश्च सोम सक्रतू अधत्तम् । युवँ
सिन्धूँरभिशस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुञ्चतं गृभीतान् ॥
अग्नीषोमाविमँ सु मे शृणुतं वृषणा हवम् । प्रति सूक्तानि
हर्यतम्भवतं दाशुषे मयः ॥
आन्यं दिवो मातरिश्वा जभारामथ्नादन्यम्परि श्येनो अद्रेः ।
अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधानोरुं यज्ञाय चक्रथुरु लोकम् ॥
अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीतँ हर्यतं वृषणा जुषेथाम् ।
सुशर्माणा स्ववसा हि भूतमथा धत्तं यजमानाय शं योः ॥
आ प्यायस्व सं ते ॥
गणानां त्वा गणपतिँ हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम् ।
ज्येष्ठराजम्ब्रह्मणाम्ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नूतिभिः सीद सादनम् ॥
स इज्जनेन स विशा स जन्मना स पुत्रैर्वाजम्भरते धना नृभिः ।
देवानां यः पितरमाविवासति श्रद्धामना हविषा ब्रह्मणस्पतिम् ॥
स सुष्टुभा स ऋक्वता गणेन वलँ रुरोज फलिगँ रवेण ।
बृहस्पतिरुस्रिया हव्यसूदः कनिक्रदद्वावशतीरुदाजत् ॥
मरुतो यद्ध वो दिवो
या वः शर्म ॥
अर्यमा याति वृषभस्तुविष्मान्दाता वसूनाम्पुरुहूतो अर्हन् ।
सहस्राक्षो गोत्रभिद्वज्रबाहुरस्मासु देवो द्रविणं दधातु ॥
ये तेऽर्यमन्बहवो देवयानाः पन्थानो राजन्दिव आचरन्ति । तेभिर्नो
देव महि शर्म यच्छ शं न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे ॥
बुध्नादग्रमङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य दृँहितान्यैरत् ।

रुजद्रोधाँसि कृत्रिमाण्येषाँ सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥
बुध्नादग्रेण वि मिमाय मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनाम् ।
वृथासृजत्पथिभिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार प्र यो जज्ञे
विद्वाँ अस्य बन्धुं विश्वानि देवो जनिमा विवक्ति । ब्रह्म ब्रह्मण
उज्जभार मध्यान्नीचादुच्चा स्वधयाभि प्र तस्थौ ॥
महान्मही अस्तभायद्वि जातो द्याँ सद्म पार्थिवं च रजः । स
बुध्नादाष्ट जनुषाभ्यग्रम्बृहस्पतिर्देवता यस्य सम्राट् ॥
बुध्नाद्यो अग्रमभ्यर्त्योजसा बृहस्पतिमा विवासन्ति देवाः । भिनद्वलं
वि पुरो दर्दरीति कनिक्रदत्सुवरपो जगाय ॥१४॥

इति द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ॥३॥

अथ द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः

देवा मनुष्याः पितरस्तेऽन्यत आसन्नसुरा रक्षाँसि
पिशाचास्तेऽन्यतस्तेषां देवानामुत यदल्पं लोहितमकुर्वन्तद्रक्षाँसि
रात्रीभिरसुभ्नन्तान्त्सुब्धान्मृतानभि व्यौच्छत्ते देवा अविदुर्यो वै
नोऽयम्म्रियते रक्षाँसि वा इमं घ्नन्तीति ते रक्षाँस्युपामन्त्रयन्त
तान्यब्रुवन्वरं वृणामहै यदसुराञ्जयाम तन्नः सहासदिति ततो वै देवा
असुरानजयन्तेऽसुराञ्जित्वा रक्षाँस्यपानुदन्त तानि
रक्षाँस्यनृतमकर्तेति समन्तं देवान्पर्यविशन्ते देवा अग्नावनाथन्त
तेऽग्नये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निरवपन्नग्नये विबाधवतेऽग्नये
प्रतीकवते यदग्नये प्रवते निरवपन्यान्येव पुरस्ताद्रक्षाँस्यासन्तानि
तेन प्राणुदन्त यदग्नये विबाधवते यान्येवाभितो रक्षाँस्यासन्तानि
तेन व्यबाधन्त यदग्नये प्रतीकवते यान्येव पश्चाद्रक्षाँस्यासन्तानि
तेनापानुदन्त
ततो देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्त्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या
यजेताग्नये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्नये विबाधवतेऽग्नये
प्रतीकवते
यदग्नये प्रवते निर्वपति य एवास्माच्छ्रेयान्भ्रातृव्यस्तं तेन प्र णुदते
यदग्नये विबाधवते य एवैनेन सदृङ्तं तेन वि बाधते यदग्नये
प्रतीकवते य एवास्मात्पापीयान्तं तेनाप नुदते प्र श्रेयाँसम्भ्रातृव्यं
नुदतेऽति सदृशं क्रामति नैनम्पापीयानाप्नोति य एवं विद्वानेतयेष्ट्या
यजते ॥१॥

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा अब्रुवन्यो नो वीर्यावत्तमस्तमनु
समारभामहा इति त इन्द्रमब्रुवन्त्वं वै नो वीर्यावत्तमोऽसि त्वामनु
समारभामहा इति
सोऽब्रवीत्तिस्रो म इमास्तनुवो वीर्यावतीस्ताः प्रीणीताथासुरानभि

भविष्यथेति
ता वै ब्रूहीत्यब्रुवन्नियमꣳहोमुगियं विमृधेयमिन्द्रियावतीत्यब्रवीत्त
इन्द्रायाꣳहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निरवपन्निन्द्राय
वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते
यदिन्द्रायाꣳहोमुचे निरवपन्नꣳहस एव तेनामुच्यन्त यदिन्द्राय
वैमृधाय मृध एव तेनापाघ्नत यदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रियमेव
तेनात्मन्नदधत त्रयस्त्रिꣳशत्कपालम्पुरोडाशं निरवपन्त्रयस्त्रिꣳशद्वै
देवतास्ता इन्द्र आत्मन्ननु समारम्भयत भूत्यै तां वाव देवा
विजितिमुत्तमामसुरैर्व्यजयन्त यो भ्रातृव्यवान्त्स्यात्स स्पर्धमान
एतयेष्ट्या यजेतेन्द्रायाꣳहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं
निर्वपेदिन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावतेऽꣳहसा वा एष गृहीतो
यस्माच्छ्रेयान्भ्रातृव्योयदिन्द्रायाꣳहोमुचे निर्वपत्यꣳहस एव तेन
मुच्यते
मृधा वा एषोऽभिषण्णो यस्मात्समानेष्वन्यः श्रेयानुताभ्रातृव्यो
यदिन्द्राय वैमृधाय मृध एव तेनाप हते
यदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रियमेव तेनात्मन्धत्ते
त्रयस्त्रिꣳशत्कपालम्पुरोडाशं निर्वपति
त्रयस्त्रिꣳशद्वै देवतास्ता एव यजमान आत्मन्ननु समारम्भयते भूत्यै
सा वा एषा विजितिर्नामेष्टिर्य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजत उत्तमामेव
विजितिम्भ्रातृव्येण वि जयते ॥२॥

देवासुराः संयत्ता आसन्तेषां गायत्र्योजो बलमिन्द्रियं
वीर्यम्प्रजाम्पशून्त्संगृह्यादायापक्रम्यातिष्ठत्तेऽमन्यन्त यतरान्वा
इयमुपावर्त्स्यति त इदम्भविष्यन्तीति
तां व्यह्वयन्त विश्वकर्मन्निति देवा दाभीत्यसुराः सा
नान्यतराꣳश्चनोपावर्तत

ते देवा एतद्यजुरपश्यन्नोजोऽसि सहोऽसि बलमसि भ्राजोऽसि देवानां धाम नामासि विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि सर्वायुरभिभू रिति वाव देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यम्प्रजाम्पशूनवृञ्जत यद्गायत्र्यपक्रम्यातिष्ठत्तस्मादेतां गायत्रीतीष्टिमाहुः सम्वत्सरो वै गायत्री संवत्सरो वै तदपक्रम्यातिष्ठद्यदेतया देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजाम्पशूनवृञ्जत तस्मादेताꣳ संवर्ग इतीष्टिमाहुर्यो भ्रातृव्यवान्त्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्नये संवर्गाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तꣳ शृतमासन्नमेतेन यजुषाभि मृशेदोज एव बलमिन्द्रियं वीर्यम्प्रजाम्पशून्भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति ॥३॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन्ता यत्रावसन्ततो गर्मुदुदतिष्ठत्ता बृहस्पतिश्चान्ववैताꣳ सोऽब्रवीद्बृहस्पतिरनया त्वा प्र तिष्ठान्यथ त्वा प्रजा उपावर्त्स्यन्तीति तम्प्रातिष्ठत्ततो वै प्रजापतिम्प्रजा उपावर्तन्त यः प्रजाकामः स्यात्तस्मा एतम्प्राजापत्यं गार्मुतं चरुं निर्वपेत्प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजाम्प्र जनयति प्रजापतिः पशूनसृजत तेऽस्मात्सृष्टाः पराञ्च आयन्ते यत्रावसन्ततो गर्मुदुदतिष्ठत्तान्पूषा चान्ववैताꣳ सोऽब्रवीत्पूषानया मा प्र सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनाम्प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्र जनयति ॥४॥

अग्ने गोभिर्न आ गहीन्दो पुष्ट्या जुषस्व नः । इन्द्रो धर्ता गृहेषु नः ॥
सविता यः सहस्रियः स नो गृहेषु रारणत् । आ पुषा एत्वा वसु

॥
धाता ददातु नो रयिमीशानो जगतस्पतिः । स नः पूर्णेन वावनत्
॥
त्वष्टा यो वृषभो वृषा स नो गृहेषु रारणत् । सहस्रेणायुतेन च ॥
येन देवा अमृतं दीर्घꣳ श्रवो दिव्यैरयन्त । रायस्पोष त्वमस्मभ्यं
गवां कुल्मिं जीवस आ युवस्व ॥
अग्निर्गृहपतिः सोमो विश्ववनिः सविता सुमेधाः स्वाहा ।
अग्ने गृहपते यस्ते घृत्यो भागस्तेन सह ओज आक्रममाणाय धेहि
श्रैष्ठ्यात्पथो मा योषं मूर्धा भूयासꣳ स्वाहा ॥५॥

चित्रया यजेत पशुकाम इयं वै चित्रा यद्वा अस्यां विश्वम्भूतमधि
प्रजायते तेनेयं चित्रा य एवं विद्वाꣳश्चित्रया पशुकामो यजते प्र
प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते प्रैवाग्नेयेन वापयति रेतः सौम्येन दधाति
रेत एव हितं त्वष्टा रूपाणि वि करोति
सारस्वतौ भवत एतद्वै दैव्यम्मिथुनं दैव्यमेवास्मै मिथुनम्मध्यतो
दधाति पुष्ट्यै प्रजननाय सिनीवाल्यै चरुर्भवति वाग्वै सिनीवाली
पुष्टिः खलु वै वाक्पुष्टिमेव वाचमुपैत्यैन्द्र उत्तमो भवति तेनैव
तन्मिथुनꣳ सप्तैतानि हवीꣳषि भवन्ति सप्त ग्राम्याः पशवः
सप्तारण्याः सप्त च्छन्दाꣳस्युभयस्यावरुद्ध्या अथैता आहुतीर्जुहोत्येते
वै देवाः पुष्टिपतयस्त एवास्मिन्पुष्टिं दधति
पुष्यति प्रजया पशुभिरथो यदेता आहुतीर्जुहोति प्रतिष्ठित्यै ॥६॥

मारुतमसि मरुतामोजोऽपां धाराम्भिन्द्धि
रमयत मरुतः श्येनमायिनम्मनोजवसं वृषणꣳ सुवृक्तिम् । येन
शर्ध उग्रमवसृष्टमेति तदश्विना परि धत्तꣳ स्वस्ति ॥
पुरोवातो वर्षञ्जिन्वरावृत्स्वाहा वातावद्वर्षन्नुग्ररावृत्स्वाहा

स्त॒नय॒न्वर्ष॑न्भी॒मरा॒वृत्स्वाहा॑नश॒न्यं॑व॒स्फूर्ज॑न्दि॒द्युद्वर्ष॑न्त्वे॒षरा॒वृत्स्वाहा॑–
तिरा॒त्रं वर्ष॑न्पू॒र्तिरा॒वृत्स्वाहा॑ ब॒हु हा॒यम॑वृषा॒दिति॑
श्रु॒तरा॒वृत्स्वाहा॒तप॑ति॒
वर्ष॑न्वि॒राडा॒वृत्स्वाहा॑व॒स्फूर्ज॑न्दि॒द्युद्वर्ष॑न्भू॒तरा॒वृत्स्वाहा॒ मान्दा॒ वाशा॒ः
शु॒न्ध्यू॒रजि॑राः । ज्योति॑ष्मती॒स्तम॑स्वरी॒रुन्द॑ती॒ः सुफे॑नाः । मित्र॑भृत॒ः
क्षत्र॑भृत॒ः सुरा॑ष्ट्रा इ॒ह मा॑वत
वृष्णो॒ अश्व॑स्य सं॒दान॑मसि॒ वृष्ट्यै॒ त्वोप॑ नह्यामि ॥७॥

देवा॑ वसव्या॒ अग्ने॑ सोम सूर्य । देवा॑ः शर्मण्या॒ मित्रा॑वरुणार्यमन् ।
देवा॑ः सपीत॒यो ऽपां॑ नपादाशुहेमन् । उ॒द्नो द॑त्तोऽद॒धिम्भि॑न्त दि॒वः
प॒र्जन्या॑द॒न्तरि॑क्षात्पृथि॒व्यास्ततो॑ नो॒ वृष्ट्या॑वत
दिवा॑ चि॒त्तम॑ः कृण्वन्ति प॒र्जन्ये॑नोदवा॒हेन॑ । पृ॒थि॒वीं यद्व्यु॒न्दन्ति॑ ॥

आ यं नर॑ः सु॒दान॑वो ददा॒शुषे॑ दि॒वः कोश॒मचु॑च्यवुः । वि प॒र्जन्या॑ः
सृजन्ति॒ रोद॑सी॒ अनु॒ धन्व॑ना यन्ति वृ॒ष्टय॑ः ॥
उदी॑रयथा मरुतः समु॒द्रतो यू॒यं वृ॒ष्टिं व॑र्षयथा पुरीषिणः । न वो॑
दस्रा॒ उप॑ दस्यन्ति धे॒नव॒ः शुभं॑ या॒तामनु॒ रथा॑ अवृत्सत ॥
सृ॒जा वृ॒ष्टिं दि॒व आद्भिः स॑मु॒द्रम्पृ॑ण । अ॒ब्जा अ॑सि प्रथम॒जा
बल॑मसि समु॒द्रिय॑म् ॥ उन्न॑म्भय पृथि॒वीम्भि॒न्धीदं दि॒व्यं नभ॑ः ।
उ॒द्नो दि॒व्यस्य॑ नो दे॒हीशा॑नो॒ वि सृ॑जा॒ दृति॑म् ॥
ये दे॒वा दि॒विभा॑गा॒ ये॑ऽन्तरि॑क्षभागा॒ ये पृ॑थि॒विभा॑गाः । त इ॒मं
य॒ज्ञम॑वन्तु त इ॒दं क्षेत्र॒मा वि॑शन्तु॒ त इ॒दं क्षेत्र॒मनु॒ वि वि॑शन्तु ॥८॥

मा॒रु॒तम॑सि म॒रु॒तामोज॒ इति॑ कृ॒ष्णं वास॑ः कृ॒ष्णतू॑ष॒म्परि॑ धत्त ए॒तद्वै
वृष्ट्यै॑ रू॒पꣳ सरू॑प ए॒व भू॒त्वा प॒र्जन्यं॑ वर्षयति र॒मय॑त मरुतः
श्ये॒नमा॒यिन॒मिति॑ पश्चाद्वा॒तम्प्रति॑ मीवति पु॒रोवा॒तमे॒व ज॑नयति

वर्षस्यावरुद्ध्यै वातनामानि जुहोति वायुर्वै वृष्ट्या ईशे वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयत्य ष्टौ ।१।
जुहोति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव वृष्टिँ सम्प्र च्यावयति
कृष्णाजिने सं यौति हविरेवाक रन्तर्वेदि सं यौत्यवरुद्ध्यै यतीनामद्यमानानाँ शीर्षाणि परापतन्ते खर्जूरा अभवन्तेषाँ रस ऊर्ध्वोऽपतत्तानि करीराण्यभवन्त्सौम्यानि वै करीराणि सौम्या खलु वा आहुतिर्दिवो वृष्टिं च्यावयति
यत्करीराणि भवन्ति सौम्ययैवाहुत्या दिवो वृष्टिमव रुन्द्धे मधुषा सं यैत्यपां वा एष ओषधीनाँ रसो यन्मध्वद्ध्य एवौषधीभ्यो वर्षत्यथो अद्ध्य एवौषधीभ्यो वृष्टिं नि नयति मान्दा वाशा इति सं यौति नामधेयैरेवैना अच्छैत्यथो यथा ब्रूयादसावेहीत्येवमेवैना नामधेयैरा च्यावयति वृष्णो अश्वस्य संदानमसि वृष्ट्यै त्वोप नह्यामीत्याह वृषा वा अश्वो वृषा पर्जन्यः कृष्ण इव खलु वै भूत्वा वर्षति रूपेणैवैनँ समर्धयति वर्षस्यावरुद्ध्यै ॥६॥

देवा वसव्या देवाः शर्मण्या देवाः सपीतय इत्या बध्नाति देवताभिरेवान्वहं वृष्टिमिच्छति यदि वर्षेत्तावत्येव होतव्यं यदि न वर्षेच्छ्वो भूते हविर्निर्वपे दहोरात्रे वै मित्रावरुणावहोरात्राभ्यां खलु वै पर्जन्यो वर्षति
नक्तं वा हि दिवा वा वर्षति मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मा अहोरात्राभ्याम्पर्जन्यं वर्षयतोऽग्नये धामच्छदे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेन्मारुतँ सप्तकपालँ सौर्यमेककपालमग्निर्वा इतो वृष्टिमुदीरयति मरुतः सृष्टां नयन्ति यदा खलु वा असावादित्यो न्यङ्रश्मिभिः पर्यावर्ततेऽथ वर्षति धामच्छदिव खलु वै भूत्वा वर्षत्येता वै देवता वृष्ट्या ईशते ता एव

स्वेन भागधेयेनोप धावति
ता एवास्मै पर्जन्यं वर्षयन्त्युतावर्षिष्यन्वर्षत्येव सृजा वृष्टिं दिव
आद्भिः समुद्रम्पृणेत्याहेमाश्चैवामूश्चापः समर्धयत्यथो
आभिरेवामूरच्छैत्य ब्जा असि प्रथमजा बलमसि समुद्रियमित्याह
यथायजुरेवैत दुन्नम्भय पृथिवीमिति वर्षाह्वां जुहोत्येषा वा
ओषधीनां वृष्टिवनिस्तयैव वृष्टिमा च्यावयति ये देवा दिविभागा
इति कृष्णाजिनमव धूनोतीम एवास्मै लोकाः प्रीता अभीष्टा भवन्ति
॥१०॥

सर्वाणि च्छन्दाꣳस्येतस्यामिष्टचामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा एतद्वीर्यं
यत्ककुदुष्णिहा जगत्यै यदुष्णिहककुभावन्वाह तेनैव सर्वाणि
च्छन्दाꣳस्यव रुन्द्धे गायत्री वा एषा यदुष्णिहा यानि
चत्वार्यध्यक्षराणि चतुष्पाद एव ते पशवो यथा पुरोडाशे
पुरोडाशोऽध्येवमेव तद्यदृच्यध्यक्षराणि यज्ञगत्या परिदध्यादन्तं यज्ञं
गमयेत्त्रिष्टुभा परि दधातीन्द्रियं वै वीर्यं त्रिष्टुगिन्द्रिय एव वीर्ये
यज्ञम्प्रति ष्ठापयति नान्तं गमयत्य ग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्थेति
त्रिवत्या परि दधाति सरूपत्वाय सर्वो वा एष यज्ञो यत्त्रैधातवीयं
कामायकामाय प्र युज्यते सर्वेभ्यो हि कामेभ्यो यज्ञः प्रयुज्यते
त्रैधातवीयेन यजेताभिचरन्सर्वो वा एष यज्ञो यत्त्रैधातवीयꣳ
सर्वेणैवैनं यज्ञेनाभि चरति स्तृणुत एवैन मेतयैव यजेताभिचर्यमाणः
सर्वो वा एष यज्ञो यत्त्रैधातवीयꣳ सर्वेणैव यज्ञेन यजते
नैनमभिचरन्तस्तृणुत एतयैव यजेत सहस्रेण
यक्ष्यमाणःप्रजातमेवैनंद्ददात्ये तयैव यजेत सहस्रेणेजानोऽन्तं वा
एष पशूनां गच्छति यः सहस्रेण यजते प्रजापतिः खलु वै
पशूनसृजत ताꣳस्त्रैधातवीयेनैवासृजत य एवं विद्वाꣳस्त्रैधातवीयेन
पशुकामो यजते यस्मादेव योनेः प्रजापतिः पशूनसृजत

तस्माद्देवैनान्त्सृजत उपैनमुत्तरँ सहस्रं नमति देवताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते यो यद्दय इत्युक्त्वा न यजते त्रैधातवीयेन यजेत सर्वो वा एष यज्ञो यत्त्रैधातवीयँ सर्वेणैव यज्ञेन यजते न देवताभ्य आ वृश्च्यते द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयश्चतुष्कपालात्त्रिषमृद्धत्वाय त्रयः पुरोडाशा भवन्ति त्रय इमे लोका एषां लोकानामाप्त्या उत्तरउत्तरो ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोका यवमयो मध्य एतद्वा अन्तरिक्षस्य रूपँ समृद्ध्यै सर्वेषामभिगमयन्नव द्यत्यच्छम्बट्कारँ हिरण्यं ददाति तेज एवाव रुन्द्धे तार्प्यं ददाति पशूनेवाव रुन्द्धे धेनुं ददात्याशिष एवाव रुन्द्धे साम्नो वा एष वर्णो यद्धिरण्यं यजुषां तार्प्यमुक्थामदानांधेनुरेतानेव सर्वान्वर्णानव रुन्द्धे ॥११॥

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रँ सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्र उपहवमैच्छत तं नोपाह्वयत

पुत्रम्मेऽवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत तत्त्वष्टाहवनीयमुप प्रावर्तयत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति स यावदूर्ध्वः पराविध्यति तावति स्वयमेव व्यरमत यदि वा तावत्प्रवणमासीत्यदि वा तावदध्यग्नेरासीत्स सम्भवन्नग्नीषोमावभि समभवत्स इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्ङवर्धत स इमाँल्लोकानवृणोद्यदिमाँल्लोकानवृणोत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं तस्मादिन्द्रोऽबिभेदपि त्वष्टा तस्मै त्वष्टा वज्रमसिञ्चत्तपो वै स वज्र आसीत्तमुद्यन्तुं नाशक्नोदथ वै तर्हि विष्णुरन्या देवतासीत्सोऽब्रवीद्विष्णवेहीदमा हरिष्यावो येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधात्मानं वि न्यधत्त पृथिव्यां तृतीयमन्तरिक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताद्धयबिभेद्यत्पृथिव्यां तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्णवनुस्थितः सोऽब्रवीतन्मा मे प्र हारस्ति वा इदं

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति
तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यगृह्णादधा मेति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः
प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्विति यदन्तरिक्षे
तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्णवनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र
हारस्ति वा इदं मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति
तदस्मै प्रायच्छत्तात्प्रत्यगृह्णाद्द्विर्माधा इति तद्विष्णवेति
प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्विति यद्दिवि
तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्णवनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र
हार्येनाहमिदमस्मि तत्ते प्र दास्यामीति त्वी३ इत्यब्रवीत्संधां तु सं
दधावहै त्वामेव प्र विशानीति यन्माम्प्रविशेः किम्मा भुञ्ज्या
इत्यब्रवीत्त्वामेवेन्धीय तव भोगाय त्वाम्प्र विशेयमित्यब्रवीत्तम्वृत्रः
प्राविशदुदरं वै वृत्रः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो य एवं वेद
हन्ति क्षुधम्भ्रातृव्यं
तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यगृह्णात्त्रिर्माधा इति तद्विष्णवेति
प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्विति यत्त्रिः
प्रायच्छत्त्रिः प्रत्यगृह्णात्तत्त्रिधातोस्त्रिधातुत्वं यद्विष्णुरन्वतिष्ठत
विष्णवेति प्रायच्छत्तस्मादैन्द्रावैष्णवँ हविर्भवति
यद्वा इदं किंच तदस्मै तत्प्रायच्छदृचः सामानि यजूँषि सहस्रं वा
अस्मै तत्प्रायच्छत्तस्मात्सहस्रंदक्षिणम् ॥१२॥

देवा वै राजन्याज्जायमानादबिभयुस्तमन्तरेव सन्तं दाम्नापौम्भन्त्स वा
एषोऽपोब्धो जायते यद्राजन्यो यद्वा एषोऽनपोब्धो जायेत
वृत्रान्घ्नँश्चरेद्यं कामयेत राजन्यमनपोब्धो जायेत वृत्रान्घ्नँश्चरेदिति
तस्मा एतमैन्द्राबार्हस्पत्यं चरुं निर्वपेदैन्द्रो वै राजन्यो ब्रह्म
बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति हिरण्मयं दाम दक्षिणा
साक्षादेवैनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति ॥१३॥

नवोनवो भवति जायमानोऽह्नां केतुरुषसामेत्यग्रे । भागं देवेभ्यो वि
दधात्यायन्प्र चन्द्रमास्तिरति दीर्घमायुः ॥
यमादित्या अंशुमाप्याययन्ति यमक्षितमक्षितयः पिबन्ति । तेन
नो राजा वरुणो बृहस्पतिरा प्यायायन्तु भुवनस्य गोपाः ॥
प्राच्यां दिशि त्वमिन्द्रासि राजोतोदीच्यां वृत्रहन्वृत्रहासि । यत्र
यन्ति स्रोत्यास्तज्जितं ते दक्षिणतो वृषभ एधि हव्यः ।
इन्द्रो जयाति न परा जयाता अधिराजो राजसु राजयाति । विश्वा
हि भूयाः पृतना अभिष्टीरुपसद्यो नमस्यो यथासत् ॥
अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात् ।
स्वराडिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः स्वरिरमत्रो ववक्षे रणाय ।
अभि त्वा शूर नोनुमो ऽदुग्धा इव धेनवः । ईशानमस्य जगतः
सुवर्दृशमीशानमिन्द्र तस्थुषः ॥
त्वामिद्धि हवामहे साता वाजस्य कारवः । त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं
नरस्त्वां काष्ठास्ववतः ॥
यद्द्याव इन्द्र ते शतं शतम्भूमीरुत स्युः । न त्वा वज्रिन्त्सहस्रं
सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी ॥
पिबा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुषाव हर्यश्वाद्रिः
सोतुर्बाहुभ्यां सुयतो नार्वा ॥
रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः । क्षुमन्तो याभिर्मदेम ॥
उदग्ने शुचयस्तव
वि ज्योतिषो दु त्यं जातवेदसं
सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य । शोचिष्केशं विचक्षण ॥
चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः । आप्रा
द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥
विश्वे देवा ऋतावृध ऋतुभिर्हवनश्रुतः । जुषन्तां युज्यम्पयः ॥

विश्वे॑ देवाः शृ॒णुतेम॑ᳪं हव॑म्मे॒ ये अ॒न्तरि॑क्षे॒ य उप॒ द्यवि॒ष्ठ । ये
अ॑ग्निजि॒ह्वा उ॒त वा॒ यज॑त्रा आ॒सद्या॒स्मिन्ब॒र्हिषि॑ मादयध्वम् ॥१४॥
इति द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ॥४॥

अथ द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रपाठकः ॥५॥
विश्वरूपो वै त्वाष्ट्रः पुरोहितो देवानामासीत्स्वस्त्रीयोऽसुराणां तस्य त्रीणि शीर्षाण्यासन्त्सोमपानꣳ सुरापानमन्नादनꣳ स प्रत्यक्षं देवेभ्यो भागमवदत्परोऽक्षमसुरेभ्यः सर्वस्मै वै प्रत्यक्षम्भागं वदन्ति यस्मा एव परोऽक्षं वदन्ति तस्य भाग उदितस्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदीदृङ्वै राष्ट्रं वि पर्यावर्तयतीति तस्य वज्रमादाय शीर्षाण्यच्छिनद्यत्सोमपानमासीत्स कपिञ्जलोऽभवद्यत्सुरापानꣳ स कलविङ्को यदन्नादनꣳ स तित्तिरि स्तस्याञ्जलिना ब्रमहत्यामुपागृह्णात्ताꣳ संवत्सरमबिभस्तम्भूतान्यभ्यक्रोशन्ब्रह्महन्निति । स पृथिवीमुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयम्प्रति गृहाणेति साब्रवीद्वरं वृणै खातात्पराभविष्यन्ती मन्ये ततो मा परा भूवमिति पुरा ते संवत्सरादपि रोहादित्यब्रवीत्तस्मात्पुरा संवत्सरात्पृथिव्यै खातमपि रोहति वारेवृतꣳ ह्यस्यै तृतीयम्ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णात्तत्स्वकृतमिरिणमभवत्तस्मादाहिताग्निः श्रद्धादेवः स्वकृत इरिणे नाव स्येद्ब्रह्महत्यायै ह्येष वर्णः स वनस्पतीनुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयम्प्रति गृह्णीतेति तेऽब्रुवन्वरं वृणामहै वृक्णात्पराभविष्यन्तो मन्यामहे ततो मा परा भूमेत्याव्रश्चनाद्वो भूयाꣳस उत्तिष्ठानित्यब्रवीत्तस्मादाव्रश्चनाद्वृक्षाणाम्भूयाꣳस उत्तिष्ठन्ति वारेवृतꣳ ह्येषां तृतीयम्ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णन्त्स निर्यासोऽभवत्तस्मान्निर्यासस्य नाश्यम्ब्रह्महत्यायै ह्येष वर्णोऽथो खलु य एव लोहितो यो वाव्रश्चनान्निर्येषति तस्य नाश्यं काममन्यस्य । स स्त्रीषꣳसादमुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयम्प्रति गृह्णीतेति ता अब्रुवन्वरं वृणामहा ऋत्वियात्प्रजां विन्दामहै काममा विजनितोः सम्भवामेति तस्मादृत्वियात्स्त्रियः प्रजां विन्दन्ते काममा विजनितोः सम्भवन्ति वारेवृतꣳ ह्यासां तृतीयम्ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णन्त्सा मलवद्वासा अभवत्तस्मान्मलवद्वाससा न सं वदेत न सहासीत

नास्या अन्नमद्याद्ब्रह्महत्यायै ह्येषा वर्णं प्रतिमुच्यास्तेऽथो
खल्वाहुरभ्यञ्जनं वाव स्त्रिया अन्नमभ्यञ्जनमेव न प्रतिगृह्यं
काममन्यदिति याम्मलवद्वाससꣳ सम्भवन्ति यस्ततो जायते
सोऽभिशस्तो यामरण्ये तस्यै स्तेनो याम्पराचीं तस्यै
ह्रीतमुख्यपगल्भो या स्नाति तस्या अप्सु मारुको याभ्यङ्क्ते तस्यै
दुश्चर्मा या प्रलिखते तस्यै खलतिरपमारी याङ्क्ते तस्यै काणो या दतो
धावते तस्यै श्यावदन्या नखानि निकृन्तते तस्यै कुनखी या कृणत्ति
तस्यै क्लीबो या रज्जुꣳ सृजति तस्या उद्बन्धुको या पर्णेन पिबति
तस्या उन्मादुको या खर्वेण पिबति तस्यै खर्वस्तिस्रो रात्रीर्व्रतं
चरेदञ्जलिना वा पिबेदखर्वेण वा पात्रेण प्रजायै गोपीथाय ॥१॥

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रꣳ सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्र उपहवमैच्छत तं
नोपाह्वयत
पुत्रम्मेऽवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा सोममपिबत्तस्य
यदत्यशिष्यत तत्त्वष्टाहवनीयमुप प्रावर्तयत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति
यदवर्तयत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं यदब्रवीत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति
तस्मादस्येन्द्रः शत्रुरभवत्स सम्भवन्नग्नीषोमावभि समभवत्स
इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्ङवर्धत स
इमाँल्लोकानवृणोद्यदिमाँल्लोकानवृणोत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं
तस्मादिन्द्रोऽबिभेत्स प्रजापतिमुपाधावच्छत्रुर्मेऽजनीति तस्मै वज्रꣳ
सिक्त्वा प्रायच्छदेतेन जहीति तेनाभ्यायत तावब्रूतामग्नीषोमौ मा प्र
हारावमन्तः स्व इति मम वै युवꣳ स्थ इत्यब्रवीन्मामभ्येतमिति
तौ भागधेयमैच्छेतां ताभ्यामेतमग्नीषोमीयमेकादशकपालम्पूर्णमासे
प्रायच्छत्तावब्रूतामभि संदष्टौ वै स्वो न शक्नुव ऐतुमिति स इन्द्र
आत्मनः शीतरूरावजनयत्तच्छीतरूरयोर्जन्म य एवꣳ
शीतरूरयोर्जन्म वेद नैनꣳ शीतरूरौ

हतस्ताभ्यामेनमभ्यनयत्तस्माज्जञ्जभ्यमानादग्नीषोमौ निरक्रामतां प्राणापानौ वा एनं तदजहितां प्राणो वै दक्षोऽपानः क्रतुस्तस्माज्जञ्जभ्यमानो ब्रूयान्मयि दक्षक्रतू इति प्राणापानावेवात्मन्धत्ते सर्वमायुरेति स देवता वृत्रान्निर्हूय वार्त्रघ्नꣳ हविः पूर्णमासे निरवपद्घ्नन्ति वा एनम्पूर्णमास ४ आमावास्यायाम्प्याययन्ति तस्माद्वार्त्रघ्नी पूर्णमासेऽनूच्येते वृधन्वती अमावास्यायां तत्सꣳस्थाप्य वार्त्रघ्नꣳहविर्वज्रमादाय पुनरभ्यायत ते अब्रूतां द्यावापृथिवी मा प्र हारावयोर्वै श्रित इति ते अब्रूतां वरं वृणावहै नक्षत्रविहिताहमसानीत्यसावब्रवीच्चित्रविहिताहमितीयं तस्मान्नक्षत्रविहितासौ चित्रविहितेऽयं य एवं द्यावापृथिव्योर्वरं वेदैनं वरो गच्छति स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो वृत्रमहन्ते देवा वृत्रꣳ हत्वाग्नीषोमावब्रुवन्हव्यं नो वहतमिति तावब्रूतामपतेजसौ वै त्यौ वृत्रे वै त्ययोस्तेज इति तेऽब्रुवन्क इदमच्छैतीति गौरित्यब्रुवन्गौर्वाव सर्वस्य मित्रमिति साब्रवीत्वरं वृणै मय्येव सतोऽभयेन भुनजाध्वा इति तद्गौराहरत्तस्माद्गवि सतोऽभयेन भुञ्जत एतद्वा अग्नेस्तेजो यद्घृतमेतत्सोमस्य यत्पयो य एवमग्नीषोमयोस्तेजो वेद तेजस्व्येव भवति

ब्रह्मवादिनो वदन्ति किंदेवत्यम्पौर्णमासमिति प्राजापत्यमिति ब्रूयात्तेनेन्द्रं ज्येष्ठम्पुत्रं निरवासाययदिति तस्माज्ज्येष्ठम्पुत्रं धनेन निरवसाययन्ति ॥२॥

इन्द्रं वृत्रं जघ्निवाꣳसम्मृधोऽभि प्रावेपन्त स एतं वैमृधम्पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यमपश्यत्तं निरवपत्तेन वै स मृधोऽपाहत यद्वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति मृध एव तेन यजमानोऽप हत इन्द्रो वृत्रꣳ हत्वा देवताभिश्चेन्द्रियेण च व्यार्ध्यत स एतमाग्नेयमष्टाकपालममावास्यायामपश्यदैन्द्रं दधि तं निरवपत्तेन वै

स देवताश्चेन्द्रियं चावारुन्द्ध
यदाग्नेयोऽष्टाकपालोऽमावास्यायाम्भवत्यैन्द्रं दधि देवताश्चैव
तेनेन्द्रियं च यजमानोऽव रुन्द्ध इन्द्रस्य वृत्रं जघ्नुष इन्द्रियं
वीर्यम्पृथिवीमनु व्यार्च्छत्तदोषधयो वीरुधोऽभवन्स
प्रजापतिमुपाधावद्वृत्रम्मे जघ्नुष इन्द्रियं वीर्यं पृथिवीमनु
व्यारत्तदोषधयो वीरुधोऽभूवन्निति स प्रजापतिः पशुनब्रवीदेतदस्मै
सं नयतेति तत्पशव
ओषधीभ्योऽध्यात्मन्त्समनयन्तत्प्रत्यदुहन्यत्समनयन्तत्सांनाय्यस्य
सांनाय्यत्वं यत्प्रत्यदुहन्तत्प्रतिधुषः प्रतिधुक्त्वꣳसमनैषुः प्रत्यधुक्षन्न
तु मयि श्रयत इत्यब्रवीदेतदस्मै ।३। शृतं कुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मै
शृतमकुर्वन्निन्द्रियं वावास्मिन्वीर्यं तदश्रयन्तच्छृतस्य शृतत्वꣳ
समनैषुः प्रत्यधुक्षञ्छृतमक्रन्न तु मा धिनोतीत्यब्रवीदेतदस्मै दधि
कुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मै दध्यकुर्वन्तदेनमधिनोत्तद्दध्नो दधित्वं
ब्रह्मवादिनो वदन्ति दध्नः पूर्वस्यावदेयं दधि हि पूर्वं क्रियत
इत्य नादृत्य तच्छृतस्यैव पूर्वस्याव द्येदिन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यꣳ
श्रित्वा दध्नोपरिष्टाद्धिनोति यथापूर्वमुपैति यत्पूतीकैर्वा
पर्णवल्कैर्वातञ्चयात्सौम्यं तद्यत्क्वलै राक्षसं तद्यत्तण्डुलैर्वैश्वदेवं
तद्यदातञ्चनेन मानुषं तद्यद्दध्ना तत्सेन्द्रं दध्ना तनक्ति
सेन्द्रत्वाया ग्निहोत्रोच्छेषणमभ्यातनक्ति यज्ञस्य संतत्या इन्द्रो वृत्रꣳ
हत्वा पराम्परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानस्तं देवताः
प्रैषमैच्छन्त्सोऽब्रवीत्प्रजापतिर्यः प्रथमोऽनुविन्दति तस्य
प्रथमम्भागधेयमिति तम्पितरोऽन्वविन्दन्तस्मात्पितृभ्यः पूर्वेद्युः
क्रियते सोऽमावास्याम्प्रत्यागच्छत्तं देवा अभि समगच्छन्तामा वै
नोऽद्य वसु वसतीतीन्द्रो हि देवानां वसु तदमावास्याया
अमावास्यत्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति किंदेवत्यꣳ सांनाय्यमिति
वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि तद्देवा भागधेयमभि समगच्छन्तेत्यथो

खल्वैन्द्रमित्येव ब्रूयादिन्द्रं वाव ते तद्भिषज्यन्तोऽभि समगच्छन्तेति ॥३॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ यजेत य एनौ सेन्द्रौ यजेतेति
वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति तेन पूर्णमासः सेन्द्र ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां तेनामावास्या सेन्द्रा य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते सेन्द्रावेवैनौ यजते श्वःश्वोऽस्मा ईजानाय वसीयो भवति देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एतामिष्टिमपश्यन्नाग्नावैष्णवमेकादशकपालँ सरस्वत्यै चरुँ सरस्वते चरुं ताम्पौर्णमासँ सँस्थाप्यानु निरवपन्ततो देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्त्स्यात्स पौर्णमासँ सँस्थाप्यैतामिष्टिमनु निर्वपेत्पौर्णमासेनैव वज्रम्भ्रातृव्याय प्रहृत्याग्नावैष्णवेन देवताश्च यज्ञं च भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते मिथुनान्पशून्त्सारस्वताभ्यां यावद्देवास्यास्ति तत्सर्वं वृङ्क्ते पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामावास्याँ हत्वा भ्रातृव्यं नाप्यायति साकम्प्रस्थायीयेन यजेत पशुकामो यस्मै वा अल्पेनाहरन्ति नात्मना तृप्यति नान्यस्मै ददाति यस्मै महता तृप्यत्यात्मना ददात्यन्यस्मै महता पूर्णँ होतव्यं तृप्त एवैनमिन्द्रः प्रजया पशुभिस्तर्पयति दारुपात्रेण जुहोति न हि मृन्मयमाहुतिमानश औदुम्बरं भवत्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्क्पशव ऊर्जैवास्मा ऊर्जम्पशूनव रुन्द्धे नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान्ग्रामणी राजन्यस्तेषाम्महेन्द्रो देवता यो वै स्वां देवतामतियजते प्र स्वायै देवतायै च्यवते न पराम्प्राप्नोति पापीयान्भवति संवत्सरमिन्द्रं यजेत संवत्सरँ हि व्रतं नाति स्वैवैनं देवतेज्यमाना भूत्या इन्द्धे वसीयान्भवति संवत्सरस्य परस्तादग्नये व्रतपतये

पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संवत्सरमेवैनं वृत्रं जघ्निवाँ
संमग्निर्व्रतपतिर्व्रतमा लम्भयति ततोऽधि कामं यजेत ॥४॥

नासोमयाजी सं नयेदनागतं वा एतस्य पयो योऽसोमयाजी
यदसोमयाजी सं नयेत्परिमोष एव सोऽनृतं करोत्यथो परैव सिच्यते
सोमयाज्येव सं नयेत्पयो वै सोमः पयः सांनाय्यम्पयसैव पय
आत्मन्धत्ते वि वा एतम्प्रजया पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्यं
यस्य हविर्निरुप्तम्पुरस्ताच्चन्द्रमा अभ्युदेति त्रेधा तण्डुलान्वि भजेद्ये
मध्यमाः स्युस्तानग्नये दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये
स्थविष्ठास्तानिन्द्राय प्रदात्रे दधँश्चरुं येऽणिष्ठास्तान्विष्णवे
शिपिविष्टाय शृते चरुमग्निरेवास्मै प्रजाम्प्रजनयति वृद्धामिन्द्रः प्र
यच्छति यज्ञो वै विष्णुः पशवः शिपिर्यज्ञ एव पशुषु प्रति तिष्ठति न
द्वे यजेत यत्पूर्वया सम्प्रति यजेतोत्तरया छम्बट्कुर्याद्यदुत्तरया
सम्प्रति यजेत पूर्वया छम्बट्कुर्यान्नेष्टिर्भवति न यज्ञस्तदनु ह्रीत
मुख्यपगल्भो जायत एकामेव यजेत प्रगल्भोऽस्य जायतेऽनादृत्य
तद्द्वे एव यजेत यज्ञमुखमेव पूर्वयालभते यजत उत्तरया देवता एव
पूर्वयावरुन्द्ध इन्द्रियमुत्तरया देवलोकमेव पूर्वयाभिजयति मनुष्य-
लोकमुत्तरया
भूयसो यज्ञक्रतूनुपैत्येषा वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानम्पश्चाच्चन्द्रमा
अभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकम्भवति दाक्षायणयज्ञेन सुवर्गकामो
यजेत पूर्णमासे सं नयेन्मैत्रावरुण्यामिक्षयामावास्यायां यजेत
पूर्णमासे वै देवानाँ सुतस्तेषामेतमर्धमासम्प्रसुत स्तेषाम्मैत्रावरुणी
वशामावास्यायामनूबन्ध्या यत्पूर्वेद्युर्यजते वेदिमेव तत्करोति
यद्वत्सानपाकरोति सदोहविर्धाने एव सम्मिनोति
यद्यजते देवैरेव सुत्याँ सम्पादयति स एतमर्धमासँ सधमादं
देवैः सोमम्पिबति यन्मैत्रावरुण्यामिक्षयामावास्यायां यजते यैवासौ

देवानां वशानूबन्ध्या सो एवैषैतस्य साक्षाद्वा एष देवानभ्यारोहति य एषां यज्ञमभ्यारोहति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति सदृङ्व्यावृत्काम एतेन यज्ञेन यजेत क्षुरपविर्ह्येष यज्ञस्ताजक्पुण्यो वा भवति प्र वा मीयते तस्यैतद्व्रतं नानृतं वदेन्न माँसमश्नीयान्न स्त्रियमुपेयान्नास्य पल्पूलनेन वासः पल्पूलयेयुरेतद्धि देवाः सर्वं न कुर्वन्ति ॥५॥

एष वै देवरथो यद्दर्शपूर्णमासौ यो दर्शपूर्णमासाविष्ट्वा सोमेन यजते रथस्पष्ट एवावसाने वरे देवानामव स्यत्ये तानि वा अङ्गापरूँषि संवत्सरस्य यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजतेऽङ्गापरूँष्येव संवत्सरस्य प्रति दधात्ये ते वै संवत्सरस्य चक्षुषी यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते ताभ्यामेव सुवर्गं लोकमनु पश्यत्येषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते देवानामेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत एष वै देवयानः पन्था यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते य एव देवयानः पन्थास्तँ समारोहत्ये तौ वै देवानाँ हरी यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते यावेव देवानाँ हरी ताभ्यामेवैभ्यो हव्यं वहत्ये तद्वै देवानामास्यं यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते साक्षादेव देवानामास्ये जुहोत्ये ष वै हविर्धानी यो दर्शपूर्णमासयाजी सायम्प्रातरग्निहोत्रं जुहोति यजते दर्शपूर्णमासावहरहर्हविर्धानिनाँ सुतो य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते हविर्धान्यस्मीति सर्वमेवास्य बर्हिष्यं दत्तम्भवति देवा वा अहर्यज्ञियं नाविन्दन्ते दर्शपूर्णमासावपुनन्तौ वा एतौ पूतौ मेध्यौ यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते पूतावेवैनौ मेध्यौ यजते नामावास्यायां च पौर्णमास्यां च

स्त्रियमुपैयाद्यदुपेयान्निरिन्द्रियः स्यात्सोमस्य वै राज्ञोऽर्धमासस्य रात्रयः पत्नय आसन्तासाममावास्यां च पौर्णमासीं च नोपैत्ते एनमभि समनह्येतां तं यक्ष्म आर्च्छद्राजानं यक्ष्म आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य जन्म यत्पापीयानभवत्तत्पापयक्ष्मस्य यज्जायाभ्यामविन्दत्तज्जायेन्यस्य य एवमेतेषां यक्ष्माणां जन्म वेद नैनमेते यक्ष्मा विन्दन्ति स एते एव नमस्यन्नुपाधावत्ते अब्रूतां
वरं वृणावहा आवं देवानाम्भागधे असावावदधि देवा ईज्यान्ता इति
तस्मात्सदृशीना ँ रात्रीणाममावास्यायां च पौर्णमास्यां च देवा ईज्यन्त एते हि देवानाम्भागधे भागधा अस्मै मनुष्या भवन्ति य एवं वेद भूतानि क्षुधमघ्नन्त्सद्यो मनुष्या अर्धमासे देवा मासि पितरः संवत्सरे वनस्पतयस्तस्मादहरहर्मनुष्या अशनमिच्छन्तेऽर्धमासे देवा ईज्यन्ते मासि पितृभ्यः क्रियते संवत्सरे वनस्पतयः फलं गृह्णन्ति य एवं वेद हन्ति क्षुधम्भ्रातृव्यम् ॥६॥

देवा वै नर्चि न यजुष्यश्रयन्त ते सामन्नेवाश्रयन्त हिं करोति सामैवाकर्हिं करोति यत्रैव देवा अश्रयन्त तत एवैनान्प्र युङ्क्ते हिं करोति वाच एवैष योगो हिं करोति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते त्रिः प्रथमामन्वाह त्रिरुत्तमां यज्ञस्यैव तद्बर्सं नह्यत्यप्रस्र ँसाय संततमन्वाह प्राणानामन्नाद्यस्य संतत्या अथो रक्षसामपहत्यै राथंतरीम्प्रथमामन्वाह राथंतरो वा अयं लोक इममेव लोकमभि जयति त्रिर्वि गृह्णाति
त्रय इमे लोका इमानेव लोकानभि जयति बार्हतीमुत्तमामन्वाह बार्हतो वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयति प्र वो वाजा इत्यनिरुक्ताम्प्राजापत्यामन्वाह यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञमेव प्रजापतिमा रभते प्र वो वाजा इत्यन्वाहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुन्द्धे प्र वो वाजा

इत्यान्वाह तस्मात्प्राचीनꣳ रेतो धीयतेऽग्न आ याहि वीतय इत्याह तस्मात्प्रतीचीः प्रजा जायन्ते प्र वो वाजा इत्यन्वाह मासा वै वाजा अर्धमासा अभिद्यवो देवा हविष्मन्तो गौर्घृताची यज्ञो देवाञ्जिगाति यजमानः सुम्नयु रिदमसीदमसीत्येव यज्ञस्य प्रियं धामाव रुन्द्धे यं कामयेत सर्वमायुरियादिति प्र वो वाजा इति तस्यानूच्याग्न आ याहि वीतय इति सं ततमुत्तरमर्धर्चमा लभेत ।४।

प्राणेनैवास्यापानं दाधार सर्वमायुरेति
यो वा अरत्निꣳ सामिधेनीनां वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुतेऽर्धर्चौ सं दधात्येष वा अरत्निः सामिधेनीनां य एवं वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुत ऋषेर्ऋषेर्वा एता निर्मिता यत्सामिधेन्यस्ता यदसंयुक्ताः स्युः प्रजया पशुभिर्यजमानस्य वि तिष्ठेरन्नर्धर्चौ संदधाति सं युनक्त्येवैनास्ता अस्मै संयुक्ता अवरुद्धाः सर्वामाशिषं दुह्रे ॥७॥

अयज्ञो वा एष योऽसामाऽग्न आ याहि वीतय इत्याह राथंतरस्यैष वर्णस्तं त्वा समिद्भिरङ्गिर इत्याह वामदेव्यस्यैष वर्णो बृहदग्ने सुवीर्यमित्याह बृहत एष वर्णो यदेतं तृचमन्वाह यज्ञमेव तत्सामन्वन्तं करोत्य ग्निरमुष्मिँल्लोक आसीदादित्योऽस्मिन्ताविमौ लोकावशान्तावास्तां ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यग्न आ याहि वीतय इत्यस्मिँल्लोकेऽग्निमदधुर्बृहदग्ने सुवीर्यमित्यमुष्मिँल्लोक आदित्यं ततो वा इमौ लोकावशाम्यतां यदेवमन्वाहानयोर्लोकयोः शान्त्यै
शाम्यतोऽस्मा इमौ लोकौ य एवं वेद पञ्चदश सामिधेनीरन्वाह पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते तासां त्रीणि च शतानि षष्टिश्चाक्षराणि तावतीः संवत्सरस्य रात्रयोऽक्षरश एव संवत्सरमाप्नोति नृमेधश्च परुच्छेपश्च

ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दारावार्द्रेऽग्निं जनयाव यतरो नौ ब्रह्मीयानिति नृमेधोऽभ्यवदत्स धूममजनयत्परुच्छेपोऽभ्यवदत्सोऽग्निमजनयदृष इत्यब्रवीद्यत्समावद्विद्व कथा त्वमग्निमजीजनो नाहमिति सामिधेनीनामेवाहं वर्णं वेदेत्यब्रवीद्यद्घृतवत्पदमनूच्यते स आसां वर्णस्तं त्वा समिद्भिरङ्गिर इत्याह सामिधेनीष्वेव तज्ज्योतिर्जनयति स्त्रियस्तेन यदृच स्त्रियस्तेन यद्गायत्रियः स्त्रियस्तेन यत्सामिधेन्यो वृषण्वतीमन्वाह तेन पुँस्वतीस्तेन सेन्द्रास्तेन मिथुना अग्निर्देवानां दूत आसीदुशना काव्योऽसुराणां तौ प्रजापतिम्प्रश्नमैताँ स प्रजापतिरग्निं दूतं वृणीमह इत्यभि पर्यावर्तत ततो देवा अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषोऽग्निं दूतं वृणीमह इत्यन्वाह भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यध्वरवतीमन्वाह भ्रातृव्यमेवैतया ध्वरति शोचिष्केशस्तमीमह इत्याह पवित्रमेवैतद्यजमानमेवैतया पवयति समिद्धो अग्न आहुतेत्याह परिधिमेवैतम्परि दधात्यस्कन्दाय यदत ऊर्ध्वमभ्यादध्याद्यथा बहिःपरिधि स्कन्दति तादृगेव तत्त्रयो वा अग्नयो हव्यवाहनो देवानां कव्यवाहनः पितृणाँ सहरक्षा असुराणां त एतर्ह्या शँसन्ते मां वरिष्यते मामिति वृणीध्वँ हव्यवाहनमित्याह य एव देवानां तं वृणीत आर्षेयं वृणीते बन्धोरेव नैत्यथो संतत्यै परस्तादर्वाचो वृणीते तस्मात्परस्तादर्वाञ्चो मनुष्यान्पितरोऽनु प्र पिपते ॥८॥

अग्ने महाँ असीत्याह महान्ह्येष यदग्निर्ब्राह्मणेत्याह ब्राह्मणो ह्येष भारतेत्याहैष हि देवेभ्यो हव्यम्भरति देवेद्ध इत्याह देवा ह्येतमैन्धत मन्विद्ध इत्याह मनुर्ह्येतमुत्तरो देवेभ्य ऐन्द्धर्षिष्टुत इत्याहर्षयो ह्येतमस्तुवन्विप्रानुमदित इत्याह विप्रा ह्येते यच्छुश्रुवाँसः कविशस्त इत्याह कवयो ह्येते यच्छुश्रुवाँसो ब्रह्मसँशित इत्याह

ब्रह्मसꣳशितो ह्येष घृताहवन इत्याह घृताहुतिर्ह्यस्य प्रियतमा प्रणीर्यज्ञानामित्याह प्रणीर्ह्येष यज्ञानाꣳ रथीरध्वराणामित्याहैष हि देवरथोऽतूर्तो होतेत्याह न ह्येतं कश्चन तरति तूर्णिर्हव्यवाडित्याह सर्वꣳ ह्येष तरत्या स्पात्रं जुहूर्देवानामित्याह जुहूर्ह्येष देवानां चमसो देवपान इत्याह चमसो ह्येष देवपानोऽराꣳ इवाग्ने नेमिर्देवाꣳस्त्वम्परिभूरसीत्याह देवान्ह्येष परिभूर्यद्ब्रूयादा वह देवान्देवयते यजमानायेति भ्रातृव्यमस्मै जनयेदा वह देवान्यजमानायेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धयत्य ग्निमग्न आ वह सोममा वहेत्याह देवता एव तद्यथापूर्वमुप ह्वयत आ चाग्ने देवान्वह सुयजा च यज जातवेद इत्याहाग्निमेव तत्सꣳ श्यति सोऽस्य सꣳशितो देवेभ्यो हव्यं वहत्य ग्निर्होतेत्याहाग्निर्वै देवानाꣳ होता य एव देवानाꣳ होता तं वृणीते स्मो वयमित्याहात्मानमेव सत्त्वं गमयति साधु ते यजमान देवतेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते यद्ब्रूयाद्योऽग्निꣳ होतारमवृथा इत्यग्निनोऽभयतो यजमानम्परि गृह्णीयात्प्रमायुकः स्या द्यजमानदेवत्या वै जुहूर्भ्रातृव्यदेवत्योऽपभृद्यद्द्वे इव ब्रूयाद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेद्घृतवतीमध्वर्यो स्रुचमास्यस्वेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धयति देवायुवमित्याह देवान्ह्येषावति विश्ववारामित्याह विश्वꣳ ह्येषावती डामहै देवाꣳ ईडेन्यान्नमस्याम नमस्यान्यजाम यज्ञियानित्याह मनुष्या वा ईडेन्याः पितरो नमस्या देवा यज्ञिया देवता एव तद्यथाभागं यजति ॥६॥

त्रीꣳस्तृचाननु ब्रूयाद्राजन्यस्य त्रयो वा अन्ये राजन्यात्पुरुषा ब्राह्मणो वैश्यः शूद्रस्तानेवास्मा अनुकान्करोति पञ्चदशानु ब्रूयाद्राजन्यस्य पञ्चदशो वै राजन्यः

स्व एवैनꣳ स्तोमे प्रति ष्ठापयति तृष्टुभा परि दध्यादिन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियकामः खलु वै राजन्यो यजते त्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियम्परि

गृह्णाति यदि कामयेत ब्रह्मवर्चसमस्त्विति गायत्रिया परि दध्याद्ब्रह्मवर्चसं वै गायत्री ब्रह्मवर्चसमेव भवति सप्तदशानु ब्रूयाद्वैश्यस्य सप्तदशो वै वैश्यः स्व एवैनꣳ स्तोमे प्रति ष्ठापयति जगत्या परि दध्याज्जागता वै पशवः पशुकामः खलु वै वैश्यो यजते ज्जगत्यैवास्मै पशून्परि गृह्णात्ये कविꣳशतिमनु ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्यैकविꣳशः स्तोमानाम्प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै चतुर्विꣳशतिमनु ब्रूयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य चतुर्विꣳशत्यक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं गायत्रियैवास्मै ब्रह्मवर्चसमव रुन्द्धे
त्रिꣳशतमनु ब्रूयादन्नकामस्य त्रिꣳशदक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवास्मा अन्नाद्यमव रुन्द्धे द्वात्रिꣳशतमनु ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्य द्वात्रिꣳशदक्षरानुष्टुगनुष्टुप्छन्दसाम्प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै षट्त्रिꣳशतमनु ब्रूयात्पशुकामस्य षट्त्रिꣳशदक्षरा बृहती बार्हताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशूनव रुन्द्धे चतुश्चत्वारिꣳशतमनु ब्रूयादिन्द्रियकामस्य चतुश्चत्वारिꣳशदक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुप्त्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियमव रुन्द्धेऽष्टाचत्वारिꣳशतमनु ब्रूयात्पशुकामस्याष्टाचत्वारिꣳशदक्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनव रुन्द्धे सर्वाणि च्छन्दाꣳस्यनु ब्रूयाद्बहुयाजिनः सर्वाणि वा एतस्य च्छन्दाꣳस्यवरुन्द्धानि यो बहुयाज्य परिमितमनु ब्रूयादपरिमितस्यावरुद्ध्यै ॥१०॥
निवीतम्मनुष्याणां प्राचीनावीतम्पितृणामुपवीतं देवाना मुप व्ययते देवलक्ष्ममेव तत्कुरुते तिष्ठन्नन्वाह तिष्ठन्ह्याश्रुततरं वदति तिष्ठन्नन्वाह सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या आसीनो यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति यत्क्रौञ्चमन्वाहासुरं तद्यन्मन्द्रम्मानुषं तद्यदन्तरा तत्सदेवमन्तरानूच्यꣳ सदेवत्वाय विद्वाꣳसो वै पुरा होतारोऽभूवन्तस्माद्विधृता अध्वानोऽभूवन्न पन्थानः

समरुन्धन्नन्तर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्योऽथान्वाहाध्वनां
विधृत्यै पथामसँरोहाया थो भूतं चैव भविष्यच्चाव रुन्द्धेऽथो
परिमितं चैवापरिमितं चाव रुन्द्धेऽथो ग्राम्याँश्चैव
पशूनारण्याँश्चाव रुन्द्धेऽथो देवलोकं चैव मनुष्यलोकं चाभि
जयति देवा वै सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स
प्रजापतिस्तूष्णीमाघारमाऽघारयत्ततो वै देवा
यज्ञमन्वपश्यन्यत्तूष्णीमाघारमाघारयति यज्ञस्यानुख्यात्या अथो
सामिधेनीरेवाभ्यनक्त्य लूक्षो भवति य एवं वेदा थो
तर्पयत्येवैना स्तृप्यति प्रजया पशुभिर्य एवं वेद
यदेकयाघारदयेदेकाम्प्रीणीयाद्यद्द्वाभ्यां द्वे प्रीणीयाद्यत्तिसृभिरति
तद्रेचयेन्मनसाघारयति मनसा ह्यनाप्तमाप्यते तिर्यञ्चमा
घारयत्यच्छम्बट्कारं वाक्च मनश्चार्तीयेतामहं देवेभ्यो हव्यं
वहामीति वागब्रवीदहं देवेभ्य इति मनस्तौ प्रजापतिम्प्रश्नमैताँ
सोऽब्रवीत्प्रजापतिर्दूतीरेव त्वम्मनसोऽसि यद्धि मनसा ध्यायति
तद्वाचा वदतीति तत्खलु तुभ्यं न वाचा
जुहवन्नित्यब्रवीत्तस्मान्मनसा प्रजापतये जुह्वति मन इव हि
प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै परिधीन्त्सम्मार्ष्टि पुनात्येवैनान्त्रिर्मध्यमं त्रयो
वै प्राणाः प्राणानेवाभि जयति त्रिर्दक्षिणार्ध्यं त्रय इमे लोका इमानेव
लोकानभि जयति त्रिरुत्तरार्ध्यं त्रयो वै देवयानाः पन्थानस्तानेवाभि
जयति त्रिरुप वाजयति त्रयो वै देवलोका देवलोकानेवाभि जयति
द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो
संवत्सरमेवास्मा उप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या आघारमा
घारयति तिर इव वै सुवर्गो लोकः सुवर्गमेवास्मै लोकम्प्र
रोचयत्यृ जुमा घारयत्यृजुरिव हि प्राणः संततमा घारयति
प्राणानामन्नाद्यस्य संतत्या अथो रक्षसामपहत्यै यं कामयेत
प्रमायुकः स्यादिति जिह्मं तस्याघारयेत्प्राणमेवास्माज्जिह्मं नयति

ताजक्प्र मीयते
शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाघार आत्मा ध्रुवाघारमाघार्य ध्रुवाँ
समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य शिरः प्रति दधात्य ग्निर्देवानां दूत
आसीद्दैव्योऽसुराणां तौ प्रजापतिम्प्रश्नमैताँ स
प्रजापतिर्ब्राह्मणमब्रवीदेतद्वि ब्रूहीत्या श्रावयेतीदं देवाः शृणुतेति
वाव तदब्रवीदग्निर्देवो होतेति य एव देवानां तमवृणीत ततो देवा
अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषः प्रवरम्प्रवृणते भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यो भवति यद्ब्राह्मणश्चाब्राह्मणश्च प्रश्नमेयातांम्ब्राह्मणायाधि
ब्रूयाद्यद्ब्राह्मणायाध्याहात्मनेऽध्याह यद्ब्राह्मणम्पराहात्मानम्पराह
तस्माद्ब्राह्मणो न परोच्यः ॥११॥

आयुष्ट आयुर्दा अग्न आ प्यायस्व सं तेऽव ते हेड उदुत्तमं प्र णो
देव्या नो दिवोऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इमं मे वरुण तत्त्वा याम्यु दु
त्यं चित्रम् ॥
अपां नपादा ह्यस्थादुपस्थं जिह्मानामूर्ध्वो विद्युतं वसानः । तस्य
ज्येष्ठम्महिमानं वहन्तीर्हिरण्यवर्णाः परि यन्ति यह्वीः ॥
समन्या यन्त्युप यन्त्यन्याः समानमूर्वं नद्यः पृणन्ति । तमू शुचिँ
शुचयो दीदिवाँसमपां नपातम्परि तस्थुरापः ॥
तमस्मेरा युवतयो युवानम्मर्मृज्यमानाः परि यन्त्यापः । स शुक्रेण
शिक्वना रेवदग्निर्दीदायानिध्मो घृतनिर्णिगप्सु ॥
इन्द्रावरुणयोरहँ सम्राजोरव आ वृणे । ता नो मृडात ईदृशे ॥
इन्द्रावरुना युवमध्वराय नो विशे जनाय महि शर्म यच्छतम् ।
दीर्घप्रयज्युमति यो वनुष्यति वयं जयेम पृतनासु दूढ्यः ॥
आ नो मित्रावरुणा प्र बाहवा त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वान्देवस्य
हेदोऽव यासिसीष्ठाः । यजिष्ठो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा
द्वेषाँसि प्र मुमुग्ध्यस्मत् ॥

स त्वं नो अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ । अव यक्ष्व नो वरुण॑ ।३। ररा॑णो वीहि मृडीक॑ सुहवो न एधि ॥
प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत्सूर्यो न रोच॑ते बृहद्भाः । अभि यः पूरुम्पृत॑नासु तस्थौ दीदाय दैव्यो अति॑थिः शिवो नः ॥
प्र ते यक्षि प्र त इयर्मि मन्म भुवो यथा वन्द्यो नो हवेषु । धन्वन्निव प्रपा असि त्वम॑ग्न इयक्षवे पूरवे प्रत्न राजन् ॥

वि पाजसा वि ज्योतिषा ॥ स त्वम॑ग्ने प्रतीकेन प्रत्योष यातुधान्यः । उरुक्षयेषु दीद्यत् ॥
त॑ सुप्रतीक॑ सुदृश॑ स्वञ्चमविद्वा॑सो विदुष्टर॑ सपेम । स यक्षद्विश्वा वयुनानि विद्वान्प्र हव्यमग्निरमृतेषु वोचत् ॥
अ॑होमुचे विवेष यन्मा वि न इन्द्रे न्द्र क्षत्र मिन्द्रियाणि शतक्रतोऽनु ते दायि ॥१२॥

इति द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रपाठकः ॥५॥

अथ द्वितीयकाण्डे षष्ठः प्रपाठकः ॥६॥

समिधो यजति वसन्तमेवर्तूनामव रुन्द्धे तनूनपातं यजति ग्रीष्ममेवाव रुन्द्ध इडो यजति वर्षा एवाव रुन्द्धे बर्हिर्यजति शरदमेवाव रुन्द्धे स्वाहाकारं यजति हेमन्तमेवाव रुन्द्धे तस्मात्स्वाहाकृता हेमन्पशवोऽव सीदन्ति समिधो यजत्युषस एव देवतानामव रुन्द्धे तनूनपातं यजति यज्ञमेवाव रुन्द्ध इडो यजति पशूनेवाव रुन्द्धे बर्हिर्यजति प्रजामेवाव रुन्द्धे समानयत उपभृतस्तेजो वा आज्यम्प्रजा बर्हिः प्रजास्वेव तेजो दधाति स्वाहाकारं यजति वाचमेवाव रुन्द्धे दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्द्धे समिधो यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति तनूनपातं यजति यज्ञ एवान्तरिक्षे

प्रति तिष्ठतीडो यजति पशुष्वेव प्रति तिष्ठति बर्हिर्यजति य एव
देवयानाः पन्थानस्तेष्वेव प्रति तिष्ठति
स्वाहाकारं यजति सुवर्ग एव लोके प्रति तिष्ठत्येतावन्तो वै
देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वम्प्रति तिष्ठति
देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त ते देवाः प्रयाजैरेभ्यो
लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदन्त
तत्प्रयाजानां प्रयाजत्वं यस्यैवं विदुषः प्रयाजा इज्यन्ते प्रैभ्यो
लोकेभ्यो भ्रातृव्यान्नुदतेऽभिक्रामं जुहोत्यभिजित्यै यो वै
प्रयाजानाम्मिथुनं वेद प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते समिधो
बह्वीरिव यजति तनूनपातमेकमिव मिथुनं तदिडो बह्वीरिव यजति
बर्हिरेकमिव मिथुनं तदेतद्वै प्रयाजानाम्मिथुनं य एवं वेद प्र प्रजया
पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता आसन्नथासुरा
यज्ञमजिघाँसन्ते देवा गायत्रीं व्यौहन्पञ्चाक्षराणि प्राचीनानि त्रीणि
प्रतीचीनानि ततो वर्म यज्ञायाभवद्वर्म यजमानाय यत्प्रयाजानूयाजा
इज्यन्ते वर्मैव तद्यज्ञाय क्रियते वर्म यजमानाय भ्रातृव्याभिभूत्यै
तस्माद्वरूथम्पुरस्ताद्वर्षीयः पश्चाद्ध्रद्धसीयो देवा वै पुरा रक्षोभ्य इति
स्वाहाकारेण प्रयाजेषु यज्ञँ सँस्थाप्यमपश्यन्तँ स्वाहाकारेण
प्रयाजेषु समस्थापयन्वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यत्स्वाहाकारेण
प्रयाजेषु सँस्थापयन्ति
प्रयाजानिष्ट्वा हवीँष्यभि घारयति यज्ञस्य संतत्या अथो
हविरेवाकरथो यथापूर्वमुपैति पिता वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा
यत्प्रयाजानिष्ट्वा हवीँष्यभिघारयति पितैव तत्पुत्रेण साधारणं कुरुते
तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न कुथा पुत्रस्य केवलं कुथा
साधारणम्पितुरित्यस्कन्नमेव तद्यत्प्रयाजेष्विष्टेषु स्कन्दति गायत्र्येव
तेन गर्भं धत्ते सा प्रजाम्पशून्यजमानाय प्र जनयति ॥१॥

चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यभागौ यदाज्यभागौ यजति चक्षुषी एव तद्यज्ञस्य प्रति दधाति पूर्वार्धे जुहोति तस्मात्पूर्वार्धे चक्षुषी प्रबाहुग्जुहोति तस्मात्प्रबाहुक्चक्षुषी देवलोकं वा अग्निना यजमानोऽनु पश्यति पितृलोकꣳ सोमेनोत्तरार्धेऽग्नये जुहोति दक्षिणार्धे सोमायैवमिव हीमौ लोकावनयोर्लोकयोरनुख्यात्यै राजानौ वा एतौ देवतानां यदग्नीषोमावन्तरा देवता इज्येते देवतानां विधृत्यै तस्माद्राज्ञा मनुष्या विधृता ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते येनान्यतोदतश्च
पशून्दाधारोभयतोदतश्चेत्यृचमनूच्याज्यभागस्य जुषाणेन यजति तेनान्यतोदतो दाधारर्चमनूच्य हविष ऋचा यजति तेनोभयतोदतो दाधार
मूर्धन्वती पुरोऽनुवाक्या भवति मूर्धानमेवैनꣳ समानानां करोति नियुत्वत्या यजति भ्रातृव्यस्यैव पशून्नि युवते केशिनꣳ ह दार्भ्यं केशी सात्यकामिरुवाच सप्तपदां ते शक्वरीꣳ श्वो यज्ञे प्रयोक्तासे यस्यै वीर्येण प्र जातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रति जनिष्यमाणान्यस्यै वीर्येणोभयोर्लोकयोर्ज्योतिर्धत्ते यस्यै वीर्येण पूर्वार्धेनानड्वान्भुनक्ति जघनार्धेन धेनुरिति पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोऽनुवाक्या भवति जातानेव भ्रातृव्यान्प्र णुदत उपरिष्टाल्लक्ष्मा याज्या जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोऽ नुवाक्या भवत्यस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्त उपरिष्टाल्लक्ष्मा याज्यामुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तावस्मा इमौ लोकौ भवतो य एवं वेद पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोऽनुवाक्या भवति तस्मात्पूर्वार्धेनानड्वान्भुनक्त्युपरिष्टाल्लक्ष्मा याज्या तस्माज्जघनार्धेन धेनुर्य एवं वेद भुङ्क्त एनमेतौ वज्र आज्यं वज्र आज्यभागौ
वज्रो वषट्कारस्त्रिवृतमेव वज्रꣳ सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरत्यच्छम्बट्कार मपगूर्य वषट्करोति स्तृत्यै गायत्री पुरोऽनुवाक्या

भवति त्रिष्टुग्याज्यां ब्रह्मंन्नेव क्षत्रमन्वारंभयति तस्मांद्ब्राह्मणो
मुख्यो मुख्यों भवति य एवं वेद प्रैवैनंम्पुरोऽनुवाक्यंयाह प्र णंयति
याज्यंया गमयंति वषट्कारेणै वैनंम्पुरोऽनुवाक्यंया दत्ते प्र यंच्छति
याज्यंया प्रतिं वषट्कारेणं स्थापयति त्रिपदां पुरोऽनुवाक्यां भवति
त्रयं इमे लोका एष्वेव लोकेषु प्रतिं तिष्ठति चतुंष्पदा याज्यां
चतुंष्पद एव पशूनवं रुन्द्धे द्व्यक्षरो वंषट्कारो द्विपाद्यजंमानः
पशुष्वेवोपरिंष्टात्प्रतिं तिष्ठति गायत्री पुंरोऽनुवाक्यां भवति
त्रिष्टुग्याज्यैषा वै सप्तपंदा शक्वंरी
यद्वा एतयां देवा अशिंक्षन्तदंशक्नुवन्य एवं वेदं शक्नोत्येव
यच्छिक्षंति ॥२॥

प्रजापंतिर्देवेभ्यों यज्ञान्व्यादिंशत्स आत्मन्नाज्यंमधत्त तं देवा
अब्रुवन्नेष वाव यज्ञो यदाज्यमप्येव नोत्रास्त्विति सोंऽब्रवीद्यजांन्व
आज्यंभागावुपं स्तृणानभि घांरयानिति तस्माद्यजन्त्याज्यंभागावुपं
स्तृणन्त्यभि घांरयन्ति ब्रह्मवादिनों वदन्ति
कस्मांत्सत्याद्यातयांमान्यन्यानिं हवीꣳष्ययांतयाममाज्यमितिं
प्राजापत्यमितिं ब्रूयादयांतयामा हि देवानांम्प्रजापंतिरिति
च्छन्दाꣳसि देवेभ्योऽपांक्रामन्न वोंऽभागानिं हव्यं वंक्ष्याम इति तेभ्यं
एतच्चंतुरवत्तमंधारयन्पुरोऽनुवाक्यांयै याज्यांयै देवतांयै वषट्काराय
यच्चंतुरवत्तं जुहोति च्छन्दाꣳस्येव तत्प्रीणाति तान्यंस्य प्रीतानिं
देवेभ्यों हव्यं वंहन्त्य ङ्गिरसो वा इत उंत्तमाः सुंवर्गं
लोकमांयन्तदृषंयो यज्ञवास्त्वंभ्यवायन्तेंऽपश्यन्पुरोडाशं कूर्मम्भूतꣳ
सर्पन्तं तमंब्रुवन्निन्द्रांय ध्रियस्व बृहस्पतंये ध्रियस्व विश्वेंभ्यो देवेभ्यों
ध्रियस्वेति स नाध्रियत तमंब्रुवन्नग्नयें ध्रियस्वेति सोंऽग्नयेंऽध्रियत
यदांग्नेयोंऽष्टाकंपालोऽमावास्यांयां च पौर्णमास्यां चांच्युतो भवंति
सुवर्गस्यं लोकस्याभिजिंत्यै तमंब्रुवन्कथाहांस्था

इत्यनुपात्तोऽभूवमित्यब्रवीद्यथाद्योऽनुपात्तोऽवार्च्छत्येवमवारमित्युपरिष्टादभ्यज्याधस्तादुपानक्ति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै सर्वाणि कपालान्यभि प्रथयति तावतः पुरोडाशानमुष्मिँल्लोकेऽभि जयति यो विदग्धः स नैर्ऋतो योऽशृतः स रौद्रो यः शृतः स सदेवस्तस्मादविदहता शृतंकृत्यः सदेवत्वाय भस्मनाभि वासयति तस्मान्माꣳसेनास्थि च्छन्नं वेदेनाभि वासयति तस्मात्केशैः शिरश्छन्नं प्रच्युतं वा एतदस्माꣳल्लोकादगतं देवलोकं यच्छृतꣳ हविरनभिघारितमभिघार्योद्वासयति देवत्रैवैनद्गमयति यद्येकं कपालं नश्येदेको मासः संवत्सरस्यानवेतः स्यादथ यजमानः प्र मीयेत यद्द्वे नश्येतां द्वौ मासौ संवत्सरस्यानवेतौ स्यातामथ यजमानः प्र मीयेत संख्यायोद्वासयति यजमानस्य गोपीथाय यदि नश्येदाश्विनं द्विकपालं निर्वपेद्द्यावापृथिव्यमेककपालमश्विनौ वै देवानाम्भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति द्यावापृथिव्य एककपालो भवत्यनयोर्वा एतन्नश्यति यन्नश्यत्यनयोरेवैनद्विन्दति प्रतिष्ठित्यै ॥३॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति स्फ्यमा दत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै शतभृष्टिरसि वानस्पत्यो द्विषतो वध इत्याह वज्रमेव तत्सꣳ श्यति भ्रातृव्याय प्रहरिष्यन्त्स्तम्बयजुर्हरत्येतावती वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भजति तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रिर्हरति त्रय इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यो निर्भजति तूष्णीं चतुर्थꣳ हरत्यपरिमितादेवैनं निर्भजत्युद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदप हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः परा भवन्ति
मूलं छिनत्ति भ्रातृव्यस्यैव मूलं छिनत्ति पितृदेवत्यातिखातेयतीं

खनति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मिता मा प्रतिष्ठायै खनति
यजमानमेव प्रतिष्ठां गमयति दक्षिणतो वर्षीयसीं करोति
देवयजनस्यैव रूपमकः पुरीषवतीं करोति प्रजा वै पशवः
पुरीषम्प्रजयैवैनम्पशुभिः पुरीषवन्तं करोत्यु त्तरम्परिग्राहम्परि
गृह्णात्येतावती वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं
निर्भज्यात्मन उत्तरम्परिग्राहम्परि गृह्णाति क्रूरमिव वा एतत्करोति
यद्वेदिं करोति धा असि स्वधा असीति योयुप्यते शान्त्यै प्रोक्षणीरा
सादयत्यापो वै रक्षोघ्नी रक्षसामपहत्यै
स्फ्यस्य वर्त्मन्त्सादयति यज्ञस्य संतत्यै यं द्विष्यात्तं
ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति ॥४॥

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यद्भिर्हवीꣳषि प्रौक्षीः केनाप इति ब्रह्मणेति
ब्रूयादद्भिर्ह्येव हवीꣳषि प्रोक्षति ब्रह्मणा इध्माबर्हिः प्रोक्षति
मेध्यमेवैनत्करोति वेदिम्प्रोक्षत्यृक्षा वा एषालोमकामेध्या
यद्वेदिर्मेध्यामेवैनां करोति दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेति
बर्हिरासाद्य प्रोक्षत्येभ्य एवैनल्लोकेभ्यः प्रोक्षति क्रूरमिव वा
एतत्करोति यत्खनत्यपो नि नयति शान्त्यै पुरस्तात्प्रस्तरं गृह्णाति
मुख्यमेवैनं करोती यन्तं गृह्णाति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितं
बर्हिः स्तृणाति प्रजा वै बर्हिः पृथिवी वेदिः प्रजा एव पृथिव्याम्प्रति
ष्ठापयत्य नतिदृश्नꣳ स्तृणाति प्रजयैवैनम्पशुभिरनतिदृश्नं
करोत्युत्तरम्बर्हिषः प्रस्तरꣳ सादयति प्रजा वै बर्हिर्यजमानः प्रस्तरो
यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति
तस्माद्यजमानोऽयजमानादुत्तरोऽन्तर्दधाति
व्यावृत्या अनक्ति हविष्कृतमेवैनꣳ सुवर्गं लोकं गमयति त्रेधानक्ति
त्रय इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्योऽनक्ति न प्रति शृणाति
यत्प्रतिशृणीयादनूर्ध्वम्भावुकं यजमानस्य स्यादुपरीव प्र

हरत्युतिपरीव हि सुवर्गो लोको नि यच्छति वृष्टिमेवास्मै नि यच्छति नात्यग्रम्प्र हरेद्यदत्यग्रम्प्रहरेदत्यासारिण्यध्वर्योर्नाशुका स्या न्न
पुरस्तात्प्रत्यस्येद्यत्पुरस्तात्प्रत्यस्येत्सुवर्गाल्लोकाद्यजमानम्प्रति नुदेत्प्राञ्चम्प्र हरति यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति
न विष्वञ्चं वि युयाद्यद्विष्वञ्चं वियुयात्स्त्र्यस्य जायेतो ध्र्वमुद्यौत्यूर्ध्वमिव हि पुꣳसः पुमानेवास्य जायते यत्स्फ्येन वोपवेषेण वा योयुप्येत स्तृतिरेवास्य सा
हस्तेन योयुप्यते यजमानस्य गोपीथाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं यज्ञस्य यजमान इति प्रस्तर इति तस्य क्व सुवर्गो लोक इत्याहवनीय इति ब्रूयाद्यत्प्रस्तरमाहवनीये प्रहरति यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति
वि वा एतद्यजमानो लिशते यत्प्रस्तरं यौयुप्यन्ते बर्हिरनु प्र हरति शान्त्या अनारम्भण इव वा एतर्ह्यध्वर्युः स ईश्वरो वेपनो भवितोर्ध्रुवासीतीमामभि मृशतीयं वै ध्रुवास्यामेव प्रति तिष्ठति न वेपनो भवत्य गा३नग्नीदित्याह यद्ब्रूयादगन्नग्निरित्यग्नावग्निं गमयेन्निर्यजमानꣳ सुवर्गाल्लोकाद्भजेदगन्नित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति ॥५॥

अग्नेस्त्रयो ज्यायाꣳसो भ्रातर आसन्ते देवेभ्यो हव्यं वहन्तः प्रामीयन्त सोऽग्निरबिभेदित्थं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति स निलायत सोऽपः प्राविशत्तं देवताः प्रैषमैच्छन्तम्मत्स्यः प्राब्रवीत्तमशपद्धियाधिया त्वा वध्यासुर्यो मा प्रावोच इति तस्मान्मत्स्यं धियाधिया घ्नन्ति शप्तो हि तमन्वविन्दन्तमब्रुवन्नुप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दात्तन्मे भ्रातृणाम्भागधेयमसदिति तस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि

स्कन्दति तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति परिधीन्परि दधाति रक्षसामपहत्यै
सꣳ स्पर्शयति रक्षसामनन्ववचाराय न पुरस्तात्परि दधात्यादित्यो ह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाꣳस्यपहन्त्यूर्ध्वे समिधावा दधात्युपरिष्टादेव रक्षाꣳस्यप हन्ति
यजुषान्यां तूष्णीमन्याम्मिथुनत्वाय द्वे आ दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै
ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यजेत यो यज्ञस्यार्त्या वसीयान्त्स्यादिति भूपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति स्कन्नमनु मन्त्रयेत यज्ञस्यैव तदार्त्या यजमानो वसीयान्भवति भूयसीर्हि देवताः प्रीणाति
जामि वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यदन्वञ्चौ पुरोडाशावुपाꣳशुयाजमन्तरा यजत्यजामित्वायाथो मिथुनत्वायाग्निरमुष्मिꣳल्लोक
आसीद्यमोऽस्मिन्ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यन्नाद्येन देवा अग्निमुपामन्त्रयन्त राज्येन पितरो यमं तस्मादग्निर्देवानामन्नादो यमः पितृणाꣳ राजा य एवं वेद प्र राज्यमन्नाद्यमाप्नोति तस्मा
एतद्भागधेयम्प्रायच्छन्यदग्नये स्विष्टकृतेऽवद्यन्ति यदग्नये स्विष्टकृतेऽवद्यति भागधेयेनैव तद्रुद्रꣳ समर्धयति सकृत्सकृदव द्यति सकृदिव हि रुद्र उत्तरार्धादव द्यत्येषा वै रुद्रस्य दिक्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते द्विरभि घारयति चतुरवत्तस्याप्त्यै पशवो वै पूर्वा आहुतय एष रुद्रो यदग्निर्यत्पूर्वा आहुतीरभि जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः स्यादतिहाय पूर्वा आहुतीर्जुहोति पशूनां गोपीथाय ॥६॥

मनुः पृथिव्या यज्ञियमैच्छत्स घृतं निषिक्तमविन्दत्सोऽब्रवीत्कोऽस्येश्वरो यज्ञेऽपि कर्तोरिति

तावब्रूताम्मित्रावरुणौ गोरेवावमीश्वरौ कर्तोः स्व इति तौ ततो गाꣳ समैरयताꣳ सा यत्रयत्र न्यक्रामत्ततो घृतमपीड्यत तस्माद्घृतपद्युच्यते तदस्यै जन्मो पहूतꣳ रथंतरꣳ सह पृथिव्येत्याहेयं वै रथंतरमिमामेव सहान्नाद्येनोप ह्वयत उपहूतं वामदेव्यꣳ सहान्तरिक्षेणेत्याह पशवो वै वामदेव्यं पशूनेव सहान्तरिक्षेणोप ह्वयत उपहूतम्बृहत्सह दिवेत्याहैरं वै बृहदिरामेव सह दिवोप ह्वयत उपहूताः सप्त होत्रा इत्याह होत्रा एवोप ह्वयत उपहूता धेनुः सहर्षभेत्याह मिथुनमेवोप ह्वयत उपहूतो भक्षः सखेत्याह सोमपीथमेवोप ह्वयत उपहूतां३ हो इत्याहात्मानमेवोप ह्वयत आत्मा ह्युपहूतानां वसिष्ठ इडामुप ह्वयते पशवो वा इडा पशूनेवोप ह्वयते चतुरुप ह्वयते चतुष्पादो हि पशवो मानवीत्याह मनुर्ह्येतामग्रेऽपश्यद्घृतपदीत्याह यदेवास्यै पदाद्घृतमपीड्यत तस्मादेवमाह मैत्रावरुणीत्याह मित्रावरुणौ ह्येनाꣳ समैरयतां ब्रह्म देवकृतमुपहूतमित्याह ब्रह्मैवोप ह्वयते दैव्या अध्वर्यव उपहूता उपहूता मनुष्या इत्याह देवमनुष्यानेवोप ह्वयते य इमं यज्ञमवान्ये यज्ञपतिं वर्धानित्याह यज्ञाय चैव यजमानाय चाशिषमा शास्त उपहूते द्यावापृथिवी इत्याह द्यावापृथिवी एवोप ह्वयते पूर्वजे ऋतावरी इत्याह पूर्वजे ह्येते ऋतावरी देवी देवपुत्रे इत्याह देवी ह्येते देवपुत्रे उपहूतोऽयं यजमान इत्याह यजमानमेवोप ह्वयत उत्तरस्यां देवयज्यायामुपहूतो भूयसि हविष्करण उपहूतो दिव्ये धामन्नुपहूत इत्याह प्रजा वा उत्तरा देवयज्या पशवो भूयो हविष्करणꣳ सुवर्गो लोको दिव्यं धामे दमसीदमसीत्येव यज्ञस्य प्रियं धामोप ह्वयते विश्वमस्य प्रियमुपहूतमित्याहाच्छम्बट्कारमेवोप ह्वयते ॥७॥

पशवो वा इडा स्वयमा दत्ते काममेवात्मना पशूनामा दत्ते न ह्यन्यः काममपशूनाम्प्रयच्छति वाचस्पतये त्वा हुतम्प्राश्नामीत्याह वाचमेव

भागधेयेन प्रीणाति सदसस्पतये त्वा हुतम्प्राश्नामीत्याह स्वगाकृत्यै चतुरवत्तम्भवति हविर्वै चतुरवत्तम्पशवश्चतुरवत्तं यद्धोता प्राश्नीयाद्धोतार्तिमार्च्छेद्यदग्नौ जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः स्याद्वाचस्पतये त्वा हुतम्प्राश्नामीत्याह परोऽक्षमेवैनञ्जुहोति सदसस्पतये त्वा हुतम्प्राश्नामीत्याह स्वगाकृत्यै प्राश्नन्ति तीर्थ एव प्राश्नन्ति दक्षिणां ददाति तीर्थ एव दक्षिणां ददाति

वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यन्मध्यतः प्राश्नन्त्यद्भिर्मार्जयन्त आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञँ सं तन्वन्ति देवा वै यज्ञाद्रुद्रमन्तरायन्त्स यज्ञमविध्यत्तं देवा अभि समगच्छन्त कल्पतां न इदमिति तेऽब्रुवन्त्स्विष्टं वै न इदम्भविष्यति यदिमँ राधयिष्याम इति तत्स्विष्टकृतः स्विष्टकृत्त्वं तस्याविद्धं निरकृन्तन्यवेन सम्मितं तस्माद्यवमात्रमव द्ये द्यज्ज्यायोऽवद्येद्रोपयेत्तद्यज्ञस्य यदुप च स्तृणीयादभि च घारयेदुभयतःसँश्वायि कुर्यादवदायाभि घारयति द्विः सम्पद्यते द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै यत्तिरश्चीनमतिहरेदनभिविद्धं यज्ञस्याभि विध्येदग्रेण परि हरति तीर्थेनैव परि हरति तत्पूष्णे पर्यहरन्तत्पूषा प्राश्य दतोऽरुणत्तस्मात्पूषा प्रपिष्टभागोऽदन्तको हि तं देवा अब्रुवन्वि वा अयमार्ध्यप्राशित्रियो वा अयमभूदिति तद्बृहस्पतये पर्यहरन्त्सोऽबिभेद्बृहस्पतिरित्थं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति स एतम्मन्त्रमपश्यत्सूर्यस्य त्वा चक्षुषा प्रति पश्यामीत्यब्रवीन्न हि सूर्यस्य चक्षुः किं चन हिनस्ति सोऽबिभेत्प्रतिगृह्णन्तम्मा हिँसिष्यतीति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो हस्ताभ्याम्प्रति गृह्णामीत्यब्रवीत्सवितृप्रसूत एवैनद्ब्रह्मणा देवताभिः प्रत्यगृह्णात्सोऽबिभेत्प्राश्नन्तम्मा हिँसिष्यतीत्यग्नेस्त्वास्येन प्राश्नामीत्यब्रवीन्न ह्यग्नेरास्यं किं चन हिनस्ति सोऽबिभेत्प्राशितम्मा

हिꣳसि ष्यतीति ब्राह्मणस्योदरेणेत्यब्रवीन्न हि ब्राह्मणस्योदरं किं चन हिनस्ति बृहस्पतेर्ब्रह्मणेति स हि ब्रह्मिष्ठोऽप वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति यः प्राशित्रम्प्राश्नात्यद्भिर्मार्जयित्वा प्राणान्त्सम्मृशतेऽमृतं वै प्राणा अमृतमापः प्राणानेव यथास्थानमुप ह्वयते ॥८॥

अग्नीध आ दधात्यग्निमुखानेवर्तून्प्रीणाति समिधमा दधात्युत्तरासामाहुतीनाम्प्रतिष्ठित्या अथो समिद्वत्येव जुहोति परिधीन्त्सम्मार्ष्टि पुनात्येवैना न्त्सकृत्सकृत्सम्मार्ष्टि पराङिव ह्येतर्हि यज्ञ श्चतुः सम्पद्यते चतुष्पादः पशवः पशूनेवाव रुन्द्धे ब्रह्मन्प्र स्थास्याम इत्याहात्र वा एतर्हि यज्ञः श्रितो यत्र ब्रह्मा यत्रैव यज्ञः श्रितस्तत एवैनमा रभते यद्धस्तेन प्रमीवेद्वेपनः स्याद्यच्छीर्ष्णा शीर्षक्तिमान्त्स्याद्यत्तूष्णीमासीतासम्प्रत्तो यज्ञः स्यात्प्र तिष्ठेत्येव ब्रूयाद्वाचि वै यज्ञः श्रितो यत्रैव यज्ञः श्रितस्तत एवैनꣳ सम्प्र यच्छति देव सवितरेतत्ते प्राहेत्याह प्रसूत्यै
बृहस्पतिर्ब्रह्मेत्याह स हि ब्रह्मिष्ठः स यज्ञम्पाहि स यज्ञपतिम्पाहि स माम्पाहीत्याह यज्ञाय यजमानायात्मने तेभ्य एवाशिषमा शास्तेऽनार्त्या आश्राव्याह
देवान्यजेति ब्रह्मवादिनो वदन्तीष्टा देवता अथ कतम एते देवा इति च्छन्दाꣳसीति ब्रूयाद्गायत्रीं त्रिष्टुभं जगतीमित्यथो खल्वाहुर्ब्राह्मणा वै च्छन्दाꣳसीति
तानेव तद्यजति देवानां वा इष्टा देवता आसन्नथाग्निर्नोदज्वलत्तं देवा आहुतीभिरनूयाजेष्वन्वविन्दन्यदनूयाजान्यजत्यग्निमेव तत्समिन्द्ध एतदुर्वै नामासुर आसीत्स एतर्हि यज्ञस्याशिषमवृङ्क्त यद्ब्रूयादेतदु द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येतदुमेवासुरं यज्ञस्याशिषं गमयेदिदं द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव यज्ञस्याशिषं गमयत्या ध्मे सूक्तवाकमुत

नमोवाकमित्याहेदमरात्स्मेति वावैतदाहो पश्रितो दिवः
पृथिव्योरित्याह द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञ उपश्रित ओमन्वती
तेऽस्मिन्यज्ञे यजमान द्यावापृथिवी स्तामित्याहाशिषमेवैतामा शास्ते
यद्ब्रूयात्सूपावसाना च स्वध्यवसाना चेति प्रमायुको यजमानः
स्याद्यदा हि प्रमीयतेऽथेमामुपावस्यति सूपचरणा च स्वधिचरणा
चेत्येव ब्रूयाद्वरीयसीमेवास्मै गव्यूतिमा शास्ते न प्रमायुको भवति
तयोराविद्यग्निरिद ँ हविरजुषतेत्याह या अयाड्म देवतास्ता
अरीरधामेति वावैतदाह यन्न निर्दिशेत्प्रतिवेशं यज्ञस्याशीर्गच्छेदा
शास्तेऽयं यजमानोऽसावित्याह निर्दिश्यैवैन ँ सुवर्गं लोकं
गमयत्या युरा शास्ते सुप्रजास्त्वमा शास्त इत्याहाशिषमेवैतामा
शास्ते सजातवनस्यामा शास्त इत्याह प्राणा वै सजाताः प्राणानेव
नान्तरैति तदग्निर्देवो देवेभ्यो वनते वयमग्नेर्मानुषा इत्याहाग्निर्देवेभ्यो
वनुते वयम्मनुष्येभ्य इति वावैतदाहे ह गतिर्वामस्येदं च नमो
देवेभ्य इत्याह याश्चैव देवता यजति याश्च न ताभ्य एवोभयीभ्यो
नमस्करोत्यात्मनोऽनार्त्यै ॥६॥

देवा वै यज्ञस्य स्वगाकर्तारं नाविन्दन्ते शम्युम्बार्हस्पत्यमब्रुवन्निमं
नो यज्ञ ँ स्वगा कुर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणै
यदेवाब्राह्मणोक्तोऽश्रद्दधानो यजातै सा मे यज्ञस्याशीरसदिति
तस्माद्यदब्राह्मणोक्तोऽश्रद्दधानो यजते शम्युमेव तस्य बार्हस्पत्यं
यज्ञस्याशीर्गच्छत्येतन्ममेत्यब्रवीत्किम्मे प्रजायाः इति योऽपगुरातै
शतेन यातयाद्यो निहनत्सहस्रेण यातयाद्यो लोहितं करवद्यावतः
प्रस्कद्य पा ँसून्त्संगृह्णात्तावतः संवत्सरान्पितृलोकं न प्र जानादिति
तस्माद्ब्राह्मणाय नाप गुरेत न नि हन्यान्न लोहितं कुर्यादेतावता
हैनसा भवति तच्छम्योरा वृणीमह इत्याह यज्ञमेव तत्स्वगा करोति
तच्छम्योरा वृणीमह इत्याह शम्युमेव बार्हस्पत्यम्भागधेयेन

समर्धयति
गातुं यज्ञाय गातुं यज्ञपतय इत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते सोमं यजति
रेत एव तद्दधाति त्वष्टारं यजति रेत एव हितं त्वष्टा रूपाणि वि
करोति देवानाम्पत्नीर्यजति मिथुनत्वायाग्निं गृहपतिं यजति
प्रतिष्ठित्यै जामि वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यदाज्येन प्रयाजा इज्यन्त
आज्येन पत्नीसंयाजा ऋचमनूच्य पत्नीसंयाजानामृचा
यजत्यजामित्वायाथो मिथुनत्वाय पङ्क्तिप्रायणो वै यज्ञः पङ्क्त्युदयनः
पञ्च प्रयाजा इज्यन्ते चत्वारः पत्नीसंयाजाः समिष्टयजुः पञ्चमं
पङ्क्तिमेवानु प्रयन्ति पङ्क्तिमनूद्यन्ति ॥१०॥

युक्ष्वा हि देवहूतमाँ अश्वाँ अग्ने रथीरिव । नि होता पूर्व्यः सदः
॥
उत नो देव देवाँ अच्छा वोचो विदुष्टरः । श्रद्विश्वा वार्या कृधि
॥
त्वँ ह यद्यविष्ठ्य सहसः सूनवाहुत । ऋतावा यज्ञियो भुवः ॥
अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः । मूर्धा कवी रयीणाम्
॥
तं नेमिमृभवो यथानमस्व सहूतिभिः । नेदीयो यज्ञमङ्गिरः ॥
तस्मै नूनमभिद्यवे वाचा विरूप नित्यया । वृष्णे चोदस्व सुष्टुतिम्
॥
कमु ष्विदस्य सेनयाग्नेरपाकचक्षसः । पणिं गोषु स्तरामहे ॥
मा नो देवानां विशः प्रस्नातीरिवोस्राः । कृशं न हासुरघ्नियाः ॥
मा नः समस्य दूढ्यः परिद्वेषसो अँहतिः ऊर्मिर्न नावमा वधीत्
॥
नमस्ते अग्न ओजसे गृणन्ति देव कृष्टयः अमैरमित्रमर्दय ॥
कुवित्सु नो गविष्टयेऽग्ने संवेषिषो रयिम् । उरुकृदुरु णस्कृधि ॥

मा नो अस्मिन्महाधने परा वर्ग्भारभृद्यथा । संवर्गꣳ सꣳ रयिं जय ॥
अन्यमस्मद्भिया इयमग्ने सिषक्तु दुच्छुना । वर्धा नो अमवच्छवः ॥
यस्याजुषन्नमस्विनः शमीमदुर्मखस्य वा । तं घेदग्निर्वृधावति ॥
परस्या अधि संवतोऽवराꣳ अभ्या तर । यत्राहमस्मि ताꣳ अव ॥
विद्मा हि ते पुरा वयमग्ने पितुर्यथावसः । अधा ते सुम्नमीमहे ।
य उग्र इव शर्यहा तिग्मशृङ्गो न वꣳसगः । अग्ने पुरो रुरोजिथ ॥
सखायः सं वः सम्यञ्चमिषꣳ स्तोमं चाग्नये । वर्षिष्ठाय
क्षितीनामूर्जो नप्त्रे सहस्वते ॥
सꣳसमिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ । इडस्पदे समिध्यसे स नो
वसून्या भर ॥
प्रजापते स वेद
सोमापूषणेमौ देवौ ॥११॥

उशन्तस्त्वा हवामह उशन्तः समिधीमहि । उशन्नुशत आ वह
पितृन्हविषे अत्तवे ॥
त्वꣳ सोम प्रचिकितो मनीषा त्वꣳ रजिष्ठमनु नेषि पन्थाम् । तव
प्रणीती पितरो न इन्दो देवेषु रत्नमभजन्त धीराः ॥
त्वया हि नः पितरः सोम पूर्वे कर्माणि चक्रुः पवमान धीराः ।
वन्वन्नवातः परिधीꣳरपोर्णु वीरेभिरश्वैर्मघवा भव नः ॥
त्वꣳ सोम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावापृथिवी आ ततन्थ । तस्मै
त इन्दो हविषा विधेम वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम् ॥
अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छत सदःसदः सदत सुप्रणीतयः । अत्ता
हवीꣳषि प्रयतानि बर्हिष्यथा रयिꣳ सर्ववीरं दधातन ॥
बर्हिषदः पितर ऊत्यर्वागिमा वो हव्या चकृमा जुषध्वम् । त आ
गतावसा शंतमेनाथास्मभ्यꣳ शं योररपो दधात ॥

आहम्पितॄन्त्सुविदत्राँ॒ अवित्सि नपातं च विक्रमणं च विष्णोः ।
बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्त इहागमिष्ठाः ॥
उपहूताः पितरः सोम्यासो बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु । त आ गमन्तु
त इह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु ते ऽवन्त्वस्मान् ॥
उदीरतामवर उत्परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः । असुं य
ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु ॥
इदम्पितृभ्यो नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ईयुः । ये पार्थिवे
रजस्या निषत्ता ये वा नूनँ॒ सुवृजनासु विक्षु ॥
अधा यथा नः पितरः परासः प्रत्नासो अग्न ऋतमाशुषाणाः ।
शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः क्षामा भिन्दन्तो अरुणीरप व्रन् ॥
यदग्ने कव्यवाहन पितॄन्यक्ष्यृतावृधः । प्र च हव्यानि वक्ष्यसि
देवेभ्यश्च पितृभ्य आ ॥
त्वमग्न ईडितो जातवेदो ऽवाड्ढव्यानि सुरभीणि कृत्वा । प्रादाः
पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवीँ॒षि ॥
मातली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिर्ऋक्वभिर्वावृधानः । याँ॒श्च
देवा वावृधुर्ये च देवान्त्स्वाहान्ये स्वधयान्ये मदन्ति इमं यम
प्रस्तरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः । आ त्वा मन्त्राः
कविशस्ता वहन्त्वेना राजन्हविषा मादयस्व ॥
अङ्गिरोभिरा गहि यज्ञियेभिर्यम वैरूपैरिह मादयस्व । विवस्वन्तँ॒
हुवे यः पिता तेऽस्मिन्यज्ञे बर्हिष्या निषद्य ॥
अङ्गिरसो नः पितरो नवग्वा अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः । तेषां
वयँ॒ सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम ॥१२॥
इति द्वितीयकाण्डे षष्ठः प्रपाठकः ॥६॥
इति द्वितीयकाण्डः

अथ तृतीयं काण्डम्

अथ तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः ॥१॥

प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति स तपोऽतप्यत स सर्पानसृजत
सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स द्वितीयमतप्यत स वयांस्यसृजत
सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स तृतीयमतप्यत स एतं
दीक्षितवादमपश्यत्तमवदत्ततो वै स प्रजा असृजत यत्तपस्तप्त्वा
दीक्षितवादं वदति प्रजा एव तद्यजमानः
सृजते यद्वै दीक्षितो ऽमेध्यं पश्यत्यपास्माद्दीक्षा क्रामति नीलमस्य
हरो व्यैत्यबद्धं
मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ुसे ज्योतिषां श्रेष्ठो दीक्षे मा मा
हासीरित्याह
नास्माद्दीक्षाऽप क्रामति नास्य नीलं न हरो व्यैति
यद्वै दीक्षितमभिवर्षति दिव्या आपोऽशान्ता ओजो बलं दीक्षां
तपोऽस्य निर्घ्नन्त्युन्दतीर्बलं धत्तौजो धत्त बलं धत्त मा मे दीक्षां मा
तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव सर्वमात्मन्धत्ते नास्यौजो बलं न दीक्षां न
तपो निर्घ्नन्त्यि ग्निर्वै दीक्षितस्य देवता सोऽस्मादेतर्हि तिर इव यर्हि
याति तमीश्वरं रक्षांसि हन्तोर्भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः
पुरएता ते अस्त्वित्याह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिस्तमेवान्वारभते स
एनं सं पारयत्ये दमगन्म देवयजनं पृथिव्या इत्याह
देवयजनं ह्येष पृथिव्या आगच्छति यो यजते
विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व इत्याह विश्वे ह्येतद्देवा जोषयन्ते
यद्ब्राह्मणा
ऋक्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्त इत्याहर्क्सामाभ्यां ह्येष यजुषा
सन्तरति यो यजते रायस्पोषेण समिषा मदेमेत्याहाशिषमेवैतामा
शास्ते ॥१॥

एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानाꣳ साम्राज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूता द्यो वै सोमꣳ राजानꣳ साम्राज्यं लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वानाꣳ साम्राज्यं छन्दाꣳसि खलु वै सोमस्य राज्ञः साम्राज्यो लोकः
पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभि मन्त्रयेत
साम्राज्यमेवैनं लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वानाꣳ साम्राज्यं
यो वै तानूनप्त्रस्य प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति
ब्रह्मवादिनो वदन्ति न प्राश्नन्ति न जुह्वत्यथ क्व तानूनप्त्रं प्रति तिष्ठतीति प्रजापतौ मनसीति ब्रूयात्त्रिरव जिघ्रेत्प्रजापतौ त्वा मनसि जुहोमीत्येषा वै तानूनप्त्रस्य प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति यो वा अध्वर्योः प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यतो मन्येतानभिक्रम्य होष्यामीति तत्तिष्ठन्ना श्रावयेदेषा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति
यदभिक्रम्य जुहुयात्प्रतिष्ठाया इयात्तस्मात्समानत्र तिष्ठता होतव्यं प्रतिष्ठित्यै
यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति स्रुग्वा अस्य स्वं वायव्यमस्य
स्वं चमसोऽस्य स्वं यद्वायव्यं वा चमसं
वानन्वारभ्याश्रावयेत्स्वादियात्तस्मादन्वारभ्याश्राव्यꣳ स्वादेव नैति
यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः सोमो भवत्यप्रतिष्ठितः स्तोमोऽप्रतिष्ठितान्युक्थान्यप्रतिष्ठितो यजमानोऽप्रतिष्ठितोऽध्वर्युर्वायव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसोऽस्य प्रतिष्ठा सोमः स्तोमस्य स्तोम उक्थानां ग्रहं वा गृहीत्वा चमसं वोन्नीय स्तोत्रमुपाकुर्यात्प्रत्येव सोमꣳ स्थापयति प्रति स्तोमं प्रत्युक्थानि प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युः ॥२॥

यज्ञं वा एतत्सं भरन्ति यत्सोमक्रयण्यै पदं यज्ञमुखꣳ हविर्धाने यर्हि हविर्धाने प्राची प्रवर्तयेयुस्तर्हि तेनाक्षमुपाञ्ज्याद्यज्ञमुख एव यज्ञमनु सं तनोति
प्राञ्चमग्निं प्र हरन्त्युत्पत्नीमा नयन्त्यन्वनाꣳसि प्र वर्तयन्त्यथ वा अस्यैष धिष्णियो हीयते सोऽनु ध्यायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा प्रजां पशून्यजमानस्य शमयितोर्यर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्चं नयन्ति तर्हि तस्य पशुश्रपणꣳ हरेत्तेनैवैनं भागिनं करोति यजमानो वा आहवनीयो यजमानं वा एतद्वि कर्षन्ते यदाहवनीयात्पशुश्रपणꣳहरन्ति स वैव स्यान्निर्मन्थ्यं वा कुर्याद्यजमानस्य सात्मत्वाय यदि पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य प्रत्याख्यायमव द्येत्सैव ततः प्रायश्चित्ति ये पशुं विमथ्नीरन्यस्तान्कामयेता र्तिमार्च्छेयुरिति कुविदङ्गेति नमोवृक्तिवत्यर्चाग्नीध्रे जुहुयान्नमोवृक्तिमेवैषां वृङ्क्ते ताजगार्तिमार्च्छन्ति ॥३॥

प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः ।
तस्मै प्रति प्र वेदय चिकित्वाꣳ अनु मन्यताम् ॥
इमं पशुं पशुपते ते अद्य बध्नाम्यग्ने सुकृतस्य मध्ये ।
अनु मन्यस्व सुयजा यजाम जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यम् ॥
प्रजानन्तः प्रति गृह्णन्ति पूर्वे प्राणमङ्गेभ्यः पर्याचरन्तम् ।
सुवर्गं याहि पथिभिर्देवयानैरोषधीषु प्रति तिष्ठा शरीरैः ॥
येषामीशे पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत च द्विपदाम् ।
निष्क्रीतोऽयं यज्ञियं भागमेतु रायस्पोषा यजमानस्य सन्तु ॥
ये बध्यमानमनु बध्यमाना अभ्यैक्षन्त मनसा चक्षुषा च ।
अग्निस्ताꣳ अग्रे प्र मुमोक्तु देवः प्रजापतिः प्रजया संविदानः ॥
य आरण्याः पशवो विश्वरूपा विरूपाः सन्तो बहुधैकरूपाः ।

वायुस्ताँ अग्ने प्र मुमोक्तु देवः प्रजापतिः प्रजया संविदानः ॥
प्रमुञ्चमाना ।२। भुवनस्य रेतो गातुं धत्त यजमानाय देवाः ।
उपाकृतँ शशमानं यदस्थाज्जीवं देवानामप्यैतु पाथः ॥
नाना प्राणो यजमानस्य पशुना यज्ञो देवेभिः सह देवयानः ।
जीवं देवानामप्यैतु पाथः सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः ॥
यत्पशुर्मायुमकृतोरो वा पद्भिराहते । अग्निर्मा तस्मादेनसो
विश्वान्मुञ्चत्वँहसः ॥
शमितार उपेतन यज्ञं देवेभिरिन्वितम् । पाशात्पशुं प्र मुञ्चत
बन्धाद्यज्ञपतिं परि ॥
अदितिः पाशं प्र मुमोक्त्वेतं नमः पशुभ्यः पशुपतये करोमि ।
अरातीयन्तमधरं कृणोमि यं द्विष्मस्तस्मिन्प्रति मुञ्चामि पाशम् ॥
त्वामु ते दधिरे हव्यवाहँ शृतंकर्तारमुत यज्ञियं च ।
अग्ने सदक्षः सतनुर्हि भूत्वाथ हव्या जातवेदो जुषस्व ॥
जातवेदो वपया गच्छ देवान्त्वँ हि होता प्रथमो बभूथ ।
घृतेन त्वं तनुवो वर्धयस्व स्वाहाकृतँ हविरदन्तु देवाः ॥
स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा ॥४॥

प्राजापत्या वै पशवस्तेषाँ रुद्रोऽधिपतिर्यदेताभ्यामुपाकरोति
ताभ्यामेवैनं प्रतिप्रोच्या लभत आत्मनोऽनाव्रस्काय
द्वाभ्यामुपाकरोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या उपाकृत्य पञ्च जुहोति
पाङ्क्ताः पशवः पशूनेवाव रुन्धे मृत्यवे वा एष नीयते यत्पशुस्तं
यदन्वारभेत प्रमायुको यजमानः स्यान्नाना प्राणो यजमानस्य
पशुनेत्याह व्यावृत्त्यै यत्पशुर्मायुमकृतेति जुहोति शान्त्यै शमितार
उपेतनेत्याह यथायजुरेवैत द्वपायां वा आह्रियमाणायामग्नेर्मेधोऽप
क्रामति त्वामु ते दधिरे हव्यवाहमिति वपामभि जुहोत्यग्नेरेव
मेधमव रुन्धेऽथो शृतत्वाय पुरस्तात्स्वाहाकृतयो वा अन्ये देवा

उपरिष्टात्स्वाहाकृतयोऽन्ये स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहेत्यभितो वपां जुहोति तानेवोभयान्प्रीणाति ॥५॥

यो वा अयथादेवतं यज्ञमुपचरत्या देवताभ्यो वृश्चयते पापीयान्भवति यो यथादेवतं न देवताभ्य आ वृश्चयते वसीयान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभि मृशेद्वैष्णव्या हविर्धानमाग्नेय्या स्रुचो वायव्यया वायव्यान्यैन्द्रिया सदो यथादेवतमेव यज्ञमुप चरति न देवताभ्य आ वृश्चयते वसीयान्भवति युनज्मि ते पृथिवीं ज्योतिषा सह युनज्मि वायुमन्तरिक्षेण ते सह युनज्मि वाचँ सह सूर्येण ते युनज्मि तिस्रो विपृचः सूर्यस्य ते अग्निर्देवता गायत्री च्छन्द उपाँशोः पात्रमसि सोमो देवता त्रिष्टुप्छन्दोऽन्तर्यामस्य पात्रमसीन्द्रो देवता जगती च्छन्द इन्द्रवायुवोः पात्रमसि बृहस्पतिर्देवतानुष्टुप्छन्दो मित्रावरुणयोः पात्रमस्यश्विनौ देवता पङ्क्तिश्छन्दोऽश्विनोः पात्रमसि सूर्यो देवता बृहती च्छन्दः शुक्रस्य पात्रमसि चन्द्रमा देवता सतोबृहती च्छन्दो मन्थिनः पात्रमसि विश्वे देवा देवतोष्णिहा च्छन्द आग्रयणस्य पात्रमसीन्द्रो देवता ककुच्छन्द उक्थानाम्पात्रमसि पृथिवी देवता विराट्छन्दो ध्रुवस्य पात्रमसि ॥६॥

इष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमानस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽर्ष्टुः क्षीयत आसन्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्याश्चिदभिशस्त्या इति पुरा प्रातरनुवाकाज्जुहुयादात्मन एव तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्म नह्यतेऽनार्त्यै संवेशाय त्वोपवेशाय त्वा गायत्रिया स्त्रिष्टुभो जगत्या अभिभूत्यै स्वाहा प्राणापानौ मृत्योर्मा पातम्प्राणापानौ मा मा हासिष्टं देवतासु वा एते प्राणापानयोर्व्यायच्छन्ते येषाँ सोमः समृच्छते संवेशाय त्वोपवेशाय त्वेत्याह च्छन्दाँसि वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरेवास्य

च्छन्दाँ᳚सि वृङ्क्ते प्रतिवन्त्याज्यानि भवन्त्यभिजित्यै मरुत्वतीः प्रतिपदो विजित्या उभे बृहद्रथन्तरे भवत इयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेवैनमन्तरैत्यद्य वाव रथंतरँ᳚ श्वो बृहदद्याश्वादेवैनमन्तरैति भूतं
वाव रथंतरम्भविष्यद्बृहद्भूताच्चैवैनम्भविष्यतश्चान्तरैति परिमितं वाव
रथंतरमपरिमितम्बृहत्परिमिताच्चैवैनमपरिमिताच्चान्तरैति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेताँ᳚ स
एतज्जमदग्निर्विहव्यमपश्यत्तेन वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृङ्क्त यद्विहव्यँ᳚ शस्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते यस्य भूयाँ᳚सो यज्ञक्रतव इत्याहुः स देवता वृङ्क्त इति यद्यग्निष्टोमः सोमः परस्तात्स्यादुक्थ्यं कुर्वीत यद्युक्थ्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीत यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृङ्क्ते वसीयान्भवति ॥७॥

निग्राभ्याः स्थ देवश्रुत आयुर्मे तर्पयत प्राणम्मे तर्पयतापानम्मे तर्पयत व्यानम्मे तर्पयत चक्षुर्मे तर्पयत श्रोत्रम्मे तर्पयत मनो मे तर्पयत वाचम्मे तर्पयतात्मानम्मे तर्पयताङ्गानि मे तर्पयत प्रजाम्मे तर्पयत पशून्मे तर्पयत गृहान्मे तर्पयत गणान्मे तर्पयत सर्वगणम्मा तर्पयत तर्पयत मा
गणा मे मा वि तृषन्नोषधयो वै सोमस्य विशो विशः खलु वै राज्ञः प्रदातोरीश्वरा ऐन्द्रः सोमोऽवीवृधं वो मनसा सुजाता ऋतप्रजाता भग इद्वः स्याम । इन्द्रेण देवीर्वीरुधः संविदाना अनु मन्यन्ताँ᳚ सवनाय सोममित्याहौषधीभ्य एवैनँ᳚ स्वायै विशः स्वायै देवतायै निर्याच्याभि षुणोति यो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य ।२। प्रथमोँ᳚शुः स्कन्दति स ईश्वर इन्द्रियं
वीर्यम्प्रजाम्पशून्यजमानस्य निर्हन्तोस्तमभि मन्त्रयेता मास्कान्त्सह

प्रजया सह रायस्पोषेणेन्द्रियम्मे वीर्यम्मा निर्वधीरित्याशिषमेवैतामा शास्त इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनामनिर्घाताय द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः । तृतीयं योनिमनु संचरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः ॥८॥

यो वै देवान्देवयशसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययशसेन देवयशस्येव देवेषु भवति मनुष्ययशसी मनुष्येषु यान्प्राचीनमाग्रयणाद्ग्रहान्गृह्णीयात्तानुपाꣳशु गृह्णीयाद्यानूर्ध्वाꣳस्तानुपब्दिमतो देवानेव तद्देवयशसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययशसेन देवयशस्येव देवेषु भवति मनुष्ययशसी मनुष्येष्व ग्निः प्रातःसवने पात्वस्मान्वैश्वानरो महिना विश्वशम्भूः । स नः पावको द्रविणं दधात्वायुष्मन्तः सहभक्षाः स्याम ॥ विश्वे देवा मरुत इन्द्रो अस्मानस्मिन्द्वितीये सवने न जह्युः । आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो वयं देवानाꣳ सुमतौ स्याम ॥
इदं तृतीयꣳ सवनं कवीनामृतेन ये चमसमैरयन्त । ते सौधन्वनाः सुवरानशानाः स्विष्टिं नो अभि वसीयो नयन्तु ॥
आयतनवतीर्वा अन्या आहुतयो हूयन्तेऽनायतना अन्या या आघारवतीस्ता आयतनवतीर्याः सौम्यास्ता अनायतना ऐन्द्रवायवमादायाघारमाघारयेदध्वरो यज्ञोऽयमस्तु देवा ओषधीभ्यः पशवे नो जनाय विश्वस्मै भूतायाध्वरोऽसि स पिन्वस्व घृतवद्देव सोमेति सौम्या एव तदाहुतीरायतनवतीः करोत्यायतनवान्भवति य एवं वेदाथो द्यावापृथिवी एव घृतेन व्युनत्ति ते व्युत्ते उपजीवनीये भवत उपजीवनीयो भवति
य एवं वेदै ष ते रुद्र भागो यं निरयाचथास्तं जुषस्व विदेगौपत्यꣳ रायस्पोषꣳसुवीर्यꣳ संवत्सरीणाꣳ स्वस्तिम् ॥
मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत्स नाभानेदिष्ठम्ब्रह्मचर्यं वसन्तं निरभजत्स

आगच्छत्सोऽब्रवीत्कथा मा निर्भागिति न त्वा
निर्भाक्षमित्यब्रवी दङ्गिरस इमे सत्त्रमासते ते ।४। सुवर्गं लोकं न
प्र जानन्ति तेभ्य इदम्ब्राह्मणम्ब्रूहि ते सुवर्गं लोकम्यन्तो य
एषाम्पशवस्ताँस्ते दास्यन्तीति तदेभ्योऽब्रवीत्ते सुवर्गं लोकं यन्तो
य एषाम्पशव आसन्तानस्मा अददु स्तम्पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र
आगच्छत्सोऽब्रवीन्मम वा इमे पशव इत्यदुर्वै मह्यमिमानित्यरवीन्न
वै तस्य त ईशत इत्यब्रवीद्यद्यज्ञवास्तौ हीयते मम वै तदिति
तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यँ सोऽब्रवीद्यज्ञे मा भजाथ ते पशून्नाभि
मँस्य इति तस्मा एतम्मन्थिनः सँस्रावमजुहोत्ततो वै तस्य रुद्रः
पशून्नाभ्यमन्यत यत्रैतमेवं विद्वान्मन्थिनः सँस्रावं जुहोति न तत्र
रुद्रः पशूनभि मन्यते ॥६॥

जुष्टो वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्पतये देवि वाक् । यद्वाचो
मधुमत्तस्मिन्मा धाः स्वाहा सरस्वत्यै ॥
ऋचा स्तोमँ समर्धय गायत्रेण रथंतरम् । बृहद्गायत्रवर्तनि ॥
यस्ते द्रप्स स्कन्दति यस्ते अँशुर्बाहुच्युतो धिषणयोरुपस्थात् ।
अध्वर्योर्वा परि यस्ते पवित्रात्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि ॥
यो द्रप्सो अँशुः पतितः पृथिव्याम्परिवापात्पुरोडाशात्करम्भात् ।
धानासोमान्मन्थिन इन्द्र शुक्रात्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि ॥
यस्ते द्रप्सो मधुमाँ इन्द्रियावान्त्स्वाहाकृतः पुनरप्येति देवान् ।
दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि ॥
अध्वर्युर्वा ऋत्विजाम्प्रथमो युज्यते तेन स्तोमो योक्तव्य
इत्याहुर्वागग्रेगा अग्र एत्वृजुगा देवेभ्यो यशो मयि दधती
प्राणान्पशुषु प्रजाम्मयि
च यजमाने चेत्याह वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्ति
वास्तु वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्ग्रहान्गृहीत्वा बहिष्पवमानँ

सर्पन्ति
पराञ्चो हि यन्ति पराचीभिः स्तुवत ॅ वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योप तिष्ठते यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवाक विष्णो त्वं नो अन्तमः शर्म यच्छ सहन्त्य । प्र ते धारा मधुश्चुत उत्सं दुह्रते अक्षित मित्याह यदेवास्य शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेनाप्याययति ॥१०॥

अग्निना रयिमश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे । यशसं वीरवत्तमम् ॥
गोमाँ अग्नेऽविमाँ अश्वी यज्ञो नृवत्सखा सदमिदप्रमृष्यः ।
इडावाँ एषो असुर प्रजावान्दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान् ॥
आ प्यायस्व
सं ते ॥
इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये । अस्माकमस्तु केवलः ॥
तन्नस्तुरीपमध पोषयित्नु देव त्वष्टर्वि रराणः स्यस्व । यतो वीरः

कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा जायते देवकामः ॥
शिवस्त्वष्टरिहा गहि विभुः पोष उत त्मना । यज्ञेयज्ञे न उदव ॥
पिशंगरूपः सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जायते देवकामः । प्रजां त्वष्टा वि ष्यतु नाभिमस्मे अथा देवानामप्येतु पाथः ॥
प्र णो देव्या नो दिवः ॥
पीपिवाँसँ सरस्वतः स्तनं यो विश्वदर्शतः । धुक्षीमहि प्रजामिषं
ये ते सरस्व ऊर्मयो मधुमन्तो घृतश्चुतः । तेषां ते सुम्नमीमहे ॥
यस्य व्रतम्पशवो यन्ति सर्वे यस्य व्रतमुपतिष्ठन्त आपः । यस्य व्रते पुष्टिपतिर्निविष्टस्तँ सरस्वन्तमवसे हुवेम ॥
दिव्यँ सुपर्णं वयसम्बृहन्तमपां गर्भं वृषभमोषधीनाम् । अभीपतो वृष्ट्या तर्पयन्तं तँ सरस्वन्तमवसे हुवेम ॥
सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि स्वसा । जुषस्व

हुव्यमाहुतम्प्रजां देवि दिदिड्ढि नः ॥
या सुपाणिः स्वङ्गुरिः सुषूमा बहुसूवरी । तस्यै विश्पत्नियै हुविः
सिनीवाल्यै जुहोतन ॥
इन्द्रं वो विश्वतस्परी न्द्रं नरः ॥
असितवर्णा हरयः सुपर्णा मिहो वसाना दिवमुत्पतन्ति । त
आववृत्रन्त्सदनानि कृत्वादित्पृथिवी घृतैर्व्युद्यते ॥
हिरण्यकेशो रजसो विसारेऽहिर्धुनिर्वात इव ध्रजीमान् ।
शुचिभ्राजा उषसो नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः ॥
आ ते सुपर्णा अमिनन्त एवैः कृष्णो नोनाव वृषभो यदीदम् ।
शिवाभिर्न स्मयमानाभिरागात्पतन्ति मिहः स्तनयन्त्यभ्रा ॥
वाश्रेव विद्युन्मिमाति वत्सं न माता सिषक्ति । यदेषां वृष्टिरसर्जि
॥
पर्वतश्चिन्महि वृद्धो बिभाय दिवश्चित्सानु रेजत स्वने वः ।
यत्क्रीडथ मरुतः
ऋष्टिमन्त आप इव सध्रियञ्चो धवध्वे ॥
अभि क्रन्द स्तनय गर्भमा धा उदन्वता परि दीया रथेन । दृतिँ सु
कर्ष विषितं न्यञ्चँ समा भवन्तूद्वता निपादाः ॥
त्वं त्या चिदच्युताग्ने पशुर्न यवसे । धामा ह यत्ते अजर वना
वृश्चन्ति शिक्वसः ॥
अग्ने भूरीणि तव जातवेदो देव स्वधावोऽमृतस्य धाम । याश्च
माया मायिनां विश्वमिन्व त्वे पूर्वीः सन्दधुः पृष्टबन्धो ॥
दिवो नो वृष्टिम्मरुतो ररीध्वम्प्र पिन्वत वृष्णो अश्वस्य धाराः ।
अर्वाङेतेन स्तनयित्नुनेह्यपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः ॥
पिन्वन्त्यपो मरुतः सुदानवः पयो घृतवद्विदथेष्वाभुवः । अत्यं न
मिहे वि नयन्ति वाजिनमुत्सं दुहन्ति स्तनयन्तमक्षितम् ॥
उदप्रुतो मरुतस्ताँ इयर्त वृष्टिं ये विश्वे मरुतो जुनन्ति । क्रोशाति

गर्दा कुन्यैव तुन्ना पेरुँ तुञ्जाना पत्यैव जाया ॥
घृतेन द्यावापृथिवी मधुना समुन्दत पयस्वतीः कृणुताप ओषधीः ।
ऊर्जं च तत्र सुमतिं चं पिन्वथ यत्रा नरो मरुतः सिञ्चथा मधु ॥
उदु त्यं चित्रम् ॥
और्वभृगुवच्छुचिमप्रवानुवदा हुवे । अग्निँ समुद्रवाससम् ॥
आ सवँ संवितुर्यथा भर्गस्येव भुजिँ हुवे । अग्निँ
समुद्रवाससम् ॥
हुवे वातस्वनं कविम्पुर्जन्यक्रन्द्यँ सहः । अग्निँ समुद्रवाससम्
॥११॥

इति तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः ॥१॥

अथ तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः ॥२॥

यो वै पवमानानामन्वारोहान्विद्वान्यजतेऽनु पवमानाना रोहति न
पवमानेभ्योऽव च्छिद्यते
श्येनोऽसि गायत्रच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा सं पारय
सुपर्णोऽसि त्रिष्टुप्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा सं पारय
सघासि जगतीच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा सं पारयेत्याहै ते
वै पवमानानामन्वारोहास्तान्य एवं विद्वान्यजतेऽनु पवमानाना
रोहति न पवमानेभ्योऽव च्छिद्यते
यो वै पवमानस्य सन्ततिं वेद सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते
पशुमान्भवति विन्दते प्रजां पवमानस्य ग्रहा गृह्यन्तेऽथ वा
अस्यैतेऽगृहीता द्रोणकलश आधवनीयः
पूतभृत्तान्यदगृहीत्वोपाकुर्यात्पवमानं वि च्छिन्द्यात्तं
विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु वि च्छिद्येतो पयामगृहीतोऽसि
प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभि मृशेदिन्द्राय त्वेत्याधवनीयं
विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतं पवमानमेव तत्सं तनोति

सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते पशुमान्भवति विन्दते प्रजाम्
॥१॥

त्रीणि वाव सवनान्यथ तृतीयꣳ सवनमव लुम्पन्त्यनꣳशु कुर्वन्त
उपाꣳशुꣳ हुत्वोपाꣳशुपात्रेऽꣳशुमवास्य तं तृतीयसवनेऽपिसृज्याभि
षुणुयाद्यदाप्याययति तेनाꣳशुमद्यदभिषुणोति तेनर्जीषि सर्वाण्येव
तत्सवनान्यꣳशुमन्ति शुक्रवन्ति समावद्वीर्याणि करोति
द्वौ समुद्रौ विततावजूर्यौ पर्यावर्तेते जठरेव पादाः ।
तयोः पश्यन्तो अति यन्त्यन्यमपश्यन्तः सेतुनाति यन्त्यन्यम् ॥
द्वे द्रधसी सतती वस्त एकः केशी विश्वा भुवनानि विद्वान् ।
तिरोधायैत्यसितं वसानः शुक्रमा दत्ते अनुहाय जार्यै ॥
देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एतं
महायज्ञमपश्यन्तमतन्वताग्निहोत्रं व्रतमकुर्वत तस्माद्द्विव्रतः
स्याद्द्विर्ह्यग्निहोत्रं जुह्वति पौर्णमासं यज्ञमग्नीषोमीयं
पशुमकुर्वत दार्श्यं यज्ञमाग्नेयं पशुमकुर्वत वैश्वदेवं
प्रातःसवनमकुर्वत वरुणप्रघासान्माध्यन्दिनꣳ सवनꣳ
साकमेधान्पितृयज्ञं त्र्यम्बकाꣳस्तृतीयसवनमकुर्वत तमेषामसुरा
यज्ञमन्ववाजिगाꣳसन्तं नान्ववायन्तेऽब्रुवन्नध्वर्तव्या वा इमे देवा
अभूवन्निति तदध्वरस्याध्वरत्वं ततो देवा अभवन्परासुरा य एवं
विद्वान्त्सोमेन यजते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति ॥२॥

परिभूरग्निं परिभूरिन्द्रं परिभूर्विश्वान्देवान्परिभूर्माꣳ सह ब्रह्मवर्चसेन
स नः पवस्व शं गवे शं जनाय शमर्वते शꣳ
राजन्नोषधीभ्योऽच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य रायस्पोषस्य
ददितारः स्याम ।
तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय तस्य त इदमुन्मृजे ॥

प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वा पाणाय व्यानाय वाचे
दक्षक्रतुभ्यां चक्षुर्भ्यां मे वर्चोदौ वर्चसे पवेथाँ
श्रोत्रायात्मनेऽङ्गेभ्य आयुषे वीर्याय विष्णो रिन्द्रस्य विश्वेषां देवानां
जठरमसि वर्चोदा मे वर्चसे पवस्व कोऽसि को नाम कस्मै त्वा
काय त्वा यं त्वा सोमेनातीतृपं यं त्वा सोमेनामीमदँ सुप्रजाः
प्रजया भूयासँ सुवीरो वीरैः सुवर्चा वर्चसा सुपोषः पोषै विश्वेभ्यो
मे रूपेभ्यो वर्चोदा वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय
तस्य त इदमुन्मृजे ॥
बुभूषन्नवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स
एनं तृप्तो भूत्याभि पवते ब्रह्मवर्चसकामोऽवेक्षेतैष वै पात्रियः
प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तो ब्रह्मवर्चसेनाभि
पवत आमयाव्यवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव
तर्पयति स एनं तृप्त आयुषाभि पवतेऽभिचरन्नवेक्षेतैष वै पात्रियः
प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तः प्राणापानाभ्यां
वाचो दक्षक्रतुभ्यां चक्षुर्भ्याँ श्रोत्राभ्यामात्मनो ऽङ्गेभ्य
आयुषोऽन्तरेति ताजक्प्र धन्वति ॥३॥

स्फ्यः स्वस्तिर्विघनः स्वस्तिः पर्शुर्वेदिः परशुर्नः स्वस्तिः ।
यज्ञिया यज्ञकृतः स्थ ते मास्मिन्यज्ञ उप ह्वयध्व मुप मा
द्यावापृथिवी ह्वयेता मुपास्तावः कलशः सोमो अग्निरुप देवा उप
यज्ञ उप मा होत्रा उपहवे ह्वयन्तां
नमोऽग्नये मखघ्ने मखस्य मा यशोऽर्यादित्याहवनीयमुप तिष्ठते यज्ञो
वै मखो
यज्ञं वाव स तद्हन्तस्मा एव नमस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनोऽनार्त्यै
नमो रुद्राय मखघ्ने नमस्कृत्या मा पाहीत्याग्नीध्रं तस्मा एव
नमस्कृत्य सदः

सर्पत्यात्मनोऽनार्त्यै
नम इन्द्राय मखघ्न ईन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधीरिति
होत्रीयमाशिषमेवैतामा शास्त इन्द्रियस्य वीर्यस्यानिर्घाताय या वै
देवताः सदस्यार्तिमार्पयन्ति यस्ता विद्वान्प्रसर्पति न
सदस्यार्तिमार्च्छति नमोऽग्नये मखघ्न इत्याहैता वै देवताः
सदस्यार्तिमार्पयन्ति ता य एवं विद्वान्प्रसर्पति न सदस्यार्तिमार्च्छति
दृढे स्थः शिथिरे समीची माँहसस्पातँ सूर्यो मा देवो
दिव्यादँहसस्पातु वायुरन्तरिक्षादग्निः पृथिव्या यमः पितृभ्यः
सरस्वती मनुष्येभ्यो देवी द्वारौ मा मा सं ताप्तं नमः सदसे नमः
सदसस्पतये नमः सखीनां पुरोगाणां चक्षुषे नमो दिवे नमः पृथिव्या
अहे दैधिषव्योदतस्तिष्ठान्यस्य सदने सीद योऽस्मत्पाकतर उन्निवत
उदुद्वतश्च गेषं पातं मा द्यावापृथिवी अद्याह्नः सदो वै प्रसर्पन्तं
पितरोऽनु प्र सर्पन्ति त एनमीश्वरा हिँसितोः सदः प्रसृप्य दक्षिणार्धं
परेक्षेतागन्त पितरः पितृमानहं युष्माभिर्भूयासँ सुप्रजसो मया यूयं
भूयास्तेति तेभ्य एव नमस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनोऽनार्त्यै ॥४॥

भक्षेहि मा विश दीर्घायुत्वाय शन्तनुत्वाय रायस्पोषाय वर्चसे
सुप्रजास्त्वायेहि वसो पुरोवसो प्रियो मे हृदोऽस्य श्विनोस्त्वा
बाहुभ्याँ सघ्यासं
नृचक्षसं त्वा देव सोम सुचक्षा अव ख्येषं मन्द्राभिभूतिः केतुर्यज्ञानां
वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यतु मन्द्रा स्ववर्वाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णी
वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यत्वेहि वश्वचर्षणे
शम्भूर्मयोभूः स्वस्ति मा हरिवर्ण प्र चर क्रत्वे दक्षाय रायस्पोषाय
सुवीरतायै
मा मा राजन्वि बीभिषो मा मे हार्दि त्विषा वधीः । वृषणे
शुष्मायायुषे वर्चसे ॥

वसुमद्गणस्य सोम देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रच्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशꣳसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि रुद्रवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यन्दिनस्य सवनस्य त्रिष्टुप्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशꣳसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयाम्या दित्यवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य जगतीच्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशꣳसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि ॥
आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णियम् । भवा वाजस्य सङ्गथे ॥
हिन्व मे गात्रा हरिवो गणान्मे मा वि तीतृषः । शिवो मे सप्तर्षीनुप तिष्ठस्व मा मेवाङ्नाभिमति गाः ॥
अपाम सोमममृता अभूमादर्श्म ज्योतिरविदाम देवान् ।
किमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य ॥
यन्म आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहाजातवेदा विचर्षणिः ।
पुनरग्निश्चक्षुरदात्पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः ।
पुनर्मे अश्विना युवं चक्षुरा धत्तमक्ष्योः ॥
इष्टयजुषस्ते देव सोम स्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्य हरिवत इन्द्रपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि ॥
आपूर्याः स्था मा पूरयत प्रजया च धनेन च ॥
एतत्ते तत ये च त्वामन्वे तत्ते पितामह प्रपितामह ये च त्वामन्व त्र पितरो यथाभागं मन्दध्वं
नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शुष्माय नमो वः पितरो जीवाय नमो वः पितरः
स्वधायै नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरो घोराय पितरो नमो वो
य एतस्मिꣳल्लोके स्थ युष्माꣳस्तेऽनु येऽस्मिꣳल्लोके मां तेऽनु य

एतस्मिँल्लोके स्थ यूयं तेषां वसिष्ठा भूयास्त येऽस्मिँल्लोकेऽहं तेषां वसिष्ठो भूयासं
प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि परि ता बभूव

यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम् ॥
देवकृतस्यैनसोऽवयजनमसि मनुष्यकृतस्यैनसोऽवयजनमसि
पितृकृतस्यैनसोऽवयजनमस्यप्सु धौतस्य सोम देव ते नृभिः
सुतस्येष्टयजुषः स्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्य यो भक्षो अश्वसनिर्यो
गोसनिस्तस्य ते पितृभिर्भक्षंकृतस्योपहूतस्योपहूतो भक्षयामि ॥५॥

महीनां पयोऽसि विश्वेषां देवानां तनूर्ऋध्यासमद्य पृषतीनां ग्रहं
पृषतीनां ग्रहोऽसि विष्णोर्हृदयमस्येकमिष विष्णुस्त्वानु वि चक्रमे
भूतिर्दध्ना घृतेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमा
गम्याज्ज्योतिरसि वैश्वानरं पृश्निये दुग्धं
यावती द्यावापृथिवी महित्वा यावच्च सप्त सिन्धवो वितस्थुः ।
तावन्तमिन्द्र ते ग्रहꣳ सहोर्जा गृह्णाम्यस्तृतम् ॥
यत्कृष्णशकुनः पृषदाज्यमवमृशेच्छूद्रा अस्य प्रमायुकाः
स्युर्यच्छ्वावमृशेच्चतुष्पादोऽस्य पशवः प्रमायुकाः
स्युर्यत्स्कन्देद्यजमानः प्रमायुकः स्यात्पशवो वै पृषदाज्यं पशवो वा
एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यꣳ स्कन्दति यत्पृषदाज्यं पुनर्गृह्णाति
पशूनेवास्मै पुनर्गृह्णाति प्राणो वै पृषदाज्यं प्राणो वा
एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यꣳ स्कन्दति यत्पृषदाज्यं पुनर्गृह्णाति
प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति
हिरण्यमवधाय गृह्णात्यमृतं वै हिरण्यं प्राणः पृषदाज्यममृतमेवास्य
प्राणे दधाति शतमानं भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय
आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यश्वमव घ्रापयति प्राजापत्यो वा अश्वः

प्राजापत्यः प्राणः स्वादेवास्मै योनैः प्राणं निर्मिमीते वि वा एतस्यं यज्ञश्छिंद्यते यस्यं पृषदाज्यँ स्कन्दंति वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञँ सं तंनोति ॥६॥

देवं सवितरेतत्ते प्राह तत्प्र चं सुव प्र चं यज बृहस्पतिर्ब्रह्मायुंष्मत्या ऋचो मा गांत तनूपात्साम्नः सत्या वं आशिषः सन्तु सत्या आकूंतय ऋतं चं सत्यं चं वदत स्तुत देवस्यं सवितुः प्रसवे स्तुतस्यं स्तुतमस्यूर्जं मह्यँ स्तुतं दुंहामा मां स्तुतस्यं स्तुतं गंम्या च्छस्त्रस्यं शस्त्रमस्यूर्जं मह्यँ शस्त्रं दुंहामा मां शस्त्रस्यं शस्त्रं गंम्यादि न्द्रियावन्तो वनामहे धुक्षीमहिं प्रजामिषम् ॥
सा मैं सत्याशीर्देवेषु भूयाद्ब्रह्मवर्चसं मागंम्यात् ॥
यज्ञो बंभूव स आ बंभूव स प्र जंज्ञे स वांवृधे ।
स देवानामधिंपतिर्बभूव सो अस्माँ अधिंपतीन्करोतु वयँ स्यांम पतंयो रयीणाम् ॥
यज्ञो वा वै यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा यज्ञं दुंहे स यः स्तुंतशस्त्रयोर्दोहमविंद्वान्यजंते तं यज्ञो दुंहे स इष्ट्वा पापीयान्भवति य एंनयोर्दोहं विद्वान्यजंते स यज्ञं दुंहे
स इष्ट्वा वसीयान्भवति स्तुतस्यं स्तुतमस्यूर्जं मह्यँ स्तुतं दुंहामा मां स्तुतस्यं स्तुतं गंम्याच्छस्त्रस्यं शस्त्रमस्यूर्जं मह्यँ शस्त्रं दुंहामा मां शस्त्रस्यं शस्त्रं गंम्यादित्याहैष वै स्तुंतशस्त्रयोर्दोहस्तं य एवं विद्वान्यजंते दुह एव यज्ञमिष्ट्वा वसीयान्भवति ॥७॥

श्येनाय पत्वंने स्वाहा वट्स्वयमंभिगूर्ताय नमो विष्टम्भाय धर्मणे स्वाहा वट्स्वयमंभिगूर्ताय नमः परिधये जनप्रथनाय स्वाहा वट्स्वयमंभिगूर्ताय नमं ऊर्जे होत्राणाँ स्वाहा वट्स्वयमंभिगूर्ताय नमः पयंसे होत्राणाँ स्वाहा वट्स्वयमंभिगूर्ताय नमः प्रजापतये

मन॑वे स्वाहा वट्स्वयम॑भिगूर्ताय नम॑ ऋतम॑तपाः सुवर्वाट्स्वाहा
वट्स्वयम॑भिगूर्ताय नम॑
स्तृम्पन्ता॑ होत्रा मधो॑र्घृतस्य॑
यज्ञप॑तिमृष॑य एन॑साहुः
प्रजा निर्भ॑क्ता अनुतप्यमा॑ना मधव्यौ॑ स्तोकावप तौ र॑राध
सं नस्ताभ्यां॑ सृजतु विश्वक॑र्मा
घोरा ऋष॑यो नमो॑ अस्त्वेभ्यः ।
चक्षु॑ष एषां मन॑सश्च सन्धौ बृहस्पत॑ये महि षद्द्युमन्नमः॑ ।
नमो॑ विश्वक॑र्मणे स उ॑ पात्वस्मा
न॑नन्यान्त्सो॑मपान्मन्य॑मानः ।
प्राणस्य॑ विद्वान्त्स॑मरे न धीर एन॑श्चकृवान्महि॑ बद्ध ए॑षाम् ॥
तं वि॑श्वकर्मन्प्र मु॑ञ्चा स्वस्तये
ये भक्षय॑न्तो न वसू॑न्यानृहुः ।
यानग्नयो॒ऽन्वत॑प्यन्त धिष्णि॑या इयं तेषा॑मवया दुरि॑ष्ट्यै स्वि॑ष्टिं नस्तां
कृ॑णोतु विश्वक॑र्मा ॥
नमः॑ पितृभ्यो॑ अभि ये नो अख्य॑न्यज्ञकृतो॑ यज्ञका॑माः सुदेवा
अ॑कामा वो दक्षि॑णां न नी॑निम मा नस्तस्मादेन॑सः पापयिष्ट ।
याव॑न्तो वै स॑दस्या॑स्ते सर्वे॑ दक्षिण्या॑स्तेभ्यो यो दक्षि॑णां न
नयेदैभ्यो॑ वृश्चेत यद्वै॑श्वकर्मणानि॑ जुहोति॑ सदस्या॑नेव तत्प्री॑णात्य
स्मे दे॑वासो वपु॑षे चिकित्सत यमाशिरा दम्प॑ती वामम॑श्नुतः ।
पुमा॑न्पुत्रो जा॑यते विन्दते वस्वथ विश्वे॑ अरपा ए॑धते गृहः ॥
आशीर्दा॑या दम्प॑ती वामम॑श्नुतामरि॑ष्टो राय॑ः सचता॑ समो॑कसा ।
य आसि॑चत्सं॑दु॑ग्धं कुम्भ्या सहेष्टेन यामन्नम॑तिं जहातु सः ॥
सर्पिर्ग्री॑वी पीव॑र्यस्य जाया पीवा॑नः पुत्रा अकृ॑शासो अस्य ।
सहजा॑निर्यः सु॑मखस्यमा॑न इन्द्रा॑याशिर॑ सह कुम्भ्यादा॑त् ॥
आशीर्म ऊर्जमुत सु॑प्रजास्त्वमिषं॑ दधातु द्रवि॑ण॑ सव॑र्चसम् ।

सुञ्जयन्क्षेत्राणि सहसाहमिन्द्र कृण्वानो अन्याँ अधरान्त्सपत्नान् ॥
भूतमसि भूते मा धा मुखमसि मुखं भूयासं
द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परि गृह्णामि विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः ।५।
प्र च्यावयन्तु दिवि देवान्दृँहान्तरिक्षे वयाँसि पृथिव्यां
पार्थिवान्ध्रुवं ध्रुवेण हविषाव सोमं नयामसि । यथा नः
सर्वमिज्जगदयक्ष्मँ सुमना असत् ॥
यथा न इन्द्र इद्विशः केवलीः सर्वाः समनसः करत् ।
यथा नः सर्वा इद्दिशोऽस्माकं केवलीरसन् ॥८॥

यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयत्युक्थशा इत्याह
प्रातःसवनं प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यक्षराणि त्रिपदा गायत्री गायत्रं
प्रातःसवनं गायत्रियैव प्रातःसवने वज्रमन्तर्धत्त उक्थं वाचीत्याह
माध्यन्दिनँ सवनं प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि चतुष्पदा
त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं माध्यन्दिनँ सवनं त्रिष्टुभैव माध्यन्दिने सवने
वज्रमन्तर्धत्त उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्य
सप्तैतान्यक्षराणि सप्तपदा शक्वरी शाक्वरो वज्रो वज्रेणैव
तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्ते ब्रह्मवादिनो वदन्ति
स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनं प्रतिगरे छन्दाँसि सम्पादयेत्तेजः
प्रातःसवन आत्मन्दधीतेन्द्रियं माध्यन्दिने सवने पशूँस्तृतीयसवन
इत्यु क्थशा इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यक्षराणि
त्रिपदा गायत्री गायत्रं प्रातःसवनं प्रातःसवन एव प्रतिगरे छन्दाँसि
सं पादयत्यथो तेजो वै गायत्री तेजः प्रातःसवनं तेज एव प्रातःसवन
आत्मन्धत्त उक्थं वाचीत्याह माध्यन्दिनँ सवनं प्रतिगीर्य
चत्वार्येतान्यक्षराणि चतुष्पदा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं माध्यन्दिनँ सवनं
माध्यन्दिन एव सवने प्रतिगरे छन्दाँसि सं पादयत्यथो इन्द्रियं वै
त्रिष्टुगिन्द्रियं माध्यन्दिनँ सवनमिन्द्रियमेव माध्यन्दिने सवन

आ॒त्मन्ध॑त्त उ॒क्थं वा॒चीन्द्रा॒येत्या॑ह तृतीयसव॒नं प्र॑ति॒गीर्य स॒प्तैतान्य॒क्षरा॑णि स॒प्तप॑दा॒ शक्व॑री शाक्व॒राः प॒शवो॒ जाग॑तं तृतीयसव॒नं तृ॑तीयसव॒न ए॒व प्र॑तिग॒रे छन्दाꣳसि॒ सं पा॑दय॒त्यथो॑ प॒शवो॒ वै जग॑ती प॒शव॑स्तृतीयसव॒नं प॒शूने॒व तृ॑तीयसव॒न आ॒त्मन्ध॑त्ते॒ यद्वै होता॑ध्व॒र्युम॑भ्या॒ह्वय॑त आ॒व्य॑मस्मिन्दधा॒ति तद्यन्नापहनी॑त पु॒रास्य॑ संवत्स॒राद्गृह आ वे॑वीर॒ञ्छोꣳसा॒ मोद॑ इ॒वेति॑ प्र॒त्याह्व॑यते॒ तेनै॒व तदप॑ हते॒ यथा॒ वा आय॑तां प्र॒तीक्ष॑त ए॒वम॑ध्व॒र्युः प्र॑तिग॒रं प्रती॑क्षते॒ यद॑भिप्रतिगृ॒णीयाद्यथाय॑तया समृ॒च्छते॑ ता॒दृगे॒व त॒द्यद॑र्ध॒र्चाल्लुप्येत॒ यथा॒ धाव॑द्भ्यो॒ हीय॑ते ता॒दृगे॒व तत्प्र॒बाहु॒ग्वा ऋ॒त्विजा॑मु॒द्गी॒था उ॑द्गी॒थ ए॒वोद्गा॑तृ॒णामृ॒चः प्र॑ण॒व उ॑क्थश॒ꣳसिनां॑ प्रतिग॒रो॑ऽध्वर्यू॒णां य ए॒वं वि॒द्वान्प्र॑तिगृ॒णात्य॑न्ना॒द ए॒व भ॑व॒त्यास्य॑ प्र॒जायां॑ वा॒जी जा॑यत इ॒यं वै होता॒साव॑ध्व॒र्युर्यदासी॑नः शꣳस॑त्य॒स्या ए॒व तद्धोता॒ नैत्यास्त॑ इ॒व हीयमथो॑ इ॒मामे॒व तेन॒ यज॑मानो दुहे॒ यत्तिष्ठ॑न्प्रतिगृ॒णात्य॒मुष्या॑ ए॒व तद॑ध्व॒र्युर्नैति॒ तिष्ठ॑तीव॒ ह्य॑सावथो॑ अ॒मूमे॒व तेन॒ यज॑मानो दुहे॒ यदासी॑नः शꣳस॑ति॒ तस्मा॑दि॒तः प्र॑दानं दे॒वा उप॑ जीवन्ति॒ यत्तिष्ठ॑न्प्रतिगृ॒णाति॒ तस्मा॑द॒मुतः॑ प्रदानं मनु॒ष्या॑ उप॑ जीवन्ति॒ यत्प्राङासी॑नः शꣳस॑ति प्र॒त्यङ्तिष्ठ॑न्प्रतिगृ॒णाति॒ तस्मा॑त्प्रा॒चीन॒ꣳ रेतो॑ धीयते प्र॒तीचीः॑ प्र॒जा जा॑यन्ते॒ यद्वै होता॑ध्व॒र्युम॑भ्या॒ह्वय॑ते॒ वज्र॑मे॒नम॒भि प्र व॑र्तयति॒ परा॒ङा व॑र्तते॒ वज्र॑मे॒व तन्नि क॑रोति ॥६॥

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि वाक्ष॒सद॑सि वा॒क्पाभ्यां॑ त्वा क्रतु॒पाभ्या॑म॒स्य य॒ज्ञस्य॑ ध्रु॒वस्याध्य॑क्षाभ्यां गृह्णाम्यु॒ पया॒मगृ॑हीतो ऽस्यृत॒सद॑सि चक्षु॒ष्पाभ्यां॑ त्वा क्रतु॒पाभ्या॑म॒स्य य॒ज्ञस्य॑ ध्रु॒वस्याध्य॑क्षाभ्यां गृह्णाम्यु॒ पया॒मगृ॑हीतोऽसि श्रु॒तसद॑सि श्रोत्र॒पाभ्यां॑ त्वा क्रतु॒पाभ्या॑म॒स्य य॒ज्ञस्य॑ ध्रु॒वस्याध्य॑क्षाभ्यां गृह्णामि दे॒वेभ्य॑स्त्वा वि॒श्वदे॑वेभ्यस्त्वा॒ विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्यो॒ विष्णा॑वुरुक्रमै॒ष ते सोम॒स्तꣳ

रक्षस्व तं ते दुश्चक्षा मावख्य न्मयि वसुः पुरोवसुर्वाक्पा वाचं मे पाहि मयि वसुर्विदद्वसुश्चक्षुष्पाश्चक्षुर्मे पाहि मयि वसुः संयद्वसुः श्रोत्रपाः श्रोत्रम्मे पाहि
भूरसि श्रेष्ठो रश्मीनाम्प्राणपाः प्राणम्मे पाहि
धूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामपानपा अपानम्मे पाहि
यो न इन्द्रवायू मित्रावरुणा वश्विनावभिदासति भ्रातृव्य उत्पिपीते शुभस्पती इदमहं तमधरम्पादयामि यथेन्द्राहमुत्तमश्चेतयानि ॥१०॥

प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तरति वाजकर्मभिः ।
यस्य त्वꣳ सख्यमाविथ ॥
प्र होत्रे पूर्व्यं वचोऽग्नये भरता बृहत् ।
विपां ज्योतीꣳषि बिभ्रते न वेधसे ॥
अग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्था तिस्रस्ते जिह्वा ऋतजात पूर्वीः ।
तिस्र उ ते तनुवो देववातास्ताभिर्नः पाहि गिरो अप्रयुच्छन् ॥
सं वां कर्मणा समिषा हिनोमीन्द्राविष्णू अपसस्पारे अस्य ।
जुषेथां यज्ञं द्रविणं च धत्तमरिष्टैर्नः पथिभिः पारयन्ता ॥
उभा जिग्यथुर्न परा जयेथे न परा जिग्ये कतरश्चनैनोः ।
इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथाम् ॥
त्रीण्यायꣳषि तव जातवेदस्तिस्र आजानीरुषसस्ते अग्ने ।
ताभिर्देवानामवो यक्षि विद्वानथा भव यजमानाय शं योः ॥
अग्निस्त्रीणि त्रिधातून्या क्षेति विदथा कविः ।
स त्रीꣳरेकादशाꣳ इह । यक्षच्च पिप्रयच्च नो विप्रो दूतः परिष्कृतः ।
नभन्तामन्यके समे ॥
इन्द्राविष्णू दृꣳहिताः शम्बरस्य नव पुरो नवतिं च श्नथिष्टम् ।
शतं वर्चिनः सहस्रं च साकꣳ हथो अप्रत्यसुरस्य वीरान् ॥
उत माता महिषमन्ववेनदमी त्वा जहति पुत्र देवाः ।

अथा॑ब्रवीद्वृ॒त्रमिन्द्रो॑ हनि॒ष्यन्त्सखे॑ विष्णो वित॒रं वि क्र॑मस्व ॥११॥
इति तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः ॥२॥

अथ तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ॥३॥

अग्ने तेजस्विन्तेजस्वी त्वं देवेषु भूयास्तेजस्वन्तम्मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु दीक्षायै च त्वा तपसश्च तेजसे जुहोमि तेजोविदसि तेजो मा मा हासीन्माहं तेजो हासिषम्मा मां तेजो हासी दिन्द्रौजस्विन्नोजस्वी त्वं देवेषु भूया ओजस्वन्तम्मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु ब्रह्मणश्च त्वा क्षत्रस्य चौजसे जुहोम्यो जोविदस्योजो मा मा हासीन्माहमोजो हासिषम्मा मामोजो हासीत्सूर्य भ्राजस्विन्भ्राजस्वी त्वं देवेषु भूया भ्राजस्वन्तम्मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु वायोश्च त्वापां च भ्राजसे जुहोमि
सुवर्विदसि सुवर्मा मा हासीन्माहँ सुवर्हासिषम्मा माँ सुवर्हासी न्मयि मेधाम्मयि प्रजाम्मय्यग्निस्तेजो दधातु मयि मेधाम्मयि प्रजाम्मयीन्द्र इन्द्रियं दधातु मयि मेधाम्मयि प्रजाम्मयि सूर्यो भ्राजो दधातु ॥१॥

वायुर्हिंकर्ताग्निः प्रस्तोता प्रजापतिः साम बृहस्पतिरुद्गाता विश्वे देवा उपगातारो मरुतः प्रतिहर्तार इन्द्रो निधनं ते देवाः प्राणभृतः प्राणम्मयि दधत्वे तद्वै सर्वमध्वर्युरुपाकुर्वन्नुद्गातृभ्य उपाकरोति ते देवाः प्राणभृतः प्राणम्मयि दधत्वित्याहैतदेव सर्वमात्मन्धत्त इडा देवहूर्मनुर्यज्ञनीर्बृहस्पतिरुक्थामदानि शँसिषद्विश्वे देवाः । सूक्तवाचः पृथिवि मातर्मा मा हिँसीर्मधु मनिष्ये मधु जनिष्ये मधु वक्ष्यामि मधु वदिष्यामि मधुमतीं देवेभ्यो वाचमुद्यासँ शुश्रूषेण्याम्मनुष्येभ्यस्तम्मा देवा अवन्तु शोभायै पितरोऽनु मदन्तु ॥२॥

वसवस्त्वा प्र बृहन्तु गायत्रेण च्छन्दसाग्नेः प्रियम्पाथ उपेहि

रुद्रास्त्वा प्र बृंहन्तु त्रैष्टुंभेन छन्दसेन्द्रस्य प्रियम्पाथ
उपैह्या दित्यास्त्वा प्र बृंहन्तु जागतेन छन्दसा विश्वेषां
देवानांम्प्रियम्पाथ उपैहि मान्दासु ते शुक्र शुक्रमा धूंनोमि भन्दनासु
कोतनासु नूतनासु रेशीषु मेषीषु वाशीषु विश्वभृत्सु
माध्वीषु ककुहासु शक्वरीषु शुक्रासु ते शुक्र शुक्रमा धूंनोमि
शुक्रं ते शुक्रेण गृह्णाम्यह्नो रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिः ।
आस्मिन्नुग्रा अचुच्यवुर्दिवो धारा असश्चत ॥
ककुहँ रूपं वृषभस्य रोचते बृहत्सोमः सोमस्य पुरोगाः शुक्रः
शुक्रस्य पुरोगाः ।
यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम सोमाय स्वाहो शिक्त्वं
देव सोम गायत्रेण छन्दसाग्नेः प्रियम्पाथो अपीहि वशी त्वं देव
सोम त्रैष्टुंभेन छन्दसेन्द्रस्य प्रियम्पाथो अपीह्य स्मत्सखा त्वं देव
सोम जागतेन छन्दसा विश्वेषां देवानांम्प्रियम्पाथो अपीह्या नः
प्राण एतु परावत आन्तरिक्षाद्दिवस्परि । आयुः पृथिव्या
अध्यमृतमसि प्राणाय त्वा ।
इन्द्राग्नी मे वर्चः कृणुतां वर्चः सोमो बृहस्पतिः । वर्चो मे विश्वे
देवा वर्चो मे धत्तमश्विना ॥
दधन्वे वा यदीमनु वोचद्ब्रह्माणि वेरु तत् । परि विश्वानि काव्या
नेमिश्चक्रमिवाभवत् ॥३॥
एतद्वा अपां नामधेयं गुह्यं यदाधावा मान्दासु ते शुक्र शुक्रमा
धूंनोमीत्याहापामेव नामधेयेन गुह्येन दिवो वृष्टिमव रुन्द्धे शुक्रं ते
शुक्रेण गृह्णामीत्याहैतद्वा अह्नो रूपं यद्रात्रिः
सूर्यस्य रश्मयो वृष्ट्या ईशतेऽह्न एव रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिर्दिवो
वृष्टिं च्यावयत्या स्मिन्नुग्रा अचुच्यवुरित्याह यथायजुरेवैतत्ककुहँ
रूपं वृषभस्य रोचते बृहदित्याहैतद्वा अस्य ककुहँ रूपं यद्वृष्टी
रूपेणैव वृष्टिमव रुन्द्धे यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवीत्याहैष ह वै

हविषा हविर्यजति योऽदाभ्यं गृहीत्वा सोमाय जुहोति परा वा
एतस्यायुः प्राण एति योऽꣳशुं गृह्णात्या नः प्राण एतु परावत
इत्याहायुरेव प्राणमात्मन्धत्तेऽमृतमसि प्राणाय त्वेति हिरण्यमभि
व्यनित्यमृतं वै हिरण्यमायुः प्राणोऽमृतेनैवायुरात्मन्धत्ते
शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
तिष्ठत्युप उप स्पृशति भेषजं वा आपो भेषजमेव कुरुते ॥४॥

वायुरसि प्राणो नाम सवितुराधिपत्येऽपानम्मे दाश्चक्षुरसि श्रोत्रं
नाम धातुराधिपत्य आयुर्मे दा रूपमसि वर्णो नाम बृहस्पतेराधिपत्ये
प्रजाम्मे दा ऋतमसि सत्यं नामेन्द्रस्याधिपत्ये क्षत्रम्मे दा भूतमसि
भव्यं नाम पितृणामाधिपत्येऽपामोषधीनां गर्भं धा ऋतस्य त्वा
व्योमन ऋतस्य त्वा विभूमन ऋतस्य त्वा विधर्मण ऋतस्य त्वा
सत्यायर्तस्य त्वा ज्योतिषे
प्रजापतिर्विराजमपश्यत्तया भूतं च भव्यं चासृजत
तामृषिभ्यस्तिरोऽदधात्तां जमदग्निस्तपसापश्यत्तया वै स
पृश्नीन्कामानसृजत तत्पृश्नीनाम्पृश्नित्वं यत्पृश्नयो गृह्यन्ते
पृश्नीनेव तैः कामान्यजमानोऽव रुन्द्धे
वायुरसि प्राणो नामेत्याह प्राणापानावेवाव रुन्द्धे
चक्षुरसि श्रोत्रं नामेत्याहायुरेवाव रुन्द्धे रूपमसि वर्णो नामेत्याह
प्रजामेवाव रुन्द्ध ऋतमसि सत्यं नामेत्याह क्षत्रमेवाव रुन्द्धे
भूतमसि भव्यं नामेत्याह पशवो वा अपामोषधीनां गर्भः पशूनेवाव
रुन्द्ध एतावद्वै पुरुषम्परितस्तदेवाव रुन्द्धऋतस्य त्वा व्योमन
इत्याहेयं वा ऋतस्य व्योमेमामेवाभि जयत्यृतस्य त्वा विभूमन
इत्याहान्तरिक्षम्वा ऋतस्य विभूमान्तरिक्षमेवाभि जयत्यृतस्य त्वा
विधर्मण इत्याह द्यौर्वा ऋतस्य विधर्म दिवमेवाभि जयत्यृतस्य
त्वा सत्यायेत्याह दिशो वा ऋतस्य सत्यं दिश एवाभि जयत्यृतस्य

त्वा ज्योतिष इत्याह सुवर्गो वै लोक ऋतस्य ज्योतिः सुवर्गमेव लोकमभि जयत्येतावन्तो वै देवलोकास्तानेवाभि जयति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति ॥५॥

देवा वै यद्यज्ञेन नावारुन्धत तत्परैरवारुन्धत तत्पराणाम्परत्वं यत्परे गृह्यन्ते यदेव यज्ञेन नावरुन्द्धे तस्यावरुद्ध्यै यम्प्रथमं गृह्णातीममेव तेन लोकमभि जयति
यं द्वितीयमन्तरिक्षं तेन यं तृतीयममुमेव तेन लोकमभि जयति यदेते गृह्यन्त एषां लोकानामभिजित्या उत्तरेष्वहःस्वमुतोऽर्वाञ्चो गृह्यन्तेऽभिजित्यैवेमाँल्लोकान्पुनरिमं लोकम्प्रत्यवरोहन्ति
यत्पूर्वेष्वहःस्वितः पराञ्चो गृह्यन्ते तस्मादितः पराञ्च इमे लोका यदुत्तरेष्वहःस्वमुतोऽर्वाञ्चो गृह्यन्ते तस्मादमुतोऽर्वाञ्च इमे लोकास्तस्मादयातयाम्नो लोकान्मनुष्या उप जीवन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्यादद्भ्य ओषधयः सम्भवन्त्योषधयो मनुष्याणामन्नम्प्रजापतिम्प्रजा अनु प्र जायन्त इति परानन्विति ब्रूया द्यद्गृह्णात्यद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो गृह्णामीति तस्मादद्भ्य ओषधयः सम्भवन्ति
यद्गृह्णात्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो गृह्णामीति तस्मादोषधयो मनुष्याणामन्नं
यद्गृह्णाति प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये गृह्णामीति तस्मात्प्रजापतिम्प्रजा अनु प्र जायन्ते ॥६॥

प्रजापतिर्देवासुरानसृजत तदनु यज्ञोऽसृज्यत यज्ञं छन्दाँसि ते विष्वञ्चो व्यक्रामन्त्सोऽसुराननु यज्ञोऽपाक्रामद्यज्ञं छन्दाँसि ते देवा अमन्यन्तामी वा इदमभूवन्यद्वयँ स्म इति ते

प्रजापतिमुपाधावन्त्सोऽब्रवीत्प्रजापतिश्छन्दसां वीर्यमादाय तद्वः प्र दास्यामीति स च्छन्दसां वीर्यमादाय तदेभ्यः प्रायच्छत्तदनु च्छन्दाँस्यपाक्रामञ्छन्दाँसि यज्ञस्ततो देवा अभवन्परासुरा य एवं छन्दसां वीर्यं वेदा श्रावयास्तु श्रौषडयज ये यजामहे वषट्कारो भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मै कर्मध्वर्युरा श्रावयतीति च्छन्दसां वीर्यायेति ब्रूयादेतद्वै छन्दसां वीर्यमा श्रावयास्तु श्रौषडयज ये यजामहे वषट्कारो य एवं वेद सवीर्यैरेव च्छन्दोभिरर्चति यत्किं चार्चति यदिन्द्रो वृत्रमहन्नमेध्यं तद्यद्यतीनपावपदमेध्यं तदथ कस्मादैन्द्रो यज्ञ आ सँस्थातोरित्याहुरिन्द्रस्य वा एषा यज्ञिया तनूर्यद्यज्ञस्तामेव तद्यजन्ति य एवं वेदोपैनं यज्ञो नमति ॥७॥

आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि । घृतम्पीत्वा मधु चारु गव्यम्पितेव पुत्रमभि रक्षतादिमम् ॥
आ वृश्चयते वा एतद्यजमानोऽग्निभ्यां यदेनयोः शृतंकृत्याथान्यत्रावभृथमवैत्यायुर्दा अग्ने हविषो जुषाण इत्यवभृथमवैष्यञ्जुहुयादाहुत्यैवैनौ शमयति नार्तिमार्च्छति यजमानो यत्कुसीदमप्रतीत्तम्मयि येन यमस्य बलिना चरामि । इहैव सन्निरवदये तदेतत्तदग्ने अनृणो भवामि ।
विश्वलोप विश्वदावस्य त्वासञ्जुहोम्यग्धादेकोऽहुतादेकः समसनादेकः । ते नः कृण्वन्तु भेषजँ सदः सहो वरेण्यम् ॥
अयं नो नभसा पुरः सँस्फानो अभि रक्षतु । गृहाणामसमर्त्यै बहवो नो गृहा असन् ॥
स त्वं नो ।२। नभसस्पत ऊर्जं नो धेहि भद्रया । पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रयिमा कृधि ॥
देव सँस्फान सहस्रपोषस्येशिषे स नो रास्वाज्यानिँ रायस्पोषँ

सुवीर्यꣳ संवत्सरीणाꣳ स्वस्तिम् ॥
अग्निर्वाव यम इयं यमी कुसीदं वा एतद्यमस्य यजमान आ दत्ते
यदोषधीभिर्वेदिꣳ स्तृणाति यदनुपौष्य
प्रयायाद्ग्रीवबद्धमेनममुष्मिँल्लोके
नैनीयेरन्यत्कुसीदमप्रतीत्तम्मयीत्युपौषतीहैव सन्यमं कुसीदं
निरवदायानृणः सुवर्गं लोकमेति
यदि मिश्रमिव चरेदञ्जलिना सक्तून्प्रदाव्ये जुहुयादेष वा
अग्निर्वैश्वानरो यत्प्रदाव्यः स एवैनꣳम स्वदयत्य ह्नां
विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावम्पक्त्वा प्रातरेतेन
कक्षमुपौषेद्यदि ।४। दहति पुण्यसमम्भवति यदि न दहति
पापसम मेतेन ह स्म वा ऋषयः पुरा विज्ञानेन दीर्घसत्त्रमुप यन्ति
यो वा उपद्रष्टारमुपश्रोतारमनुख्यातारं विद्वान्यजते सममुष्मिँल्लोक
इष्टापूर्तेन
गच्छतेऽग्निर्वा उपद्रष्टा वायुरुपश्रोतादित्योऽनुख्याता तान्य एवं
विद्वान्यजते सममुष्मिँल्लोक इष्टापूर्तेन गच्छतेऽयं नो नभसा पुर
।५। इत्याहाग्निर्वै नभसा पुरोऽग्निमेव तदाहैतन्मे गोपायेति स त्वं नो
नभसस्पत इत्याह वायुर्वै नभसस्पतिर्वायुमेव तदाहैतन्मे गोपायेति
देव सꣳस्फानेत्याहासौ वा आदित्यो देवः सꣳस्फान आदित्यमेव
तदाहैतन्मे गोपायेति ॥८॥

एतं युवानम्परि वो ददामि तेन क्रीडन्तीश्चरत प्रियेण । मा नः शाप्त
जनुषा सुभागा रायस्पोषेण समिषा मदेम ॥
नमो महिम्न उत चक्षुषे ते मरुताम्पितस्तदहं गृणामि । अनु मन्यस्व
सुयजा यजाम जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यम् ॥
देवानामेष उपनाह आसीदपां गर्भ ओषधीषु न्यक्तः । सोमस्य
द्रप्समवृणीत पूषा बृहन्नद्रिरभवत्तदेषाम् ॥

पिता वत्सानाम्पतिरघ्नियानामथो पिता महतां गर्गराणाम् । वत्सो जरायु प्रतिधुक्पीयूष आमिक्षा मस्तु घृतमस्य रेतः ॥
त्वां गावोऽवृणत राज्याय त्वाँ हवन्त मरुतः स्वर्काः ।
वर्ष्मन्क्षत्रस्य ककुभि शिश्रियाणस्ततो न उग्रो वि भजा वसूनि ॥
व्यृद्धेन वा एष पशुना यजते यस्यैतानि न क्रियन्त एष ह त्वै समृद्धेन यजते यस्यैतानि क्रियन्ते ॥९॥

सूर्यो देवो दिविषद्भ्यो धाता क्षत्राय वायुः प्रजाभ्यः । बृहस्पतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिष्मतीं जुहोतु ॥
यस्यास्ते हरितो गर्भोऽथो योनिर्हिरण्ययी । अङ्गान्यह्रुता यस्यै तां देवैः समजीगमम् ॥
आ वर्तन वर्तय नि निवर्तन वर्तयेन्द्र नर्दबुद । भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्ताभिरा वर्तया पुनः ॥
वि ते भिनद्मि तकरीं वि योनिं वि गवीन्यौ । वि मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायु च ।
बहिस्ते अस्तु बालिति ।
उरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुः पवमानो धीर आनञ्ज गर्भम् ॥
एकपदी द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी सप्तपद्यष्टापदी भुवनानु प्रथताँ स्वाहा मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञम्मिमिक्षताम् । पिपृतां नो भरीमभिः ॥१०॥

इदं वामास्ये हविः प्रियमिन्द्राबृहस्पती । उक्थम्मदश्च शस्यते ॥
अयं वाम्परि षिच्यते सोम इन्द्राबृहस्पती । चारुर्मदाय पीतये ॥
अस्मे इन्द्राबृहस्पती रयिं धत्तँ शतग्विनम् । अश्वावन्तँ सहस्रिणम् ॥
बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः । इन्द्रः

पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु ॥
वि ते विष्वग्वातजूतासो अग्ने भामासः शुचे शुचयश्चरन्ति ।
तुविम्रक्षासो दिव्या नवग्वा वना वनन्ति धृषता रुजन्तः ॥
त्वामग्ने मानुषीरीडते विशो होत्राविदं विविचिँ रत्नधातमम् ।
गुहा सन्तँ सुभग विश्वदर्शतं तुविष्मणसँ सुयजं घृतश्रियम् ॥
धाता ददातु नो रयिमीशानो जगतस्पतिः । स नः पूर्णेन वावनत्
॥
धाता प्रजाया उत राय ईशे धातेदं विश्वम्भुवनं जजान । धाता पुत्रं
यजमानाय दाता तस्मा उ हव्यं घृतवद्विधेम ॥
धाता ददातु नो रयिम्प्राचीं जीवातुमक्षिताम् । वयं देवस्य धीमहि
सुमतिँ सत्यराधसः ॥
धाता ददातु दाशुषे वसूनि प्रजाकामाय मीढुषे दुरोणे । तस्मै देवा
अमृताः सं व्ययन्तां विश्वे देवासो अदितिः सजोषाः ॥
अनु नोऽद्यानुमतिर्यज्ञं देवेषु मन्यताम् । अग्निश्च हव्यवाहनो भवतां
दाशुषे मयः ॥
अन्विदनुमते त्वं मन्यासै शं च नः कृधि । क्रत्वे दक्षाय नो हिनु प्र
ण आयूँषि तारिषः ॥
अनु मन्यतामनुमन्यमाना प्रजावन्तँ रयिमक्षीयमाणम् । तस्यै
वयँ हेडसि मापि भूम सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु ॥
यस्यामिदम्प्रदिशि यद्विरोचतेऽनुमतिम्प्रति भूषन्त्यायवः । यस्या
उपस्थ उर्वन्तरिक्षँ सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु राकामहँ
सुहवाँ सुष्टुती हुवे शृणोतु नः सुभगा बोधतु त्मना । सीव्यत्वपः
सूच्याच्छिद्यमानया ददातु वीरँ शतदायमुक्थ्यम् ॥
यास्ते राके सुमतयः सुपेशसो याभिर्ददासि दाशुषे वसूनि ।
ताभिर्नो अद्य सुमना उपागहि सहस्रपोषँ सुभगे रराणा ॥
सिनीवालि

या सुपाणिः ॥
कुहूमह्ँ सुभगां विद्मनापसमस्मिन्यज्ञे सुहवां जोहवीमि । सा नो ददातु श्रवणम्पितृणां तस्यास्ते देवि हविषा विधेम ॥
कुहूर्देवानाममृतस्य पत्नी हव्या नो अस्य हविषश्चिकेतु । सं दाशुषे किरतु भूरि वामँ रायस्पोषं चिकितुषे दधातु ॥११॥
इति तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ॥३॥

अथ तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ॥४॥

वि वा एतस्य यज्ञ ऋध्यते यस्य हविरतिरिच्यते
सूर्यो देवो दिविषद्भ्य इत्याह बृहस्पतिना चैवास्य प्रजापतिना च
यज्ञस्य व्यृद्धमपि वपति रक्षाँसि वा एतत्पशुँ सचन्ते
यदेकदेवत्य आलब्धो भूयान्भवति
यस्यास्ते हरितो गर्भ इत्याह
देवत्रैवैनां गमयति रक्षसामपहत्या आ वर्तन वर्तयेत्याह
ब्रह्मणैवैनमा वर्तयति वि ते भिनद्मि तकरीमित्याह
यथायजुरेवैत दुरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुरित्याह प्रजा वै पशव इन्दुः
प्रजयैवैनम्पशुभिः समर्धयति
दिवं वै यज्ञस्य व्यृद्धं गच्छति पृथिवीमतिरिक्तं तद्यन्न
शमयेदार्तिमार्च्छेद्यजमानो मही द्यौः पृथिवी च न इत्याह
द्यावापृथिवीभ्यामेव यज्ञस्य व्यृद्धं चातिरिक्तं च शमयति
नार्तिमार्च्छति यजमानो भस्मनाभि समूहति स्वगाकृत्या अथो
अनयोर्वा एष गर्भोऽनयोरेवैनं दधाति यदवद्येदति
तद्रेचयेद्यन्नावद्येत्पशोरालब्धस्य नाव द्येत्पुरस्तान्नाभ्या
अन्यदवद्येदुपरिष्टादन्यत्पुरस्ताद्वै नाभ्यै ।३। प्राण उपरिष्टादपानो
यावानेव पशुस्तस्याव द्यति विष्णवे शिपिविष्टाय जुहोति यद्वै

यज्ञस्यातिरिच्यते यः पशोर्भूमा या पुष्टिस्तद्विष्णुः
शिपिविष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यतिरिक्तस्य शान्त्या अष्टापृङ्घि
रंगयं दक्षिणाष्टापदी ह्येषात्मा नवमः पशोराप्त्या अन्तरकोश
उष्णीषेणाविष्टितम्भवत्येवमिव हि पशुरुल्बमिव चर्मेव
माँसमिवास्थीव यावानेव पशुस्तमाप्त्वाव रुन्द्धे यस्यैषा यज्ञे
प्रायश्चित्तिः क्रियत इष्ट्वा वसीयान्भवति ॥१॥

आ वायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार । उपो ते
अन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम् ॥
आकूत्यै त्वा कामाय त्वा समृधे त्वा किक्किटा ते मनः प्रजापतये
स्वाहा किक्किटा ते प्राणं वायवे स्वाहा किक्किटा ते चक्षुः सूर्याय
स्वाहा किक्किटा ते श्रोत्रं द्यावापृथिवीभ्याँ स्वाहा किक्किटा ते
वाचँ सरस्वत्यै स्वाहा त्वं तुरीया वशिनी वशासि सकृद्यत्त्वा
मनसा गर्भ आशयत् । वशा त्वं वशिनी गच्छ देवान्त्सत्याः सन्तु
यजमानस्य कामाः ॥
अजासि रयिष्ठा पृथिव्याँ सीदोर्ध्वान्तरिक्षमुप तिष्ठस्व दिवि ते
बृहद्भाः ।
तन्तुं तन्वन्नजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पथो रक्ष धिया कृतान् ।
अनुल्बणं वयत जोगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं जनम् ॥
मनसो हविरसि प्रजापतेर्वर्णो गात्राणां ते गात्रभाजो भूयास्म ॥२॥

इमे वै सहास्तां ते वायुर्व्यवात्ते गर्भमदधातां तँ सोमः
प्राजनयदग्निरग्रसत
स एतम्प्रजापतिराग्नेयमष्टाकपालमपश्यत्तं निरवपत्तेनैवैनामग्नेरधि
निरक्रीणात्तस्मादप्यन्यदेवत्यामालभमान
आग्नेयमष्टाकपालम्पुरस्तान्निर्वपेदग्नेरेवैनामधि निष्क्रीयालभते

यद्वायुर्व्यवात्तस्माद्वायव्या यदिमे गर्भमदधातां तस्माद्द्यावापृथिव्या
यत्सोमः प्राजनयदग्निरग्रसत तस्मादग्नीषोमीया
यदनयोर्वियत्योर्वागवदत्तस्मात्सारस्वती यत्प्रजापतिरग्नेरधि
निरक्रीणात्तस्मात्प्राजापत्या सा वा एषा सर्वदेवत्या यदजा वशा
वायव्यामा लभेत भूतिकामो वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता वायुमेव स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवैनम्भूतिं गमयति द्यावापृथिव्यामा लभेत
कृषमाणः प्रतिष्ठाकामो दिव एवास्मै पर्जन्यो वर्षति व्यस्यामोषधयो
रोहन्ति समर्धुकमस्य सस्यम्भवत्य ग्नीषोमीयामा लभेत यः
कामयेतान्नवानन्नादः स्यामित्यग्निनैवान्नमव रुन्द्धे
सोमेनान्नाद्यमन्नवानेवान्नादो भवति सारस्वतीमा लभेत य ईश्वरो
वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वती
सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
सैवास्मिन्वाचं दधाति प्राजापत्यामा लभेत यः
कामयेतानभिजितमभि जयेयमिति प्रजापतिः सर्वा देवता
देवताभिरेवानभिजितमभि जयति वायव्ययोपाकरोति
वायोरेवैनामवरुध्या लभत आकूत्यै त्वा कामाय त्वेत्याह
यथायजुरेवैतत्किक्किटाकारं जुहोति
किक्किटाकारेण वै ग्राम्याः पशवो रमन्ते प्रारण्याः पतन्ति
यत्किंक्किटाकारं जुहोति ग्राम्याणाम्पशूनां धृत्यै पर्यग्नौ क्रियमाणे
जुहोति
जीवन्तीमेवैनाँ सुवर्गं लोकं गमयति त्वं तुरीया वशिनी
वशासीत्याह
देवत्रैवैनां गमयति सत्याः सन्तु यजमानस्य कामा इत्याहैष वै
कामो ।५।
यजमानस्य यदनार्त उदृचं गच्छति तस्मादेवमाहा जासि
रयिष्ठेत्याहैष्वेवैनां लोकेषु प्रति ष्ठापयति दिवि ते बृहद्भा इत्याह

सुवर्ग एवास्मै लोके ज्योतिर्दधाति
तन्तुं तन्वन्नर्जसो भानुमन्विहीत्याहेमानेवास्मै लोकाञ्ज्योतिष्मतः
करोत्य नुल्बणं वयत जोगुवामप इत्याह यदेव यज्ञ उल्बणं क्रियते
तस्यैवैषा शान्ति र्मनुर्भव जनया दैव्यं जनमित्याह मानव्यो वै
प्रजास्ता एवाद्याः कुरुते
मनसो हविरसीत्याह स्वगाकृत्यै गात्राणां ते गात्रभाजो
भूयास्मेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते तस्यै वा एतस्या
एकमेवादेवयजनं यदालब्धायामभ्रो भवति यदालब्धायामभ्रः
स्यादप्सु वा प्रवेशयेत्सर्वां वा प्राश्नीया द्यदप्सु प्रवेशयेद्यज्ञवेशसं
कुर्यात्सर्वामेव प्राश्नीयादिन्द्रियमेवात्मन्धत्ते सा वा एषा
त्रयाणामेवावरुद्धा संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो गृहमेधिनस्त
एवैतया यजेरन्तेषामेवैषाप्ता ॥३॥
चित्तं च चित्तिश्चा कूतं चा कूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं च मनश्च
शक्वरीश्च दर्शश्च पूर्णमासश्च बृहच्च रथंतरं च प्रजापतिर्जयानिन्द्राय
वृष्णे प्रायच्छदुग्रः पृतनाज्येषु तस्मै विशः समनमन्त सर्वाः स उग्रः
स हि हव्यो बभूव
देवासुराः संयत्ता आसन्त्स इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा
एताञ्जयान्प्रायच्छत्तानजुहोत्ततो वै देवा
असुरानजयन्यदजयन्तज्जयानां जयत्वँ स्पर्धमानेनैते होतव्या
जयत्येव ताम्पृतनाम् ॥४॥

अग्निर्भूतानामधिपतिः स मावत्वि न्द्रो ज्येष्ठानां यमः पृथिव्या
वायुरन्तरिक्षस्य सूर्यो दिव श्चन्द्रमा नक्षत्राणाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणो मित्रः
सत्यानां वरुणोऽपाँ समुद्रः स्रोत्याना मन्नँ साम्राज्यानामधिपति
तन्मावतु सोम ओषधीनाँ सविता प्रसवानाँ रुद्रः पशूनां त्वष्टा
रूपाणां विष्णुः पर्वतानाम्मरुतो गणानामधिपतयस्ते मावन्तु पितरः

पितामहाः परेऽवरे ततास्ततामहा इह मावत ।
अस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेऽस्यामाशिष्यस्याम्पुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यां देवहूत्याम् ॥५॥

देवा वै यद्यज्ञे ऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एतानभ्यातानानपश्यन्तानभ्यातन्वत यद्देवानां कर्मासीदार्ध्यत तद्यदसुराणां न तदार्ध्यत येन कर्मणेर्त्सेत्तत्र होतव्या ऋध्नोत्येव तेन कर्मणा यद्विश्वे देवाः समभरन्तस्मादभ्यातााना वैश्वदेवा यत्प्रजापतिर्जयान्प्रायच्छत्तस्माज्जयाः प्राजापत्याः यद्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत तद्राष्ट्रभृताँ राष्ट्रभृत्त्वं ते देवा अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत जयैरजयन्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत यद्देवा अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत तदभ्यातानानामभ्यातानत्वं यज्जयैरजयन्तज्जयानां जयत्वं यद्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत तद्राष्ट्रभृताँ राष्ट्रभृत्त्वं ततो देवा अभवन्परासुरा
यो भ्रातृव्यवान्त्स्यात्स एताञ्जुहुयदभ्यातानैरेव भ्रातृव्यानभ्यातनुते जयैर्जयति राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमा दत्ते
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति ॥६॥

ऋताषाडृतधामाग्निर्गन्धर्वस्तस्यौषधयोऽप्सरस ऊर्जो नाम स इदम्ब्रह्म क्षत्रम्पातु ता इदम्ब्रह्म क्षत्रम्पान्तु तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहा संहितो विश्वसामा सूर्यो गन्धर्वस्तस्य मरीचयोऽप्सरस आयुवः सुषुम्नः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो बेकुरयो भुज्युः सुपर्णो यज्ञो गन्धर्वस्तस्य दक्षिणा अप्सरसः स्तवाः प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनो गन्धर्वस्तस्यर्क्सामान्यप्सरसो वह्नय इषिरो विश्वव्यचा वातो गन्धर्वस्तस्यापोऽप्सरसो मुदा भुवनस्य पते यस्य त उपरि गृहा इह च । स नो रास्वाज्यानिँ रायस्पोषँ सुवीर्यँ

संवत्सरीणाँ स्वस्तिम् ॥
परमेष्ठ्यधिपतिर्मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य विश्वमप्सरसो भुवः सुक्षितिः
सुभूतिर्भद्रकृत्सुवर्वान्पर्जन्यो गन्धर्वस्तस्य विद्युतोऽप्सरसो रुचो
दूरेहेतिरमृडयो मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य प्रजा अप्सरसो भीरुव श्चारुः
कृपणकाशी कामो गन्धर्वस्तस्याधयोऽप्सरसः शोचयन्तीर्नाम स
इदम्ब्रह्म क्षत्रम्पातु ता इदम्ब्रह्म क्षत्रम्पान्तु तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहा
स नो भुवनस्य पते यस्य त उपरि गृहा इह च । उरु ब्रह्मणेऽस्मै
क्षत्राय महि शर्म यच्छ ॥७॥

राष्ट्रकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रमव रुन्द्धे
राष्ट्रमेव भवत्या त्मने होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रम्प्रजा
राष्ट्रम्पशवो राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति राष्ट्रेणैव राष्ट्रमव रुन्द्धे वसिष्ठः
समानानाम्भवति ग्रामकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रँ
संजाता राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रँ संजातानव रुन्द्धे ग्राम्ये व
भवत्य धिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै सजातानव रुन्द्धे त
एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते
रथमुख ओजस्कामस्य होतव्या ओजो वै राष्ट्रभृत ओजो रथ
ओजसैवास्मा ओजोऽव रुन्द्ध ओजस्व्येव भवति यो राष्ट्रादपभूतः
स्यात्तस्मै होतव्या यावन्तोऽस्य रथाः स्युस्तान्ब्रूयाद्युङ्ग्ध्वमिति
राष्ट्रमेवास्मै युनक्त्याहुतयो वा एतस्याक्लृप्ता यस्य राष्ट्रं न कल्पते
स्वरथस्य दक्षिणं चक्रम्प्रवृह्य नाडीमभि जुहुयादाहुतीरेवास्य
कल्पयति ता अस्य कल्पमाना राष्ट्रमनु कल्पते संग्रामे संयत्ते
होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते ये संग्रामँ
संयन्ति यस्य पूर्वस्य जुह्वति स एव भवति जयति तँ संग्रामं
मान्धुक इध्मो भवत्यङ्गारा एव प्रतिवेष्टमाना अमित्राणामस्य
सेनाम्प्रति वेष्टयन्ति

य उन्माद्येत्तस्मै होतव्या गन्धर्वाप्सरसो वा एतमुन्मादयन्ति य उन्माद्यत्येते खलु वै गन्धर्वाप्सरसो यद्राष्ट्रभृतस्तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहेति जुहोति तेनैवैनाञ्छमयति
नैयग्रोध औदुम्बर आश्वत्थः प्लाक्ष इतीध्मो भवत्येते वै गन्धर्वाप्सरसां गृहाः स्व एवैनानायतने शमयत्यभिचरता प्रतिलोमꣳ होतव्याः प्राणानेवास्य प्रतीचः प्रति यौति तं ततो येन केन च स्तृणुते स्वकृत इरिणे जुहोति प्रदरे वैतद्वा अस्यै निर्ऋतिगृहीतं निर्ऋतिगृहीत एवैनं निर्ऋत्या ग्राहयति यद्वाचः क्रूरं तेन वषट्करोति वाच एवैनं क्रूरेण प्र वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति यस्य कामयेतान्नाद्यमा ददीयेति तस्य सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति तृणानि सं गृह्णीयात्प्रजापतिर्वै भुवनस्य पतिः प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमा दत्त इदमहममुष्यामुष्यायणस्यान्नाद्यꣳ हरामीत्याहान्नाद्यमेवास्य हरति षड्भिर्हरति षड्वा ऋतवः प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमादायर्तवोऽस्मा अनु प्र यच्छन्ति यो ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्तꣳ स्थलेऽवसाय्य ब्रह्मौदनं चतुःशरावम्पक्त्वा तस्मै होतव्या वर्ष्म वै राष्ट्रभृतो वर्ष्म स्थलं वर्ष्मणैवैनं वर्ष्म समानानां गमयति चतुःशरावो भवति दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति क्षीरे भवति रुचमेवास्मिन्दधात्युद्धरति शृतत्वाय सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय चत्वार आर्षेयाः प्राश्नन्ति दिशामेव ज्योतिषि जुहोति ॥८॥

देविका निर्वपेत्प्रजाकामश्छन्दाꣳसि वै देविकाश्छन्दाꣳसीव खलु वै प्रजाश्छन्दोभिरेवास्मै प्रजाः प्र जनयति प्रथमं धातारं करोति मिथुनी एव तेन करोत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते राते राका प्र सिनीवाली जनयति प्रजास्वेव प्रजातासु कुह्वा वाचं दधत्येता एव निर्वपेत्पशुकामश्छन्दाꣳसि वै देविकाश्छन्दाꣳसीव खलु वै

पशवश्छन्दोभिरेवास्मै पशून्प्र जनयति प्रथमं धातारं करोति प्रैव तेन वापयत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते राते राका प्र सिनीवाली जनयति पशूनेव प्रजातान्कुहूा प्रति ष्ठापयत्ये ता एव निर्वपेद्ग्रामकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव खलु वै ग्रामश्छन्दोभिरेवास्मै ग्राममव रुन्द्धे मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं ग्रामस्य दधात्ये ता एव निर्वपेज्ज्योगामयावी छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतमभि मन्यन्ते यस्य ज्योगामयति च्छन्दोभिरेवैनमगदं करोति मध्यतो धातारं करोति मध्यतो वा एतस्याक्लृप्तं यस्य ज्योगामयति मध्यत एवास्य तेन कल्पयत्ये ता एव निर्वपेद्यं यज्ञो नोपनमेच्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतं नोप नमन्ति यं यज्ञो नोपनमति प्रथमं धातारं करोति मुखत एवास्मै च्छन्दांसि दधात्युपैनं यज्ञो नमत्येत्ये ता एव निर्वपेदीजानश्छन्दांसि वै देविका यातयामानीव खलु वा एतस्य च्छन्दांसि य ईजान उत्तमं धातारं करोत्युपरिष्टादेवास्मै छन्दांस्ययातयामान्यव रुन्द्ध उपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्ये ता एव निर्वपेद्यम्मेधा नोपनमेच्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतं नोप नमन्ति यम्मेधा नोपनमति प्रथमं धातारं करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपैनम्मेधा नमत्ये ता एव निर्वपेद्रुक्कामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव खलु वै रुक्छन्दोभिरेवास्मिन्रुचं दधाति क्षीरे भवन्ति रुचमेवास्मिन्दधति मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं रुचो दधाति गायत्री वा अनुमतिस्त्रिष्टुग्राका जगती सिनीवाल्यनुष्टुप्कुहूर्धाता वषट्कारः पूर्वपक्षो राकापरपक्षः कुहूरमावास्या सिनीवाली पौर्णमास्यनुमतिश्चन्द्रमा धाताष्टौ वसवोऽष्टाक्षरा गायत्र्येकादश रुद्रा एकादशाक्षरा त्रिष्टुब्द्वादशादित्या द्वादशाक्षरा जगती प्रजापतिरनुष्टुब्धाता वषट्कार एतद्वै देविकाः सर्वाणि च

च्छन्दाꣳसि सर्वाश्च देवता वषट्कार स्ता यत्सह सर्वा निर्वपेदीश्वरा एनम्प्रदहो द्वे प्रथमे निरुप्य धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे निर्वपेत्तथैनं न प्र दहन्त्यथो यस्मै कामाय निरुप्यन्ते तमेवाभिरुपाप्नोति ॥६॥

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्त्स्वावेशो अनमीवो भवा नः ।
यत्त्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे ॥
वास्तोष्पते शग्मया सꣳसदा ते सक्षीमहि रण्वया गातुमत्या ।
आवः क्षेम उत योगे वरं नो यूयम्पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥
यत्सायम्प्रातरग्निहोत्रं जुहोत्याहुतीष्टका एव ता उप धत्ते यजमानोऽहोरात्राणि वा एतस्येष्टका य आहिताग्निर्यत्सायम्प्रातर्जुहोत्यहोरात्राण्येवाप्त्वेष्टकाः कृत्वोप धत्ते दश समानत्र जुहोति दशाक्षरा विराड्विराजमेवाप्त्वेष्टकां कृत्वोप धत्तेऽथो विराज्येव यज्ञमाप्नोति चित्यश्चित्योऽस्य भवति तस्माद्यत्र दशोषित्वा प्रयाति तद्यज्ञवास्त्ववास्त्वेव तद्यत्ततोऽर्वाचीनꣳ रुद्रः खलु वै वास्तोष्पतिर्यदहुत्वा वास्तोष्पतीयम्प्रयायाद्रुद्र एनम्भूत्वाग्निरनूत्थाय हन्याद्वास्तोष्पतीयं जुहोति भागधेयेनैवैनꣳ शमयति नार्तिमार्च्छति यजमानो यद्युक्ते जुहुयाद्यथा प्रयाते वास्तावाहुतिं जुहोति तादृगेव तद्यदयुक्ते जुहुयाद्यथा क्षेम आहुतिं जुहोति तादृगेव तदहुतमस्य वास्तोष्पतीयꣳ स्याद्दक्षिणो युक्तो भवति सव्योऽयुक्तोऽथ वास्तोष्पतीयं जुहोत्युभयमेवाकरपरिवर्गमेवैनꣳ शमयति यदेकया जुहुयाद्दर्विहोमं कुर्यात्पुरोऽनुवाक्यामनूच्य याज्यया जुहोति सदेवत्वाय यद्धुत आदध्याद्रुद्रं गृहानन्वारोहयेद्यदवक्षाणान्यसम्प्रक्षाप्य प्रयायाद्यथा यज्ञवेशसं वादहनं वा तादृगेव तदयं ते योनिर्ऋत्विय

इत्यरण्योः समारोहयत्येष वा अग्नेर्योनिः स्व एवैनं योनौ समारोहयत्यथो खल्वाहुर्यदरण्योः समारूढो नश्येदुदस्याग्निः सीदेत्पुनराधेयः स्यादिति या ते अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेह्या रोहेत्यात्मन्त्समारोहयते
यजमानो वा अग्नेर्योनिः स्वायामेवैनं योन्याꣳ समारोहयते ॥१०॥

त्वमग्ने बृहद्वयो दधासि देव दाशुषे । कविर्गृहपतिर्युवा ॥
हव्यवाडग्निरजरः पिता नो विभुर्विभावा सुदृशीको अस्मे ।
सुगार्हपत्याः समिषो दिदीह्यस्मद्रियक्सम्मिमीहि श्रवाꣳसि ॥
त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे । प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः ॥
ब्रह्मा देवानाम्पदवीः कवीनामृषिर्विप्राणाम्महिषो मृगाणाम् ।
श्येनो गृध्राणाꣳ स्वधितिर्वनानाꣳ सोमः पवित्रमत्येति रेभन् ॥
आ विश्वदेवꣳ सत्पतिꣳ सूक्तैरद्या वृणीमहे । सत्यसवꣳ सवितारम् ॥
आ सत्येन रजसा वर्तमानो निवेशयन्नमृतम्मर्त्यं च । हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवना विपश्यन् ॥
यथा नो अदितिः करत्पश्वे नृभ्यो यथा गवे । यथा तोकाय रुद्रियम् ॥
मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः ।
वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीर्हविष्मन्तो नमसा विधेम ते ॥
उदप्रुतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव घोषाः । गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अनावन् ॥
हꣳसैरिव सखिभिर्वावदद्भिरश्मन्मयानि नहना व्यस्यन् ।
बृहस्पतिरभिकनिक्रदद्गा उत प्रास्तौदुच्च विद्वाꣳ अगायत् ॥ एन्द्र सानसिꣳ रयिꣳ सजित्वानꣳ सदासहम् । वर्षिष्ठमूतये भर ॥
प्र ससाहिषे पुरुहूत शत्रूञ्ज्येष्ठस्ते शुष्म इह रातिरस्तु । इन्द्रा भर

दक्षिणेना वसूनि पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम् ॥
त्वꣳ सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अजायथाः । इन्द्र ज्यैष्ठ्याय
सुक्रतो ॥
भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा महान्भुवो विश्वेषु सवनेषु यज्ञियः । भुवो
नॄꣳश्च्यौत्नो विश्वस्मिन्भरे ज्येष्ठश्च मन्त्रो विश्वचर्षणे ॥ मित्रस्य
चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम् । सत्यं चित्रश्रवस्तमम् ॥
मित्रो जनान्यातयति प्रजानन्मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम् । मित्रः
कृष्टीरनिमिषाभि चष्टे सत्याय हव्यं घृतवद्विधेम ॥
प्र स मित्र मर्तो अस्तु प्रयस्वान्यस्त आदित्य शिक्षति व्रतेन । न
हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमꣳहो अश्नोत्यन्तितो न दूरात् ॥
यच्चिद्धि त विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम् । मिमीमसि द्यविद्यवि
॥
यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोहम्मनुष्याश्चरामसि । अचित्ती
यत्तव धर्मा युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः ॥
कितवासो यद्रिरिपुर्न दीवि यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म । सर्वा ता
वि ष्य शिथिरेव देवाथा ते स्याम वरुण प्रियासः ॥११॥
इति तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ॥४॥

अथ तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रपाठकः ॥५॥
पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय ।
तस्यां देवा अधि संवसन्त उत्तमे नाक इह मादयन्ताम् ॥
यत्ते देवा अदधुर्भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा ।
सा नो यज्ञं पिपृहि विश्ववारे रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम् ॥
निवेशनी सङ्गमनी वसूनां विश्वा रूपाणि वसून्यावेशयन्ती ।
सहस्रपोषँ सुभगा रराणा सा न आ गन्वर्चसा संविदाना ॥

अग्नीषोमौ प्रथमौ वीर्येण वसून्रुद्रानादित्यानिह जिन्वतम् ।
माध्यँ हि पौर्णमासं जुषेथां ब्रह्मणा वृद्धौ सुकृतेन
सातावथास्मभ्यँ सहवीराँ रयिं नि यच्छतम् ॥
आदित्याश्चाङ्गिरसश्चाग्नीनादधत ते दर्शपूर्णमासौ प्रैप्सन्तेषामङ्गिरसां
निरुप्तँ हविरासीदथादित्या एतौ होमावपश्यन्तावजुहवुस्ततो वै ते
दर्शपूर्णमासौ ।२।
पूर्व आलभन्त दर्शपूर्णमासावालभमान एतौ होमौ
पुरस्ताज्जुहुयात्साक्षादेव दर्शपूर्णमासावा लभते ब्रह्मवादिनो वदन्ति
स त्वै दर्शपूर्णमासावा लभेत य एनयोरनुलोमं च प्रतिलोमं च
विद्यादित्यमावास्याया ऊर्ध्वं तदनुलोमं पौर्णमास्यै प्रतीचीनं
तत्प्रतिलोमं यत्पौर्णमासीं पूर्वामालभेत प्रतिलोममेनावा
लभेतामुमपक्षीयमाणमन्वप क्षीयेत सारस्वतौ होमौ
पुरस्ताज्जुहुयादमावास्या वै सरस्वत्यनुलोममेवैनावा
लभतेऽमुमाप्यायमानमन्वा प्यायत आग्नावैष्णवमेकादशकपालं
पुरस्तान्निर्वपेत्सरस्वत्यै चरुँ सरस्वते द्वादशकपालं यदाग्नेयो
भवत्यग्निर्वै यज्ञमुखमेवर्द्धिं पुरस्ताद्धत्ते यद्वैष्णवो भवति यज्ञो वै
विष्णुर्यज्ञमेवारभ्य प्र तनुते
सरस्वत्यै चरुर्भवति सरस्वते द्वादशकपालोऽमावास्या वै सरस्वती

पूर्णमासः सरस्वान्तावेव साक्षादा रभत ऋध्नोत्याभ्यां द्वादशकपालः सरस्वते भवति मिथुनत्वाय प्रजात्यै मिथुनौ गावौ दक्षिणा समृद्ध्यै ॥१॥

ऋषयो वा इन्द्रं प्रत्यक्षं नापश्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यक्षम्पश्यत्सोऽब्रवीद्ब्राह्मणं ते वक्ष्यामि यथा त्वत्पुरोहिताः प्रजाः प्रजनिष्यन्तेऽथ मेतरेभ्य ऋषिभ्यो मा प्र वोच इति तस्मा एतान्त्स्तोमभागानब्रवीत्ततो वसिष्ठपुरोहिताः प्रजाः प्राजायन्त तस्माद्वासिष्ठो ब्रह्मा कार्यः प्रैव जायते रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं जिन्वेत्याह देवा वै क्षयो देवेभ्य एव यज्ञं प्राह प्रेतिरसि धर्माय त्वा धर्मं जिन्वेत्याह मनुष्या वै धर्मो मनुष्येभ्य एव यज्ञं प्राहा न्वितिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्वेत्याहैभ्य एव लोकेभ्यो यज्ञं प्राह विष्टम्भोऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्वेत्याह वृष्टिमेवाव रुन्द्धे प्रवास्यनुवासीत्याह मिथुनत्वायो शिगसि वसुभ्यस्त्वा वसूञ्जिन्वेत्याहाष्टौ वसव एकादश रुद्रा द्वादशादित्या एतावन्तो वै देवास्तेभ्य एव यज्ञं प्राहौ जोऽसि पितृभ्यस्त्वा पितॄञ्जिन्वेत्याह देवानेव पितॄननु सं तनोति तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजा जिन्वे ।३। त्याह पितॄनेव प्रजा अनु सं तनोति पृतनाषाडसि पशुभ्यस्त्वा पशूञ्जिन्वेत्याह प्रजा एव पशूननु सं तनोति रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वेत्याहौषधीष्वेव पशून्प्रति ष्ठापयत्य भिजिदसि युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्याहाभिजित्या अधिपतिरसि प्राणाय त्वा प्राणं जिन्वेत्याह प्रजास्वेव प्राणान्दधाति त्रिवृदसि प्रवृदसीत्याह मिथुनत्वाय सꣳरोहोऽसि नीरोहोऽसीत्याह प्रजात्यै वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीत्याह प्रतिष्ठित्यै ॥२॥

अग्निना देवेन पृतना जयामि गायत्रेण च्छन्दसा त्रिवृता स्तोमेन

रथन्तरेण साम्ना वषट्कारेण वज्रेण
पूर्वजान्भ्रातृव्यानधरान्पादयाम्यवैनान्बाधे
प्रत्येनान्नुदेऽस्मिन्क्षयेऽस्मिन्भूमिलोके योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो
विष्णोः क्रमेणात्येनान्क्रामामी न्द्रेण देवेन पृतना जयामि त्रैष्टुभेन
च्छन्दसा पञ्चदशेन स्तोमेन बृहता साम्ना वषट्कारेण वज्रेण
सहजान्विश्वेभिर्देवेभिः पृतना जयामि जागतेन च्छन्दसा सप्तदशेन
स्तोमेन वामदेव्येन साम्ना वषट्कारेण वज्रेणापरजा निन्द्रेण सयुजो
वयँ सासह्याम पृतन्यतः । घ्नन्तो वृत्राण्यप्रति । यत्ते अग्ने
तेजस्तेनाहं तेजस्वी भूयासं यत्ते अग्ने वर्चस्तेनाहं वर्चस्वी भूयासं
यत्ते अग्ने हरस्तेनाहँ हरस्वी भूयासम् ॥३॥

ये देवा यज्ञहनो यज्ञमुषः पृथिव्यामध्यासते । अग्निर्मा तेभ्यो रक्षतु
गच्छेम सुकृतो वयम् ॥
आगन्म मित्रावरुणा वरेण्या रात्रीणाम्भागो युवयोर्यो अस्ति । नाकं
गृह्णानाः सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिवः ॥
ये देवा यज्ञहनो यज्ञमुषोऽन्तरिक्षेऽध्यासते । वायुर्मा तेभ्यो रक्षतु
गच्छेम सुकृतो वयम् ॥
यास्ते रात्रीः सवितर्देवयानीरन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति । गृहैश्च
सर्वैः प्रजयान्वग्रे सुवो रुहाणास्तरता रजाँसि ॥
ये देवा यज्ञहनो यज्ञमुषो दिव्यध्यासते । सूर्यो मा तेभ्यो रक्षतु
गच्छेम सुकृतो वयम् ॥
येनेन्द्राय समभरः पयाँस्युत्तमेन हविषा जातवेदः । तेनाग्ने त्वमुत
वर्धयेमँ सजातानाँ श्रैष्ठ्य आ धेह्येनम् ॥
यज्ञहनो वै देवा यज्ञमुषः सन्ति त एषु लोकेष्वासत आददाना
विमथ्नाना यो ददाति यो यजते तस्य । ये देवा यज्ञहनः
पृथिव्यामध्यासते ये अन्तरिक्षे ये दिवीत्याहेमानेव लोकाँस्तीर्त्वा

सगृहः सपशुः सुवर्गं लोकमेत्य प वै सोमेनेजानाद्देवताश्च यज्ञश्च
क्रामन्त्याग्नेयम्पञ्चकपालमुदवसानीयं निर्वपेदग्निः सर्वा देवताः
पाङ्क्तो यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं चाव रुन्धे गायत्रो वा
अग्निर्गायत्रच्छन्दास्तं छन्दसा व्यर्धयति यत्पञ्चकपालं
करोत्यष्टाकपालः कार्योऽष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्गायत्रच्छन्दाः
स्वेनैवैनं छन्दसा समर्धयति पङ्क्त्यौ याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्क्तो
यज्ञस्तेनैव यज्ञान्नैति ॥४॥

सूर्यो मा देवो देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानोऽग्निर्मा पातु
चक्षुषः । सक्ष शूष सवितर्विश्वचर्षण एतेभिः सोम नामभिर्विधेम ते
तेभिः सोम नामभिर्विधेम ते ।
अहम्परस्तादहमवस्तादहं ज्योतिषा वि तमो ववार । यदन्तरिक्षं
तदु मे पिताभूदहꣳ सूर्यमुभयतो ददर्शाहम्भूयासमुत्तमः समानानामा
समुद्रादान्तरिक्षात्प्रजापतिरुदधिं च्यावयातीन्द्रः प्र स्नौतु मरुतो
वर्षयन्तू न्नम्भय पृथिवीम्भिन्द्धीदं दिव्यं नभः । उद्नो दिव्यस्य नो
देहीशानो वि सृजा दृतिम् ॥
पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो यदग्निरोषधीः प्रास्याग्नावादित्यं
जुहोति रुद्रादेव पशूनन्तर्दधात्यथो ओषधीष्वेव पशून्प्रति ष्ठापयति
कविर्यज्ञस्य वि तनोति पन्थां नाकस्य पृष्ठे अधि रोचने दिवः ।
येन हव्यं वहसि यासि दूत इतः प्रचेता अमुतः सनीयान् ॥
यास्ते विश्वाः समिधः सन्त्यग्ने याः पृथिव्याम्बर्हिषि सूर्ये याः ।
तास्ते गच्छन्त्वाहुतिं घृतस्य देवायते यजमानाय शर्म ॥
आशासानः सुवीर्यꣳ रायस्पोषꣳ स्वश्वियम् । बृहस्पतिना राया
स्वगाकृतो मह्यं यजमानाय तिष्ठ ॥५॥

सं त्वा नह्यामि पयसा घृतेन सं त्वा नह्याम्यप ओषधीभिः । सं

त्वा नह्यामि प्रजयाहमद्य सा दीक्षिता संनवो वाजमस्मे ॥
प्रैतु ब्रह्मणस्पत्नी वेदिं वर्णेन सीदतु ।
अथाहमनुकामिनी स्वे लोके विशा इह ।
सुप्रजसस्त्वा वयँ सुपत्नीरुप सेदिम । अग्ने सपत्नदम्भनमदब्धासो अदाभ्यम् ॥
इमं वि ष्यामि वरुणस्य पाशं यमबध्नीत सविता सुकेतः । धातुश्च योनौ सुकृतस्य लोके स्योनम्मे सह पत्या करोमि ॥
प्रेह्युदेह्यृतस्य वामीरन्वग्निस्तेऽग्रं नयत्वदितिर्मध्यं ददताँ रुद्रावसृष्टासि युवा नाम मा मा हिँसी र्वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यो विश्वेभ्यो वो देवेभ्यः पन्नेजनीर्गृह्णामि यज्ञाय वः पन्नेजनीः सादयामि
विश्वस्य ते विश्वावतो वृष्णियावतः तवाग्ने वामीरनु संदृशि विश्वा रेताँसि धिषीया गन्देवान्यज्ञो नि देवीर्देवेभ्यो यज्ञमशिषन्नस्मिन्त्सुन्वति यजमान आशिषः स्वाहाकृताः समुद्रेष्ठा गन्धर्वमा तिष्ठतानु । वातस्य पत्मन्निड ईडिताः ॥६॥

वषट्कारो वै गायत्रियै शिरोऽच्छिनत्तस्यै रसः परापतत्स पृथिवीम्प्राविशत्स खदिरोऽभवद्यस्य खादिरः स्रुवो भवति च्छन्दसामेव रसेनाव द्यति सरसा अस्याहुतयो भवन्ति तृतीयस्यामितो दिवि सोम आसीत्तं गायत्र्याहरत्तस्य पर्णमच्छिद्यत तत्पर्णोऽभवत्तत्पर्णस्य पर्णत्वं यस्य पर्णमयी जुहूर्भवति सौम्या अस्याहुतयो भवन्ति जुषन्तेऽस्य देवा आहुती देवा वै ब्रह्मन्नवदन्त तत्पर्ण उपाशृणोत्सुश्रवा वै नाम यस्य पर्णमयी जुहूर्भवति न पापँ श्लोकँ शृणोति
ब्रह्म वै पर्णो विरामरुतोऽन्नं विरमारुतोऽश्वत्थो यस्य पर्णमयी जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्ब्रह्मणैवान्नमव रुन्द्धेऽथो ब्रह्मैव विश्यध्यूहति

राष्ट्रं वै पर्णो विडश्वत्थो यत्पर्णमयी जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्राष्ट्रमेव विश्यध्यूहति
प्रजापतिर्वा अजुहोत्सा यत्राहुतिः प्रत्यतिष्ठत्ततो विकङ्कत
उदतिष्ठत्ततः प्रजा असृजत यस्य वैकङ्कती ध्रुवा भवति
प्रत्येवास्याहुतयस्तिष्ठन्त्यथो प्रैव जायत एतद्वै स्रुवाँ रूपं यस्यैवँ
रूपाः स्रुचो भवन्ति सर्वाण्येवैनँ रूपाणि पशूनामुप तिष्ठन्ते
नास्यापरूपमात्मञ्जायते ॥७॥

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं गृह्णामि
दक्षाय दक्षवृधे रातं देवेभ्योऽग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य इन्द्रज्येष्ठेभ्यो
वरुणराजभ्यो वातापिभ्यः पर्जन्यात्मभ्यो दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा
पृथिव्यै त्वापेन्द्र द्विषतो मनोऽप जिज्यासतो जह्यप यो नोऽरातीयति
तं जहि प्राणाय त्वापानाय त्वा व्यानाय त्वा सते त्वासते
त्वाद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो विश्वेभ्यस्त्वा भुतेभ्यो यतः प्रजा अक्खिद्रा
अजायन्त तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदाव्ने ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं
जुहोमि ॥८॥

यां वा अध्वर्युश्च यजमानश्च देवतामन्तरितस्तस्या आ वृश्च्येते
प्राजापत्यं दधिग्रहं गृह्णीयात्प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभ्य एव नि
ह्नुवाते
ज्येष्ठो वा एष ग्रहाणां यस्यैष गृह्यते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छति सर्वासां वा
एतद्देवतानाँ रूपं यदेष ग्रहो यस्यैष गृह्यते सर्वाण्येवैनँ रूपाणि
पशूनामुप तिष्ठन्त
उपयामगृहीतो सि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं
गृह्णामीत्याह
ज्योतिरेवैनँ समानानां करोत्य ग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य

इत्याहैतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनँ सर्वाभ्यो गृह्णात्य पैन्द्र द्विषतो मन इत्याह
भ्रातृव्यापनुत्त्यै प्राणाय त्वापानाय त्वेत्याह प्राणानेव यजमाने दधाति तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदा दाव्ने ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमीत्याह प्रजापतिः सर्वा देवताः सर्वाभ्य एवैनं देवताभ्यो जुहोत्या ज्यग्रहं गृह्णीयात्तेजस्कामस्य तेजो वा आज्यं तेजस्व्यैव भवति सोमग्रहं गृह्णीयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य
ब्रह्मवर्चसं वै सोमो ब्रह्मवर्चस्यैव भवति दधिग्रहं
गृह्णीयात्पशुकामस्योग्वै दध्यूर्क्पशव ऊर्जैवास्मा ऊर्जम्पशूनव रुन्द्धे ॥९॥

त्वे क्रतुमपि वृञ्जन्ति विश्वे द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः । स्वादोः स्वादीयः स्वादुना सृजा समत ऊ षु मधु मधुनाभि योधि ॥ उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः प्रजापतये त्वा ।
प्राणग्रहान्गृह्णात्येतावद्वा अस्ति यावदेते ग्रहाः स्तोमाश्छन्दाँसि पृष्ठानि दिशो यावदेवास्ति तदव रुन्द्धे ज्येष्ठा वा एतान्ब्राह्मणाः पुरा विद्वामक्रन्तस्मात्तेषाँ सर्वा दिशोऽभिजिता अभूवन्यस्यैते गृह्यन्ते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छत्यभि दिशो जयति पञ्च गृह्यन्ते पञ्च दिशः सर्वास्वेव दिक्ष्वृध्नुवन्ति नवनव गृह्यन्ते नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधति प्रायणीये चोदयनीये च गृह्यन्ते प्राणा वै प्राणग्रहाः प्राणैरेव प्र यन्ति प्राणैरुद्यन्ति दशमेऽहन्गृह्यन्ते प्राणा वै प्राणग्रहाः प्राणेभ्यः खलु वा एतत्प्रजा यन्ति यद्वामदेव्यं योनेश्च्यवते दशमे ऽहन्वामदेव्यं योनेश्च्यवते यद्दशमेऽहन्गृह्यन्ते प्राणेभ्य एव तत्प्रजा न यन्ति ॥१०॥

प्र देवं देव्या धिया भरता जातवेदसम् । हव्या नो वक्षदानुषक् ॥
अयमु ष्य प्र देवयुर्होता यज्ञाय नीयते । रथो न योरभीवृतो
घृणीवाञ्चेतति त्मना ॥
अयमग्निरुरुष्यत्यमृतादिव जन्मनः । सहसश्चित्सहीयान्देवो
जीवातवे कृतः ॥
इडायास्त्वा पदे वयं नाभा पृथिव्या अधि । जातवेदो नि धीमह्यग्ने
हव्याय वोढवे ।१। अग्ने विश्वेभिः स्वनीक देवैरूर्णावन्तम्प्रथमः
सीद योनिम् । कुलायिनं घृतवन्तꣳ सवित्रे यज्ञं नय यजमानाय
साधु ॥
सीद होतः स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञꣳ सुकृतस्य योनौ
। देवावीर्देवान्हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः ॥
नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवाꣳ असदत्सुदक्षः ।
अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः ॥
त्वं दूतस्त्वमु नः परस्पास्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता । अग्ने तोकस्य
नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीद्यद्बोधि गोपाः ॥
अभि त्वा देव सवितरीशानं वार्याणाम् । सदावन्भागमीमहे ॥
मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञम्मिमिक्षताम् । पिपृतां नो
भरीमभिः ॥
त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः ॥
तमु त्वा दध्यङ्ङृषिः पुत्र ईधे अथर्वणः । वृत्रहणम्पुरंदरम् ॥
तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम् । धनंजयꣳ रणेरणे ॥
उत ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि । धनंजयो रणेरणे ॥
आ यꣳ हस्ते न खादिनꣳ शिशुं जातं न बिभ्रति । विशामग्निꣳ
स्वध्वरम् ॥
प्र देवं देववीतये भरता वसुवित्तमम् । आ स्वे योनौ नि षीदतु ॥
आ जातं जातवेदसि प्रियꣳ शिशीतातिथिम् । स्योन आ गृहपतिम्

॥
अ॒ग्निना॒ग्निः समि॑ध्यते क॒विर्गृ॒हप॑ति॒र्युवा॑ । ह॒व्य॒वाड्जु॒ह्वा॑स्यः ॥
त्वꣳ ह्य॑ग्ने अ॒ग्निना॒ विप्रो॒ विप्रे॑ण॒ सन्त्स॒ता । सखा॒ सख्या॑
समि॒ध्यसे॑ ॥
तम्म॑र्जयन्त सु॒क्रतु॑म्पुरो॒यावा॑नमा॒जिषु॑ । स्वेषु॒ क्षये॑षु वा॒जिन॑म् ॥
य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञम॑यजन्त दे॒वास्तानि॒ धर्मा॑णि प्रथ॒मान्या॑सन् । ते ह॒
नाक॑म्महि॒मान॑ः सचन्ते॒ यत्र॒ पूर्वे॑ सा॒ध्याः सन्ति॑ दे॒वाः ॥११॥
इति तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रपाठकः ॥५॥

इति तृतीयं काण्डं सम्पूर्णम् ॥३॥

चतुर्थं काण्डम्

अथ चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः

युञ्जानः प्रथमम्मनस्तत्वाय सविता धियः । अग्निं ज्योतिर्निचाय्य पृथिव्या अध्याभरत् ॥
युक्त्वाय मनसा देवान्त्सुवर्यतो धिया दिवम् । बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता प्र सुवाति तान् ॥ युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे । सुवर्गेयाय शक्त्यै ॥
युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः । वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः ॥
युजे वाम्ब्रह्म पूर्व्यं नमोभिर्वि श्लोका यन्ति पथ्येव सूराः । शृण्वन्ति विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः ॥
यस्य प्रयाणमन्वन्य इद्ययुर्देवा देवस्य महिमानमर्चतः । यः पार्थिवानि विममे स एतशो रजाँसि देवः सविता महित्वना ॥
देव सवितः प्र सुव यज्ञम्प्र सुव यज्ञपतिम्भगाय दिव्यो गन्धर्वः । केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः ॥
इमं नो देव सवितर्यज्ञम्प्र सुव देवायुवँ सखिविदँ सत्राजितं धनजितँ सुवर्जितम् ॥
ऋचा स्तोमँ समर्धय गायत्रेण रथंतरम् । बृहद्गायत्रवर्तनि ॥
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो हस्ताभ्यां गायत्रेण च्छन्दसा ददेऽङ्गिरस्वदभ्रिरसि नारिरसि पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदा भर त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा ददेऽङ्गिरस्वद्बभ्रिरसि नारिरसि त्वया वयँ सधस्थ आग्निँ शकेम खनितुम्पुरीष्यं जागतेन त्वा छन्दसा ददे ऽङ्गिरस्वद्धस्त आधाय सविता बिभ्रदभ्रिँ हिरण्ययीम् । तया ज्योतिरजस्रमिदग्निं खात्वी न आ भरानुष्टुभेन त्वा छन्दसा ददेऽङ्गिरस्वत् ॥१॥

इमामगृभ्णन्रशनामृतस्य पूर्व आयुषि विदथेषु कव्या । तया देवाः सुतमा बभूवुर्ऋृतस्य सामन्त्सरमारपन्ती ॥
प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रव वरिष्ठामनु संवतम् । दिवि ते जन्म परममन्तरिक्षे नाभिः पृथिव्यामधि योनिः ॥
युञ्जाथाँ रासभं युवमस्मिन्यामे वृषण्वसू । अग्निम्भरन्तमस्मयुम् ॥
योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे । सखाय इन्द्रमूतये ॥
प्रतूर्वन्ने ह्यवक्रामन्नशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यान्मयोभूरेहि । उर्वन्तरिक्षमन्विहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन् ॥
पूष्णा सयुजा सह । पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेह्य ग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेमो ऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरिष्यामोऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरामः ॥
अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः । अनु सूर्यस्य पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावापृथिवी आ ततान ॥
आगत्य वाज्यध्वनः सर्वा मृधो वि धूनुते । अग्निँ सधस्थे महति चक्षुषा नि चिकीषते ॥
आक्रम्य वाजिन्पृथिवीमग्निमिच्छ रुचा त्वम् । भूम्या वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनाम तं वयम् ॥
द्यौस्ते पृष्ठम्पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षँ समुद्रस्ते योनिः । विख्याय चक्षुषा त्वमभि तिष्ठ पृतन्यतः ॥
उत्क्राम महते सौभगायास्मादास्थानाद्द्रविणोदा वाजिन् । वयँ स्याम सुमतौ पृथिव्या अग्निं खनिष्यन्त उपस्थे अस्याः ॥
उदक्रमीद्द्रविणोदा वाज्यर्वाकः स लोकँ सुकृतम्पृथिव्याः । ततः खनेम सुप्रतीकमग्निँ सुवो रुहाणा अधि नाक उत्तमे ॥
अपो देवीरुप सृज मधुमतीरयक्ष्माय प्रजाभ्यः । तासाँ स्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पलाः ॥

जिघर्म्यग्निम्मनसा घृतेन प्रतिक्ष्यन्तम्भुवनानि विश्वा । पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्ठमन्नꣳ रभसं विदानम् ॥
आ त्वा जिघर्मि वचसा घृतेनारक्षसा मनसा तज्जुषस्व । मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निर्नाभिमृशे तनुवा जर्हृषाणः ॥
परि वाजपतिः कविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत् । दधद्रत्नानि दाशुषे ॥
परि त्वाग्ने पुरं वयं विपꣳ सहस्य धीमहि । धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारम्भङ्गुरावतः ॥
त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि । त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः ॥२॥
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो हस्ताभ्याम्पृथिव्याः सधस्थेऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि ॥
ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमजस्रेण भानुना दीद्यानम् । शिवम्प्रजाभ्योऽहिꣳसन्तम्पृथिव्याः सधस्थेऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि ॥
अपाम्पृष्ठमसि सप्रथा उर्वग्निम्भरिष्यदपरावपिष्ठम् । वर्धमानम्मह आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व ॥
शर्म च स्थो वर्म च स्थो अच्छिद्रे बहुले उभे । व्यचस्वती सं वसाथाम्भर्तमग्निम्पुरीष्यम् ॥
सं वसाथाꣳ सुवर्विदा समीची उरसा त्मना । अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित् ॥
पुरीष्योऽसि विश्वभराः । अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने ॥
त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः ॥
तमु त्वा दध्यङ्ङृषिः पुत्र ईधे अथर्वणः । वृत्रहणम्पुरं दरम् ॥
तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम् । धनंजयꣳ रणेरणे ॥
सीद होतः स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञꣳ सुकृतस्य योनौ । देवावीर्देवान्हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः ॥

नि होता॑ होतृ॒षद॑ने वि॒दा॑नस्त्वे॒षो दी॑दि॒वाँ अ॑सदत्सु॒दक्षः॑ ।
अद॑ब्धव्रतप्रमति॒र्वसि॑ष्ठः सहस्रम्भ॒रः शुचि॑जिह्वो अ॒ग्निः ॥
सँ सी॑दस्व म॒हाँ अ॑सि॒ शोच॑स्व दे॒व॒वीत॑मः । वि धू॒मम॑ग्ने
अरु॒षम्मि॑येध्य सृ॒ज प्र॑शस्त दर्श॒तम् ॥
जनि॑ष्वा॒ हि जेन्यो॒ अग्रे॒ अह्ना॒ँ हि॒तो हि॒तेष्व॑रु॒षो वने॑षु । दमे॑दमे
स॒प्त रत्ना॒ दधा॑नो॒ऽग्निर्होता॒ नि ष॑सादा॒ यजी॑यान् ॥३॥

सं ते॑ वा॒युर्मा॑त॒रिश्वा॑ दधातू॒त्ताना॑यै॒ हृद॑यं॒ यद्विलि॑ष्टम् । दे॒वाना॑ं
यश्चर॑ति प्रा॒णथे॑न॒ तस्मै॑ च देवि॒ वष॑डस्तु॒ तुभ्य॑म् ॥
सु॒जा॑तो॒ ज्योति॑षा स॒ह शर्म॒ वरू॑थ॒मास॑द॒ः सुव॑ः । वासो॑ अग्ने
वि॒श्वरू॑प॒ँ सं व्य॑यस्व विभावसो ॥
उदु॑ तिष्ठ स्वध्व॒राव॑ नो दे॒व्या कृ॒पा । दृ॒शे च॑ भा॒सा बृ॒ह॒ता
सु॒शु॒क्वनि॒राग्ने॑ याहि सु॒श॒स्तिभि॑ः ॥ ऊ॒र्ध्व ऊ॒ षु ण॑ ऊ॒तये॒ तिष्ठा॑
दे॒वो न स॑वि॒ता । ऊ॒र्ध्वो वाज॑स्य॒ सनि॑ता॒
यद॒ञ्जिभि॑र्वा॒घद्भि॑र्वि॒ह्वया॑महे ॥
स जा॒तो गर्भो॑ असि॒ रोद॑स्यो॒रग्ने॒ चारु॒र्विभृ॑त॒ ओष॑धीषु । चि॒त्रः
शिशु॒ः परि॒ तमा॒ँस्य॒क्तः प्र मा॒तृभ्यो॒ अधि॒ कनि॑क्रदद्गाः ॥
स्थि॒रो भ॑व वी॒ड्व॑ङ्ग आ॒शुर्भ॑व वा॒ज्य॑र्वन् । पृ॒थुर्भ॑व सु॒षद॒स्त्वम॒ग्नेः
पु॑रीष॒वाह॑नः ॥
शि॒वो भ॑व प्र॒जाभ्यो॒ मानु॑षीभ्य॒स्त्वम॑ङ्गिरः । मा द्यावा॑पृ॒थि॒वी अ॒भि
शू॑शु॒चो॒ मान्तरि॑क्ष॒म्मा वन॒स्पती॑न् ॥
प्रैतु॑ वा॒जी कनि॑क्रद॒न्नान॑द॒द्रास॑भ॒ः पत्वा॑ । भर॑न्न॒ग्निम्पु॑री॒ष्य॑म्मा
पा॒द्यायु॑षः पु॒रा ॥
रास॑भो वा॒ं कनि॑क्रद॒त्सुयु॑क्तो वृषणा॒ रथे॑ । स
वा॑मु॒ग्निम्पुरी॒ष्य॑मा॒शुर्दू॒तो व॑हादि॒तः ॥
वृषा॒ग्निं वृष॑णम्भर॑न्न॒पां गर्भ॒ँ समु॒द्रिय॑म् । अग्न॒ आ या॑हि वी॒तय॑

ऋृतꣳ सत्यम् ॥
ओषधयः प्रति गृह्णीताग्निमेतꣳ शिवमायन्तमभ्यत्र युष्मान् ।
व्यस्यन्विश्वा अमतीररातीर्निषीदन्नो अप दुर्मतिꣳ हनत् ॥
ओषधयः प्रति मोदध्वमेनम्पुष्पावतीः सुपिप्पलाः । अयं वो गर्भ
ऋृत्वियः प्रत्नꣳ सधस्थमासदत् ॥४॥

वि पाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो अमीवाः ।
सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहꣳ सुहवस्य प्रणीतौ ॥
आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ॥
यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेऽह नः । उशतीरिव मातरः ॥
तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः
॥
मित्रः सꣳसृज्य पृथिवीम्भूमिं च ज्योतिषा सह । सुजातं
जातवेदसमग्निं वैश्वानरं विभुम् ॥
अयक्ष्मायत्वा सꣳ सृजामि प्रजाभ्यः । विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः
सꣳ सृजन्त्वानुष्टुभेन च्छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥
रुद्राः सम्भृत्य पृथिवीम्बृहज्ज्योतिः समीधिरे । तेषाम्भानुरजस्र
इच्छुक्रो देवेषु रोचते ॥
सꣳसृष्टां वसुभी रुद्रैर्धीरैः कर्मण्याम्मृदम् । हस्ताभ्याम्मृद्वीं कृत्वा
सिनीवाली करोतु ताम् ॥
सिनीवाली सुकपर्दा सुकुरीरा स्वौपशा । सा तुभ्यमदिते मह्योखां
दधातु हस्तयोः ॥
उखां करोतु शक्त्या बाहुभ्यामदितिर्धिया । माता पुत्रं यथोपस्थे
साग्निम्बिभर्तु गर्भ आ ॥
मखस्य शिरोऽसि यज्ञस्य पदे स्थः ।
वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण च्छन्दसाङ्गिरस्वत्पृथिव्यसि रुद्रास्त्वा

कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन च्छन्दसाङ्गिरस्वदन्तरिक्षमस्या दित्यास्त्वा कृण्वन्तु जागतेन च्छन्दसाङ्गिरस्वद्द्यौरसि विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः कृण्वन्त्वानुष्टुभेन च्छन्दसाङ्गिरस्वद्दिशोऽसि ध्रुवासि धारया मयि प्रजाꣳ रायस्पोषं गौपत्यꣳ सुवीर्यꣳ सजातान्यजमानाया दित्यै रास्नास्य दितिस्ते बिलं गृह्णातु पाङ्क्तेन च्छन्दसाङ्गिरस्वत् । कृत्वाय सा महीमुखाम्मृन्मयीं योनिमग्नये । ताम्पुत्रेभ्यः सम्प्रायच्छददितिः श्रपयानिति ॥५॥

वसवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण च्छन्दसाङ्गिरस्व द्रुद्रास्त्वा धूपयन्तु त्रैष्टुभेन च्छन्दसाङ्गिरस्व दादित्यास्त्वा धूपयन्तु जागतेन च्छन्दसाङ्गिरस्व द्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा धूपयन्त्वानुष्टुभेन च्छन्दसाङ्गिरस्व दिन्द्रस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्विष्णुस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्वरुणस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्व ददितिस्त्वा देवी विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत्खनत्ववट देवानां त्वा पत्नीर्देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वद्दधतूखे धिषणास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वदभीन्धतामुखे ग्नास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वच्छ्रपयन्तूखे वरूत्रयो जनयस्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत्पचन्तूखे ।
मित्रैतामुखाम्पचैषा मा भेदि ।
एतां ते परि ददाम्यभित्त्यै अभीमां महिना दिवम्मित्रो बभूव सप्रथाः । उत श्रवसा पृथिवीम् ॥
मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम् । द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम् ॥
देवस्त्वा सवितोद्वपतु सुपाणिः स्वङ्गुरिः । सुबाहुरुत शक्त्या ॥
अपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आ पृण । उत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा

तिष्ठ ध्रुवा त्वम् ॥
वसंवस्त्वाच्छृंन्दन्तु गायत्रेण च्छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वाच्छृंन्दन्तु
त्रैष्टुंभेन च्छन्दसाङ्गिरस्व दादित्यास्त्वा च्छृंन्दन्तु जागतेन
च्छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा आ च्छृंन्दन्त्वानुष्टुभेन
च्छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥६॥
समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि सत्या । सं
दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्याः ॥
सं चेध्यस्वाग्ने प्र च बोधयैनमुच्च तिष्ठ महते सौभगाय । मा च
रिषदुपसत्ता ते अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु मान्ये ॥
त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने सं वरणे भवा नः । सपत्नहा
नो अभिमातिजिच्च स्वे गये जागृह्यप्रयुच्छन् ॥
इहैवाग्ने अधि धारया रयिम्मा त्वा नि क्रन्पूर्वचितो निकारिणः ।
क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्धतां ते अनिष्टृतः ॥
क्षत्रेणाग्ने स्वायुः सꣳ रभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये यतस्व ।
सजातानाम्मध्यमस्थाएधि राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह ॥
अति निहो अति स्रिधोऽत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने । विश्वा ह्यग्ने दुरिता
सहस्वाथास्मभ्यꣳ सहवीराꣳ रयिं दाः ॥
अनाधृष्यो जातवेदा अनिष्टृतो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह । विश्वा
आशाः प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियः शिवाभिरद्य परि पाहि नो वृधे ॥
बृहस्पते सवितर्बोधयैनꣳ सꣳशितं चित्संतराꣳ सꣳ शिशाधि ।
वर्धयैनम्महते सौभगाय विश्व एनमनु मदन्तु देवाः ॥
अमुत्रभूयादध यद्यमस्य बृहस्पते अभिशस्तेरमुञ्चः ।
प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानामग्ने भिषजा शचीभिः ॥
उद्वयं तमसस्परि पश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम् । देवं देवत्रा सूर्यमगन्म
ज्योतिरुत्तमम् ॥७॥

ऊर्ध्वा अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचींꣳष्यग्नेः । द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः ॥
तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो देवेषु देवः । पथ आनक्ति मध्वा घृतेन ॥
मध्वा यज्ञं नक्षसे प्रीणानो नराशꣳसो अग्ने । सुकृद्देवः सविता विश्ववारः ॥
अच्छायमेति शवसा घृतेनेडानो वह्निर्नमसा । अग्निꣳ स्रुचो अध्वरेषु प्रयत्सु ॥
स यक्षदस्य महिमानमग्नेः स ई मन्द्रासु प्रयसः । वसुश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च ॥
द्वारो देवीरन्वस्य विश्वे व्रता ददन्ते अग्नेः । उरुव्यचसो धाम्ना पत्यमानाः ॥
ते अस्य योषणे दिव्ये न योनावुषासानक्ता । इमं यज्ञमवतामध्वरं नः ॥
दैव्या होतारावूर्ध्वमध्वरं नोऽग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम् । कृणुतं नः स्विष्टिम् ॥
तिस्रो देवीर्बर्हिरेदꣳ सदन्त्विडा सरस्वती भारती मही गृणाना ॥
तन्नस्तुरीपमद्भुतम्पुरुक्षु त्वष्टा सुवीरम् । रायस्पोषं वि ष्यतु नाभिमस्मे ॥
वनस्पतेऽव सृजा रराणस्त्मना देवेषु । अग्निर्हव्यꣳ शमिता सूदयाति ॥
अग्ने स्वाहा कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम् । विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम् ॥
हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् । स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥
यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव । य ईशे

अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥
य आत्मदा बलदा यस्य विश्व उपासते प्रशिषं यस्य देवाः । यस्य
च्छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥
यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रँ रसया सहाहुः । यस्येमाः
प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥
यं क्रन्दसी अवसा तस्तभाने अभ्यैक्षेतां मनसा रेजमाने । यत्राधि
सूर उदितौ व्येति कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥
येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृढे येन सुवः स्तभितं येन नाकः । यो
अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥
आपो ह यन्महतीर्विश्वमायन्दक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम् । ततो
देवानां निरवर्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥
यश्चिदापो महिना पर्यपश्यद्दक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम् । यो
देवेष्वधि देव एक आसीत्कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥८॥

आकूतिमग्निम्प्रयुजँ स्वाहा मनो मेधामग्निम्प्रयुजँ स्वाहा चित्तं
विज्ञातमग्निम्प्रयुजँ स्वाहा वाचो विधृतिमग्निम्प्रयुजँ स्वाहा
प्रजापतये मनवे स्वाहाग्नये वैश्वानराय स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तो
वृणीत सख्यं विश्वे राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा
मा सु भित्था मा सु रिषो दृँहस्व वीडयस्व सु । अम्ब धृष्णु
वीरयस्वाग्निश्चेदं करिष्यथः ॥
दृँहस्व देवि पृथिवि स्वस्तय आसुरी माया स्वधया कृतासि ।
जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यमरिष्टा त्वमुदिहि यज्ञे अस्मिन् ॥
मित्रैतामुखां तपैषा मा भेदि ।
एतां ते परि ददाम्यभित्त्यै ।
द्रवन्नः सर्पिरासुतिः प्रत्नो होता वरेण्यः । सहसस्पुत्रो अद्भुतः ॥
परस्या अधि संवतोऽवराँ अभ्या तर । यत्राहमस्मि ताँ अव ॥

परमस्याः परावतो रोहिदश्व इहा गहि । पुरीष्यः पुरुप्रियोऽग्ने त्वं तरा मृधः ॥
सीद त्वम्मातुरस्या उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान् ।
मैनामर्चिषा मा तपसाभि शूशुचोऽन्तरस्याँ शुक्रज्योतिर्वि भाहि ॥
अन्तरग्ने रुचा त्वमुखायै सदने स्वे । तस्यास्त्वँ हरसा तपञ्जातवेदः शिवो भव ॥
शिवो भूत्वा मह्यमग्नेऽथो सीद शिवस्त्वम् । शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिमिहासदः ॥९॥

यदग्ने यानि कानि चाते दारूणि दध्मसि । तदस्तु तुभ्यमिद्धृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्य ॥
यदत्त्युपजिह्विका यद्वम्रो अतिसर्पति । सर्वं तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्य ॥
रात्रिँरात्रिमप्रयावम्भरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै । रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्ने मा ते प्रतिवेशा रिषाम ॥
नाभा पृथिव्याः समिधानमग्निँ रायस्पोषाय बृहते हवामहे ।
इरम्मदम्बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निम्पृतनासु सासहिम् ॥
याः सेना अभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा उत । ये स्तेना ये च तस्करास्ताँस्ते अग्नेऽपि दधाम्यास्ये ॥
दंष्ट्राभ्याम्मलिम्लूञ्जम्भ्यैस्तस्कराँ उत । हनूभ्याँ स्तेनान्भगवस्ताँस्त्वं खाद सुखादितान् ॥
ये जनेषु मलिम्लवः स्तेनासस्तस्करा वने । ये कक्षेष्वघायवस्ताँस्ते दधामि जम्भयोः ॥
यो अस्मभ्यमरातीयाद्यश्च नो द्वेषते जनः । निन्दाद्यो अस्मान्दिप्साच्च सर्वं तम्मस्मसा कुरु ॥
सँशितम्मे ब्रह्म सँशितं वीर्यम्बलम् । सँशितम्क्षत्रं जिष्णु

यस्याहमस्मि पुरोहितः ॥
उदेषाम्बाहू अतिरमुद्वर्च उदू बलम् । क्षिणोमि
ब्रह्मणामित्रानुन्नयामि स्वाँ अहम् ।
दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौदुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः । अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः ॥
विश्वा रूपाणि प्रति मुञ्चते कविः प्रासावीद्भद्रं द्विपदे चतुष्पदे । वि
नाकमख्यत्सविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुषसो वि राजति ॥
नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकँ समीची । द्यावा
क्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः ॥
सुपर्णोऽसि गरुत्मान्त्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षु स्तोम आत्मा साम ते
तनूर्वामदेव्यम्बृहद्रथन्तरे पक्षौ यज्ञायज्ञियम्पुच्छं छन्दाँस्यङ्गानि
धिष्णियाः शफा यजूँषि नाम ।
सुपर्णोऽसि गरुत्मान्दिवं गच्छ सुवः पत ॥१०॥

अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि । स इद्देवेषु गच्छति ॥
सोम यास्ते मयोभुव ऊतयः सन्ति दाशुषे । ताभिर्नोऽविता भव ॥
अग्निर्मूर्द्धा भुवः ॥ त्वं नः सोम या ते धामानि ॥
तत्सवितुर्वरेण्यम्भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ॥
अचित्ती यच्चकृमा दैव्ये जने दीनैर्दक्षैः प्रभूती पूरुषत्वता
।
देवेषु च सवितर्मानुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनागसः ॥
चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम् । यज्ञं दधे सरस्वती ॥
पावीरवी कन्या चित्रायुः सरस्वती वीरपत्नी धियं धात् ।
ग्नाभिरच्छिद्रँ शरणँ सजोषा दुराधर्षं गृणते शर्म यँसत् ॥
पूषा गा अन्वेतु नः पूषा रक्षत्वर्वतः । पूषा वाजँ सनोतु नः ॥
शुक्रं ते अन्यद्यजतं ते अन्यद्विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि । विश्वा हि

माया अर्वसि स्वधावो भद्रा तें पूषन्निह रातिरस्तु ॥
तेऽवर्धन्त स्वतवसो महित्वनानाकं तस्थुरुरु चक्रिरे सदः ।
विष्णुर्यद्धावद्वृषणम्मदच्युतं वयो न सीदन्नधि बर्हिषि प्रिये ।
प्र चित्रमर्कं गृणते तुराय मारुताय स्वतवसे भरध्वम् । ये सहाँसि
सहसा सहन्ते ।३।रेजते अग्ने पृथिवी मखेभ्यः ॥
विश्वे देवा विश्वे देवाः ॥ द्यावा नः पृथिवी इमँ सिध्रमद्य
दिविस्पृशम् । यज्ञं देवेषु यच्छताम् ॥
प्र पूर्वजे पितरा नव्यसीभिर्गीर्भिः कृणुध्वँ सदने ऋतस्य । आ नो
द्यावापृथिवी दैव्येन जनेन यातम्महि वां वरूथम् ॥
अग्निँ स्तोमेन बोधय समिधानो अमर्त्यम् । हव्या देवेषु नो दधत्
॥
स हव्यवाडमर्त्य उशिग्दूतश्चनोहितः । अग्निर्धिया समृणवति ॥
शं नो भवन्तु वाजेवाजे ॥११॥
इति चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः ॥१॥

अथ चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः ॥२॥

विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रं छन्द आ रोह पृथिवीमनु वि
क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशस्तिहा त्रैष्टुभं
छन्द आ रोहान्तरिक्षमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः
क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतं छन्द आ रोह दिवमनु वि क्रमस्व
निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभं छन्द आ
रोह दिशोऽनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मः ।
अक्रन्ददग्नि स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन् । सद्यो
जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः ॥
अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभि न आ वर्तस्वायुषा वर्चसा सन्या मेधया प्रजया
धनेन ॥

अग्ने॑ अङ्गिरः श॒तं ते॑ सन्त्वा॒वृतः॑ स॒हस्रं॑ त उपा॒वृतः॑ । तासा॒म्पोष॑स्य॒ पोषे॑ण पुन॑र्नो न॒ष्टमा कृ॑धि॒ पुन॑र्नो र॒यिमा कृ॑धि ॥ पुन॑रू॒र्जा नि व॑र्तस्व॒ पुन॑रग्न इ॒षायु॑षा । पुन॑र्नः पाहि वि॒श्वतः॑ ॥
स॒ह र॒य्या नि व॑र्त॒स्वाग्ने॒ पिन्व॑स्व॒ धार॑या । वि॒श्वप्स्नि॑या वि॒श्वत॒स्परि॑ ॥
उदु॑त्त॒मं व॑रुण॒ पाश॑म॒स्मदवा॑ध॒मं वि म॑ध्य॒मँ श्र॑थाय । अथा॑ व॒यमा॑दित्य व्र॒ते तवाना॑गसो॒ अदि॑तये स्याम ॥
आ त्वा॑हार्षम॒न्तर॑भूर्ध्रु॒वस्ति॒ष्ठावि॑चाचलिः । विश॑स्त्वा॒ सर्वा॑ वाञ्छन्त्व॒स्मिन्रा॒ष्ट्रमधि॑ श्रय ॥
अग्ने॑ बृ॒हन्नु॒षसा॑मू॒र्ध्वो अ॑स्थान्निर्जग्मि॒वान्तम॑सो॒ ज्योति॒षागा॑त् । अ॒ग्निर्भा॒नुना॒ रुश॑ता॒ स्वङ्ग॒ आ जा॒तो विश्वा॒ सद्मा॑न्यप्राः ॥
सीद॒ त्वम्मा॒तुर॒स्या उ॒पस्थे॒ विश्वा॑न्यग्ने व॒युना॑नि वि॒द्वान् । मैना॑म॒र्चिषा॒ मा तप॑सा॒भि शू॑शु॒चो॑ऽन्तर॑स्याँ शु॒क्रज्यो॑ति॒र्वि भा॑हि ॥
अ॒न्तर॑ग्ने रु॒चा त्वमु॒खायै॒ सद॑ने॒ स्वे । तस्या॒स्त्वँ हर॑सा॒ तप॒ञ्जात॑वेदः शि॒वो भ॑व ॥
शि॒वो भू॒त्वा मह्य॑म॒ग्नेऽथो॑ सीद शि॒वस्त्वम् । शि॒वाः कृ॒त्वा दिश॒ः सर्वा॒ः स्वां योनि॑मि॒हास॑दः ॥
ह॒ँसः शु॑चि॒षद्व॒सु॑रन्तरिक्ष॒सद्धोता॑ वेदि॒षदति॑थिर्दुरोण॒सत् । नृ॒षद्व॑र॒सदृ॑त॒सद्व्यो॑मस॒दब्जा गो॒जा ऋ॑त॒जा अ॑द्रि॒जा ऋ॒तम्बृ॒हत् ॥१॥

दि॒वस्परि॑ प्रथ॒मं ज॑ज्ञे अ॒ग्निर॒स्मद्द्वि॒तीय॒म्परि॑ जा॒तवे॑दाः । तृ॒तीय॑म॒प्सु नृ॒मणा॒ अज॑स्र॒मिन्धा॑न एनं जरते स्वा॒धीः ॥
वि॒द्मा ते॑ अग्ने त्रे॒धा त्र॒याणि॑ वि॒द्मा ते॒ सद्म॒ विभृ॑तम्पुरु॒त्रा । वि॒द्मा ते॒ नाम॑ पर॒मं गुहा॒ यद्वि॒द्मा तमु॒त्सं यत॑ आज॒गन्थ॑ ॥
स॒मु॒द्रे त्वा॑ नृ॒मणा॑ अ॒प्स्वन्तर्नृ॒चक्षा॑ ईधे दि॒वो अ॑ग्न ऊध॑न् । तृ॒तीये॑

त्वा ।१।
रजसि तस्थिवाꣳसमृतस्य योनौ महिषा अहिन्वन् ॥
अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन् । सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः ॥
उशिक्पावको अरतिः सुमेधा मर्तेष्वग्निरमृतो नि धायि । इयर्ति धूममरुषम्भरिभ्रदुच्छुक्रेण शोचिषा द्यामिनक्षत् ॥
विश्वस्य केतुर्भुवनस्य गर्भ आ ।२।

रोदसी अपृणाज्जायमानः । वीडुं चिदद्रिमभिनत्परायञ्जना यदग्निमयजन्त पञ्च ॥
श्रीणामुदारो धरुणो रयीणाम्मनीषाणाम्प्रार्पणः सोमगोपाः । वसोः सूनुः सहसो अप्सु राजा वि भात्यग्र उषसामिधानः ॥
यस्ते अद्य कृणवद्भद्रशोचेऽपूपं देव घृतवन्तमग्ने । प्र तं नय प्रतरां वस्यो अच्छाभि द्युम्नं देवभक्तं यविष्ठ ॥
आ तम्भज सौश्रवसेष्वग्न उक्थउक्थ आ भज शस्यमाने । प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवात्युज्जातेन भिनददुज्जनित्वैः ॥
त्वामग्ने यजमाना अनु द्यून्विश्वा वसूनि दधिरे वार्याणि । त्वया सह द्रविणमिच्छमाना व्रजं गोमन्तमुशिजो वि वव्रुः ॥
दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः । अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः ॥२॥

अन्नपतेऽन्नस्य नो देह्यनमीवस्य शुष्मिणः । प्र प्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे ॥
उदु त्वा विश्वे देवा अग्ने भरन्तु चित्तिभिः । स नो भव शिवतमः सुप्रतीको विभावसुः ॥
प्रेदग्ने ज्योतिष्मान्याहि शिवेभिरर्चिभिस्त्वम् ।

बृहद्भिर्भानुभिर्भासन्मा हिंसीस्तनुवा प्रजाः ॥
समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आऽस्मिन्हव्या जुहोतन ॥
प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत्सूर्यो न रोचते बृहद्भाः । अभि यः पूरुम्पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः ॥
आपो देवीः प्रति गृह्णीत भस्मैतत्स्योने कृणुध्वं सुरभावु लोके । तस्मै नमन्तां जनयः सुपत्नीर्मातेव पुत्रम्बिभृता स्वेनम् ॥
अप्स्वग्ने सधिष्टव ।२। सौषधीरनु रुध्यसे । गर्भे सञ्जायसे पुनः ॥
गर्भो अस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनां । गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने गर्भो अपामसि ॥
प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्ने । संसृज्य मातृभिस्त्वं ज्योतिष्मान्पुनरासदः ॥ पुनरासद्य सदनमपश्च पृथिवीमग्ने । शेषे मातुर्यथोपस्थेऽन्तरस्यां शिवतमः ॥
पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्न इषायुषा । पुनर्नः पाहि विश्वतः ॥
सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया । विश्वप्स्निया विश्वतस्परि ॥
पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः समिन्धताम्पुनर्ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः । घृतेन त्वं तनुवो वर्धयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः ॥
बोधा नो अस्य वचसो यविष्ठ मंहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः । पीयति त्वो अनु त्वो गृणाति वन्दारुस्ते तनुवं वन्दे अग्ने ॥
स बोधि सूरिर्मघवा वसुदावा वसुपतिः । युयोध्यस्मद्द्वेषांसि ॥३॥

अपेत वीत वि च सर्पतातो येऽत्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः । अदादिदं यमोऽवसानम्पृथिव्या अक्रन्निमम्पितरो लोकमस्मै ॥
अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि संज्ञानमसि कामधरणम्मयि ते

कामधरणम्भूयात्
सं या वः प्रियास्तनुवः सम्प्रिया हृदयानि वः । आत्मा वो अस्तु
सम्प्रियः सम्प्रियास्तनुवो मम ॥
अयꣳ सो अग्निर्यस्मिन्त्सोममिन्द्रः सुतं दधे जठरे वावशानः ।
सहस्रियं वाजमत्यं न सप्तिꣳ ससवान्त्सन्त्स्तूयसे जातवेदः ॥
अग्ने दिवो अर्णमच्छा जिगास्यच्छा देवाꣳ ऊचिषे धिष्णिया ये ।
याः परस्ताद्रोचने सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः ॥
अग्ने यत्ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधीष्वप्सु वा यजत्र ।
येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थ त्वेषः स भानुरर्णवो नृचक्षाः ॥
पुरीष्यासो अग्नयः प्रावणेभिः सजोषसः । जुषन्ताꣳ
हव्यमाहुतमनमीवा इषो महीः ॥
इडामग्ने पुरुदꣳसꣳ सनिं गोः शश्वत्तमꣳ हवमानाय साध । स्यान्नः
सुनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥
अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन्नग्न आ
रोहाथा नो वर्धया रयिम् ॥
चिदसि तया देवतयाङ्गिरवद्ध्रुवा सीद परिचिदसि तया
देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद ॥ लोकम्पृण च्छिद्रम्पृणाथो सीद शिवा
त्वम् । इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन्योनावसीषदन् ॥
ता अस्य सूददोहसः सोमꣳ श्रीणन्ति पृश्नयः । जन्मन्देवानां
विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः ॥४॥

समितꣳ सं कल्पेथाꣳ सम्प्रियौ रोचिष्णू सुमनस्यमानौ ।
इषमूर्जमभि संवसानौ सं वाम्मनाꣳसि सं व्रता समु चित्तान्याकरम्
॥
अग्ने पुरीष्याधिपा भवा त्वं नः । इषमूर्जं यजमानाय धेहि ॥
पुरीष्यस्त्वमग्ने रयिमान्पुष्टिमाꣳ असि । शिवाः कृत्वा दिशः

सर्वाः स्वां योनिमिहासदः ॥
भवतं नः समनसौ समोकसावरेपसौ । मा यज्ञꣳ हिꣳसिष्टम्मा
यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः ॥
मातेव पुत्रम्पृथिवी पुरीष्यमग्निꣳ स्वे योनावभारुखा । तां
विश्वैर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा वि मुञ्चतु ॥
यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत । तन्नः पर्षदति द्विषोऽग्ने
वैश्वानर स्वाहा ॥
नमः सु ते निर्ऋते विश्वरूपेऽयस्मयं वि चृता बन्धमेतम् । यमेन त्वं
यम्या संविदानोत्तमं नाकमधि रोहयेमम् ॥
यत्ते देवी निर्ऋतिराबबन्ध दाम ग्रीवास्वविचर्त्यम् । इदं ते तद्वि
ष्याम्यायुषो न मध्यादथा जीवः पितुमद्धि प्रमुक्तः ॥
यस्यास्ते अस्याः क्रूर आसञ्जुहोम्येषाम्बन्धानामवसर्जनाय ।
भूमिरिति त्वा जना विदुर्निर्ऋतिरिति त्वाहम्परि वेद विश्वतः ॥
असुन्वन्तमयजमानमिच्छ स्तेनस्येत्यां तस्करस्यान्वेषि ।
अन्यमस्मदिच्छ सा त इत्या नमो देवि निर्ऋते तुभ्यमस्तु ॥
देवीमहं निर्ऋतिं वन्दमानः पितेव पुत्रं दसये वचोभिः । विश्वस्य
या जायमानस्य वेद शिरःशिरः प्रति सूरी वि चष्टे ॥
निवेशनः संगमनो वसूनां विश्वा रूपाभि चष्टे शचीभिः । देव इव
सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे पथीनाम् ॥
सं वरत्रा दधातन निराहावान्कृणोतन । सिञ्चामहा अवटमुद्रिणं वयं
विश्वाहादस्तमक्षितम् ॥
निष्कृताहावमवटꣳ सुवरत्रꣳ सुषेचनम् । उद्रिणꣳ सिञ्चे अक्षितम्
॥
सीरा युञ्जन्ति कवयो युगा वि तन्वते पृथक् । धीरा देवेषु सुम्नया
युनक्त सीरा वि युगा तनोत कृते योनौ वपतेह बीजम् । गिरा च
श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत्सृण्या पक्वमायत् ॥

लाङ्गंलम्पवींरवꣳ सुशेवꣳ सुमतित्संरु । उदित्कृंषति
गामविंम्प्रफुर्व्यं च पीवंरीम् । प्रस्थावद्रथवाहंनम् ॥
शुनं नः फाला वि तुंदन्तु भूमिंꣳ शुनं कीनाशां अभि यंन्तु वाहान्
। शुनम्पर्जन्यो मधुंना पयोंभिः शुनांसीरा शुनमस्मासुं धत्तम् ॥
कामं कामदुघे धुक्ष्व मित्राय वरुंणाय च । इन्द्रांयाग्नयें पूष्ण
ओषंधीभ्यः प्रजाभ्यंः ॥
घृतेन सीता मधुंना समंक्ता विश्वैर्देवैरनुंमता मरुद्भिः । ऊर्जस्वती
पयंसा पिन्वंमानास्मान्त्सींते पयंसाभ्यावंवृत्स्व ॥५॥

या जाता ओषंधयो देवेभ्यंस्त्रियुगम्पुरा । मन्दांमि बभ्रूणांमहꣳ शतं
धामांनि सप्त चं ॥
शतं वों अम्ब धामांनि सहस्रंमुत वो रुहंः । अथां शतक्रत्वो
यूयमिमम्में अगदं कृंत ॥
पुष्पांवतीः प्रसूवंतीः फलिनींरफला उत । अश्वां इव
सजित्वंरीर्वीरुधंः पारयिष्णवंः ॥
ओषंधीरितिं मातरस्तद्वों देवीरुपं ब्रुवे । रपाꣳसि विघ्नतीरिंत
रपंश्चातयंमानाः ॥
अश्वत्थे वों निषदंनम्पर्णे वों वसतिः कृता । गोभाज इत्किलांसथ
यत्सनवंथ पूरुंषम् ॥
यदहं वाजयंन्निमा ओषंधीर्हस्तं आदधे । आत्मा यक्ष्मंस्य नश्यति
पुरा जींवगृभों यथा ॥
यदोषंधयः संगच्छंन्ते राजांनः समिंताविव । विप्रः स उंच्यते
भिषग्रंक्षोहामींवचातंनः ॥
निष्कृंतिर्नामं वो माताथा यूयꣳ स्थ संकृंतीः । सराः पंतत्रिणींः
।२।
स्थन यदामयंति निष्कृंत ॥

अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपावत । ताः सर्वा ओषधयः
संविदाना इदम्मे प्रावता वचः ॥
उच्छुष्मा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते । धनꣳ
सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुष ॥
अति विश्वाः परिष्ठा स्तेन इव व्रजमक्रमुः । ओषधयः
प्राचुच्यवुर्यत्किं च तनुवाꣳ रपः ॥
याः त आतस्थुरात्मानं या आविविशुः परुःपरुः । तास्ते यक्ष्मं वि
बाधन्तामुग्रो मध्यमशीरिव ॥
साकं यक्ष्म प्र पत श्येनेन किकिदीविना । साकं वातस्य ध्राज्या
साकं नश्य निहाकया ॥
अश्वावतीꣳ सोमवतीमूर्जयन्तीमुदोजसम् । आ वित्सि सर्वा
ओषधीरस्मा अरिष्टतातये ॥
याः फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः ।
बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वꣳहसः ॥
या ओषधयः सोमराज्ञीः प्रविष्टाः पृथिवीमनु । तासां त्वमस्युत्तमा
प्र णो जीवातवे सुव ॥
अवपतन्तीरवदन्दिव ओषधयः परि । यं जीवमश्नवामहै न स
रिष्याति पूरुषः ॥
याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरम्परागताः । इह संगत्य ताः सर्वा अस्मै
सं दत्त भेषजम् ॥
मा वो रिषत्खनिता यस्मै चाहं खनामि वः । द्विपच्चतुष्पदस्माकꣳ
सर्वमस्त्वनातुरम् ॥
ओषधयः सं वदन्ते सोमेन सह राज्ञा । यस्मै करोति ब्राह्मणस्तꣳ
राजन्पारयामसि ॥ ६॥

मा नो हिꣳसीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवꣳ सत्यधर्मा जजान

। यश्चापश्चन्द्रा बृंहतीर्जजान कस्मै देवायं हविषा विधेम ॥
अभ्यावंर्तस्व पृथिवि यज्ञेन पयंसा सह । वपां ते अग्निरिंषितोऽव सर्पतु ॥
अग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रं यत्पूतं यद्यज्ञियंम् । तद्देवेभ्यों भरामसि ॥
इषमूर्जमहमित आ दंद ऋतस्य धाम्नों अमृतंस्य योनेंः । आ नो गोषुं विशत्वौषंधीषु जहांमि सेदिमनिंराममींवाम् ॥
अग्ने तव श्रवो वयो महिं भ्राजन्त्यर्चयों विभावसो । बृहंद्भानो शवंसा वाजमुक्थ्यं दधांसि दाशुषें कवे ॥
इरज्यन्नंग्ने प्रथयस्व जन्तुभिंरस्मे रायों अमर्त्य । स दंर्शतस्य वपुंषो वि रांजसि पृणक्षिं सानसिं रयिम् ॥
ऊर्जों नपाज्जातंवेदः सुशस्तिभिर्मन्दंस्व धीतिभिंर्हितः । त्वे इषः सं दंधुर्भूरिंरेतसश्चित्रोतंयो वामजांताः ॥
पावकवंर्चाः शुक्रवंर्चा अनूंनवर्चा उदिंयर्षि भानुनां । पुत्रः पितरां विचरन्नुपांवस्युभे पृणक्षि रोदंसी ॥
ऋतावांनम्महिषं विश्वचंर्षणिमग्निं सुम्नायं दधिरे पुरो जनां ः ।
श्रुत्कंर्णं सप्रथंस्तमं त्वा गिरा दैव्यम्मानुंषा युगा ॥
निष्कर्तारंमध्वरस्य प्रचेंतसं क्षयंन्तं राधंसे महे ।
रातिम्भृगूणामुशिजं कविक्रंतुम्पृणक्षिं सानसिं रयिम् ॥
चितंः स्थ परिचितं ऊर्ध्वचितंः श्रयध्वं तयां देवतंयाङ्गिरस्वद्ध्रुवाः सींदत ॥
आ प्यांयस्व समेंतु ते विश्वतंः सोम वृष्णियम् । भवा वाजंस्य संगथे ॥
सं ते पयांसि समुं यन्तु वाजाः सं वृष्णियान्यभिमातिषाहंः ।
आप्यायंमानो अमृतांय सोम दिवि श्रवांस्युत्तमानिं धिष्व ॥७॥

अभ्यंस्थाद्विश्वाः पृतंना अरांतीस्तदग्निरांह तदु सोमं आह ।

बृहस्पतिः सविता तन्मे आह पुषा माधात्सुकृतस्य लोके ॥
यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात् । श्येनस्य
पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुतं जनिम तत्ते अर्वन् ॥
अपाम्पृष्ठमसि योनिरग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम् । वर्धमानम्मह
आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व ॥
ब्रह्म जज्ञानम्प्रथमम्पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन आवः । स
बुध्निया उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च विवः ॥
हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् । स दाधार
पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥
द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः । तृतीयं
योनिमनु संचरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः ॥
नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु । ये अन्तरिक्षे ये दिवि
तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥
येऽदो रोचने दिवो ये वा सूर्यस्य रश्मिषु । येषामप्सु सदः कृतं
तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥
या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पतीँरनु । ये वावटेषु शेरते
तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥८॥

ध्रुवासि धरुणास्तृता विश्वकर्मणा सुकृता । मा त्वा समुद्र
उद्वधीन्मा सुपर्णो ऽव्यथमाना पृथिवीं दृँह ॥
प्रजापतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीम्प्रथोऽसि
पृथिव्यसि भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य
धर्त्री पृथिवीं यच्छ पृथिवीं दृँह पृथिवीम्मा हिँसीर्विश्वस्मै
प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै
चरित्रायाग्निस्त्वाभि पातु मह्या स्वस्त्या च्छर्दिषा शंतमेन तया
देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद ॥

काण्डा॑त्काण्डात्प्ररोह॑न्ती परु॑षःपरुषः परि॑ । एवा नो॑ दूर्वे॒ प्र त॑नु सहस्रे॑ण श॒तेन॑ च ॥
या श॒तेन॑ प्रत॒नोषि॑ स॒हस्रे॑ण वि॒रोह॑सि तस्या॑स्ते देवीष्टके वि॒धेम॑ ह॒विषा॑ व॒यम् ॥
अषा॑ढासि॒ सह॑माना॒ सह॒स्वारा॑ती॒ः सह॑स्वारातीय॒तः सह॑स्व॒ पृत॑ना॒ः सह॑स्व पृतन्य॒तः स॒हस्र॑वीर्यासि॒ सा मा॑ जिन्व ॥
मधु॒ वाता॑ ऋताय॒ते मधु॑ क्षरन्ति॒ सिन्ध॑वः । माध्वी॑र्नः स॒न्त्वोष॑धीः ॥
मधु॒ नक्त॑मु॒तोषसि॒ मधु॑म॒त्पार्थि॑व॒ँ रजः॑ । मधु॒ द्यौर॑स्तु नः पि॒ता ॥
मधु॑मान्नो॒ वन॒स्पति॒र्मधु॑माँ अस्तु॒ सूर्यः॑ । माध्वी॒र्गावो॑ भवन्तु नः ॥
म॒ही द्यौः पृ॑थि॒वी च॑ न इ॒मं य॒ज्ञम्मि॑मिक्षताम् । पि॒पृ॒तां नो॒ भरी॑मभिः ॥
तद्विष्णोः॑ पर॒मं प॒दँ सदा॑ पश्यन्ति सू॒रयः॑ । दि॒वीव॒ चक्षु॒रात॑तम् ॥
ध्रु॒वासि॑ पृथिवि॒ सह॑स्व पृतन्य॒तः । स्यू॒ता दे॒वेभि॑र॒मृते॒नागाः॑ ॥
यास्ते॑ अग्ने॒ सूर्ये॒ रुच॑ उद्य॒तो दिव॑मात॒न्वन्ति॑ र॒श्मिभि॑ः । ताभि॒ः सर्वा॑भी रु॒चे जना॑य नस्कृधि ॥
या वो॑ देवा॒ः सूर्ये॒ रुचो॒ गोष्वश्वे॑षु॒ या रुच॑ः । इन्द्रा॑ग्नी॒ ताभि॒ः सर्वा॑भी॒ रुचं॑ नो धत्त बृहस्पते ॥
वि॒राट्ज्योति॑रधारयत्स॒म्राड्ज्योति॑रधारयत्स्व॒राड्ज्योति॑रधारयत् ॥
अग्ने॑ यु॒क्ष्वा हि ये तवाश्वा॑सो देव सा॒धव॑ः । अर॒ं वह॑न्त्या॒शव॑ः ॥
यु॒क्ष्वा हि दे॑व॒हूत॑मा॒ँ अश्वा॑ँ अग्ने रथीरि॑व । नि होता॑ पू॒र्व्यः स॑दः ॥
द्र॒प्सश्च॑स्कन्द पृथि॒वीमनु॒ द्यामि॒मं च॒ योनि॒मनु॒ यश्च॒ पूर्व॑ः । तृ॒तीय॒ं योनि॒मनु॑ सं॒चर॑न्तं द्र॒प्सं जु॑हो॒म्यनु॑ स॒प्त ।५।

होत्राः ॥
अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य च ।
अग्निर्ज्योतिषा ज्योतिष्मान्रुक्मो वर्चसा वर्चस्वान् ॥
ऋचे त्वा रुचे त्वा समित्स्रवन्ति सरितो न धेनाः । अन्तर्हृदा
मनसा पूयमानाः ॥ घृतस्य धारा अभि चाकशीमि । हिरण्ययो
वेतसो मध्य आसाम् ॥
तस्मिन्त्सुपर्णो मधुकृत्कुलायी भजन्नास्ते मधु देवताभ्यः ।
तस्यासते हरयः सप्त तीरे स्वधां दुहाना अमृतस्य धाराम् ॥६॥

आदित्यं गर्भम्पयसा समञ्जन्त्सहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम् । परि
वृङ्धि हरसा माभि मृक्षः शतायुषं कृणुहि चीयमानः ॥
इमम्मा हिँसीर्द्विपादम्पशूनाँ सहस्राक्ष मेध आ चीयमानः ।
मयुमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद ॥
वातस्य ध्राजिं वरुणस्य नाभिमश्वं जज्ञानँ सरिरस्य मध्ये । शिशुं
नदीनाँ हरिमद्रिबुद्धमग्ने मा हिँसीः परमे व्योमन् ॥
इमम्मा हिँसीरेकशफम्पशूनां कनिक्रदं वाजिनं वाजिनेषु ।
गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद ॥
अजस्रमिन्दुमरुषम्भुरण्युमग्निमीडे पूर्वचित्तौ नमोभिः । स
पर्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गाम्मा हिँसीरदितिं विराजम् ॥
इमँ समुद्रँ शतधारमुत्सं व्यच्यमानम्भुवनस्य मध्ये । घृतं
दुहानामदितिं जनायाग्ने मा हिँसीः परमे व्योमन् ।
गवयमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद ॥
वरूत्रिं त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमविं जज्ञानाँ रजसः परस्मात् । महीँ
साहस्रीमसुरस्य मायामग्ने मा हिँसीः परमे व्योमन् ॥
इमामूर्णायुं वरुणस्य मायां त्वचम्पशूनां द्विपदां चतुष्पदाम् । त्वष्टुः
प्रजानाम्प्रथमं जनित्रमग्ने मा हिँसीः परमे व्योमन् ।

उष्ट्रमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद ॥
यो अग्निरग्नेस्तपसोऽधि जातः शोचात्पृथिव्या उत वा दिवस्परि ।
येन प्रजा विश्वकर्मा व्यानट्तमग्ने हेडः परि ते वृणक्तु ॥
अजा ह्यग्नेरजनिष्ट गर्भात्सा वा अपश्यज्जनितारमग्रे । तया
रोहमायन्नुप मेध्यासः तया देवा देवतामग्र आयन् ।
शरभमारण्यमानु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद ॥१० ॥

इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः । तद्वां चेति प्र वीर्यम् ॥
श्नथद्वृत्रमुत सनोति वाजमिन्द्रा यो अग्नी सहुरी सपर्यात् ।
इरज्यन्ता वसव्यस्य भूरेः सहस्तमा सहसा वाजयन्ता ॥
प्र चर्षणिभ्यः पृतना हवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे दिवश्च । प्र
सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुवनात्यन्या ॥
मरुतो यस्य हि क्षये पाथा दिवो विमहसः । स सुगोपातमो जनः
॥
यज्ञैर्वा यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम् । मरुतः शृणुता हवम् ॥
श्रियसे कम्भानुभिः सम्मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्वभिः सुखादयः
। ते वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः ॥
अव ते हेड उदुत्तमम् ।
कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः सखा । कया शचिष्ठया वृता
॥

को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हृणायून् ।
आसन्निषून्हृत्स्वसो मयोभून्य एषाम्भृत्यामृणधत्स जीवात् ॥
अग्ने नया देवानाँ शं नो भवन्तु वाजेवाजे ।
अप्स्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनु रुध्यसे । गर्भे सञ्जायसे पुनः ॥
वृषा सोम द्युमाँ असि वृषा देव वृषव्रतः । वृषा धर्माणि दधिषे॥

इमम्मे वरुण तत्त्वा यामि त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने ॥११॥
इति चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः ॥२॥

अथ चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ॥३॥
अपां त्वेमन्त्सादयाम्यपां त्वोद्मन्त्सादयाम्यपां त्वा
भस्मन्त्सादयाम्यपां त्वा ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वायने
सादयाम्यर्णवे सदने सीद समुद्रे सदने सीद सलिले सदने
सीदापां क्षये सीदापाँ सधिषि सीदापां त्वा सदने
सादयाम्यपां त्वा सधस्थे सादयाम्यपां त्वा पुरीषे सादयाम्यपां
त्वा योनौ सादयाम्यपां त्वा पाथसि सादयामि
गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दः ॥१
॥

अयम्पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो गायत्री
वासन्ती गायत्रियै गायत्रं गायत्रादुपाँशुरुपाँशोस्त्रिवृत्त्रिवृतो
रथंतरँ रथंतराद्वसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया प्राणं गृह्णामि
प्रजाभ्योऽयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य मनो वैश्वकर्मणं ग्रीष्मो
मानसस्त्रिष्टुग्ग्रैष्मी त्रिष्टुभ ऐडमैडादन्तर्यामोऽन्तर्यामात्पञ्चदशः
पञ्चदशाद्बृहद्बृहतो भरद्वाज ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया मनो
गृह्णामि प्रजाभ्यो यम्पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य चक्षुर्वैश्वव्यचसं वर्षाणि
चाक्षुषाणि जगती वार्षी जगत्या ऋक्समम्‌ऋक्समाच्छुक्रः
शुक्रात्सप्तदशः सप्तदशाद्वैरूपं वैरूपाद्विश्वामित्र ऋषिः
प्रजापतिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृह्णामि प्रजाभ्य इदमुत्तरात्सुवस्तस्य
श्रोत्रँ सौवँ शरच्छ्रौत्र्यनुष्टुप्शारद्यनुष्टुभः स्वारँ स्वारान्मन्थी
मन्थिन एकविँश एकविँशाद्वैराजं वैराजाज्जमदग्निर्ऋषिः
प्रजापतिगृहीतया त्वया श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्य इयमुपरि मतिस्तस्यै

वाङ्गाती हेमन्तो वाच्यायनः पङ्क्तिर्हेमन्ती पङ्क्त्यै निधनवन्निधनवत आग्रयण आग्रयणात्त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौ त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशाभ्याꣳ शाक्वररैवते शाक्वररैवताभ्यां विश्वकर्मर्षिः प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥२॥

प्राची दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं त्रिवृत्स्तोमः स उ पञ्चदशवर्तनिस्त्र्यविर्वयः कृतमयानाम्पुरोवातो वातः सानग ऋषि र्दक्षिणा दिशां ग्रीष्म ऋतूनामिन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणम्पञ्चदशः स्तोमः स उ सप्तदशवर्तनिर्दित्यवाड्वयस्त्रेतायानां दक्षिणाद्वातो वातः सनातन ऋषिः
प्रतीची दिशां वर्षा ऋतूनां विश्वे देवा देवता विट् ।१।द्रविणꣳ सप्तदशः स्तोमः स उ एकविꣳशवर्तनिस्त्रिवत्सो वयो द्वापरोऽयानाम्पश्चाद्वातो वातोऽहभून ऋषि रुदीची दिशाꣳ शरदृतूनाम्मित्रावरुणौ देवता पुष्टं द्रविणमेकविꣳशः स्तोमः स उ त्रिणववर्तनिस्तुर्यवाड्वय आस्कन्दोऽयानामुत्तराद्वा तो वातः प्रत्न ऋषि रूर्ध्वा दिशाꣳ हेमन्तशिशिरावृतूनाम्बृहस्पतिर्देवता वर्चो द्रविणं त्रिणवः स्तोमः स उ त्रयस्त्रिꣳशवर्तनिः पष्ठवाद्वयोऽभिभूरयानां विष्वग्वातो वातः सुपर्ण ऋषिः
पितरः पितामहाः परेऽवरे ते नः पान्तु ते नोऽवन्त्वस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेऽस्यामाशिष्यस्याम्पुरोधायामस्मिन्कर्मन्न स्यां देवहूत्याम् ॥३॥

ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुवां योनिमा सीद साध्या । उख्यस्य केतुम्प्रथमम्पुरस्तादश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥
स्वे दक्षे दक्षपितेह सीद देवत्रा पृथिवी बृहती रराणा । स्वासस्था

तनुवा सं विंशस्व पितेवैंधि सूनव आसुशेवाश्विनांध्वर्यू
सांदयतामिह त्वां ॥
कुलायिनी वसुंमती वयोधा रयिं नौं वर्ध बहुलꣳ सुवीरंम् ।

अपामंतिं दुर्मतिम्बाधंमाना रायस्पोषें यज्ञपंतिमाभजन्ती सुवंर्धेहि
यजंमानाय पोषंमश्विनांध्वर्यू सांदयतामिह त्वां ॥
अग्नेः पुरींषमसि देवयानी तां त्वा विश्वें अभि गृंणन्तु देवाः ।
स्तोमंपृष्ठा घृतवंतीह सींद प्रजावंदस्मे द्रविणायंजस्वाश्विनांध्वर्यू
सांदयतामिह त्वां ॥
दिवो मूर्धासिं पृथिव्या नाभिंर्विष्टम्भंनी दिशामधिंपत्नी भुवंनानाम्
॥ ऊर्मिर्द्रप्सो अपामंसि विश्वकंर्मा त ऋषिंरश्विनांध्वर्यू सादयतामिह
त्वां ॥
सजूर्ऋतुभिंः सजूर्विधाभिंः सजूर्वसुंभिः सजू रुद्रैः सजूरांदित्यैः
सजूर्विश्वैंर्देवैः सजूर्देवैः सजूर्देवैर्वंयोनाधैरग्नयें त्वा
वैश्वानरायाश्विनांध्वर्यू सांदयतामिह त्वां
प्राणम्में पाह्यपानम्में पाहि व्यानम्में पाहि चक्षुंर्म उर्व्या वि भांहि
श्रोत्रंम्मे श्लोकया पस्पिन्वौषंधी र्जिन्व द्विपात्पांहि चतुंष्पादव दिवो
वृष्टिमेरंय ॥४॥

त्र्यविर्वयंस्त्रिष्टुप्छन्दौं दित्यवाड्वयों विराट्छन्दः
पञ्चांविर्वयों गायत्री छन्दं स्त्रिवत्सो वयं उष्णिहा
च्छन्दं स्तुर्यवाड्वयोंऽनुष्टुप्छन्दंः पष्ठवाड्वयों बृहती छन्दं उक्षा
वयंः सतोबृंहती छन्दं ऋषभो वयंः ककुच्छन्दों धेनुर्वयो जगंती
छन्दोंऽनड्वान्वयंः पङ्क्तिश्छन्दों बस्तो वयों विवलं छन्दों वृष्णिर्वयों
विशालं छन्दः पुरुंषो वयंस्तन्द्रं छन्दों व्याघ्रो वयोऽनांधृष्टं छन्दंः
सिꣳहो वयंश्छदिश्छन्दों विष्टम्भो वयोऽधिंपतिश्छन्दंः क्षत्रं वयो

मर्यन्दं छन्दो विश्वकर्मा वयः परमेष्ठी छन्दो मूर्धा वयः
प्रजापतिश्छन्दः ॥५॥

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिष्टकां दृꣳहतं युवम् । पृष्ठेन द्यावापृथिवी
अन्तरिक्षं च वि बाधताम् ॥
विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे
व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीम्भास्वतीꣳ सूरिमतीमा या द्याम्भास्या
पृथिवीमोर्वन्तरिक्षमन्तरिक्षं यच्छान्तरिक्षं दृꣳहान्तरिक्षम्मा
हिꣳसीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय
वायुस्त्वाभि पातु मह्या स्वस्त्या च्छर्दिषा शन्तमेन तया
देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद ।
राज्ञ्यसि प्राची दिग्विराडसि दक्षिणा दिक्सम्राडसि प्रतीची
दिक्स्वराडस्युदीची दिगधिपत्न्य सि बृहती दि गायुर्मे पाहि
प्राणम्मे पाह्य पानम्मे पाहि व्यानम्मे पाहि चक्षुर्मे पाहि श्रोत्रम्मे
पाहि मनो मे जिन्व वाचम्मे पिन्वात्मानम्मे पाहि ज्योतिर्मे यच्छ
॥६॥

मा च्छन्दः प्रमा च्छन्दः प्रतिमा च्छन्दोऽस्त्रीविश्छन्दः पङ्क्तिश्छन्द
उष्णिहा च्छन्दो बृहती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दो विराट्छन्दो गायत्री
छन्द स्त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दः पृथिवी छन्दोऽन्तरिक्षं छन्दो
द्यौश्छन्दः समाश्छन्दो नक्षत्राणि च्छन्दो मनश्छन्दो वाक्छन्दः
कृषिश्छन्दो हिरण्यं छन्दो गौश्छन्दोऽजा च्छन्दोऽश्वश्छन्दः ॥
अग्निर्देवता वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो देवता
रुद्रा देवतादित्या देवता विश्वे देवा देवता मरुतो देवता
बृहस्पतिर्देवते न्द्रो देवता वरुणो देवता ।
मूर्धासि राड्ध्रुवासि धरुणा यन्त्र्यसि यमित्री षे त्वो र्जे त्वा कृष्यै

त्वा क्षेमाय त्वा यन्त्री राड्ध्रुवासि धरणी धर्त्र्यसि धरित्र्यायुषे त्वा वर्चसे त्वौजसे त्वा बलाय त्वा ॥७॥

आशुस्त्रिवृद्भान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः प्रतूर्तिरष्टादशस्तपो नवदशोऽभिवर्तः सविंशो धरुण एकविंशो वर्चो द्वाविंशः सम्भरणस्त्रयोविंशो योनिश्चतुर्विंशो गर्भाः पञ्चविंश ओजस्त्रिणवः क्रतुरेकत्रिंशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंशो ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिंशोनाकः षट्त्रिंशो विवर्तोऽष्टाचत्वारिंशो धर्त्रश्चतुष्टोमः ॥८॥

अग्नेर्भागोऽसि दीक्षाया आधिपत्यम्ब्रह्म स्पृतं त्रिवृत्स्तोम इन्द्रस्य भागोऽसि विष्णोराधिपत्यं क्षत्रं स्पृतम्पञ्चदशः स्तोमो नृचक्षसाम्भागोऽसि धातुराधिपत्यं जनित्रं स्पृतं सप्तदशः स्तोमो मित्रस्य भागोऽसि वरुणस्याधिपत्यं दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविंशः स्तोमोऽदित्यै भागोऽसि पूष्ण आधिपत्यमोजः स्पृतं त्रिणवः स्तोमो वसूनाम्भागोऽसि रुद्राणामाधिपत्यं चतुष्पात्स्पृतं चतुर्विंशः स्तोम आदित्यानाम्भागोऽसि मरुतामाधिपत्यं गर्भाः स्पृताः पञ्चविंशः स्तोमो देवस्य सवितुर्भागोऽसि बृहस्पतेराधिपत्यं समीचीर्दिशः स्पृताश्चतुष्टोमः स्तोमो यावानाम्भागोऽस्ययावानामाधिपत्यम्प्रजाः स्पृताश्चतुश्चत्वारिंशः स्तोम ऋभूणाम्भागोऽसि विश्वेषां देवानामाधिपत्यम्भूतं निशान्तं स्पृतं त्रयस्त्रिंशः स्तोमः ॥९॥

एकयास्तुवत प्रजा अधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत्तिसृभिरस्तुवत ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत्पञ्चभिरस्तुवत भूतान्यसृज्यन्त भूतानाम्पतिरधिपतिरासीत्सप्तभिरस्तुवत सप्तर्षयोऽसृज्यन्त

धा॒ताधि॑पतिरासी॒न्नवभि॑रस्तुवत
पि॒तरो॑ऽसृज्य॒न्तादि॑ति॒रधि॑पत्न्यासी॒द्देकाद॒शभि॑रस्तुवत॒र्तवो॑ऽसृज्यन्ता
र्त॒वोऽधि॑पतिरासीत्त्रयोद॒शभि॑रस्तुवत॒ मासा॑ असृज्यन्त
संवत्स॒रोऽधि॑पतिरासीत्पञ्चद॒शभि॑रस्तुवत
क्ष॒त्रम॑सृज्य॒तेन्द्रोऽधि॑पतिरासीत्सप्तद॒शभि॑रस्तुवत प॒शवो॑ऽसृज्यन्त॒
बृह॒स्पति॒रधि॑पतिरासी॒न्नवद॒शभि॑रस्तुवत शूद्रा॒र्याव॑सृज्येतामहोरा॒त्रे
अधि॑पत्नी आस्ता॒मेक॑वि꣡ꣳशत्यास्तुव॒तैक॑शफाः प॒शवो॑ ऽसृज्यन्त॒
वरु॒णोऽधि॑पतिरासी॒त्त्रयो॑वि꣡ꣳशत्यास्तुवत क्षु॒द्राः प॒शवो॑ऽसृज्यन्त
पू॒षाधि॑पतिरासी॒त्पञ्च॑वि꣡ꣳशत्यास्तुवतार॒ण्याः प॒शवो॑ऽसृज्यन्त
वा॒युरधि॑पतिरासीत्स॒प्तवि॑꣡ꣳशत्यास्तुवत॒ द्यावा॑पृथि॒वी व्यै॑ता॒ं वस॑वो
रु॒द्रा आ॑दि॒त्या अनु॒ व्या॑य॒न्तेषा॒माधि॑पत्यमासी॒न्नव॑वि꣡ꣳशत्यास्तुवत॒
वन॒स्पत॑योऽसृज्यन्त॒ सोमोऽधि॑पतिरासी॒द्देक॑त्रि꣡ꣳशतास्तुवत प्र॒जा
अ॑सृज्यन्त॒ यावा॑ना॒ं चाया॑वाना॒ं चाधि॑पत्यमासी॒त्त्रय॑स्त्रि꣡ꣳशतास्तुवत
भू॒तान्य॑शाम्यन्प्र॒जाप॑तिः परमे॒ष्ठ्यधि॑पतिरासीत् ॥१०॥

इ॒यमे॒व सा या प्र॑थ॒मा व्यौच्छ॑द॒न्तर॒स्यां च॑रति॒ प्रवि॑ष्टा । व॒धूर्ज॑जान
नव॒गज्जनि॑त्री॒ त्रय॑ एनाम्महि॒मानः॑ सचन्ते ॥
छन्द॑स्वती उ॒षसा॒ पेपि॑शाने सम॒ानं योनि॒मनु॑ सं॒चर॑न्ती । सूर्य॑पत्नी॒ वि
च॑रतः प्रजान॒ती के॒तुं कृ॑ण्वा॒ने अ॒जरे॒ भूरि॑रेतसा ॥
ऋ॒तस्य॒ पन्था॒मनु॑ ति॒स्र आगु॒स्त्रयो॑ घ॒र्मासो॒ अनु॒ ज्योति॒षागुः॑ ।
प्र॒जामेका॒ रक्ष॒त्यूर्ज॒मेका॑ व्र॒तमेका॑ रक्षति देवयू॒नाम् ॥
च॒तु॒ष्टो॒मो अ॑भव॒द्या तु॒रीया॑ य॒ज्ञस्य॑ प॒क्षावृ॑षयो॒ भव॑न्ती । गा॒य॒त्रीं
त्रि॒ष्टुभं॒ जग॑तीमनु॒ष्टुभम्बृ॒हद॒र्कं यु॑ञ्जा॒नाः सुव॒राभ॑रन्नि॒दम् ॥
प॒ञ्चभि॑र्धा॒ता वि द॑धावि॒दं यत्तासा॒꣡ꣳ स्वसॄ॑रजनय॒त्पञ्च॑पञ्च । तासा॑मु
यन्ति प्रय॒वेण॒ पञ्च नाना॑ रू॒पाणि॒ क्रत॑वो॒ वसा॑नाः ॥
त्रि꣡ꣳशत्स्वसा॑र॒ उप॑ यन्ति निष्कृ॒त꣡ꣳ स॑मा॒नं के॒तुम्प्र॑तिमु॒ञ्चमा॑नाः ।

ऋतꣳस्तन्वते कवयः प्रजानतीर्मध्येच्छन्दसः परि यन्ति भास्वतीः ॥
ज्योतिष्मती प्रति मुञ्चते नभो रात्री देवी सूर्यस्य व्रतानि । वि
पश्यन्ति पशवो जायमाना नानारूपा मातुरस्या उपस्थे ॥
एकाष्टका तपसा तप्यमाना जजान गर्भम्महिमानमिन्द्रम् । तेन
दस्यून्व्यसहन्त देवा हन्तासुराणामभवच्छचीभिः ॥
अनानुजामनुजाम्मामकर्त सत्यं वदन्त्यन्विच्छ एतत् । भूयासमस्य
सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र युक्त ॥
अभून्मम सुमतौ विश्ववेदा आष्ट प्रतिष्ठामविदद्धि गाधम् ।
भूयासमस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र युक्त ॥
पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गाम्पञ्चनाम्नीमृतवोऽनु पञ्च । पञ्च दिशः
पञ्चदशेन क्लृप्ताः समानमूर्ध्नीरभि लोकमेकम् ॥

ऋतस्य गर्भः प्रथमा व्यूषुष्यपामेका महिमानम्बिभर्ति । सूर्यस्यैका
चरति निष्कृतेषु घर्मस्यैका सवितैकां नि यच्छति ॥
या प्रथमा व्यौच्छत्सा धेनुरभवद्यमे । सा नः पयस्वती
धुक्ष्वोत्तरामुत्तराꣳ समाम् ॥
शुक्रर्षभा नभसा ज्योतिषागाद्विश्वरूपा शबलीरग्निकेतुः ।
समानमर्थꣳ स्वपस्यमाना बिभ्रती जरामजर उष आगाः ॥
ऋतूनाम्पत्नी प्रथमेयमागादह्नां नेत्री जनित्री प्रजानाम् । एका सती
बहुधोषो व्युच्छस्यजीर्णा त्वं जरयसि सर्वमन्यत् ॥११॥

अग्ने जातान्प्र णुदा नः सपत्नान्प्रत्यजाताञ्जातवेदो नुदस्व । अस्मे
दीदिहि सुमना अहेडन्तव स्याꣳ शर्मन्त्रिवरूथ उद्भित् ॥
सहसा जातान्प्र णुदा नः सपत्नान्प्रत्यजाताञ्जातवेदो नुदस्व । अधि
नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वयꣳ स्याम प्र णुदा नः सपत्नान् ॥
चतुश्चत्वारिꣳशः स्तोमो वर्चो द्रविणꣳ षोडशः स्तोम ओजो द्रविणं

पृथिव्याः पुरीषमस्यप्सो नाम ।
एवश्छन्दो वरिवश्छन्दः शम्भूश्छन्दः परिभूश्छन्द आच्छच्छन्दो
मनश्छन्दो व्यचश्छन्दः सिन्धुश्छन्दः समुद्रं छन्दः सलिलं छन्दः
संयच्छन्दो वियच्छन्दो बृहच्छन्दो रथंतरं छन्दो निकायश्छन्दो
विवधश्छन्दो गिरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः सष्टुप्छन्दोऽनुष्टुप्छन्दः
ककुच्छन्द स्त्रिककुच्छन्दः काव्यं छन्दोऽङ्कुपं छन्दः
पदपङ्क्तिश्छन्दोऽक्षरपङ्क्तिश्छन्दो विष्टारपङ्क्तिश्छन्दः क्षुरो भृज्वाञ्छन्दः
प्रच्छच्छन्दः पक्षश्छन्द एवश्छन्दो वरिवश्छन्दो वयश्छन्दो
वयस्कृच्छन्दो विशालं छन्दो विष्पर्धाश्छन्द श्छदिश्छन्दो दूरोहणं
छन्द स्तन्द्रं छन्दोऽङ्काङ्कं छन्दः ॥१२॥

अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्द्रविणस्युर्विपन्यया । समिद्धः शुक्र आहुतः ॥
त्वँ सोमासि सत्पतिस्त्वँ राजोत वृत्रहा । त्वम्भद्रो असि क्रतुः
॥
भद्रा ते अग्ने स्वनीक संदृग्घोरस्य सतो विषुणस्य चारुः । न यत्ते
शोचिस्तमसा वरन्त न ध्वस्मानस्तनुवि रेप आ धुः ॥
भद्रं ते अग्ने सहसिन्ननीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य ।

रुशद्दृशे ददृशे नक्तया चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम् ॥
सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाँ आयजिष्ठः स्वस्ति ।
अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्दिदीहि ॥
स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव ।
यत्सीमहि दिविजात प्रशस्तं तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम् ॥
यथा होतर्मनुषो देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजासि । एवा नो
अद्य समना समानानुशन्नग्न उशतो यक्षि देवान् ॥
अग्निमीडे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम् । होतारँ रत्नधातमम् ॥

वृषा सोम द्युमाँ असि वृषा देव वृषव्रतः । वृषा धर्माणि दधिषे ॥
सांतपना इदँ हविर्मरुतस्तज्जुजुष्टन । युष्माकोती रिशादसः ॥
यो नो मर्तो वसवो दुर्हणायुस्तिरः सत्यानि मरुतो जिघाँसात् ।
द्रुहः पाशम्प्रति स मुचीष्ट तपिष्ठेन तपसा हन्तना तम् ॥
संवत्सरीणा मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः सगणा मानुषेषु ।
तेऽस्मत्पाशान्प्र मुञ्चन्त्वँहसः सांतपना मदिरा मादयिष्णवः ॥
पिप्रीहि देवाँ उशतो यविष्ठ विद्वाँ ऋतूँ ऋतुपते यजेह । ये दैव्या ऋत्विजस्तेभिरग्ने त्वँ होतृणामस्यायजिष्ठः ॥
अग्ने यदद्य विशो अध्वरस्य होतः पावक शोचे वेष्ट्वँ हि यज्वा ।
ऋता यजासि महिना वि यद्भूर्हव्या वह यविष्ठ या ते अद्य ॥
अग्निना रयिमश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे । यशसं वीरवत्तमम् ॥
गयस्फानो अमीवहा वसुवित्पुष्टिवर्धनः । सुमित्रः सोम नो भव ॥
गृहमेधास आ गत मरुतो माप भूतन । प्रमुञ्चन्तो नो अँहसः ॥
पूर्वीभिर्हि ददाशिम शरद्भिर्मरुतो वयम् । महोभिश्चर्षणीनाम् ॥
प्र बुध्निया ईरते वो महाँसि प्र णामानि प्रयज्यवस्तिरध्वम् ।
सहस्रियं दम्यम्भागमेतं गृहमेधीयम्मरुतो जुषध्वम् ॥
उप यमेति युवतिः सुदक्षं दोषा वस्तोर्हविष्मती घृताची । उप स्वैनमरमतिर्वसूयुः ॥
इमो अग्ने वीततमानि हव्याजस्रो वक्षि देवतातिमच्छ । प्रति न ईँ सुरभीणि वियन्तु
क्रीडं वः शर्धो मारुतमनर्वाणँ रथेशुभम् । कण्वा अभि प्र गायत ॥
अत्यासो न ये मरुतः स्वञ्चो यक्षदृशो न शुभयन्त मर्याः । ते हर्म्येष्ठाः शिशवो न शुभ्रा वत्सासो न प्रक्रीडिनः पयोधाः ॥
प्रैषामज्मेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद्ध युञ्जते शुभे । ते क्रीडयो

धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयम्महित्वम्पनयन्त धूतयः ॥
उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं वय इव मरुतः केन चित्पथा । श्चोतन्ति
कोशा उप वो रथेष्वा घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते ॥
अग्निमग्निꣳ हवीमभिः सदा हवन्त विश्पतिम् ।
हव्यवाहम्पुरुप्रियम् ॥
तꣳ हि शश्वन्त ईडते स्रुचा देवं घृतश्चुता । अग्निꣳ हव्याय वोढवे
॥
इन्द्राग्नी रोचना दिवः
श्नथद्वृत्रमिन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो विश्वकर्मन्हविषा वावृधानो
विश्वकर्मन्हविषा वर्धनेन ॥१३॥

इति चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ॥३॥

अथ चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ॥४॥

रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं जिन्व प्रेतिरसि धर्माय त्वा धर्मं
जिन्वा न्वितिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्व संधिरस्यन्तरिक्षाय
त्वान्तरिक्षं जिन्व प्रतिधिरसि पृथिव्यै त्वा पृथिवीं जिन्व
विष्टम्भोऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्व प्रवास्यह्ने त्वाहर्जिन्वा नुवासि
रात्रियै त्वा रात्रिं जिन्वो शिगसि वसुभ्यस्त्वा वसूञ्जिन्व
प्रकेतोऽसि रुद्रेभ्यस्त्वा रुद्राञ्जिन्व
सुदीतिरस्यादित्येभ्यस्त्वादित्याञ्जिन्वौ जोऽसि पितृभ्यस्त्वा
पितॄञ्जिन्वतन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजा जिन्व पृतनाषाडसि
पशुभ्यस्त्वा पशूञ्जिन्व रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वा भिजिदसि
युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वा धिपतिरसि प्राणाय त्वा प्राणं जिन्व
यन्तास्यपानाय त्वापानं जिन्व सꣳसर्पोऽसि चक्षुषे त्वा चक्षुर्जिन्व
वयोधा असि श्रोत्राय त्वा श्रोत्रं जिन्व त्रिवृदसि प्रवृदसि संवृदसि
विवृदसि सꣳरोहोऽसि नीरोहोऽसि प्ररोहोऽस्यनु रोहोऽसि

वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसि ॥१॥

राज्ञ्यसि प्राची दिग्वसवस्ते देवा अधिपतयोऽग्निर्हेतीनाम्प्रतिधर्ता
त्रिवृत्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयत्वाज्यमुक्थमव्यथयत्स्तभ्नातु
रथंतरꣳ साम प्रतिष्ठित्यै
विराडसि दक्षिणा दिग्रुद्रास्ते देवा अधिपतय इन्द्रो हेतीनाम्प्रतिधर्ता
पञ्चदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयतु प्रउगमुक्थमव्यथयत्स्तभ्नातु
बृहत्साम प्रतिष्ठित्यै सम्राडसि प्रतीची दिगादित्यास्ते देवा
अधिपतयः सोमो हेतीनाम्प्रतिधर्ता सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ
श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थमव्यथयत्स्तभ्नातु वैरूपꣳ साम प्रतिष्ठित्यै
स्वराडस्युदीची दिग्विश्वे ते देवा अधिपतयो वरुणो
हेतीनाम्प्रतिधर्तैकविꣳशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयतु
निष्कैवल्यमुक्थमव्यथयत्स्तभ्नातु वैराजꣳ साम प्रतिष्ठित्या
अधिपत्न्यसि बृहती दिङ्मरुतस्ते देवा अधिपतयो
बृहस्पतिर्हेतीनाम्प्रतिधर्ता त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौ त्वा स्तोमौ पृथिव्याꣳ
श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे अव्यथयन्ती स्तभ्नीताꣳ शाक्वररैवते
सामनी प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षायर्षयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो
मात्रया वरिणा प्रथन्तु विधर्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे
संविदाना नाकस्य पृष्ठे सुवर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥२॥

अयम्पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृत्सश्च रथौजाश्च
सेनानिग्रामण्यौ पुञ्जिकस्थला च कृतस्थला चाप्सरसौ यातुधाना
हेती रक्षाꣳसि प्रहेतिरयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य रथस्वनश्च
रथेचित्रश्च सेनानिग्रामण्यौ मेनका च सहजन्या चाप्सरसौ दङ्क्ष्णवः
पशवो हेतिः पौरुषेयो वधः प्रहेतिरयम्पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य

रथेप्रोतश्चासमरथश्च सेनानिग्रामण्यौ प्रम्लोचन्ती चानुम्लोचन्ती
चाप्सरसौ सर्पा हेतिर्व्याघ्राः प्रहेति रयमुत्तरात्संयद्वसुस्तस्य
सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानिग्रामण्यौ विश्वाची च घृताची
चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहेति रयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्य
ताद्र्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानिग्रामण्यावुर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसौ
विद्युद्धेतिरवस्फूर्जन्प्रहे
तिस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे
दधाम्या योस्त्वा सदने सादयाम्यवतश्छायायां नमः समुद्राय नमः
समुद्रस्य चक्षसे परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे
व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीं विभूमतीम्प्रभूमतीम्परिभूमतीं दिवं यच्छ दिवं
दृँह दिवम्मा हिँसीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय
प्रतिष्ठायै चरित्राय सूर्यस्त्वाभि पातु मह्या स्वस्त्या च्छर्दिषा शंतमेन
तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद
प्रोथदश्वो न यवसे अविष्यन्यदा महः संवरणाद्व्यस्थात् । आदस्य
वातो अनु वाति शोचिरध स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति ॥३॥

अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम् । अपाँ रेताँसि
जिन्वति ॥
त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः ॥
अयमग्निः सहस्त्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः । मूर्धा कवी रयीणाम्
॥
भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्भिः सचसे शिवाभिः । दिवि
मूर्धानं दधिषे सुवर्षां जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम् ॥
अबोध्यग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमिवायतीमुषासम् । यह्वा
इव प्र वयामुज्जिहानाः प्र भानवः सिस्त्रते नाकमच्छ ॥
अवोचाम कवये मेध्याय वचो वन्दारु वृषभाय वृष्णे । गविष्ठिरो

नम॑सा॒ स्तोम॑म॒ग्नौ दि॒वीव॑ रु॒क्मम॒ुर्व्यञ्चं॑मश्रेत् ॥
जन॑स्य गो॒पा अ॑जनिष्ट॒ जागृ॑वर॒ग्निः सु॒दक्षः॑ सु॒वि॒ताय॒ नव्य॑से ।
घृ॒तप्र॑तीको बृह॒ता दि॑वि॒स्पृशा॑ द्यु॒मद्वि भा॑ति भ॒रतेभ्य॒ः शुचि॑ः ॥
त्वाम॑ग्ने अङ्गि॑रसो॒ गुहा॑ हि॒तमन्व॑विन्दञ्छिश्रिया॒णं वने॑वने । स
जा॑यसे म॒थ्यमा॑नः सहो॑ म॒हत्त्वामा॑हुः सह॑सस्पु॒त्रम॑ङ्गिरः ॥
य॒ज्ञस्य॑ के॒तुम्प्र॑थ॒मम्पु॒रोहि॑तम॒ग्निं नर॑स्त्रिषध॒स्थे समि॑न्धते । इन्द्रे॑ण
दे॒वैः स॒रथ॒ँ स ब॒र्हिषि॒ सीद॒न्नि होता॑ य॒जथा॑य सु॒क्रतु॑ः ॥
त्वां चि॑त्रश्रवस्तम॒ हव॑न्ते वि॒क्षु ज॒न्तव॑ः । शो॒चिष्के॑शम्पुरुप्रि॒याग्ने॑
ह॒व्याय॒ वोढ॑वे ॥
सखा॑यः सं व॑ः स॒म्यञ्च॒मिष॒ँ स्तोमं॑ चा॒ग्नये॑ । वर्षि॑ष्ठाय
क्षि॒ती॒नामू॒र्जो नप्त्रे॒ सह॑स्वते ॥
स॒ँस॒मिद्यु॑वसे वृष॒न्नग्ने॒ विश्वा॑न्य॒र्य आ । इ॒डस्प॒दे समि॑ध्यसे॒ स नो॒
वसू॒न्या भ॑र ॥
ए॒ना वो॑ अ॒ग्निं नम॑सो॒र्जो नपा॑त॒मा हु॑वे । प्रि॒यं चेति॑ष्ठमर॒तिँ
स्व॑ध्व॒रं विश्व॑स्य दू॒तम॒मृत॑म् ॥
स योजते अ॒रुषो वि॒श्वभो॑जसा॒ स दु॑द्रव॒त्स्वा॑हुतः । सु॒ब्रह्मा॑ य॒ज्ञः
सु॒शमी॒ वसू॑नां दे॒वँ राधो॒ जना॑नाम् ॥
उद॑स्य शो॒चिर॑स्थादा॒जुह्वा॑नस्य मी॒ढुष॑ः । उद्धू॒मासो॑ अ॒रुषासो॑
दि॒वि॒स्पृश॒ः सम॒ग्निमि॑न्धत॒े नर॑ः ॥
अग्ने॒ वाज॑स्य॒ गोम॑त॒ ईशा॑नः सहसो यहो । अ॒स्मे धे॑हि जातवेदो॒
महि॒ श्रव॑ः ॥
स इ॑धा॒नो वसु॑ष्क॒विर॒ग्निरी॒डेन्यो॑ गि॒रा । रे॒वद॒स्मभ्य॑म्पुर्वणीक
दीदिहि ॥
क्ष॒पो रा॑जन्नु॒त त्मनाग्ने॒ वस्तो॑रु॒तोषस॑ः । स ति॑ग्मजम्भ र॒क्षसो॑ दह॒
प्रति॑ ॥
आ ते॑ अग्न इधीमहि द्यु॒मन्तं॑ देवा॒जर॑म् । यद्ध॒ स्या ते॒ पनी॑यसी

समिद्दीदयति द्यवीर्षँ स्तोतृभ्य आ भर ॥
आ ते अग्न ऋचा हविः शुक्रस्य ज्योतिषस्पते । सुश्चन्द्र दस्म
विश्पते हव्यवाट्तुभ्यँ हूयत इषँ स्तोतृभ्य आ भर ॥
उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि । उतो न उत्पुपूर्या
उक्थेषु शवसस्पत इषँ स्तोतृभ्य आ भर ॥
अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रँ हृदिस्पृशम् । ऋध्यामा त
ओहैः ॥
अधा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः । रथीर्ऋतस्य बृहतो बभूथ
॥
आभिष्टे अद्य गीर्भिर्गृणन्तोऽग्ने दाशेम । प्र ते दिवो न स्तनयन्ति
शुष्माः ॥
एभिर्नो अर्कैर्भवा नो अर्वाङ्सुवर्न ज्योतिः । अग्ने विश्वेभिः सुमना
अनीकैः ॥
अग्निँ होतारम्मन्ये दास्वन्तम्वसोः सूनुँ सहसो जातवेदसम् ।
विप्रं न जातवेदसम् ॥
य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा । घृतस्य विभ्राष्टिमनु
शुक्रशोचिष आजुह्वानस्य सर्पिषः ॥
अग्ने त्वन्नो अन्तमः । उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः ॥
तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः । सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः ॥
वसुरग्निर्वसुश्रवाः । अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयिं दाः ॥४॥

इन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजा युजा युनज्म्या घाराभ्यां तेजसा
वर्चसो क्थेभिः स्तोमेभि श्छन्दोभी रय्यै पोषाय
सजातानाम्मध्यमस्थेयाय मया त्वा सयुजा युजा युनज्म्य म्बा
दुला नितत्नि रभ्रयन्ती मेघयन्ती वर्षयन्ती चुपुणीका नामासि
प्रजापतिना त्वा विश्वाभिर्धीभिरुप दधामि पृथिव्युदपुरमन्नेन विष्टा

मनुष्यास्ते गोप्तारोऽग्निर्वियत्तोऽस्यां तामहम्प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म चा स्त्वधिद्यौरन्तरिक्षम्ब्रह्मणा विष्टा मरुतस्ते गोप्तारो वायुर्वियत्तोऽस्यां तामहम्प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म चास्तु द्यौरपराजितामृतेन विष्टादित्यास्ते गोप्तारः सूर्यो वियत्तो ऽस्यां तामहम्प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म चास्तु ॥५॥

बृहस्पतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छाग्निस्तेऽधिपति र्विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ वायुस्तेऽधिपतिः प्रजापतिस्त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ परमेष्ठी तेऽधिपतिः पुरोवातसनिरस्य भ्रसनिरसि विद्युत्सनिरसि स्तनयित्नुसनिरसि वृष्टिसनिरस्य ग्नेर्यान्यसि देवानामग्नेयान्यसि वायोर्यान्यसि देवानां वायोयान्यस्य न्तरिक्षस्य यान्यसि देवानामन्तरिक्षयान्यस्य न्तरिक्षमस्य न्तरिक्षाय त्वा सलिलाय त्वा सर्णीकाय त्वा सतीकाय त्वा केताय त्वा प्रचेतसे त्वा विवस्वते त्वा दिवस्त्वा ज्योतिष आदित्येभ्यस्त्व र्चे त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा यशोदां त्वा यशसि तेजोदां त्वा तेजसि पयोदां त्वा पयसि वर्चोदां त्वा वर्चसि द्रविणोदां त्वा द्रविणे सादयामि तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद ॥६॥

भूयस्कृदसि वरिवस्कृदसि प्राच्यस्यू र्ध्वास्य न्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे सीदा प्सुषदसि श्येनसदसि गृध्रसदसि सुपर्णसदसि नाकसदसि पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयाम्य न्तरिक्षस्य त्वा द्रविणे सादयामि दिवस्त्वा द्रविणे सादयामि दिशां त्वा द्रविणे सादयामि द्रविणोदां

त्वा द्रविणे सादयामि प्राणम्मे पाह्यपानम्मे पाहि व्यानम्मे
पाह्यायुर्मे पाहि विश्वायुर्मे पाहि सर्वायुर्मे पाह्यग्ने यत्ते परँ
हन्नाम तावेहि सँ रभावहै पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्ने
यावा अयावा एवा ऊमाः सब्दः सगरः सुमेकः ॥७॥

अग्निना विश्वाषाट्सूर्येण स्वराट्क्रत्वा शचीपतिरृषभेण त्वष्टा
यज्ञेन मघवान्दक्षिणया सुवर्गो मन्युना वृत्रहा सौहार्द्येन तनूधा
अन्नेन गयः पृथिव्यासनो दृग्भिरन्नादो वषट्कारेणर्द्धः साम्ना तनूपा
विराजा ज्योतिष्मान्ब्रह्मणा सोमपा गोभिर्यज्ञं दाधार क्षत्रेण
मनुष्यानश्वेन च रथेन च वज्र्यृतुभिः प्रभुः संवत्सरेण
परिभूस्तपसानाधृष्टः
सूर्यः सन्तनूभिः ॥८॥

प्रजापतिर्मनसान्धोऽच्छेतो धाता दीक्षायाँ सविता भृत्यां पूषा
सोमक्रयण्यां वरुण उपनद्धोऽसुरः क्रीयमाणो मित्रः क्रीतः शिपिविष्ट
आसादितो नरंधिषः प्रोह्यमाणोऽधिपतिरागतः प्रजापतिः
प्रणीयमानोऽग्निराग्नीध्रे बृहस्पतिराग्नीध्रात्प्रणीयमान इन्द्रो
हविर्धानेऽदितिरासादितो विष्णुरुपावह्रियमाणोऽथर्वोपोत्तो
यमोऽभिषुतोऽपूतपा आधूयमानो वायुः पूयमानो मित्रः
क्षीरश्रीर्मन्थी सक्तुश्री वैश्वदेव उन्नीतो रुद्र आहुतो वायुरावृत्तो
नृचक्षाः प्रतिख्यातो भक्ष आगतः पितृणां नाराशँसोऽसुरात्तः
सिन्धुरवभृथमवप्रयन्त्समुद्रोऽवगतः सलिलः प्रप्लुतः सुवरुदृचं
गतः ॥९॥

कृत्तिका नक्षत्रमग्निर्देवताग्ने रुचः स्थ प्रजापतेर्धातुः सोमस्यर्चे त्वा
रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा

रोहिणी नक्षत्रम्प्रजापतिर्देवता मृगशीर्षं नक्षत्रꣳ सोमो देवतार्द्रा नक्षत्रꣳ रुद्रो देवता पुनर्वसू नक्षत्रमदितिर्देवता तिष्यो नक्षत्रम्बृहस्पतिर्देवताश्रेषा नक्षत्रꣳ सर्पा देवता मघा नक्षत्रम्पितरो देवता फल्गुनी नक्षत्रमर्यमा देवता फल्गुनी नक्षत्रम्भगो देवता हस्तो नक्षत्रꣳ सविता देवता चित्रा नक्षत्रमिन्द्रो देवता स्वाती नक्षत्रं वायुर्देवता विशाखे नक्षत्रमिन्द्राग्नी देवतानूराधा नक्षत्रम्मित्रो देवता रोहिणी नक्षत्रमिन्द्रो देवता विचृतौ नक्षत्रम्पितरो देवताषाढा नक्षत्रमापो देवताषाढा नक्षत्रं विश्वे देवा देवता श्रोणा नक्षत्रं विष्णुर्देवता श्रविष्ठा नक्षत्रं वसवो देवता शतभिषङ्नक्षत्रमिन्द्रो देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमज एकपाद्देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमहिर्बुध्नियो देवता रेवती नक्षत्रम्पूषा देवताश्वयुजौ नक्षत्रमश्विनौ देवतापभरणीर्नक्षत्रं यमो देवता
पूर्णा पश्चा द्यत्ते देवा अदधुः ॥१०॥

मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू नभश्च नभस्यश्च वार्षिकावृतू इषश्चोर्जश्च शारदावृतू सहश्च सहस्यश्च हैमन्तिकावृतू तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः कल्पन्तामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः येऽग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अभि कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभि सं विशन्तु संयच्च प्रचेताश्चाग्नेः सोमस्य सूर्यस्यो ग्रा च भीमा च पितृणां यमस्येन्द्रस्य ध्रुवा च पृथिवी च देवस्य सवितुर्मरुतां वरुणस्य धर्त्री च धरित्री च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य धातुः प्राची च प्रतीची च वसूनाꣳ रुद्राणामादित्यानां ते तेऽधिपतयस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि सहस्रस्य प्रमा असि सहस्रस्य प्रतिमा असि सहस्रस्य विमा असि सहस्रस्योन्मा असि

साहस्रोऽसि सहस्राय त्वेमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्त्वेका च शतं च सहस्रं चायुतं च नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं चान्तश्च परार्धश्चेमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्तु षष्टिः सहस्रमयुतमक्षीयमाणा ऋतस्थाः स्थर्तावृधो घृतश्चुतो मधुश्चुत ऊर्जस्वतीः स्वधाविनीस्ता मे अग्न इष्टका धेनवः सन्तु विराजो नाम कामदुघा अमुत्रामुष्मिँल्लोके ॥११॥

समिद्दिशामाशया नः सुवर्विन्मधोरतो माधवः पात्वस्मान् ।
अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाभ्य इदं क्षत्रꣳ रक्षतु पात्वस्मान् ॥
रथंतरꣳ सामभिः पात्वस्मान्गायत्री छन्दसां विश्वरूपा । त्रिवृन्नो विष्ठया स्तोमो अह्नाꣳ समुद्रो वात इदमोजः पिपर्तु ॥
उग्रा दिशामभिभूतिर्वयोधाः शुचिः शुक्रे अहन्योजसीना ।
इन्द्राधिपतिः पिपृतादतो नो महि क्षत्रं विश्वतो धारयेदम् ॥
बृहत्साम क्षत्रभृद्वृद्धवृष्णियं त्रिष्टुभौजः शुभितमुग्रवीरम् । इन्द्र स्तोमेन पञ्चदशेन मध्यमिदं वातेन सगरेण रक्ष ॥
प्राची दिशाꣳ सहयशा यशस्वती विश्वे देवाः प्रावृषाह्नाꣳ सुवर्वती । इदं क्षत्रं दुष्टरमस्त्वोजोऽनाधृष्टꣳ सहस्रियꣳ सहस्वत् ॥
वैरूपे सामन्निह तच्छकेम जगत्यैनं विक्ष्वा वेशयामः । विश्वे देवाः सप्तदशेन वर्च इदं क्षत्रꣳ सलिलवातमुग्रम् ॥
धर्त्री दिशां क्षत्रमिदं दाधारोपस्थाशानाम्मित्रवदस्त्वोजः ।
मित्रावरुणा शरदाह्नां चिकित्नू अस्मै राष्ट्राय महि शर्म यच्छतम् ॥
वैराजे सामन्नधि मे मनीषानुष्टुभा सम्भृतं वीर्यꣳ सहः । इदं क्षत्रम्मित्रवदार्द्रदानु मित्रावरुणा रक्षतमाधिपत्यैः ॥
सम्राड्दिशाꣳ सहसाम्नी सहस्वत्यृतुर्हेमन्तो विष्ठया नः पिपर्तु ।
अवस्युवाताः बृहतीर्नु शक्वरीरिमं यज्ञमवन्तु नो घृताचीः ॥
सुवर्वती सुदुघा नः पयस्वती दिशां देव्यवतु नो घृताची । त्वं

गोपाः पुरएतोत पश्चाद्बृहस्पते याम्यां युङ्ग्धि वाचम् ॥
ऊर्ध्वा दिशाँ रन्तिराशौषधीनाँ संवत्सरेण सविता नो अह्नाम् ।
रेवत्सामातिच्छन्दा उ च्छन्दोजातशत्रुः स्योना नो अस्तु ॥
स्तोमत्रयस्त्रिँशे भुवनस्य पत्नि विवस्वद्वाते अभि नो गृणाहि ।
घृतवती सवितराधिपत्यैः पयस्वती रन्तिराशा नो अस्तु ॥
ध्रुवा दिशां विष्णुपत्न्यघोरास्येशाना सहसो या मनोता ।
बृहस्पतिर्मातरिश्वोत वायुः संधुवाना वाता अभि नो गृणन्तु ॥
विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या अस्येशाना जगतो विष्णुपत्नी ।
विश्वव्यचा इषयन्ती सुभूतिः शिवा नो अस्त्वदितिरुपस्थे ॥
वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो दिव्य नु नोऽद्यानुमति रन्विदनुमते त्वं
कया नश्चित्र आ भुवत्को अद्य युङ्क्ते ॥१२॥

इति चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ॥४॥

अथ चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रपाठकः ५

नमस्ते रुद्र मन्यव उतो त इषवे नमः । नमस्ते अस्तु धन्वने
बाहुभ्यामुत ते नमः ॥
या त इषुः शिवतमा शिवम्बभूव ते धनुः । शिवा शरव्या या तव
तया नो रुद्र मृडय ॥
या ते रुद्र शिवा तनूरघोरापापकाशिनी । तया नस्तनुवा शंतमया
गिरिशन्ताभि चाकशीहि ॥
यामिषुं गिरिशन्त हस्ते बिभर्ष्यस्तवे । शिवां गिरित्र तां कुरु मा
हिँसीः पुरुषं जगत् ॥
शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि । यथा नः
सर्वमिज्जगदयक्ष्मँ सुमना असत् ॥
अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक् । अहीँश्च
सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्यः ॥

असौ यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः । ये चेमाँ रुद्रा अभितो दिक्षु श्रिताः सहस्रशोऽवैषाँ हेड ईमहे ॥
असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः । उतैनं गोपा अदृशन्नदृशन्नुदहार्यः । उतैनं विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः ॥
नमो अस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे । अथो ये अस्य सत्वानोऽहं तेभ्योऽकरं नमः ॥
प्र मुञ्च धन्वनस्त्वमुभयोरार्त्नियोर्ज्याम् । याश्च ते हस्त इषवः परा ता भगवो वप ॥
अवतत्य धनुस्त्वँ सहस्राक्ष शतेषुधे । निशीर्य शल्यानाम्मुखा शिवो नः सुमना भव ॥
विज्यं धनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवाँ उत । अनेशन्नस्येषव आभुरस्य निषङ्गथिः ॥
या ते हेतिर्मीढुष्टम हस्ते बभूव ते धनुः ।
तयास्मान्विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परि भुज ॥
नमस्ते अस्त्वायुधायानाताताय धृष्णवे । उभाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने ॥
परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः । अथो य इषुधिस्तवारे अस्मन्नि धेहि तम् ॥१॥

नमो हिरण्यबाहवे सेनान्ये दिशां च पतये नमो
नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः पशूनाम्पतये नमो
नमः सस्पिञ्जराय त्विषीमते पथीनाम्पतये नमो
नमो बभ्लुशाय विव्याधिनेऽन्नानाम्पतये नमो
नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानाम्पतये नमो
नमो भवस्य हेत्यै जगताम्पतये नमो
नमो रुद्रायाततायिने क्षेत्राणाम्पतये नमो

नम॑ः सू॒तायाह॑न्त्याय॒ वना॑ना॒म्पत॑ये॒ नमो॒
नमो॒ रोहि॑ताय स्थ॒पत॑ये वृ॒क्षाणा॒म्पत॑ये॒ नमो॒
नमो॑ म॒न्त्रिणे॑ वाणि॒जाय॒ कक्षा॑णा॒म्पत॑ये॒ नमो॒
नमो॑ भुव॒न्तये॑ वारिवस्कृ॒तायौष॑धीना॒म्पत॑ये॒ नमो॒
नम॑ उ॒च्चैर्घो॑षायाक्र॒न्दय॑ते पत्ती॒नाम्पत॑ये॒ नमो॒
नम॑ः कृत्स्नवी॒ताय॒ धाव॑ते॒ सत्व॑ना॒म्पत॑ये॒ नम॑ः ॥२॥

नम॒ः सह॑मानाय निव्या॒धिन॑ आव्या॒धिनी॑ना॒म्पत॑ये॒ नमो॒ नम॑ः
ककु॒भाय॑ निष॒ङ्गिणे॑ स्ते॒नाना॒म्पत॑ये॒ नमो॒
नमो॑ निष॒ङ्गिण॑ इषु॒धि॒मते॒ तस्क॑राणा॒म्पत॑ये॒ नमो॒
नमो॒ वञ्च॑ते परि॒वञ्च॑ते स्तायू॒नाम्पत॑ये॒ नमो॒
नमो॑ निचे॒रवे॑ परिच॒रायार॑ण्याना॒म्पत॑ये॒ नमो॒
नम॑ः सृका॒विभ्यो॒ जिघा॑ꣳसद्भ्यो मुष्ण॒ताम्पत॑ये॒ नमो॒
नमो॑ऽसि॒मद्भ्यो॒ नक्तं॒ चर॑द्भ्यः प्रकृ॒न्ताना॒म्पत॑ये॒ नमो॒
नम॑ उष्णी॒षिणे॑ गिरिच॒राय॑ कुलु॒ञ्चाना॒म्पत॑ये॒ नमो॒
नम॒ इषु॑मद्भ्यो धन्वा॒विभ्य॑श्च वो॒ नमो॒
नम॑ आतन्वा॒नेभ्य॑ः प्रति॒दधा॑नेभ्यश्च वो॒ नमो॒
नम॑ आ॒यच्छ॑द्भ्यो विसृ॒जद्भ्य॑श्च वो॒ नमो॒
नमोऽस्य॑द्भ्यो॒ विध्य॑द्भ्यश्च वो॒ नमो॒
नम॒ आसी॑नेभ्य॒ः शया॑नेभ्यश्च वो॒ नमो॒
नम॑ः स्व॒पद्भ्यो॒ जाग्र॑द्भ्यश्च वो॒ नमो॒
नम॒स्तिष्ठ॑द्भ्यो॒ धाव॑द्भ्यश्च वो॒ नमो॒
नम॑ः स॒भाभ्य॑ः स॒भाप॑तिभ्यश्च वो॒ नमो॒
नमो॒ अश्वे॒भ्योऽश्व॑पतिभ्यश्च वो॒ नम॑ः ॥३॥

नम॑ आव्या॒धिनी॑भ्यो वि॒विध्य॑न्तीभ्यश्च वो॒ नमो॒

नम॒ उग॑णाभ्यस्तृꣳहतीभ्य॑श्च वो॒ नमो॒
नमो॑ गृत्सेभ्यो॑ गृत्सप॑तिभ्यश्च वो॒ नमो॒
नमो॒ व्राते॑भ्यो॒ व्रात॑पतिभ्यश्च वो॒ नमो॒
नमो॑ ग॒णेभ्यो॑ ग॒णप॑तिभ्यश्च वो॒ नमो॒
नमो॒ विरू॑पेभ्यो वि॒श्वरू॑पेभ्यश्च वो॒ नमो॒
नमो॑ म॒हद्भ्यः॑ क्षुल्ल॒केभ्य॑श्च वो॒ नमो॒
नमो॑ र॒थिभ्यो॑ऽर॒थेभ्य॑श्च वो॒ नमो॒
नमो॒ रथे॑भ्यो॒ रथ॑पतिभ्यश्च वो॒ नमो॒
नम॒ः सेना॑भ्यः सेना॒निभ्य॑श्च वो॒ नमो॒
नम॑ः क्ष॒त्तृभ्य॑ः संग्रही॒तृभ्य॑श्च वो॒ नमो॒
नम॒स्तक्ष॑भ्यो रथका॒रेभ्य॑श्च वो॒ नमो॒
नम॒ः कुला॑लेभ्यः क॒र्मारे॑भ्यश्च वो॒ नमो॒
नम॑ः पु॒ञ्जिष्टे॑भ्यो निषा॒देभ्य॑श्च वो॒ नमो॒
नम॑ इषु॒कृद्भ्यो॑ धन्व॒कृद्भ्य॑श्च वो॒ नमो॒
नमो॑ मृग॒यु॒भ्य॑ः श्व॒निभ्य॑श्च वो॒ नमो॒
नम॒ः श्वभ्य॒ः श्वप॑तिभ्यश्च वो॒ नम॑ः ॥४॥

नमो॑ भ॒वाय॑ च रु॒द्राय॑ च॒
नम॑ः श॒र्वाय॑ च पशु॒पत॑ये च॒
नमो॒ नील॑ग्रीवाय च शिति॒कण्ठा॑य च॒
नम॑ः कप॒र्दिने॑ च॒ व्यु॑प्तकेशाय च॒
नम॑ः सहस्रा॒क्षाय॑ च श॒तध॑न्वने च॒
नमो॑ गिरि॒शाय॑ च शिपिवि॒ष्टाय॑ च॒
नमो॑ मी॒ढुष्ट॑माय॒ चेषु॑मते च॒
नमो॑ ह्र॒स्वाय॑ च वाम॒नाय॑ च॒
नमो॑ बृह॒ते च॒ वर्षी॑यसे च॒

नमो॑ वृ॒द्धाय॑ च सं॒वृध्व॑ने च॒ नमो॒ अग्रि॑याय च प्रथ॒माय॑ च॒
नम॑ आ॒शवे॑ चाजि॒राय॑ च॒
नम॒ः शीघ्रि॑याय च॒ शीभ्या॑य च॒
नम॑ ऊ॒र्म्या॑य चावस्व॒न्या॑य च॒
नम॑ः स्रोत॒स्या॑य च॒ द्वीप्या॑य च ॥५॥

नमो॑ ज्ये॒ष्ठाय॑ च कनि॒ष्ठाय॑ च॒
नम॑ः पूर्व॒जाय॑ चापर॒जाय॑ च॒
नमो॑ मध्य॒माय॑ चापग॒ल्भाय॑ च॒
नमो॑ जघ॒न्या॑य च॒ बुध्नि॑याय च॒
नम॑ः सो॒भ्या॑य च प्रतिस॒र्या॑य च॒
नमो॒ याम्या॑य च॒ क्षेम्या॑य च॒
नम॑ उर्व॒र्या॑य च॒ खल्या॑य च॒
नम॒ः श्लोक्या॑य चावसा॒न्या॑य च॒
नमो॒ वन्या॑य च॒ कक्ष्या॑य च॒
नम॑ः श्र॒वाय॑ च प्रतिश्र॒वाय॑ च॒ नम॑ आ॒शुषे॑णाय चा॒शुर॑थाय च॒
नम॒ः शूरा॑य चावभिन्द॒ते च॒
नमो॑ ब॒र्मिणे॑ च वरू॒थिने॑ च॒
नमो॑ बि॒ल्मिने॑ च कव॒चिने॑ च॒
नम॑ः श्रु॒ताय॑ च श्रु॒तसे॒नाय॑ च ॥६॥

नमो॑ दुन्दु॒भ्या॑य चाहन॒न्या॑य च॒
नमो॑ धृ॒ष्णवे॑ च प्रमृ॒शाय॑ च॒
नमो॑ दू॒ताय॑ च॒ प्रहि॑ताय च॒
नमो॑ निष॒ङ्गिणे॑ चेषुधि॒मते॑ च॒
नम॑स्ती॒क्ष्णेष॒वे चायु॒धिने॑ च॒

नमः॑ स्वायुधाय॑ च सुधन्व॑ने च
नमः स्रुत्या॑य च पथ्या॑य च
नमः॑ काट्या॑य च नीप्या॑य च
नमः सूद्या॑य च सरस्या॑य च
नमो॑ नाद्याय॑ च वैशन्ताय॑ च नमः कूप्या॑य चावट्या॑य च
नमो वर्ष्या॑य चावर्ष्याय॑ च
नमो॑ मेघ्या॑य च विद्युत्या॑य च
नम॑ ईध्रिया॑य चातप्या॑य च
नमो वात्या॑य च रेष्मि॑याय च
नमो॑ वास्तव्या॑य च वास्तुपाय॑ च ॥७॥

नमः सोमा॑य च रुद्राय॑ च
नम॑स्ताम्राय॑ चारुणाय॑ च
नमः॑ शङ्गाय॑ च पशुपत॑ये च
नम॑ उग्राय॑ च भीमाय॑ च
नमो॑ अग्रेवधाय॑ च दूरेवधाय॑ च
नमो॑ हन्त्रे च हनी॑यसे च
नमो॑ वृक्षेभ्यो हरि॑केशेभ्यो
नम॑स्ताराय
नमः॑ शम्भवे॑ च मयोभवे॑ च
नमः॑ शङ्कराय॑ च मयस्कराय॑ च
नमः॑ शिवाय॑ च शिवत॑राय च नमस्तीर्थ्या॑य च कूल्या॑य च
नमः॑ पार्या॑य चावार्या॑य च
नमः॑ प्रतर॑णाय चोत्तर॑णाय च
नम॑ आतार्या॑य चालाद्या॑य च
नमः शष्प्या॑य च फेन्या॑य च

नम॑: सिकृत्या॑य च प्रवाह्या॑य च ॥८॥

नम॒ इरिण्या॑य च प्रपथ्या॑य च
नम॑: कि॑ंशिलाय॑ च क्षय॑णाय च
नम॑: कपर्दिने॑ च पुलस्तये॑ च
नमो॒ गोष्ठ्या॑य च गृह्या॑य च
नम॒स्तल्प्या॑य च गेह्या॑य च
नम॑: काट्या॑य च गह्वरेष्ठाय॑ च
नमो॑ ह्रदय्या॑य च निवेष्प्या॑य च
नम॑: पा॑ंसव्या॑य च रजस्या॑य च
नम॒: शुष्क्या॑य च हरित्या॑य च
नमो॒ लोप्या॑य चोलप्या॑य च नम॑ ऊर्व्या॑य च सूर्म्या॑य च
नम॑: पर्ण्या॑य च पर्णशद्या॑य च
नमो॑ऽपगुरमा॑णाय चाभिघ्नते च
नम॑ आक्खिदते च॑ प्रक्खिदते च
नमो॑ वः किरिकेभ्यो॑ देवाना॑ं हृद॑येभ्यो
नमो॑ विक्षीणकेभ्यो
नमो॑ विचिन्वत्केभ्यो
नम॑ आनिर्हतेभ्यो
नम॑ आमीवत्केभ्य॑: ॥९॥

द्रापे॒ अन्ध॑सस्पते॒ दरि॑द्रन्नील॑लोहित । एषाम्पुरु॑षाणामेषाम्प॑शूनाम्मा
भेर्मारो॒ मो ए॑षां किं च॒नाम॑मत् ॥
या ते॑ रुद्र शि॒वा त॒नूः शि॒वा वि॒श्वाह॑भेषजी । शि॒वा रु॒द्रस्य॑ भेषजी
तया॑ नो मृड जी॒वसे ॥
इ॒मा॑ं रु॒द्राय॑ त॒वसे॑ कप॒र्दिने॑ क्ष॒यद्वी॑राय॒ प्र भ॑रामहे म॒तिम् । यथा॑

नः शमसद्द्विपदे चतुष्पदे विश्वम्पुष्टं ग्रामे अस्मि न्ननातुरम् ॥
मृडा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि क्षयद्वीराय नमसा विधेम ते । यच्छं
च योश्च मनुरायजे पिता तदश्याम तव रुद्र प्रणीतौ ॥
मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकम्मा न उक्षन्तमुत मा न उक्षितम् ।
मा नो वधीः पितरम्मोत मातरम्प्रिया मा नस्तनुवो रुद्र रीरिषः ॥
मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः ।
वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीर्हविष्मन्तो नमसा विधेम ते ॥
आरात्ते गोघ्न उत पूरुषघ्ने क्षयद्वीराय सुम्नमस्मे ते अस्तु । रक्षा च नो
अधि च देव ब्रूह्यधा च नः शर्म यच्छ द्विबर्हाः ॥
स्तुहि श्रुतं गर्तसदं युवानम्मृगं न भीममुपहत्नुमुग्रम् । मृडा जरित्रे
रुद्र स्तवानो अन्यं ते अस्मन्नि वपन्तु सेनाः ॥
परि णो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्मतिरघायोः । अव स्थिरा
मघवद्भ्यस्तनुष्व मीढ्वस्तोकाय तनयाय मृडय ॥
मीढुष्टम शिवतम शिवो नः सुमना भव । परमे वृक्ष आयुधं
निधाय कृत्तिं वसान आ चर पिनाकं बिभ्रदा गहि ॥
विकिरिद विलोहित नमस्ते अस्तु भगवः । यास्ते सहस्रँ
हेतयोऽन्यमस्मन्नि वपन्तु ताः ॥
सहस्राणि सहस्रधा बाहुवोस्तव हेतयः । तासामीशानो भगवः
पराचीना मुखा कृधि ॥१०॥

सहस्राणि सहस्रो ये रुद्रा अधि भूम्याम् । तेषाँ सहस्रयोजनेऽव
धन्वानि तन्मसि ॥
अस्मिन्महत्यर्णवेऽन्तरिक्षे भवा अधि ।
नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः क्षमाचराः ॥
नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवँ रुद्रा उपश्रिताः ।
ये वृक्षेषु सस्पिञ्जरा नीलग्रीवा विलोहिताः ।

ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः ।
ये अन्नेषु विविध्यन्ति पात्रेषु पिबतो जनान् ।
ये पथाम्पथिरक्षय ऐलबृदा यव्युधः ।
ये तीर्थानि प्रचरन्ति सृकावन्तो निषङ्गिणः ।
य एतावन्तश्च भूयाँसश्च दिशो रुद्रा वितस्थिरे । तेषाँ
सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥
नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येऽन्तरिक्षे ये दिवि येषामन्नं वातो
वर्षमिषवस्तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश
प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो
यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि ॥११॥
इति चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रपाठकः ५

४-६
अथ चतुर्थकाण्डे षष्ठः प्रपाठकः ६
अश्मन्नूर्जम्पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे । अद्भ्य
ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योऽधि सम्भृतां तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः
सँरराणाः ॥
अश्मँस्ते क्षुदमुं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मः ॥
समुद्रस्य त्वावाकयाग्ने परि व्ययामसि । पावको अस्मभ्यँ शिवो
भव ॥
हिमस्य त्वा जरायुणाग्ने परि व्ययामसि । पावको अस्मभ्यँ
शिवो भव ॥
उप ज्मन्नुप वेतसेऽवत्तरं नदीष्वा । अग्ने पित्तमपामसि ॥
मण्डूकि ताभिरा गहि सेमं नो यज्ञम् । पावकवर्णँ शिवं कृधि
॥
पावक आ चितयन्त्या कृपा । क्षामन्नुरुच उषसो न भानुना ॥

तूर्वन्न यामन्नेतशस्य नू रण आ यो घृणे । न ततृषाणो अजरः ॥
अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया । आ देवान् ।वक्षि यक्षि च ॥
स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाँ इहावह । उप यज्ञँ हविश्च नः ॥
अपामिदं न्ययनँ समुद्रस्य निवेशनम् । अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यँ शिवो भव ॥
नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे । अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यँ शिवो भव ॥
नृषदे वडप्सुषदे वड्वनसदे वड्बर्हिषदे वट्सुवर्विदे वट् ॥
ये देवा देवानां यज्ञिया यज्ञियानाँ संवत्सरीणमुप भागमासते ।
अहुतादो हविषो यज्ञे अस्मिन्त्स्वयं जुहुध्वम्मधुनो घृतस्य ॥
ये देवा देवेष्वधि देवत्वमायन्ये ब्रह्मणः पुरएतारो अस्य । येभ्यो नर्ते पवते धाम किं चन न ते दिवो न पृथिव्या अधि स्नुषु ॥
प्राणदा अपानदा व्यानदाश्चक्षुर्दा वर्चोदा वरिवोदाः । अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यँ शिवो भव ॥
अग्निस्तिग्मेन शोचिषा यँसद्विश्वं न्यत्रिणम् । अग्निर्नो वँसते रयिम् ॥
सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाँ आयजिष्ठः स्वस्ति ।
अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्दिदीहि ॥१॥

य इमा विश्वा भुवनानि जुह्वदृषिर्होता निषसादा पिता नः । स आशिषा द्रविणमिच्छमानः परमच्छदो वर आ विवेश ॥
विश्वकर्मा मनसा यद्विहाया धाता विधाता परमोत सन्दृक् ।
तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति यत्र सप्तर्षीन्पर एकमाहुः ॥
यो नः पिता जनिता यो विधाता यो नः सतो अभ्या सज्जजान ।

यो देवानां नामधा एक एव तꣳ संप्रश्नम्भुवना यन्त्यन्या ॥
त आयजन्त द्रविणꣳ समस्मा ऋषयः पूर्वे जरितारो न भूना ।
असूर्ता सूर्ता रजसो विमाने ये भूतानि समकृण्वन्निमानि ॥
न तं विदाथ य इदं जजानान्यद्युष्माकमन्तरम्भवाति । नीहारेण
प्रावृता जल्प्या चासुतृप उक्थशासश्चरन्ति ॥
परो दिवा पर एना पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्गुहा यत् । कꣳ
स्विद्गर्भं प्रथमं दध्र आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे ॥
तमिद्गर्भम्प्रथमं दध्र आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे । अजस्य
नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन्निदं विश्वम्भुवनमधि श्रितम् ॥
विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्गन्धर्वो अभवद्द्वितीयः । तृतीयः
पिता जनितौषधीनामपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा ॥
चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो घृतमेने अजनन्नंनमाने । यदेदन्ता
अददृꣳहन्त पूर्व आदिद्द्यावापृथिवी अप्रथेताम् ॥
विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोहस्त उत विश्वतस्पात् ।
सम्बाहुभ्यां नमति सम्पतत्रैर्द्यावापृथिवी जनयन्देव एकः ॥
किꣳ स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमत्स्वित्किमासीत् । यदी
भूमिं जनयन्विश्वकर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः ॥
किꣳ स्विद्वनं क उ स वृक्ष आसीद्यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः ।
मनीषिणो मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन् ॥
या ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा ।
शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः ॥
वाचस्पतिं विश्वकर्माणमूतये मनोयुजं वाजे अद्या हुवेम । स नो
नेदिष्ठा हवनानि जोषते विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा ॥
विश्वकर्मन्हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः ।
मुह्यन्त्वन्ये अभितः सपत्ना इहास्माकम्मघवा सूरिरस्तु ॥
विश्वकर्मन्हविषा वर्धनेन त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम् । तस्मै विशः

समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो विहव्यो यथासत् ॥
समुद्राय वयुनाय सिन्धूनाम्पतये नमः । नदीनाꣳ सर्वासाम्पित्रे
जुहुता विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यꣳ हविः ॥२॥

उदेनमुत्तरां नयाग्ने घृतेनाहुत । रायस्पोषेण सꣳ सृज प्रजया च
धनेन च ॥
इन्द्रेमम्प्रतरां कृधि सजातानामसद्वशी । समेनं वर्चसा सृज देवेभ्यो
भागधा असत् ॥
यस्य कुर्मो हविर्गृहे तमग्ने वर्धया त्वम् । तस्मै देवा अधि ब्रवन्नयं
च ब्रह्मणस्पतिः ॥
उदु त्वा विश्वे देवा अग्ने भरन्तु चित्तिभिः । स नो भव शिवतमः
सुप्रतीको विभावसुः ॥
पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामतिं दुर्मतिम्बाधमानाः ।
रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीः ॥
रायस्पोषे अधि यज्ञो अस्थात्समिद्धे अग्नावधि मामहानः ।
उक्थपत्र ईड्यो गृभीतस्तप्तं घर्मम्परिगृह्यायजन्त ॥
ऊर्जा यद्यज्ञमशमन्त देवा दैव्याय धर्त्रे जोष्ट्रे । देवश्रीः श्रीमणाः
शतपयाः परिगृह्य देवा यज्ञमायन् ॥
सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तात्सविता ज्योतिरुदयाꣳ अजस्रम् । तस्य
पूषा प्रसवं याति देवः सम्पश्यन्विश्वा भुवनानि गोपाः ॥
देवा देवेभ्यो अध्वर्यन्तो अस्थुर्वीतꣳ शमित्रे शमिता यजध्यै ।
तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति ततः पावका आशिषो नो जुषन्ताम् ॥
विमान एष दिवो मध्य आस्त आपप्रिवान्रोदसी अन्तरिक्षम् । स
विश्वाचीरभि चष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम् ॥
उक्षा समुद्रो अरुणः सुपर्णः पूर्वस्य योनिम्पितुरा विवेश । मध्ये
दिवो निहितः पृश्निरश्मा वि चक्रमे रजसः पात्यन्तौ ॥

इन्द्रं॒ विश्वा॑ अवीवृधन्त्समु॒द्रव्य॑चसं॒ गिरः॑ । र॒थीत॑मꣳ र॒थी॒नां
वाजा॑ना॒ꣳ सत्प॑ति॒म्पति॑म् ॥
सु॒म्न॒हूर्य॒ज्ञो दे॒वाꣳ आ च॑ वक्ष॒द्यक्ष॑द॒ग्निर्दे॒वो दे॒वाꣳ आ च॑ वक्षत् ।
वाज॑स्य मा प्रस॒वेनो॑द्ग्रा॒भेणोद॑ग्रभीत् । अथा॑ स॒पत्ना॒ꣳ इन्द्रो॑ मे
नि॒ग्रा॒भेणाध॑राꣳ अकः ॥
उ॒द्ग्रा॒भं च॑ निग्रा॒भं च॒ ब्रह्म॑ दे॒वा अ॑वीवृधन् । अथा॑ स॒पत्ना॑निन्द्रा॒ग्नी
मे॑ वि॒षूचीना॒न्व्य॑स्यताम् ॥३॥

आ॒शुः शिशा॑नो वृष॒भो न यु॒ध्मो घ॑नाघ॒नः क्षोभ॑णश्चर्षणी॒नाम् ।
सं॒क्रन्द॑नोऽनिमि॒ष ए॑कवी॒रः श॒तꣳ सेना॑ अजयत्सा॒कमिन्द्रः॑ ॥
सं॒क्रन्द॑नेनानिमि॒षेण॑ जि॒ष्णुना॑ युत्का॒रेण॑ दुश्च्य॒वनेन॑ धृ॒ष्णुना॑ ।
तदिन्द्रे॑ण जयत॒ तत्स॑हध्वं॒ युधो॑ नर॒ इषु॑हस्तेन॒ वृष्णा॑ ॥
स इषु॑हस्तैः॒ स नि॑ष॒ङ्गिभि॑र्व॒शी सꣳस्र॑ष्टा॒ स यु॒ध इन्द्रो॑ ग॒णेन॑ ।
स॒ꣳसृ॒ष्टजित्सो॑म॒पा बा॑हुश॒र्ध्यू॑र्ध्वध॑न्वा॒ प्रति॑हिताभि॒रस्ता॑ ॥
बृह॑स्पते॒ परि॑ दीया॒ रथे॑न रक्षो॒हामित्रा॑ꣳ अप॒बाध॑मानः ।
प्र॒भ॒ञ्जन्त्सेनाः॑ प्रमृ॒णो यु॒धा जय॑न्न॒स्माक॑मेध्यवि॒ता रथा॑नाम् ॥
गो॒त्र॒भिदं॑ गो॒विदं॒ वज्र॑बाहुं॒ जय॑न्त॒मज्म॑ प्रमृ॒णन्त॒मोज॑सा । इ॒मꣳ
स॑जाता॒ अनु॑ वीरयध्व॒मिन्द्रꣳ॑ सखायो॒ऽनु॒ सꣳ र॑भध्वम् ॥
ब॒ल॒वि॒ज्ञा॒यः स्थवि॑रः॒ प्रवी॑रः॒ सह॑स्वान्वा॒जी सह॑मान उ॒ग्रः ।
अ॒भिवी॑रो अ॒भिस॑त्वा सहो॒जा जैत्र॑मिन्द्र॒ रथ॒मा ति॑ष्ठ गो॒वित् ॥
अ॒भि गो॒त्राणि॒ सह॑सा॒ गाह॑मानोऽदा॒यो वी॒रः श॒तम॑न्यु॒रिन्द्रः॑ ।
दु॒श्च्य॒व॒नः पृ॑तना॒षाड॑यु॒ध्यो॑ऽस्माक॒ꣳ सेना॑ अवतु॒ प्र यु॒त्सु ॥
इन्द्र॑ आसां ने॒ता बृह॒स्पति॒र्दक्षि॑णा य॒ज्ञः पु॒र ए॑तु॒ सोमः॑ ।
दे॒व॒से॒नाना॑मभिभञ्ज॒तीनां जय॑न्तीनाम्म॒रुतो॑ य॒न्त्वग्रे॑ ॥
इन्द्र॑स्य॒ वृष्णो॒ वरु॑णस्य॒ राज्ञ॑ आदि॒त्याना॑म्म॒रुता॒ꣳ शर्ध॑ उ॒ग्रम् ।
म॒हाम॑नसाम्भुवनच्य॒वानां॒ घोषो॑ दे॒वानां॒ जय॑ता॒मुद॑स्थात् ॥

अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु ।३। ।
अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा अवता हवेषु ॥
उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वनाम्मामकानाम्महाँसि ।
उद्वृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतामेतु घोषः ॥
उप प्रेत जयता नरः स्थिरा वः सन्तु बाहवः । इन्द्रो वः शर्म यच्छत्वनाधृष्या यथासथ ॥
अवसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्मसँशिता । गच्छामित्रान्प्र विश मैषां कं चनोच्छिषः ॥
मर्माणि ते वर्मभिश्छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनाभिऽवस्ताम् ।
उरोर्वरीयो वरिवस्ते अस्तु जयन्तं त्वामनु मदन्तु देवाः ॥
यत्र बाणाः सम्पतन्ति कुमारा विशिखा इव । इन्द्रो नस्तत्र वृत्रहा विश्वाहा शर्म यच्छतु ॥४॥

प्राचीमनु प्रदिशम्प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरोअग्निर्भवेह । विश्वा आशा दीद्यानो वि भाह्यूर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे ॥
क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यँहस्तेषु बिभ्रतः । दिवः पृष्ठँ सुवर्गत्वा मिश्रा देवेभिराध्वम् ॥
पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षाद्दिवमारुहम् । दिवो नाकस्य पृष्ठात्सुवर्ज्योतिरगामहम् ॥
सुवर्यन्तो नापेक्षन्त आ द्याँ रोहन्ति रोदसी । यज्ञं ये विश्वतोधारँ सुविद्वाँसो वितेनिरे ॥
अग्ने प्रेहि प्रथमो देवयतां चक्षुर्देवानामुत मर्त्यानाम् । इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः सुवर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति ॥
नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकँ समीची । द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः ॥
अग्ने सहस्राक्ष शतमूर्धञ्छतं ते प्राणाः सहस्रमपानाः । त्वँ

साहस्रस्य राय ईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा ॥
सुपर्णोऽसि गरुत्मान्पृथिव्याँ सीद पृष्ठे पृथिव्याः सीद
भासान्तरिक्षमा पृण ज्योतिषा दिवमुत्तभान तेजसा दिश उद्दृँह ॥
आजुह्वानः सुप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वां योनिमा सीद साध्या ।
अस्मिन्त्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥
प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो नोऽजस्रया सूर्म्या यविष्ठ । त्वाँ शश्वन्त
उप यन्ति वाजाः ॥
विधेम ते परमे जन्मन्नग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे ।
यस्माद्योनेरुदारिथा यजे तम्प्र त्वे हवीँषि जुहुरे समिद्धे ॥
ताँ सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्वजन्याम् ।
यामस्य कण्वो अदुहत्प्रपीनाँ सहस्रधारां पयसा महीं गाम् ॥
सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्तर्षयः सप्त धाम प्रियाणि । सप्त
होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त योनीरा पृणस्वा घृतेन ॥
ईदृङ्चान्यादृङ् चैतादृङ् च प्रतिदृङ् च मितश्च सम्मितश्च सभराः ।
शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माँश्च
सत्यश्चर्तपाश्चात्यँहाः ॥ ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च
सुषेणश्चान्त्यमित्रश्च दूरेअमित्रश्च गणः ।
ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च धर्ता च विधर्ता च विधारयः ।
ईदृक्षास एतादृक्षास ऊ षु णः सदृक्षासः प्रतिसदृक्षास एतन ।
मितासश्च सम्मितासश्च न ऊतये सभरसो मरुतो यज्ञे अस्मि
न्निन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मानो यथेन्द्रं दैवीर्विशो
मरुतोऽनुवर्त्मान एवमिमं यजमानं दैवीश्च विशो मानुषीश्चानुवर्त्मानो
भवन्तु ॥५॥

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थे ।
अनाविद्धया तनुवा जय त्वँ स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु ॥

धन्वना गा धन्वनाजिं जयेम धन्वना तीव्राः समदो जयेम । धनुः
शत्रोरपकामं कृणोति धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम ॥
वक्ष्यन्तीवेदा गनीगन्ति कर्णम्प्रियँ सखायम्परिषस्वजाना ।
योषेव शिङ्क्ते वितताधि धन्वन्ज्या इयँ समने पारयन्ती ॥
ते आचरन्ती समनेव योषा मातेव पुत्रम्बिभृतामुपस्थे । अप
शत्रून्विध्यताँ संविदाने आर्त्नी इमे विष्फुरन्ती अमित्रान् ॥
बह्वीनाम्पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति समनावगत्य । इषुधिः
सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति प्रसूतः ॥
रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते सुषारथिः ।
अभीशूनाम्महिमानं पनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः ॥
तीव्रान्घोषान्कृण्वते वृषपाणयोऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः ।
अवक्रामन्तः प्रपदैरमित्रान्क्षिणन्ति शत्रूँरनपव्ययन्तः ॥
रथवाहनँ हविरस्य नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म । तत्रा रथमुप
शग्मँ सदेम विश्वाहा वयँ सुमनस्यमानाः ॥
स्वादुषँसदः पितरो वयोधाः कृच्छ्रेश्रितः शक्तीवन्तो गभीराः ।
चित्रसेना इषुबला अमृध्राः सतोवीरा उरवो व्रातसाहाः ॥
ब्राह्मणासः पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा ।
पूषा नः पातु दुरितादृतावृधो रक्षा माकिर्नो अघशँस ईशत ॥
सुपर्णं वस्ते मृगो अस्या दन्तो गोभिः सन्नद्धा पतति प्रसूता । यत्रा
नरः सं च वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यँसन् ॥
ऋजीते परि वृङ्ग्धि नोऽश्मा भवतु नस्तनूः । सोमो अधि ब्रवीतु
नोऽदितिः शर्म यच्छतु ॥
आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघनाँ उप जिघ्नते । अश्वाजनि
प्रचेतसोऽश्वान्त्समत्सु चोदय ॥
अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुं ज्याया हेतिम्परिबाधमानः । हस्तघ्नो
विश्वा वयुनानि विद्वान्पुमान्पुमाँसम्परि पातु विश्वतः ॥

वनस्पते वीड्वङ्गो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः । गोभिः सन्नद्धो असि वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि ॥
दिवः पृथिव्याः पर्योरिज उद्भृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतꣳ सहः । अपामोज्मानम्परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रꣳ हविषा रथं यज ॥
इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकम्मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः । सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देव रथ प्रति हव्या गृभाय ॥
उप श्वासय पृथिवीमुत द्याम्पुरुत्रा ते मनुतां विष्ठितं जगत् । स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूराद्दवीयो अप सेध शत्रून् ॥
आ क्रन्दय बलमोजो न आ धा निष्टनिहि दुरिता बाधमानः । अप प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुनाꣳ इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीडयस्व ॥
आमूरज प्रत्यावर्तयेऽमाः केतुमद्दुन्दुभिर्वावदीति । समश्वपर्णाश्चरन्ति नो नरो ऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु ॥६॥

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात् । श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यम्महि जातं ते अर्वन् ॥
यमेन दत्तं त्रित एनमायुनगिन्द्र एणम्प्रथमो अध्यतिष्ठत् । गन्धर्वो अस्य रशनामगृभ्णात्सूरादश्वं वसवो निरतष्ट ॥
असि यमो अस्यादित्यो अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन । असि सोमेन समया विपृक्त आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि ॥
त्रीणि त आहुर्दिवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे । उतेव मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन्यत्रा त आहुः परमं जनित्रम् ॥
इमा ते वाजिन्नवमार्जनानीमा शफानाꣳ सनितुर्निधाना । अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति गोपाः ॥
आत्मानं ते मनसारादजानामवो दिवा पतयन्तम्पतङ्गम् । शिरो अपश्यम्पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहमानम्पतत्रि ॥
अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः । यदा ते

मर्तो अनु भोगमानडादिद्ग्रसिष्ठ ओषधीरजीगः ॥
अनु त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भर्गः कनीनाम् । अनु
व्रातासस्तव सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यं ते ॥
हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर इन्द्र आसीत् । देवा
इदस्य हविरद्यमायन्यो अर्वन्तम्प्रथमो अध्यतिष्ठत् ॥
ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सꣳ शूरणासो दिव्यासो अत्याः ।
हꣳसा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः ॥
तव शरीरम्पतयिष्णर्वन्तव चित्तं वात इव ध्रजीमान् । तव
शृङ्गाणि विष्ठिता पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति ॥
उप प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः । अजः पुरो
नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः ॥
उप प्रागात्परमं यत्सधस्थमर्वाꣳ अच्छा पितरम्मातरं च । अद्या
देवाञ्जुष्टतमो हि गम्या अथाशास्ते दाशुषे वार्याणि ॥७॥

मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्र ऋभुक्षा मरुतः परि ख्यन् ।
यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तेः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि ॥
यन्निर्णिजा रेक्णसा प्रावृतस्य रातिं गृभीताम्मुखतो नयन्ति ।
सुप्राङजो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पाथः ॥
एष च्छागः पुरो अश्वेन वाजिना पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः ।
अभिप्रियं यत्पुरोडाशमर्वता त्वष्टेदेनꣳ सौश्रवसाय जिन्वति ॥
यद्धविष्यमृतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति । अत्रा पूष्णः
प्रथमो भाग एति यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः ॥
होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो ग्रावग्राभ उत शꣳस्ता सुविप्रः । तेन
यज्ञेन स्वरंकृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ पृणध्वम् ॥
यूपव्रस्का उत ये यूपवाहाश्चषालं ये अश्वयूपाय तक्षति । ये चार्वते
पचनꣳ सम्भरन्त्युतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु ॥

उप प्रागात्सुमन्मेऽधायि मन्म देवानामाशा उप वीतपृष्ठः । अन्वेनं विप्रा ऋषयो मदन्ति देवानाम्पुष्टे चकृमा सुबन्धुम् ॥
यद्वाजिनो दाम संदानमर्वतो या शीर्षण्या रशना रज्जुरस्य । यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये तृण सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ॥
यदश्वस्य क्रविषो मक्षिकाश यद्वा स्वरौ स्वधितौ रिप्तमस्ति । यद्धस्तयोः शमितुर्यन्नखेषु सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ॥
यदूवध्यमुदरस्यापवाति य आमस्य क्रविषो गन्धो अस्ति । सुकृता तच्छमितारः कृण्वन्तूत मेध शृतपाकम्पचन्तु ॥
यत्ते गात्रादग्निना पच्यमानादभि शूलं निहतस्यावधावति । मा तद्भूम्यामा श्रिषन्मा तृणेषु देवेभ्यस्तदुशद्भ्यो रातमस्तु ॥८॥

ये वाजिनम्परिपश्यन्ति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति । ये चार्वतो मा सभिक्षामुपासत उतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु ॥
यन्नीक्षणम्मा स्पचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि । ऊष्मण्यापिधाना चरूणामङ्काः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम् ॥
निक्रमणं निषदनं विवर्तनं यच्च पड्बीशमर्वतः । यच्च पपौ यच्च घासिं जघास सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ॥
मा त्वाग्निर्ध्वनयिद्धूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि विक्त जघ्रिः । इष्टं वीतमभिगूर्तं वषट्कृतं तं देवासः प्रति गृभ्णन्त्यश्वम् ॥
यदश्वाय वास उपस्तृणन्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै । सन्दानमर्वन्तम्पड्बीशम्प्रिया देवेष्वा यामयन्ति ॥
यत्ते सादे महसा शूकृतस्य पार्ष्णिया वा कशया वा तुतोद । स्रुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि ॥
चतुस्त्रिꣳशद्वाजिनो देवबन्धोर्वङ्क्रीरश्वस्य स्वधितिः समेति । अच्छिद्रा गात्रा वयुना कृणोत परुष्परुरनुघुष्या वि शस्त ॥
एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारा भवतस्तथर्तुः । या ते

गात्राणामृतुथा कृणोमि ताता पिण्डानाम्प्र जुहोम्यग्नौ ॥
मा त्वा तपत्प्रिय आत्मापियन्तम्मा स्वधितिस्तनुव आ तिष्ठिपत्ते ।
मा ते गृध्नुरविशस्तातिहाय च्छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः ॥
न वा उवेतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाँ इदेषि पथिभिः सुगेभिः ।
हरी ते युञ्जा पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य ॥
सुगव्यं नो वाजी स्वश्वियम्पुँसः पुत्राँ उत विश्वापुषँ रयिम् ।
अनागास्त्वं नो अदितिः कृणोतु क्षत्रं नो अश्वो वनताँ हविष्मान्
॥९॥

इति चतुर्थकाण्डे षष्ठः प्रपाठकः ॥६॥

अथ चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रपाठकः ७

अग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः । द्युम्नैर्वाजेभिरा गतम् ॥
वाजश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च मे
स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे सुवश्च मे
प्राणश्च मेऽपानश्च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च म आधीतं च मे
वाक्च मे मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च म ओजश्च
मे सहश्च म आयुश्च मे जरा च म आत्मा च मे तनूश्च मे शर्म च मे
वर्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे परूँषि च मे शरीराणि च मे
॥१॥

ज्यैष्ठ्यं च म आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽमश्च मेऽम्भश्च मे
जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वर्ष्मा च मे
द्राघुया च मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे सत्यं च मे श्रद्धा च मे जगच्च मे
धनं च मे वशश्च मे त्विषिश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे जातं च मे
जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च मे सुकृतं च मे वित्तं च मे वेद्यं च मे
भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे सुपथं च म ऋद्धं च म ऋद्धिश्च

मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च मे ।२।

शं च मे मयश्च मे प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनसश्च मे भद्रं च मे श्रेयश्च मे वस्यश्च मे यशश्च मे भगश्च मे द्रविणं च मे यन्ता च मे धर्ता च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वं च मे महश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं च मे लयश्च म ऋतं च मेऽमृतं च मेऽयक्ष्मं च मेऽनामयच्च मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं च मेऽभयं च मे सुगं च मे शयनं च मे सूषा च मे सुदिनं च मे ॥३॥

ऊर्क्च मे सूनृता च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतं च मे मधु च मे सग्धिश्च मे शपीतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रं च म औद्भिद्यं च मे रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे विभु च मे प्रभु च मे बहु च मे भूयश्च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं च मेऽक्षितिश्च मे कूयवाश्च मेऽन्नं च मेऽक्षुच्च मे व्रीहयश्च मे यवाश्च मे माषाश्च मे तिलाश्च मे मुद्गाश्च मे खल्वाश्च मे गोधूमाश्च मे मसुराश्च मे प्रियङ्गवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकाश्च मे नीवाराश्च मे ॥४॥

अश्मा च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मेऽयश्च मे सीसं च मे त्रपुश्च मे श्यामं च मे लोहं च मेऽग्निश्च म आपश्च मे वीरुधश्च म ओषधयश्च मे कृष्टपच्यं च मेऽकृष्टपच्यं च मे ग्राम्याश्च मे पशव आरण्याश्च यज्ञेन कल्पन्तां वित्तं च मे वित्तिश्च मे भूतं च मे भूतिश्च मे वसु च मे वसतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेऽर्थश्च म एमश्च म इतिश्च मे गतिश्च मे ॥५॥

अग्निश्च म इन्द्रश्च मे
सोमश्च म इन्द्रश्च मे

सविता च म इन्द्रश्च मे
सरस्वती च म इन्द्रश्च मे
पूषा च म इन्द्रश्च मे
बृहस्पतिश्च म इन्द्रश्च मे
मित्रश्च म इन्द्रश्च मे
वरुणश्च म इन्द्रश्च मे
त्वष्टा च म इन्द्रश्च मे
धाता च म इन्द्रश्च मे
विष्णुश्च म इन्द्रश्च मेऽश्विनौ च म इन्द्रश्च मे
मरुतश्च म इन्द्रश्च मे
विश्वे च मे देवा इन्द्रश्च मे
पृथिवी च म इन्द्रश्च मेऽन्तरिक्षं च म इन्द्रश्च मे
द्यौश्च म इन्द्रश्च मे
दिशश्च म इन्द्रश्च मे
मूर्धा च म इन्द्रश्च मे
प्रजापतिश्च म इन्द्रश्च मे ॥६॥

अꣳशुश्च मे रश्मिश्च मेऽदाभ्यश्च मेऽधिपतिश्च म उपाꣳशुश्च मेऽन्तर्यामश्च म ऐन्द्रवायवश्च मे मैत्रावरुणश्च म आश्विनश्च मे प्रतिप्रस्थानश्च मे शुक्रश्च मे मन्थी च म आग्रयणश्च मे वैश्वदेवश्च मे ध्रुवश्च मे वैश्वानरश्च म ऋतुग्रहाश्च मेऽतिग्राह्याश्च म ऐन्द्राग्नश्च मे वैश्वदेवश्च मे मरुत्वतीयाश्च मे माहेन्द्रश्च म आदित्यश्च मे सावित्रश्च मे सारस्वतश्च मे पौष्णश्च मे पात्नीवतश्च मे हारियोजनश्च मे ॥७॥

इध्मश्च मे बर्हिश्च मे वेदिश्च मे धिष्णियाश्च मे स्रुचश्च मे चमसाश्च मे ग्रावाणश्च मे स्वरवश्च म उपरवाश्च मेऽधिषवणे च मे द्रोणकलशश्च

मे वायव्यानि च मे पूतभृच्च म आधवनीयश्च म आग्नीध्रं च मे हविर्धानं च मे गृहाश्च मे सदश्च मे पुरोडाशाश्च मे पचताश्च मेऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च मे ॥८॥

अग्निश्च मे घर्मश्च मेऽर्कश्च मे सूर्यश्च मे प्राणश्च मेऽश्वमेधश्च मे पृथिवी च मेऽदितिश्च मे दितिश्च मे द्यौश्च मे शक्वरीरङ्गुलयो दिशश्च मे यज्ञेन कल्पन्तामृक्च मे साम च मे स्तोमश्च मे यजुश्च मे दीक्षा च मे तपश्च म ऋतुश्च मे व्रतं च मेऽहोरात्रयोर्वृष्ट्या बृहद्रथन्तरे च मे यज्ञेन कल्पेताम् ॥९॥

गर्भाश्च मे वत्साश्च मे
त्र्यविश्च मे त्र्यवी च मे
दित्यवाट्च मे दित्यौही च मे
पञ्चाविश्च मे पञ्चावी च मे
त्रिवत्सश्च मे त्रिवत्सा च मे
तुर्यवाट्च मे तुर्यौही च मे
पष्ठवाच्च मे पष्ठौही च म
उक्षा च मे वशा च म
ऋषभश्च मे वेहच्च मेऽनड्वाञ्च मे धेनुश्च म
आयुर्यज्ञेन कल्पतां
प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो यज्ञेन कल्पतां
व्यानो यज्ञेन कल्पतां
चक्षुर्यज्ञेन कल्पता॑ँ
श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां
मनो यज्ञेन कल्पतां
वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां

य॒ज्ञो य॒ज्ञेन॑ कल्पताम् ॥१०॥

एका॑ च मे ति॒स्रश्च॑ मे॒ पञ्च॑ च मे स॒प्त च॑ मे॒ नव॑ च म॒ एका॑दश च मे॒
त्रयो॑दश च मे॒ पञ्च॑दश च मे स॒प्तद॑श च मे॒ नव॑दश च म॒
एक॑वि꣡ꣳशतिश्च मे॒ त्रयो॑वि꣡ꣳशतिश्च मे॒ पञ्च॑वि꣡ꣳशतिश्च मे
स॒प्तवि꣡ꣳशतिश्च मे॒ नव॑वि꣡ꣳशतिश्च म॒ एक॑त्रि꣡ꣳशच्च मे॒ त्रय॑स्त्रि꣡ꣳशच्च
मे॒
चत॑स्रश्च मे॒ऽष्टौ च॑ मे॒ द्वाद॑श च मे॒ षोड॑श च मे वि꣡ꣳश॒तिश्च॑ मे॒
चतु॑र्वि꣡ꣳशतिश्च मे॒ऽष्टावि꣡ꣳशतिश्च मे॒ द्वात्रि꣡ꣳशच्च मे॒ षट्त्रि꣡ꣳशच्च मे
चत्वारि॒꣡ꣳशच्च॑ मे॒ चतु॑श्चत्वारि꣡ꣳशच्च मे॒ऽष्टाच॑त्वारि꣡ꣳशच्च मे॒
वाज॑श्च प्रस॒वश्चा॑पि॒जश्च॒ क्रतु॑श्च॒ सुव॑श्च मू॒र्धा च॒
व्यश्नि॑यश्चान्त्याय॒नश्चान्त्य॑श्च भौव॒नश्च॒ भुव॑न॒श्चाधि॑पतिश्च ॥११॥

वाजो॑ नः स॒प्त प्र॒दिश॒श्चत॑स्रो वा परा॒वतः॑ । वाजो॑ नो॒
विश्वै॑र्दे॒वैर्धन॑साताविहाव॑तु ॥
विश्वे॑ अ॒द्य म॒रुतो॒ विश्व॑ ऊ॒ती विश्वे॑ भवन्त्व॒ग्नयः॒ समि॑द्धाः । विश्वे॑
नो दे॒वा अव॒साग॑मन्तु॒ विश्व॑मस्तु॒ द्रवि॑णं॒ वाजो॑ अ॒स्मे ॥
वाज॑स्य प्रस॒वं दे॑वा॒ रथै॑र्या॑ता हिर॒ण्ययैः॑ । अ॒ग्निरिन्द्रो॒
बृह॒स्पति॑र्म॒रुतः॒ सोम॑पीतये ॥
वाजे॑वाजेऽवत वाजिनो नो॒ धने॑षु विप्रा अमृता ऋतज्ञाः । अ॒स्य
मध्वः॑ पिबत मा॒दय॑ध्वं तृ॒प्ता या॑त प॒थिभि॑र्दे॒व॒यानैः॑ ॥
वाजः॑ पु॒रस्ता॑दुत म॑ध्य॒तो नो॒ वाजो॑ दे॒वा꣡ꣳ ऋ॒तुभिः॑ कल्पयाति ।
वाज॑स्य॒ हि प्र॑स॒वो नन्न॑मीति॒ विश्वा॒ आशा॒ वाज॑पतिर्भवेयम् ॥
पयः॑ पृथि॒व्याम्पय॒ ओष॑धीषु॒ पयो॑ दि॒व्य॑न्तरि॑क्षे॒ पयो॑ धाम् ।
पय॑स्वतीः प्र॒दिशः॑ सन्तु॒ मह्य॑म् ॥
सम्मा॑ सृजामि॒ पय॑सा घृ॒तेन॒ सम्मा॑ सृजाम्य॒प ओष॑धीभिः । सो॑ऽहं

वाज॑ꣳ सनेयमग्ने ॥
नक्तो॒षासा॒ सम॑नसा॒ विरू॑पे धा॒पये॑ते॒ शिशु॒मेक॒ꣳ समी॒ची । द्यावा॒
क्षामा॑ रु॒क्मो अ॒न्तर्वि भा॑ति दे॒वा अ॒ग्निं धा॑रयन्द्रविणो॒दाः ॥
स॒मु॒द्रो॑ऽसि॒ नभ॑स्वाना॒र्द्रदा॑नुः श॒म्भूर्म॑यो॒भूर॒भि मा॑ वाहि॒ स्वाहा॑
मा॒रु॒तो॑ऽसि म॒रुतां॑ ग॒णः श॒म्भूर्म॑यो॒भूर॒भि मा॑ वाहि॒ स्वाहा॑व॒स्युर॑सि॒
दुव॑स्वाञ्छ॒म्भूर्म॑यो॒भूर॒भि मा॑ वाहि॒ स्वाहा॑ ॥१२॥

अ॒ग्निं यु॑नज्मि॒ शव॑सा घृ॒तेन॑ दि॒व्यꣳ॑ सु॑प॒र्णं वय॑सा बृ॒हन्त॑म् । तेन॑
व॒यम्प॑तेम ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टप॒ꣳ सुवो॒ रुहा॑णा॒ अधि॒ नाक॑ उत्त॒मे ॥
इ॒मौ ते॑ प॒क्षाव॒जरौ॑ पत॒त्रिणो॒ याभ्या॒ꣳ रक्षा॒ꣳस्यप॒हꣳस्य॑ग्ने ।
ताभ्या॑म्पतेम सु॒कृता॑मु लो॒कं यत्रर्ष॑यः प्रथम॒जा ये पु॑रा॒णाः ॥
चिद॑सि समु॒द्रयो॑नि॒रिन्दु॒र्दक्षः॑ श्ये॒न ऋ॒ताव॑ । हिर॑ण्यपक्षः शकु॒नो
भु॑र॒ण्युर्म॒हान्त्स॒धस्थे॑ ध्रु॒वः आ निष॑त्तः ॥
नम॑स्ते अस्तु॒ मा मा॑ हिꣳसी॒र्विश्व॑स्य मू॒र्धन्नधि॑ तिष्ठसि श्रि॒तः ।
स॒मु॒द्रे ते॒ हृद॑यम॒न्तरायु॒र्द्यावा॑पृथि॒वी भुव॑ने॒ष्वर्पि॑ते ॥
उ॒द्नो द॑त्तोद॒धिम्भि॑न्त दि॒वः प॒र्जन्या॑द॒न्तरि॑क्षात्पृथि॒व्यास्ततो॑ नो॒
वृष्ट्या॑वत । दि॒वो मू॒र्धासि॑ पृथि॒व्या नाभि॒रूर्ग॒पामोष॑धीनाम् ।
वि॒श्वायुः॒ शर्म॑ स॒प्रथा॒ नम॑स्प॒थे ॥
येनर्ष॑य॒स्तप॑सा स॒त्रमास॒तेन्धा॑ना अ॒ग्निꣳ सुव॑रा॒भर॑न्तः । तस्मि॑न्न॒हं
नि द॑धे॒ नाके॑ अ॒ग्निमे॒तं यमा॒हुर्मन॑वः स्ती॒र्णब॑र्हिषम् ॥
तम्पत्नी॑भि॒रनु॑ गच्छेम देवाः पु॒त्रैर्भ्रातृ॑भिरु॒त वा॒ हिर॑ण्यैः । नाकं॑
गृह्णा॒नाः सु॑कृ॒तस्य॑ लो॒के तृ॒तीये॑ पृ॒ष्ठे अधि॑ रोच॒ने दि॒वः ॥
आ वा॒चो मध्य॑मरुहद्भुर॒ण्युर॒यम॒ग्निः सत्प॑ति॒श्चेकि॑तानः । पृ॒ष्ठे
पृ॑थि॒व्या निहि॑तो॒ दवि॑द्युतदधस्प॒दं कृ॑णु॒ते ये पृ॑त॒न्यवः॑ ॥
अ॒यम॒ग्निर्वी॒रत॑मो व॒यो॒धाः स॑ह॒स्रियो॑ दीप्यता॒मप्र॑युच्छन् ।
वि॒भ्राज॑मानः सरि॒रस्य॒ मध्य॒ उप॒ प्र या॑त दि॒व्यानि॒ धाम॑ ॥

सम्प्र च्यवध्वमनु सम्प्र यातागग्ने पथो देवयानान्कृणुध्वम् ।
अस्मिन्त्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥
येना सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नो वह
देवयानो य उत्तमः ॥
उद्बुध्यस्वाग्ने प्रति जागृह्येनमिष्टापूर्ते सꣳ सृजेथामयं च । पुनः
कृण्वꣳस्त्वा पितरं युवानमन्वाताꣳसीत्त्वयि तन्तुमेतम् ॥
अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन्नग्न आ
रोहाथा नो वर्धया रयिम् ॥१३॥

ममाग्ने वर्चो विहवेष्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तनुवम्पुषेम । मह्यं
नमन्ताम्प्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यक्षेण पृतना जयेम ॥
मम देवा विहवे सन्तु सर्व इन्द्रावन्तो मरुतो विष्णुरग्निः ।
ममान्तरिक्षमुरु गोपमस्तु मह्यं वातः पवतां कामे अस्मिन् ॥
मयि देवा द्रविणमा यजन्ताम्मय्याशीरस्तु मयि देवहूतिः । दैव्या
होतारा वनिषन्त पूर्वेरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः ॥
मह्यं यजन्तु मम यानि हव्याकूतिः सत्या मनसो मे अस्तु । एनो
मा नि गां कतमच्चनाहं विश्वे देवासो अधि वोचता मे ॥
देवीः षडुर्वीरुरु णः कृणोत विश्वे देवास इह वीरयध्वम् । मा
हास्महि प्रजया मा तनूभिर्मा रधाम द्विषते सोम राजन् ॥
अग्निर्मन्युम्प्रतिनुदन्पुरस्तादद्ब्धो गोपाः परि पाहि नस्त्वम् । प्रत्यञ्चो
यन्तु निगुतः पुनस्तेऽमैषां चित्तम्प्रबुधा वि नेशत् ॥
धाता धातृणाम्भुवनस्य यस्पतिर्देवꣳ सवितारमभिमातिषाहम् । इमं
यज्ञमश्विनोभा बृहस्पतिर्देवाः पान्तु यजमानं न्यर्थात् ॥
उरुव्यचा नो महिषः शर्म यꣳसदस्मिन्हवे पुरुहूतः पुरुक्षु । स नः
प्रजायै हर्यश्व मृडयेन्द्र मा नो रीरिषो मा परा दाः ॥
ये नः सपत्ना अप ते भवन्त्विन्द्राग्निभ्यामव बाधामहे तान् । वसवो

रुद्रा आदित्या उपरिस्पृशम्मोग्रं चेत्तारमधिराजमक्रन् ॥
अर्वाञ्चमिन्द्रममुतो हवामहे यो गोजिद्धनजिदश्वजिद्यः । इमं नो यज्ञं विहवे जुषस्वास्य कुर्मो हरिवो मेदिनं त्वा ॥१४॥

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसो यम्पाञ्चजन्यम्बहवः समिन्धते ।
विश्वस्यां विशि प्रविविशिवाँ समीमहे स नो मुञ्चत्वँहसः ॥
यस्येदम्प्राणन्निमिषद्यदेजति यस्य जातं जनमानं च केवलम् ।
स्तौम्यग्निं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वँहसः ॥
इन्द्रस्य मन्ये प्रथमस्य प्रचेतसो वृत्रघ्नः स्तोमा उप मामुपागुः । यो दाशुषः सुकृतो हवमुप गन्ता स नो मुञ्चत्वँहसः ॥
यः संग्रामं नयति सं वशी युधे यः पुष्टानि सँसृजति त्रयाणि ।
स्तौमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वँहसः ॥
मन्वे वाम्मित्रावरुणा तस्य वित्तँ सत्यौजसा दृँहणा यं नुदेथे ।
या राजानँ सरथं याथ उग्रा ता नो मुञ्चतमागसः ॥
यो वाँ रथ ऋजुरश्मिः सत्यधर्मा मिथुश्चरन्तमुपयाति दूषयन् ।
स्तौमि मित्रावरुणा नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागसः ॥
वायोः सवितुर्विदथानि मन्महे यावात्मन्वद्बिभृतो यौ च रक्षतः ।
यौ विश्वस्य परिभू बभूवतुस्तौ नो मुञ्चतमागसः ॥
उप श्रेष्ठा न आशिषो देवयोर्धर्मे अस्थिरन् । स्तौमि वायुँ सवितारं नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागसः ॥
रथीतमौ रथीनामह्व ऊतये शुभं गमिष्ठौ सुयमेभिरश्वैः । ययोर्वां देवौ देवेष्वनिशितमोजस्तौ नो मुञ्चतमागसः ॥
यदयातं वहतुँ सूर्यायास्त्रिचक्रेण सँसदमिच्छमानौ । स्तौमि देवावश्विनौ नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागसः ॥
मरुताम्मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वे ।
आशून्हुवे सुयमानूतये ते नो मुञ्चन्त्वेनसः ॥

ति॒ग्ममायु॑धं वीडि॒तꣳ सह॑स्वद्दि॒व्यꣳ शर्धः॒ पृत॑नासु जि॒ष्णु ।
स्तौमि॑ दे॒वान्म॒रुतो॑ नाथि॒तो जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वेन॑सः ॥
दे॒वाना॑म्मन्वे॒ अधि॑ नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं॒ विश्वा॑मवन्तु॒ विश्वे॑ ।
आ॒शून्हु॑वे सु॒यमा॑नूत॒ये ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वेन॑सः ॥
यदि॒दम्मा॑भि॒शोच॑ति॒ पौरु॑षेयेण॒ दैव्ये॑न । स्तौमि॒ विश्वा॑न्दे॒वान्ना॑थि॒तो
जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वेनसः ॥
अनु॑ नो॒ऽद्यानु॑मति॒ रन्विद॑नुमते॒ त्वं
वैश्वान॒रो न॑ ऊ॒त्या
पृ॒ष्टो दिवि
ये अप्र॑थेता॒ममि॑तेभि॒रोजो॑भि॒र्ये प्र॑ति॒ष्ठे अभ॑वता॒ं वसू॑नाम् । स्तौमि॒
द्यावा॑पृथि॒वी ना॑थि॒तो जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मुञ्चत॒मꣳह॑सः ॥
उर्वी रोदसी॒ वरि॑वः कृणोतं॒ क्षेत्र॑स्य पत्नी॒ अधि॑ नो ब्रूयातम् ।
स्तौमि॒ द्यावा॑पृथि॒वी ना॑थि॒तो जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मुञ्चत॒मꣳह॑सः ॥
यत्ते॑ व॒यम्पु॑रुष॒त्रा य॑वि॒ष्ठावि॑द्वाꣳसश्चकृ॒मा कच्च॒नाग॑ः । कृ॒धी
स्व॑स्माꣳ अदि॑ते॒रना॑गा॒ व्येनाꣳसि शिश्रथो॒ विष्व॑गग्ने ॥
यथा॑ ह॒ तद्व॑सवो गौ॒र्यं॑ चित्प॒दि षि॒ताममु॑ञ्चता यजत्राः । ए॒वा
त्वम॒स्मत्प्र मु॑ञ्चा॒ व्यꣳह॒ः प्राता॑र्यग्ने प्रत॒रां न॒ आयु॑ः ॥१५॥

इति चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रपाठकः ७

इति चतुर्थं काण्डं सम्पूर्णम् ४

पञ्चमं काण्डम्

अथ प्रथमः प्रपाठकः १

सा॒वि॒त्राणि॑ जुहोति॒
प्रसू॑त्यै
चतु॒र्गृ॒ही॒तेन॑ जुहोति॒
चतु॑ष्पादः प॒शवः॑
प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे॒
चत॑स्रो॒ दिशः॑
दि॒क्ष्वे॑व प्रति॑ तिष्ठति॒
च्छन्दा॑ꣳसि दे॒वेभ्योऽपा॑क्राम॒न्न वो॑ऽभा॒गानि॑ ह॒व्यं व॑क्ष्याम॒ इति॒
तेभ्य॑ ए॒तच्च॑तुर्गृही॒तम॑धारयन्पुरोऽनुवा॒क्या॑यै या॒ज्या॑यै दे॒वता॑यै
वषट्का॒राय॒
यच्च॑तुर्गृही॒तं जु॒होति॒ च्छन्दा॑ꣳस्ये॒व तत्प्री॑णाति॒
तान्य॑स्य प्री॒तानि॑ दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हन्ति॒
यं का॒मये॑त॒ पापी॑यान्त्स्या॒दित्येकै॑कं॒ तस्य॑ जुहुया॒दाहु॑तीभिरे॒वैन॒मप॑
गृह्णाति॒ पापी॑यान्भवति॒ यं का॒मये॑त॒
वसी॑यान्त्स्या॒दिति॒ सर्वा॑णि॒ तस्या॑नु॒द्रुत्य॑ जुहुया॒दाहु॑त्यै॒वैन॑म॒भि
क्र॑मयति॒ वसी॑यान्भव॒त्यथो॑ य॒ज्ञस्यै॒वैषाभिक्रा॑न्ति॒-
रेति॒ वा ए॒ष य॑ज्ञमु॒खादृद्ध्या॒ यो॑ऽग्नेर्दे॒वता॑या॒ एत्य॒ष्टावे॒तानि॑
सावि॒त्राणि॑ भवन्त्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री
गा॑य॒त्रो॑ऽग्निस्तेनै॒व य॑ज्ञमु॒खादृद्ध्या॑ अ॒ग्नेर्दे॒वता॑यै॒ नैत्य॒ष्टौ सा॑वि॒त्राणि॑
भव॒न्त्याहु॑तिर्नव॒मी
त्रि॒वृत॑मे॒व य॑ज्ञमु॒खे वि या॑तयति॒
यदि॑ का॒मये॑त॒ च्छन्दा॑ꣳसि यज्ञयश॒सेना॑र्पयेय॒मित्यृच॑मन्त॒मां
कु॒र्या॒च्छन्दा॑ꣳस्ये॒व य॑ज्ञयश॒सेना॑र्पयति॒
यदि॑ का॒मये॑त॒

यज॑मानं यज्ञयश॒सेना॑र्पयेय॒मिति॒ यजु॑रन्त॒मं कु॑र्या॒द्यज॑मानमे॒व
य॑ज्ञयश॒सेना॑र्पयत्यृ॒चा स्तोम॒ꣳ सम॑र्धयेत्या॑ह॒ समृ॑द्ध्यै
च॒तुर्भि॒रभ्रि॒मा द॑त्ते
च॒त्वारि॒ च्छन्दा॑ꣳसि॒ च्छन्दो॑भिरे॒व
दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इत्या॑ह॒
प्रसू॑त्या अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॒ निला॑यत॒
स वेणु॒म्प्रावि॑श॒त्स ए॒तामू॒तिमनु॒ सम॑चर॒द्यद्वेणोः
सुषि॒रꣳ सु॑षि॒राभ्रि॑र्भवति सयोनि॒त्वाय॒
स यत्र॑य॒त्राव॑स॒त्तत्कृ॒ष्णम॑भवत्कल्मा॒षी भ॑वति रू॒पस॑मृद्ध्या
उभयतः क्ष्णूर्भव॒ती॒तश्चा॒मुत॑श्चा॒र्कस्याव॑रुद्ध्यै
व्याममा॒त्री भ॑वत्ये॒ताव॒द्वै पुरु॑षे वी॒र्यं
वी॒र्य॑सम्मि॒तापर॑रिमिता भव॒त्यप॑रिमित॒स्याव॑रुद्ध्यै॒
यो व॒नस्पती॑नाम्फल॒ग्रहि॒ः स ए॑षां वी॒र्या॑वान्फल॒ग्रहि॒र्वेणु॒र्वैण॒वी
भ॑वति वी॒र्य॑स्याव॑रुद्ध्यै ॥१॥

व्यृ॑द्धं वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद॑य॒जुष्कैण क्रि॒यत॑
इ॒माम॑गृभ्णन्रश॒नामृतस्येत्य॑श्वाभि॒धानी॒मा द॑त्ते॒
यजु॑ष्कृत्यै य॒ज्ञस्य॒ समृ॑द्ध्यै॒
प्रतू॑र्तं वाजि॒न्ना द्र॒वेत्यश्व॑म॒भि द॑धाति
रू॒पमे॒वास्यै॒तन्म॑हि॒मानं॒ व्याच॑ष्टे
यु॒ञ्जाथा॒ꣳ रास॑भं यु॒वमिति॑ गर्द॒भमस॑त्ये॒व ग॑र्द॒भम्प्रति॑ ष्ठापयति॒
तस्मा॒दश्वा॑द्गर्द॒भोऽस॑त्तरो
योगे॑योगे त॒वस्त॑र॒मित्या॑ह॒ योगे॑योग ए॒वैनं॑ युङ्क्ते
वाजे॑वाजे हवामह॒ इत्या॒हान्नं॒ वै वाजोऽन्न॑मे॒वाव॑ रुन्धे॒
सखा॑य॒ इन्द्र॑मू॒तय॒ इत्या॑हेन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्धेऽग्निर्दे॒वेभ्यो॒ निला॑यत॒
तम्प्र॒जाप॑ति॒रन्व॑विन्दत्प्राजाप॒त्योऽश्वोऽश्वे॑न॒ सम्भ॑र॒त्यनु॑वित्त्यै

पापवस्यसं वा एतत्क्रियते यच्छ्रेयसा च पापीयसा च समानं कर्म कुर्वन्ति
पापीयान्ह्यश्वाद्गर्दभोऽश्वम्पूर्वं नयन्ति पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै
तस्माच्छ्रेयाꣳसं पापीयान्पश्चादन्वेति
बहुर्वै भवतो भ्रातृव्यो
भवतीव खलु वा एष योऽग्निं चिनुते
वज्र्यश्वः
प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्तीरित्याह
वज्रेणैव पाप्मानम्भ्रातृव्यमव क्रामति
रुद्रस्य गाणपत्यादित्याह
रौद्रा वै पशवो रुद्रादेव पशून्निर्याच्यात्मने कर्म कुरुते
पूष्णा सयुजा सहेत्याह
पूषा वा अध्वनाꣳ सन्नेता
समष्ट्यै
पुरीषायतनो वा एष यदग्निरङ्गिरसो वा एतमग्रे देवतानाꣳ
समभरन्पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेहीत्याह
सायतनमेवैनं देवताभिः सम्भरत्य ग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेम
इत्याह
येन सङ्गच्छते वाजमेवास्य वृङ्क्ते
प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः सम्भृत्य इत्याहुरियं वै प्रजापतिस्तस्या
एतच्छ्रोत्रं यद्वल्मीकोऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरिष्याम इति
वल्मीकवपामुप तिष्ठते
साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निꣳ
सम्भरत्य ग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भराम इत्याह
येन सङ्गच्छते वाजमेवास्य
वृङ्क्तेऽन्वग्निरुषसामग्रमख्यदित्याहानुख्यात्या आगत्य वाज्यध्वन

आक्रम्यं वाजिन्पृथिवीमित्याहेच्छत्येवैनम्पूर्वया विन्दत्युत्तरया
द्वाभ्यामा क्रमयति
प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यां तस्मादनुरूपाः पशवः प्र जायन्ते द्यौस्ते
पृष्ठम्पृथिवी सधस्थमित्याहैभ्यो वा एतं लोकेभ्यः प्रजापतिः
समैरयद्रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे
वज्री वा एष यदश्वो
दद्भिरन्यतोदद्भ्यो भूयाँल्लोमभिरुभयादद्भ्यो
यं द्विष्यात्तमधस्पदं ध्यायेद्वज्रेणैवैनँ स्तृणुते ॥२॥

उत्क्रामोदक्रमीदिति द्वाभ्यामुत्क्रमयति
प्रतिष्ठित्या
अनुरूपाभ्यां
तस्मादनुरूपाः पशवः प्र जायन्ते
ऽप उप सृजति
यत्र वा आप उपगच्छन्ति तदोषधयः प्रति तिष्ठन्त्योषधीः
प्रतितिष्ठन्तीः पशवोऽनु प्रति तिष्ठन्ति
पशून्यज्ञो
यज्ञं यजमानो यजमानम्प्रजास्तस्मादप उप सृजति
प्रतिष्ठित्यै
यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रक्षाँसि यज्ञँ
हन्युर्हिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति
नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञँ रक्षाँसि घ्नन्ति
जिघर्म्यग्निम्मनसा घृतेनेत्याह
मनसा हि पुरुषो यज्ञमभिगच्छति
प्रतिक्ष्यन्तम्भुवनानि विश्वेत्याह
सर्वँ ह्येष प्रत्यङ्केति

पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तमित्याहाल्पो ह्येष जातो महान्भवति
व्यचिष्ठमन्नं रभसं विदानमित्याहान्नमेवास्मै स्वदयति
सर्वमस्मै स्वदते य एवं वेदा त्वा जिघर्मि वचसा घृतेनेत्याह
तस्माद्यत्पुरुषो मनसाभिगच्छति तद्वाचा वदत्य रक्षसेत्याह
रक्षसामपहत्यै
मर्त्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो
अग्निरित्याहापचितिमेवास्मिन्दधात्य पचितिमान्भवति य एवं वेद
मनसा त्वै तामाप्तुमर्हति यामध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहोति
मनस्वतीभ्यां जुहोत्याहुत्योराप्त्यै
द्वाभ्यां
प्रतिष्ठित्यै
यज्ञमुखेयज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञं रक्षांसि जिघांसन्त्येतर्हि
खलु वा एतद्यज्ञमुखं यर्ह्येनदाहुतिरश्नुते परि लिखति
रक्षसामपहत्यै
तिसृभिः परि लिखति
त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्माद्रक्षांस्यप हन्ति गायत्रिया परि
लिखति
तेजो वै गायत्री
तेजसैवैनम्परि गृह्णाति
त्रिष्टुभा परि लिखतीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियेणैवैनम्परि गृह्णात्य नुष्टुभा
परि लिखत्यनुष्टुप्सर्वाणि च्छन्दांसि परिभूः पर्याप्त्यै
मध्यतोऽनुष्टुभा
वाग्वा अनुष्टुप्तस्मान्मध्यतो वाचा वदामो
गायत्रिया प्रथमया परि लिखत्यथानुष्टुभाथ त्रिष्टुभा
तेजो वै गायत्री यज्ञोऽनुष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुप्तेजसा चैवेन्द्रियेण चोभयतो
यज्ञम्परि गृह्णाति ॥३॥

देवस्यं त्वा सवितुः प्रसव इति खनति प्रसूत्या अथो धूममेवैतेनं जनयति
ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमित्याह ज्योतिरेवैतेनं जनयति
सोऽग्निर्जातः प्रजाः शुचार्पयत्तं देवा
अर्धर्चेनाशमयञ्छिवम्प्रजाभ्योऽहिंसन्तमित्याह प्रजाभ्यं एवैनं शमयति
द्वाभ्यां खनति प्रतिष्ठित्या अपाम्पृष्ठमसीति पुष्करपर्णमा हरत्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णं रूपेणैवैनदा हरति
पुष्करपर्णेन सम्भरति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णं सयोनिमेवाग्निं सम्भरति
कृष्णाजिनेन सम्भरति यज्ञो वै कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञं सम्भरति यद्ग्राम्याणाम्पशूनां चर्मणा
सम्भरेद्ग्राम्यान्पशूञ्छुचार्पयेत्कृष्णाजिनेन सम्भरत्यारण्यानेव पशूञ्छुचार्पयति
तस्मात्समावत्पशूनाम्प्रजायमानानामारण्याः पशवः कनीयांसः शुचा ह्यृता लोमतः सम्भरत्यतो ह्यस्य मेध्यं
कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च सं स्तृणातीयं वै कृष्णाजिनमसौ पुष्करपर्णमाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत
तमथर्वान्वपश्यदथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्न इत्याह य एवैनमन्वपश्यत्तेनैवैनं सम्भरति
त्वामग्ने पुष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्येनमुपश्रितमविन्दत्तमु त्वा दध्यङ्ङृषिरित्याह दध्यङ्वा आथर्वणस्तेजस्व्यासीत्तेज एवास्मिन्दधाति
तमु त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि गृणाति चतसृभिः सम्भरति चत्वारि च्छन्दांसि च्छन्दोभिरेव
गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुग्भी राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि

राजन्यौ
यं कामयेत वसीयान्त्स्यादित्युभयीभिस्तस्य सम्भरेत्तेजश्चैवास्मा
इन्द्रियं च समीची दधात्य ष्टाभिः सम्भरत्यष्टाक्षरा गायत्री
गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्त ँ सम्भरति
सीद होतरित्याह देवता एवास्मै स ँ सादयति
नि होतेति मनुष्यान्त्स ँ सीदस्वेति वया ँसि
जनिष्वा हि जेन्यो अग्रे अह्नामित्याह देवमनुष्यानेवास्मै स ँसन्नान्प्र
जनयति ॥४॥

क्रूरमिव वा अस्या एतत्करोति यत्खनत्यप उप सृजत्यापो वै
शान्ताः
शान्ताभिरेवास्यै शुच ँ शमयति
सं ते वायुर्मातरिश्वा दधात्वित्याह
प्राणो वै वायुः
प्राणेनैवास्यै प्राण ँ सं दधाति
सं ते वायुरित्याह
तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो वृष्टिरीर्ते
तस्मै च देवि वषडस्तु तुभ्यमित्याह
षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव वृष्टिं दधाति
तस्मात्सर्वानृतून्वर्षति
यद्वषट्कुर्याद्यातयामास्य वषट्कारः स्याद्यन्न वषट्कुर्याद्रक्षा ँसि
यज्ञ ँ हन्युर्वडित्याह
परोऽक्षमेव वषट्करोति
नास्य यातयामा वषट्कारो भवति न यज्ञ ँ रक्षा ँसि घ्नन्ति
सुजातो ज्योतिषा सहेत्यनुष्टुभोप नह्यत्यनुष्टुप्सर्वाणि च्छन्दा ँसि
खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः

प्रिययैवैनं तनुवा परि दधाति
वेदुको वासो भवति य एवं वेद वारुणो वा अग्निरुपनद्ध उदु तिष्ठ
स्वध्वरोर्ध्व ऊ षु ण ऊतय इति सावित्रीभ्यामुत्तिष्ठति
सवितृप्रसूत एवास्योर्ध्वां वरुणमेनिमुत्सृजति
द्वाभ्यां
प्रतिष्ठित्यै
स जातो गर्भो असि रोदस्योरित्याहेमे वै रोदसी
तयोरेष गर्भो यदग्निस्तस्मादेवमाहाग्ने चारुर्विभृत ओषधीष्वित्याह
यदा ह्येतं विभरन्त्यथ चारुतरो भवति
प्र मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्गा इत्याहौषधयो वा अस्य मातरस्ताभ्य
एवैनम्प्र च्यावयति
स्थिरो भव वीड्वङ्ग इति गर्दभ आ सादयति सं नह्यत्येवैनमेतया
स्थेम्ने
गर्दभेन सम्भरति
तस्माद्गर्दभः पशूनाम्भारभारितमो
गर्दभेन सम्भरति
तस्माद्गर्दभोऽप्यनालेशेऽत्यन्यान्पशून्मेद्यत्यन्नँ ह्येनेनार्कँ सम्भरन्ति
गर्दभेन सम्भरति
तस्माद्गर्दभो द्विरेताः सन्कनिष्ठम्पशूनाम्प्र जायतेऽग्निर्ह्यस्य योनिं
निर्दहति
प्रजासु वा एष एतर्ह्यारूढः स ईश्वरः प्रजाः शुचा प्रदहः
शिवो भव प्रजाभ्य इत्याह
प्रजाभ्य एवैनँ शमयति
मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिर इत्याह
मानव्यो हि प्रजा
मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो मान्तरिक्षम्मा वनस्पतीनित्याहैभ्य

एवैनं लोकेभ्यः शमयति
प्रैतु वाजी कनिक्रददित्याह
वाजी ह्येष
नानदद्रासभः पत्वेत्याह रासभ इति
ह्येतमृषयोऽवदन्भरन्नग्निम्पुरीष्यमित्याहाग्निँ ह्येष भरति
मा पाद्यायुषः पुरेत्याहायुरेवास्मिन्दधाति
तस्माद्गर्दभः सर्वमायुरेति
तस्माद्गर्दभे पुरायुषः प्रमीते बिभ्यति
वृषाग्निं वृषणम्भरन्नित्याह
वृषा ह्येष
वृषाग्निरपां गर्भँ समुद्रियमित्याहापाँ ह्येष गर्भो यदग्निरग्न आ याहि वीतय इति वा इमौ लोकौ व्यैतामग्न आ याहि वीतय इति यदाहानयोर्लोकयोर्वीत्यै
प्रच्युतो वा एष आयतनादगतः प्रतिष्ठाँ
स एतर्ह्यध्वर्युं च यजमानं च ध्यायत्यृतँ सत्यमित्याहेयं वा ऋतमसौ सत्यमनयोरेवैनम्प्रति ष्ठापयति नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानो
वरुणो वा एष यजमानमभ्यैति यदग्निरुपनद्ध
ओषधयः प्रति गृह्णीताग्निमेतमित्याह
शान्त्यै
व्यस्यन्विश्वा अमतीररातीरित्याह
रक्षसामप हत्यै
निषीदन्नो अप दुर्मतिँ हनदित्याह
प्रतिष्ठित्या
ओषधयः प्रति मोदध्वमेनमित्याहौषधयो वा अग्नेर्भागधेयं ताभिरेवैनँ समर्धयति

पुष्पा॑वतीः सुपिप्प॒ला इत्या॑ह॒
तस्मा॒दोष॑धय॒ः फलं॑ गृह्ण॒न्त्य॒यं व॒ो गर्भ॑ ऋ॒त्विय॑ः प्र॒त्नꣳ
स॒धस्थ॒मास॑द॒दित्या॑ह॒
याभ्य॑ ए॒वैन॑म्प्रच्य॒ावय॑ति॒ तास्वे॒वैन॒म्प्रति॑ ष्ठापयति॒
द्वाभ्या॑मु॒पाव॑हरति॒
प्रति॑ष्ठित्यै ॥५॥

वा॒रु॒णो वा अ॒ग्निरुप॑नद्धो
वि पाज॒सेति॒ वि स्रꣳ॑सयति
सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वास्य॒ विषू॑चीं वरुणमे॒निं वि सृ॑जत्य॒प उप॑
सृज॒त्याप॒ो वै शा॒न्ताः
शा॒न्ताभि॑रे॒वास्य॒ शुचꣳ॑ शमयति
ति॒सृभि॒रुप॑ सृजति
त्रि॒वृद्वा अ॒ग्निर्याव॑ाने॒वाग्निस्तस्य॒ शुचꣳ॑ शमयति
मि॒त्रः स॒ꣳसृज्य॑ पृथि॒वीमित्या॑ह
मि॒त्रो वै शि॒वो दे॒वानां॒
तेने॒वैन॒ꣳ सꣳ सृ॑जति॒ शान्त्यै॒
यद्ग्रा॒म्याणा॒म्पात्रा॑णां क॒पालैः॑ सꣳसृ॒जेद्ग्रा॒म्याणि॒ पात्रा॑णि
शु॒चार्प॑येदर्मकपा॒लैः सꣳ सृ॑जत्ये॒ताानि॒ वा अ॑नुपजीवनी॒यानि॒ तान्ये॒व
शु॒चार्प॑यति॒
शर्क॑राभि॒ः सꣳ सृ॑जति॒ धृत्या॒
अथो॑ श॒न्त्वाया॑ जलो॒मैः सꣳ सृ॑जत्ये॒षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूर्यद॒जा
प्रि॒यये॒वैनं॑ त॒नुवा॒ सꣳ सृ॑ज॒त्यथो॒ तेज॑सा
कृष्णाजि॒नस्य॒ लोम॑भि॒ः सꣳ सृ॑जति
य॒ज्ञो वै कृ॒ष्णाजि॒नं य॒ज्ञेने॒व य॒ज्ञꣳ सꣳ सृ॑जति
रु॒द्राः स॒म्भृत्य॑ पृथि॒वीमित्या॑है॒ता वा ए॒तं दे॒वता॒ अग्रे॒

सम्भरन्ताभिरेवैनꣳ सम्भरति मखस्य शिरोऽसीत्याह
यज्ञो वै मखस्तस्यैतच्छिरो यदुखा तस्मादेवमाह
यज्ञस्य पदे स्थ इत्याह यज्ञस्य ह्येते पदे अथो प्रतिष्ठित्यै
प्रान्याभिर्यच्छत्यन्वन्यैर्मन्त्रयते मिथुनत्वाय
त्र्युद्धिं करोति त्रय इमे लोका एषां लोकानामाप्त्यै
छन्दोभिः करोति
वीर्यं वै छन्दाꣳसि
वीर्येणैवैनां करोति
यजुषा बिलं करोति
व्यावृत्त्या
इयतीं करोति
प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितां
द्विस्तनां करोति
द्यावापृथिव्योर्दोहाय
चतुःस्तनां करोति
पशूनां दोहाया ष्टास्तनां करोति
च्छन्दसां दोहाय
नवाश्रिमभिचरतःकुर्यात्त्रिवृतमेव वज्रꣳ सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति
स्तृत्यै
कृत्वाय सा महीमुखामिति नि दधाति
देवतास्वेवैनाम्प्रति ष्ठापयति ॥६॥

सप्तभिर्धूपयति
सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः
शिर एतद्यज्ञस्य यदुखा
शीर्षन्नेव यज्ञस्य प्राणान्दधाति

तस्मा॑त्स॒प्त शी॒र्षन्प्रा॒णा अ॑श्वश॒केन॑ धूपयति
प्राजाप॒त्यो वा अश्व॑ः
सयोनि॒त्वायादि॑ति॒स्त्वेत्या॑हे॒यं वा अदि॑ति॒रदि॑त्यै॒वादि॑त्यां
खनत्य॒स्या अक्रू॑रङ्कारा॒य
न हि स्वः स्वꣳ हि॒नस्ति॑
दे॒वानां॑ त्वा॒ पत्नी॒रित्या॑ह
दे॒वानां॒ वा ए॒ताम्पत्न॒योऽग्रेऽकुर्व॒न्ताभि॑रे॒वैनां॑ दधाति
धि॒षणा॒स्त्वेत्या॑ह
वि॒द्या वै धि॒षणा॑
वि॒द्याभि॑रे॒वैना॑म॒भीन्द्धे॒
ग्नास्त्वेत्या॑ह
च्छन्दा॑ꣳसि॒ वै ग्नाश्छन्दो॑भिरे॒वैना॑ꣳ श्रपयति॒
वरू॑त्रय॒स्त्वेत्या॑ह॒
होत्रा॒ वै वरू॑त्रयो॒
होत्रा॑भिरे॒वैना॑म्पचति॒
जन॑य॒स्त्वेत्या॑ह
दे॒वानां॒ वै पत्नी॒ र्जन॑य॒स्ताभि॑रे॒वैना॑म्पचति
षि॒ड्भिः प॑चति॒
षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैना॑म्पचति॒
द्विः पच॒न्त्वित्या॑ह॒
तस्मा॒द्द्विः सं॑वत्स॒रस्य॑ स॒स्यम्प॑च्यते
वारु॒ण्यु॑खाभीद्धा॑
मै॒त्रियोपै॑ति॒
शान्त्यै॑
दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोद्व॑प॒त्वित्या॑ह
सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैना॒म्ब्रह्म॑णा दे॒वता॑भि॒रुद्व॑प॒त्यप॑द्यमाना पृथि॒व्याशा॒

दिश आ पृणेत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भात्यु त्तिष्ठ
बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वमित्याह प्रतिष्ठित्या
असुर्यम्पात्रमनाच्छृण्णमा च्छृणत्ति देवत्राक रजक्षीरेणा च्छृणत्ति
परमं वा एतत्पयो यदजक्षीरं
परमेणैवैनाम्पयसाच्छृणत्ति
यजुषा
व्यावृत्त्यै
छन्दोभिरा च्छृणत्ति
च्छन्दोभिर्वा एषा क्रियते
छन्दोभिरेव च्छन्दाँस्या च्छृणत्ति ॥७॥

एकविँशत्या माषैः पुरुषशीर्षमच्छैत्यमेध्या वै माषा
अमेध्यम्पुरुषशीर्षममेध्यैरेवास्यामेध्यं निरवदाय मेध्यं
कृत्वाहरत्ये कविँशतिर्भवन्त्येकविँशो वै पुरुषः
पुरुषस्याप्त्यै व्यृद्धं वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षँ
सप्तधा वितृण्णां वल्मीकवपाम्प्रति नि दधाति
सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणैरेवैनत्समर्धयति
मेध्यत्वाय यावन्तो वै मृत्युबन्धवस्तेषां यम आधिपत्यम्परीयाय
यमगाथाभिः परि गायति
यमादेवैनद्वृङ्क्ते तिसृभिः परि गायति
त्रय इमे लोका एभ्य एवैनल्लोकेभ्यो वृङ्क्ते
तस्माद्गायते न देयं गाथा हि तद्वृङ्क्तेऽग्निभ्यः पशूना लभते कामा वा
अग्नयः
कामानेवाव रुन्द्धे
यत्पशून्नालभेतानवरुद्धा अस्य पशवः
स्युर्यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजेद्यज्ञवेशसं कुर्याद्यत्सँस्थापयेद्यातयामानि

शी॒र्षाणि॑ स्यु॒र्यत्प॒शूना॒लभ॑ते॒ तेनै॒व प॒शूनव॑ रुन्द्धे
यत्पर्यग्निकृतानुत्सृ॒जति॑ शी॒र्ष्णामया॑तयामत्वाय
प्राजाप॒त्येन॒ स॑ꣳ स्था॑पयति य॒ज्ञो वै प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञ ए॒व य॒ज्ञम्प्रति॑ष्ठापयति
प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒
स रि॑रिचा॒नो॑ऽमन्यत॒
स ए॒ता आ॒प्रीर॑पश्य॒त्ताभि॒र्वै स मु॑ख॒त आ॒त्मान॒माप्री॑णीत॒
यदे॒ता आ॒प्रियो॒ भव॑न्ति
य॒ज्ञो वै प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञमे॒वैताभि॑र्मुख॒त आ प्री॑णा॒त्य प॑रिमितच्छन्दसो भव॒न्त्यप॑रिमितः प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॑
ऊनातिरि॒क्ता मि॑थु॒नाः
प्रजा॑त्यै
लोम॒शं वै नामै॒तच्छन्द॑ः प्र॒जाप॑तेः
प॒शवो॑ लोम॒शाः
प॒शूने॒वाव॑ रुन्द्धे
सर्वा॑णि॒ वा ए॒ता रू॒पाणि॒
सर्वा॑णि रू॒पाण्य॒ग्नौ चित्यै॑ क्रियन्ते॒
तस्मा॑दे॒ता अ॒ग्नेश्चित्य॑स्य भव॒न्त्ये क॑वि॒ꣳशति॒ꣳ सामिधे॒नीरन्वा॑ह॒
रुग्वा ए॑कवि॒ꣳशो रुच॑मे॒व ग॑च्छ॒त्यथो॑ प्रति॒ष्ठामे॒व प्र॑ति॒ष्ठा ह्ये॑कवि॒ꣳश श्चतु॑र्वि॒ꣳशति॒मन्वा॑ह॒
चतु॑र्वि॒ꣳशतिरर्धमा॒साः सं॑वत्स॒रः
सं॑वत्स॒रो॑ऽग्निर्वैश्वान॒रः
सा॒क्षादे॒व वैश्वान॒रमव॑ रुन्द्धे
परा॑ची॒रन्वा॑ह॒
परा॑ङिव॒ हि सु॑व॒र्गो लो॒कः

समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्त्वित्याह
समाभिरेवाग्निं वर्धयत्यृतुभिः संवत्सरं
विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्या इत्याह
तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भाति
प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्मादित्याह
मृत्युमेवास्मादप नुदत्युद्वयं तमसस्परीत्याह
पाप्मा वै तमः
पाप्मानमेवास्मादप हन्त्यगन्म ज्योतिरुत्तममित्याहासौ वा
आदित्यो ज्योतिरुत्तममादित्यस्यैव सायुज्यं गच्छति
न संवत्सरस्तिष्ठति नास्य श्रीस्तिष्ठति यस्यैताः क्रियन्ते
ज्योतिष्मतीमुत्तमामन्वाह
ज्योतिरेवास्मा उपरिष्टाद्दधाति
सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै ॥८॥

षड्भिर्दीक्षयति
षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं दीक्षयति
सप्तभिर्दीक्षयति
सप्त च्छन्दाँसि
च्छन्दोभिरेवैनं दीक्षयति
विश्वे देवस्य नेतुरित्यनुष्टुभोत्तमया जुहोति
वाग्वा अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां वागुत्तमैकस्मादक्षरादनाप्तम्प्रथमम्पदं
तस्माद्यद्वाचोऽनाप्तं तन्मनुष्या उप जीवन्ति
पूर्णया जुहोति
पूर्ण इव हि प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै
न्यूनया जुहोति
न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा असृजत

प्रजानाꣳ सृष्ट्यै
यदर्चिषि प्रवृञ्ज्याद्भूतमव रुन्धीत
यदङ्गारेषु भविष्यदङ्गारेषु प्र वृणक्ति
भविष्यदेवाव रुन्द्धे
भविष्यद्धि भूयो भूतात्
द्वाभ्याम्प्र वृणक्ति
द्विपाद्यजमानः
प्रतिष्ठित्यै
ब्रह्मणा वा एषा यजुषा सम्भृता यदुखा
सा यद्भिद्येतार्तिमार्च्छेद्यजमानो हन्येतास्य यज्ञो
मित्रैतामुखां तपेत्याह
ब्रह्म वै मित्रो
ब्रह्मन्नेवैनाम्प्रति ष्ठापयति
नार्तिमार्च्छति यजमानो नास्य यज्ञो हन्यते
यदि भिद्येत तैरेव कपालैः सꣳसृजेत्सैव ततः प्रायश्चित्ति यो गतश्रीः
स्यान्मथित्वा तस्याव दध्याद्भूतो वा एष
स स्वां देवतामुपैति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै सम्भवेत्स एव
तस्य स्यादतो ह्येष सम्भवत्येष वै स्वयम्भूर्नाम भवत्येव यं कामयेत
भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहृत्याव दध्यात्साक्षादेवास्मै
भ्रातृव्यं जनयत्य म्बरीषादन्नकामस्याव दध्यादम्बरीषे वा
अन्नम्भ्रियते
सयोन्येवान्नमव रुन्द्धे
मुञ्जानव दधात्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जमेवास्मा अपि दधात्य ग्निर्देवेभ्यो
निलायत
स क्रुमुकम्प्राविशत्क्रुमुकमव दधाति
यदेवास्य तत्र न्यक्तं तदेवाव रुन्द्ध

आज्यैन॒ सं यौत्ये॒तद्वा अ॒ग्नेः प्रि॒यं धाम॒ यदाज्यं॑
प्रि॒येणै॒वैन॒ं धाम्ना॒ सम॑र्धय॒त्यथो॒ तेज॑सा॒ वैक॑ङ्क॒तीमा द॑धाति॒ भा
ए॒वाव॑ रुन्द्धे शमी॒मयी॒मा द॑धाति॒ शान्त्यै॒
सीद॒ त्वम्मा॒तु॒रस्या उ॒पस्थ॒ इति॑ ति॒सृभि॑र्जा॒तमुप॑ तिष्ठते॒
त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒ष्वे॑व लो॒केष्वा॒विद॑ं गच्छ॒त्यथो॑ प्रा॒णाने॒वात्मन्ध॑त्ते
॥६॥

न ह॑ स्म॒ वै पु॒राग्निरप॑रशुवृक्णं दह॒ति
तद॑स्मै प्रयो॒ग ए॒वर्षि॑रस्वदय॒द्यद॑ग्ने यानि॒ कानि॒ चेति॑ स॒मिध॒मा
द॑धा॒त्यप॑रशुवृक्णमे॒वास्मै॑ स्वदय॒ति
सर्व॑मस्मै स्वदते॒ य ए॒वं वेदौ॑ दु॑म्बरी॒मा द॑धा॒त्यूर्ग्वा उ॑दु॒म्बर॒
ऊर्ज॑मे॒वास्मा॒ अपि॑ दधाति
प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत॒
तꣳ सृ॒ष्टꣳ रक्षा॑ꣳस्यजिघाꣳस॒न्त्स ए॒तद्रा॑क्षो॒घ्नम॑पश्य॒त्तेन॒ वै स
रक्षा॒ꣳस्यपा॑हत॒
यद्रा॑क्षो॒घ्नम्भव॑त्य॒ग्नेरे॒व तेन॑ जा॒ताद्रक्षा॒ꣳस्यप॑ हन्त्या॒श्व॑त्थी॒मा
द॑धात्यश्व॒त्थो वै वन॒स्पती॑नाꣳ सपत्नसा॒हो विजि॑त्यै॒
वैक॑ङ्क॒तीमा द॑धाति॒
भा ए॒वाव॑ रुन्द्धे
शमी॒मयी॒मा द॑धाति॒
शान्त्यै॒
सꣳशि॑तम्मे॒ ब्रह्मोदे॑षाम्बा॒हू अ॑ति॒रमित्यु॑त्तमे औदु॑म्बरी वाचय॒ति
ब्रह्म॑णै॒व क्ष॒त्रꣳ सꣳ श्य॑ति क्ष॒त्रेण॒ ब्रह्म॒
तस्मा॑द्ब्राह्म॒णो रा॑ज॒न्यव॒ानत्य॒न्यम्ब्रा॑ह्म॒णं तस्मा॑द्राज॒न्यो॑
ब्राह्म॒णवा॒नत्य॒न्यꣳ रा॑ज॒न्य॑ं
मृ॒त्युर्वा ए॒ष यद॒ग्निर॒मृत॒ꣳ हिर॑ण्यꣳ

रुक्ममन्तरम्प्रति मुञ्चतेऽमृतमेव मृत्योरन्तर्धत्त
एकविꣳशतिनिर्बाधो भवत्येकविꣳशतिर्वै देवलोका द्वादश मासाः
पञ्चर्तवस्त्रय इमे लोका असावादित्य एकविꣳश एतावन्तो वै
देवलोकास्तेभ्य एव भ्रातृव्यमन्तरेति
निर्बाधैर्वै देवा असुरान्निर्बाधेऽकुर्वत
तन्निर्बाधानां निर्बाधत्वं
निर्बाधी भवति
भ्रातृव्यानेव निर्बाधे कुरुते
सावित्रिया प्रति मुञ्चते
प्रसूत्यै
नक्तोषासेत्युत्तरयाहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यच्छते
देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदा इत्याह
प्राणा वै देवा द्रविणोदा अहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यत्य
प्राणैर्दाधारा सीनः प्रति मुञ्चते
तस्मादासीनाः प्रजाः प्र जायन्ते
कृष्णाजिनमुत्तरं तेजो वै हिरण्यम्ब्रह्म कृष्णाजिनं तेजसा
चैवैनम्ब्रह्मणा चोभयतः परि गृह्णाति
षडुद्यामꣳ शिक्यं भवति
षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनमुद्यच्छते
यद्द्वादशोद्यामꣳ संवत्सरेणैव
मौञ्जम्भवत्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जैवैनꣳ समर्धयति
सुपर्णोऽसि गरुत्मानित्यवेक्षते
रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे
दिवं गच्छ सुवः पतेत्याह
सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति ॥१०॥

समिद्धो अञ्जन्कृदरम्मतीनां घृतमग्ने मधुमत्पिन्वमानः । वाजी
वहन्वाजिनं जातवेदो देवानां वक्षि प्रियमा सधस्थम् ॥
घृतेनाञ्जन्त्सम्पथो देवयानान्प्रजानन्वाज्यप्येतु देवान् । अनु त्वा
सप्ते प्रदिशः सचन्ताँ स्वधामस्मै यजमानाय धेहि ॥
ईड्यश्चासि वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्चासि मेध्यश्च सप्ते । अग्निष्ट्वा
देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जातवेदाः ॥
स्तीर्णं बर्हिः सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथमानम्पृथिव्याम् ।
देवेभिर्युक्तमदितिः सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु ॥
एता उ वः सुभगा विश्वरूपा वि पक्षोभिः श्रयमाणा उदातैः ।
ऋष्वाः सतीः कवषः शुम्भमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा भवन्तु ॥
अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती मुखं यज्ञानामभि संविदाने । उषासा
वाँ सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाविह सादयामि ॥
प्रथमा वाँ सरथिना सुवर्णा देवौ पश्यन्तौ भुवनानि विश्वा ।
अपिप्रयं चोदना वाम्मिमाना होतारा ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता ॥
आदित्यैर्नो भारती वष्टु यज्ञँ सरस्वती सह रुद्रैर्न आवीत् ।
इडोपहूता वसुभिः सजोषा यज्ञं नो देवीरमृतेषु धत्त ॥
त्वष्टा वीरं देवकामं जजान त्वष्टुरर्वा जायत आशुरश्वः त्वष्टेदं
विश्वम्भुवनं जजान बहोः कर्तारमिह यक्षि होतः ॥
अश्वो घृतेन त्मन्या समक्त उप देवाँ ऋतुशः पाथ एतु ।
वनस्पतिर्देवलोकम्प्रजानन्नग्निना हव्या स्वदितानि वक्षत् ॥
प्रजापतेस्तपसा वावृधानः सद्यो जातो दधिषे यज्ञमग्ने ।
स्वाहाकृतेन हविषा पुरोगा याहि साध्या हविरदन्तु देवाः ॥११॥

इति पञ्चमकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः १

अथ पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः २

विष्णुमुखा वै

देवाश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन्यद्विष्णुक्रमान्क्रमते
विष्णुरिव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपजय्यमभि जयति
विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह
गायत्री वै पृथिवी
त्रैष्टुभमन्तरिक्षं
जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाँल्लोकान्यथापूर्वमभि जयति
प्रजापतिरग्निमसृजत
सोऽस्मात्सृष्टः पराङैत्तमेतयान्वैदक्रन्ददिति
तया वै सोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्द्ध
यदेतामन्वाहाग्नेरेवैतया प्रियं धामाव रुन्द्ध ईश्वरो वा एष
पराङ्प्रदघो यो विष्णुक्रमान्क्रमते
चतसृभिरा वर्तते
चत्वारि च्छन्दाँसि
च्छन्दाँसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः
प्रियामेवास्य तनुवमभि पर्यावर्तते
दक्षिणा पर्यावर्तते
स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते
तस्माद्दक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु
पर्यावर्तते
शुनःशेपमाजीगर्तिं वरुणोऽगृह्णात्स एताम्वारुणीमपश्यत्तया वै स
आत्मानं वरुणपाशादमुञ्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य उखाम्प्रतिमुञ्चत
उदुत्तमं वरुणपाशमस्मदित्याहात्मानमेवैतया वरुणपाशान्मुञ्चत्या
त्वाहार्षमित्याहाह्येनँ हरति
ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह
प्रतिष्ठित्यै
विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वित्याह

विशैवैन॑ँ सम॑र्धयत्यस्मिन्नाष्ट्रमधि॑ श्रयेत्या॑ह
राष्ट्रमेवास्मि॑न्ध्रुवम॑कर्यं कामये॑त
राष्ट्र॑ँ स्यादिति तम्मन॑सा ध्यायेद्राष्ट्रमेव भ॑वत्यग्रे॑ बृहन्नुषसा॑मूर्ध्वो॑
अ॑स्थादित्याहाग्र॑मेवैन॑ँ समानाना॑ं करोति
निर्जग्मिवान्तम॑स इत्या॑ह
तम॑ एवास्मादप॑ हन्ति
ज्योतिषागादित्या॑ह
ज्योति॑रेवास्मि॑न्दधाति
चतसृभि॑ः सादयति
चत्वारि च्छन्दा॑ँसि
च्छन्दो॑भिरेवा ति॑च्छन्दसोत्तमया
वर्ष्म वा एष च्छन्द॑सां यदति॑च्छन्दा
वर्ष्मै॑वैन॑ँ समानाना॑ं करोति
सद्व॑ती भवति
सत्त्वमेवैन॑ं गमयति
वात्सप्रेणोप॑ तिष्ठत
एतेन वै व॑त्सप्रीभा॑लन्दनो॑ऽग्नेः प्रियं धामाव॑ारुन्द्धाग्नेरेवैतेन॑ प्रियं
धामाव॑ रुन्द्ध
एकादशम्भ॑वत्येकधैव यज॑माने वीर्य॑ं दधाति
स्तोमे॑न वै देवा अस्मिँल्लोक आ॑र्ध्नुवञ्छन्दो॑भिरमुष्मिन्त्स्तोम॑स्येव
खलु वा एतद्रूपं यद्वा॑त्सप्रं
यद्वा॑त्सप्रेणो॑पतिष्ठ॑त इममेव तेन॑ लोकमभि ज॑यति
यद्वि॑ष्णुक्रमान्क्रम॑तेऽमुमेव तैर्लो॑कमभि ज॑यति
पूर्वे॑द्युः प्र क्रा॑मत्युत्तरेद्युरुप॑ तिष्ठते
तस्माद्योगेऽन्यासा॑म्प्रजानाम्मनः क्षेमेऽन्यासां
तस्मा॑द्यायावरः क्षेम्यस्ये॑शे

तस्माद्यायावरः क्षेम्यमध्यवस्यति
मुष्टी करोति
वाचं यच्छति
यज्ञस्य धृत्यै ॥१॥

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नपतिः
स एवास्मा अन्नम्प्रयच्छत्य नमीवस्य शुष्मिण इत्याहायक्ष्मस्येति
वावैतदाह
प्र प्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पद
इत्याहाशिषमेवैतामा शास्त
उदु त्वा विश्वे देवा इत्याह
प्राणा वै विश्वे देवाः प्राणैरेवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह
यस्मा एवैनं चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनँ समर्धयति
चतसृभिरा सादयति
चत्वारि च्छन्दाँसि च्छन्दोभिरेवातिच्छन्दसोत्तमया
वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा
वर्ष्मैवैनँ समानानां करोति
सद्वती भवति
सत्त्वमेवैनं गमयति
प्रेदग्ने ज्योतिष्मान्याहीत्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति तनुवा वा एष
हिनस्ति यँ हिनस्ति
मा हिँसीस्तनुवा प्रजा इत्याह
प्रजाभ्य एवैनँ शमयति
रक्षाँसि वा एतद्यज्ञँ सचन्ते यदन उत्सर्जत्यक्रन्ददित्यन्वाह
रक्षसामपहत्या
अनसा वहन्त्यपचितिमेवास्मिन्दधाति

तस्मा॑दन॒स्वी च॑ र॒थी चाति॑थीना॒मप॑चिततमौ॒ अप॑चितिमान्भवति॒ य ए॒वं वेद॑
स॒मिधा॒ग्निं दु॑वस्य॒तेति॑ घृतानु॒षि॒क्तामव॑सिते स॒मिध॒मा द॑धाति॒
यथाति॑थय॒ आग॑ताय स॒र्पिष्व॑दाति॒थ्यं क्रि॒यतै॑ ता॒दृगे॒व त द्गा॑यत्रि॒या
ब्रा॑ह्म॒णस्य॑ गाय॒त्रो हि ब्रा॑ह्म॒णस्त्रि॒ष्टुभा॑ राज॒न्य॑स्य॒ त्रैष्टु॑भो॒ हि
रा॑ज॒न्यो॑ऽप्सु भस्म॒ प्र वे॑शयत्य॒प्सुयो॑नि॒र्वा अ॒ग्निः
स्वामे॒वैन॒ं योनि॑ं गमयति
ति॒सृभि॒ः प्र वे॑शयति
त्रि॒वृद्वा ।४। अ॒ग्निर्या॑वा॑ने॒वाग्निस्तम्प्र॑ति॒ष्ठां ग॑मयति॒
परा॒ वा ए॒षो॑ऽग्निं व॑पति॒ यो॑ऽप्सु भस्म॑ प्रवे॒शय॑ति॒
ज्योति॑ष्मतीभ्या॒मव॑ दधाति॒
ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधाति॒
द्वाभ्या॒म्प्रति॑ष्ठित्यै॒
परा॒ वा ए॒ष प्र॒जाम्प॒शून्व॑पति॒ यो॑ऽप्सु भस्म॑ प्रवे॒शय॑ति॒
पुन॑रू॒र्जा स॒ह र॒य्येति॒ पुन॑रु॒दैति॑
प्र॒जामे॒व प॒शूना॒त्मन्ध॑त्ते॒
पुन॑स्त्वादि॒त्या रु॒द्रा वस॑व॒ः समि॑न्धता॒मित्या॑है॒ता वा ए॒तं दे॒वता॒ अग्रे॒ समै॑न्धत॒
ताभि॑रे॒वैन॒ँ समि॑न्द्धे
बोधा॒ स बो॒धीत्युप॑ तिष्ठते
बो॒धय॑त्ये॒वैन॒ं
तस्मा॑त्सु॒प्त्वा प्र॒जाः प्र बु॑ध्यन्ते
यथास्था॒नमुप॑ तिष्ठते॒
तस्मा॑द्यथास्था॒नम्प॒शव॒ः पु॒नरे॑त्योप॑ तिष्ठन्ते ॥२॥

याव॑ती॒ वै पृ॑थि॒वी तस्यै॑ य॒म आधि॑पत्य॒म्परी॑याय॒

यो वै यमं देवयजनमस्या अनिर्याच्याग्निं चिनुते यमायैनँ स
चिनुतेऽपेतेत्यध्यवसाययति
यममेव देवयजनमस्यै निर्याच्यात्मनेऽग्निं चिनुत
इष्वग्रेण वा अस्या अनामृतमिच्छन्तो नाविन्दन्ते देवा
एतद्यजुरपश्यन्नपेतेति
यदेतेनाध्यवसाययत्यनामृत एवाग्निं चिनुत
उद्धन्ति
यदेवास्या अमेध्यं तदप हन्त्यपोऽवोक्षति
शान्त्यै
सिकता नि वपत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपँ
रूपेणैव वैश्वानरमव रुन्द्ध
ऊषान्नि वपति
पुष्टिर्वा एषा प्रजननं यदूषाः
पुष्ट्यामेव प्रजननेऽग्निं चिनुतेऽथो संज्ञान यव
संज्ञानँ ह्येतत्पशूनां यदूषा
द्यावापृथिवी सहास्तां
ते वियती अब्रूतामस्त्वेव नौ सह यज्ञियमिति
यदमुष्या यज्ञियमासीत्तदस्यामदधात्त ऊषा अभवन्यदस्या
यज्ञियमासीत्तदमुष्यामदधात्तददश्चन्द्रमसि कृष्णमूषान्निवपन्नदो
ध्यायेद्द्यावापृथिव्योरेव यज्ञियेऽग्निं चिनुतेऽयँ सो अग्निरिति विश्वा
मित्रस्य सूक्तम्भवत्येतेन वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं
धामावारुन्द्धाग्नेरेवैतेन प्रियं धामाव रुन्द्धे
छन्दोभिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायञ्चतस्त्रः प्राचीरुप दधाति
चत्वारि च्छन्दाँसि
च्छन्दोभिरेव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति
तेषाँ सुवर्गं लोकं यतां दिशः समव्लीयन्त

ते द्वे पुरस्तात्समीची उपादधत् द्वे पश्चात्समीची
ताभिर्वै ते दिशोऽदृꣳहन्यद्द्वे पुरस्तात्समीची उपदधाति द्वे
पश्चात्समीची
दिशां विधृत्या
अथो पशवो वै छन्दाꣳसि
पशूनेवास्मै समीचो दधात्यष्टावुप दधात्यष्टाक्षरा गायत्री
गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तं चिनुतेऽष्टावुप दधात्यष्टाक्षरा
गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद
सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै
त्रयोदश लोकम्पृणा उप दधात्येकविꣳशतिः सम्पद्यन्ते
प्रतिष्ठा वा एकविꣳशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य
एकविꣳशस्यैव प्रतिष्ठां गार्हपत्यमनु प्रति तिष्ठति
प्रत्यग्निं चिक्यानस्तिष्ठति य एवं वेद
पञ्चचितीकं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः
पाङ्क्तो यज्ञः
पाङ्क्ताः पशवो
यज्ञमेव पशूनव रुन्द्धे
त्रिचितीकं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रय इमे लोका
एष्वेव लोकेषु ।६।प्रति तिष्ठन्त्ये कचितीकं चिन्वीत तृतीयं
चिन्वान
एकधा वै सुवर्गो लोक
एकवृतैव सुवर्गं लोकमेति
पुरीषेणाभ्यूहति
तस्मान्माꣳसेनास्थि च्छन्नं
न दुश्चर्मा भवति य एवं वेद
पञ्च चितयो भवन्ति

पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति
दश सम्पद्यन्ते
दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति ॥३॥

वि वा एतौ द्विषाते यश्च पुराग्निर्यश्चोखायाँ
समितमिति चतसृभिः सं नि वपति
चत्वारि च्छन्दाँसि
च्छन्दाँसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः
प्रिययैवैनौ तनुवा सँ शास्ति
समितमित्याह
तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रँ समेति
यत्सं न्युप्य वि हरति
तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं व्येत्यृ तुभिर्वा एतं दीक्षयन्ति
स ऋतुभिरेव विमुच्यो
मातेव पुत्रम्पृथिवी पुरीष्यमित्याहर्तुभिरेवैनं दीक्षयित्वर्तुभिर्वि मुञ्चति
वैश्वानर्या शिक्यमा दत्ते
स्वदयत्येवैनं नैर्ऋतीः कृष्णास्तिस्रस्तुषपक्वा भवन्ति
निर्ऋत्यै वा एतद्भागधेयं यत्तुषा निर्ऋत्यै रूपं कृष्णँ
रूपेणैव निर्ऋतिं निरवदयत
इमां दिशं यन्त्येषा वै निर्ऋत्यै दिक्स्वायामेव दिशि निर्ऋतिं
निरवदयते
स्वकृत इरिण उप दधाति प्रदरे वैतद्वै निर्ऋत्या आयतनँ स्व
एवायतने निर्ऋतिं निरवदयते
शिक्यमभ्युप दधाति
नैर्ऋतो वै पाशः
साक्षादेवैनं निर्ऋतिपाशान्मुञ्चति

तिस्र उप॑ दधाति
त्रेधाविहितो वै पुरु॑षो
यावा॑नेव पुरु॑षस्तस्मान्निर्ऋ॑तिमव॑ यजते
परा॑चीरुप॑ दधाति
परा॑चीमेवास्मान्निर्ऋ॑तिम्प्र णु॑दतेऽप्र॑तीक्षमा य॑न्ति
निर्ऋ॑त्या अन्तर्हि॑त्यै
मार्जयित्वोप॑ तिष्ठन्ते
मेध्यत्वाय
गार्हपत्यमुप॑ तिष्ठन्ते
निर्ऋ॑तिलोक एव च॑रित्वा पूता दे॑वलोकमुपाव॑र्तन्त
एकयोप॑ तिष्ठन्त
एकधैव यज॑माने वीर्यं॑ दधति निवेश॑नः सङ्गम॑नो वसू॑नामित्या॑ह
प्रजा वै पशवो वसु
प्रजयैवैन॑म्पशुभिः सम॑र्धयन्ति ॥४॥

पुरुषमात्रेण वि मि॑मीते
यज्ञेन वै पुरु॑षः सम्मि॑तो
यज्ञपरुषैवैनं वि मि॑मीते
यावान्पुरु॑ष ऊर्ध्वबा॑हुस्तावा॑न्भवत्येतावद्वै पुरु॑षे वीर्यं॑
वीर्ये॑णैवैनं वि मि॑मीते
पक्षी भ॑वति
न ह्य॑पक्षः पति॑तुमर्ह॑त्य रत्निना॑ पक्षौ द्राघी॑याँसौ
भवतस्तस्मा॑त्पक्षप्र॑वयाँसि वयाँसि
व्याममात्रौ पक्षौ च पुच्छं॑ च भवत्येतावद्वै पुरु॑षे वीर्यं॑ वीर्यसम्मितो
वेणु॑ना वि मि॑मीत
आग्नेयो वै वेणुः

सयोनित्वाय
यजुषा युनक्ति
यजुषा कृषति
व्यावृत्त्यै
षड्गवेन कृषति
षड्वा ऋतव
ऋतुभिरेवैनं कृषति
यद्द्वादशगवेन संवत्सरेणैवे यं वा
अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैतद्द्विगुणमपश्यत्कृष्टं चाकृष्टं च
ततो वा इमां नात्यदहद्यत्कृष्टं चाकृष्टं च भवत्यस्या अनतिदाहाय
द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमर्हतीत्याहुर्यत्कृष्टं चाकृष्टं च भवत्यग्नेरुद्यत्या
एतावन्तो वै पशवो द्विपादश्च चतुष्पादश्च
तान्यत्प्राच उत्सृजेद्रुद्रायापि दध्याद्यद्दक्षिणा पितृभ्यो नि
धुवेद्यत्प्रतीचो रक्षाꣳसि हन्युरुदीच उत्सृजत्येषा वै देवमनुष्याणाꣳ
शान्ता दिक्तामेवैनाननूत्सृजत्यथो खल्विमां दिशमुत्सृजत्यसौ वा
आदित्यः प्राणः
प्राणमेवैनाननूत्सृजति
दक्षिणा पर्यावर्तन्ते
स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तन्ते
तस्माद्दक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु
पर्यावर्तन्ते
तस्मात्पराञ्चः पशवो वि तिष्ठन्ते प्रत्यञ्च आ वर्तन्ते
तिस्रस्तिस्रः सीताः कृषति
त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयत्यो षधीर्वपति
ब्रह्मणान्नमव रुन्द्धेऽर्केऽर्कश्चीयते
चतुर्दशभिर्वपति

सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या
उभयीषामवरुद्ध्या
अन्नस्यान्नस्य वपत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्ध्यै
कृष्टे वपति
कृष्टे ह्योषधयः प्रतितिष्ठन्त्यनुसीतं वपति
प्रजात्यै
द्वादशसु सीतासु वपति
द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरेणैवास्मा अन्नम्पचति
यदग्निचिदनवरुद्धस्याश्नीयादवरुद्धेन व्यृध्येत
ये वनस्पतीनाम्फलग्रहयस्तानिध्मेऽपि प्रोक्षेदनवरुद्धस्यावरुद्ध्यै
दिग्भ्यो लोष्टान्त्समस्यति
दिशामेव वीर्यमवरुध्य दिशां वीर्येऽग्निं चिनुते
यं द्विष्याद्यत्र स स्यात्तस्यै दिशो लोष्टमा हरेदिषमूर्जमहमित आ दद
इतीषमेवोर्ज तस्यै दिशोऽव रुन्द्धे
क्षोधुको भवति यस्तस्यां दिशि भवत्युत्तरवेदिमुप वपत्युत्तरवेद्याꣳ
ह्यग्निश्चीयतेऽथो पशवो वा उत्तरवेदिः
पशूनेवाव रुन्द्धेऽथो यज्ञपरुषोऽनन्तरित्यै ॥५॥

अग्ने तव श्रवो वय इति सिकता नि वपत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य
सूक्तꣳ
सूक्तेनैव वैश्वानरमव रुन्द्धे
षड्भिर्नि वपति
षड्वा ऋतवः संवत्सरः
संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः
साक्षादेव वैश्वानरमव रुन्द्धे

समुद्रं वै नामैतच्छन्दः
समुद्रमनु प्रजाः प्र जायन्ते
यदेतेन सिकता नि वपति
प्रजानाम्प्रजननायेन्द्रो वृत्राय वज्रम्प्राहरत्स त्रेधा
व्यंभवत्स्फ्यस्तृतीयँ रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयं
येऽन्तः शरा अशीर्यन्त ताः शर्करा अभवन्
तच्छर्कराणाँ शर्करत्वं
वज्रो वै शर्कराः
पशुरग्निर्यच्छर्कराभिरग्निम्परिमिनोति वज्रेणैवास्मै पशून्परि गृह्णाति
तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्मात्स्थेयानस्थेयसो नोप हरते
त्रिसप्ताभिः पशुकामस्य परि मिनुयात्
सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः
प्राणाः पशवः
प्राणैरेवास्मै पशूनव रुन्द्धे
त्रिणवाभिर्भ्रातृव्यवतस्त्रिवृतमेव वज्रँ सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति
स्तृत्या
अपरिमिताभिः परि मिनुयादपरिमितस्यावरुद्ध्यै
यं कामयेतापशुः स्यादित्यपरिमित्य तस्य शर्कराः सिकता
व्यूहेदपरिगृहीत एवास्य विषूचीनँ रेतः परा सिञ्चत्यपशुरेव भवति
यं कामयेत
पशुमान्त्स्यादिति परिमित्य तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेत्परिगृहीत
एवास्मै समीचीनँ रेतः सिञ्चति
पशुमानेव भवति
सौम्या व्यूहति
सोमो वै रेतोधा
रेत एव तद्दधाति

गायत्रिया ब्राह्मणस्यं गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यंस्य त्रैष्टुंभो हि राजन्यः
शम्युम्बार्हस्पत्यम्मेधो नोपानमत्सोऽग्निम्प्राविंशत्सोऽग्नेः कृष्णो रूपं कृत्वोदायत
सोऽश्वम्प्राविंशत्सोऽश्वंस्यावान्तरशफोऽभवद्यदश्वंमाक्रमयंति य एव मेधोऽश्वम्प्राविंशत्तमेवाव रुन्द्धे
प्रजापंतिनाग्निश्चेतव्यं इत्याहुः
प्राजापत्योऽश्वो
यदश्वंमाक्रमयंति प्रजापंतिनैवाग्निं चिंनुते
पुष्करपर्णमुपं दधाति
योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णं
सयोनिमेवाग्निं चिंनुतेऽपाम्पृष्ठमसीत्युपं दधात्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णं रूपेणैवैनदुपं दधाति ॥६॥

ब्रह्मं जज्ञानमितिं रुक्ममुपं दधाति
ब्रह्ममुखा वै प्रजापंतिः प्रजा असृजत
ब्रह्ममुखा एव तत्प्रजा यजंमानः सृजते
ब्रह्मं जज्ञानमित्याह
तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो
मुख्यो भवति य एवं वेद
ब्रह्मवादिनो वदन्ति
न पृथिव्यां नातरिंक्षे न दिव्यंग्निश्चेतव्य इति
यत्पृथिव्यां चिन्वीत पृथिवीं शुचार्पयेन्नौषधयो न वनस्पतंयः प्र जायेरन्यदन्तरिंक्षे चिन्वीतान्तरिंक्षं शुचार्पयेन्न वयांसि प्र जायेरन्यद्दिवि चिन्वीत दिवं शुचार्पयेन्न पर्जन्यो वर्षेद्रुक्ममुपं दधात्यमृतं वै हिरंण्यममृतं एवाग्निं चिंनुते प्रजात्यै

हिरण्मयम्पुरुषमुप दधाति
यजमानलोकस्य विधृत्यै
यदिष्टकाया आतृण्णमनूपदध्यात्पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि
दध्याद्दक्षिणतः प्राञ्चमुप दधाति
दाधार यजमानलोकं
न पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधात्यथो खल्विष्टकाया
आतृण्णमनूप दधाति
प्राणानामुत्सृष्ट्यै
द्रप्सश्चस्कन्देत्यभि मृशति
होत्रास्वेवैनम्प्रति ष्ठापयति
स्रुचावुप दधात्याज्यस्य पूर्णां कार्ष्मर्यमयीं दध्नः
पूर्णामौदुम्बरीमियं वै कार्ष्मर्यमय्यसावौदुम्बरीमे एवोप धत्ते
तूष्णीमुप दधाति न हीमे यजुषाप्तुमर्हति
दक्षिणां कार्ष्मर्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीं
तस्मादस्या असावुत्तराज्यस्य पूर्णां कार्ष्मर्यमयीं
वज्रो वा आज्यं वज्रः कार्ष्मर्यो
वज्रेणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षाँस्यप हन्ति
दध्नः पूर्णामौदुम्बरीं
पशवो वै दध्यूर्गुदुम्बरः
पशुष्वेवोर्जं दधाति
पूर्णे उप दधाति
पूर्णे एवैनममुष्मिँल्लोक उप तिष्ठेते
विराज्यग्निश्चेतव्य इत्याहुः
स्रुग्वै विराडयत्स्रुचावुप दधाति विराज्येवाग्निं चिनुते
यज्ञमुखेयज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञँ रक्षाँसि जिघाँसन्ति
यज्ञमुखँ रुक्मो

यद्रुक्मं व्याघारयति यज्ञमुखादेव रक्षाँ्स्यप हन्ति
पञ्चभिर्व्याघारयति
पाङ्क्तो यज्ञो
यावानेव यज्ञस्तस्माद्रक्षाँ्स्यप हन्त्य दक्षिणया व्याघारयति
तस्माद्दक्षिणया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै ॥७॥

स्वयमातृण्णामुप दधातीयं वै स्वयमातृण्णेमामेवोप धत्तेऽश्वमुप घ्रापयति
प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः
प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते
प्रथमेष्टकोपधीयमाना पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधाति
स्वयमातृण्णा भवति
प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या
अग्नावग्निश्चेतव्य इत्याहुरेष वा अग्निर्वैश्वानरो यद्ब्राह्मणस्तस्मै
प्रथमामिष्टकां यजुष्कृताम्प्र यच्छेत्ताम्ब्राह्मणश्चोपदध्यातामग्नावेव
तदग्निं चिनुत
ईश्वरो वा एष आर्तिमार्तोर्योऽविद्वानिष्टकामुपदधाति
त्रीन्वरान्दद्यात्त्रयो वै प्राणाः
प्राणानाँ स्तृत्यै
द्वावेव देयौ
द्वौ हि प्राणावेक एव देय
एको हि प्राणः
पशुर्वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आयवसे रमन्ते
दूर्वेष्टकामुप दधाति पशूनां धृत्यै
द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै
काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्तीत्याह

काण्डा॑त्काण्डात्प्र॒रोह॑न्ती॒ परु॑षःपरुष॒स्परि॑ । एवा नो॑ दूर्वे॒ प्र त॑नु स॒हस्रे॑ण श॒तेन॑ चेत्या॑ह

काण्डे॑नकाण्डेन॒ ह्ये॑षा प्र॑ति॒तिष्ठ॑त्य॒े वा नो॑ दूर्वे॒ प्र त॑नु स॒हस्रे॑ण
श॒तेन॒ चेत्या॑ह
साह॒स्रः प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॑
देवल॒क्ष्मं वै त्र्या॑लिखि॒ता
तामुत्त॑रलक्ष्माणं दे॒वा उपा॑दधु॒ताध॑रलक्ष्माण॒मसु॑रा॒
यं का॒मये॑त
वसी॑यान्त्स्या॒दित्युत्त॑रलक्ष्माणं॒ तस्योप॑ दध्या॒द्वसी॑याने॒व भ॑वति॒
यं का॒मये॑त
पापी॑यान्त्स्या॒दित्यध॑रलक्ष्माणं॒ तस्योप॑ दध्यादसुरयो॒निमे॒वैन॒मनु॒ परा॑
भावयति॒
पापी॑यान्भवति
त्र्यालिखि॒ता भ॑वती॒मे वै लो॒कास्त्र्या॑लिखि॒तैभ्य ए॒व लो॒केभ्यो॒
भ्रातृ॑व्यम॒न्तरे॒त्य ङ्गि॑रसः सुव॒र्गं लो॒कं य॒तः पु॑रो॒डाश॑ः कू॒र्मो भू॒त्वानु॒
प्रास॑र्प॒त्यत्कू॒र्मम॑ु॒पद॑धा॒ति यथा॑ क्षेत्र॒विदञ्ज॑सा॒ नय॑त्ये॒वमे॒वैनं॑ कू॒र्मः
सु॑व॒र्गं लो॒कमञ्ज॑सा नयति॒
मेधो॒ वा ए॒ष प॑शू॒नां यत्कू॒र्मो
यत्कू॒र्मम॑ु॒पद॑धा॒ति स्वमे॒व मेध॒म्पश्य॑न्तः प॒शव॒ उप॑ तिष्ठन्ते
श्मशा॒नं वा ए॒तत्क्रि॑यते॒ यन्मृ॒ताना॑म्पशू॒ना॑ँ शी॒र्षाण्यु॑पधी॒यन्ते॒
यज्जीव॑न्तं कू॒र्मम॑ु॒पद॑धा॒ति तेनाश्म॑शानचिद्वास्त॒व्यो॑ वा ए॒ष यत्कू॒र्मो
मधु॒ वाता॑ ऋतायत॒ इति॑ द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेणा॒भ्य॑नक्ति
स्व॒दय॑त्ये॒वैनं॑
ग्राम्यं वा ए॒तदन्नं॒ यद्दध्या॑र॒ण्यम्मधु॒
यद्द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेणा॑भ्य॒नक्त्युभय॒स्याव॑रुद्ध्यै
म॒ही द्यौः पृ॑थि॒वी च॑ न॒ इत्या॑हा॒भ्यामे॒वैनं॑मु॒भय॒तः परि॑ गृह्णाति॒
प्राञ्च॒मुप॑ दधाति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सम॑ष्टयै पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यञ्च॒मुप॑

दधाति
तस्मात्पुरस्तात्प्रत्यञ्चः पशवो मेधमुप तिष्ठन्ते
यो वा अपनाभिमग्निं चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विशति
स एनमीश्वरो हिँसितोरुलूखलमुप दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः
सनाभिमेवाग्निं चिनुते हिँसाया
औदुम्बरम्भवत्यूर्ग्वा उदुम्बर
ऊर्जमेवाव रुन्द्धे
मध्यत उप दधाति
मध्यत एवास्मा ऊर्जं दधाति
तस्मान्मध्यत ऊर्जा भुञ्जत
इयद्भवति
प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मित मव हन्त्यन्नमेवाक वैष्णव्यर्चोप
दधाति
विष्णुर्वै यज्ञो
वैष्णवा वनस्पतयो
यज्ञ एव यज्ञम्प्रति ष्ठापयति ॥८॥

एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा
यदुखामुपदधात्येभ्य एव लोकेभ्यो ज्योतिरव रुन्द्धे
मध्यत उप दधाति
मध्यत एवास्मै ज्योतिर्दधाति
तस्मान्मध्यतो ज्योतिरुपास्महे
सिकताभिः पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपँ
रूपेणैव वैश्वानरमव रुन्द्धे
यं कामयेत
क्षोधुकः स्यादित्यूनां तस्योप दध्यात्क्षोधुक एव भवति

यं कामयेतानुपदस्यदन्नमद्यादिति पूर्णां तस्योप
दध्यादनुपदस्यदेवान्नमत्ति
सहस्रं वै प्रति पुरुषः पशूनां यच्छति सहस्रमन्ये पशवो
मध्ये पुरुषशीर्षमुप दधाति
सवीर्यत्वायो खायामपि दधाति
प्रतिष्ठामेवैनद्गमयति
व्यृद्धं वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षममृतं खलु वै प्राणा अमृतँ
हिरण्यं
प्राणेषु हिरण्यशल्कान्प्रत्यस्यति
प्रतिष्ठामेवैनद्गमयित्वा प्राणैः समर्धयति
दध्ना मधुमिश्रेण पूरयति
मधव्योऽसानीति
शृतातङ्क्यैन मेध्यत्वाय
ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यम्मधु
यद्दध्ना मधुमिश्रेण पूरयत्युभयस्यावरुद्ध्यै
पशुशीर्षाण्युप दधाति
पशवो वै पशुशीर्षाणि
पशूनेवाव रुन्द्धे
यं कामयैतापशुः स्यादिति विषूचीनानि तस्योप दध्याद्विषूच
एवास्मात्पशून्दधात्यपशुरेव भवति
यं कामयैत
पशुमान्त्स्यादिति समीचीनानि तस्योप दध्यात्समीच एवास्मै
पशून्दधाति
पशुमानेव भवति
पुरस्तात्प्रतीचीनमश्वस्योप दधाति पश्चात्प्राचीनमृषभस्यापशवो वा
अन्ये गोअश्वेभ्यः पशवो

गोअश्वानेवास्मै समीचौ दधात्ये तावन्तो वै पशवो द्विपादश्च चतुष्पादश्च
तान्वा एतदग्नौ प्र दधाति यत्पशुशीर्षाण्युपदधात्यमुमारण्यमनु ते दिशामीत्याह
ग्राम्येभ्यं एव पशुभ्यं आरण्यान्पशूञ्छुचमनूत्सृजति
तस्मात्समावत्पशूनाम्प्रजायमानानामारण्याः पशवः कनीयाँसः शुचा ह्यृताः
सर्पशीर्षमुप दधाति
यैव सर्पे त्विषिस्तामेवाव रुन्द्धे यत्समीचीनम्पशुशीर्षैरुप
दध्याद्ग्राम्यान्पशून्दँशुकाः स्युर्यद्विषूचीनमारण्यान्यजुरेव वदेदव
तां त्विषिँ रुन्द्धे या सर्पे
न ग्राम्यान्पशून्हिनस्ति नारण्या नथो खलूपधेयमेव
यदुपदधाति तेन तां त्विषिमव रुन्द्धे या सर्पे
यद्यजुर्वदति तेन शान्तम् ॥९॥

पशुर्वा एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्वि क्रियते
यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियते
रेतोऽपस्या
अपस्या उप दधाति
योनावेव रेतो दधाति
पञ्चोप दधाति
पाङ्क्ताः पशवः
पशूनेवास्मै प्र जनयति
पञ्च दक्षिणतो
वज्रो वा अपस्या
वज्रेणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षाँस्यप हन्ति

पञ्च पश्चात्प्राचीरुप दधाति
पश्चाद्वै प्राचीनं रेतो धीयते
पश्चादेवास्मै प्राचीनं रेतो दधाति
पञ्च पुरस्तात्प्रतीचीरुप दधाति पञ्च पश्चात्प्राचीस्तस्मात्प्राचीनं रेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा जायन्ते
पञ्चोत्तरतश्छन्दस्याः
पशवो वै छन्दस्याः
पशूनेव प्रजातान्त्स्वमायतनमभि पर्यूहत
इयं वा अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैता अपस्या अपश्यत्ता उपाधत्त
ततो वा इमां नात्यदहद्यदपस्या उपदधात्यस्या अनतिदाहायो वाच
हेयमददित्स ब्रह्मणान्नं यस्यैता उपधीयान्तै य उ चैना एवं वेददिति
प्राणभृत उप दधाति
रेतस्येव प्राणान्दधाति
तस्माद्वदन्प्राणन्पश्यञ्छृण्वन्पशुर्जायतेऽयम्पुरो भुव इति पुरस्तादुप दधाति
प्राणमेवैताभिर्दाधारायं दक्षिणा विश्वकर्मेति दक्षिणतो
मन एवैताभिर्दाधारायम्पश्चाद्विश्वव्यचा इति
पश्चाच्चक्षुरेवैताभिर्दाधारेदमुत्तरात्सुवरित्युत्तरतः
श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारेयमुपरि मतिरित्युपरिष्टाद्वाचमेवैताभिर्दाधार
दशदशोप दधाति सवीर्यत्वाया क्ष्णयोप दधाति
तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
प्रतिष्ठित्यै
याः प्राचीस्ताभिर्वसिष्ठ आर्ध्नोद्या दक्षिणा ताभिर्भरद्वाजो
याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो
या उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा
य एवमेतासामृद्धिं वेदर्ध्नोत्येव

य आसामेवम्बन्धुतां वेद बन्धुमान्भवति
य आसामेवं क्लृप्तं वेद कल्पतेऽस्मै
य आसामेवमायतनं वेदायतनवान्भवति
य आसामेवम्प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति
प्राणभृत उपधाय संयत उप दधाति
प्राणानेवास्मिन्धित्वा संयद्भिः सं यच्छति
तत्संयतां संयत्त्वमथो प्राण एवापानं दधाति
तस्मात्प्राणापानौ सं चरतो
विषूचीरुप दधाति
तस्माद्विष्वञ्चौ प्राणापानौ
यद्वा अग्नेरसंयतमसुवर्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्योऽग्निर्यत्संयत उप दधाति
समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकः स्त्र्यविर्वयः कृतमयानामित्याह
वयोभिरेवायानव रुन्द्धेऽयैर्वयांसि
सर्वतो वायुमतीर्भवन्ति
तस्मादयं सर्वतः पवते ॥१०॥

गायत्री त्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुप्पङ्क्त्या सह । बृहत्युष्णिहा ककुत्सूचीभिः
शिम्यन्तु त्वा ॥
द्विपदा या चतुष्पदा त्रिपदा या च षट्पदा । सच्छन्दा या च
विच्छन्दाः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा ॥
महानाम्नी रेवतयो विश्वा आशाः प्रसूवरीः । मेघ्या विद्युतो वाचः
सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा ॥
रजता हरिणीः सीसा युजो युज्यन्ते कर्मभिः । अश्वस्य
वाजिनस्त्वचि सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा ॥
नारीस्ते पत्नयो लोम वि चिन्वन्तु मनीषया । देवानाम्पत्नीर्दिशः
सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा ॥

कुविदुङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय । इहेहैषां
कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न जग्मुः ॥११॥

कस्त्वा छ्यति कस्त्वा वि शास्ति कस्ते गात्राणि शिम्यति । क उ
ते शमिता कविः ॥
ऋतवस्त ऋतुधा परुः शमितारो वि शासतु । संवत्सरस्य धायसा
शिमीभिः शिम्यन्तु त्वा ॥
दैव्या अध्वर्यवस्त्वा छ्यन्तु वि च शासतु । गात्राणि पर्वशस्ते
शिमाः कृण्वन्तु शिम्यन्तः ॥
अर्धमासाः परूँषि ते मासाश्छ्यन्तु शिम्यन्तः । अहोरात्राणि
मरुतो विलिष्टँ सूदयन्तु ते ॥
पृथिवी तेऽन्तरिक्षेण वायुश्छिद्रम्भिषज्यतु । द्यौस्ते नक्षत्रैः सह रूपं
कृणोतु साधुया ॥
शं ते परेभ्यो गात्रेभ्यः शमस्त्ववरेभ्यः । शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शमु
ते तनुवे भुवत् ॥१२॥

इति पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः २

अथ पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ३

उत्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः
किं वाहैतस्य क्रियते किं वा न
यद्वै यज्ञस्य क्रियमाणस्यान्तर्यन्ति पूयति वा अस्य तदाश्विनीरुप
दधात्यश्विनौ वै देवानाम्भिषजौ
ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति
पञ्चोप दधाति
पाङ्क्तो यज्ञो
यावानेव यज्ञस्तस्मै भेषजं करोत्यृतव्या उप दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै

पञ्चोप॑ दधाति
पञ्च वा ऋतवो
याव॑न्त एवर्तव॒स्तान्क॑ल्पयति
समानप्र॑भृतयो भवन्ति समानोद॑र्कास्तस्मा॑त्समाना ऋतव
एकै॑न पदेन व्याव॑र्तन्ते
तस्मा॑दृतवो व्याव॑र्तन्ते
प्राणभृत उप॑ दधात्यृतुष्वेव प्राणान्द॑धाति
तस्मा॑त्समानाः सन्त॑ ऋतवो न जीर्य॑न्त्यथो प्र ज॑नयत्येवैना॑ नेष वै वायुर्यत्प्राणो
यद॑तव्या॑ उपधाय॑ प्राणभृत॑ उपदधा॑ति तस्मात्सर्वा॑नृतूनन॑ वायुरा व॑रीवर्ति
वृष्टिसनीरुप॑ दधाति
वृष्टि॑मेवाव॑ रुन्द्धे यदै॑कधोप॑दध्यादेक॑मृतुं व॑र्षेदनुपरिहार॑ँ सादयति
तस्मात्सर्वा॑नृतून्व॑र्षति
यत्प्रा॑णभृत॑ उपधाय॑ वृष्टिसनी॑रुपदधा॑ति तस्मा॑द्वायुप्र॑च्युता दिवो वृष्टि॑रीर्ते
पशवो वै व॑यस्या॑
नाना॑मनसः खलु वै पशवो नाना॑व्रतास्तेऽप एवाभि सम॑नसो यं कामयै॑तापशुः स्यादिति॑ वयस्या॑स्तस्यौपधाया॑पस्या॑ उप॑ दध्यादसं॑ज्ञानमेवास्मै॑ पशुभिः करोत्यपशुरेव भ॑वति
यं कामयै॑त
पशुमान्त्स्यादित्य॑पस्या॑स्तस्यौपधाय॑ वयस्या॑ उप॑ दध्यात्संज्ञान॑मेवास्मै पशुभि॑ः करोति
पशुमानेव भ॑वति
चत॑स्रः पुरस्तादुप॑ दधाति
तस्मा॑च्चत्वारि चक्षु॑षो रूपाणि द्वे शुक्ले द्वे कृष्णे मू॑र्धन्वती॑र्भवन्ति

तस्मात्पुरस्तान्मूर्धा
पञ्च दक्षिणाया॑ँ श्रोण्यामुप दधाति पञ्चोत्तरस्यां
तस्मात्पश्चाद्वर्षीयान्पुरस्तात्प्रवणः पुशु र्बस्तो वय इति दक्षिणेऽँस
उप दधाति वृष्णिर्वय इत्युत्तरे
ऽँसाविव प्रति दधाति
व्याघ्रो वय इति दक्षिणे पक्ष उप दधाति सिँहो वय इत्युत्तरे
पक्षयोरिव वीर्यं दधाति
पुरुषो वय इति मध्ये तस्मात्पुरुषः पशूनामधिपतिः ॥१॥

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिति स्वयमातृण्णामुप दधातीन्द्राग्निभ्यां वा
इमौ लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या
अधृतेव वा एषा यन्मध्यमा चितिरन्तरिक्षमिव वा एषेन्द्राग्नी
इत्याहेन्द्राग्नी वै देवानामोजोभृतावोजसैवैनामन्तरिक्षे चिनुते
धृत्यै
स्वयमातृण्णामुप दधात्यन्तरिक्षं वै स्वयमातृण्णान्तरिक्षमेवोप
धत्तेऽश्वमुप घ्रापयति
प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः
प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते
स्वयमातृण्णा भवति
प्राणानामुत्सृष्ट्या
अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
देवानां वै सुवर्गं लोकं यतां दिशः समव्लीयन्त
त एता दिश्या अपश्यन्ता उपादधत
ताभिर्वै ते दिशोऽदृँहन्यद्दिश्या उपदधाति
दिशां विधृत्यै
दश प्राणभृतः पुरस्तादुप दधाति

नव वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी
प्राणानेव पुरस्ताद्धत्ते
तस्मात्पुरस्तात्प्राणा
ज्योतिष्मतीमुत्तमामुप दधाति
तस्मात्प्राणानां वाग्ज्योतिरुत्तमा
दशोप दधाति
दशाक्षरा विराड्विराट्छन्दसां ज्योतिर्ज्योतिरेव पुरस्ताद्धत्ते
तस्मात्पुरस्ताज्ज्योतिरुपास्महे
छन्दांसि पशुष्वाजिमयुस्तान्बृहत्युदजयत्तस्माद्बार्हताः पशव उच्यन्ते
मा च्छन्द इति दक्षिणत उप दधाति तस्माद्दक्षिणावृतो मासाः
पृथिवी छन्द इति पश्चात्प्रतिष्ठित्या
अग्निर्देवतेत्युत्तरत ओजो वा अग्निरोज एवोत्तरतो धत्ते
तस्मादुत्तरतोऽभिप्रयायी जयति
षट्त्रिंशत्सं पद्यन्ते
षट्त्रिंशदक्षरा बृहती
बार्हताः पशवो
बृहत्यैवास्मै पशूनव रुन्द्धे
बृहती छन्दसां स्वाराज्यम्परीयाय
यस्यैता उपधीयन्ते गच्छति स्वाराज्यं
सप्त वालखिल्याः पुरस्तादुप दधाति सप्त पश्चात्सप्त वै शीर्षण्याः
प्राणा द्वाववाञ्चौ प्राणानां सवीर्यत्वाय
मूर्धासि राडिति पुरस्तादुप दधाति यन्त्री राडिति पश्चात्प्राणानेवास्मै समीचो दधाति ॥२॥

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत

ते देवा एता अक्ष्णयास्तोमीया अपश्यन्ता अन्यथानूच्यान्यथोपादधत
तदसुरा नान्ववायन्ततो देवा अभवन्परासुरा
यदक्ष्णयास्तोमीया अन्यथानूच्यान्यथोपदधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्या शुस्त्रिवृदिति पुरस्तादुप
दधाति
यज्ञमुखं वै त्रिवृद्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति
व्योम सप्तदश इति दक्षिणतोऽन्नं वै व्योमान्नँ सप्तदशोऽन्नमेव
दक्षिणतो धत्ते
तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते
धरुण एकविँश इति पश्चात्प्रतिष्ठा वा एकविँशः
प्रतिष्ठित्यै
भान्तः पञ्चदश इत्युत्तरत
ओजो वै भान्त
ओजः पञ्चदश
ओज एवोत्तरतो धत्ते
तस्मादुत्तरतोऽभिप्रयायी जयति
प्रतूर्तिरष्टादश इति पुरस्तादुप दधाति
द्वौ त्रिवृतावभिपूर्वं यज्ञमुखे वि यातयत्य भिवर्तः सविँश इति
दक्षिणतोऽन्नं वा अभिवर्तोऽन्नँ सविँशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते
तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते
वर्चो द्वाविँश इति पश्चाद्यद्विँशतिर्द्वे तेन विराजौ
यद्द्वे प्रतिष्ठा तेन
विराजोरिवाभिपूर्वमन्नाद्ये प्रति तिष्ठति
तपो नवदश इत्युत्तरतस्तस्मात्सव्यो हस्तयोस्तपस्वितरो
योनिश्चतुर्विँश इति पुरस्तादुप दधाति
चतुर्विँशत्यक्षरा गायत्री

गा॑य॒त्री य॑ज्ञमु॒खं
य॑ज्ञमु॒खमे॒व पु॒रस्ता॒द्वि या॑तयति॒
गर्भाः॑ पञ्चवि॒ꣳ॒श इति॑ दक्षिण॒तोऽन्नं॑ वै गर्भा॒
अन्नं॑म्पञ्चवि॒ꣳ॒शोन्नमे॒व द॑क्षिण॒तो ध॑त्ते॒
तस्मा॒द्दक्षि॑णे॒नान्नं॑मद्यत॒
ओज॑स्त्रिण॒व इति॑ प॒श्चादि॒मे वै लो॒कास्त्रि॑ण॒व
ए॒ष्वे॑व लो॒केषु॒ प्रति॑ तिष्ठति
स॒म्भर॑णस्त्रयोवि॒ꣳ॒श इत्यु॑त्तर॒तस्तस्मा॑त्स॒व्यो हस्त॑योः सम्भा॒र्य॑तर॒ः
क्रतु॑रेकत्रि॒ꣳ॒श इति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति॒
वाग्वै क्रतु॑र्यज्ञमु॒खं वाग्य॑ज्ञमु॒खमे॒व पु॒रस्ता॒द्वि या॑तयति
ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टपं॑ चतु॑स्त्रि॒ꣳ॒श इति॑ दक्षिण॒तो॑ऽसौ वा आ॑दि॒त्यो ब्र॒ध्नस्य॑
वि॒ष्टपं॑
ब्रह्मवर्च॒समे॒व द॑क्षिण॒तो ध॑त्ते॒
तस्मा॒द्दक्षि॒णोऽर्धो ब्रह्मवर्च॒सित॑रः
प्रति॒ष्ठा त्र॑यस्त्रि॒ꣳ॒श इति॑ प॒श्चात्प्रति॑ष्ठित्यै॒
नाक॑ः षट्त्रि॒ꣳ॒श इत्यु॑त्तर॒तः
सु॑व॒र्गो वै लो॒को नाक॑ः
सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्यै ॥३॥

अ॒ग्नेर्भा॒गो॑ऽसीति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति
यज्ञमु॒खं वा अ॒ग्निर्य॑ज्ञमु॒खं दी॒क्षा
य॑ज्ञमु॒खम्ब्रह्म॑
यज्ञमु॒खं त्रि॒वृद्य॑ज्ञमु॒खमे॒व पु॒रस्ता॒द्वि या॑तयति
नृ॒चक्ष॑साम्भा॒गो॑ऽसीति॑ दक्षिण॒तः
शु॑श्रु॒वाꣳ॒सो॒ वै नृ॒चक्ष॒सोऽन्नं॑ धा॒ता
जा॒ताये॒वास्मा॒ अन्न॒मपि॑ दधाति॒

तस्माज्जातोऽन्नमत्ति
जनित्रꣳ स्पृतꣳ सप्तदशः स्तोम इत्याहान्नं वै जनित्रमन्नꣳ
सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते
तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते
मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात्प्राणो वै मित्रोऽपानो वरुणः
प्राणापानावेवास्मिन्दधाति
दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविꣳशः स्तोम इत्याह
प्रतिष्ठा वा एकविꣳशः
प्रतिष्ठित्या
इन्द्रस्य भागोऽसीत्युत्तरत
ओजो वा इन्द्र
ओजो विष्णुरोजः क्षत्रमोजः पञ्चदश ओज एवोत्तरतो धत्ते
तस्मादुत्तरतोऽभिप्रयायी जयति
वसूनाम्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति
यज्ञमुखं वै वसवो
यज्ञमुखꣳ रुद्रा
यज्ञमुखं चतुर्विꣳशो
यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयत्या दित्यानाम्भागोऽसीति दक्षिणतोऽन्नं
वा आदित्या
अन्नम्मरुतोऽन्नं गर्भा
अन्नम्पञ्चविꣳशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते
तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यतेऽदित्यै भागोऽसीति पश्चात्प्रतिष्ठा वा अदितिः
प्रतिष्ठा पूषा
प्रतिष्ठा त्रिणवः
प्रतिष्ठित्यै
देवस्य सवितुर्भागोऽसीत्युत्तरतो

ब्रह्म वै देवः सविता
ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्म चतुष्टोमो
ब्रह्मवर्चसमेवोत्तरतो धत्ते
तस्मादुत्तरोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः
सावित्रवती भवति
प्रसूत्यै
तस्माद्ब्राह्मणानामुदीची सनिः प्रसूता
धर्त्रश्चतुष्टोम इति पुरस्तादुप दधाति
यज्ञमुखं वै धर्त्रो यज्ञमुखं चतुष्टोमो
यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति
यावानाम्भागोऽसीति
दक्षिणतो
मासा वै यावा अर्धमासा अयावास्तस्माद्दक्षिणावृतो मासा
अन्नं वै यावा
अन्नम्प्रजा
अन्नमेव दक्षिणतो धत्ते
तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यत
ऋभूणाम्भागोऽसीति पश्चात्प्रतिष्ठित्यै
विवर्तोऽष्टाचत्वारिꣳश इत्युत्तरतोऽनयोर्लोकयोः सवीर्यत्वाय
तस्मादिमौ लोकौ समावद्वीर्यौ यस्य मुख्यवतीः पुरस्तादुपधीयन्ते
मुख्य एव भवत्यास्य मुख्यो जायते
यस्यान्नवतीर्दक्षिणतोऽत्त्यन्नमास्यान्नादो जायते
यस्य प्रतिष्ठावतीः पश्चात्प्रत्येव तिष्ठति
यस्यौजस्वतीरुत्तरत ओजस्व्यैव भवत्यास्यौजस्वी जायतेऽर्को वा
एष यदग्निस्तस्यैतदेव स्तोत्रमेतच्छस्त्रं
यदेषा विधा विधीयतेऽर्क एव तदर्क्यमनु वि

धीयतेऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्यैषा विधा विधीयते य उ
चैनामेवं वेद
सृष्टीरुप दधाति
यथासृष्टमेवाव रुन्द्धे
न वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तं
ते देवा एता व्युष्टीरपश्यन्ता उपादधत
ततो वा इदं व्यौच्छद्यस्यैता उपधीयन्ते व्यैवास्मा उच्छत्यथो तम
एवाप हते ॥४॥

अग्ने जातान्प्र णुदा नः सपत्नानिति पुरस्तादुप दधाति
जातानेव भ्रातृव्यान्प्र णुदते
सहसा जातानिति पश्चाज्जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते
चतुश्चत्वारिꣳशः स्तोम इति दक्षिणतो
ब्रह्मवर्चसं वै चतुश्चत्वारिꣳशो
ब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतो धत्ते
तस्माद्दक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः
षोडश स्तोम इत्युत्तरत
ओजो वै षोडश
ओज एवोत्तरतो धत्ते
तस्मादुत्तरतोऽभिप्रयायी जयति
वज्रो वै चतुश्चत्वारिꣳशो वज्रः षोडशो
यदेते इष्टके उपदधाति जाताꣳश्चैव जनिष्यमाणाꣳश्च भ्रातृव्यान्प्रणुद्य
वज्रमनु प्र हरति
स्तृत्यै
पुरीषवतीम्मध्य उप दधाति
पुरीषं वै मध्यमात्मनः

सात्मानमेवाग्निं चिनुते
सात्मामुष्मिँल्लोके भवति य एवं वेद ता वा असपत्ना नामेष्टका
यस्यैता उपधीयन्ते नास्य सपत्नो भवति
पशुर्वा एष यदग्निर्विराज उत्तमायां चित्यामुप दधाति
विराजमेवोत्तमाम्पशुषु दधाति
तस्मात्पशुमानुत्तमां वाचं वदति
दशदशोप दधाति सवीर्यत्वाया क्षण्योप दधाति
तस्मादक्ष्ण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै
यानि वै छन्दाँसि सुवर्ग्याण्यासन्तैर्देवाः सुवर्गं
लोकमायन्तेनर्षयोऽश्राम्यन्ते तपोऽतप्यन्त
तानि तपसापश्यन्तेभ्य एता इष्टका निरमिमतेवश्छन्दो वरिवश्छन्द
इति
ता उपादधत
ताभिर्वै ते सुवर्गं लोकमायन्यदेता इष्टका उपदधाति
यान्येव च्छन्दाँसि सुवर्ग्याणि तैरेव यजमानः सुवर्गं लोकमेति
यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत
ताः स्तोमभागैरेवासृजत
यत्स्तोमभागा उपदधाति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते
बृहस्पतिर्वा एतद्यज्ञस्य तेजः समभरद्यत्स्तोमभागा
यत्स्तोमभागा उपदधाति सतेजसमेवाग्निं चिनुते
बृहस्पतिर्वा एतां यज्ञस्य प्रतिष्ठामपश्यद्यत्स्तोमभागा
यत्स्तोमभागा उपदधाति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै
सप्तसप्तोप दधाति सवीर्यत्वाय
तिस्रो मध्ये प्रतिष्ठित्यै ॥५॥

रश्मिरित्येवादित्यमसृजत

प्रेतिरिति धर्ममन्वितिरिति दिवꣳ
सन्धिरित्यन्तरिक्षं
प्रतिधिरिति पृथिवीं
विष्टम्भ इति वृष्टिं
प्रवेत्यहरनुवेति रात्रिमुशिगिति वसून्प्रकेत इति
रुद्रान्त्सुदीतिरित्यादित्यानोज इति पितॄꣳ
स्तन्तुरिति प्रजाः
पृतनाषाडिति पशून्रेवदित्योषधी रभिजिदसि युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं
जिन्वेत्येव दक्षिणतो वज्रम्पर्यौहदभिजित्यै
ताः प्रजा अपप्राणा असृजत
तास्वधिपतिरसीत्येव प्राणमदधाद्यन्तेत्यपानꣳ
सꣳसर्प इति चक्षुर्वयोधा इति श्रोत्रं
ताः प्रजाः प्राणतीरपानतीः पश्यन्तीः शृण्वतीर्न मिथुनी अभवन्तासु
त्रिवृदसीत्येव मिथुनमदधात्ताः प्रजा मिथुनी भवन्तीर्न प्राजायन्त
ताः सꣳरोहोऽसि नीरोहोऽसीत्येव प्राजनयत्ताः प्रजाः प्रजाता न
प्रत्यतिष्ठन्ता वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीत्येवैषु लोकेषु
प्रत्यस्थापयद्यदाह
वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीति प्रजा एव प्रजाता एषु लोकेषु
प्रति ष्ठापयति
सात्मान्तरिक्षꣳ रोहति
सप्राणोऽमुष्मिँल्लोके प्रति तिष्ठत्यव्यर्धुकः प्राणापानाभ्याम्भवति य
एवं वेद ॥६॥

नाकसद्भिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तन्नाकसदां नाकसत्त्वं
यन्नाकसद उपदधाति नाकसद्भिरेव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति
सुवर्गो वै लोको नाको

यस्यैता उपधीयन्ते नास्मा अर्कम्भवति
यजमानायतनं वै नाकसदो
यन्नाकसद उपदधात्यायतनमेव तद्यजमानः कुरुते
पृष्ठानां वा एतत्तेजः सम्भृतं यन्नाकसदो
यन्नाकसद उपदधाति पृष्ठानामेव तेजोऽव रुन्द्धे
पञ्चचोडा उप दधात्यप्सरस एवैनमेता भूता अमुष्मिँल्लोक उप
शेरेऽथो तनूपानीरेवैता यजमानस्य
यं द्विष्यात्तमुपदधद्ध्यायेदेताभ्य एवैनं देवताभ्य आ वृश्चति
ताजगार्तिमार्च्छत्यु त्तरा नाकसद्भ्य उप दधाति
यथा जायामानीय गृहेषु निषादयति तादृगेव
तत्पश्चात्प्राचीमुत्तमामुप दधाति तस्मात्पश्चात्प्राची पत्न्यन्वास्ते
स्वयमातृण्णां च विकर्णीं चोत्तमे उप दधाति
प्राणो वै स्वयमातृण्णायुर्विकर्णी
प्राणं चैवायुश्च प्राणानामुत्तमौ धत्ते
तस्मात्प्राणश्चायुश्च प्राणानामुत्तमौ
नान्यामुत्तरामिष्टकामुप दध्याद्यदन्यामुत्तरामिष्टकामुपदध्यात्पशूनां च
यजमानस्य च प्राणं चायुश्चापि दध्यात्तस्मान्नान्योत्तरेष्टकोपधेया
स्वयमातृण्णामुप दधात्यसौ वै स्वयमातृण्णामूमेवोप धत्तेऽश्वमुप
घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः
प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते
स्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य
लोकस्यानुख्यात्या
एषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्विकर्णी
यद्विकर्णीमुपदधाति देवानामेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत उत्तरत उप
दधाति तस्मादुत्तरतउपचारोऽग्नि र्वायुमती भवति
समिद्ध्यै ॥७॥

छन्दा॒ꣳस्युप॑ दधाति
प॒शवो॒ वै छन्दा॒ꣳसि
प॒शूने॒वाव॑ रुन्द्धे॒
छन्दा॑ꣳसि॒ वै दे॒वानां॑ वा॒मम्प॒शवो॑
वा॒मम॒ेव प॒शूनव॑ रुन्द्ध ए॒ताꣳह॒ वै य॒ज्ञसे॑नश्चैत्रियाय॒णश्चिति॑ं वि॒दां
च॑कार॒
तया॒ वै स प॒शूनवा॑रुन्द्ध॒
यदे॒ताम॑ु॒प॒दधा॑ति प॒शूने॒वाव॑ रुन्द्धे
गाय॒त्रीः पु॒रस्ता॒दुप॑ दधा॒ति
तेजो॒ वै गा॑य॒त्री
तेज॑ ए॒व मु॑ख॒तो ध॑त्ते
मू॒र्ध॒न्वती॑र्भवन्ति
मू॒र्धान॑मे॒वैन॑ꣳ समा॒नानां॑ करोति
त्रि॒ष्टुभ॒ उप॑ दधातीन्द्रि॒यं वै त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒यमे॒व म॑ध्य॒तो ध॑त्ते॒
जग॑ती॒रुप॑ दधा॒ति
जाग॑ता॒ वै प॒शव॑ः
प॒शूने॒वाव॑ रुन्द्धेऽनु॒ष्टुभ॒ उप॑ दधाति
प्रा॒णा वा अ॑नु॒ष्टुप्प्रा॒णाना॒मुत्सृ॑ष्ट्यै
बृ॒ह॒तीरु॒ष्णिहा॑ः प॒ङ्क्तीर॒क्षर॑पङ्क्तीरि॒ति विषु॑रूपाणि॒ च्छन्दा॒ꣳस्युप॑ दधा॒ति
विषु॑रूपा॒ वै प॒शव॑ः
प॒शव॒श्छन्दा॑ꣳसि॒ विषु॑रूपाने॒व प॒शूनव॑ रुन्द्धे॒
विषु॑रूपमस्य गृ॒हे दृ॑श्यते॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ य उ॑ चैना ए॒वं
वेदा ति॑च्छन्दस॒मुप॑ दधा॒त्यति॑च्छन्दा॒ वै सर्वा॑णि॒ च्छन्दा॑ꣳसि॒
सर्वे॑भिरे॒वैन॒ं छन्दो॑भिश्चिनु॒ते
वर्ष्म॒ वा ए॒षा छन्द॑सा॒ं यदति॑च्छन्दा॒
यदति॑च्छन्दसमु॒प॒दधा॑ति॒ वर्ष्मै॒वैन॑ꣳ समा॒नानां॑ करोति

द्विपदा उप॑ दधाति
द्विपाद्यज॑मानः
प्रति॑ष्ठित्यै ॥८॥

सर्वा॑भ्यो वै देवता॑भ्योऽग्निश्ची॑यते
यत्सयुजो नोप॑दध्याद्देवता॑ अस्याग्निं वृ॑ञ्जीरन्यत्सयुज॑
उपदधा॑त्यात्मनैवैनं॑ सयुजं॑ चिनुते नाग्निना व्यृ॑ध्यतेऽथो यथा
पुरु॑षः स्नाव॑भिः सन्त॑त एवमेवैताभि॑रग्निः सन्त॑तोऽग्निना वै देवाः
सु॑वर्गं लोकमा॑यन्ता अमूः कृत्ति॑का अभवन्यस्यैता उ॑पधीयन्ते
सुवर्गमेव लोकमे॑ति गच्छ॑ति प्रकाशं चित्रमेव भ॑वति
मण्डलेष्टका उप॑ दधातीमे वै लोका म॑ण्डलेष्टका
इमे खलु वै लोका दे॑वपुरा
दे॑वपुरा एव प्र वि॑शति नार्ति॑मार्च्छ॑त्यग्निं चि॑क्यानो
विश्वज्यो॑तिष उप॑ दधातीमानेवैताभि॑र्लोकाञ्ज्योति॑ष्मतः कुरुतेऽथो॑
प्राणानेवैता यज॑मानस्य दाध्रत्येता वै देवताः सुवर्ग्या॑स्ता
एवान्वारभ्य॑ सुवर्गं लोकमे॑ति ॥९॥

वृष्टिसनीरुप॑ दधाति
वृष्टि॑मेवाव॑ रुन्द्धे
यदे॑कधोप॑दध्यादेक॑मृतुं व॑र्षेदनुपरिहारँ॑सादयति
तस्मात्सर्वा॑नृतून्व॑र्षति
पुरोवातसनि॑रसीत्या॑हैतद्वै वृष्टयै रूपँ॑
रूपेणैव वृष्टिमव॑ रुन्द्धे
संयानी॑भिर्वै देवा इमाँल्लोकान्त्सम॑युस्तत्संयानी॑नाँ॑ संयानित्वं
यत्संयानी॑रुपदधा॑ति यथाप्सु नावा संयात्येवमेवैताभिर्यज॑मान
इमाँल्लोकान्त्सं या॑ति

प्लवो वा एषोऽग्नेर्यत्संयानीर्यत्संयानीरुपदधाति प्लवमेवैतमग्नय
उप दधात्यु त यस्यैतासूपहितास्वापोऽग्निꣳ हरन्त्यहंत
एवास्याग्नि र्रादित्येष्टका उप दधात्यादित्या वा एतम्भूत्यै प्रति
नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन्भूतिं न प्राप्नोत्यादित्या एवैनम्भूतिं
गमयन्त्यसौ वा एतस्यादित्यो रुचमा दत्ते योऽग्निं चित्वा न रोचते
यदादित्येष्टका उपदधात्यसावेवास्मिन्नादित्यो रुचं दधाति
यथासौ देवानाꣳ रोचत एवमेवैष मनुष्याणाꣳ रोचते
घृतेष्टका उप दधात्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद्घृतं
प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसाऽनुपरिहारꣳ
सादयत्यपरिवर्गमेवास्मिन्तेजो दधाति
प्रजापतिरग्निमचिनुत
स यशसा व्यार्ध्यत
स एता यशोदा अपश्यत्ता उपाधत्त
ताभिर्वै स यश आत्मन्नधत्त
यद्यशोदा उपदधाति यश एव ताभिर्यजमान आत्मन्धत्ते
पञ्चोप दधाति
पाङ्क्तः पुरुषो
यावानेव पुरुषस्तस्मिन्यशो दधाति ॥१०॥

देवासुराः संयत्ता आसन्कनीयाꣳसो देवा आसन्भूयाꣳसोऽसुरास्ते
देवा एता इष्टका अपश्यन्ता उपादधत
भूयस्कृदसीत्येव
भूयाꣳसोऽभवन्वनस्पतिभिरोषधीभिर्वरिवस्कृदसीतीमामजयन्प्राच्य
सीति प्राचीं दिशमजयन्नूर्ध्वासीत्यमूमजयन्नन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे
सीदेत्यन्तरिक्षमजयन्ततो देवा अभवन्परासुरा यस्यैता उपधीयन्ते
भूयानेव भवत्यभीमाँल्लोकाञ्जयति

भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदसि
श्येनसदसीत्याहैतद्वा अग्ने रूपꣳ
रूपेणैवाग्निमव रुन्द्धे
पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयामीत्याहेमानेवैताभिर्लोकान्द्रविणावतः
कुरुत आयुष्या उप दधात्यायुरेवास्मिन्दधात्यग्ने यत्ते परꣳ
हृन्नामेत्याहैतद्वा अग्नेः प्रियं धाम
प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति
तावेहि सꣳ रभावहा इत्याह
व्येवैनेन परि धत्ते
पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्न इत्याहैष वा अग्निः पाञ्चजन्यो यः
पञ्चचितीकस्तस्मादेवमाहर्तव्या उप दधात्येतद्वा ऋतूनाम्प्रियं धाम
यदृतव्या
ऋतूनामेव प्रियं धामाव रुन्द्धे
सुमेक इत्याह
संवत्सरो वै सुमेकः
संवत्सरस्यैव प्रियं धामोपाप्नोति ॥११॥

प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तत्परापतत्तदश्वोऽभवद्यदश्वयत्तदश्वस्याश्वत्वं
तद्देवा अश्वमेधेनैव प्रत्यदधुरेष वै प्रजापतिꣳ सर्वं करोति
योऽश्वमेधेन यजते
सर्व एव भवति
सर्वस्य वा एषा प्रायश्चित्तिः सर्वस्य भेषजꣳ
सर्वं वा एतेन पाप्मानं देवा अतरन्नपि वा एतेन
ब्रह्महत्यामतरन्त्सर्वम्पाप्मानं तरति तरति ब्रह्महत्यां योऽश्वमेधेन
यजते य उ चैनमेवं वेदोत्तरं वै
तत्प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तस्मादश्वस्योत्तरतोऽव द्यन्ति

दक्षिणतोऽन्येषाम्पशूनाम्वैतसः कटो भवत्यप्सुयोनिर्वा अश्वोऽप्सुजो वैतसः
स्व एवैनं योनौ प्रति ष्ठापयति
चतुष्टोमः स्तोमो भवति
सरड्ढ वा अश्वस्य सक्थ्यावृहत्तद्देवाश्चतुष्टोमेनैव प्रत्यदधुर्यच्चतुष्टोम स्तोमो भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय ॥१२॥

इति पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ३

अथ पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ४

देवासुराः संयत्ता आसन्ते न व्यजयन्त
स एता इन्द्रस्तनूरपश्यत्ता उपाधत्त
ताभिर्वै स तनुवमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त
ततो देवा अभवन्परासुरा
यदिन्द्रतनूरुपदधाति तनुवमेव ताभिरिन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्धत्तेऽथो सेन्द्रमेवाग्निँ सतनुं चिनुते
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति
यज्ञो देवेभ्योऽपाक्रामत्तमवरुधं नाशक्नुवन्त एता यज्ञतनूरपश्यन्ता उपादधत
ताभिर्वै ते यज्ञमवारुन्धत
यद्यज्ञतनूरुपदधाति यज्ञमेव ताभिर्यजमानोऽव रुन्द्धे
त्रयस्त्रिँ शतमुप दधाति
त्रयस्त्रिँशद्वै देवता
देवता एवाव रुन्द्धेऽथो सात्मानमेवाग्निँ सतनुं चिनुते
सात्मामुष्मिँल्लोके भवति य एवं वेद
ज्योतिष्मतीरुप दधाति
ज्योतिरेवास्मिन्दधात्येताभिर्वा अग्निश्चितो ज्वलति

ताभि॑रे॒वैन॒ꣳ समि॑न्द्ध
उ॒भयो॑रस्मै लो॒कयो॒र्ज्योति॑र्भवति
नक्ष॑त्रेष्ट॒का उप॑ दधात्ये॒ताऩि॒ वै दि॒वो ज्योती॑ꣳषि॒
तान्ये॒वाव॑ रुन्द्धे
सु॒कृतां॒ वा ए॒ताऩि॒ ज्योती॑ꣳषि॒ यन्नक्ष॑त्राणि॒
तान्ये॒वाप्नो॒त्यथो॑ अनूका॒शमे॒वैताऩि॒ ज्योती॑ꣳषि कुरुते सु॒व॒र्गस्य॑
लो॒कस्या॒नु॑ख्यात्यै॒
यत्स॑ꣳस्पृ॑ष्टा उपद॒ध्याद्वृष्ट्यै॑ लो॒कमपि॑ दध्या॒दव॑र्षुकः प॒र्जन्यः॑
स्या॒दस॑ꣳस्पृष्टा॒ उप॑ दधाति॒ वृष्ट्या॑ ए॒व लो॒कं क॑रोति॒ वर्षु॑कः
प॒र्जन्यो॑ भवति
पु॒रस्ता॑द॒न्याः प्र॒तीची॒रुप॑ दधाति प॒श्चाद॒न्याः प्राची॒स्तस्मा॑त्प्रा॒चीना॑नि
च प्र॒ती॒चीना॑नि च॒ नक्ष॑त्रा॒ण्या व॑र्तन्ते ॥१॥

ऋ॒त॒व्या॑ उप॑ दधात्यृ॒तू॒नां क्लृप्त्यै
द्व॒न्द्वमुप॑ दधाति॒
तस्मा॑द्द्व॒न्द्वमृ॒तवोऽधृ॑तेव॒ वा ए॒षा यन्म॑ध्य॒मा चिति॑र॒न्तरि॑क्षमिव॒ वा
ए॒षा
द्व॒न्द्वम॒न्यासु॒ चित॒षूप॑ दधाति॒ चत॑स्रो॒ मध्ये॒ धृत्या॑
अ॒न्तः॒श्लेष॑णं॒ वा ए॒ताश्चिती॑नां॒ यदृ॑त॒व्या॑
यदृ॑त॒व्या॑ उप॒दधा॑ति॒ चिती॑नां॒ विधृ॑त्या॒
अव॑का॒मनूप॑ दधात्ये॒षा वा अ॒ग्नेर्योनि॒ः
सयो॑निमे॒वाग्निं चि॑नुत
उ॒वाच॑ ह वि॒श्वामि॒त्रोऽद॒दित्स ब्रह्म॒णान्नं॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यान्तै॒ य उ॑
चैना ए॒वं वेद॒दिति॑
सं॒व॒त्स॒रो वा ए॒तम्प्र॑ति॒ष्ठायै॑ नु॒दते॒ यो॑ऽग्निं चि॒त्वा न प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति॒
पञ्च॒ पूर्वा॒श्चित॑यो भव॒न्त्यथ॑ष॒ष्ठीं चितिं॑ चिनु॒ते

षड्वा ऋतवः संवत्सर
ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठत्ये ता वा अधिपत्नीर्नामेष्टका
यस्यैता उपधीयन्तेऽधिपतिरेव समानानाम्भवति
यं द्विष्यात्तमुपदधद्ध्यायेदेताभ्य एवैनं देवताभ्य आ वृश्चति
ताजगार्तिमार्च्छत्य ङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तो या यज्ञस्य
निष्कृतिरासीत्तामृषिभ्यः प्रत्यौहन्तद्धिरण्यमभवद्यद्धिरण्यशल्कैः
प्रोक्षति यज्ञस्य निष्कृत्या
अथो भेषजमेवास्मै करोत्यथो रूपेणैवैनँ समर्धयत्यथो
हिरण्यज्योतिषैव सुवर्गं लोकमेति
साहस्रवता प्रोक्षति
साहस्रः प्रजापतिः
प्रजापतेराप्त्यै
इमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्त्वित्याह
धेनूरेवैनाः कुरुते
ता एनं कामदुघा अमुत्रामुष्मिँल्लोक उप तिष्ठन्ते ॥२॥

रुद्रो वा एष यदग्निः
स एतर्हि जातो यर्हि सर्वश्चितः
स यथा वत्सो जातः स्तनम्प्रेप्सत्येवं वा एष एतर्हि भागधेयम्प्रेप्सति
तस्मै यदाहुतिं न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च ध्यायेच्छतरुद्रीयं
जुहोति
भागधेयेनैवैनँ शमयति
नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानो
यद्ग्राम्याणाम्पशूनां पयसा
जुहुयाद्ग्राम्यान्पशूञ्छुचार्पयेद्यदारण्यानामारण्याञ्जर्तिलयवाग्वा वा
जुहुयाद्गवीधुकयवाग्वा वा

न ग्राम्यान्पशून्हिनस्ति नारण्या नथो खल्वाहुरनाहुतिर्वै जर्तिलाश्च
गवीधुकाश्चेत्यजक्षीरेण जुहोत्याग्नेयी वा एषा यदजााहुत्यैव जुहोति
न ग्राम्यान्पशून्हिनस्ति नारण्या नङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तोऽजायां
घर्मम्प्रासिञ्चन्त्सा शोचन्ती पर्णम्पराजिहीत
सोऽर्कोऽभवत्तदर्कस्यार्कत्वमर्कपर्णेन जुहोति
सयोनित्वायो दङ्तिष्ठञ्जुहोत्येषा वै रुद्रस्य दिक्स्वायामेव दिशि
रुद्रं निरवदयते
चरमायामिष्टकायां जुहोत्यन्तत एव रुद्रं निरवदयते
त्रेधाविभक्तं जुहोति
त्रय इमे लोका
इमानेव लोकान्त्समावद्वीर्यान्करोती यत्यग्रे जुहोत्यथेयत्यथेयति
त्रय इमे लोका
एभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति
तिस्र उत्तरा आहुतीर्जुहोति
षट्सम्पद्यन्ते
षड्वा ऋतव
ऋतुभिरेवैनँ शमयति
यदनुपरिक्रामं जुहुयादन्तरवचारिणँ रुद्रं कुर्यादथो खल्वाहुः
कस्यां वाह दिशि रुद्रः कस्यां वेत्यनुपरिक्राममेव
होतव्यमपरिवर्गमेवैनँ शमयत्येता वै देवताः सुवर्ग्या या
उत्तमास्ता यजमानं वाचयति
ताभिरेवैनँ सुवर्गं लोकं गमयति
यं द्विष्यात्तस्य सञ्चरे पशूनां न्यस्येद्यः प्रथमः पशुरभितिष्ठति स
आर्तिमार्च्छति ॥३॥

अश्मन्नूर्जमिति परि षिञ्चति

मार्जयन्त्येवैनमथो तर्पयन्त्येव
स एनं तृप्तोऽक्षुध्यन्नशोचन्नमुष्मिँल्लोक उप तिष्ठते
तृप्यति प्रजया पशुभिर्य एवं वेद
तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सꣳरराणा इत्याहान्नं वा
ऊर्गन्नम्मरुतोऽन्नमेवाव रुन्धेऽश्मꣳस्ते क्षुदमुं ते शुगृच्छतु यं द्विष्म
इत्याह
यमेव द्वेष्टि तमस्य क्षुधा च शुचा चार्पयति
त्रिः परिषिञ्चन्पर्येति
त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचꣳ शमयति
त्रिः पुनः पर्येति
षट्सम्पद्यन्ते
षड्वा ऋतव
ऋतुभिरेवास्य शुचꣳ शमयत्य पां वा एतत्पुष्पं यद्वेतसोऽपाꣳ
शरोऽवका
वेतसशाखया चावकाभिश्च वि कर्षत्यापो वै शान्ताः
शान्ताभिरेवास्य शुचꣳ शमयति
यो वा अग्निं चितम्प्रथमः पशुरधिक्रामतीश्वरो वै तꣳ शुचा प्रदहो
मण्डूकेन वि कर्षत्येष वै पशूनामनुपजीवनीयो
न वा एष ग्राम्येषु पशुषु हितो नारण्येषु
तमेव शुचार्पयत्य ष्टाभिर्वि कर्षत्यष्टाक्षरा गायत्री
गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निर्तस्य शुचꣳ शमयति
पावकवतीभिरन्नं वै पावकोऽन्नेनैवास्य शुचꣳ शमयति
मृत्युर्वा एष यदग्निर्ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं
कार्ष्णी उपानहावुप मुञ्चते
ब्रह्मणैव
मृत्योरन्तर्धत्तेऽन्तर्मृत्योर्धत्तेऽन्तरन्नाद्यादित्याहुरन्यामुपमुञ्चतेऽन्यां

नान्तरेव मृत्योर्धत्तेऽवान्नाद्यꣳ रुन्द्धे
नमस्ते हरसे शोचिष इत्याह
नमस्कृत्य हि वसीयाꣳसमुपचरन्त्यन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतय इत्याह
यमेव द्वेष्टि तमस्य शुचार्पयति
पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भवेत्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव रुन्द्धे
द्वाभ्यामधि क्रामति प्रतिष्ठित्या
अपस्यवतीभ्याꣳ शान्त्यै ॥४॥

नृषदे वडिति व्याघारयति
पङ्क्त्याहुत्या यज्ञमुखमा रभतेऽक्ष्णया व्याघारयति
तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै
यद्वषट्कुर्याद्यातयामास्य वषट्कारः स्याद्यन्न वषट्कुर्याद्रक्षाꣳसि
यज्ञꣳ हन्युर्वडित्याह परोऽक्षमेव वषट् करोति
नास्य यातयामा वषट्कारो भवति न यज्ञꣳ रक्षाꣳसि घ्नन्ति
हुतादो वा अन्ये देवा अहुतादोऽन्ये
तानग्निचिदेवोभयान्प्रीणाति
ये देवा देवानामिति दध्ना मधुमिश्रेणावोक्षति
हुतादश्चैव देवानहुतादश्च यजमानः प्रीणाति
ते यजमानम्प्रीणन्ति
दध्नैव हुतादः प्रीणाति मधुषाहुतादो
ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यम्मधु
यद्दध्ना मधुमिश्रेणावोक्षत्युभयस्यावरुद्ध्यै
ग्रमुष्टिनावोक्षति
प्राजापत्यो वै ग्रमुष्टिः सयोनित्वाय
द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्या
अनुपरिचारमवोक्षत्यपरिवर्गमेवैनान्प्रीणाति

वि वा एष प्राणैः प्रजया पशुभिर्ऋध्यते योऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामति
प्राणदा अपानदा इत्याह
प्राणानेवात्मन्धत्ते
वर्चोदा वरिवोदा इत्याह
प्रजा वै वर्चः पशवो वरिवः
प्रजामेव पशूनात्मन्धत्त
इन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रो हतः षोडशभिर्भोगैरसिनात्स
एतामग्नयेऽनीकवत आहुतिमपश्यत्तामजुहोत्तस्याग्निरनीकवान्त्स्वेन
भागधेयेन प्रीतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहद्वैश्वकर्मणेन पाप्मनो
निरमुच्यत
यदग्नयेऽनीकवत आहुतिं जुहोत्यग्निरेवास्यानीकवान्त्स्वेन भागधेयेन
प्रीतः पाप्मानमपि दहति
वैश्वदर्मणेन पाप्मनो निर्मुच्यते
यं कामयेत
चिरम्पाप्मनो निर्मुच्येतेत्येकैकं तस्य जुहुयाच्चिरमेव पाप्मनो
निर्मुच्यते
यं कामयेत
ताजक्पाप्मनो निर्मुच्येतेति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य जुहुयात्ताजगेव
पाप्मनो निर्मुच्यतेऽथो खलु नानैव सूक्ताभ्यां जुहोति
नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधात्यथो प्रतिष्ठित्यै ॥५॥

उदेनमुत्तरां नयेति समिध आ दधाति
यथा जनं यतेऽवसं करोति तादृगेव त
त्तिस्र आ दधाति
त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मै भागधेयं करोत्यौदुम्बरीर्भवन्त्यूर्ग्वा
उदुम्बर

ऊर्जमेवास्मा अपि दधात्युद्दु त्वा विश्वे देवा इत्याह
प्राणा वै विश्वे देवाः
प्राणैरेवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह
यस्मा एवैनं चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनꣳ समर्धयति
पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरित्याह
दिशो ह्येषोऽनु प्रच्यवतेऽपामतिं दुर्मतिम्बाधमाना इत्याह
रक्षसामपहत्यै
रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीरित्याह
पशवो वै रायस्पोषः पशूनेवाव रुन्द्धे
षड्भिर्हरति
षड्वा ऋतव
ऋतुभिरेवैनꣳ हरति
द्वे परिगृह्यवती भवतो रक्षसामपहत्यै
सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तादित्याह
प्रसूत्यै
ततः पावका आशिषो नो जुषन्तामित्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव
रुन्द्धे
देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा एतदप्रतिरथमपश्यन्तेन वै ते
प्रत्यसुरानजयन्तदप्रतिरथस्याप्रतिरथत्वं
यदप्रतिरथं द्वितीयो होतान्वाहाप्रत्यैव तेन यजमानो
भ्रातृव्याञ्जयत्यथो अनभिजितमेवाभि जयति
दशर्चम्भवति
दशाक्षरा विराड्विराजेमौ लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या
अथो दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यसदिव
वा अन्तरिक्षमन्तरिक्षमिवाग्नीध्रमाग्नीध्रेऽश्मानं नि दधाति
सत्त्वाय

द्वाभ्यां
प्रतिष्ठित्यै
विमान एष दिवो मध्य आस्त इत्याह
व्येवैतया मिमीते
मध्ये दिवो निहितः पृश्निरश्मेत्याहान्नं वै पृश्न्यन्नमेवाव रुन्धे
चतसृभिरा पुच्छादेति
चत्वारि च्छन्दाꣳसि च्छन्दोभिरेवे न्द्रं विश्वा अवीवृधन्नित्याह
वृद्धिमेवोपावर्तते
वाजानाꣳ सत्पतिम्पतिमित्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुन्धे
सुम्नहूर्यज्ञो देवाꣳ आ च वक्षदित्याह
प्रजा वै पशवः सुम्नम्प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते
यक्षदग्निर्देवो देवाꣳ आ च वक्षदित्याह
स्वगाकृत्यै
वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीदित्याहासौ वा आदित्य
उद्यन्नुद्ग्राभ एष निम्रोचन्निग्राभो
ब्रह्मणैवात्मानमुद्गृह्णाति ब्रह्मणा भ्रातृव्यं नि गृह्णाति ॥६॥

प्राचीमनु प्रदिशम्प्रेहि विद्वानित्याह
देवलोकमेवैतयोपावर्तते
क्रमध्वमग्निना नाकमित्याहेमानेवैतया लोकान्क्रमते
पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारुहमित्याहेमानेवैतया लोकान्त्समारोहति
सुवर्यन्तो नापेक्षन्त इत्याह
सुवर्गमेवैतया लोकमेत्य ग्ने प्रेहि प्रथमो
देवयतामित्याहोभयेष्वेवैतया देवमनुष्येषु चक्षुर्दधाति
पञ्चभिरधि क्रामति
पाङ्क्तो यज्ञो

यावा॑नेव य॒ज्ञस्तेन॑ स॒ह सु॑व॒र्गं लो॒कमे॑ति
नक्तो॒षासेति॑ पुरो॓ऽनुवा॒क्या॑मन्वा॑ह
प्रत्त्या॒
अग्ने॑ सहस्रा॒क्षेत्या॑ह
साह॒स्रः प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॒
तस्मै॑ ते विधेम॒ वाजा॑य॒ स्वाहेत्या॒हान्नं॒ वै वाजो॓ऽन्न॑मे॒वाव॑ रुन्द्धे द॒ध्नः
पू॒र्णामौदु॑म्बरी॒ँ स्वयमातृण्णायां॑ जुहो॒त्यूर्ग्वै दध्यूर्गु॑दु॒म्बरो॒ऽसौ
स्व॑यमातृ॒ण्णामुष्या॑मे॒वोर्जं॑ दधाति॒
तस्मा॑द॒मु॒तो॒ऽर्वाची॒मूर्ज॒मुप॑ जीवाम॒ स्ति॒सृभि॑ः सादयति
त्रि॒वृद्वा अ॒ग्निर्यावा॑ने॒वाग्निस्तम्प्र॑ति॒ष्ठां ग॑मयति॒
प्रेद्धो॑ अग्ने दीदिहि पु॒रो न॒ इत्यौदु॑म्बरी॒मा द॑धात्ये॒षा वै सू॒र्मी
कर्ण॑कावत्ये॒तया॑ ह स्म॒ वै दे॒वा अ॒सु॑राणा॒ँ शतत॒र्हा॒ँस्तृ॒ँहन्ति॒
यदे॒तया॑ स॒मिध॑मा॒दधा॑ति॒ वज्र॑मे॒वैतच्छ॑त॒घ्नीं यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्याय॒ प्र
ह॑रति॒ स्तृत्या॒
अच्छ॑म्बट्कारं
वि॒धेम॑ ते प॒रमे जन्म॑न्नग्न इ॒ति वैक॑ङ्क॒तीमा द॑धाति॒
भा ए॒वाव॑ रुन्द्धे
ता॒ँ स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यस्य चि॒त्रामिति॑ शमी॒मयी॒ँ शान्त्या॑
अ॒ग्निर्वा॑ ह॒ वा अ॑ग्नि॒चितं॑ दु॒हे॓ऽग्नि॒चिद्वा॒ग्निं दु॑हे॒
ता॒ँ स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यस्य चि॒त्रामित्या॑है॒ष वा अ॒ग्नेर्दोह॒ स्तम॑स्य॒ कण्व॑
ए॒व श्रा॑य॒सो॓ऽवे॒त्तेन॑ ह स्मैन॒ँ स दु॑हे॒
यदे॒तया॑ स॒मिध॑मा॒दधा॑त्य॒ग्नि॒चिदे॒व तद॒ग्निं दु॑हे
स॒प्त ते॑ अग्ने स॒मिध॑ः स॒प्त जि॒ह्वा इत्या॑ह
स॒प्तैवास्य॒ साप्ता॑नि प्रीणाति
पू॒र्णया॑ जुहोति

पूर्ण इंव हि प्रजापतिः
प्रजापतेराप्त्यै न्यूनया जुहोति
न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा असृजत
प्रजानाँ सृष्ट्यै
अग्निर्देवेभ्यो निलायत
स दिशोऽनु प्राविशज्जुह्वन्मनसा दिशौ ध्यायेद्दिग्भ्य एवैनमव रुन्द्धे
दध्ना पुरस्ताज्जुहोत्याज्येनोपरिष्टात्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीची दधाति
द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति
द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः
साक्षादेव वैश्वानरमव रुन्द्धे
यत्प्रयाजानूयाजान्कुर्याद्विकस्तिः सा यज्ञस्य
दर्विहोमं करोति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै
राष्ट्रं वै वैश्वानरो विण्मरुतौ
वैश्वानरँ हुत्वा मारुताञ्जुहोति
राष्ट्र एव विशमनु बध्नात्युच्चैर्वैश्वानरस्या श्रावयत्युपाँशु
मारुताञ्जुहोति
तस्माद्राष्ट्रं विशमति वदति
मारुता भवन्ति
मरुतो वै देवानां विशौ
देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव रुन्द्धे
सप्त भवन्ति
सप्तगणा वै मरुतौ
गणश एव विशमव रुन्द्धे
गणेन गणमनुद्रुत्य जुहोति

विश॑मे॒वास्मा॒ अनु॑वर्त्मानं करोति ॥७॥

वसो॒र्धारां॑ जुहोति॒
वसो॑र्मे॒ धारा॑स॒दिति॒ वा ए॒षा हू॑यते
घृ॒तस्य॒ वा ए॒नमे॒षा धारा॒मुष्मिँ॑ल्लो॒के पिन्व॑मा॒नोप॑ तिष्ठत॒
आज्ये॑न जुहोति॒
तेजो॒ वा आज्यं॒ तेजो॒ वसो॒र्धारा॒
तेज॑सै॒वास्मै॒ तेजोऽव॑ रु॒न्द्धेऽथो॒ कामा॒ वै वसो॒र्धारा॒
कामा॑ने॒वाव॑ रुन्द्धे॒
यं का॒मये॑त
प्रा॒णान॑स्या॒न्नाद्यं॒ वि च्छि॑न्द्या॒मिति॑ वि॒ग्राहं॒ तस्य॑
जुहुयात्प्रा॒णाने॒वास्या॒न्नाद्यं॒ वि च्छि॑नत्ति॒
यं का॒मये॑त
प्रा॒णान॑स्या॒न्नाद्य॒ँ॑ सं त॑नु॒या॒मिति॒ संत॑तां॒ तस्य॑
जुहुयात्प्रा॒णाने॒वास्या॒न्नाद्य॒ँ॑ सं त॑नोति॒
द्वाद॑श द्वाद॒शानि॑ जुहोति॒ द्वाद॑श॒ मासा॑ः संवत्स॒रः
सं॑वत्स॒रेणै॒वास्मा॒ अन्न॒मव॑ रु॒न्द्धेऽन्नं॑ च॒ मेऽक्षु॑च्च॒ म॒ इत्या॑है॒तद्वा अन्न॑स्य
रू॒पँ॑
रू॒पेणै॒वान्न॒मव॑ रुन्द्धे॒ऽग्निश्च॑ म॒ आप॑श्च म॒ इत्या॑है॒षा वा अन्न॑स्य॒ योनि॒ः
सयो॑न्ये॒वान्न॒मव॑ रुन्द्धेऽर्धे॒न्द्राणि॑ जुहोति
दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रुन्द्धे॒
यत्सर्वे॑षाम॒र्धमिन्द्रः॒ प्रति॒ तस्मा॒दिन्द्रो॑ दे॒वता॑नाम्भूयिष्ठ॒भाक्त॑म॒
इंद्र॒मुत्त॑रमाहेन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्नु॒परि॑ष्टाद्दधाति
यज्ञायु॒धानि॑ जुहोति
य॒ज्ञो वै य॑ज्ञायु॒धानि॑
य॒ज्ञमे॒वाव॑ रु॒न्द्धेऽथो॑ ए॒तद्वै य॒ज्ञस्य॑ रू॒पँ॑

रूपेणैव यज्ञमव रुन्द्धेऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च म इत्याह
स्वगाकृत्या
अग्निश्च मे घर्मश्च म इत्याहैतद्वै ब्रह्मवर्चसस्य रूपꣳ
रूपेणैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्द्ध ऋक्च मे साम च म इत्याहैतद्वै
छन्दसाꣳ रूपꣳ
रूपेणैव च्छन्दाꣳस्यव रुन्द्धे
गर्भाश्च मे वत्साश्च म इत्याहैतद्वै पशूनाꣳ रूपꣳ
रूपेणैव पशूनव रुन्द्धे
कल्पाञ्जुहोत्यक्लृप्तस्य क्लृप्त्यै
युग्मदयुजे जुहोति
मिथुनत्वायोत्तरावती भवतोऽभिक्रान्त्या
एका च मे तिस्रश्च म इत्याह
देवच्छन्दसं वा एका च तिस्रश्च मनुष्यच्छन्दसं चतस्रश्चाष्टौ च
देवच्छन्दसं चैव मनुष्यच्छन्दसं चाव रुन्द्ध
आ त्रयस्त्रिꣳशतो जुहोति
त्रयस्त्रिꣳशद्वै देवता
देवता एवाव रुन्द्ध
आष्टाचत्वारिꣳशतो जुहोत्यष्टाचत्वारिꣳशदक्षरा जगती
जागताः पशवो
जगत्यैवास्मै पशूनव रुन्द्धे
वाजश्च प्रसवश्चेति द्वादशं जुहोति
द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सर एव प्रति तिष्ठति ॥८॥

अग्निर्देवेभ्योऽपाक्रामद्भागधेयमिच्छमानस्तं देवा अब्रुवन्नुप न आ
वर्तस्व हव्यं नो वहेति

सोऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यमेव वाजप्रसवीयं जुहवन्निति
तस्मादग्नये वाजप्रसवीयं जुह्वति
यद्वाजप्रसवीयं जुहोत्यग्निमेव तद्भागधेयेन समर्धयत्यथो अभिषेक
एवास्य स
चतुर्दशभिर्जुहोति
सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्ध्या
अन्नस्यान्नस्य जुहोत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्ध्या
औदुम्बरेण स्रुवेण जुहोत्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्गन्नमूर्जैवास्मा ऊर्जमन्नमव
रुन्द्धेऽग्निर्वै देवानामभिषिक्तोऽग्निचिन्मनुष्याणां
तस्मादग्निचिद्वर्षति न धावे दवरुद्धँ ह्यस्यान्नमन्नमिव खलु वै वर्षं
यद्धावेदन्नाद्याद्धावेदुपावर्तेतान्नाद्यमेवाभि उपावर्तते
नक्तोषासेति कृष्णायै श्वेतवत्सायै पयसा जुहोत्यह्नैवास्मै रात्रिं प्र
दापयति रात्रियाहरहोरात्रे एवास्मै प्रत्ते काममन्नाद्यं दुहाते
राष्ट्रभृतो जुहोति
राष्ट्रमेवाव रुन्द्धे
षड्भिर्जुहोति
षड्वा ऋतव
ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति
भुवनस्य पत इति रथमुखे पञ्चाहुतीर्जुहोति
वज्रो वै रथो
वज्रेणैव दिशोऽभि जयत्य ग्निचितँ ह वा अमुष्मिँल्लोके वातोऽभि
पवते
वातनामानि जुहोत्यभ्येवैनममुष्मिँल्लोके वातः पवते
त्रीणि जुहोति
त्रय इमे लोका
एभ्य एव लोकेभ्यो वातमव रुन्द्धे

समुद्रोऽसि नभस्वानित्याहैतद्वै वातस्य रूपꣳ
रूपेणैव वातमव रुन्द्धे
ऽञ्जलिना जुहोति
न ह्येतेषामन्यथाहुतिरवकल्पते ॥६॥

सुवर्गाय वै लोकाय देवरथो युज्यते यत्राकूताय मनुष्यरथ एष खलु वै देवरथो यदग्नि रग्निं युनज्मि शवसा घृतेनेत्याह युनक्त्येवैनꣳ स एनं युक्तः सुवर्गं लोकमभि वहति
यत्सर्वाभिः पञ्चभिर्युञ्ज्याद्युक्तोऽस्याग्निः प्रच्युतः स्यादप्रतिष्ठिता आहुतयः स्युरप्रतिष्ठिताः स्तोमा अप्रतिष्ठितान्युक्थानि तिसृभिः प्रातःसवनेऽभि मृशति त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तं युनक्ति यथानसि युक्त आधीयत एवमेव तत्प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति प्रति स्तोमाः प्रत्युक्थानि
यज्ञायज्ञियस्य स्तोत्रे द्वाभ्यामभि मृशत्येतावान्वै यज्ञो यावानग्निष्टोमो भूमा त्वा अस्यात ऊर्ध्वः क्रियते यावानेव यज्ञस्तमन्ततोऽन्वारोहति द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्या एकयाप्रस्तुतम्भवत्यथाभि मृशत्युपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्यथो संतत्यै
प्र वा एषोऽस्माँल्लोकाच्चयवते योऽग्निं चिनुते न वा एतस्यानिष्टक आहुतिरव कल्पते यां वा एषोऽनिष्टक आहुतिं जुहोति स्रवति वै सा ताꣳ स्रवन्तीं यज्ञोऽनु परा भवति यज्ञं यजमानो यत्पुनश्चितिं चिनुत आहुतीनाम्प्रतिष्ठित्यै प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति न यज्ञः पराभवति न यजमानोऽष्टावुप दधात्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रेणैवैनं छन्दसा चिनुते यदेकादश त्रैष्टुभेन यद्द्वादश जागतेन च्छन्दोभिरेवैनं चिनुते
नपात्को वै नामैषोऽग्निर्यत्पुनश्चितिर्य एवं विद्वान्पुनश्चितिं चिनुत आ तृतीयात्पुरुषादन्नमत्ति

यथा वै पुनराधेयं एवम्पुनश्चितिर्योऽग्न्याधेयेन नर्ध्नोति स
पुनराधेयमा धत्ते योऽग्निं चित्वा नर्ध्नोति स पुनश्चितिं चिनुते
यत्पुनश्चितिं चिनुत ऋद्ध्या
अथो खल्वाहुर्न चैतव्येति रुद्रो वा एष यदग्निर्यथा व्याघ्रꣳ
सुप्तम्बोधयति तादृगेव त॒दथो खल्वाहुश्चेतव्येति यथा
वसीयाꣳसम्भागधेयेन बोधयति तादृगेव त॒न्मनुरग्निमचिनुत तेन
नार्ध्नोत्स एताम्पुनश्चितिमपश्यत्तामचिनुत तया वै स
आर्ध्नोद्यत्पुनश्चितिं चिनुत ऋद्ध्यै ॥१०॥

छन्दश्चितं चिन्वीत पशुकामः पशवो वै छन्दाꣳसि पशुमानेव भवति
श्येनचितं चिन्वीत सुवर्गकामः श्येनो वै वयसाम्पतिष्ठः श्येन एव
भूत्वा सुवर्गं लोकम्पतति
कङ्कचितं चिन्वीत यः कामयेत शीर्षण्वानमुष्मिँल्लोके स्यामिति
शीर्षण्वानेवामुष्मिँल्लोके भवत्यलजचितं चिन्वीत
चतुःसीतम्प्रतिष्ठाकामश्चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति
प्रउगचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान्प्रैव भ्रातृव्यान्नुदत
उभयतः प्रउगं चिन्वीत यः कामयेत प्रजातान्भ्रातृव्यान्नुदेय
प्रतिजनिष्यमाणानिति प्रैव जातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रति
जनिष्यमाणान्रथचक्रचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान्वज्रो वै रथो वज्रमेव
भ्रातृव्येभ्यः प्र हरति
द्रोणचितं चिन्वीतान्नकामो द्रोणे वा अन्नम्भ्रियते सयोन्येवान्नमव
रुन्द्धे
समूह्यं चिन्वीत पशुकामः पशुमानेव भवति परिचाय्यं चिन्वीत
ग्रामकामो ग्राम्येव भवति
श्मशानचितं चिन्वीत यः कामयेत पितृलोक ऋध्नुयामिति
पितृलोक एवर्ध्नोति

विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेतां स एता जमदग्निर्विहव्या
अपश्यत्ता उपाधत्त ताभिर्वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृङ्क्त यद्विहव्या
उपदधातीन्द्रियमेव ताभिर्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते
होतुर्धिष्णिय उप दधाति यजमानायतनं वै होता स्व एवास्मा
आयतन इन्द्रियं वीर्यमव रुन्द्धे
द्वादशोप दधाति द्वादशाक्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै
पशूनव रुन्द्धेऽष्टावष्टावन्येषु धिष्णियेषूप दधात्यष्टाशफाः पशवः
पशूनेवाव रुन्द्धे
षण्मार्जालीये षड्वा ऋतव ऋतवः खलु वै देवाः पितर ऋतूनेव
देवान्पितृन्प्रीणाति ॥११॥

पवस्व वाजसातय इत्यनुष्टुक्प्रतिपद्भवति तिस्रोऽनुष्टुभश्चतस्रो
गायत्रियो
यत्तिस्रोऽनुष्टुभस्तस्मादश्वस्त्रिभिस्तिष्ठँस्तिष्ठति
यच्चतस्रो गायत्रियस्तस्मात्सर्वाँश्चतुरः पदः प्रतिदधत्पलायते
परमा वा एषा छन्दसां यदनुष्टुक्परमश्चतुष्टोमः स्तोमानां
परमस्त्रिरात्रो यज्ञानां
परमोऽश्वः पशूनां
परमेणैवैनम्परमतां गमयत्ये कविँशमहर्भवति यस्मिन्नश्व
आलभ्यते
द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय इमे लोका असावादित्य एकविँश एष
प्रजापतिः
प्राजापत्योऽश्वस्तमेव साक्षादृध्नोति
शक्वरयः पृष्ठम्भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दोऽन्येन्ये वा एते पशव आ
लभ्यन्त उतेव ग्राम्या उतेवारण्या
यच्छक्वरयः पृष्ठम्भवन्त्यश्वस्य सर्वत्वाय

पार्थुरश्मम्ब्रह्मसामम्भंवति
रश्मिना वा अश्वो यत ईश्वरो वा अश्वोऽयतोऽप्रंतिष्ठितः परांम्परावतं
गन्तोर्यत्पार्थुरश्मम्ब्रह्मसामम्भवत्यश्वंस्य यत्यै धृत्यै
संकृंत्यच्छावाकसामम्भंवत्युत्सन्नयज्ञो वा एष यदंश्वमेधः
कस्तद्वेदेत्यांहुर्यदि सर्वो वा क्रियते न वा सर्व इति
संकृंत्यच्छावाकसामम्भवत्यश्वंस्य सर्वत्वाय पर्याप्त्या अनंन्तरायाय
सर्वस्तोमोऽतिरात्र उंत्तममहंर्भवति सर्वस्याप्त्यै सर्वस्य जित्यै
सर्वमेव तेनांप्नोति सर्वं जयति ॥१२॥
इति पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ४

अथ पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रपाठकः ५
यदेकेन स॑ँस्थापयंति यज्ञस्य संतंत्या अविंच्छेदायै न्द्राः पशवो ये
मुंष्कुरा यदैन्द्राः सन्तोऽग्निभ्यं आ लभ्यन्तें देवताभ्यः समदं
दधात्याग्नेयीस्त्रिष्टुभों याज्यानुवाक्याः कुर्याद्यदांग्नेयीस्तेनांग्नेया
यत्त्रिष्टुभस्तेनैन्द्राः समृंद्ध्यै न देवताभ्यः समदं दधाति
वायवें नियुत्वंते तूपरमा लंभते तेजोऽग्नेर्वायुस्तेजंस एष आ लंभ्यते
तस्मांद्यद्रियंङ्वायुर्वातिं तद्रियंङ्ङग्निर्दहति स्वमेव तत्तेजोऽन्वेंति
यन्न नियुत्वंते स्यादुन्मांद्येद्यजंमानो नियुत्वंते भवति
यजंमानस्यानुंन्मादाय
वायुमतीं श्वेतवंती याज्यानुवाक्यें भवतः सतेजस्त्वायं
हिरण्यगर्भः समंवर्ततांग्र इत्यांघारमा घांरयति
प्रजापंतिर्वै हिरण्यगर्भः प्रजापंतेरनुरूपत्वाय
सर्वाणि वा एष रूपाणिं पशूनाम्प्रत्या लंभ्यते
यच्छ्मंश्रुणस्तत्पुरुंषाणा॑ँ रूपं
यत्तूंपरस्तदश्वांनां यदन्यतोंदन्तद्गवां यदव्यां इव शफास्तदवींनां
यदजस्तदजानां वायुर्वै पंशूनाम्प्रियं धाम

यद्वा॑यु॒व्यो॑ भव॑त्ये॒तमे॒वैन॑मु॒भि सं॑जाना॒नाः प॒शव॒ उप॑ तिष्ठन्ते
वायु॒व्य॑ः का॒र्या३ः प्रा॑जाप॒त्या३ इत्या॑हु॒र्यद्वा॑यव्य॑ं
कु॒र्यात्प्र॒जाप॑तेरिया॒द्यत्प्रा॑जाप॒त्यं कु॒र्याद्वा॒योरि॑या॒द्यद्वा॑यु॒व्य॑ः प॒शुर्भव॑ति॒
तेन॑ वा॒योर्नैति॒ यत्प्रा॑जाप॒त्यः पु॑रो॒डाशो॒ भव॑ति॒ तेन॑ प्र॒जाप॑ते॒र्नैति॒
यद्द्वाद॑शकपालु॒स्तेन॑ वैश्वान॒रान्नैत्या॑ग्नावैष्ण॒वमेका॑दशकपालं॒
निर्वपति दीक्षि॒ष्यमा॑णो॒ऽग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑श्चैव य॒ज्ञं
चा र॑भते॒ऽग्निर॑व॒मो दे॒वता॑ना॒ं विष्णु॑ः पर॒मो
यदा॑ग्नावैष्ण॒वमेका॑दशकपालं नि॒र्वप॑ति दे॒वता॑ ए॒वोभ॒यत॑ः परि॒गृह्य
यज॑मा॒नोऽव॑ रुन्द्धे पु॒रो॒डाशे॑न वै दे॒वा अ॒मुष्मि॑ँल्लो॒क
आ॑र्ध्नुवञ्च॒रुणा॒स्मिन्यः का॒मये॑ता॒मुष्मि॑ँल्लो॒क ऋ॑ध्नु॒या॒मिति॒ स पु॑रो॒डाशं॑
कु॒र्वीता॒मुष्मि॑न्ने॒व लो॒क ऋ॑ध्नोति॒
यद॒ष्टाक॑पालु॒स्तेना॑ग्ने॒यो यत्त्रिकप॒ालस्तेन॑ वैष्ण॒वः
सम॑ृद्ध्यै॒ यः का॒मये॑ता॒स्मि॑ँल्लो॒क ऋ॑ध्नु॒या॒मिति॒ स च॒रुं कु॑र्वीताग्ने॒र्घृतं॑
विष्णो॑स्तण्डु॒लास्तस्मा॑च्च॒रुः का॒र्यो॑स्मिन्ने॒व लो॒क ऋ॑ध्नोत्या॒दि॒त्यो
भ॑वती॒यं वा अदि॑तिरस्यामे॒व प्रति॑ तिष्ठ॒त्यथो॑ अ॒स्यामे॒वाधि॑ य॒ज्ञं
त॑नु॒ते यो वै संवत्स॒रमु॒ख्य॒मभृ॒त्वा॒ग्निं चि॑नु॒ते यथा॑ सा॒मि
गर्भो॑ऽव॒पद्य॑ते ता॒दृगे॒व तदार्ति॒माच्छे॑द्वैश्वान॒रं
द्वाद॑शकपालम्पु॒रस्ता॒न्निर्व॑पेत्संवत्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यथा॑
संवत्स॒रमा॒प्त्वा ।६। का॒ल आग॑ते वि॒जाय॑त ए॒वमे॒व
सं॑वत्स॒रमा॒प्त्वा का॒ल आग॑ते॒ऽग्निं चि॑नु॒ते
नार्ति॒माच्छ॑त्ये॒षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूर्यद्वै॑श्वान॒रः
प्रि॒यामे॒वास्य॑ त॒नुव॒मव॑ रुन्द्धे त्रीण्ये॒तानि॑ ह॒वीꣳषि॑ भवन्ति॒ त्रय॑ इ॒मे
लो॒का ए॒षां लो॒काना॒ꣳ रोहा॑य ॥१॥

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाः सृ॒ष्ट्वा प्रे॒णानु॒ प्रावि॑श॒त्ताभ्य॒ः पु॒नः सम्भ॑वितुं॒
नाश॑क्नो॒त्सो॑ऽब्रवीदृध्न॒व॒दित्स यो मे॒ऽतः पुन॑ः संचि॒नव॒दिति॒

तं देवाः समचिन्वन्ततो वै त आर्ध्नुवन्यत्समचिन्वन्तच्चित्यस्य
चित्यत्वं य एवं विद्वानग्निं चिनुत ऋध्नोत्येव कस्मै कमग्निश्चीयत
इत्याहुरग्निवानसानीति वा अग्निश्चीयतेऽग्निवानेव भवति
कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुर्देवा मा वेदन्निति वा अग्निश्चीयते विदुरेनं
देवाः कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुर्गृह्यसानीति वा अग्निश्चीयते गृह्येव
भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः पशुमानसानीति वा अग्निश्चीयते
पशुमानेव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः सप्त मा पुरुषा उप
जीवानिति वा अग्निश्चीयते त्रयः प्राञ्चस्त्रयः प्रत्यञ्च आत्मा सप्तम
एतावन्त एवैनममुष्मिँल्लोक उप जीवन्ति
प्रजापतिरग्निमचिकीषत तम्पृथिव्यब्रवीन्न मय्यग्निं चेष्यसेति मा
धच्यति सा त्वातिदह्यमाना वि धविष्ये स पापीयान्भविष्यसीति
सोऽब्रवीत्तथा वा अहं करिष्यामि यथा त्वा नातिधच्यतीति स
इमामभ्यमृशत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा
सीदेतीमामेवेष्टकां कृत्वोपाधत्तानतिदाहाय यत्प्रत्यग्निं चिन्वीत
तदभि मृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा
सीदेतीमामेवेष्टकां कृत्वोप धत्तेऽनतिदाहाय प्रजापतिरकामयत
प्र जायेयेति स एतमुख्यमपश्यत्तꣳ संवत्सरमबिभस्ततो वै स
प्राजायत तस्मात्संवत्सरम्भार्यः प्रैव जायते
तं वसवोऽब्रुवन्प्र त्वमजनिष्ठा वयम्प्र जायामहा इति
तं वसुभ्यः प्रायच्छत्तं त्रीण्यहान्यबिभरुस्तेन त्रीणि च शतान्यसृजन्त
त्रयस्त्रिꣳशतं च
तस्मात्त्र्यहम्भार्यः प्रैव जायते
तान्रुद्रा अब्रुवन्प्र यूयमजनिढ्वं वयम्प्र जायामहा इति
तꣳ रुद्रेभ्यः प्रायच्छन्तꣳ षडहान्यबिभरुस्तेन त्रीणि च
शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिꣳशतं च
तस्मात्षडहम्भार्यः प्रैव जायते तानादित्या अब्रुवन्प्र यूयमजनिढ्वं

वयं प्र जायामहा इति तमादित्येभ्यः प्रायच्छन्तं द्वादशाहान्यबिभरुस्तेन त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिँशतं च तस्माद्द्वादशाहम्भार्यः प्रैव जायते तेन वै ते सहस्रमसृजन्तोखाँ सहस्रतमीं य एवमुख्यँ साहस्रं वेद प्र सहस्रम्पशूनाप्नोति ॥२॥

यजुषा वा एषा क्रियते यजुषा पच्यते यजुषा वि मुच्यते यदुखा सा वा एषैतर्हि यातयाम्नी सा न पुनः प्रयुज्येत्याहुरग्ने युन्क्ष्वा हि ये तव युन्क्ष्वा हि देवहूतमाँ इत्युखायां जुहोति तेनैवैनाम्पुनः प्र युङ्क्ते तेनायातयाम्नी
यो वा अग्निं योग आगते युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेष्वग्ने युन्क्ष्वा हि ये तव युन्क्ष्वा हि देवहूतमा इत्याहैष वा अग्नेर्योगस्तेनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु
ब्रह्मवादिनो वदन्ति न्यङ्ङग्निश्चेतव्या३ उत्ताना३ इति वयसां वा एष प्रतिमया चीयते यदग्निर्यन्न्यञ्चं चिनुयात्पृष्टित एनमाहुतय ऋच्छेयुर्यदुत्तानं न पतितुँ शक्नुयादसुवर्ग्योऽस्य स्यत्प्राचीनमुत्तानं पुरुषशीर्षमुप दधाति मुखत एवैनमाहुतय ऋच्छन्ति नोत्तानं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति सौर्या जुहोति चक्षुरेवास्मिन्प्रति दधाति द्विर्जुहोति द्वे हि चक्षुषी समान्या जुहोति समानँ हि चक्षुः समृद्ध्यै देवासुराः संयत्ता आसन्ते वामं वसु सं न्यदधत तद्देवा वामभृतावृञ्जत तद्वामभृतो वामभृत्त्वं यद्वामभृतमुपदधाति वाममेव तया वसु यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते हिरण्यमूर्ध्नी भवति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिर्वामं ज्योतिषैवास्य ज्योतिर्वामं वृङ्क्ते द्वियजुर्भवति प्रतिष्ठित्यै ॥३॥

आपो वरुणस्य पत्नय आसन्ता अग्निरभ्यध्यायत्ताः समभवत्तस्य रेतः परापतत्तदियमभवद्यद्द्वितीयम्परापतत्तदसावभवदियं वै विराडसौ

स्वराड्यद्विराजा॑वुपदधा॑तीमे एवोप॑ धत्ते यद्वा असौ रेतः॑ सिञ्चति तदस्याम्प्रति॑ तिष्ठति तत्प्र जा॑यते ता ओष॑धयो वीरुधो॑ भवन्ति ता अग्निर॑त्ति य एवं वेद प्रैव जा॑यतेऽन्नादो भ॑वति यो रे॑तस्वी स्यात्प्र॑थमायां तस्य चित्या॑मुभे उप॑ दध्यादिमे एवास्मै॑ समीची रेतः॑ सिञ्चतो यः सिक्तरे॑ताः स्यात्प्र॑थमायां तस्य चित्या॑मन्यामुप॑ दध्यादुत्तमाया॑मन्याꣳ रेत॑ एवास्य॑ सिक्तमाभ्याम॑भयतः परि॑ गृह्णाति संवत्सरं न कञ्चन प्रत्यव॑रोहेन्न हीमे कं चन प्र॑त्यवरोह॑तस्तदे॑नयोर्व्र॑तं यो वा अप॑शीर्षाणमग्निं चि॑नुतेऽप॑शीर्षामुष्मिँल्लोके भ॑वति यः सशी॑र्षाणं चिनुते सशी॑र्षामुष्मिँल्लोके भ॑वति चित्तिं जुहोमि मन॑सा घृतेन यथा॑ देवा इहागम॑न्वीतिहो॑त्रा ऋतावृधः॑ समुद्रस्य॑ वयुन॑स्य पत्म॑ञ्जुहोमि॑ विश्वक॑र्मणे विश्वाहाम॑र्त्यꣳ हवि रिति॑ स्वयमातृणाम॑पधाय॑ जुहोत्येतद्वा अग्नेः शिरः सशी॑र्षाणमेवाग्निं चि॑नुते सशी॑र्षामुष्मिँल्लोके भ॑वति य एवं वेद॑ सुवर्गाय वा एष लोकाय॑ चीयते यदग्निस्तस्य यदय॑थापूर्वं क्रियतेऽसु॑वर्ग्यमस्य तत्सु॑वर्ग्योऽग्नि श्चिति॑मुपधायाभि मृ॑शे च्चि त्तिमचि॑त्तिं चिनवद्वि विद्वान्पृष्ठेव॑ वीता वृ॑जिना च मर्ता॑न्राये च॑ नः स्वपत्याय॑ देव दितिं च रास्वादि॑तिमुरुष्येति॑ यथापूर्वमेवैनामुप॑ धत्ते प्राञ्च॑मेनं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति ॥४॥

विश्वक॑र्मा दिशाम्पतिः स नः॑ पशून्पा॑तु सो॑ऽस्मान्पा॑तु तस्मै नम॑ः प्रजाप॑ती रुद्रो वरु॑णोऽग्निर्दिशाम्पतिः स नः॑ पशून्पा॑तु सो॑ऽस्मान्पा॑तु तस्मै नम॑ एता वै देवता॑ एतेषा॑म्पशूनामधि॑पतयस्ताभ्यो वा एष आ वृ॑श्च्यते यः प॑शुशीर्षाण्यु॑पदधा॑ति हिरण्येष्टका उप॑ दधात्येताभ्य॑ एव देवता॑भ्यो नम॑स्करोति ब्रह्मवादिनो॑ वदन्त्यग्नौ ग्राम्यान्पशून्प्र द॑धाति शुचारण्यान॑र्पयति किं तत उच्छिꣳ॑षतीति यद्धि॑रण्येष्टका उ॑पदधा॑त्यमृतं वै हिर॑ण्यममृते॑नैव ग्राम्येभ्यः॑ पशुभ्यो

भेषजं करोति नैनान्हिनस्ति प्राणो वै प्रथमा स्वयमातृण्णा व्यानो द्वितीयापानस्तृतीयानु प्राण्यात्प्रथमाँ स्वयमातृण्णामुपधाय प्राणेनैव प्राणँ समर्धयति व्यन्यादिद्वितीयामुपधाय व्यानेनैव व्यानँ समर्धयत्यपान्यात्तृतीयामुपधायापानेनैवापानँ समर्धयत्यथो प्राणैरेवैनँ समिन्द्धे
भूर्भुवः सुवरिति स्वयमातृण्णा उप दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृण्णा
एताभिः खलु वै व्याहृतीभिः प्रजापतिः प्राजायत
यदेताभिर्व्याहृतीभिः स्वयमातृण्णा उपदधातीमानेव लोकानुपधायैषु लोकेष्वधि प्र जायते प्राणाय व्यानायापानाय वाचे त्वा चक्षुषे त्वा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदाग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमजिगाँसन्तेन पतितुं नाशक्नुवन्त एताश्चतस्रः स्वयमातृण्णा अपश्यन्ता दिक्षूपादधत तेन सर्वतश्चक्षुषा सुवर्गं लोकमायन्यच्चतस्रः स्वयमातृण्णा दिक्षूपदधाति सर्वतश्चक्षुषैव तदग्निना यजमानः सुवर्गं लोकमेति ॥५॥

अग्न आ याहि वीतय इत्याहाह्वतैवैनमग्निं दूतं वृणीमह इत्याह हुत्वैवैनं वृणीतेऽग्निनाग्निः समिध्यत इत्याह समिन्द्ध एवैनमग्निर्वृत्राणि जङ्घनदित्याह समिद्ध एवास्मिन्निन्द्रियं दधात्यग्नेः स्तोमम्मनामह इत्याह मनुत एवैनमेतानि वा अह्नाँ रूपाण्यन्वहमेवैनं चिनुतेऽवाह्नाँ रूपाणि रुन्द्धे ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयाम्नीरन्या इष्टका अयातयाम्नी लोकम्पृणेत्यैन्द्राग्नी हि बार्हस्पत्येति ब्रूयादिन्द्राग्नी च हि देवानाम्बृहस्पतिश्चायातयामानोऽनुचरवती भवत्यजामित्वायानुष्टुभानु चरत्यात्मा वै लोकम्पृणा प्राणोऽनुष्टुप्तस्मात्प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यनु चरति

ता अ॒स्य सूद॑दोहस॒ ।२।इत्या॑ह॒
तस्मा॒त्परु॑षिपरुषि॒ रस॒ः सोम॑ँ श्रीणन्ति॒ पृश्न॑य इत्या॒हान्न॒ं वै
पृश्न्यन्न॑मे॒वाव॑ रुन्द्धे॒ऽर्को वा अ॒ग्निर॒र्कोऽन्न॒मन्न॑मे॒वाव॑ रुन्द्धे॒
जन्म॑न्दे॒वाना॒ं विश॑स्त्रि॒ष्वा रो॑च॒ने दि॒व इत्या॑हे॒माने॒वास्मै॑
लो॒काञ्ज्योति॑ष्मतः करोति॒ यो वा इष्ट॑कानाम्प्रति॒ष्ठां वेद॒ प्रत्ये॒व
ति॑ष्ठति॒
तया॑ दे॒वत॑याङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॒देत्या॑है॒षा वा इष्ट॑कानाम्प्रति॒ष्ठा य ए॒वं
वेद॒ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति ॥६॥

सु॒व॒र्गाय॒ वा ए॒ष लो॒काय॑ चीयते॒ यद॒ग्निर्वज्र॑ एकाद॒शिनी॒
यद॒ग्नावे॑काद॒शिनी॑म्मिनु॒याद्वज्रे॑णैन॑ँ सु॒व॒र्गाल्लो॒काद॒न्त॒र्द॑ध्या॒द्यन्न
मि॑नु॒यात्स्वरु॑भिः प॒शून्व्य॑र्धये॒देकयू॒पम्मि॑नोति॒ नैन॒ं वज्रे॑ण
सु॒व॒र्गाल्लो॒काद॑न्त॒र्द॑धा॑ति न स्वरु॑भिः प॒शून्व्य॑र्धयति॒ वि वा ए॒ष
इ॑न्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑णर्ध्यते॒ यो॑ऽग्निं चि॒न्वन्न॑धि॒ क्राम॑त्यैन्द्रि॒यर्चा
क्रम॑ण॒म्प्रतीष्ट॑का॒मुप॑ दध्या॒न्नेन्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑ण॒ व्यृ॑ध्यते
रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्निस्तस्य॑ ति॒स्रः श॑र॒व्या॑ः प्र॒तीची॑ ति॒रश्च्य॒नूची॒
ताभ्यो॒ वा ए॒ष आ वृ॑श्च्यते॒ यो॑ऽग्निं चि॑नु॒ते॑ऽग्निं चि॒त्वा
ति॑सृध॒न्वमया॑चितम्ब्राह्म॒णाय॑ दद्या॒त्ताभ्य॑ ए॒व नम॑स्करो॒त्यतिथो॒
ताभ्य॑ ए॒वात्मान॒ं निष्क्री॑णीते॒ यत्ते॑ रुद्र पु॒रो ।२।धनु॒स्तद्वातो॒ अनु॑ वातु
ते॒ तस्मै॑ ते रुद्र संवत्स॒रेण॒ नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑ रुद्र दक्षि॒णा धनु॒स्तद्वातो॒
अनु॑ वातु ते॒
तस्मै॑ ते रुद्र परिवत्स॒रेण॒ नम॑स्करोमि॒
यत्ते॑ रुद्र प॒श्चाद्धनु॒स्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒
तस्मै॑ ते रुद्रेदावत्स॒रेण॒ नम॑स्करोमि॒
यत्ते॑ रुद्रोत्त॒राद्धनु॒स्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रुद्रेदुवत्स॒रेण॒
नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑ रुद्रो॒परि॒ धनु॒स्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रुद्र

वत्सरेण नमस्करोमि रुद्रो वा एष यदग्निः स यथा व्याघ्रः
क्रुद्धस्तिष्ठत्येवं वा एष एतर्हि
संचितमेतैरुप तिष्ठते नमस्कारैरेवैनँ शमयति येऽग्नयः
पुरीष्याः प्रविष्टाः पृथिवीमनु ।
तेषां त्वमस्युत्तमः प्र णो जीवातवे सुव ॥
आपं त्वाग्ने मनसापं त्वाग्ने तपसापं त्वाग्ने दीक्षयापं त्वाग्न
उपसद्भि रापं त्वाग्ने सुत्ययापं त्वाग्ने दक्षिणाभिरापं
त्वाग्नेऽवभृथेना पं त्वाग्ने वशयापं त्वाग्ने स्वगाकारेणे त्याहैषा वा
अग्नेराप्तिस्तयैवैनमाप्नोति ॥७॥

गायत्रेण पुरस्तादुप तिष्ठते प्राणमेवास्मिन्दधाति
बृहद्रथंतराभ्याम्पक्षावोजं एवास्मिन्दधात्यृतुस्थायज्ञायज्ञियेन
पुच्छमृतुष्वेव प्रति तिष्ठति पृष्ठैरुप तिष्ठते तेजो वै पृष्ठानि तेजं
एवास्मिन्दधाति प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः पराङैत्तं
वारवन्तीयेनावारयत तद्वारवन्तीयस्य वारवन्तीयत्वँ श्यैतेन श्येती
अकुरुत तच्छ्यैतस्य श्यैतत्वं यद्वारवन्तीयेनोपतिष्ठते वारयत एवैनँ
श्यैतेन श्येती कुरुते प्रजापतेर्हृदयेनापिपक्षम्प्रत्युप तिष्ठते
प्रेमाणमेवास्य गच्छति प्राच्या त्वा दिशा सादयामि गायत्रेण
च्छन्दसाग्निना देवतयाग्नेः शीर्ष्णाग्नेः शिर उप दधामि दक्षिणया त्वा
दिशा सादयामि त्रैष्टुभेन च्छन्दसेन्द्रेण देवतयाग्नेः पक्षेणाग्नेः पक्षमुप
दधामि प्रतीच्या त्वा दिशा सादयामि जागतेन च्छन्दसा सवित्रा
देवतयाग्नेः पुच्छेनाग्नेः पुच्छमुप दधाम्यु दीच्या त्वा दिशा
सादयाम्यानुष्टुभेन च्छन्दसा मित्रावरुणाभ्यां देवतयाग्नेः पक्षेणाग्नेः
पक्षमुप दधाम्यू ध्र्वया त्वा दिशा सादयामि पाङ्क्तेन च्छन्दसा
बृहस्पतिना देवतयाग्नेः पृष्ठेनाग्नेः पृष्ठमुप दधामि यो वा
अपात्मानमग्निं चिनुतेऽपात्मामुष्मिँल्लोके भवति यः सात्मानं चिनुते

सात्मा॒मुष्मिँ॑ल्लो॒के भ॑वत्यात्मेष्ट॒का उप॑ दधात्ये॒ष वा अ॒ग्नेरा॒त्मा
सात्मा॑नमे॒वाग्निं चि॑नुते॒ सात्मा॒मुष्मिँ॑ल्लो॒के भ॑वति॒ य ए॒वं वेद॑ ॥८॥

अग्ने॑ उदधे॒ या त॒ इषु॑र्यु॒वा नाम॒ तया॑ नो मृड॒ तस्या॑स्ते॒ नम॒स्तस्या॑स्त॒
उप॒ जीव॑न्तो भूया॒स्माग्ने॑ दुध्र गह्य किँ॑शिल वन्य॒ या त॒ इषु॑र्यु॒वा
नाम॒ तया॑ नो मृड॒ तस्या॑स्ते॒ नम॒स्तस्या॑स्त॒ उप॒ जीव॑न्तो भूयास्म॒ पञ्च॒
वा ए॒ते॑ऽग्नयो॒ यच्चित॑य उद॒धिरे॒व नाम॑ प्रथ॒मो दु॒ध्रो द्वि॒तीयो॒
गह्य॑स्तृ॒तीयः॑ किँ॑शि॒लश्च॑तु॒र्थो वन्यः॑ पञ्च॒मस्तेभ्यो॒ यदाहु॑ती॒र्न
जु॑हु॒याद॑ध्व॒र्युं च॒ यज॑मानं च॒ प्र द॑हेयु॒र्यदे॒ता आहु॑ती॒र्जु॒होति॑
भाग॒धेये॑नै॒वैना॑ञ्छमयति॒ नार्ति॒मार्च्छ॑त्यध्व॒र्युर्न यज॑मा॒नो वाङ्म॑
आ॒सन्न॒सोः प्रा॒णो॑ऽक्ष्योश्चक्षुः॒ कर्ण॑योः॒
श्रोत्र॑म्बाहु॒वोर्बल॑मू॒रुवो॒रोजोऽरि॑ष्टा॒ विश्वा॒न्यङ्गा॑नि त॒नूः त॒नुवा॑ मे स॒ह
नम॑स्ते अस्तु॒ मा मा॑ हिँ॑सी॒रप॒ वा ए॒तस्मा॑त्प्रा॒णाः क्रा॑मन्ति॒ यो॑ऽग्निं
चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑ति॒ वाङ्म॑ आ॒सन्न॒सोः प्रा॒ण इत्या॑ह प्रा॒णाने॒वात्मन्ध॑त्ते॒
यो रु॒द्रो अ॒ग्नौ यो अ॒प्सु य ओष॑धीषु॒ यो रु॒द्रो विश्वा॒ भुव॑नावि॒वेश॒
तस्मै॑ रु॒द्राय॒ नमो॑ अस्त्वा॒हु॑तिभागा॒ वा अ॒न्ये रु॒द्रा ह॒विर्भा॑गा अ॒न्ये
श॑तरु॒द्रीयँ॑ हु॒त्वा गा॑वीधु॒कं च॒रुमे॒तेन॒ यजु॑षा च॒रमा॒या॒मिष्ट॑काया॒ं
नि द॑ध्याद्भाग॒धेये॑नै॒वैनँ॑ शमयति॒ तस्य॒ त्वै श॑तरु॒द्रीयँ॑
हु॒तमित्या॑हु॒र्यस्यै॒तद॒ग्नौ क्रि॒यत॒ इति॒ वस॑वस्त्वा रु॒द्रैः पु॒रस्ता॑त्पान्तु
पि॒तर॑स्त्वा य॒मरा॑जानः पि॒तृभि॑र्दक्षिण॒तः पा॑न्त्वादि॒त्यास्त्वा॒
विश्वै॑र्दे॒वैः प॒श्चात्पा॑न्तु द्युता॒नस्त्वा॑ मारु॒तो म॒रुद्भि॑रुत्तर॒तः पा॑तु
दे॒वास्त्वेन्द्र॑ज्येष्ठा॒ वरु॑णराजानो॒ऽधस्ता॑च्चो॒परि॑ष्टाच्च पान्तु॒ न वा ए॒तेन॑
पू॒तो न मेध्यो॒ न प्रोक्षि॑तो॒ यदे॑न॒मतः॑ प्रा॒चीन॑म्प्रो॒क्षति॒ यत्संचि॑त॒माज्ये॑न
प्रो॒क्षति॒ तेन॑ पू॒तस्तेन॒ मेध्य॒स्तेन॒ प्रोक्षि॑तः ॥९॥

स॒मीची॒ नामा॑सि॒ प्राची॒ दिक्तस्या॑स्ते॒ऽग्निरधि॑पति॑रसि॒तो र॑क्षि॒ता

यश्चाधिपतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नो मृडयतां ते यं द्विष्मो यश्च
नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्यो जस्विनी नामासि दक्षिणा
दिक्तस्यास्त इन्द्रोऽधिपतिः पृदाकुः प्राची नामासि प्रतीची
दिक्तस्यास्ते सोमोऽधिपतिः स्वजोऽवस्थावा नामास्युदीची
दिक्तस्यास्ते वरुणोऽधिपतिस्तिरश्चराजि रधिपत्नी नामासि बृहती
दिक्तस्यास्ते बृहस्पतिरधिपतिः श्वित्रो वशिनी नामासीयं
दिक्तस्यास्ते यमोऽधिपतिः कल्माषग्रीवो रक्षिता यश्चाधिपतिर्यश्च
गोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नो मृडयतां
ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्ये ता वै देवता अग्निं
चित रक्षन्ति ताभ्यो यदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च
ध्यायेयुर्यदेता आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाञ्छमयति
नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानो
हेतयो नाम स्थ तेषां वः पुरो गृहा अग्निर्व इषवः सलिलो निलिम्पा
नाम स्थ तेषां वो दक्षिणा गृहाः
पितरो व इषवः सगरो वज्रिणो नाम स्थ तेषां वः पश्चाद्गृहाः स्वप्नो
व इषवो गह्वरोऽवस्थावानो नाम स्थ
तेषां व उत्तराद्गृहा आपो व इषवः समुद्रोऽधिपतयो नाम स्थ तेषां व
उपरि गृहा वर्षं व इषवोऽवस्वान्क्रव्या नाम स्थ पार्थिवास्तेषां व
इह गृहा अन्नं व इषवोऽनिमिषो वातनामं तेभ्यो वो नमस्ते नो
मृडयत
ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि
हुतादो वा अन्ये देवा अहुतादोऽन्ये तानग्निचिदेवोभयान्प्रीणाति दध्ना
मधुमिश्रेणैता आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनान्प्रीणात्यथो
खल्वाहुरिष्टका वै देवा अहुताद इत्यनुपरिक्रामं
जुहोत्यपरिवर्गमेवैनान्प्रीणाती म स्तनमूर्जस्वन्तं
धयापाम्प्रप्यातमग्ने सरिरस्य मध्ये ।

उत्सं जुषस्व मधुमन्तमूर्व समुद्रियꣳ सदनमा विशस्व ॥
यो वा अग्निम्प्रयुज्य न विमुञ्चति यथाश्वो युक्तोऽविमुच्यमानः
क्षुध्यन्पराभवत्येवमस्याग्निः परा भवति
तम्पराभवन्तं यजमानोऽनु परा भवति सोऽग्निं चित्वा लूक्षो ।६।
भवतीमꣳ स्तनमूर्जस्वन्तं धयापामित्याज्यस्य पूर्णाꣳ स्रुचं जुहोत्येष
वा अग्नेर्विमोको विमुच्यैवास्मा अन्नमपि दधाति तस्मादाहुर्यश्चैवं
वेद यश्च न सुधायꣳ ह वै वाजी सुहितो दधातीत्यग्निर्वाव वाजी
तमेव तत्प्रीणाति स एनम्प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति ॥१०॥

इन्द्राय राज्ञे सूकरो वरुणाय राज्ञे कृष्णो यमाय राज्ञ ऋश्य ऋषभाय
राज्ञे गवयः शार्दूलाय राज्ञे गौरः पुरुषराजाय मर्कटः क्षिप्रश्येनस्य
वर्तिका नीलङ्गोः क्रिमिः
सोमस्य राज्ञः कुलुङ्गः सिन्धोः शिꣳशुमारो हिमवतो हस्ती ॥११॥

मयुः प्राजापत्य ऊलो हलीक्ष्णो वृषदꣳशस्ते धातुः
सरस्वत्यै शारिः श्येता पुरुषवाक्सरस्वते शुकः श्येतः
पुरुषवा गारण्योऽजो नकुलः शका ते पौष्णा वाचे क्रौञ्चः ॥१२॥

अपां नप्त्रे जषो नाक्रो मकरः कुलीकयस्तेऽकूपारस्य वाचे पैङ्गराजो
भगाय कुषीतक आती वाहसो दर्विदा ते वायव्या दिग्भ्यश्चक्रवाकः
॥१३॥

बलायाजगर आखुः सृजया शयण्डकस्ते मैत्रा मृत्यवेऽसितो मन्यवे
स्वजः कुम्भीनसः पुष्करसादो लोहिताहिस्ते त्वाष्ट्राः प्रतिश्रुत्कायै
वाहसः ॥१४॥

पुरुषमृगश्चन्द्रमसे गोधा कालका दार्वाघाटस्ते वनस्पतीनामेण्यह्ने कृष्णो रात्रियै पिकः क्ष्विङ्का नीलशीर्ष्णी तेऽर्यम्णो धातुः कत्कटः ॥१५॥

सौरी बलाका शार्गो मयूरः श्येनस्ते गन्धर्वाणां वसूनां कपिञ्जलो रुद्राणां तित्तिरी रोहित्कुण्डृणाची गोलत्तिका ता अप्सरसामरण्याय सृमरः ॥१६॥

पृषतो वैश्वदेवः पित्वो न्यङ्कुः कशस्तेऽनुमत्या अन्यवापोऽर्धमासानां मासां कश्यपः क्वयिः कुटरुर्दात्यौहस्ते सिनीवाल्यै बृहस्पतये शित्पुटः ॥१७॥

शका भौमी पान्त्रः कशो मान्थीलवस्ते पितृणामृतूनां जहका संवत्सराय लोपा कपोत उलूकः शशस्ते नैर्ऋताः कृकवाकुः सावित्रः ॥१८॥

रुरू रौद्रः कृकलासः शकुनिः पिप्पका ते शरव्यायै हरिणो मारुतो ब्रह्मणे शार्गस्तरक्षुः कृष्णः श्वा चतुरक्षो गर्दभस्त इतरजनानामग्नये धूङ्क्षणा ॥१९॥

अलज आन्तरिक्ष उद्रो मद्गुः प्लवस्तेऽपामदित्यै हँससाचिरिन्द्राण्यै कीर्शा गृध्रः शितिकक्षी वार्ध्राणसस्ते दिव्या द्यावापृथिव्या श्वावित् ॥२०॥

सुपर्णः पार्जन्यो हँसो वृको वृषदँशस्त ऐन्द्रा अपामुद्रोऽर्यम्णो लोपाशः सिँहो नकुलो व्याघ्रस्ते महेन्द्राय कामाय

परस्वान् ॥२१॥

आग्नेयः कृष्णग्रीवः सारस्वती मेषी बभ्रुः सौम्यः पौष्णः श्यामः शितिपृष्ठो बार्हस्पत्यः शिल्पो वैश्वदेव ऐन्द्रोऽरुणो मारुतः कल्माष ऐन्द्राग्नः सँहितोऽधोरामः सावित्रो वारुणः पेत्वः ॥२२॥

अश्वस्तूपरो गोमृगस्ते प्राजापत्या आग्नेयौ कृष्णग्रीवौ त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ शितिपृष्ठौ बार्हस्पत्यौ धात्रे पृषोदरः सौर्यो बलक्षः पेत्वः ॥२३॥

अग्नयेऽनीकवते रोहिताञ्जिरनड्वा नधोरामौ सावित्रौ पौष्णौ रजतनाभी वैश्वदेवौ पिशङ्गौ तूपरौ मारुतः कल्माष आग्नेयः कृष्णोऽजः सारस्वती मेषी वारुणः कृष्ण एकशितिपात्पेत्वः ॥२४॥

इति पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रपाठकः ५

अथ पञ्चमकाण्डे षष्ठः प्रपाठकः ५

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः कश्यपो यास्विन्द्रः ।
अग्निं गर्भं दधिरे विरूपास्ता न आपः शँ स्योना भवन्तु ॥
यासाँ राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यञ्जनानाम् ।
मधुश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता न आपः शँ स्योना भवन्तु ॥
यासाँ देवा दिवि कृण्वन्ति भक्षं या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति ।
याः पृथिवीम्पयसोऽन्दन्ति शुक्रास्ता न आपः शँ स्योना भवन्तु ॥
शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः शिवया तनुवोऽप स्पृशत त्वचम्मे ।
सर्वाँ अग्नीँरप्सुषदो हुवे वो मयि वर्चो बलमोजो नि धत्त ॥
यददः सम्प्रयतीरहावनदता हते । तस्मादा नद्यो नाम स्थ ता वो नामानि सिन्धवः ॥

यत्प्रेषिता वरुणेन ताः शीभꣳ समवल्गत ।
तदाप्नोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनु स्थन ॥
अपकामꣳ स्यन्दमाना अवीवरत वो हिकम् । इन्द्रो वः
शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्वार्णाम वो हितम् ॥
एको देवो अप्यतिष्ठत्स्यन्दमाना यथावशम् । उदानिषुर्महीरिति
तस्मादुदकमुच्यते ॥
आपो भद्रा घृतमिदाप आसुरग्नीषोमौ बिभ्रत्याप इत्ताः । तीव्रो रसो
मधुपृचामरंगम आ मा प्राणेन सह वर्चसा गन् ॥
आदित्पश्याम्युत वा शृणोम्या मा घोषो गच्छति वाङ्न आसाम् ।
मन्ये भेजानो अमृतस्य तर्हि हिरण्यवर्णा अतृपं यदा वः॥
आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ॥
यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ॥
तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः
॥
दिवि श्रयस्वान्तरिक्षे यतस्व पृथिव्या सम्भव ब्रह्मवर्चसमसि
ब्रह्मवर्चसाय त्वा ॥१॥

अपां ग्रहान्गृह्णात्येतद्वाव राजसूयं यदेते ग्रहाः सवोऽग्निर्वरुणसवो
राजसूयमग्निसवश्चित्यस्ताभ्यामेव सूयतेऽथो उभावेव लोकावभि
जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित आपो भवन्त्यापो वा
अग्नेर्भ्रातृव्या यदपोऽग्नेरधस्तादुपदधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यमृतं वा
आपस्तस्मादद्भिरवतान्तमभि षिञ्चन्ति
नार्तिमार्च्छति सर्वमायुरेति यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं
वेदान्नं वा आपः पशव आपोऽन्नम्पशवोऽन्नादः पशुमान्भवति
यस्यैता उपदीयन्ते य उ चैना एवं वेद

द्वादश भवन्ति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मा अन्नमव रुन्द्धे पात्राणि भवन्ति
पात्रे वा अन्नमद्यते सयोन्येवान्नमव रुन्द्ध आ
द्वादशात्पुरुषादन्नमत्त्यथो पात्रान्न च्छिद्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेद कुम्भाश्च कुम्भीश्च मिथुनानि भवन्ति
मिथुनस्य प्रजात्यै प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते यस्यैता उपधीयन्ते य उ ।३। चैना एवं वेद शुग्वा अग्निः
सोऽध्वर्युं यजमानम्प्रजाः शुचार्पयति
यदुप उपदधाति शुचमेवास्य शमयति
नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानः शाम्यन्ति प्रजा यत्रैता उपधीयन्तेऽपां वा एतानि हृदयानि यदेता आपो
यदेता अप उपदधाति दिव्याभिरेवैनाः सँ सृजति वर्षुकः पर्जन्यो ।४। भवति यो वा एतासामायतनं क्लृप्तं वेदायतनवान्भवति
कल्पतेऽस्मा अनुसीतमुप दधात्येतद्वा आसामायतनमेषा क्लृप्तिर्य एवं वेदायतनवान्भवति कल्पतेऽस्मै द्वंद्वमन्या उप दधाति चतस्रो मध्ये धृत्या
अन्नं वा इष्टका एतत्खलु वै साक्षादन्नं यदेष चरुर्यदेतं चरुमुपदधाति साक्षादे ।५।वास्मा अन्नमव रुन्द्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मा अन्नं दधाति तस्मान्मध्यतोऽन्नमद्यते बार्हस्पत्यो भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पति
र्ब्रह्मणैवास्मा अन्नमव रुन्द्धे ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वेत्याह तेजस्वी ब्रह्मवर्चसी भवति यस्यैष उपधीयते य उ चैनमेवं वेद ॥२॥

भूतेष्टका उप दधात्यत्रात्र वै मृत्युर्जायते यत्रयत्रैव मृत्युर्जायते तत एवैनमव यजते तस्मादग्निचित्सर्वमायुरेति सर्वे ह्यस्य

मृत्यवोऽवेष्टास्तस्मादग्निचिन्नाभिचरितवै प्रत्यगेनमभिचारः स्तृणुते सूयते वा एष योऽग्निं चिनुते देवसुवामेतानि हवीꣳषि भवत्येतावन्तो वै देवानाꣳ सवास्त एवास्मै सवान्प्र यच्छन्ति त एनꣳ सुवन्ते
सवोऽग्निर्वरुणसवो राजसूयम्ब्रह्मसवश्चित्यो देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह सवितृप्रसूत एवैनम्ब्रह्मणा देवताभिरभि षिञ्चत्य न्नस्यान्नस्याभि षिञ्चत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्ध्यै पुरस्तात्प्रत्यञ्चमभि षिञ्चति पुरस्ताद्धि प्रतीचीनमन्नमद्यते शीर्षतोऽभि षिञ्चति शीर्षतो ह्यन्नमद्यत आ मुखादन्ववस्रावयति मुखत एवास्मा अन्नाद्यं दधात्य ग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभि षिञ्चामीत्याहैष वा अग्नेः सवस्तेनैवैनमभि षिञ्चति बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभि षिञ्चामीत्याह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभि षिञ्चतीन्द्रस्य त्वा साम्राज्येनाभि षिञ्चामीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नुपरिष्टाद्दधात्येतद्वै राजसूयस्य रूपं य एवं विद्वानग्निं चिनुत उभावेव लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित इन्द्रस्य सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियं वीर्यम्परापतत्तद्देवाः सौत्रामण्या समभरन्सूयते वा एष योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा सौत्रामण्या यजेतेन्द्रियमेव वीर्यꣳ सम्भृत्यात्मन्धत्ते ॥३॥

सजूरब्दोऽयावभिः सजूरुषा अरुणीभिः सजूः सूर्य एतशेन सजोषावश्विना दꣳसोभिः सजूरग्निर्वैश्वानर इडाभिर्घृतेन स्वाहा संवत्सरो वा अब्दो मासा अयावा उषा अरुणीः सूर्य एतश इमे अश्विना संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः पशव इडा पशवो घृतꣳ संवत्सरम्पशवोऽनु प्र जायन्ते
संवत्सरेणैवास्मै पशून्प्र जनयति दर्भस्तम्बे जुहोति
यद्वा अस्या अमृतं यद्वीर्यं तद्दर्भास्तस्मिञ्जुहोति

प्रैव जायतेऽन्नादो भवति यस्यैवं जुह्वत्येता वै देवता अग्नेः
पुरस्ताद्भागास्ता एव प्रीणात्यथो चक्षुरेवाग्नेः पुरस्तात्प्रति
दधात्य नन्धो भवति य एवं वेदा पो वा इदमग्रे सलिलमासीत्स
प्रजापतिः पुष्करपर्णे वातो भूतोऽलेलायत्सः प्रतिष्ठां नाविन्दत स
एतदपां कुलायमपश्यत्तस्मिन्नग्निमचिनुत तदियमभवत्ततो वै स
प्रत्यतिष्ठ द्याम्पुरस्तादुपादधात्तच्छिरोऽभवत्सा प्राची दिग्यां दक्षिणत
उपादधात्स दक्षिणः पक्षोऽभवत्सा दक्षिणा
दिग्याम्पश्चादुपादधात्तत्पुच्छमभवत्सा प्रतीची दिग्यामुत्तरत
उपादधात्स उत्तरः पक्षोऽभवत्सोदीची
दिग्यामुपरिष्टादुपादधात्तत्पृष्ठमभवत्सोर्ध्वा दि गियम्वा अग्निः
पञ्चेष्टकस्तस्माद्यदस्यां खनन्त्यभीष्टकां तृन्दन्त्यभि शर्करा ँ सर्वा वा
इयं वयोभ्यो नक्तं दृशे दीप्यते तस्मादिमां वया ँसि नक्तं नाध्यासते
य एवं विद्वानग्निं चिनुते प्रत्येव तिष्ठत्यभि दिशो जयत्या ग्नेयो वै
ब्राह्मणस्तस्माद्ब्राह्मणाय सर्वासु दिक्ष्वर्धुक ँ स्वामेव
तद्दिशमन्वेत्य पां वा अग्निः कुलायं तस्मादापोऽग्नि ँ हारुकाः
स्वामेव तद्योनिम्प्र विशन्ति ॥४॥

संवत्सरमुख्यम्भृत्वा द्वितीये संवत्सर आग्नेयमष्टाकपालं
निर्वपेदैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालम्बार्हस्पत्यं चरुं
वैष्णवं त्रिकपालं तृतीये संवत्सरेऽभिजिता यजेत यदष्टाकपालो
भवत्यष्टाक्षरा गायत्र्याग्नेयं गायत्रम्प्रातःसवनं प्रातःसवनमेव तेन
दाधार गायत्रीं छन्दो
यदेकादशकपालो भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुगैन्द्रं त्रैष्टुभम्माध्यंदिन ँ
सवनं माध्यंदिनमेव सवनं तेन दाधार त्रिष्टुभं छन्दो
यद्द्वादशकपालो भवति द्वादशाक्षरा जगती वैश्वदेवं जागतं
तृतीयसवनं तृतीयसवनमेव तेन दाधार जगतीं छन्दो

यद्बार्हस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मैव तेन दाधार यद्वैष्णवस्त्रिकपालो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेव तेन दाधार यत्तृतीये संवत्सरेऽभिजिता यजतेऽभिजित्यै यत्संवत्सरमुख्यम्बिभर्तीममेव तेन लोकꣳ स्पृणोति यद्द्वितीये संवत्सरेऽग्निं चिनुतेऽन्तरिक्षमेव तेन स्पृणोति यत्तृतीये संवत्सरे यजतेऽमुमेव तेन लोकꣳ स्पृणोत्ये तं वै परं आट्णारः कक्षीवाꣳ औशिजो वीतहव्यः श्रायसस्त्रसदस्युः पौरुकुत्स्यः प्रजाकामा अचिन्वत ततो वै ते सहस्रꣳ सहस्रम्पुत्रानविन्दन्त प्रथते प्रजया पशुभिस्ताम्मात्रामाप्नोति यां तेऽगच्छन्य एवं विद्वानेतमग्निं चिनुते ॥५॥

प्रजापतिरग्निमचिनुत स क्षुरपविर्भूत्वातिष्ठत्तं देवा बिभ्यतो नोपायन्ते छन्दोभिरात्मानं छादयित्वोपायन्तच्छन्दसां छन्दस्त्वं ब्रह्म वै छन्दाꣳसि ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं कार्ष्णी उपानहावुप मुञ्चते हन्दोभिरेवात्मानं छादयित्वाग्निमुप चरत्यात्मनोऽहिꣳसायै देवनिधिर्वा एष नि धीयते यदग्निरन्ये वा वै निधिमगुप्तं विन्दन्ति न वा प्रति प्र जानात्युखामा क्रामत्यात्मानमेवाधिपां कुरुते गुप्त्या अथो खल्वाहुर्नाक्रम्येति नैर्ऋत्युखा यदाक्रामेन्निर्ऋत्या आत्मानमपि दध्यात्तस्मान्नाक्रम्या पुरुषशीर्षमुप दधाति गुप्त्या अथो यथा ब्रूयादेतन्मे गोपायेति तादृगेव तत्प्रजापतिर्वा अथर्वाग्निरेव दध्यङ्ङाथर्वणस्तस्येष्टका अस्थान्येतꣳ ह वाव तदृषिरभ्यनूवाचेन्द्रो दधीचो अस्थभिरिति यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मामुष्मिँल्लोके भवति य एवं वेद शरीरं वा एतदग्नेर्यच्चित्य आत्मा वैश्वानरो यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सꣳस्कृत्याभ्यारोहति शरीरं वा एतद्यजमानः सꣳस्कुरुते यदग्निं चिनुते यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सꣳस्कृत्यात्मनाभ्यारोहति

तस्मात्तस्य नाव द्यन्ति जीवन्नेव देवानप्यैति वैश्वानर्यर्चा पुरीषमुप दधातीयं वा अग्निर्वैश्वानरस्तस्यैषा चितिर्यत्पुरीषमग्निमेव वैश्वानरं चिनुत एषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्य तनुवमव रुन्द्धे ॥६॥

अग्नेर्वै दीक्षया देवा विराजमाप्नुवन्तिस्रो रात्रीर्दीक्षितः स्यात्त्रिपदा विराड्विराजमाप्नोति षड्रात्रीर्दीक्षितः स्यात्षड्वा ऋतवः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति दश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्दशाक्षरा विराड्विराजमाप्नोति द्वादश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति त्रयोदश रात्रीर्दीक्षितः स्यात्त्रयोदश मासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमानोति पञ्चदश रात्रीर्दीक्षितः स्यात्पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति सप्तदश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादश मासाः पञ्चर्तवः स संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति चतुर्विँशतिँ रात्रीर्दीक्षितः स्याच्चतुर्विँशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति त्रिँशतँ रात्रीर्दीक्षितः स्यात्त्रिँशदक्षरा विराड्विराजमाप्नोति मासं दीक्षितः स्याद्यो मासः स संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति चतुरो मासो दीक्षितः स्याच्चतुरोवा एतम्मासो वसवोऽबिभरुस्ते पृथिवीमाजयन्गायत्रीं छन्दोऽष्टौ रुद्रास्तेऽन्तरिक्षमाजयन्गायत्रीं छन्दोऽष्टौ रुद्रास्तेऽन्तरिक्षमाजयन्त्रिष्टुभं छन्दो द्वादशादित्यास्ते दिवमाजयञ्जगतीं छन्दस्ततो वै ते व्यावृतमगच्छच्छ्रैष्ठ्यं देवानां तस्माद्द्वादश मासो भृत्वाग्निं चिन्वीत द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निश्चित्यस्तस्याहोरात्राणीष्टका आप्तेष्टकमेनं चिनुतेऽथो व्यावृतमेव गच्छति श्रैष्ठ्यँ समानानाम् ॥७॥

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तं
यन्नान्वारोहेत्सुवर्गाल्लोकाद्यजमानो हीयेत पृथिवीमाक्रमिषम्प्राणो
मा मा हासीदन्तरिक्षमाक्रमिषम्प्रजा मा मा हासीद्दिवमाक्रमिषꣳ
सुवरगन्मेत्याहैष वा अग्नेरन्वारोहस्तेनैवैनमन्वारोहति सुवर्गस्य
लोकस्य समष्ट्यै यत्पक्षसम्मिताम्मिनुयात्कनीयाꣳसं
यज्ञक्रतुमुपेयात्पापीयस्यस्यात्मनः प्रजा स्याद्वेदिसम्मिताम्मिनोति
ज्यायाꣳसमेव यज्ञक्रतुमुपैति नास्यात्मनः पापीयसी प्रजा भवति
साहस्रं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः सहस्रसम्मितो वा अयं लोक
इममेव लोकमभि जयति द्विषाहस्रं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानो
द्विषाहस्रं वा अन्तरिक्षमन्तरिक्षमेवाभि जयति
त्रिषाहस्रं चिन्वीत तृतीयं चिन्वानः त्रिषाहस्रो वा असौ
लोकोऽमुमेव लोकमभि जयति जानुदघ्नं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानो
गायत्रियैवेमं लोकमभ्यारोहति नाभिदघ्नं चिन्वीत द्वितीयं
चिन्वानस्त्रिष्टुभैवान्तरिक्षमभ्यारोहति ग्रीवदघ्नं चिन्वीत तृतीयं
चिन्वानो
जगत्यैवामुं लोकमभ्यारोहति नाग्निं चित्वा रामामुपेयादयोनौ रेतो
धास्यामीति न द्वितीयं चित्वान्यस्य स्त्रियमुपेयान्न तृतीयं चित्वा कां
चनोपेयाद्रेतो वा एतन्नि धत्ते यदग्निं चिनुते यदुपेयाद्रेतसा
व्यृध्येताथो खल्वाहुरप्रजस्यं तद्यन्नोपेयादिति
यद्रेतःसिचावुपदधाति ते एव यजमानस्य रेतो
बिभृतस्तस्मादुपेयाद्रेतसोऽस्कन्दाय त्रीणि वाव रेताꣳसि पिता पुत्रः
पौत्रो यद्द्वे रेतःसिचावुपदध्याद्रेतोऽस्य वि च्छिन्द्यात्तिस्र उप दधाति
रेतसः संतत्या
इयं वाव प्रथमा रेतःसिग्वाग्वा इयं तस्मात्पश्यन्तीमाम्पश्यन्ति
वाचं वदन्तीमन्तरिक्षं द्वितीया प्राणो वा अन्तरिक्षं
तस्मान्नान्तरिक्षम्पश्यन्ति न प्राणमसौ तृतीया चक्षुर्वा असौ

तस्मात्पश्यन्त्यमूम्पश्यन्ति चक्षु र्यजुषेमां चामूंचोप दधाति मनसा मध्यमामेषां लोकानां क्लृप्त्या अथो प्राणाना मिष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभि स्तस्य त इष्टस्य वीतस्य द्रविणेह भक्षीये त्याह स्तुतशस्त्रे एवैतेन दुहे पिता मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा अच्छिद्रा उशिजः पदानु तक्षुः सोमो विश्वविन्नेता नेषद्बृहस्पतिरुक्थामदानि शꣳसिषदित्याहैतद्वा अग्नेरुक्थं तेनैवैनमनु शꣳसति ॥८॥

सूयते वा एषोऽग्नीनां य उखायाम्भ्रियते यदधः सादयेद्गर्भाः प्रपादुकाः स्युरथो यथा सवात्प्रत्यवरोहति तादृगेव तदासन्दी सादयति गर्भाणां धृत्या अप्रपादायाथो सवमेवैनं करोति गर्भो वा एष यदुख्यो योनिः शिक्यं यच्छिक्यादुखां निरूहेद्योनेर्गर्भं निर्हण्यात्षडुद्यामꣳ शिक्यम्भवति षोढाविहितो वै पुरुष आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गान्यात्मन्नेवैनम्बिभर्ति प्रजापतिर्वा एष यदग्निस्तस्योखा चोलूखलं च स्तनौ तावस्य प्रजा उप जीवन्ति यदुखां चोलूखलं चोपदधाति ताभ्यामेव यजमानोऽमुष्मिँल्लोकेऽग्निं दुहे संवत्सरो वा एष यदग्निस्तस्य त्रेधाविहिता इष्टकाः प्राजापत्या वैष्णवीर्वैश्वकर्मणीरहोरात्राण्येवास्य प्राजापत्या यदुख्यम्बिभर्ति प्राजापत्या एव तदुप धत्ते यत्समिध आदधाति वैष्णवा वै वनस्पतयो वैष्णवीरेव तदुप धत्ते यदिष्टकाभिरग्निं चिनोतीयं वै विश्वकर्मा वैश्वकर्मणीरेव तदुप धत्ते तस्मादाहुस्त्रिवृदग्निरिति तं वा एतं यजमान एव चिन्वीत यदस्यान्यश्चिनुयाद्यत्तं दक्षिणाभिर्न राधयेदग्निमस्य वृञ्जीत योऽस्याग्निं चिनुयात्तं दक्षिणाभी राधयेदग्निमेव तत्स्पृणोति ॥९॥

प्रजापतिरग्निमचिनुतर्तुभिः संवत्सरं वसन्तेनैवास्य पूर्वार्धमचिनुत ग्रीष्मेण दक्षिणम्पक्षं वर्षाभिः पुच्छꣳ शरदोत्तरम्पक्षꣳ हेमन्तेन मध्यं ब्रह्मणा वा अस्य तत्पूर्वार्धमचिनुत क्षत्रेण दक्षिणम्पक्षं पशुभिः पुच्छं विशोत्तरम्पक्षमाशया मध्यं य एवं विद्वानग्निं चिनुत ऋतुभिरेवैनं चिनुतेऽथो एतदेव सर्वमव रुन्द्धे शृण्वन्त्यैनमग्निं चिक्यानमत्त्यन्नꣳ रोचत इयं वाव प्रथमा चितिरोषधयो वनस्पतयः पुरीषमन्तरिक्षं द्वितीया वयाꣳसि पुरीषमसौ तृतीया नक्षत्राणि पुरीषं यज्ञश्चतुर्थी दक्षिणा पुरीषं यजमानः पञ्चमी प्रजा पुरीषं यत्त्रिचितीकं चिन्वीत यज्ञं दक्षिणामात्मानम्प्रजामन्तरीयात्तस्मात्पञ्चचितीकश्चेतव्य एतदेव सर्वꣳ स्पृणोति यत्तिस्रश्चितयः त्रिवृद्ध्यग्निर्यद्द्वे द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै

पञ्च चितयो भवन्ति पाङ्क्तः पुरुष आत्मानमेव स्पृणोति

पञ्च चितयो भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरो वै पुरुषो यावानेव पुरुषस्तꣳ स्पृणोत्यथो दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति

संवत्सरो वै षष्ठी चितिर्ऋतवः पुरीषꣳ षट्चितयो भवन्ति षट्पुरीषाणि द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव प्रति तिष्ठति ॥१०॥

रोहितो धूम्ररोहितः कर्कन्धुरोहितस्ते प्राजापत्या बभ्रुररुणबभ्रुः शुकबभ्रुस्ते रौद्राः श्येतः श्येताक्षः श्येतग्रीवस्ते पितृदेवत्याः स्तिस्रः कृष्णा वशा वारुण्य स्तिस्रः श्वेता वशाः सौर्यो मैत्राबार्हस्पत्या धूम्रललामास्तूपराः ॥११॥

पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूर्लोहितोर्णी बलक्षी ताः सारस्वत्यः पृषती स्थूलपृषती क्षुद्रपृषती ता वैश्वदेव्य स्तिस्रः

श्यामा वशाः पौष्णियं स्तिस्रो रोहिंणीर्वशा मैत्रियं ऐन्द्राबार्हस्पत्या
अरुणर्ललामास्तूपराः ॥१२॥

शितिबाहुरन्यतःशितिबाहुः समन्तशिंतिबाहुस्त ऐन्द्रवायवाः
शिंतिरन्ध्रोऽन्यतःशितिरन्ध्रः समन्तशिंतिरन्ध्रस्ते मैत्रावरुणाः
शुद्धवालः सर्वशुद्धवालो मणिवालस्त आश्विना स्तिस्रः शिल्पा
वशा वैश्वदेव्यं स्तिस्रः श्येनीः परमेष्ठिने सोमापौष्णाः
श्यामर्ललामास्तूपराः ॥१३॥

उन्नत ऋषभो वामनस्त ऐन्द्रावरुणाः शितिंककुच्छितिपृष्ठः
शितिंभसत्त ऐन्द्राबार्हस्पत्याः शिंतिपाच्छित्योष्ठः शितिभ्रुस्त
ऐन्द्रावैष्णवा स्तिस्रः सिध्मा वशा वैश्वकर्मण्यं स्तिस्रो धात्रे
पृषोदरा ऐन्द्रापौष्णाः श्येतललामास्तूपराः ॥१४॥

कर्णास्त्रयो यामाः सौम्यास्त्रयः श्वितिङ्गा अग्नये यविष्ठाय त्रयो
नकुला
स्तिस्रो रोहिंणीस्त्र्यव्यस्ता वसूनां तिस्रोऽरुणा दित्यौह्यस्ता रुद्राणाꣳ
सोमैन्द्रा बभ्रुर्ललामास्तूपराः ॥१५॥

शुण्ठास्त्रयो वैष्णवा अधीलोधकर्णास्त्रयो विष्णव उरुक्रमाय
लप्सुदिनस्त्रयो विष्णव उरुगायाय पञ्चावीस्तिस्र आदित्यानां
त्रिवत्सास्तिस्रोऽङ्गिरसा मैन्द्रावैष्णवा गौरर्ललामास्तूपराः ॥१६॥

इन्द्राय राज्ञे त्रयः शितिपृष्ठा इन्द्रायाधिराजाय त्रयः शितिंककुद
इन्द्राय स्वराज्ञे त्रयः शितिंभसद स्तिस्रस्तुर्यौह्यः साध्यानां तिस्रः
पष्ठौह्यो विश्वेषां देवाना माग्नेन्द्राः कृष्णर्ललामास्तूपराः ॥१७॥

अदित्यै त्रयो रोहितैता इन्द्राण्यै त्रयः कृष्णैताः कुह्वै
त्रयोऽरुणैता तिस्रो धेनवो राकायै त्रयोऽनड्वाहः सिनीवाल्या
आग्नावैष्णवा रोहितललामास्तूपराः ॥१८॥

सौम्यास्त्रयः पिशंगाः सोमाय राज्ञे त्रयः सारङ्गाः
पार्जन्या नभोरूपास्तिस्रोऽजा मल्हा इन्द्राण्यै तिस्रो मेष्य आदित्या
द्यावापृथिव्या मालङ्गास्तूपराः ॥१९॥

वारुणास्त्रयः कृष्णललामा वरुणाय राज्ञे त्रयो रोहितललामा
वरुणाय रिशादसे त्रयोऽरुणललामाः
शिल्पास्त्रयो वैश्वदेवा स्त्रयः पृश्नयः सर्वदेवत्या
ऐन्द्रासूराः श्येतललामास्तूपराः ॥२०॥

सोमाय स्वराज्ञेऽनोवाहावनड्वाहा
विन्द्राग्निभ्यामोजोदाभ्यामुष्टारा विन्द्राग्निभ्याम्बलदाभ्याँ
सीरवाहाववी द्वे धेनू भौमी दिग्भ्यो वडबे द्वे धेनू भौमी वैराजी
पुरुषी द्वे धेनू भौमी
वायव आरोहणवाहावनड्वाहौ वारुणी कृष्णे वशे अराडयौ
दिव्यावृषभौ परिमरौ ॥२१॥

एकादश प्रातर्गव्याः पशव आ लभ्यन्ते छगलः कल्माषः
किकिदीविर्विदीगयस्ते त्वाष्ट्राः सौरीर्नव श्वेता वशा अनूबन्ध्या
भवन्त्या ग्नेय ऐन्द्राग्न आश्विनस्ते विशालयूप आ लभ्यन्ते ॥२२॥

पिशङ्गास्त्रयो वासन्ताः सारङ्गास्त्रयो ग्रैष्माः

पृषन्तस्त्रयो वार्षिकाः पृश्नयस्त्रयः शारदाः पृश्निसक्थास्त्रयो
हैमन्तिका अवलिप्तास्त्रयः शैशिराः संवत्सराय निर्वक्षसः ॥२३॥
इति पञ्चमकाण्डे षष्ठः प्रपाठकः ६

अथ पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रपाठकः ७
यो वा अयथादेवतमग्निं चिनुत आ देवताभ्यो वृश्चयते
पापीयान्भवति यो यथादेवतं न देवताभ्य आ वृश्चयते
वसीयान्भवत्याग्नेय्या गायत्रिया प्रथमां चितिमभि मृशेत्त्रिष्टुभा
द्वितीयां जगत्या तृतीयामनुष्टुभा चतुर्थीम्पङ्क्त्या पञ्चमीं
यथादेवतमेवाग्निं चिनुते न देवताभ्य आ वृश्चयते
वसीयान्भवती डायै वा एषा विभक्तिः पशव इडा पशुभिरेनं चिनुते
यो वै प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति
नार्तिमार्च्छत्यश्वावभितस्तिष्ठेतां कृष्ण उत्तरतः श्वेतो
दक्षिणस्तावालभ्येष्टका उप दध्यादेतद्वै प्रजापते रूपं प्राजापत्योऽश्वः
साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्च्छत्ये तद्वा
अह्नो रूपं यच्छ्वेतोऽश्वो रात्रियै कृष्ण एतदह्नो रूपं यदिष्टका रात्रियै
पुरीषमिष्टका उपधास्यञ्छ्वेतमश्वमभि
मृशेत्पुरीषमुपधास्यन्कृष्णमहोरात्राभ्यामेवैनं चिनुते
हिरण्यपात्रम्मधोः पूर्णं ददाति मधव्योऽसानीति
सौर्या चित्रवत्यावेक्षते चित्रमेव भवति मध्यंदिनेऽश्वमव घ्रापयत्यसौ
वा आदित्य इन्द्र एष प्रजापतिः
प्राजापत्योऽश्वस्तमेव साक्षादृध्नोति ॥१॥

त्वामग्ने वृषभं चेकितानम्पुनर्युवानं जनयन्नुपागाम् । अस्थूरि णो
गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नो ब्रह्मणा सꣳ शिशाधि ॥
पशवो वा एते यदिष्टकाश्चित्यांचित्यामृषभमुप दधाति

मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे करोति प्रजननाय तस्माद्यूथेयूथ ऋषभः ॥
संवत्सरस्य प्रतिमां यां त्वा रात्र्युपासते । प्रजाँ सुवीरां कृत्वा
विश्वमायुर्व्यश्नवत् ॥
प्राजापत्यामेतामुप दधातीयं वावैषैकाष्टका यदेवैकाष्टकायामन्नं
क्रियते तदेवैतयाव रुन्द्ध एषा वै प्रजापतेः कामदुघा तयैव
यजमानोऽमुष्मिँल्लोकेऽग्निं दुहे
येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्येनादित्या वसवो येन रुद्राः ।
येनाङ्गिरसो महिमानमानशुस्तेनैतु यजमानः स्वस्ति ॥
सुवर्गाय वा एष लोकाय ।२।चीयते यदग्निर्येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा
उदायन्नित्युख्यँ समिन्द्ध इष्टका एवैता उप धत्ते वानस्पत्याः
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै
शतायुधाय शतवीर्याय शतोतयेऽभिमातिषाहे । शतं यो नः शरदो
अजीतानिन्द्रो नेषदति दुरिडतानि विश्वा ॥
ये चत्वारः पथयो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति । तेषां
यो अज्यानिमजीतिमावहात्तस्मै नो देवाः परि दत्तेह सर्वे ॥
ग्रीष्मो हेमन्त उत नो वसन्तः शरद्वर्षाः सुवितं नो अस्तु ।
तेषामृतूनाँ शतशारदानां निवात एषामभये स्याम ॥
इदुवत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय कृणुता बृहन्नमः । तेषां वयँ
सुमतौ यज्ञियानां ज्योगजीता अहताः स्याम ॥
भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन समशीमहि त्वा । स नो
मयोभूः पितो आ विशस्व शं तोकाय तनुवे स्योनः ॥
अज्यानीरेता उप दधात्येता वै देवता अपराजितास्ता एव प्र विशति
नैव जीयते ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदर्धमासा मासा ऋतवः संवत्सर
ओषधीः पचन्त्यथ कस्मादन्याभ्यो देवताभ्य आग्रयणं निरुप्यत
इत्येता हि तद्देवता उदजयन्यदृतुभ्यो निर्वपेद्देवताभ्यः समदं
दध्यादाग्रयणं निरुप्यैता आहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव

मासा॑नृतून्त्सं॑वत्स॒रम्प्री॑णाति॒ न दे॒वता॑भ्यः स॒मदं॑ दधाति भ॒द्रान्नः॑
श्रेयः॒ सम॑नैष्ट देवा॒ इत्या॑ह हु॒ताद्या॑य॒ यज॑मान॒स्याप॑राभावाय ॥२॥

इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑ऽसि॒ वार्त्र॑घ्नस्तनूपा नः॑ प्रतिस्प॒शः । यो नः॑
पु॒रस्ता॑द्दक्षिण॒तः प॒श्चा॒दु॑त्तर॒तो॑ऽघा॒यु॒र॑भि॒दास॑त्ये॒त॒ꣳ
सो॒ऽश्मा॑नमृच्छतु ॥
दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आस॒न्ते॒ऽसु॑रा दि॒ग्भ्य आबा॑धन्त॒
तान्दे॒वा इष्वा॑ च॒ वज्रे॑ण॒ चापा॑नुदन्त॒ यद्व॒ज्रिणी॑रुप॒दधा॒तीष्वा॑ चै॒व
तद्वज्रे॑ण च॒ यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्या॒नप॑ नुदते
दि॒क्षूप॑ दधाति देवपु॒रा ए॒वैतास्त॑नू॒पानीः॒ पर्यू॑ह॒तेऽग्ना॑विष्णू
स॒जोष॑से॒मा व॑र्धन्तु वां॒ गिरः॑ । द्यु॒म्नैर्वाजे॑भि॒रा ग॑तम् ॥
ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति॒ यन्न दे॒वता॑यै॒ जुह्व॒त्यथ॑ किंदे॒व॒त्या॑
वसो॒र्धारे॑त्य॒ग्निर्व॑सु॒स्तस्यै॒षा धारा॒
विष्णु॒र्वसु॒स्तस्यै॒षा धारा॑ग्नावैष्ण॒व्यर्चा वसो॒र्धारां॑ जुहोति
भाग॒धेये॑नै॒वैनौ॒ सम॑र्धय॒त्यथो॑ ए॒ताम॒ेवाहु॑तिमा॒यत॑नवतीं करोति॒
यत्का॑म एनां जु॒होति॒ तदे॒वाव॑ रुन्द्धे रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्निस्तस्यै॒ते
त॒नुवौ॑ घो॒रान्या शि॒वान्या यच्छ॑तरु॒द्रीयं॑ जु॒होति॒ यैवास्य॑ घो॒रा
त॒नूस्तां तेन॑ शमयति॒
यद्व॒सो॒र्धारां॑ जु॒होति॒ यैवास्य॑ शि॒वा त॒नूस्तां तैन प्रीणाति॒
यो वै वसो॒र्धारा॑यै प्र॒तिष्ठां वेद॒ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति॒ यदाज्य॑मुच्छिष्यै॑त॒
त॒स्मिन्ब्र॑ह्मौद॒नम्प॑चेत्तम्ब्रा॑ह्म॒णाश्च॒त्वारः॒ प्राश्नी॑यु॒रेष वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो
यद्ब्रा॑ह्म॒ण
ए॒षा खलु॒ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूर्यद्वै॑श्वान॒रः प्रि॒याया॑मे॒वैनां॑ त॒नुवा॒म्प्रति॑
ष्ठापयति॒ चत॑स्रो धे॒नूर्द॑द्या॒त्ताभि॑रे॒व यज॑मानो॒ऽमुष्मि॑ँल्लोकेऽ॑ग्निं दु॑हे
॥३॥

चित्तिं जुहोमि मनसा घृतेनेत्याहादाभ्या वै नामैषाहुतिर्वैश्वकर्मणी नैनं चिक्यानम्भ्रातृव्यो दभ्नोत्यथौ देवता एवाव रुन्द्धेऽग्ने तमद्येति पङ्क्त्या जुहोति पङ्क्त्याहुत्या यज्ञमुखमा रंभते सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्याह होत्रा एवाव
रुन्द्धेऽग्निर्देवेभ्योऽपाक्रामद्भागधेयमिच्छमानस्तस्मा
एतद्भागधेयम्प्रायच्छन्नेतद्वा अग्नेरग्निहोत्रमेतर्हि खलु वा एष जातो यर्हि सर्वश्चितो जातायैवास्मा अन्नमपि दधाति स एनम्प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदेष गार्हपत्यश्चीयतेऽथ क्वास्याहवनीय इत्यसावादित्य इति ब्रूयादेतस्मिन्हि सर्वाभ्यो देवताभ्यो जुह्वति ।२।य एवं विद्वानग्निं चिनुते साक्षादेव देवता ऋध्नोत्यग्ने यशस्विन्यशसेममर्पयेन्द्रावतीमपचितीमिहा वह ।
अयम्मूर्धा परमेष्ठी सुवर्चाः समानानामुत्तमश्लोको अस्तु ॥
भद्रम्पश्यन्त उप सेदुरग्रे तपो दीक्षामृषयः सुवर्विदः । ततः क्षत्रम्बलमोजश्च जातं अदस्मै देवा अभि सं नमन्तु ॥
धाता विधाता परमोत संदृक्प्रजापतिः परमेष्ठी विराजा ।
स्तोमाश्छन्दाँसि निविदो म आहुरेतस्मै राष्ट्रमभि सं नमाम ॥
अभ्यावर्तध्वमुप मेत साकमयँ शास्ताधिपतिर्वो अस्तु । अस्य विज्ञानमनु सँ रभध्वमिमम्पश्चादनु जीवाथ सर्वे ॥ राष्ट्रभृत एता उप दधात्येषा वा अग्नेश्चिती राष्ट्रभृत्तयैवास्मिन्राष्ट्रं दधाति राष्ट्रमेव भवति
नास्माद्राष्ट्रम्भ्रँशते ॥४॥

यथा वै पुत्रो जातो म्रियत एवं वा एष म्रियते यस्याग्निरुख्य उद्वायति यन्निर्मन्थ्यं कुर्याद्वि च्छिन्द्याद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेत्स एव पुनः परीध्यः स्वादेवैनं योनेर्जनयति
नास्मै भ्रातृव्यं जनयति तमो वा एतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्य उद्वायति

मृत्युस्तमः कृष्णं वासः कृष्णा धेनुर्दक्षिणा तमसैव तमो मृत्युमप हते हिरण्यं ददाति
ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिषैव तमोऽप हतेऽथो तेजो वै हिरण्यं तेज एवात्मन्धत्ते सुवर्न घर्मः स्वाहा सुवर्नार्कः स्वाहा सुवर्न शुक्रः स्वाहा सुवर्न ज्योतिः स्वाहा
सुवर्न सूर्यः स्वाहार्को वा एष यदग्निरसावादित्योऽश्वमेधो यदेता आहुतीर्जुहोत्यर्काश्वमेधयोरेव ज्योतीꣳषि सं दधात्येष ह त्वा अर्काश्वमेधी यस्यैतदग्नौ क्रियत
आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्स एताम्प्रजापतिः प्रथमां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदियमभवत्तं विश्वकर्माब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रवीत्स एतां द्वितीयां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदन्तरिक्षमभवत्स यज्ञः प्रजापतिम्ब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रवीत्स विश्वकर्माणमब्रवीदुप त्वायानीति केन मोपैष्यसीति
दिश्याभिरित्यब्रवीत्तं दिश्याभिरुपैत्ता उपाधत्त
ता दिशोऽभव न्त्स परमेष्ठी प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रवीत्स विश्वकर्माणं च यज्ञं चाब्रवीदुप वामायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रूताꣳ स एतां तृतीयां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदसावभवत्स आदित्यः प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रवीत्स विश्वकर्माणं च यज्ञं चाब्रवीदुप वामायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रूताꣳ स परमेष्ठिनमब्रवीदुप त्वायानीति केन मोपैष्यसीति
लोकम्पृणयेत्यब्रवीत्तं लोकम्पृणयोपैत्तस्मादयातयाम्नी लोकम्पृणाऽयातयामा ह्यसावादित्य
स्तानृषयोऽब्रुवन्नुप व आयामेति केन न उपैष्यथेति
भूम्नेत्यब्रुवन्तान्द्वाभ्यां चितीभ्यामुपायन्त्स पञ्चचितीकः समपद्यत य

एवं विद्वानग्निं चिनुते भूयानेव भवत्यभीमाँल्लोकाञ्जयति विदुरेनं देवा अथो एतासामेव देव तानाँ सायुज्यं गच्छति ॥५॥

वयो वा
अग्निर्यदग्निचित्पक्षिणोऽश्नीयात्तमेवाग्निमद्यादार्तिमार्च्छेत्संवत्सरं व्रतं चरेत्संवत्सरँ हि व्रतं नाति
पशुर्वा एष यदग्निर्हिनस्ति खलु वै तम्पशुर्य
एनम्पुरस्तात्प्रत्यञ्चमुपचरति तस्मात्पश्चात्प्राङुपचर्य
आत्मनोऽहिँसायै तेजोऽसि तेजो मे यच्छ पृथिवीं यच्छ पृथिव्यै मा पाहि ज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छान्तरिक्षं यच्छान्तरिक्षान्मा पाहि सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ दिवो मा पाही त्याहैताभिर्वा इमे लोका विधृता यदेता उपदधात्येषां लोकानां विधृत्यै स्वयमातृण्णा उपधाय हिरण्येष्टका उप दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृण्णा ज्योतिर्हिरण्यं यत्स्वयमातृण्णा उपधाय हिरण्येष्टका उपदधातीमानेवैताभिर्लोकाञ्ज्योतिष्मतः कुरुतेऽथो एताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति
यास्ते अग्ने सूर्ये रुच उद्यतो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः । ताभिः सर्वाभी रुचे जनाय नस्कृधि ॥
या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः । इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते ॥
रुचं नो धेहि ब्राह्मणेषु रुचँ राजसु नस्कृधि । रुचं विश्येषु शूद्रेषु मयि धेहि रुचा रुचम् ॥
द्वेधा वा अग्निं चिक्यानस्य यश इन्द्रियं गच्छत्यग्निं वा चितमीजानं वा यदेता आहुतीर्जुहोत्यात्मन्नेव यश इन्द्रियं धत्त ईश्वरो वा एष आर्तिमार्तोर्योऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामति तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमान इति वारुण्यर्चा जुहुयाच्छान्तिरेवैषाग्नेर्गुप्तिरात्मनो हविष्कृतो वा एष

योऽग्निं चिनुते यथा वै हविः स्कन्दत्येवं वा एष स्कन्दति योऽग्निं चित्वा स्त्रियमुपैति मैत्रावरुण्यामिक्षया यजेत मैत्रावरुणतामेवोपैत्यात्मनोऽस्कन्दाय
यो वा अग्निमृतुस्थां वेदर्तुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति संवत्सरो वा अग्निर्ऋतुस्थास्तस्य वसन्तः शिरो ग्रीष्मो दक्षिणः पक्षो वर्षाः पुच्छꣳ शरदुत्तरः पक्षो हेमन्तो मध्यम्पूर्वपक्षाश्चितयोऽपरपक्षाः पुरीषमहोरात्राणीष्टका एष वा अग्निर्ऋतुस्था य एवं वेदर्तुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति प्रजापतिर्वा एतं ज्यैष्ठ्यकामो न्यधत्त ततो वै स ज्यैष्ठ्यमगच्छद्य एवं विद्वानग्निं चिनुते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छति ॥६॥

यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा सम्भृतं चक्षुषो वा । तमनु प्रेहि सुकृतस्य लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः ॥
एतꣳ सधस्थ परि ते ददामि यमावहाच्छेवधिं जातवेदाः ।
अन्वागन्ता यज्ञपतिर्वो अत्र तꣳ स्म जानीत परमे व्योमन् ॥
जानीतादेनम्परमे व्योमन्देवाः सधस्था विद रूपमस्य ।
यदागच्छात्पथिभिर्देवयानैरिष्टापूर्ते कृणुतादाविरस्मै ॥
सम्प्र च्यवध्वमनु सम्प्र यातामग्ने पथो देवयानान्कृणुध्वम् ।
अस्मिन्त्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥
प्रस्तरेण परिधिना स्रुचा वेद्या च बर्हिषा । ऋचेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे ॥
यदिष्टम्यत्परादानं यद्दत्तं या च दक्षिणा । तदग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत् ॥
येना सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे ॥
येनाग्ने दक्षिणा युक्ता यज्ञं वहन्त्यृत्विजः । तेनेमं यज्ञं नो वह

सुवर्देवेषु गन्तवे ॥
येनाग्ने सुकृतः पथा मधोर्धारा व्यानशुः । तेनेमं यज्ञं नो वह
सुवर्देवेषु गन्तवे ॥
यत्र धारा अनपेता मधोर्घृतस्य च याः । तदग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु
नो दधत् ॥७॥

यास्ते अग्ने समिधो यानि धाम या जिह्वा जातवेदो यो अर्चिः । ये
ते अग्ने मेडयो य इन्दवस्तेभिरात्मानं चिनुहि प्रजानन् ॥
उत्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहैतस्य क्रियते किं वा न यद्वा
अध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नन्तरेत्यात्मनो वै तदन्तरेति यास्ते अग्ने समिधो यानि
।१। धामेत्याहैषा वा अग्नेः स्वयंचितिरग्निरेव तदग्निं चिनोति
नाध्वर्युरात्मनोऽन्तरेति
चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन् ।
घृतम्पिन्वन्नजरꣳ सुवीरम्ब्रह्म समिद्भवत्याहुतीनाम् ॥
सुवर्गाय वा एष लोकायोप धीयते यत्कूर्मश्चतस्र आशाः प्र
चरन्त्वग्नय इत्याह ।२। दिश एवैतेन प्र जानातीमं नो यज्ञं नयतु
प्रजानन्नित्याह सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै ब्रह्म
समिद्भवत्याहुतीनामित्याह ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं
लोकमायन्यद्ब्रह्मण्वत्योपदधाति ब्रह्मणैव तद्यजमानः सुवर्गं
लोकमेति प्रजापतिर्वा एष यदग्निस्तस्य प्रजाः पशवश्छन्दाꣳसि
रूपꣳ सर्वान्वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव प्रजाम्पशूञ्छन्दाꣳस्यव
रुन्द्धेऽथो प्रजाभ्य एवैनम्पशुभ्यश्छन्दोभ्योऽवरुद्ध्य चिनुते ॥८॥

मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निꣳ रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय । मयि
प्रजाम्मयि वर्चो दधाम्यरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः ॥ यो नो
अग्निः पितरो हृत्स्वन्तरमर्त्यो मर्त्याꣳ आविवेश । तमात्मन्परि

गृह्णीमहे वयम्मा सो अस्मा॑ँ अवहाय परा॑ गात् ॥
यद॑ध्वर्युरात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निं चि॑नुयाद्यो॑ऽस्य स्वो॑ऽग्निस्तमपि
यज॑मानाय चिनुयादग्निं खलु वै पशवो ऽनूप॑ तिष्ठन्तेऽपक्रामु॑का
अस्मात्पशव॑ः स्युर्मयि॑ गृह्णाम्यग्रे अग्निमित्या॑हात्मन्नेव स्वमग्निं
दा॑धार नास्मा॑त्पशवोऽप॑ क्रामन्ति ब्रह्मवादिनो॑ वदन्ति
यन्मृच्चाप॑श्चाग्नेर॑नाद्यमथ कस्मा॑न्मृदा चाद्भिश्चाग्निश्ची॑यत इति यदद्भिः
संयौत्यापो वै सर्वा॑ देवता॑ देवता॑भिरेवैन॑ँ स॑ँ सृजति यन्मृदा
चिनोतीयं वा अग्निर्वै॑श्वानरो॑ऽग्निनैव तदग्निं चि॑नोति
ब्रह्मवादिनो॑ वदन्ति यन्मृदा चाद्भिश्चाग्निश्चीयतेथ कस्मा॑दग्निरु॑च्यत
इति यच्छन्दो॑भिश्चिनोत्यग्नयो वै छन्दा॑ँसि तस्मा॑दग्निरुच्यतेऽथो॑
इयं वा अग्निर्वै॑श्वानरो यन्मृदा चिनोति तस्मा॑दग्निरु॑च्यते हिरण्येष्टका
उप॑ दधाति ज्योतिर्वै हिर॑ण्यं ज्योति॑रेवास्मि॑न्दधात्यथो तेजो वै
हिर॑ण्यं तेज॑ एवात्मन्ध॑त्ते यो वा अग्नि॑ँ सर्वतो॑मुखं चिनुते सर्वा॑सु
प्रजास्वन्न॑मत्ति सर्वा दिशोऽभि ज॑यति गायत्रीम्पुरस्तादुप॑ दधाति
त्रिष्टुभ॑ं दक्षिणतो जग॑तीम्पश्चाद॑नुष्टुभ॑मुत्तरतः पङ्क्तिम्मध्य॑ एष वा
अग्निः सर्वतो॑मुखस्तं य एवं विद्वा॑ँश्चि॑नुते सर्वा॑सु प्रजास्वन्न॑मत्ति
सर्वा दिशोऽभि ज॑यत्यथो॑ दिश्यै॑व दिशम्प्र व॑यति तस्मा॑द्दिशि
दिक्प्रोता॑ ॥६॥

प्रजाप॑तिरग्निम॑सृजत सो॑ऽस्मात्सृष्टः प्राङ्प्राद्र॑वत्तस्मा
अश्वम्प्रत्या॑स्यत्स द॑क्षिणाव॑र्तत तस्मै॑ वृष्णिम्प्रत्या॑स्यत्स
प्रत्यङ्ङाव॑र्तत तस्मा॑ ऋषभम्प्रत्या॑स्यत्स उदङ्ङाव॑र्तत तस्मै॑
बस्तम्प्रत्या॑स्यत्स ऊर्ध्वो॑ऽद्रवत्तस्मै
पुरु॑षम्प्रत्या॑स्यद्यत्प॑शुशीर्षाण्यु॑पदधा॑ति सर्वत॑ एवैन॑मवरुध्य॑ चिनुत
एता वै प्रा॑णभृतश्चक्षु॑ष्मतीरिष्ट॑का यत्प॑शुशीर्षाणि
यत्प॑शुशीर्षाण्यु॑पदधा॑ति ताभि॑रेव यज॑मानोऽमुष्मि॑ँल्लोके प्राणित्यथो

ताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति मृदाभिलिप्योप दधाति
मेध्यत्वाय पशुर्वा एष यदग्निरन्नम्पशव एष खलु वा
अग्निर्यत्पशुशीर्षाणि
यं कामयेत कनीयोऽस्यान्नँ स्यादिति संतरां तस्य पशुशीर्षाण्युप
दध्यात्कनीय एवास्यान्नम्भवति
यं कामयेत समावदस्यान्नँ स्यादिति मध्यतस्तस्योप
दध्यात्समावदेवास्यान्नम्भवति यं कामयेत भूयोऽस्यान्नँ
स्यादित्यन्तेषु तस्य व्युदूह्योप दध्यादन्तत एवास्मा अन्नमव रुन्द्धे
भूयोऽस्यान्नम्भवति ॥१०॥

स्तेगान्दँष्ट्राभ्यां मण्डूकाञ्जम्भ्येभि रादकां खादेनो र्जँ
सँसूदेना रण्यं जाम्बीलेन
मृदम्बस्र्वेभिः शर्कराभिरवका मवकाभिः शर्करा मुत्सादेन
जिह्वा मवक्रन्देन तालुँ
सरस्वतीं जिह्वाग्रेण ॥११॥

वाजँ हनूभ्या मप आस्यैना दित्यां छ्मश्रुभि रुपयाममधरेणोष्ठेन
सदुत्तरेणा न्तरेणानूकाशं प्रकाशेन बाह्यँ स्तनयित्नुं निर्बाधेन
सूर्याग्नी चक्षुर्भ्यां विद्युतौ कनानकाभ्या मशनिम्मस्तिष्केण
बलम्मज्ञभिः ॥१२॥

कूर्माञ्छफै रच्छलाभिः कपिञ्जला न्त्साम कुष्ठिकाभि र्जवं
जङ्घाभि रगदं जानुभ्यां वीर्यं कुहाभ्यां भयम्प्रचालाभ्यां
गुहोपपक्षाभ्या मश्विनावँसाभ्या मदितिँ शीर्ष्णा निर्ऋतिं
निर्जाल्मकेन शीर्ष्णा ॥१३॥

योक्त्रं गृध्राभि र्युगमानतेन चित्तम्मन्याभिः संक्रोशान्प्राणैः प्रकाशेन
त्वचं पराकाशेनान्तरां मशकान्केशै रिन्द्रँ स्वपसा वहेन
बृहस्पतिँ शकुनिसादेन रथमुष्णिहाभिः ॥१४॥

मित्रावरुणौ श्रोणीभ्या मिन्द्राग्नी शिखण्डाभ्या मिन्द्राबृहस्पती
ऊरुभ्या मिन्द्राविष्णू अष्ठीवद्भ्याँ सवितारम्पुच्छेन
गन्धर्वाञ्छेपेना प्सरसो मुष्काभ्यां पवमानम्पायुना
पवित्रम्पोत्राभ्या माक्रमणँ स्थूराभ्यां प्रतिक्रमणं कुष्ठाभ्याम् ॥१५॥

इन्द्रस्य क्रोडो दित्यै पाजस्यं दिशां जत्रवो
जीमूतान्हृदयौपशाभ्या मन्तरिक्षम्पुरितता नभ
उदर्येण न्द्राणीम्प्लीह्ना वल्मीकान्क्लोम्ना गिरीन्प्लाशिभिः
समुद्रमुदरेण
वैश्वानरम्भस्मना ॥ १६ ॥

पूष्णो वनिष्ठु रन्धाहेस्स्थूरगुदा
सर्पान्गुदाभि र्ऋतून्पृष्टीभि र्दिवम्पृष्ठेन वसूनाम्प्रथमा कीकसा
रुद्राणां द्वितीयादित्यानां तृतीयाङ्गिरसां चतुर्थी साध्यानाम्पञ्चमी
विश्वेषां देवानाँ षष्ठी ॥१७॥

ओजो ग्रीवाभि र्निर्ऋतिमस्थभि रिन्द्रँ स्वपसा वहेन
रुद्रस्य विचलः स्कन्धोऽहोरात्रयोर्द्वितीयोऽर्धमासानां तृतीयो मासां
चतुर्थ ऋतूनाम्पञ्चमः संवत्सरस्य षष्ठः ॥१८॥

आनन्दं नन्दथुना कामम्प्रत्यासाभ्यां भयँ शितीमभ्यां
प्रशिषम्प्रशासाभ्याँ सूर्याचन्द्रमसौ वृक्याभ्याँ श्यामशबलौ

मतस्नाभ्यां व्युंष्टिँ रूपेण निर्मुक्तिमरूपेण ॥१९॥

अहर्मांसेन रात्रिम्पीवसापो यूषेण घृतँ रसेन श्यां वसया
दूषीकाभिर्ह्रादुनि मश्रुभिः पृष्वां दिवँ रूपेण
नक्षत्राणि प्रतिरूपेण पृथिवीं चर्मणा छवीं छव्यो पाकृताय
स्वाहालब्धाय स्वाहा हुताय स्वाहा ॥२०॥

अग्नेः पक्षतिः सरस्वत्यै निपक्षतिः सोमस्य तृतीयापां
चतुर्थ्योषधीनाम्पञ्चमी संवत्सरस्य षष्ठी मरुताँ सप्तमी
बृहस्पतेरष्टमी मित्रस्य नवमी वरुणस्य दशमीन्द्रस्यैकादशी
विश्वेषां देवानां द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यमस्य पाटूरः ॥२१॥

वायोः पक्षतिः सरस्वतो निपक्षतिश्चन्द्रमसस्तृतीया
नक्षत्राणां चतुर्थी सवितुः पञ्चमी रुद्रस्य षष्ठी सर्पाणाँ
सप्तम्यर्यम्णोऽष्टमी त्वष्टुर्नवमी धातुर्दशमीन्द्राण्या
एकादश्यदित्यै द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यम्यै पाटूरः ॥२२॥

पन्थामनूवृग्भ्याँ संततिँ स्नावन्याभ्याँ शुकान्पित्तेन हरिमाणं
यक्ना हलीक्ष्णान्पापवातेन कूश्माञ्छकभिः
शवर्तानूवध्येन शुनो विशसनेन सर्पाँल्लोहितगन्धेन वयाँसि
पक्वगन्धेन पिपीलिकाः प्रशादेन ॥२३॥

क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी विश्वैर्देवैर्यज्ञियैः संविदानः ।
स नो नय सुकृतस्य लोकं तस्य ते वयँ स्वधया मदेम ॥२४॥

द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षँ समुद्रो योनिः

सूर्यस्ते चक्षुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रं मासाश्चार्धमासाश्च पर्वाण्यृतवोऽङ्गानि संवत्सरो महिमा ॥२५॥

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः स ते लोकस्तं जेष्यस्यथावजिघ्र वायुः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्वायुः स ते लोकस्तस्मात्त्वान्तरेष्यामि यदि नावजिघ्रस्यादित्यः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नादित्यः स ते लोकस्तं जेष्यसि यद्यवजिघ्रसि ॥२६॥

इति पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रपाठकः ७

इति पञ्चमं काण्डं सम्पूर्णम् ५

षष्ठं काण्डम्

अथ षष्ठकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः १

प्राचीनवꣳशं करोति देवमनुष्या दिशो व्यभजन्त प्राचीं देवा दक्षिणा पितरः प्रतीचीं मनुष्या उदीचीꣳ रुद्रा यत्प्राचीनवꣳशं करोति देवलोकमेव तद्यजमान उपावर्तते परि श्रयत्यन्तर्हितो हि देवलोको मनुष्यलोका न्नास्माल्लोकात्स्वैतव्यमिवेत्याहुः को हि तद्वेद यद्यमुष्मिंल्लोकेऽस्ति वा न वेति दिक्ष्वतीकाशान्करोत्युभयोर्लोकयोरभिजित्यै केशश्मश्रु वपते नखानि नि कृन्तते मृता वा एषा त्वगमेध्या यत्केशश्मश्रु मृतामेव त्वचममेध्यामपहत्य यज्ञियो भूत्वा मेधमुपैत्य ङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तोऽप्सु दीक्षातपसी प्रावेशयन्नप्सु स्नाति साक्षादेव दीक्षातपसी अव रुन्धे तीर्थे स्नाति तीर्थे हि ते तां प्रावेशयन्तीर्थे स्नाति तीर्थमेव समानानां भवत्य पो ऽश्नात्यन्तरत एव मेध्यो भवति वाससा दीक्षयति सौम्यं वै क्षौमं देवतया सोममेष देवतामुपैति यो दीक्षते सोमस्य तनूरसि तनुवं मे पाहीत्याह स्वामेव देवतामुपैत्यथो आशिषमेवैतामा शास्तेऽग्नेस्तूषाधानं वायोर्वातपानं पितृणां नीविरोषधीनां प्रघातः आदित्यानां प्राचीनतानो विश्वेषां देवानामोतुर्नक्षत्राणामतीकाशास्तद्वा एतत्सर्वदेवत्यं यद्वासो यद्वाससा दीक्षयति सर्वाभिरेवैनं देवताभिर्दीक्षयति बहिःप्राणो वै मनुष्यस्तस्याशनं प्राणोऽश्नाति सप्राण एव दीक्षत आशितो भवति यावानेवास्य प्राणस्तेन सह मेधमुपैति घृतं देवानां मस्तु पितृणां निष्पक्वं मनुष्याणां तद्वा एतत्सर्वदेवत्यं यन्नवनीतं यन्नवनीतेनाभ्यङ्क्ते सर्वा एव देवताः प्रीणाति प्रच्युतो वा एषोऽस्माल्लोकादगतो देवलोकं यो दीक्षितोऽन्तरेव नवनीतं तस्मान्नवनीतेनाभ्यङ्क्तेऽनुलोमं यजुषा व्यावृत्त्या इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य कनीनिका

पराऽपतत्तदाञ्जनमभवद्यदाङ्क्ते चक्षुरिव भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते दक्षिणं पूर्वमाऽङ्क्ते सव्यꣳ हि पूर्वं मनुष्या आञ्जते न नि धावते नीव हि मनुष्या धावन्ते पञ्च कृत्व आऽङ्क्ते पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धे परिमितमाऽङ्क्तेऽपरिमितꣳ हि मनुष्या आञ्जते सतूलयाऽऽङ्क्तेऽपतूलया हि मनुष्या आञ्जते व्यावृत्त्यै यदपतूलयाञ्जीत वज्र इव स्यात्सतूलयाङ्क्ते मित्रत्वायेन्द्रो वृत्रमहन्त्सोऽ२पोऽ२भ्यम्रियत तासां यन्मेध्यं यज्ञियꣳ सदेवमासीत्तदपोदक्रामत्ते दर्भा अभवन्यद्दर्भ पुञ्जीलैः पवयति या एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्ताभिरेवैनं पवयति द्वाभ्यां पवयत्यहोरात्राभ्यामेवैनं पवयति त्रिभिः पवयति त्रय इमे लोका एभिरेवैनं लोकैः पवयति पञ्चभिः ।७। पवयति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञायैवैनं पवयति षड्भिः पवयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं पवयति सप्तभिः पवयति सप्त च्छन्दाꣳसि च्छन्दोभिरेवैनं पवयति नवभिः पवयति नव वै पुरुषे प्राणाः सप्राणमेवैनं पवयत्येकविꣳशत्या पवयति दश हस्त्या अङ्गुलयो दश पद्या आत्मैकविꣳशो यावानेव पुरुषस्तमपरिवर्गं पवयति चित्पतिस्त्वा पुनात्वित्याह मनो वै चित्पतिर्मनसैवैनं पवयति वाक्पतिस्त्वा पुनात्वित्याह वाचैवैनं पवयति देवस्त्वा सविता पुनात्वित्याह सवितृप्रसूत एवैनं पवयति तस्य ते पवित्रपते पवित्रेण यस्मै कं पुने तच्छकेयमित्याहाशिषमेवैतामा शास्ते ॥१॥

यावन्तो वै देवा यज्ञायापुनत त एवाभवन्य एवं विद्वान्यज्ञाय पुनीते भवत्येव बहिः पवयित्वान्तः प्र पादयति मनुष्यलोक एवैनं पवयित्वा पूतं देवलोकं प्र णयत्य दीक्षित एकयाहुत्येत्याहुः स्रुवेण चतस्रो जुहोति दीक्षितत्वाय स्रुचा पञ्चमीं पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्ध आकूत्यै प्रयुजेऽग्नये ।१।स्वाहेत्याहाकूत्या हि पुरुषो यज्ञमभि प्रयुङ्क्ते यजेयेति मेधायै मनसेऽग्नये स्वाहेत्याह मेधया

हि मन॑सा पुरु॑षो य॒ज्ञम॑भि॒गच्छ॑ति॒ सर॑स्वत्यै पू॒ष्णेऽग्नये॒ स्वाहेत्या॑ह॒
वाग्वै सर॑स्वती पृथि॒वी पू॒षा वा॒चैव पृ॑थि॒व्या य॒ज्ञं प्र यु॑ङ्क्ते॒ आपो॑
देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव॒ इत्या॑ह॒ या वै व॒र्ष्या॑स्ता आपो॑
दे॒वीर्बृ॑ह॒तीर्वि॒श्वश॑म्भुवो॒ यदे॒तद्यजु॒र्न ब्रू॒याद्दि॒व्या आपोऽशा॑न्ता इ॒मं
लो॒कमा ग॑च्छेयु॒ रापो॑ देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव॒ इत्या॑हा॒स्मा ए॒वैना॑
लो॒काय॑ शमय॒ति
तस्मा॑च्छा॒न्ता इ॒मं लो॒कमा ग॑च्छन्ति॒ द्यावा॑पृथि॒वी इत्या॑ह॒
द्यावा॑पृथि॒व्योर्हि य॒ज्ञ उ॒र्व॑न्तरि॑क्ष॒मित्या॑हा॒न्तरि॑क्षे॒ हि य॒ज्ञो
बृ॑ह॒स्पति॑र्नो ह॒विषा॑ वृधा॒त्वित्या॑ह॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वाना॒ं
बृह॒स्पति॒र्ब्रह्म॑णै॒वास्मै॑ य॒ज्ञमव॑ रुन्द्धे॒ यद्ब्रू॒याद्वि॑धे॒रिति॑
यज्ञस्था॒णुमृ॑च्छेद्वृधा॒त्वित्या॑ह यज्ञस्था॒णुमे॒व परि॑ वृणक्ति
प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञम॑सृजत॒ सोऽस्मात्सृ॒ष्टः परा॑ङै॒त्स प्र यजु॒रव्ली॑ना॒त्प्र साम॒
तमृगुद॑यच्छ॒द्यदृ॒गुद॑यच्छ॒त्तदौद्ग्र॒ह॒णस्यौद्ग्रहण॒त्व॒मृ॒चा जु॑होति
य॒ज्ञस्योद्य॑त्या अ॒नु॒ष्टुप्छन्द॑सा॒मुद॑यच्छ॒दित्या॑हु॒स्तस्मा॑दनु॒ष्टुभा॑ जुहोति
य॒ज्ञस्योद्य॑त्यै द्वाद॑श
वात्सब॒न्धान्युद॑यच्छ॒न्नित्या॑हु॒स्तस्मा॑द्द्वाद॒शभि॑र्वा॑त्सबन्धु॒विदो॑
दीक्षयन्ति॒ सा वा ए॒षर्ग॑नु॒ष्टुग्वाग॑नु॒ष्टुग्यदे॒तय॒र्चा॑ दी॒क्षय॑ति वा॒चैवैन॒ँ
सर्व॑या दीक्षयति॒ विश्वे॑ दे॒वस्य॑ ने॒तुरित्या॑ह सा॒वि॒त्रयै॑तेन॒ मर्तो॑ वृणीत
स॒ख्यमित्या॑ह पितृदेव॒त्यै॑तेन॒ विश्वे॑ रा॒य इ॑षु॒ध्य॒सीत्या॑ह वैश्वदे॒व्यै॑तेन॑
द्यु॒म्नं वृ॑णीत पु॒ष्यस॒ इत्या॑ह पौ॒ष्णयै॑तेन॒ सा वा ए॒षर्क्सर्व॑देव॒त्या॑
यदे॒तय॒र्चा॑ दी॒क्षय॑ति॒ सर्वा॑भिरे॒वैनं॑ दे॒वता॑भिर्दीक्षयति स॒प्ताक्ष॑रं प्रथ॒मं
प॒दम॒ष्टाक्ष॑राणि॒ त्रीणि॒ यानि॒ त्रीणि॒ तान्य॒ष्टावु॒प॑यन्ति॒ यानि॑ च॒त्वारि॒
तान्य॒ष्टौ यद॒ष्टाक्ष॑रा॒ तेन॑ गाय॒त्री यदेका॑दशाक्षरा॒ तेन॑
त्रि॒ष्टुग्यद्द्वाद॑शाक्षरा॒ तेन॒ जग॑ती॒ सा वा ए॒षर्क्सर्वा॑णि॒ च्छन्दा॒ँसि॒
यदे॒तय॒र्चा॑ दी॒क्षय॑ति॒ सर्वे॑भिरे॒वैन॒ं छन्दो॑भिर्दीक्षयति स॒प्ताक्ष॑रं प्रथ॒मं
प॒द॒ँ स॒प्तप॑दा॒ शक्व॑री प॒शव॒ः शक्व॑री प॒शू॒ने॒वाव॑ रुन्ध॒

एकस्मादक्षरादनाप्तं प्रथमं पदं तस्माद्यद्वाचोऽनाप्तं तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा असृजत प्रजानाꣳ सृष्ट्यै ॥२॥

ऋक्सामे वै देवेभ्यो यज्ञायातिष्ठमाने कृष्णो रूपं कृत्वापक्रम्यातिष्ठतां तेऽमन्यन्त यं वा इमे उपावर्त्स्यतः स इदं भविष्यतीति ते उपामन्त्रयन्त ते अहोरात्रयोर्महिमानमपनिधाय देवानुपावर्तेतामेष वा ऋचो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष साम्नो यत्कृष्ण मृक्सामयोः शिल्पे स्थ इत्याहर्क्सामे एवाव रुन्द्ध एष वा अह्नो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष रात्रिया यत्कृष्णं यदेवैनयोस्तत्र न्यक्तं तदेवाव रुन्धे कृष्णाजिनेन दीक्षयति ब्रह्मणो वा एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं ब्रह्मणैवैनं दीक्षयति मां धियꣳ शिक्षमाणस्य देवेत्याह यथायजुरेवैत द्गर्भो वा एष यद्दीक्षित उल्बं वासः प्रोर्णुते तस्मा द्गर्भाः प्रावृता जायन्ते न पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णवीत यत्पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णवीत गर्भाः प्रजानां परापातुकाः स्युः क्रीते सोमेऽपोर्णुते जायत एव तदथो यथा वसीयाꣳसं प्रत्यपोर्णुते तादृगेव त दङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्त ऊर्जं व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत ते शरा अभवन्नूर्ग्व शरा यच्छरमयी मेखला भवत्यूर्जमेवाव रुन्धे रुन्द्धे मध्यतः सं नह्यति मध्यत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यत ऊर्जा भुञ्जत ऊर्ध्वं वै पुरुषस्य नाभ्यै मेध्यमवाचीनममेध्यं यन्मध्यतः संनह्यति मेध्यं चैवास्यामेध्यं च व्यावर्तयती न्द्रो वृत्राय वज्रं प्राहरत्स त्रेधा व्यभवत्स्फ्यस्तृतीयꣳ रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयं येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ते शरा अभवन्तच्छराणाꣳ शरत्वं वज्रो वै शराः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यच्छरमयी मेखला भवति वज्रेणैव साक्षात्क्षुधं भ्रातृव्यं मध्यतोऽप हते त्रिवृद्भवति त्रिवृद्वै प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणं मध्यतो

यजमाने दधाति पृथ्वी भवति रज्जूनां व्यावृत्त्यै मेखलया यजमानं दीक्षयति योक्त्रेण पत्नीं मिथुनत्वाय यज्ञो दक्षिणामभ्यध्यायत्ताꣳ समभवत्तदिन्द्रोऽचायत्सोऽमन्यत यो वा इतो जनिष्यते स इदं भविष्यतीति तां प्राविशत्तस्या इन्द्र एवाजायत सोऽमन्यत यो वै मदितोऽपरो जनिष्यते स इदं भविष्यतीति तस्या अनुमृश्य योनिमाच्छिनत्सा सूतवशाभवत्तत्सूतवशायै जन्म ताꣳ हस्ते न्यवेष्टयत ताम्मृगेषु न्यदधात्सा कृष्णविषाणाभवदिन्द्रस्य योनिरसि मा मा हिꣳसीरिति कृष्णविषाणाम्प्र यच्छति सयोनिमेव यज्ञं करोति सयोनिं दक्षिणाꣳ सयोनिमिन्द्रꣳ सयोनित्वाय कृष्यै त्वा सुसस्याया इत्याह तस्मादकृष्टपच्या ओषधयः पच्यन्ते सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इत्याह तस्मादोषधयः फलं गृह्णन्ति यद्धस्तेन ।७।कण्डूयेत पामनम्भावुकाः प्रजाः स्युर्यत्स्मयेत नग्नम्भावुकाः कृष्णविषाणया कण्डूयतेऽपिगृह्य स्मयते प्रजानां गोपीथाय न पुरा दक्षिणाभ्यो नेतोः कृष्णविषाणामव चृतेद्यत्पुरा दक्षिणाभ्यो नेतोः कृष्णविषाणामवचृतेद्योनिः प्रजानाम्परापातुका स्यान्नीतासु दक्षिणासु चात्वाले कृष्णविषाणां प्रास्यति योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं योनिः कृष्णविषाणा योनावेव योनिं दधाति यज्ञस्य सयोनित्वाय ॥३॥

वाग्वै देवेभ्योऽपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना सा वनस्पतीन्प्राविशत्सैषा वाग्वनस्पतिषु वदति या दुन्दुभौ या तूणवे या वीणायां यद्दीक्षितदण्डं प्रयच्छति वाचमेवाव रुन्द्ध औदुम्बरो भवत्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्द्धे मुखेन सम्मितो भवति मुखत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मुखत ऊर्जा भुञ्जते क्रीते सोमे मैत्रावरुणाय दण्डं प्र यच्छति मैत्रावरुणो हि पुरस्तादृत्विग्भ्यो वाचं विभजति तामृत्विजो यजमाने प्रति ष्ठापयन्ति स्वाहा यज्ञं मनसेत्याह मनसा

हि पुरुषो यज्ञमभिगच्छति स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामित्याह
द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञः स्वाहोरोरन्तरिक्षादित्याहान्तरिक्षे हि यज्ञः
स्वाहा यज्ञं वातादारभ इत्याहायं वाव यः पवते स यज्ञस्तमेव
साक्षादा रभते मुष्टी करोति वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्या
अदीक्षिष्टायं ब्राह्मण इति त्रिरुपाꣳश्वाह देवेभ्य एवैनं प्राह
त्रिरुच्चैरुभयेभ्य एवैनं देवमनुष्येभ्यः प्राह न पुरा नक्षत्रेभ्यो वाचं वि
सृजेद्यत्पुरा नक्षत्रेभ्यो वाचं विसृजेद्यज्ञं विच्छिन्द्यादुदितेषु नक्षत्रेषु
व्रतं कृणुतेति वाचं वि सृजति यज्ञव्रतो वै दीक्षितो यज्ञमेवाभि
वाचं वि सृजति यदि विसृजेद्वैष्णवीमृचमनु ब्रूयाद्यज्ञो वै
विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञꣳ सं तनोति दैवीं धियं मनामह इत्याह यज्ञमेव
तन्म्रदयति सुपारा नो असद्वश इत्याह व्युष्टिमेवाव रुन्द्धे
ब्रह्मवादिनो वदन्ति होतव्यं दीक्षितस्य गृहा३ इ न होतव्या३मिति
हविर्वै दीक्षितो यज्जुहुयाद्यजमानस्यावदाय जुहुयाद्यन्न
जुहुयाद्यज्ञपरुरन्तरियाद्ये देवा मनोजाता मनोयुज इत्याह प्राणा वै
देवा मनोजाता मनोयुजस्तेष्वेव परोऽक्षं जुहोति तन्नेव हुतं
नेवाहुतꣳ स्वपन्तं वै दीक्षितꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्त्यग्निः खलु वै
रक्षोहाग्ने त्वꣳ सु जागृहि वयꣳ सु मन्दिषीमहीत्याहाग्निमेवाधिपां
कृत्वा स्वपिति रक्षसामपहत्या अव्रत्यमिव वा एष करोति यो
दीक्षितः स्वपिति त्वमग्ने व्रतपा असीत्याहाग्निर्वै देवानां व्रतपतिः
स एवैनं व्रतमा लम्भयति देव आ मर्त्येष्वेत्याह देवो ह्येष सन्मर्त्येषु
त्वं यज्ञेष्वीड्य इत्याहैतꣳ हि यज्ञेष्वीडतेऽप वै दीक्षितात्सुषुपुष
इन्द्रियं देवताः क्रामन्ति विश्वे देवा अभि
मामाऽववृत्रन्नित्याहेन्द्रियेणैवैनं देवताभिः सं नयति यदेतद्यजुर्न
ब्रूयाद्यावत एव पशूनभि दीक्षेत तावन्तोऽस्य पशवः स्यू
रास्वेयत्सोमा भूयो भरेत्याहापरिमितानेव पशूनव रुन्धे चन्द्रमसि
मम भोगाय भवेत्याह यथादेवतमेवैनाः प्रति गृह्णाति वायवे त्वा

वरुणाय त्वेति यद्देवमेता नानुदिशेदयथादेवतं दक्षिणा गमयेदा देवताभ्यो वृश्च्येत यद्देवमेता अनुदिशति यथादेवतमेव दक्षिणा गमयति न देवताभ्य आ वृश्च्यते देवीरापो अपां नपादित्याह यद्वो मेध्यं यज्ञियꣳ सदेवं तद्वो मावं क्रमिषमिति वावैतदाहा च्छिन्नं तन्तुं पृथिव्या अनु गेषमित्याह सेतुमेव कृत्वात्यैति ॥४॥

देवा वै देवयजनमध्यवसाय दिशो न प्राजानन्तेऽन्योऽन्यमुपाधावन्त्वया प्र जानाम त्वयेति तेऽदित्याꣳ समध्रियन्त त्वया प्र जानामेति साऽब्रवीद्वरं वृणै मत्प्रायणा एव वो यज्ञा मदुदयना असन्निति तस्मादादित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य उदयनीयः पञ्च देवता यजति पञ्च दिशो दिशां प्रज्ञात्या अथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्द्धे पथ्याꣳ स्वस्तिमयजन्प्राचीमेव तया दिशं प्राजानन्नग्निना दक्षिणा सोमेन प्रतीचीꣳ सवित्रोदीचीमदित्योर्ध्वां पथ्याꣳ स्वस्तिं यजति प्राचीमेव तया दिशं प्रजानाति पथ्याꣳ स्वस्तिमिष्ट्वाग्नीषोमौ यजति चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदग्नीषोमौ ताभ्यामेवानु पश्यत्यग्नीषोमाविष्ट्वा सवितारं यजति सवितृप्रसूत एवानु पश्यति सवितारमिष्ट्वादितिं यजतीयं वा अदितिरस्यामेव प्रतिष्ठायानु पश्यत्य दितिमिष्ट्वा मारुतीमृचमन्वाह मरुतो वै देवानां विशो देवविशं खलु वै कल्पमानं मनुष्यविशमनु कल्पते यन्मारुतीमृचमन्वाह विशां क्लृप्त्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति प्रयाजवदननूयाजं प्रायणीयं कार्यमनूयाजवदप्रयाजमुदयनीयमितीमे वै प्रयाजा अमी अनूयाजाः सैव सा यज्ञस्य सन्तति स्तत्तथा न कार्यमात्मा वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानन्तरियादात्मानमन्तरियाद्यदनूयाजानन्तरियात्प्रजामन्तरिय _द्यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञः परा भवति

यज्ञं पराभवन्तं यजमानो ऽनु परा भवति
प्रयाजवद्देवानूयाजवत्प्रायणीयं कार्यं प्रयाजवदनूयाजवदुदयनीयं
नात्मानमन्तरेति न प्रजां न यज्ञः पराभवति न यजमानः प्रायणीयस्य
निष्कास उदयनीयमभि निर्वपति सैव सा यज्ञस्य सन्ततिर्याः
प्रायणीयस्य याज्या यत्ता उदयनीयस्य याज्याः कुर्यात्पराङ्मुं
लोकमा रोहेत्प्रमायुकः स्याद्याः प्रायणीयस्य पुरोऽनुवाक्यास्ता
उदयनीयस्य याज्याः करोत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति ॥५॥

कद्रूश्च वै सुपर्णी चात्मरूपयोरस्पर्धेताꣳ सा कद्रूः
सुपर्णीमजयत्साब्रवीत्तृतीयस्यामितो दिवि सोमस्तमा हर तेनात्मानं
निष्क्रीणीष्वेतीयं वै कद्रूरसौ सुपर्णी छन्दाꣳसि सौपर्णेयाः
साब्रवीदस्मै वै पितरौ पुत्रान्बिभृतस्तृतीयस्यामितो दिवि सोमस्तमा
हर तेनात्मानं निष्क्रीणीष्वेति मा कद्रूरवोचदिति
जगत्युदपतच्चतुर्दशाक्षरा सती साप्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अक्षरे
अमीयेताꣳ सा पशुभिश्च दीक्षया चागच्छत्तस्माज्जगती छन्दसां
पशव्यतमा तस्मात्पशुमन्तं दीक्षोप नमति त्रिष्टुगुदपतत्त्रयोदशाक्षरा
सती साप्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अक्षरे अमीयेताꣳ सा दक्षिणाभिश्च
तपसा चागच्छत्तस्मात्त्रिष्टुभो लोके माध्यन्दिने सवने दक्षिणा
नीयन्त एतत्खलु वाव तप इत्याहुर्यः स्वं ददातीति
गायत्र्युदपतच्चतुरक्षरा सत्यजया ज्योतिषा तमस्या अजाभ्यरुन्ध
तदजाया अजत्वꣳ सा सोमं चाहरच्चत्वारि चाक्षराणि साष्टाक्षरा
समपद्यत ब्रह्मवादिनो वदन्ति ।३। कस्मात्सत्याद्गायत्री कनिष्ठा
छन्दसाꣳ सती यज्ञमुखं परीयायेति यदेवादः
सोममाहरत्तस्माद्यज्ञमुखं पर्यैत्तस्मात्तेजस्विनीतमा पद्भ्यां द्वे सवने
समगृह्णान्मुखेनैकं यन्मुखेन समगृह्णात्तदधयत्तस्माद्द्वे सवने
शुक्रवती प्रातःसवनं च माध्यन्दिनं च तस्मात्तृतीयसवन

ऋृजीषमभि षुणवन्ति धीतमिव हि मन्यन्त आशिरमव नयति सशुक्रत्वायाथो सं भरत्येवैनत्त सोममाह्रियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः पर्यमुष्णात्स तिस्रो रात्रीः परिमुषितोऽवसत्तस्मात्तिस्रो रात्रीः क्रीतः सोमो वसति ते देवा अब्रुवन्स्त्रीकामा वै गन्धर्वाः स्त्रिया निष्क्रीणामेति ते वाच स्त्रियमेकहायनीं कृत्वा तया निरक्रीण न्त्सा रोहिद्रूपं कृत्वा गन्धर्वेभ्योऽपक्रम्यातिष्ठत्तद्रोहितो जन्म ते देवा अब्रुवन्नप युष्मदक्रमीन्नास्मानुपावर्तते वि ह्वयामहा इति ब्रह्म गन्धर्वा अवदन्नगायन्देवाः सा देवान्गायत उपावर्तत तस्माद्गायन्त स्त्रियः कामयन्ते कामुका एन स्त्रियो भवन्ति य एवं वेदाथो य एवं विद्वानपि जन्येषु भवति तेभ्य एव ददत्युत यद्बहुतयाः भवन्त्ये कहायन्या क्रीणाति वाचैवैन सर्वया क्रीणाति तस्मादेकहायना मनुष्या वाचं वदन्त्य कूटयाकर्णयाकाणयाश्लोणयासप्तशफया क्रीणाति सर्वयैवैनं क्रीणाति यछ्वेतया क्रीणीयादुश्चर्मा यजमानः स्याद्यत्कृष्णयानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको यजमानः स्याद्यद्द्विरूपया वार्त्रघ्नी स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो जिनीयादरुणया पिङ्गाक्ष्या क्रीणात्येतद्वै सोमस्य रूप स्वयैवैनं देवतया क्रीणाति ॥६॥

तद्धिरण्यमभवत्तस्माद्द्भ्यो हिरण्यंपुनन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्यादनस्थिकेन प्रजाः प्रवीयन्तेऽस्थन्वतीर्जायन्त इति यद्धिरण्यं घृतेऽवधाय जुहोति तस्मादनस्थिकेन प्रजाः प्र वीयन्तेऽस्थन्वतीर्जायन्त एतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद्घृतं तेजो हिरण्यमियं ते शुक्र तनूरिदं वर्च इत्याह सतेजसमेवैन सतनुं करोत्यथो सं भरत्येवैनं यदबद्धमवदध्याद्गर्भाः प्रजानां परापातुकाः स्युर्बद्धमव दधाति गर्भाणां धृत्यै निष्टर्क्यम्बध्नाति प्रजानां प्रजननाय वाग्वा एषा यत्सोमक्रयणी जूरसीत्याह यद्धि मनसा जवते तद्वाचा

वद॑ति धृ॒ता म॒नसेत्या॑ह॒ मन॑सा॒ हि वाग्धृता जु॒ष्टा॒ विष्णा॑व॒ इत्या॑ह
य॒ज्ञो वै विष्णु॑र्य॒ज्ञायै॒वैना॒ं जुष्टा॑ं करोति॒ तस्या॑स्ते स॒त्यस॑वसः प्रस॒व
इत्या॑ह सवि॒तृप्र॑सूताम॒ेव वाच॒मव॑ रुन्द्धे काण्डे॑काण्डे॒ वै क्रि॒यमा॑णे
य॒ज्ञꣳ रक्षा॑ꣳसि जिघाꣳसन्त्ये॒ष खलु॒ वा अर॑क्षोहत॒ः पन्था॒ यो॑ऽग्नेश्च
सूर्य॑स्य च॒ सूर्य॑स्य॒ चक्षु॒रारु॑हम॒ग्नेर॒क्ष्णः क॒नीनि॑का॒मित्या॑ह॒ य
ए॒वार॑क्षोहत॒ः पन्था॒स्तꣳ स॒मारो॑हति॒ वाग्वा ए॒षा यत्सो॑म॒क्रय॑णी॒
चिद॑सि म॒नासीत्या॑ह॒ शास्त्ये॒वैना॑मे॒तत्तस्मा॑च्छि॒ष्टाः प्र॒जा जा॑यन्ते॒
चिद॒सीत्या॑ह॒ यद्धि मन॑सा चे॒तय॑ते॒ तद्वा॒चा वद॑ति म॒नासीत्या॑ह॒
यद्धि मन॑साभि॒गच्छ॑ति॒ तत्क॒रोति॒ धीर॒सीत्या॑ह॒ यद्धि मन॑सा॒ ध्याय॑ति॒
तद्वा॒चा वद॑ति दक्षि॑णा॒सीत्या॑ह॒ दक्षि॑णा॒ ह्ये॑षा य॒ज्ञिया॒सीत्या॑ह
य॒ज्ञिया॑मे॒वैना॑ं करोति क्ष॒त्रिया॒सीत्या॑ह क्ष॒त्रिया॒ ह्ये॑षा
दि॑तिरस्यु॒भयत॑ःशी॒र्ष्णीत्या॑ह॒ यदे॒वादि॒त्यः प्रा॑य॒णीयो॑ य॒ज्ञाना॑मादि॒त्य
उ॑दय॒नीय॒स्तस्मा॑दे॒वमा॑ह॒ यदब॑द्धा स्यादय॑ता
स्या॒द्यत्प॑दिब॒द्धानु॒स्तर॑णी स्यात्प्र॒मायु॑को॒ यज॑मानः
स्या॒त्यत्क॑र्णगृही॒ता वार्त्र॑घ्नी स्या॒त्स वा॒न्यं जि॑नी॒यात्तं वा॒न्यो
जि॑नीयान्मि॒त्रस्त्वा॑ प॒दि ब॑ध्ना॒त्वित्या॑ह मि॒त्रो वै शि॒वो दे॒वाना॒ं
तेने॒वैना॑ं प॒दि ब॑ध्नाति पू॒षाध्व॑नः पा॒त्वित्या॑हे॒यं वै पू॒षेमामे॒वास्या॑
अधि॒पाम॑कः सम॑ष्ट्या॒ इन्द्रा॒याध्य॑क्षा॒येत्या॒हेन्द्र॑मे॒वास्या॒ अध्य॑क्षं
करो॒त्यनु॑ त्वा मा॒ता म॑न्यता॒मनु॑ पि॒तेत्या॒हानु॑मतयै॒वैन॑या क्रीणाति॒ सा
दे॑वि दे॒वमच्छे॒हीत्या॑ह दे॒वी ह्ये॑षा दे॒वः सोम॒ इन्द्रा॑य॒
सोम॒मित्या॒हेन्द्रा॑य॒ हि सोम॑ आह्रि॒यते॒ यदे॒तद्यजु॒र्न ब्रू॒यात्परा॑च्ये॒व
सो॑म॒क्रय॑णीयाद्रु॒द्रस्त्वा व॑र्तय॒त्वित्या॑ह रु॒द्रो वै क्रू॒रो दे॒वाना॒ं
तमे॒वास्यै॑ पु॒रस्ता॑द्दधा॒त्यावृ॑त्त्यै क्रू॒रमि॑व॒ वा ए॒तत्क॑रोति॒ यद्रु॒द्रस्य॑
की॒र्तय॑ति मि॒त्रस्य॑ प॒थेत्या॑ह॒ शान्त्यै॑ वा॒चा वा ए॒ष वि क्री॑णीते॒ यः
सो॑म॒क्रय॑ण्या
स्व॒स्ति सोम॑सखा॒ पु॒नरेहि॑ स॒ह र॒य्येत्या॑ह वा॒चैव वि॒क्रीय॒

पुनंरात्मन्वाचं धत्ते ऽनुंपदासुकास्य वाग्भंवति य एवं वेद ॥७॥

षट्पदान्यनु निष्क्रांमति षडहं वाङ्नातिं वदत्युत संवत्सरस्यायंने यावंत्येव वाक्तामवं रुन्द्धे सप्तमे पदे जुंहोति सप्तपंदा शक्वंरी पशवः शक्वंरी पशूनेवावं रुन्द्धे सप्त ग्राम्याः पशवंः सप्तारण्याः सप्त च्छन्दाँस्युभयस्यावंरुद्ध्यै वस्व्यंसि रुद्रासीत्यांह रूपमेवास्यां एतन्मंहिमानं व्याचंष्टे बृहस्पतिंस्त्वा सुम्ने रंण्वत्वित्यांह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनवं रुन्द्धे रुद्रो वसुंभिरा चिंकेत्वित्याहावृंत्त्यै पृथिव्यास्त्वां मूर्धन्ना जिंघर्मि देवयजंन इत्यांह पृथिव्या ह्येष मूर्धा यद्देवयजंनमिडांयाः पद इत्याहेडांयै ह्येतत्पदं यत्सोमक्रयंण्यै घृतवंति स्वाहेत्यांह यदेवास्यै पदाद्घृतमपीड्यत तस्मांदेवमांह यदंध्वर्युरंनग्नावाहुंतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रक्षाँसि यज्ञँ हंन्युर्हिरंण्यमुपास्यं जुहोत्यग्निवत्येव जुंहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवंति न यज्ञँ रक्षाँसि घ्नन्ति काण्डेंकाण्डे वै क्रियमांणे यज्ञँ रक्षाँसि जिघाँसन्ति परिंलिखितँ रक्षः परिंलिखिता अरांतय इत्यांह रक्षंसामपंहत्या ।३।इदमहँ रक्षंसो ग्रीवा अपिं कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं चं वयं द्विष्म इत्यांह द्वौ वाव पुरुंषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैंनं द्वेष्टि तयोंरिवानंन्तरायं ग्रीवाः कृंन्तति पशवो वै सोमक्रयंण्यै पदं यांवत्तमूतँ सं वंपति पशूनेवावं रुन्द्धेऽस्मे राय इति सं वंपत्यात्मानंमेवाध्वर्युः पशुभ्यो नान्तरेंति त्वे राय इति यजंमानाय प्र यंच्छति यजंमान एव रयिं दंधाति तोते राय इति पत्निंया अर्धो वा एष आत्मनो यत्पत्नी यथां गृहेषु नि धत्ते तादृगेव तत्त्वष्टींमती ते सपेयेत्यांह त्वष्टा वै पंशूनां मिंथुनानाँ रूपकृद्रूपमेव पशुषुं दधात्य स्मै वै लोकाय गार्हपत्य आ धीयतेऽमुष्मां आहवनीयो यद्गार्हपत्य उपवपेंदस्मिँल्लोके पंशुमान्त्स्याद्यदांहवनीये ऽमुष्मिँल्लोके पंशुमान्त्स्यांदुभयोरुपं

वपत्युभयोरेवैनं लोकयोः पशुमन्तं करोति ॥८॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति विचित्यः सोमा३ न विचित्या३ इति सोमो वा ओषधीनाꣳ राजा तस्मिन्यदापन्नं ग्रसितमेवास्य तद्यद्विचिनुयाद्यथास्याद्ग्रसितं निष्खिदति तादृगेव तद्यन्न विचिनुयाद्यथाऽक्षन्नापन्नं विधावति तादृगेव तत्क्षोधुकोऽध्वर्युः स्यात्क्षोधुको यजमानः सोमविक्रयिन्त्सोमꣳ शोधयेत्येव ब्रूयाद्यदीतरं ।१।

यदीतरमुभयेनैव सोमविक्रयिणमर्पयति तस्मात्सोमविक्रयी क्षोधुकोऽरुणो ह स्माहौपवेशिः सोमक्रयण एवाहं तृतीयसवनमव रुन्ध इति पशूनां चर्मन्मिमीते पशूनेवाव रुन्द्धे पशवो हि तृतीयꣳ सवनं यं कामयेतापशुः स्यादित्यृक्षतस्तस्य मिमीतर्क्षं वा अपशव्यमपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति लोमतस्तस्य मिमीतैतद्वै पशूनाꣳ रूपꣳ रूपेणैवास्मै पशूनव रुन्द्धे पशुमानेव भवत्य पामन्ते क्रीणाति सरसमेवैनं क्रीणात्य मात्योऽसीत्याहामैवैनं कुरुते शुक्रस्ते ग्रह इत्याह शुक्रो ह्यस्य ग्रहोऽनसाच्छ याति महिमानमेवास्याच्छ यात्य नसाच्छ याति तस्मादनोवाह्यꣳ समे जीवनं यत्र खलु वा एतꣳ शीर्ष्णा हरन्ति तस्माच्छीर्षहार्यं गिरौ जीवन मभि त्यं देवꣳ सवितारमित्यतिच्छन्दसर्चा मिमीतेऽतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दाꣳसि सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिर्मिमीते वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसर्चा मिमीते वर्ष्मैवैनꣳ समानानां करोत्य कयैकयोत्सर्गं मिमीतेऽयातयाम्नियायातयाम्नियैवैनं मिमीते तस्मान्नानावीर्या अङ्गुलयः सर्वास्वङ्गुष्ठमुप नि गृह्णाति तस्मात्समावद्वीर्योऽन्याभिरङ्गुलिभिस्तस्मात्सर्वा अनु सं चरति

यत्सह सर्वाभिर्मिमीत सꣳश्लिष्टा अङ्गुलयो जायेरन्नेकयैकयोत्सर्गं मिमीते तस्माद्विभक्ता जायन्ते पञ्च कृत्वो यजुषा मिमीते पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धे पञ्च कृत्वस्तूष्णीं ।५।

दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्द्धे यद्यजुषा मिमीते भूतमेवाव रुन्द्धे यत्तूष्णीं भविष्य द्यद्वै तावानेव सोमः स्याद्यावन्तं मिमीते यजमानस्यैव स्यान्नापि सदस्यानां प्रजाभ्यस्त्वेत्युप समूहति सदस्यानेवान्वाभजति वाससोप नह्यति सर्वदेवत्यं वै वासः सर्वाभिरेवैनं देवताभिः समर्धयति पशवो वै सोमः प्राणाय त्वेत्युप नह्यति प्राणमेव पशुषु दधाति व्यानाय त्वेत्यनु शृन्थति व्यानमेव पशुषु दधाति तस्मात्स्वपन्तं प्राणा न जहति ॥६॥

यत्कलया ते शफेन ते क्रीणानीति पणेतागोअर्घꣳ सोमं कुर्यादगोअर्घं यजमानमगोअर्घमध्वर्युं गोस्तु महिमानं नाव तिरेद्गवा ते क्रीणानीत्येव ब्रूयाद्गोअर्घमेव सोमं करोति गोअर्घं यजमानं गोअर्घमध्वर्युं न गोर्महिमानमव तिरत्य जया क्रीणाति सतपसमेवैनं क्रीणाति हिरण्येन क्रीणाति सशुक्रमेवैनं क्रीणाति धेन्वा क्रीणाति साशिरमेवैनं क्रीणात्यृषभेण क्रीणाति सेन्द्रमेवैनं क्रीणात्यनडुहा क्रीणाति वह्निर्वा अनड्वान्वह्निनैव वह्नि यज्ञस्य क्रीणाति मिथुनाभ्यां क्रीणाति मिथुनस्यावरुद्ध्यै वाससा क्रीणाति सर्वदेवत्यं वै वासः सर्वाभ्य एवैनं देवताभ्यः क्रीणाति दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्द्धे तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्ण इत्याह पशुभ्य एव तदध्वर्युर्नि ह्नुत आत्मनोऽनाव्रस्काय गच्छति श्रियं प्र पशूनाप्नोति य एवं वेद शुक्रं ते शुक्रेण क्रीणामीत्याह यथायजुरेवैत द्देवा वै येन हिरण्येन

सोममक्रीणन्तदभीषहा पुनराददत को हि तेजसा वि क्रेष्यत इति
येन हिरण्येन सोमं क्रीणीयात्तदभीषहा पुनरा ददीत तेज
एवात्मन्धत्तेऽस्मे ज्योतिः सोमविक्रयिणि तम इत्याह ज्योतिरेव
यजमाने दधाति तमसा सोमविक्रयिणमर्पयति
यदनुपग्रथ्य हन्याद्दन्दशूकास्ताꣳ समाꣳ सर्पाः स्युरिदमहꣳ सर्पाणां
दन्दशूकानां ग्रीवा उप ग्रथ्नामीत्याहादन्दशूकास्ताꣳ समाꣳ सर्पा
भवन्ति तमसा सोमविक्रयिणं विध्यति स्वान भ्राजेत्याहैते वा
अमुष्मिँल्लोके सोममरक्षन्तेभ्योऽधि सोममाहरन्यदेतेभ्यः
सोमक्रयणान्नानुदिशेदक्रीतोऽस्य सोमः स्यान्नास्यैतेऽमुष्मिँल्लोके
सोमꣳ रक्षेयुर्यदेतेभ्यः सोमक्रयणाननुदिशति क्रीतोऽस्य सोमो
भवत्येतेऽस्यामुष्मिँल्लोके सोमꣳ रक्षन्ति ॥१०॥

वारुणो वै क्रीतः सोम उपनद्धो मित्रो न एहि सुमित्रधा इत्याह
शान्त्या इन्द्रस्योरुमा विश दक्षिणमित्याह देवा वै यꣳ
सोममक्रीणन्तमिन्द्रस्योरौ दक्षिण आसादयन्नेष खलु वा एतर्हीन्द्रो यो
यजते तस्मादेवमाहो दायुषा स्वायुषेत्याह देवता
एवान्वारभ्योत्तिष्ठत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याहान्तरिक्षदेवत्यो२ह्येतर्हि
सोमोऽदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ सीदेत्याह यथायजुरेवैतद्वि
वा एनमेतदर्धयति यद्वारुणꣳ सन्तम्मैत्रं करोति वारुण्यर्चा सादयति
स्वयैवैनं देवतया समर्धयति वाससा पर्यानह्यति सर्वदेवत्यं वै
वासः सर्वाभिरेवैनं देवताभिः समर्धयत्यथो रक्षसामपहत्यै वनेषु
व्यन्तरिक्षं ततानेत्याह वनेषु हि व्यन्तरिक्षं ततान वाजमर्वत्स्वित्याह
वाजꣳ ह्यर्वत्सु पयो अघ्नियास्वित्याह पयो ह्यघ्नियासु हृत्सु
क्रतुमित्याह हृत्सु हि क्रतुं वरुणो विक्ष्वग्निमित्याह वरुणो हि
विक्ष्वग्निं दिवि सूर्यमित्याह दिवि हि सूर्यꣳ सोममद्रावित्याह
ग्रावाणो वा अद्रयस्तेषु वा एष सोमं दधाति यो यजते

तस्मा॑दे॒वमा॒हो दु त्यं जा॒तवे॑दस॒मिति॑ सौ॒र्यर्चा
कृ॑ष्णाजि॒नम्प्र॒त्यान॑ह्यति॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्या॒ उस्रा॒वेतं॑ धूर्षा॒हा॒वित्या॑ह
यथाय॒जुरे॒वैतत्प्र च्य॑वस्व भुवस्पत॒ इत्या॑ह भू॒ताना॒ँ ह्येष
पति॒र्विश्वा॑न्य॒भि धाम॒ानीत्या॑ह॒ विश्वा॑नि॒ ह्ये॑२॒षो॑ऽभि धामा॑नि प्र॒च्यव॑ते॒
मा त्वा॑ परिप॒री वि॑द॒दित्या॑ह॒ यदे॒वादः सोम॑माह्रियमा॑णं गन्ध॒र्वो
वि॒श्वाव॑सुः प॒र्यमु॑ष्णा॒त्तस्मा॑दे॒वमा॒हाप॑रिमोषाय॒ यज॑मानस्य
स्व॒स्त्यय॑न्य॒सीत्या॑ह॒ यज॑मानस्यै॒वैष य॒ज्ञस्या॑न्वार॒म्भोऽन॑वच्छित्त्यै॒
वरु॑णो॒ वा ए॒ष यज॑मानम॒भ्यैति॒ यत्क्री॒तः सोम॒ उप॑नद्धो॒ नमो॑ मि॒त्रस्य॒
वरु॑णस्य॒ चक्ष॑स॒ इत्या॑ह॒ शान्त्या॒ आ सोम॒ं वह॑न्त्य॒ग्निना॒ प्रति॑ तिष्ठते॒
तौ स॒म्भव॑न्तौ॒ यज॑मानम॒भि सम्भ॑वतः प॒ुरा खल॒ु वावैष
मेधा॑या॒त्मान॑मा॒रभ्य॑ चरति॒ यो दी॑क्षि॒तो यद॑ग्नीषो॒मीय॑म्प॒शुमा॒लभ॑त
आ॒त्मनि॒ष्क्रय॑ण ए॒वास्य॒ स तस्मा॒त्तस्य॒ नाश्यं॑ पुरुषनि॒ष्क्रय॑ण इव॒
ह्य थो॒ खल्वा॑हुर॒ग्नीषोमा॑भ्या॒ं वा इन्द्रो॑ वृ॒त्रमह॒न्निति॒
यद॑ग्नीषो॒मीय॑म्प॒शुमा॒लभ॑ते॒ वार्त्र॑घ्न ए॒वास्य॒ स तस्मा॑द्वा॒श्यं॑ वारु॒ण्यर्चा
परि॑ चरति॒
स्वयै॒वैनं॑ दे॒वत॑या॒ परि॑ चरति ॥११॥

इति षष्ठकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः १

अथ षष्ठकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः २

यदु॒भौ वि॒मुच्या॑ति॒थ्यं गृ॑ह्णीयाद्य॒ज्ञं वि च्छि॑न्द्या॒द्यदु॒भाववि॑मुच्य॒
यथाना॑गतायाति॒थ्यं क्रि॒यते॑ ता॒दृगे॒व
तद्विमु॑क्तो॒ऽन्योऽन॒ड्वान्भव॒त्यवि॑मुक्तो॒ऽन्योऽथा॑तिथ्यं गृ॑ह्णाति य॒ज्ञस्य॒
संत॑त्यै॒ पत्न्य॒न्वार॑भते॒ पत्नी॒ हि पारी॑णह्य॒स्येशे॒ पत्नि॑यै॒वानु॑मत॒ं निर्व॑पति॒
यद्वै पत्नी॑ य॒ज्ञस्य॑ क॒रोति॑ मिथु॒नं तदथो॒ पत्नि॑या ए॒वैष
य॒ज्ञस्या॑न्वार॒म्भोऽन॑वच्छित्त्यै॒ याव॑द्भि॒र्वै राजा॑नुच॒रैरा॒गच्छ॑ति॒ सर्वे॑भ्यो॒
वै तेभ्य॑ आति॒थ्यं क्रि॑यते॒ छन्दा॒ँसि॒ खल॒ु वै सोम॑स्य॒

राज्ञोऽनुचराणयुग्नेरांतिथ्यमंसि विष्णंवे त्वेत्यांह गायत्रिया एवैतेनं
करोति सोमंस्यातिथ्यमंसि विष्णंवे त्वेत्यांह त्रिष्टुभं एवैतेनं
करोत्यतिंथेरातिथ्यमंसि विष्णंवे त्वेत्यांह जगंत्या ।२। एवैतेनं
करोत्युग्नयै त्वा रायस्पोषदाव्ने विष्णंवे त्वेत्यांहानुष्टुभं एवैतेनं
करोति श्येनायं त्वा सोमभृते विष्णंवे त्वेत्यांह गायत्रिया एवैतेनं
करोति पञ्च कृत्वो गृह्णाति पञ्चांक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवावं
रुन्द्धे ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मांत्सत्याद्गायत्रिया उंभयतं
आतिथ्यस्यं क्रियत इति यद्देवादः सोममाहंरत्तस्माद्गायत्रिया उंभयतं
आतिथ्यस्यं क्रियते पुरस्तांच्चोपरिंष्टाच्च शिरो वा एतद्यज्ञस्य
यदांतिथ्यं नवंकपालः पुरोडाशो भवति तस्मान्नवधा शिरो विष्यूतं
नवंकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयंस्त्रिकपालास्त्रिवृता स्तोमेंन
सम्मिंतास्तेजंस्त्रिवृत्तेजं एव यज्ञस्यं शीर्षन्दंधाति नवंकपालः
पुरोडाशो भवति ते त्रयंस्त्रिकपालास्त्रिवृता प्राणेन सम्मिंतास्त्रिवृद्वै
।४। प्राणस्त्रिवृतंमेव प्राणमंभिपूर्वं यज्ञस्यं शीर्षन्दंधाति प्रजापंतेर्वा
एतानि पक्ष्मांणि यदंश्ववाला ऐक्षवी तिरश्ची यदाश्ववालः प्रस्तरो
भवंत्यैक्षवी तिरश्ची प्रजापंतेरेव तच्चक्षुः सम्भंरति देवा वै या
आहुंतीरजुंहवुस्ता असुंरा निष्कावंमादन्ते देवाः
कार्ष्मर्यमपश्यन्कर्मण्यो वै कर्मैनेन कुर्वीतेति ते
कार्ष्मर्युमयान्परिधीनंकुर्वत तैर्वै ते रक्षाꣳस्यपांघ्नत यत्कार्ष्मर्युमयाः
परिधयो भवंन्ति रक्षंसामपहत्यै सꣳ स्पंर्शयति
रक्षंसामनंन्ववचाराय न पुरस्तात्परिं दधात्यादित्यो
ह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाꣳस्यपहन्त्यूर्ध्वे समिधावा दंधात्युपरिंष्टादेव
रक्षाꣳस्यपंहन्ति यजुंषान्यां तूष्णीमन्याम्मिंथुनत्वाय द्वे आ दंधाति
द्विपाद्यजंमानः प्रतिंष्ठित्यै
ब्रह्मवादिनो वदन्त्यग्निश्च वा एतौ सोमंश्च कथा सोमांयातिथ्यं
क्रियते नाग्नय इति यदग्नावग्निम्मंथित्वा प्रहरंति तेनैवाग्नयं आतिथ्यं

क्रियते॒ऽथो॒ खल्वा॑हुर॒ग्निः सर्वा॒ दे॒वता॒ इति॒
यद्ध॒विरा॒सा॒द्या॒ग्निम्मन्थ॑ति ह॒व्यायै॒वास॑न्नाय॒ सर्वा॑ दे॒वता॑ जनयति
॥१॥

दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा मि॒थो विप्रि॑या आस॒न्तेँ३॒ऽन्योऽ॑न्यस्मै॒
ज्यैष्ठ्या॒याति॑ष्ठमानाः पञ्च॒धा व्य॑क्रामन्न॒ग्निर्वसु॑भि॒ः सोमो॑ रु॒द्रैरिन्द्रो॑
म॒रुद्भि॒र्वरु॑ण आ॒दि॒त्यैर्बृ॒ह॒स्पति॒र्विश्वै॑र्दे॒वैस्तेऽ॑मन्य॒न्तासु॑रेभ्यो॒ वा
इ॒दम्भ्रातृ॑व्येभ्यो रध्याम॒ो यन्मि॒थो विप्रि॑या॒ः स्मो या न॑ इ॒माः
प्रि॒यास्त॒नु॒व॒स्ताः स॒मव॑द्यामहै॒ ताभ्य॒ः स निर्ऋ॑च्छा॒द्यो ।१। न॑ः
प्र॒थमोऽ॑न्योऽ॑न्यस्मै॒ द्रुह्या॒दि॒ति॒ तस्मा॒द्यः सता॑नूनप्त्रिणाम्प्र॒थ॒मो द्रुह्य॑ति॒
स आर्ति॒माच्छ॑ति॒ यत्ता॑नून॒प्त्रँ स॑मव॒द्यति॒ भ्रातृ॑व्याभिभूत्यै॒
भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॒ पञ्च॒ कृत्वोऽव॑ द्यति पञ्च॒धा हि
ते तत्स॑म॒वाद्य॒न्ताथो॒ पञ्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्द्ध॒
आप॑तये त्वा गृह्णामीत्या॑ह प्रा॒णो वा आप॑तिः
प्रा॒णमे॒व प्री॑णाति॒ परि॑पतय॒ इत्या॑हु॒ मनो॒ वै परि॑पति॒र्मन॑ ए॒व प्री॑णाति॒
तनू॒नप्त्र॒ इत्या॑ह त॒नुवो॒ हि ते ताः स॑म॒वाद्य॑न्त शाक्व॒रायेत्या॑ह शक्त्यै॒
हि ते ताः स॑म॒वाद्य॑न्त॒
शक्म॒न्नोजि॑ष्ठा॒येत्या॒हौजि॑ष्ठ॒ँ हि ते त॒दा॒त्मन॑ः
स॑म॒वाद्य॒न्ता ना॑धृष्टमस्यनाधृ॒ष्यमित्या॒हाना॑धृष्ट॒ँ ह्ये॑तद॑नाधृ॒ष्यं
दे॒वाना॒मोज॒ इत्या॑ह दे॒वाना॒ँ ह्ये॑तदोजोऽ॑भिशस्ति॒पा
अ॑नभिशस्त॒न्यमित्या॑हाभिशस्ति॒पा ह्ये॑तद॑नभिशस्ते॒न्य मनु॑ मे दी॒क्षां
दी॒क्षाप॑तिर्मन्यता॒मित्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतद्घृ॒तं वै दे॒वा वज्र॑ कृ॒त्वा
सोम॑मघ्नन्नन्ति॒कमि॑व॒ खलु॒ वा अ॑स्यै॒तच्च॑रन्ति॒ यत्ता॑नून॒प्त्रेण॑
प्र॒चर॑न्त्य॒ँ शुर॑ँशुस्ते देव सो॒माप्या॑यता॒मित्या॑हु॒ यदे॒वास्या॑पुवा॒यते॒
यन्मीय॑ते॒ तदे॒वास्यै॒तेनाप्या॑ यय॒त्या तु॒भ्य॒मिन्द्र॑ः प्यायता॒मा
त्वमिन्द्रा॑य प्याय॒स्वेत्या॑हो॒भावे॒वेन्द्र॑ च॒ सोम॒ चाप्या॑यय॒त्या प्या॑यय॒

सखीन्त्सन्या मेधयेत्याहुर्त्विजो वा अस्य सखायस्तानेवाप्याययति स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीयेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते प्र वा एतेऽस्माल्लोकाच्च्यवन्ते ये सोममाप्याययन्त्यन्तरिक्षदेवत्यो हि सोम आप्यायित एष्टा रायः प्रेषे भगायेत्याह द्यावापृथिवीभ्यामेव नमस्कृत्यास्मिँल्लोके प्रति तिष्ठन्ति देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा बिभ्यतोऽग्निम्प्राविशन्तस्मादाहुरग्निः सर्वा देवता इति तेऽग्निमेव वरूथं कृत्वासुरानभ्यभवन्नग्निमिव खलु वा एष प्र विशति योऽवान्तरदीक्षामुपैति भ्रातृव्याभिभूत्यै
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्या त्मानमेव दीक्षया पाति प्रजामवान्तरदीक्षया संतराम्मेखलाँ समायच्छते प्रजा ह्यात्मनोऽन्तरतरा तप्तव्रतो भवति मदन्तीभिर्मार्जयते निर्ह्यग्निः शीतेन वायति समिद्ध्यै या ते अग्ने रुद्रिया तनूरित्याह स्वयैवैनद्देवतया व्रतयति
सयोनित्वाय शान्त्यै ॥२॥

तेषामसुराणां तिस्रः पुर आसन्नयस्मय्यवमाथ रजताथ हरिणी ता देवा जेतुं नाशक्नुवन्ता उपसदैवाजिगीषन्तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नोपसदा वै महापुरं जयन्तीति त इषुँ समस्कुर्वताग्निमनीकँ सोमँ शल्यं विष्णुं तेजनं तेऽब्रुवन्क इमामसिष्यतीति ।१। रुद्र इत्यब्रुवन्रुद्रो वै क्रूरः सोऽस्यत्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणा अहमेव पशूनामधिपतिरसानीति तस्माद्रुद्रः पशूनामधिपतिस्ताँ रुद्रोऽवासृजत्स तिस्रः पुरो भित्त्वैभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदत यदुपसद उपसद्यन्ते भ्रातृव्यपराणुत्त्यै
नान्यामाहुतिम्पुरस्ताज्जुहुयाद्यदन्यामाहुतिम्पुरस्ताज्जुहुया दन्यन्मुखं कुर्यात्स्रुवेणाघारमा घारयति यज्ञस्य प्रज्ञात्यैपराङतिक्रम्य जुहोति पराच एवैभ्यो लोकेभ्यो यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुदते

पुनरत्याक्रम्योपसदं जुहोति
प्रणुद्यैवैभ्यो लोकेभ्यो भ्रातृव्याञ्जित्वा भ्रातृव्यलोकमभ्यारोहति देवा
वै याः प्रातरुपसद उपासीदन्नह्नस्ताभिरसुरान्प्राणुदन्त याः सायꣳ
रात्रियै ताभिर्यत्सायम्प्रातरुपसद ३उपसद्यन्तेऽहोरात्राभ्यामेव
तद्यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुदते याः प्रातर्याज्याः स्युस्ताः
सायम्पुरोऽनुवाक्याः कुर्यादयातयामत्वाय तिस्र उपसद उपैति त्रय
इमे लोका इमानेव लोकान्प्रीणाति षट्सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतव ऋ
तूनेव प्रीणाति द्वादशाहीने सोम उपैति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरमेव प्रीणाति चतुर्विꣳशतिः सं पद्यन्ते
चतुर्विꣳशतिरर्धमासा अर्धमासानेव
प्रीणात्या राग्रामवान्तरदीक्षामुपेयाद्यः कामयेतास्मिन्मे लोकेऽर्धुकꣳ
स्यादित्येकमग्रेऽथ द्वावथ त्रीनथ चतुर एषा वा
आराग्रावान्तरदीक्षास्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकम्भवति
परोवरीयसीमवान्तरदीक्षामुपेयाद्यः कामयेतामुष्मिन्मे लोकेऽर्धुकꣳ
स्यादिति चतुरोऽग्रेऽथ त्रीनथ द्वावथैकमेषा वै
परोवरीयस्यवान्तरदीक्षामुष्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकम्भवति ॥३॥

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति य उपसद उपयन्ति तेषां य उन्नयते
हीयत एव स नोदनेषीति सून्नीयमिव
यो वै स्वार्थेतां यताꣳ श्रान्तो हीयत उत स निष्ट्यायं सह वसति
तस्मात्सकृदुन्नीय नापरमुन्नयेत दध्नोन्नयेतैतद्वै पशूनाꣳ रूपꣳ रूपेणैव
पशूनव रुन्द्धे यज्ञो देवेभ्यो निलायत विष्णू रूपं कृत्वा स
पृथिवीम्प्राविशत्तं देवा हस्तान्त्सꣳरभ्यैच्छन्तमिन्द्र
उपर्युपर्यत्यक्रामत्सोऽब्रवीत्को मायमुपर्युपर्यत्यक्रमीदित्यहं दुर्गे
हन्तेत्यथ कस्त्वमित्यहं दुर्गादाहर्तेति सोऽब्रवीद्दुर्गे वै हन्तावोचथा
वराहोऽयं वाममोषः ।२। सप्तानां गिरीणाम्परस्ताद्वित्तं

वेद्यमसुराणाम्बिभर्ति तं जहि यदि दुर्गे हन्तासीति स
दर्भपुञ्जीलमुद्वृह्य सप्त गिरीन्भित्त्वा तमहन्त्सोऽब्रवीद्दुर्गाद्वा
आहर्तावोचथा एतमा हरेति तमेभ्यो यज्ञ एव यज्ञमाहरद्यत्तद्वित्तं
वेद्यमसुराणामविन्दन्त तदेकं वेद्यै वेदित्व मसुराणां वा इयमग्र
आसीद्यावदासीनः परापश्यति तावद्देवानां ते देवा अब्रुवन्नस्त्वेव
नोऽस्यामपीति कियद्वो दास्याम इति यावदियँ सलावृकी त्रिः
परिक्रामति तावन्नो दत्तेति स इन्द्रः सलावृकी रूपं कृत्वेमां त्रिः
सर्वतः पर्यक्रामत्तदिमामविन्दन्त यदिमामविन्दन्त तद्वेद्यै वेदित्वँ
।४। सा वा इयँ सर्वैव वेदिरियति शक्ष्यामीति त्वा अवमाय
यजन्ते त्रिँशत्पदानि पश्चात्तिरश्ची भवति षट्त्रिँशत्प्राची
चतुर्विँशतिः पुरस्तात्तिरश्ची दशदश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं
विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्द्ध उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदप
हन्त्यु द्धन्ति तस्मादोषधयः परा भवन्ति बर्हिः स्तृणाति
तस्मादोषधयः पुनरा भवन्त्यु त्तरम्बर्हिष उत्तरबर्हिः स्तृणाति
प्रजा वै बर्हिर्यजमान उत्तरबर्हिर्यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति
तस्माद्यजमानोऽयजमानादुत्तरः ॥४॥

यद्वा अनीशानो भारमादत्ते वि वै स लिशते
यद्द्वादश साह्नस्योपसदः स्युस्तिस्रोऽहीनस्य यज्ञस्य विलोम
क्रियेत तिस्र एव साह्नस्योपसदो द्वादशाहीनस्य यज्ञस्य
सवीर्यत्वायाथो सलोम क्रियते
वत्सस्यैकः स्तनो भागी हि सोऽथैकँ स्तनं व्रतमुपैत्यथ द्वावथ
त्रीनथ चतुर एतद्वै क्षुरपवि नाम व्रतं येन प्र जातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रति
जनिष्यमाणानथो कनीयसैव भूय उपैति चतुरोऽग्रे
स्तनान्व्रतमुपैत्यथ त्रीनथ द्वावथैकमेतद्वै सुजघनं नाम व्रतं तपस्यँ
सुवर्ग्यमथो प्रैव जायते प्रजया पशुभि र्यवागू राजन्यस्य व्रतं क्रूरेव

वै यवागूः क्रूर इव राजन्यो वज्रस्य रूपꣳ समृद्ध्या आमिक्षा
वैश्यस्य पाकयज्ञस्य रूपम्पुष्ट्यै पयो ब्राह्मणस्य तेजो वै
ब्राह्मणस्तेजः पयस्तेजसैव तेजः पय आत्मन्धत्तेऽथो पयसा वै गर्भा
वर्धन्ते गर्भ इव खलु वा एष यद्दीक्षितो यदस्य पयो
व्रतम्भवत्यात्मानमेव तद्वर्धयति त्रिव्रतो वै मनुरासीद्द्विव्रता असुरा
एकव्रता देवाः प्रातर्मध्यंदिने सायं तन्मनोर्व्रतमासीत्पाकयज्ञस्य
रूपम्पुष्ट्यै प्रातश्च सायं चासुराणां निर्मध्यं क्षुधो रूपं ततस्ते
पराभवन्मध्यंदिने मध्यरात्रे देवानां ततस्तेऽभवन्त्सुवर्गं
लोकमायन्यदस्य मध्यंदिने मध्यरात्रे व्रतम्भवति मध्यतो वा अन्नेन
भुञ्जते मध्यत एव तदूर्जं धत्ते भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यो भवति गर्भो वा एष यद्दीक्षितो योनिर्दीक्षितविमितं
यद्दीक्षितो दीक्षितविमितात्प्रवसेद्यथा योनेर्गर्भः स्कन्दति तादृगेव
तन्न प्रवस्तव्यमात्मनो गोपीथायै ष वै व्याघ्रः कुलगोपो
यदग्निस्तस्माद्यद्दीक्षितः प्रवसेत्स एनमीश्वरोऽनूत्थाय हन्तोर्न
प्रवस्तव्यमात्मनो गुप्त्यै दक्षिणतः शय एतद्वै यजमानस्यायतनꣳ
स्व एवायतने शयेऽग्निमभ्यावृत्य शये देवता एव यज्ञमभ्यावृत्य
शये ॥५॥

पुरोहविषि देवयजने याजयेद्यं कामयेतोपैनमुत्तरो यज्ञो नमेदभि
सुवर्गं लोकं जये दित्येतद्वै पुरोहविर्देवयजनं यस्य होता
प्रातरनुवाकमनुब्रुवन्नग्निमप आदित्यमभि विपश्यत्यु पैनमुत्तरो यज्ञो
नमत्यभि सुवर्गं लोकं जयत्या प्ते देवयजने याजयेद्भ्रातृव्यवन्तं
पन्थां वाधिस्पर्शयेत्कर्तं वा यावन्नानसे यातवै न रथायैतद्वा आप्तं
देवयजन माप्नोत्येव भ्रातृव्यं नैनम्भ्रातृव्य आप्नोत्ये कोन्नते देवयजने
याजयेत्पशुकाम मेकोन्नताद्वै देवयजनादङ्गिरसः पशूनसृजन्तान्तरा
सदोहविर्धाने उन्नतꣳ स्यादेतद्वा एकोन्नतं देवयजनं पशुमानेव

भवति त्र्युन्नते देवयजने याजयेत्सुवर्गकामं त्र्युन्नताद्वै
देवयजनादङ्गिरसः सुवर्गं लोकमायन्नन्तराहवनीयं च हविर्धानं
चोन्नतꣳ स्यादन्तरा हविर्धानं च सदश्चान्तरा सदश्च गार्हपत्यं चैतद्वै
त्र्युन्नतं देवयजनꣳ सुवर्गमेव लोकमेति प्रतिष्ठिते देवयजने
याजयेत्प्रतिष्ठाकाममेतद्वै प्रतिष्ठितं देवयजनं यत्सर्वतः समं प्रत्येव
तिष्ठति यत्रान्यान्या ओषधयो व्यतिषक्ताः
स्युस्तद्याजयेत्पशुकाममेतद्वै पशूनाꣳ रूपꣳ रूपेणैवास्मै पशूनव
रुन्द्धे पशुमानेव भवति निर्ऋतिगृहीते देवयजने याजयेद्यं कामयेत
निर्ऋत्यास्य यज्ञं ग्राहयेयमित्येतद्वै निर्ऋतिगृहीतं देवयजनं
यत्सदृश्यै सत्या ऋक्षं निर्ऋत्यैवास्य यज्ञं ग्राहयति व्यावृत्ते
देवयजने याजयेद्व्यावृत्कामं यम्पात्रे वा तल्पे वा
मीमाꣳसेरन्प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणꣳ स्यात्प्रतीचीनं गार्हपत्यादेतद्वै
व्यावृत्तं देवयजनं वि पाप्मना भ्रातृव्येण वर्तते नैनम्पात्रे न तल्पे
मीमाꣳसन्ते कार्ये देवयजने याजयेद्भूतिकामं कार्यो वै पुरुषो
भवत्येव ॥६॥

तेभ्य उत्तरवेदिः सिꣳही रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठत्ते देवा
अमन्यन्त यतरान्वा इयमुपावर्त्स्यति त इदम्भविष्यन्तीति
तामुपामन्त्रयन्त साब्रवीद्वरं वृणै सर्वान्मया कामान्व्यश्नवथ पूर्वां तु
माग्नेराहुतिरश्नवता इति तस्मादुत्तरवेदिम्पूर्वामग्नेर्व्याघारयन्ति
वारेवृतꣳ ह्यस्यै शम्यया परि मिमीते ।१। मात्रैवास्यै साथो
युक्तेनैव युक्तमव रुन्द्धे वित्तायनी मेऽसीत्याह वित्ता
ह्येनानावत्तिक्तायनी मे ऽसीत्याह तिक्तान्ह्येनानावदवतान्मा
नाथितमित्याह
नाथितान्ह्येनानावदवतान्मा व्यथितमित्याह
व्यथितान्ह्येनानावद्विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिर इति त्रिर्हरति य एवैषु

लोकेष्वग्नयस्तानेवाव रुन्द्धे तूष्णीं चतुर्थꣳ हरत्यनिरुक्तमेवाव रुन्द्धे
सि महिषीरसीत्याह सिꣳहीह्येषा रूपं
कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठ दुरु प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः
प्रथतामित्याह यजमानमेव प्रजया पशुभिः प्रथयति
ध्रुवासीति सꣳ हन्ति धृत्यै देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः शुम्भस्वेत्यव
चोक्षति प्र च किरति शुद्ध्या इन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः
पुरस्तात्पात्वित्याह दिग्भ्य एवैनाम्प्रोक्षति
देवाꣳश्चेदुत्तरवेदिरुपावर्तीहैव वि जयामहा इत्यसुरा वज्रमुद्यत्य
देवानभ्यायन्त तानिन्द्रघोषो वसुभिः पुरस्तादपानुदत मनोजवाः
पितृभिर्दक्षिणतः प्रचेता रुद्रैः पश्चाद्विश्वकर्मादित्यैरुत्तरतो
यदेवमुत्तरवेदिम्प्रोक्षति दिग्भ्य एव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्प्रणुदत
इन्द्रो यतीन्त्सालावृकेभ्यः प्रायच्छत्तान्दक्षिणत उत्तरवेद्या
आदन्यत्प्रोक्षणीनामुच्छिष्येत तद्दक्षिणत उत्तरवेद्यै नि नयेद्यदेव तत्र
क्रूरं तत्तेन शमयति
यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति ॥७॥

सोत्तरवेदिरब्रवीत्सर्वान्मया कामान्व्यश्नवथेति
ते देवा अकामयन्तासुरान्भ्रातृव्यानभि भवेमेति
तेऽजुहवुः सिꣳहीरसि सपत्नसाही स्वाहेति
तेऽसुरान्भ्रातृव्यानभ्यभवन्तेऽसुरान्भ्रातृव्यानभिभूयाकामयन्त प्रजां
विन्देमहीति तेऽजुहवुः सिꣳहीरसि सुप्रजावनिः स्वाहेति ते
प्रजामविन्दन्त
ते प्रजां वित्त्वाकामयन्त पशून्विन्देमहीति तेऽजुहवुः सिꣳहीरसि
रायस्पोषवनिः स्वाहेति ते पशूनविन्दन्त ते पशून्वित्त्वाकामयन्त
प्रतिष्ठां विन्देमहीति
तेऽजुहवुः सिꣳहीरस्यादित्यवनिः स्वाहेति

त इ॒माम्प्र॑ति॒ष्ठाम॑विन्दन्त॒ त इ॒माम्प्र॑ति॒ष्ठां वि॒त्त्वाका॑मयन्त दे॒वता॑
आ॒शिष॒ उपे॑या॒मेति॒ ते॑ऽजुहवुः सि॒ꣳहीर॒स्या व॑ह दे॒वान्दे॑वय॒ते
यज॑मानाय॒ स्वाहेति॒ ते दे॒वता॑ आ॒शिष॒ उपा॑य॒न्पञ्च॒ कृत्वो॒
व्याघा॑रयति॒ पञ्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्द्धेऽक्ष्ण॒या
व्याघा॑रयति॒ तस्मा॑दक्ष्ण॒या प॒शवोऽङ्गा॑नि॒ प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै
भू॒तेभ्य॒स्त्वेति॒ स्रुच॒मुद्गृ॑ह्णाति॒ य ए॒व दे॒वा भू॒तास्तेषां॒ तद्भा॑ग॒धेयं॒
ताने॒व तेन॑ प्रीणाति॒
पौतु॑द्रवान्परि॒धीन्परि॑ दधात्ये॒षां लो॒काना॒ं विधृ॑त्या अ॒ग्नेस्त्रयो॒
ज्याया॑ꣳसो भ्रात॑र आस॒न्ते दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं वह॑न्तः प्रामी॑यान्त॒
सो॑ऽग्निर॑बिभेदि॒त्थं वाव स्य आर्ति॒मारि॑ष्य॒तीति॒ स निला॑यत॒ स यां
व॒नस्पति॒ष्वव॑स॒त्ताम्पूतु॑द्रौ॒ यामोष॑धीषु॒ ताꣳ सु॑गन्धि॒तेज॑ने॒ याम्प॒शुषु॒
ताम्पेत्व॑स्यान्त॒रा शृङ्गे॒ तं दे॒वताः॒ प्रैष॑मैच्छ॒न्तमन्व॑विन्द॒न्तम॑ब्रुव॒न्नुप॑ न॒
आ व॑र्तस्व ह॒व्यं नो॑ व॒हेति॒ सो॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृणै॒ यदे॒व गृ॑ही॒तस्याहु॑तस्य
बहिःपरि॒धि स्कन्दा॒त्तन्मे॒ भ्रातृ॑णाम्भाग॒धेय॑मस॒दिति॒
तस्मा॒द्यद्गृ॑ही॒तस्याहु॑तस्य बहिःपरि॒धि स्कन्द॑ति॒ तेषां॒ तद्भा॑ग॒धेयं॒
ताने॒व तेन॑ प्रीणाति॒ सो॑ऽमन्यतास्थ॒न्वन्तो॑ मे॒ पूर्वे॒ भ्रात॑रः
प्रामे॑षता॒स्थानि॑ शातया॒ इति॒ स यान्य॒स्थान्यशा॑तयत॒
तत्पूतु॑द्रभव॒द्यन्मा॒ꣳसमुप॑मृ॒तं तद्गु॒ल्गु॑लु॒
यदे॒तान्त्सं॑भा॒रान्त्स॒म्भर॑त्य॒ग्निमे॒व तत्सम्भ॑रत्य॒ग्नेः
पुरी॑षम॒सीत्या॑हा॒ग्नेर्ह्ये॑तत्पुरी॑षं॒ यत्सं॑भा॒रा अथो॒ खल्वा॑हु॒रेते वावैन॒ं ते
भ्रात॑रः परि॑ शेरे॒ यत्पौतु॑द्रवाः परि॒धय॒ इति॑ ॥८॥

ब॒द्धमव॑ स्यति वरुणपा॒शादे॒वैनं॑ मुञ्चति॒
प्र णे॑नेक्ति॒ मेध्य॑ ए॒वैनं॑ करोति सावि॒त्रियर्चा॑ हु॒त्वा ह॑वि॒र्धाने॒ प्र
व॑र्तयति सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैने॒ प्र व॑र्तयति॒ वरु॑णो॒ वा ए॒ष दु॒र्वाग्गु॑भ॒यतो॑
ब॒द्धो यद॒क्षः स यदु॒त्सर्जे॑द्यज॑मानस्य गृ॒हान॒भ्युत्स॑र्जेत्सु॒वाग्दे॑व॒

दुर्या॑ँ आ व॒देत्या॑ह गृ॒हा वै दु॒र्याः॑ शान्त्यै॒
पत्न्युपा॑नक्ति॒ पत्नी॒ हि सर्व॑स्य मि॒त्रं मि॑त्र॒त्वाय॒ यद्वै पत्नी॑ य॒ज्ञस्य॑
क॒रोति॑ मिथु॒नं तदथो॒ पत्नि॑या ए॒वैष य॒ज्ञस्या॒न्वार॒म्भोऽन॑वच्छित्त्यै॒
वर्त्म॑ना॒ वा अ॒न्वित्य॑ य॒ज्ञँ रक्षा॑ँसि जिघाँसन्ति
वैष्ण॒वीभ्या॑मृ॒ग्भ्यां वर्त्म॑नोर्जुहोति य॒ज्ञो वै विष्णु॑र्य॒ज्ञादे॒व रक्षा॒ँस्यप॑
हन्ति॒ यद॑ध्व॒र्युर॑न॒ग्नावाहु॑तिं जुहु॒याद॒न्धो॑ऽध्व॒र्युः स्या॒द्रक्षा॑ँसि य॒ज्ञँ
ह॑न्यु॒र्हिर॑ण्यमु॒पास्य॑ जुहोत्यग्नि॒वत्ये॒व जु॑होति॒ नान्धो॑ऽध्व॒र्युर्भव॑ति॒ न
य॒ज्ञँ रक्षा॑ँसि घ्नन्ति॒ प्राची॒ प्रेत॑मध्व॒रं क॒ल्पय॑न्ती॒ इत्या॑ह
सु॒व॒र्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मय॒त्यत्र॑ रमेथा॒ं वर्ष्म॑न्पृथि॒व्या इत्या॑ह॒ वर्ष्म॒
ह्ये॑तत्पृ॑थि॒व्या यद्दे॑व॒यज॑न॒ँ शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्ध॑वि॒र्धानं॑ दि॒वो
वा॑ विष्णवु॒त वा॑ पृथि॒व्या इत्या॒शीप॑दय॒र्चा दक्षि॑णस्य हवि॒र्धान॑स्य
मे॒थीं नि ह॑न्ति शीर्ष॒त ए॒व य॒ज्ञस्य॒ यज॑मान आ॒शिषोऽव॑ रुन्द्धे द॒ण्डो
वा औप॒रस्तृ॒तीय॑स्य हवि॒र्धान॑स्य वषट्का॒रेणा॒क्षमच्छि॒न॒द्यत्तृ॒तीयं॑
छ॒दिर्ह॑वि॒र्धान॑योरुदाह्रि॒यते॑ तृ॒तीय॑स्य हवि॒र्धान॒स्याव॒रुद्ध्यै॒ शिरो॒ वा
ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्ध॑वि॒र्धानं॒ विष्णो॑ र॒राट॑मसि॒ विष्णोः॑ पृ॒ष्ठम॒सीत्या॑ह॒
तस्मा॑देताव॒द्धा शिरो॒ विष्यू॑तं॒ विष्णोः॒ स्यूर॑सि॒ विष्णो॑र्ध्रुवम॒सीत्या॑ह
वैष्ण॒वँ हि दे॒वत॑या हवि॒र्धान॒ं यम्प्र॑थ॒मं ग्र॒न्थिं ग्र॑थ्नी॒यात्यत्तं न
वि॑स्र॒ँसये॒दमे॑हेनाध्व॒र्युः प्र मी॑येत तस्मा॒त्स वि॒स्रस्यः॑ ॥९॥

दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इत्यभ्रि॒मा द॑त्ते॒ प्रसू॑त्या
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॒मित्या॑हा॒श्विनौ॒ हि दे॒वाना॑मध्व॒र्यू आस्ता॑ं पू॒ष्णो
हस्ता॑भ्या॒मित्या॑ह॒ यत्यै॒ वज्र॑ इव॒ वा ए॒षा यदभ्रि॒रभ्रि॑रसि॒
नारि॑र॒सीत्या॑ह शान्त्यै॒ काण्डे॑काण्डे॒ वै क्रि॒यमा॑णे य॒ज्ञँ रक्षा॑ँसि
जिघाँसन्ति॒
परि॑लिखित॒ँ रक्षः॒ परि॑लिखिता॒ अरा॑तय॒ इत्या॑ह रक्ष॑सा॒मप॑हत्या
इ॒दम॒हँ रक्ष॑सो ग्री॒वा अपि॑ कृन्तामि॒ यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्म

इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं
ग्रीवाः कृन्तति दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेत्याहैभ्य एवैनां
लोकेभ्यः प्रोक्षति परस्तादर्वाचीम्प्रोक्षति
तस्मात्परस्तादर्वाचीम्मनुष्या ऊर्जमुप जीवन्ति
क्रूरमिव वा एतत्करोति यत्खनत्यपोऽव नयति शान्त्यै यवमतीरव
नयत्यूर्ग्वै यव ऊर्गुदुम्बर ऊर्जैवोर्जँ समर्धयति यजमानेन
सम्मितौदुम्बरी भवति यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं
दधाति पितृणाँ सदनमसीति बर्हिरव स्तृणाति पितृदेवत्यँ
ह्येतद्यन्निखातं यद्बर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्या निखाता
स्याद्बर्हिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनां मिनोत्यथो स्वारुहमेवैनां
करोत्यु द्दिवँ स्तभानान्तरिक्षम्पृणेत्याहैषां लोकानां विधृत्यै
द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोत्वित्याह द्युतानो ह स्म वै मारुतो
देवानामौदुम्बरीम्मिनोति तेनैवैनाम्मिनोति ब्रह्मवनिं त्वा
क्षत्रवनिमित्याह यथायजुरेवै तद्घृतेन द्यावापृथिवी आ
पृणेथामित्यौदुम्बर्यां जुहोति द्यावापृथिवी एव
रसेनानक्त्या न्तमन्ववस्त्रावयत्यान्तमेव यजमानं
तेजसानक्त्यै न्द्रमसीति च्छदिरधि नि दधात्यैन्द्रँ हि देवतया सदो
विश्वजनस्य च्छायेत्याह विश्वजनस्य ह्येषा च्छाया यत्सदो नवच्छदि
तेजस्कामस्य मिनुयात्त्रिवृता स्तोमेन सम्मितं तेजस्त्रिवृत्तेजस्व्येव
भवत्येकादशच्छदीन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं
त्रिष्टुगिन्द्रियाव्येव भवति पञ्चदशच्छदि भ्रातृव्यवतः पञ्चदशो वज्रो
भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशच्छदि प्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजापतिः
प्रजापतेराप्त्या एकविँशतिच्छदि प्रतिष्ठाकामस्यैकविँशः
स्तोमानाम्प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्या उदरं वै सद ऊर्गुदुम्बरो मध्यत
औदुम्बरीम्मिनोति मध्यत एव प्रजानामूर्जं दधाति तस्मान्मध्यत
ऊर्जा भुञ्जते यजमानलोके वै दक्षिणानि च्छदीँषि भ्रातृव्यलोक

उत्त॑राणि दक्षि॑णान्युत्त॑राणि करोति यज॑मानमेवायज॑मानादुत्त॑रं करोति तस्माद्यज॑मानोऽय॑जमानादुत्त॑रोऽन्तर्व॑र्तान्क॑रोति व्यावृ॑त्त्यै तस्मादर॑ण्यम्प्रजा उप॑ जीवन्ति
परि॑ त्वा गिर्वणो॒ गिर॒ इत्या॑ह यथायजुरेवैत दिन्द्र॑स्य स्यूरसीन्द्र॑स्य ध्रुवमसीत्या॑हैन्द्र॒ँ हि देवत॑या सदो यम्प्र॑थमं ग्रन्थिं ग्र॑थ्नीयाद्यत्तं न वि॑स्र॒ँसयेदमे॑हेनाध्वर्युः प्र मी॑येत तस्मात्स विस्रस्यः ॥१०॥

शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्ध॑विर्धा॑नम्प्राणा उ॑परवा ह॑विर्धा॑ने खायन्ते तस्मा॑च्छीर्षन्प्राणा अधस्ता॑त्खायन्ते
तस्मा॑दधस्ता॑च्छीर्ष्णः प्राणा र॑क्षोहणो॒ वलगहनो॒ वैष्णवान्ख॑नामीत्या॑ह वैष्णवा हि देवत॑योपरवा असुरा वै निर्यन्तो॒ देवाना॑म्प्राणेषु वलगान्न्य॑खनन्ता॑न्बाहुमात्रेऽन्व॑विन्दन्तस्मा॑द्बाहुमात्राः खा॑यन्त इदमहं तं व॑लगमुद्व॑पामि यं नः॑ समानो यमस॑मानो निचखानेत्या॑ह द्वौ वाव पुरु॑षौ यश्चैव स॑मानो यश्चास॑मानो यमेवास्मै तौ व॑लगं निखन॑तस्तमेवोद्व॑पति सं तृ॑णत्ति तस्मात्संतृ॑ण्णा अन्तरतः प्राणा न सम्भि॑नत्ति
तस्मादस॑म्भिन्नाः प्राणा अपोऽव॑ नयति तस्मा॑दार्द्रा अ॑न्तरतः प्राणा यव॑मतीरव॑ नयत्यूर्ग्वै यव॑ः प्राणा उ॑परवाः प्राणेष्वेवोर्जं॑ दधाति बर्हिरव॑ स्तृणाति तस्मा॑ल्लोमशा अ॑न्तरतः प्राणा आज्येन व्याघा॑रयति तेजो वा आज्यं॑ प्राणा उ॑परवाः प्राणेष्वेव तेजो॑ दधाति हनू वा एते यज्ञस्य यद॑धिषव॑णे न सं तृ॑णत्त्यध्सं॑तृण्णे हि हनू अथो खलु दीर्घसोमे संतृद्ये धृत्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्ध॑विर्धानं ।३।
प्राणा उ॑परवा हनू अधिषव॑णे जिह्वा चर्म ग्रावा॑णो दन्ता मुख॑माहवनीयो नासि॑कोत्तरवेदिरुदर॒ँ सदो॑ यदा खलु वै जिह्वया॑ दत्स्वधि खादत्यथ मुख॑ं गच्छति यदा मुखं॑ गच्छत्यथोदरं॑ गच्छति

तस्माद्धविर्धाने चर्मन्नधि ग्रावभिरभिषुत्याहवनीये हुत्वा प्रत्यञ्चः परेत्य सदसि भक्षयन्ति यो वै विराजो यज्ञमुखे दोहं वेद दुह एवैनामियं वै विराट्तस्यै त्वक्चर्मोधोऽधिषवणे स्तना उपरवा ग्रावाणो वत्सा ऋत्विजो दुहन्ति सोमः पयो य एवं वेद दुह एवैनाम् ॥११॥

इति षष्ठकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः २

अथ षष्ठकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ३

चात्वालाद्धिष्णियानुप वपति योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञस्य सयोनित्वाय देवा वै यज्ञम्पराजयन्त
तमाग्नीध्रात्पुनरपाजयन्नेतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं यदाग्नीध्राद्धिष्णियान्विहरति यदेव यज्ञस्यापराजितं तत एवैनम्पुनस्तनुते पराजित्यैव खलु वा एते यन्ति ये बहिष्पवमानꣳ सर्पन्ति बहिष्पवमाने स्तुत आहाग्नीदग्नीन्वि हर बर्हिः स्तृणाहि पुरोडाशाꣳ अलं कुर्विति
यज्ञमेवापजित्य पुनस्तन्वाना यन्त्य ङ्गारैर्द्वे सवने वि हरति शलाकाभिस्तृतीयꣳ सशुक्रत्वायाथो सम्भरत्येवैन द्धिष्णिया वा अमुष्मिँल्लोके सोममरक्षन्तेभ्योऽधि
सोममाहरन्तमन्ववायन्तम्पर्यविशन्य एवं वेद विन्दते परिवेष्टारं ते सोमपीथेन व्यार्ध्यन्त ते देवेषु सोमपीथमैच्छन्त तान्देवा अब्रुवन्द्वेद्वे नामनी कुरुध्वमथ प्र वाप्स्यथ न वेत्यग्नयो वा अथ
धिष्णियास्तस्माद्द्विनामा ब्राह्मणोऽर्धुकस्तेषां ये नेदिष्ठम्पर्यविशन्ते सोमपीथम्प्राप्नुवन्नाहवनीय आग्नीध्रीयो होत्रीयो मार्जालीयस्तस्मात्तेषु जुह्वत्यतिहाय वषट्करोति
वि ह्येते सोमपीथेनार्ध्यन्त देवा वै याः प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये पुरस्तादसुरा आसन्ताꣳस्ताभिः प्राणुदन्त याः प्रतीचीर्ये पश्चादसुरा

आसुन्ताँस्ताभिरपानुदन्त
प्राचीरुन्या आहुतयो हूयन्ते प्रत्यङासीनो धिष्णियान्व्याघारयति
पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुदते
तस्मात्पराचीः प्रजाः प्र वीयन्ते प्रतीचीर्जायन्ते प्राणा वा एते
यद्धिष्णिया यदध्वर्युः प्रत्यङ्धिष्णियानतिसर्पेत्प्राणान्त्सं
कर्षेत्प्रमायुकः स्यान्नाभिर्वा एषा यज्ञस्य यद्धोतोर्ध्वः खलु वै नाभ्यै
प्राणोऽवाङपानो यदध्वर्युः प्रत्यङ्होतारमतिसर्पेदपाने प्राणं
दध्यात्प्रमायुकः स्या न्नाध्वर्युरुप गायेद्वाग्वीर्यो वा
अध्वर्युर्यदध्वर्युरुपगायेदुद्गात्रे वाचँ सम्प्र यच्छेदुपदासुकास्य
वाक्स्या द्ब्रह्मवादिनो वदन्ति
नासँस्थिते सोमेऽध्वर्युः प्रत्यङ्क्सदोऽतीयादथ कथा दाक्षिणानि
होतुमेति यामो हि स तेषां कस्मा अह देवा यामं वायामं वानु
ज्ञास्यन्तीत्यु त्तरेणाग्नीध्रम्परीत्य जुहोति दाक्षिणानि न प्राणान्त्सं
कर्षति न्यन्ये धिष्णिया उप्यन्ते नान्ये यान्निवपति तेन तान्प्रीणाति
यान्न निवपति यदनुदिशति तेन तान् ॥१॥

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वैसर्जनानि
द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या आग्नीध्रे
जुहोत्यन्तरिक्ष एवा क्रमत आहवनीये जुहोति
सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति देवान्वै सुवर्गं लोकं यतो
रक्षाँस्यजिघाँसन्ते सोमेन राज्ञा रक्षाँस्यपहत्याप्तुमात्मानं कृत्वा
सुवर्गं लोकमायन्रक्षसामनुपलाभायातः सोमो भवत्यथ ।१।
वैसर्जनानि जुहोति रक्षसामपहत्यै त्वँ सोम तनूकृद्ध्य इत्याह
तनूकृद्ध्येष द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य इत्याहान्यकृतानि हि रक्षाँस्यु रु
यन्तासि वरूथमित्याहोरु णस्कृधीति वावैतदाह जुषाणो
अप्तुराज्यस्य वेत्वित्याहाप्तुमेव यजमानं कृत्वा सुवर्गं लोकं गमयति

रक्षसामनुपलाभाया सोमं ददत आ ग्राव्ण आ वायव्यान्या
द्रोणकलशमुत्पत्नीमा नयन्त्यन्वनाँसि प्र वर्तयन्ति यावदेवास्यास्ति
तेन सह सुवर्गं लोकमेति नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य
लोकस्याभिनीत्यै ग्राव्णो वायव्यानि द्रोणकलशमाग्नीध्र उप
वासयति वि ह्येनं तैर्गृह्णते यत्सहोपवासयेदपुवायेत सौम्यर्चा प्र
पादयति स्वयैवैनं देवतया प्र पादयत्य दित्याः सदोऽस्यदित्याः
सद आ सीदेत्याह यथायजुरेवैत द्यजमानो वा एतस्य पुरा गोप्ता
भवत्येष वो देव सवितः सोम इत्याह सवितृप्रसूत एवैनं देवताभ्यः
सम्प्र यच्छत्ये तत्त्वँ सोम देवो देवानुपागा इत्याह
देवो ह्येष सन्देवानुपैतीदमहम्मनुष्यो मनुष्यानित्याह मनुष्यो२ ह्येष
सन्मनुष्यानुपैति यदेतद्यजुर्न ब्रूयादप्रजा अपशुर्यजमानः स्यात्सह
प्रजया सह रायस्पोषेणेत्याह प्रजयैव पशुभिः सहेमं लोकमुपावर्तते
नमो देवेभ्य इत्याह नमस्कारो हि देवानाँ स्वधा पितृभ्य इत्याह
स्वधाकारो हि पितृणा मिदमहं निर्वरुणस्य पाशादित्याह
वरुणपाशादेव निर्मुच्यतेऽग्ने व्रतपत आत्मनः पूर्वा तनूरादेयेत्याहुः
को हि तद्वेद यद्वसीयान्त्सस्वे वशे भूते पुनर्वा ददाति न वेति
ग्रावाणो वै सोमस्य राज्ञो मलिम्लुसेना
य एवं विद्वान्ग्राव्ण आग्नीध्र उपवासयति नैनम्मलिम्लुसेना विन्दति
॥२॥

वैष्णव्यर्चा हुत्वा यूपमच्छैति वैष्णवो वै देवतया यूपः स्वयैवैनं
देवतयाच्छैत्य त्यन्यानगां नान्यानुपागामित्याहाति ह्यन्यानेति
नान्यानुपैत्यर्वाक्त्वा परैरविदम्परोवरैरित्याहार्वाग्घ्येनम्परैर्विन्दति
परोवरैस्तं त्वा जुषे ।१। वैष्णवं देवयज्याया इत्याह देवयज्यायै
ह्येनं जुषते
देवस्त्वा सविता मध्वानक्त्वित्याह तेजसैवैनमनक्त्योषधे

त्राय॑स्वैन॒ँ स्वधि॑ते॒ मैन॑ँ हिँ॒सी॒रित्या॑ह॒ वज्रो॒ वै स्वधि॑ति॒ः शान्त्यै॒
स्वधि॑तेर्वृ॒क्षस्य॒ बिभ्य॑तः प्रथ॒मेन॒ शक॑लेन स॒ह तेज॒ः परा॑ पतति॒ यः
प्र॑थ॒मः शक॑लः परा॒पते॒त्तमप्या ह॑रे॒त्सतेज॑समे॒वैन॒माह॑रती॒मे वै
लो॒का यूपा॑त्प्रय॒तो बि॑भ्यति॒ दिव॒मग्रे॑ण॒ मा लेखी॑र॒न्तरि॑क्ष॒म्मध्ये॑न॒ मा
हिँ॒सी॒रित्या॑है॒भ्य ए॒वैनं॑ लो॒केभ्य॑ः शमयति॒ वन॑स्पते श॒तव॑ल्शो॒ वि
रो॒हेत्या॒व्रश्च॑ने जुहोति॒ तस्मा॑दा॒व्रश्च॑नाद्वृ॒क्षाणा॒म्भूया॑ँस॒ उत्ति॑ष्ठन्ति
स॒हस्र॑वल्शा॒ वि व॒यँ रु॑हे॒मेत्या॑हा॒शिष॑मे॒वैतामा शा॒स्तेऽन॑क्षसङ्गं
वृ॒श्चे॒द्यद॑क्षस॒ङ्गं वृ॒श्चेद॑धई॒षं यज॑मानस्य प्र॒मायु॑कँ स्या॒द्यं
का॒मये॒ताप्र॑तिष्ठितः स्या॒दित्या॑रो॒हं तस्मै॑ वृ॒श्चेदे॒ष वै
वन॒स्पती॑ना॒मप्र॑तिष्ठि॒तोप्र॑तिष्ठित ए॒व भ॑वति॒
यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दित्य॑प॒र्णं तस्मै॒ शुष्का॑ग्रं वृ॒श्चेदे॒ष वै
वन॒स्पती॑नामपश॒व्यो॑ऽप॒शुरे॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॑त पश॒ुमान्त्स्या॒दिति॑
बहुप॒र्णं तस्मै॑ बहुशा॒खं वृ॑श्चेदे॒ष वै वन॒स्पती॑नाम्पश॒व्य॑ः पश॒ुमाने॒व
भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठितं वृ॒श्चेत्प्रति॒ष्ठाका॑मस्यै॒ष वै वन॒स्पती॑ना॒म्प्रति॑ष्ठितो॒ यः
स॒मे भूम्यै॒ स्वाद्योनै॑ रू॒ढः प्रत्यै॒व ति॑ष्ठति॒ यः प्र॒त्यङ्ङु॒प॑नत॒स्तं
वृ॑श्चे॒त्स हि मेध॑म॒भ्युप॑नत॒ः पञ्चा॑रत्निं॒ तस्मै॑ वृ॒श्चे॒द्यं का॒मये॒तोपै॑न॒मुत्त॑रो
य॒ज्ञो न॑मेदिति॒ पञ्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञ उपै॑न॒मुत्त॑रो य॒ज्ञो न॑मति॒
षड॑रत्नि॒म्प्रति॒ष्ठाका॑मस्य॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठति
स॒प्तार॑त्नि॒म्प॒शुका॑मस्य स॒प्तपदा॒ शक्व॑री प॒शव॒ः शक्व॑री प॒शूने॒वाव॑
रुन्द्धे नवा॑रत्नि॒ं तेज॑स्कामस्य त्रि॒वृता॒ स्तोमे॑न॒ सम्मि॑तं॒
तेज॑स्त्रि॒वृत्तेज॒स्व्यै॑व भ॑व॒त्येका॑दशारत्नि॒मिन्द्रि॒यका॑म॒स्यैका॑दशाक्षरा
त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒यं त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रिया॒व्यै॑व भ॑वति॒ पञ्च॑दशारत्नि॒म्भ्रातृ॑व्यवतः
पञ्चद॒शो वज्रो॒ भ्रातृ॑व्याभिभूत्यै स॒प्तद॑शारत्नि॒म्प्रजाका॑मस्य सप्तद॒शः
प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒राप्त्या॒ एक॑विँ॒शत्यरत्नि॒म्प्रति॒ष्ठाका॑मस्यैकवि॒ँशः
स्तोमा॑ना॒म्प्रति॒ष्ठा प्रति॑ष्ठित्या अ॒ष्टाश्रि॑र्भवत्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री तेजो॑
गाय॒त्री गा॑य॒त्री य॑ज्ञमु॒खं तेज॑सै॒व गा॑यत्रि॒या य॑ज्ञमु॒खेन॒ सम्मि॑तः ॥३॥

पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वेत्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः प्रोक्षति
पराञ्चम्प्रोक्षति पराङिव हि सुवर्गो लोकः क्रूरमिव वा एतत्करोति
यत्खनत्यपोव नयति शान्त्यै यवमतीरव नयत्यूर्ग्वै यवो यजमानेन
यूपः सम्मितो यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं दधाति
पितृणाँ सदनमसीति बर्हिरव स्तृणाति पितृदेवत्याँ
ह्येतद्यन्निखातं यद्बर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यो निखातः
स्याद्बर्हिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनम्मिनोति यूपशकलमवास्यति
सतेजसमेवैनम्मिनोति
देवस्त्वा सविता मध्वानक्त्वित्याह तेजसैवैनमनक्ति
सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इति चषालम्प्रति मुञ्चति तस्माच्छीर्षत
ओषधयः फलं गृह्णन्त्यनक्ति तेजो वा आज्यं यजमानेनाग्निष्ठाश्रिः
सम्मिता यदग्निष्ठामश्रिमनक्ति यजमानमेव
तेजसानक्त्यान्तमनक्त्यान्तमेव यजमानं तेजसानक्ति सर्वतः परि
मृशत्यपरिवर्गमेवास्मिन्तेजो दधात्युद्दिवँ
स्तभानान्तरिक्षम्पृणेत्याहैषां लोकानां विधृत्यै वैष्णव्यर्चा कल्पयति
वैष्णवो वै देवतया यूपः स्वयैवैनं देवतया कल्पयति द्वाभ्यां
कल्पयति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै यं कामयेत तेजसैनं
देवताभिरिन्द्रियेण व्यर्धयेयमित्यग्निष्ठां तस्याश्रिमाहवनीयादित्थं
वेत्थं वाति नावयेत्तेजसैवैनं देवताभिरिन्द्रियेण व्यर्धयति यं
कामयेत तेजसैनं देवताभिरिन्द्रियेण समर्धयेयमित्यग्निष्ठां
तस्याश्रिमाहवनीयेन सम्मिनुयात्तेजसैवैनं देवताभिरिन्द्रियेण
समर्धयति
ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिमित्याह यथायजुरेवैतत्परि व्ययत्यूर्ग्वै रशना
यजमानेन यूपः सम्मितो यजमानमेवोर्जा समर्धयति नाभिदघ्ने परि
व्ययति नाभिदघ्न एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्नाभिदघ्न ऊर्जा भुञ्जते
यं कामयेतोर्जैनं व्यर्धयेयमित्यूर्ध्वां वा तस्यावाचीं वावोहेदूर्जैवैनं

व्यर्धयति यदि कामयेत वर्षुकः पर्जन्यः
स्यादित्यवाचीमवोहेद्वृष्टिमेव नि यच्छति यदि कामयेतावर्षुकः
स्यादित्यूर्ध्वामुदूहेद्वृष्टिमेवोद्यच्छति पितृणां निखातम्मनुष्याणामूर्ध्वं
निखातादा रशनाया ओषधीनाꣳ रशना विश्वेषां देवानामूर्ध्वꣳ
रशनाया आ चषालादिन्द्रस्य चषालꣳ साधानामतिरिक्तꣳ स वा
एष सर्वदेवत्यो यद्यूपो यद्यूपम्मिनोति सर्वा एव देवताः प्रीणाति
यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते यूपेन योपयित्वा सुवर्गं लोकमायन्तमृषयो
यूपेनैवानु प्राजानन्तद्यूपस्य यूपत्वं यद्यूपम्मिनोति सुवर्गस्य लोकस्य
प्रज्ञात्यै पुरस्तान्मिनोति पुरस्ताद्धि यज्ञस्य प्रज्ञायतेऽप्रज्ञातꣳ हि
तद्यदतिपन्न आहुरिदं कार्यमासीदिति साध्या वै देवा
यज्ञमत्यमन्यन्त तान्यज्ञो
नास्पृशत्तान्यद्यज्ञस्यातिरिक्तमासीत्तदस्पृशदतिरिक्तं वा एतद्यज्ञस्य
यदग्नावग्निम्मथित्वा प्रहरत्यतिरिक्तमेतद्यूपस्य यदूर्ध्वं चषालात्तेषां
तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति देवा वै सꣳस्थिते सोमे प्र
स्रुचोहरन्प्र यूपं तेऽमन्यन्त यज्ञवेशसं वा इदं कुर्म इति ते प्रस्तरꣳ
स्रुचां निष्क्रयणमपश्यन्त्स्वरुं यूपस्य सꣳस्थिते सोमे प्र प्रस्तरꣳ
हरति जुहोति स्वरुमयज्ञवेशसाय ॥४॥

साध्या वै देवा अस्मिँल्लोक आसन्नान्यत्किं चन मिषत्तेऽग्निमेवाग्नये
मेधायालभन्त न ह्यन्यदालम्भ्यमविन्दन्ततो वा इमाः प्रजाः
प्राजायन्त
यदग्नावग्निम्मथित्वा प्रहरति प्रजानाम्प्रजननाय
रुद्रो वा एष यदग्निर्यजमानः पशुर्यत्पशुमालभ्याग्निम्मन्थेद्रुद्राय
यजमानमपि दध्यात्प्रमायुकः स्या दथो खल्वाहुरग्निः सर्वा देवता
हविरेतद्यत्पशुरिति यत्पशुमालभ्याग्निम्मन्थति हव्यायैवासन्नाय

सर्वा देवता जनयत्यु पाकृत्यैव मन्थ्यस्तन्नेवालब्धं नेवानालब्ध मग्नेर्जनित्रमसीत्याहाग्नेर्ह्येतज्जनित्रं वृषणौ स्थ इत्याह वृषणौ ह्येता वुर्वश्यस्यायुरसीत्याह मिथुनत्वाय घृतेनाक्ते वृषणं दधाथामित्याह वृषण्ँ ह्येते दधाते ये अग्निं गायत्रं छन्दोऽनु प्र जायस्वेत्याह च्छन्दोभिरेवैनम्प्र जनयत्य ग्नयै मथ्यमानायानु ब्रूहीत्याह सावित्रीमृचमन्वाह सवितृप्रसूत एवैनम्मन्थति जातायानु ब्रूहि प्रह्रियमाणायानु ब्रूहीत्याह काण्डेकाण्ड एवैनं क्रियमाणे समर्धयति गायत्रीः सर्वा अन्वाह गायत्रच्छन्दा वा अग्निः स्वेनैवैनं छन्दसा समर्धयत्य ग्निः पुरा भवत्यग्निम्मथित्वा प्र हरति तौ सम्भवन्तौ यजमानमभि सम्भवतो भवतं नः समनसावित्याह शान्त्यै प्रहृत्य जुहोति जातायैवास्मा अन्नमपि दधात्याज्येन जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यं प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा ॥५॥

इषे त्वेति बर्हिरा दत्त इच्छत इव ह्येष यो यजत उपवीरसीत्याहोप ह्येनानाकरोत्यु पो देवान्दैवीर्विशः प्रागुरित्याह दैवीर्ह्येता विशः सतीर्देवानुपयन्ति वह्नीरुशिज इत्याहर्त्विजो वै वह्नय उशिजस्तस्मादेवमाह बृहस्पते धारया वसूनीत्याह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव रुन्द्धे हव्या ते स्वदन्तामित्याह स्वदयत्येवैनान्देव त्वष्टर्वसु रण्वेत्याह त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानाँ रूपकृद्रूपमेव पशुषु दधाति रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः पशूनेवास्मै रमयति देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति रशनामा दत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम्पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्या ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेना रभ इत्याह सत्यं वा ऋतँ सत्येनैवैनमृतेना रभतेऽक्ष्णया परि हरति वध्यँ हि प्रत्यञ्चम्प्रतिमुञ्चन्ति व्यावृत्त्यै

धर्षा मानुषानिति नि युनक्ति धृत्या
अद्भ्यस्त्वौषधीभ्यःप्रोक्षामीत्याहाद्भ्यो ह्येष ओषधीभ्यः सम्भवति
यत्पशु रपाम्पेरुरसीत्याहैष ह्यपाम्पाता यो मेधायारभ्यते
स्वात्तं चित्सदेवꣳ हव्यमापो देवीः स्वदतैनमित्याह
स्वदयत्येवैनं मुपरिष्टात्प्रोक्षत्युपरिष्टादेवैनम्मेध्यं करोति
पाययत्यन्तरत एवैनम्मेध्यं करोत्यधस्तादुपोक्षति सर्वत एवैनम्मेध्यं
करोति ॥६॥

अग्निना वै होत्रा देवा असुरानभ्यभवन्नग्नये समिध्यमानायानु
ब्रूहीत्याह भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदश सामिधेनीरन्वाह सप्तदशः
प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै सप्तदशान्वाह द्वादश मासाः पञ्चर्तवः स
संवत्सरः संवत्सरम्प्रजा अनु प्र जायन्ते प्रजानाम्प्रजननाय देवा वै
सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स
प्रजापतिस्तूष्णीमाघारमाऽघारयत्ततो वै देवा
यज्ञमन्वपश्यन्यत्तूष्णीमाघारमाघारयति यज्ञस्यानुख्यात्या असुरेषु वै
यज्ञ आसीत्तं देवास्तूष्णीꣳ होमेनावृञ्जत यत्तूष्णीमाघारमाघारयति
भ्रातृव्यस्यैव तद्यज्ञं वृङ्क्ते परिधीन्त्सम्मार्ष्टि पुनात्येवैनान्त्रिस्त्रिः
सम्मार्ष्टि त्र्यावृद्धि यज्ञोऽथो रक्षसामपहत्यै द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश
मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा उप
दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य
यदाघारोऽग्निः सर्वा देवता यदाघारमाघारयति शीर्षत एव यज्ञस्य
यजमानः सर्वा देवता अव रुन्द्धे शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाघार
आत्मा पशुराघारमाघार्य पशुꣳसमनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य शिरः प्रति
दधाति सं ते प्राणो वायुना गच्छतामित्याह वायुदेवत्यो वै प्राणो
वायावेवास्य प्राणं जुहोति सं यजत्रैरङ्गानि सं यज्ञपतिराशिषेत्याह
यज्ञपतिमेवास्याशिषं गमयति विश्वरूपो वै त्वाष्ट्र

उपरिष्टात्पशुमभ्यवमीत्तस्मादुपरिष्टात्पशोर्नाव द्यन्ति यदुपरिष्टात्पशुँ समनक्ति मेध्यमेवैनं करोत्यृत्विजो वृणीते छन्दाँस्येव वृणीते सप्त वृणीते सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त च्छन्दाँस्युभयस्यावरुद्ध्या एकादश प्रयाजान्यजति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तम्प्र यजति वपामेकः परि शय आत्मैवात्मानम्परि शये वज्रो वै स्वधितिर्वज्रो यूपशकलो घृतं खलु वै देवा वज्रं कृत्वा सोममघ्नन्घृतेनाक्तौ पशुं त्रायेथामित्याह वज्रेणैवैनं वशे कृत्वालभते ॥७॥

पर्यग्नि करोति सर्वहुतमेवैनं करोत्यस्कन्दायास्कन्नँ हि तद्यद्धुतस्य स्कन्दति त्रिः पर्यग्नि करोति त्र्यावृद्धि यज्ञोऽथो रक्षसामपहत्यै ब्रह्मवादिनो वदन्त्यन्वारभ्यः पशू३र्नान्वारभ्या३ इति मृत्यवे वा एष नीयते यत्पशुस्तम्यदन्वारभेत प्रमायुको यजमानः स्यादथो खल्वाहुः सुवर्गाय वा एष लोकाय नीयते यत्पशुरिति यन्नान्वारभेत सुवर्गाल्लोकाद्यजमानो हीयेत वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते तन्नेवान्वारब्धं नेवानन्वारब्धमुप प्रेष्य होतर्हव्या देवेभ्य इत्याहेषितँ हि कर्म क्रियते रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियधा विशतेत्याह यथायजुरेवैतदग्निना पुरस्तादेति रक्षसामपहत्यै पृथिव्याः संपृचः पाहीति बर्हिरुपास्यत्यस्कन्दायास्कन्नँ हि तद्यद्बर्हिषि स्कन्दत्यथो बर्हिषदमेवैनं करोति
पराङा वर्ततेऽध्वर्युः पशोः संज्ञप्यमानात्पशुभ्य एव तन्नि ह्नुत आत्मनोनाव्रस्काय गच्छति श्रियम्प्र पशूनाप्नोति य एवं वेद पश्चाल्लोका वा एषा प्राच्युदानीयते यत्पत्नी नमस्त आतानेत्याहादित्यस्य वै रश्मयः आतानास्तेभ्य एव नमस्करोत्यनर्वा प्रेहीत्याह भ्रातृव्यो वा अर्वा भ्रातृव्यापनुत्त्यै घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह रायस्पोषेणेत्याहाशिषमेवैतामा

शास्त्र आपो देवीः शुद्धायुव इत्याह यथायजुरेवैतत् ॥८॥

पशोर्वा आलब्धस्य प्राणाञ्छुगृच्छति वाक्त आ प्यायताम्प्राणस्त आ प्यायतामित्याह प्राणेभ्य एवास्य शुचँ शमयति सा प्राणेभ्योऽधि पृथिवीँ शुक्प्र विशति
शमहोभ्यामिति नि नयत्यहोरात्राभ्यामेव पृथिव्यै शुचँ शमयत्योषधे त्रायस्वैनँ स्वधिते मैनँ हिँसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः शान्त्यै
पार्श्वत आ च्छ्यति मध्यतो हि मनुष्या आच्छ्यन्ति तिरश्चीनमा च्छ्यत्यनूचीनँ हि मनुष्या आच्छ्यन्ति व्यावृत्त्यै
रक्षसाम्भागोऽसीति स्थविमतो बर्हिरक्त्वापास्यत्यस्नैव रक्षाँसि निरवदयत इदमहँ रक्षोऽधमं तमो नयामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तावुभावधमं तमो नयतीषे त्वेति वपामुत्खिदतीच्छत इव ह्येष यो यजते
यदुपतृन्द्याद्रुद्रोऽस्य पशून्घातुकः स्याद्यन्नोपतृन्द्यादयता स्याद्न्ययोपतृणत्त्यन्यया न धृत्यै घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्णुवाथामित्याह द्यावापृथिवी एव रसेनानक्त्यच्छिन्नो रायः सुवीर इत्याह यथायजुरेवैतत्क्रूरमिव वा एतत्करोति यद्वपामुत्खिदत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याह शान्त्यै प्र वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते यः पशुम्मृत्यवे नीयमानमन्वारभते वपाश्रपणी पुनरन्वारभतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यग्निना पुरस्तादेति रक्षसामपहत्या अथो देवता एव हव्येनान्वेति नान्तममङ्गारमति हरेद्यदन्तममङ्गारमतिहरेद्देवता अति मन्येत वायो वीहि स्तोकानामित्याह तस्माद्विभक्ताः स्तोका अव पद्यन्तेऽग्रं वा एतत्पशूनां यद्वपाग्रमोषधीनाम्बर्हिरग्रेणैवाग्रँ समर्धयत्यथो ओषधीष्वेव पशून्प्रति ष्ठापयति स्वाहाकृतीभ्यः प्रेष्येत्याह ।५।

यज्ञस्य समिष्ट्यै प्राणापानौ वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यमात्मा वपा पृषदाज्यमभिघार्य वपामभि घारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापानौ दधाति स्वाहोर्ध्वनभसम्मारुतं गच्छतमित्याहोर्ध्वनभा ह स्म वै मारुतो देवानां वपाश्रपणी प्र हरति तेनैवैने प्र हरति विषूची प्र हरति तस्माद्विष्वञ्चौ प्राणापानौ ॥९॥

पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपति समेधमेवैनमा लभते वपया प्रचर्य पुरोडाशेन प्र चरत्यूर्ग्वै पुरोडाश ऊर्जमेव पशूनाम्मध्यतो दधात्यथो पशोरेव च्छिद्रमपि दधाति पृषदाज्यस्योपहत्य त्रिः पृच्छति शृतꣳ हवी३ः शमितरिति त्रिषत्या हि देवा योऽशृतꣳ शृतमाह स एनसा प्राणापानौ वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यम्पशोः खलु वा आलब्धस्य हृदयमात्माभि समेति यत्पृषदाज्येन हृदयमभिघारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापानौ दधाति पशुना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या नोऽन्वाभविष्यन्तीति तस्य शिरश्छित्त्वा मेधम्प्राक्षारयन्त्स प्रक्षोऽभवत्तत्प्रक्षस्य प्रक्षत्वं यत्प्लक्षशाखोत्तरबर्हिर्भवति समेधस्यैव पशोरव द्यति पशुं वै ह्रियमाणꣳ रक्षाꣳस्यनु सचन्तेऽन्तरा यूपं चाहवनीयं च हरति रक्षसामपहत्यै पशोर्वा आलब्धस्य मनोप क्रामति मनोतायै हविषोऽवदीयमानस्यानु ब्रूहीत्याह मन एवास्याव रुन्द्ध एकादशावदानान्यव द्यति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तस्याव द्यति हृदयस्याग्रेऽव द्यत्यथ जिह्वाया अथ वक्षसो यद्वै हृदयेनाभि गच्छति तज्जिह्वया वदति यज्जिह्वया वदति तदुरसोऽधि निर्वदत्येतद्वै पशोर्यथापूर्वं यस्यैवमवदाय यथाकाममुत्तरेषामवद्यति यथापूर्वमेवास्य पशोरवत्तम्भवति मध्यतो गुदस्याव द्यति मध्यतो हि प्राण उत्तमस्याव द्यत्युत्तमो हि प्राणो यदीतरं यदीतरमुभयमेवाजामि जायमानो वै ब्राह्मणस्त्रिभिर्ऋणवा

जायते ब्रह्मचर्येण ऋषिभ्यो यज्ञेन देवेभ्यः प्रजया पितृभ्य एष वा अनृणो यः पुत्री यज्वा ब्रह्मचारिवासी तदवदानैरेवाव दयते तदवदानानामवदानत्वं देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा अग्निमब्रुवन्त्वया वीरेणासुरानभि भवामेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै पशोरुद्धारमुद्धरा इति स एतमुद्धारमुदहरत दोः पूर्वार्धस्य गुदम्मध्यतः श्रोणिं जघनार्धस्य ततो देवा अभवन्परासुरा यत्त्र्यङ्गाणा॑ँ समवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्य क्ष्णयाव द्यति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै ॥१०॥

मेदसा स्रुचौ प्रोर्णोति मेदोरूपा वै पशवो रूपमेव पशुषु दधाति यूषन्नवधाय प्रोर्णोति रसो वा एष पशूनां यद्यू रसमेव पशुषु दधाति पार्श्वेन वसाहोमम्प्र यौति मध्यं वा एतत्पशूनां यत्पार्श्व॑ँ रस एष पशूनां यद्वसा यत्पार्श्वेन वसाहोमम्प्रयौति मध्यत एव पशूना॑ँ रसं दधाति घ्नन्ति वा एतत्पशुं यत्संज्ञपयन्त्यैन्द्रः खलु वै देवतया प्राण ऐन्द्रोऽपान ऐन्द्रः प्राणो अङ्गेअङ्गे नि देध्यदित्याह प्राणापानावेव पशुषु दधाति देव त्वष्टर्भूरि ते स॑ँ समेत्वित्याह त्वाष्ट्रा हि देवतया पशवो विषुरूपा यत्सलक्ष्माणो भवथेत्याह विषुरूपा ह्येते सन्तः सलक्ष्माण एतर्हि भवन्ति देवत्रा यन्तमवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्त्वित्याहानुमतमेवैनम्मात्रा पित्रा सुवर्ग लोकं गमयत्य र्धर्चे वसाहोमं जुहोत्यसौ वा अर्धर्च इयमर्धच इमे एव रसेनानक्ति दिशो जुहोति दिश एव रसेनानक्त्यथो दिग्भ्य एवोर्ज॑ँ रसमव रुन्द्धे प्राणापानौ वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यं वानस्पत्याः खलु वै देवतया पशवो यत्पृषदाज्यस्योपहत्याह वनस्पतयेऽनु ब्रूहि वनस्पतये प्रेष्येति प्राणापानावेव पशुषु दधात्य न्यस्यान्यस्य समवत्त॑ँ समवद्यति तस्मान्नानारूपाः पशवो

यूष्णोप सिञ्चति रसो वा एष पशूनां यद्यू रसमेव पशुषु
दधाती डामुप ह्वयते पशवो वा इडा पशूनेवोप ह्वयते चतुरुप ह्वयते
।४। चतुष्पादो हि पशवो यं कामयेतापशुः स्यादित्यमेदस्कं तस्मा
आ दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवैनम्पशुभ्यो निर्भजत्यपशुरेव
भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति मेदस्वत्तस्मा आ
दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवास्मै पशूनव रुन्द्धे पशुमानेव
भवति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत स आज्यं पुरस्तादसृजत पशुम्मध्यतः
पृषदाज्यम्पश्चात्तस्मादाज्येन प्रयाजा इज्यन्ते पशुना मध्यतः
पृषदाज्येनानूयाजास्तस्मादेतन्मिश्रमिव पश्चात्सृष्टꣳ
ह्येकादशानूयाजान्यजति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो
यावानेव पशुस्तमनु यजति घ्नन्ति वा एतत्पशुं यत्संज्ञपयन्ति
प्राणापानौ खलु वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यं
यत्पृषदाज्येनानूयाजान्यजति प्राणापानावेव पशुषु दधाति ॥११॥

इति षष्ठकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ३

अथ षष्ठकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ४

यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ता उपयड्भिरेवासृजत यदुपयज
उपयजति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते
जघनार्धादव द्यति जघनार्धाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते स्थविमतोऽव द्यति
स्थविमतो हि प्रजाः प्रजायन्तेऽसम्भिन्दन्नव द्यति प्राणानामसम्भेदाय
न पर्यावर्तयति
यत्पर्यावर्तयेदुदावर्तः प्रजा ग्राहुकः स्यात्समुद्रं गच्छ स्वाहेत्याह रेत
एव तद्दधात्य न्तरिक्षं गच्छ स्वाहेत्याहान्तरिक्षेणैवास्मै प्रजाः प्र
जनयत्यन्तरिक्षꣳ ह्यनु प्रजाः प्रजायन्ते देवꣳ सवितारं गच्छ
स्वाहेत्याह
सवितृप्रसूत एवास्मै प्रजाः प्र जनयत्य होरात्रे गच्छ

स्वाहेत्याहाहोरात्राभ्यामेवास्मै प्रजाः प्र जनयत्यहोरात्रे ह्यनु प्रजाः
प्रजायन्ते मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहेत्याह
प्रजास्वेव प्रजातासु प्राणापानौ दधाति सोमं गच्छ स्वाहेत्याह
सौम्या हि देवतया प्रजा यज्ञं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजा एव यज्ञियाः
करोति च्छन्दाँसि गच्छ स्वाहेत्याह पशवो वै छन्दाँसि
पशूनेवाव रुन्द्धे द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहेत्याह प्रजा एव प्रजाता
द्यावापृथिवीभ्यामुभयतः परि गृह्णाति नभो दिव्यं गच्छ स्वाहेत्याह
प्रजाभ्य एव प्रजाताभ्यो वृष्टिं नि यच्छत्यग्निं वैश्वानरं गच्छ
स्वाहेत्याह प्रजा एव प्रजाता अस्याम्प्रति ष्ठापयति प्राणानां वा
एषोऽव द्यति योऽवद्यति गुदस्य मनो मे हार्दि यच्छेत्याह प्राणानेव
यथास्थानमुप ह्वयते पशोर्वा आलब्धस्य हृदयँ शुगृच्छति सा
हृदयशूलमभि समेति यत्पृथिव्याँ हृदयशूलमुद्वासयेत्पृथिवीँ
शुचार्पयेद्यदप्स्वपः शुचार्पयेच्छुष्कस्य चार्द्रस्य च
संधावुद्वासयत्युभयस्य शान्त्यै यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति
॥१॥

देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत तदब्रुवन्वसतु नु
न इदमिति तद्वसतीवरीणां वसतीवरित्वं तस्मिन्प्रातर्न
समशक्नुवन्तदप्सु प्रावेशयन्ता वसतीवरीरभवन्वसतीवरीर्गृह्णाति
यज्ञो वै वसतीवरीर्यज्ञमेवारभ्य गृहीत्वोप वसति
यस्यागृहीता अभि निम्रोचेदनारब्धोऽस्य यज्ञः स्याद्यज्ञं वि
च्छिन्द्याज्ज्योतिष्या वा गृह्णीयाद्धिरण्यं वावधाय सशुक्राणामेव
गृह्णाति यो वा ब्राह्मणो बहुयाजी तस्य कुम्भ्यानां गृह्णीयात्स हि
गृहीतवसतीवरीको वसतीवरीर्गृह्णाति पशवो वै वसतीवरीः
पशूनेवारभ्य गृहीत्वोप वसति यदन्वीपं तिष्ठन्गृह्णीयान्निर्मार्गुका
अस्मात्पशवः स्युः प्रतीपं तिष्ठन्गृह्णाति

प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णाती न्द्रो वृत्रमहन्त्सो१ऽपो२ऽभ्यम्रियत तासां यन्मेध्यं यज्ञियं सदेवमासीत्तदत्यमुच्यत ता वहन्तीरभवन्वहन्तीनां गृह्णाति
या एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्तासामेव गृह्णाति नान्तमा वहन्तीरतीयाद्यदन्तमा वहन्तीरतीयाद्यज्ञमति मन्येत न स्थावराणां गृह्णीयाद्वरुणगृहीता वै स्थावरा यत्स्थावराणां गृह्णीया द्वरुणेनास्य यज्ञं ग्राहये द्यद्वै दिवा भवत्यपो रात्रिः प्र विशति तस्मात्ताम्रा आपो दिवा ददृश्रे यन्नक्तम्भवत्यपोऽहः प्र विशति तस्माच्चन्द्रा आपो नक्तं ददृश्रे छायायै चातपतश्च संधौ गृह्णात्यहोरात्रयोरेवास्मै वर्णं गृह्णाति हविष्मतीरिमा आप इत्याह हविष्कृतानामेव गृह्णाति हविष्माँ अस्तु सूर्य इत्याह सशुक्राणामेव गृह्णात्य नुष्टुभा गृह्णाति वाग्वा अनुष्टुग्वाचैवैनाः सर्वया गृह्णाति चतुष्पदयर्चा गृह्णाति त्रिः सादयति सप्त सम्पद्यन्ते सप्तपदा शक्वरी पशवः शक्वरी पशूनेवाव रुन्द्धेऽस्मै वै लोकाय गार्हपत्य आ धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो यद्गार्हपत्य उपसादयेदस्मिँल्लोके पशुमान्त्स्याद्यदाहवनीयेऽमुष्मिँल्लोके पशुमान्त्स्यादुभयोरुप सादयत्युभयोरेवैनं लोकयोः पशुमन्तं करोति सर्वतः परि हरति रक्षसामपहत्या इन्द्राग्नियोर्भागधेयीः स्थेत्याह यथायजुरेवैत दाग्नीध्र उप वासयत्येतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं यदेव यज्ञस्यापराजितं तदेवैना उप वासयति यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञँ रक्षाँस्यव चरन्ति यद्वहन्तीनां गृह्णाति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये रक्षसामनन्ववचाराय न ह्येता ईलयन्त्या तृतीयसवनात्परि शेरे यज्ञस्य संतत्यै ॥२॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यः
सोममुपावहरन्त्सर्वाभ्यो देवताभ्य उपावहरेदिति हृदे त्वेत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन करोति मनसे त्वेत्याह पितृभ्य एवैतेन करोति

दिवे त्वा सूर्याय त्वेत्याह देवेभ्य एवैतेन करोत्येतावतीर्वै
देवतास्ताभ्य एवैनꣳ सर्वाभ्य उपावहरति पुरा वाचः प्रवदितोः
प्रातरनुवाकमुपाकरोति यावत्येव वाक्तामव
रुन्द्धेऽपोऽग्रेऽभिव्याहरति यज्ञो वा आपो यज्ञमेवाभि वाचं वि
सृजति सर्वाणि च्छन्दाꣳस्यन्वाह पशवो वै छन्दाꣳसि पशूनेवाव
रुन्द्धे गायत्रिया तेजस्कामस्य परि दध्यात्त्रिष्टुभैन्द्रियकामस्य जगत्या
पशुकामस्यानुष्टुभा प्रतिष्ठाकामस्य पङ्क्त्या यज्ञकामस्य
विराजान्नकामस्य शृणोत्वग्निः समिधा हवं म इत्याह सवितृप्रसूत
एव देवताभ्यो निवेद्यापोऽच्छैत्य प ईष्य होतरित्याहेषितꣳ हि कर्म
क्रियते मैत्रावरुणस्य चमसाध्वर्यवा द्रवेत्याह मित्रावरुणौ वा अपां
नेतारौ ताभ्यामेवैना अच्छैति देवीरापो अपां नपादित्याहाहुत्यैवैना
निष्क्रीय गृह्णात्यथो हविष्कृतानामेवाभिघृतानां गृह्णाति
।३।कार्षिरसीत्याह शमलमेवासामप प्लावयति समुद्रस्य वोक्षित्या
उन्नय इत्याह तस्मादुद्यमानाः पीयमाना आपो न क्षीयन्ते
योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञो वसतीवरीर्होतृचमसं च
मैत्रावरुणचमसं च सꣳस्पर्श्य वसतीवरीर्व्यानयति यज्ञस्य
सयोनित्वायाथो स्वादेवैना योनेः प्र जनयत्य ध्वर्योऽवेरपा३
इत्याहोतेमननमुरुतेमाः पश्येति वावैतदाह
यद्यग्निष्टोमो जुहोति यद्युक्थ्यः परिधौ नि मार्ष्टि यद्यतिरात्रो
यजुर्वदन्प्र पद्यते यज्ञक्रतूनां व्यावृत्त्यै ॥३॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति ग्रावाणमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो
हस्ताभ्यामित्याह यत्यै पशवो वै सोमो व्यान उपाꣳशुसवनो
यदुपाꣳशुसवनमभि मिमीते व्यानमेव पशुषु दधाती न्द्राय त्वेन्द्राय
त्वेति मिमीत इन्द्राय हि सोम आह्रियते पञ्च कृत्वो यजुषा मिमीते

पञ्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्द्धे॒ पञ्च॒ कृत्व॑स्तू॒ष्णीं दश॒
सम्प॑द्यन्ते॒ दशा॑क्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राजै॒वान्नाद्य॒मव॑ रुन्द्धे श्वा॒त्राः
स्थ॑ वृ॒त्रतु॒र इत्या॑है॒ष वा अ॒पाꣳ सोम॑पी॒थो य ए॒वं वेद॒
नाप्स्वार्ति॒मार्च्छ॑ति॒ यत्ते॑ सोम दि॒वि ज्योति॒रित्या॑है॒भ्य ए॒वैनं॑
लो॒केभ्य॒ः सम्भ॑रति॒ सोमो॒ वै राजा॒ दिशो॒ऽभ्य॑ध्याय॒त्स दिशो॒ऽनु
प्रावि॑श॒त्प्रागपा॒गुद॑गध॒रागित्या॑ह दि॒ग्भ्य ए॒वैन॒ꣳ सम्भ॑र॒त्यथो॒ दिश॑
ए॒वास्मा॒ अव॑ रु॒न्द्धेऽम्ब॒ नि ष्व॒रेत्या॑ह॒ कामु॑का एन॒ꣳ स्त्रियो॑ भवन्ति॒
य ए॒वं वेद॒ यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॒वीत्या॑है॒ष वै सोम॑स्य
सोमपी॒थो य ए॒वं वेद॒ न सौ॒म्यामार्ति॒मार्च्छ॑ति॒ घ्नन्ति॒ वा ए॒तत्सोमं॒
यद॑भिषु॒ण्वन्त्य॒ꣳशूनप॑ गृह्णाति॒
त्राय॑त ए॒वैनं॑ प्रा॒णा वा अ॒ꣳशव॑ः प॒शव॒ः सोमो॒ऽꣳशून्पुन॒रपि॑ सृजति
प्रा॒णाने॒व प॒शुषु॑ दधाति॒ द्वौद्वा॒वपि॑ सृजति॒ तस्मा॒द्द्वौद्वौ॑ प्रा॒णाः ॥४॥

प्रा॒णो वा ए॒ष यदु॑पाꣳशुर्यदु॑पा॒ꣳश्व॑ग्रा॒ ग्रहा॑ गृ॒ह्यन्ते॑ प्रा॒णमे॒वानु॒ प्र
य॑न्त्यरु॒णो ह॑ स्मा॒हौप॑वेशिः प्रातःसव॒न ए॒वाहं य॒ज्ञꣳ सꣳ
स्था॑पयामि॒ तेन॒ तत॒ः सꣳस्थि॑तेन चरा॒मीत्य॒ष्टौ कृतोऽग्रेऽभि
षु॑णोत्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्रम्प्रा॑तःसव॒नं प्रा॑तःसव॒नमे॒व
तेना॑प्नो॒त्येका॑दश॒ कृत्वो॑ द्वि॒तीय॒मेका॑दशाक्षरा त्रि॒ष्टुप्त्रैष्टु॑भ॒म्माध्यं॑दिन॒ꣳ
सव॑नं॒ माध्यं॑दिनमे॒व सव॑नं॒ तेना॑प्नोति॒ द्वाद॑श॒ कृत्व॑स्तृ॒तीयं॒
द्वाद॑शाक्षरा॒ जग॑ती॒ जाग॑तं तृतीयसव॒नं तृ॑तीयसव॒नमे॒व
तेना॑प्नोत्ये॒ताꣳ ह॒ वाव स य॒ज्ञस्य॒
सꣳस्थि॑तिमुवा॒चास्क॑न्दा॒यास्क॑न्न॒ꣳ हि तद्यद्य॒ज्ञस्य॒ सꣳस्थि॑तस्य॒
स्कन्द॒त्यथो खल्वा॑हुर्गा॑य॒त्री वाव प्रा॑तःसव॒ने नाति॒वाद॒
इत्यन॑तिवादुक एन॒म्भ्रातृ॑व्यो भवति॒ य ए॒वं वेद॒ तस्मा॑द॒ष्टाव॑ष्टौ॒
कृत्वो॑ऽभि॒षुत्यं॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति प॒वित्र॑वन्तो॒ऽन्ये ग्रहा॑ गृ॒ह्यन्ते॒
किम्प॑वित्र उपा॒ꣳशुरिति॒ वाक्प॑वित्र॒ इति॑ ब्रूयाद्वा॒चस्पत॑ये पवस्व

वाजिन्नित्याह वाचैवैनम्पवयति वृष्णो अꣳशुभ्यामित्याह वृष्णो
ह्येतावꣳशू यौ सोमस्य गभस्तिपूत इत्याह गभस्तिना ह्येनम्पवयति
देवो देवानाम्पवित्रमसीत्याह देवो ह्येषः सन्देवानाम्पवित्रं
येषाम्भागोऽसि तेभ्यस्त्वेत्याह येषाꣳ ह्येष भागस्तेभ्य एनं गृह्णाति
स्वांकृतोऽसीत्याह प्राणमेव स्वमकृत मधुमतीर्न इषस्कृधीत्याह
सर्वमेवास्मा इदꣳ स्वदयति
विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्य इत्याहोभयेष्वेव
देवमनुष्येषु प्राणान्दधाति मनस्त्वाष्ट्वित्याह मन एवाश्नुत
उर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याहान्तरिक्षदेवत्यो हि प्राणः स्वाहा त्वा सुभवः
सूर्यायेत्याह प्राणा वै स्वभवसो देवास्तेष्वेव परोऽक्षं जुहोति
देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य इत्याहादित्यस्य वै रश्मयो देवा
मरीचिपास्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति यदि कामयेत वर्षुकः
पर्जन्यः स्यादिति नीचा हस्तेन नि मृज्याद्वृष्टिमेव नि यच्छति यदि
कामयेतावर्षुकः स्यादित्युत्तानेन नि मृज्याद्वृष्टिमेवोद्यच्छति
यद्यभिचरेदमुं जह्यथ त्वा होष्यामीति ब्रूयादाहुतिमेवैनम्प्रेप्सन्हन्ति
यदि दूरे स्यादा तमितोस्तिष्ठेत्प्राणमेवास्यानुगत्य हन्ति
यद्यभिचरेदमुष्य ।६।त्वा प्राणे सादयामीति सादयेदसन्नो वै प्राणः
प्राणमेवास्य सादयति षड्भिरꣳशुभिः पवयति षड्वा ऋतव
ऋतुभिरेवैनम्पवयति त्रिः पवयति त्रय इमे लोका एभिरेवैनं लोकैः
पवयति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्यात्त्रयः पशूनाꣳ हस्तादाना
इति यत्त्रिरुपाꣳशुꣳ हस्तेन विगृह्णाति तस्मात्त्रयः पशूनाꣳ
हस्तादानाः पुरुषो हस्ती मर्कटः ॥५॥

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत
ते देवा उपाꣳशौ यज्ञꣳ सꣳस्थाप्यमपश्यन्तमुपाꣳशौ
समस्थापयन्तेऽसुरा वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त ते देवा बिभ्यत

इन्द्रमुपाधावन्तानिन्द्रोऽन्तर्यामेणान्तरधत्त
तदन्तर्यामस्यान्तर्यामत्वं यदन्तर्यामो गृह्यते भ्रातृव्यानेव
तद्यजमानोऽन्तर्धत्तेऽन्तस्ते ।१।दधामि द्यावापृथिवी
अन्तरुर्वन्तरिक्षमित्याहैभिरेव लोकैर्यजमानो भ्रातृव्यानन्तर्धत्ते ते देवा
अमन्यन्तेन्द्रो वा इदमभूद्यद्वय ँ स्म इति तेऽब्रुवन्मघवन्ननु न आ
भजेति सजोषा देवैरवरैः परैश्चेत्यब्रवीद्ये चैव देवाः परे य चावरे
तानुभयानन्वाभजत्सजोषा देवैरवरैः परैश्चेत्याह ये चैव देवाः परे ये
चावरे तानुभयानन्वाभजत्य न्तर्यामे मघवन्मादयस्वेत्याह यज्ञादेव
यजमानं नान्तरेत्यु पयामगृहीतोऽसीत्याहापानस्य धृत्यै
यदुभावपवित्रौ गृह्येयाताम्प्राणमपानोऽनु न्यृच्छेत्प्रमायुकः
स्यात्पवित्रवानन्तर्यामो गृह्यते प्राणापानयोर्विधृत्यै प्राणापानौ वा
एतौ यदुपा ँश्वन्तर्यामौ व्यान उपा ँशुसवनो यं कामयेत
प्रमायुकः स्यादित्यस ँस्पृष्टौ तस्य सादयेद्व्यानेनैवास्य प्राणापानौ
वि च्छिनत्ति ताजक्प मीयते
यं कामयेत सर्वमायुरियादिति स ँस्पृष्टौ तस्य सादये द्व्यानेनैवास्य
प्राणापानौ सं तनोति
सर्वमायुरेति ॥६॥

वाग्वा एषा यदैन्द्रवायवो यदैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते वाचमेवानु
प्र यन्ति वायुं देवा अब्रुवन्त्सोम ँ राजान ँ हनामेति सोऽब्रवीद्वरं
वृणै मदग्रा एव वो ग्रहा गृह्यान्ता इति तस्मादैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा
गृह्यन्ते तमघ्न न्त्सोऽपूयत्तं देवा नोपाधृष्णुवन्ते वायुमब्रुवन्निमं नः
स्वदयेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मद्देवत्यान्येव वः पात्राण्युच्यान्ता इति
तस्मान्नानादेवत्यानि सन्ति वायव्यान्युच्यन्ते
तमेभ्यो वायुरेवास्वदयत्तस्माद्यत्पूयति तत्प्रवाते वि षजन्ति वायुर्हि
तस्य पवयिता स्वदयिता तस्य विग्रहणं नाविन्दन्सादितिरब्रवीद्वरं

वृणा॒ अथ॒ मया॒ वि गृ॑ह्णीध्वम्मद्दे॒वत्या॑ ए॒व वः॒ सोमाः॑ स॒न्ना
अ॑स॒न्नित्यु॑पया॒मगृ॑हीतो॒ऽसीत्या॑हादितिदे॒वत्या॑स्तेन॒ यानि॒ हि
दा॑रुमया॑णि॒ पात्रा॑ण्य॒स्यैतानि॒ योने॒ः सम्भू॑तानि॒
यानि॑ मृन्मया॑नि सा॒क्षात्तान्य॒स्यै तस्मा॑दे॒वमा॑ह॒
वाग्वै परा॒च्यव्या॑कृतावद॒त्ते दे॒वा इन्द्र॑मब्रुवन्नि॒मां नो॒ वाचं॒
व्याकु॒र्विति॒ सो॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृणै॒ मह्यं॑ चै॒वैष वा॒यवे॑ च स॒ह गृ॑ह्याता॒
इति॒ तस्मा॑दैन्द्रवा॒यवः॑ स॒ह गृ॑ह्यते॒ तामिन्द्रो॑ मध्य॒तो॑ऽव॒क्रम्य॒
व्याक॑रो॒त्तस्मा॑दि॒यं व्याकृ॑ता॒ वागु॑द्यते॒ तस्मा॑त्स॒कृदिन्द्रा॑य मध्य॒तो
गृ॑ह्यते॒ द्विर्वा॒यवे॒
द्वौ हि स वरा॒ववृ॑णीत ॥७॥

मि॒त्रं दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्त्सोम॒ँ राजा॑नँ हना॒मेति॒ सो॑ऽब्रवी॒न्नाहँ सर्व॑स्य॒
वा अ॒हम्मि॒त्रम॒स्मीति॒ तम॑ब्रुव॒न्हना॑मै॒वेति॒ सो॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृणै॒ पय॑सै॒व
मे॒ सोमँ॑ श्रीण॒न्निति॒ तस्मा॑न्मैत्रावरु॒णम्पय॑सा श्रीणन्ति॒
तस्मा॑त्प॒शवो॒ऽपा॑क्रामन्मि॒त्रः सन्क्रू॒रम॑कु॒रिति॑ क्रू॒रमि॑व खलु॒ वा ए॒षः
क॑रोति॒ यः सोमे॑न॒ यज॑ते॒ तस्मा॑त्प॒शवो॒ऽप॑ क्रामन्ति॒
यन्मै॑त्रावरु॒णम्पय॑सा श्री॒णाति॑ प॒शुभि॑रे॒व तन्मि॒त्रँ॑ सम॒र्धय॑ति
प॒शुभि॒र्यज॑मानं पु॒रा खलु॒ वावैवम्मि॒त्रो॑ऽवे॒दप॒ मत्क्रू॒रं च॒क्रुषः॑ प॒शवः॑
क्रमिष्य॒न्तीति॒ तस्मा॑दे॒वम॑वृणीत॒ वरु॑णं दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्त्वया॑ँशभुवा॒
सोम॒ँ राजा॑नँ हना॒मेति॒ सो॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृणै॒ मह्यं॑ चै॒वैष मि॒त्राय॑ च
स॒ह गृ॑ह्याता॒ इति॒ तस्मा॑न्मैत्रावरु॒णः स॒ह गृ॑ह्यते॒ तस्मा॑द्राज्ञा॒
राजा॑नमँशभु॒वा॑ घ्नन्ति॒ वैश्ये॑न॒ वैश्यँ॑ शू॒द्रेण॑ शू॒द्रं न वा इ॒दं दिवा॒
न नक्त॑मासी॒दव्या॑वृत्तं॒ ते दे॒वा मि॒त्रावरु॑णावब्रुवन्नि॒दं नो वि
वा॑सयत॒मिति॒ ताव॑ब्रू॒तां वरं॑ वृणावहा॒ एक॑ ए॒वावत्पूर्वो॒ ग्रहो॑ गृह्याता॒
इति॒ तस्मा॑दैन्द्रवा॒यवः॑ पूर्वो॑ मैत्रावरु॒णाद्गृ॑ह्यते प्राणापा॒नौ ह्ये॑तौ
यदु॑पाँश्वन्तर्या॒मौ मि॒त्रोऽहरज॑नय॒द्वरु॑णो॒ रात्रिं॒ ततो॒ वा इ॒दं

व्यौच्छद्यन्मैत्रावरुणो गृह्यते व्युष्ट्यै ॥८॥

यज्ञस्य शिरोऽच्छिद्यत ते देवा अश्विनावब्रुवन्भिषजौ वै स्थ इदं यज्ञस्य शिरः प्रति धत्तमिति तावब्रूतां वरं वृणावहै ग्रह एव नावत्रापि गृह्यतामिति ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्ततो वै तौ यज्ञस्य शिरः प्रत्यधतां यदाश्विनो गृह्यते यज्ञस्य निष्कृत्यै तौ देवा अब्रुवन्नपूतौ वा इमौ मनुष्यचरौ ।१। भिषजाविति तस्माद्ब्राह्मणेन भेषजं न कार्यमपूतो ह्येषोऽमेध्यो यो भिषक्तौ बहिषवमानेन पवयित्वा ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्तस्माद्बहिष्पवमाने स्तुत आश्विनो गृह्यते तस्मादेवं विदुषा बहिष्पवमान उपसद्यः पवित्रं वै बहिष्पवमान आत्मानमेव पवयते तयोस्त्रेधा भैषज्यं वि न्यदधुरग्नौ तृतीयमप्सु तृतीयं ब्राह्मणे तृतीयं तस्मादुदपात्रमुपनिधाय ब्राह्मणं दक्षिणतो निषाद्य भेषजं कुर्याद्यावदेव भेषजं तेन करोति समर्धुकमस्य कृतम्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्यादेकपात्रा द्विदेवत्या गृह्यन्ते द्विपात्रा हूयन्त इति यदेकपात्रा गृह्यन्ते तस्मादेकोऽन्तरतः प्राणो द्विपात्रा हूयन्ते तस्माद्द्वौद्वौ बहिष्टात्प्राणाः प्राणा वा एते यद्द्विदेवत्याः पशव इडा यदिडाम्पूर्वां द्विदेवत्येभ्य उपह्वयेत पशुभिः प्राणानन्तर्दधीत प्रमायुकः स्याद्द्विदेवत्यान्भक्षयित्वेडामुप ह्वयते प्राणानेवात्मन्धित्वा पशूनुप ह्वयते वाग्वा ऐन्द्रवायवश्चक्षुर्मैत्रावरुणः श्रोत्रमाश्विनः पुरस्तादैन्द्रवायवम्भक्षयति तस्मात्पुरस्ताद्वाचा वदति पुरस्तान्मैत्रावरुणं तस्मात्पुरस्ताच्चक्षुषा पश्यति सर्वतः परिहारमाश्विनं तस्मात्सर्वत ः श्रोत्रेण शृणोति प्राणा वा एते यद्द्विदेवत्या ।४। अरिक्तानि पात्राणि सादयति तस्मादरिक्ता अन्तरतः प्राणा यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञꣳ रक्षाꣳस्यव चरन्ति यदरिक्तानि पात्राणि सादयति

क्रि॒यमा॑णमे॒व तद्य॒ज्ञस्य॑ शये॒ रक्ष॑सामन॑न्ववचाराय॒ दक्षि॑णस्य
ह॒वि॒र्धा॒नस्योत्त॑रस्यां वर्त॒न्या॑ँ सा॑दयति वा॒च्यैव वाचं॑ दधा॒त्या
तृ॑तीयसव॒नात्परि॑ शेरे य॒ज्ञस्य॒ संत॑त्यै ॥६॥

बृह॒स्पति॑र्दे॒वाना॑म्पु॒रोहि॑त॒ आसी॒च्छण्डा॒मर्का॒वसु॑राणां॒
ब्रह्म॑ण्वन्तो दे॒वा आस॒न्ब्रह्म॑ण्व॒न्तोऽसु॑रा॒स्तेऽ॒न्योऽन्यं
नाश॑क्नुवन्न॒भिभ॑वितु॒ं ते दे॒वाः शण्डा॒मर्का॒वुपा॑मन्त्रयन्त॒ ताव॑ब्रूतां॒ वरं॑
वृणावहै॒ ग्रहा॑वे॒व ना॒वत्रापि॑ गृह्येता॒मिति॒ ताभ्या॑मे॒तौ
शु॒क्राम॒न्थिना॑वगृह्ण॒न्ततो॑ दे॒वा अभ॑व॒न्परासु॑रा॒ यस्यै॒वं वि॒दुषः॑
शु॒क्राम॒न्थिनौ॑ गृ॒ह्येते॒ भव॑त्यात्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॒ तौ दे॒वा
अ॑प॒नुद्या॒त्मन॒ इन्द्रा॑याजुहवु॒रप॑नु॒त्तौ शण्डा॒मर्कौ॑ स॒हामुनेति॑ ब्रूया॒द्यं
द्वि॒ष्याद्यमे॒व द्वे॒ष्टि तेनै॑नौ स॒हाप॑ नुदते॒ स प्र॑थ॒मः
संकृ॑तिर्वि॒श्वक॒र्मेत्ये॒वैना॑वा॒त्मन॒ इन्द्रा॑याजुहवु॒रिन्द्रो॒ ह्यै॑तानि॑ रूपाणि॒
करि॑क्र॒दच॑र॒द॒सौ वा आ॑दि॒त्यः शु॒क्रश्च॒न्द्रमा॑ म॒न्थ्य॑पि॒गृह्य॒ प्राञ्चौ॒
निष्क्रा॑मत॒स्तस्मा॒त्प्राञ्चौ॒ यन्तौ॒ न प॑श्यन्ति प्र॒त्यञ्चा॑वा॒वृत्य॑
जुहु॒त॒स्मा॑त्प्र॒त्यञ्चौ॒ यन्तौ॑ पश्यन्ति॒ चक्षु॑षी॒ वा ए॒ते य॒ज्ञस्य॒
यच्छु॒क्राम॒न्थिनौ॒ नासि॑कोत्तरवे॒दिर॒भितः॑ परि॒क्रम्य॑
जुहु॒त॒स्तस्मा॑द॒भितो॒ नासि॑कां॒ चक्षु॑षी॒ तस्मा॒न्नासि॑कया॒ चक्षु॑षी॒ विधृ॑ते
स॒र्वतः॒ परि क्राम॒तो रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै दे॒वा वै याः प्राची॒राहु॑ती॒रजु॑हवु॒र्ये
पु॒रस्ता॒दसु॑रा॒ आस॒न्ताँ॑स्ता॒भिः प्राणु॑दन्त॒ याः प्र॒तीची॒र्ये प॒श्चादसु॑रा॒
आस॒न्ताँ॑स्ता॒भिरपा॑नुदन्त॒ प्राची॑र॒न्या आहु॑तयो हू॒यन्ते॑ प्र॒त्यञ्चौ॑
शु॒क्राम॒न्थिनौ॑ प॒श्चाच्चै॒व पु॒रस्ता॑च्च यज॑माना॒ भ्रातृ॑व्या॒न्प्र णु॑दते॒
तस्मा॒त्परा॑चीः प्र॒जाः प्र वी॑यन्ते प्र॒तीची॑र्जायन्ते
शु॒क्राम॒न्थिनौ॒ वा अनु॒ प्र॒जाः प्र जा॑यन्ते॒ऽत्त्रीश्चा॒द्याश्च॑
सु॒वीरा॑ः प्र॒जाः प्र॑ज॒नय॒न्परी॑हि शु॒क्रः शु॒क्रशो॑चिषा सु॒प्रजाः प्र॒जाः
प्र॑ज॒नय॒न्परी॑हि म॒न्थी म॒न्थिशो॑चि॒षेत्या॑है॒ता वै सु॒वीरा॒ या अ॒त्त्रीरे॒ताः

सुप्रजा या आद्या य एवं वेदात्त्यस्य प्रजा जायते नाद्या
प्रजापतेरद्धयश्वयत्तत्परापतत्तद्विकङ्कतम्प्राविशत्तद्विकङ्कते नारमत
तद्यवम्प्राविशत्तद्यवेऽरमत तद्यवस्य ।५।यवत्वं
यद्वैकङ्कतम्मन्थिपात्रम्भवति सक्तुभिः श्रीणाति प्रजापतेरेव तच्चक्षुः
सम्भरति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्यान्मन्थिपात्रँ सदो
नाश्नुत इत्यार्तपात्रँ हीति ब्रूयाद्यदश्नुवीतान्धोऽध्वर्युः
स्यादार्तिमाच्छेत्तस्मान्नाश्नुते ॥१०॥
देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा
आग्रयणाग्रान्ग्रहानपश्यन्तानगृह्णत ततो वै तेऽग्रम्पर्यायन्यस्यैवं
विदुष आग्रयणाग्रा ग्रहा गृह्यन्तेऽग्रमेव समानानाम्पर्येति
रुग्णवत्यर्चा भ्रातृव्यवतो गृह्णीयाद्भ्रातृव्यस्यैव रुक्त्वाग्रँ
समानानाम्पर्येति ये देवा दिव्येकादश स्थेत्याहैतावतीर्वै
देवतास्ताभ्य एवैनँ सर्वाभ्यो गृह्णात्ये ष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
देवेभ्य इत्याह वैश्वदेवो ह्येष देवतया वाग्वै
देवेभ्योऽपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना ते देवा वाच्यपक्रान्तायां तूष्णीं
ग्रहानगृह्णत सामन्यत वागन्तर्यन्ति वै मेति
साग्रयणम्प्रत्यागच्छत्तदाग्रयणस्याग्रयणत्वं तस्मादाग्रयणे वाग्वि
सृज्यते
यत्तूष्णीम्पूर्वे ग्रहा गृह्यन्ते यथा त्सारीयति म आख इयति नाप
रात्स्यामीत्युपावसृजत्येवमेव तदध्वर्युराग्रयणं गृहीत्वा यज्ञमारभ्य
वाचं वि सृजते त्रिर्हिं करोत्युद्गातॄनेव तद्वृणीते प्रजापतिर्वा एष
यदाग्रयणो यदाग्रयणं गृहीत्वा हिं करोति प्रजापतिरेव तत्प्रजा अभि
जिघ्रति तस्माद्वत्सं जातं गौरभि जिघ्रत्या त्मा वा एष यज्ञस्य
यदाग्रयणः सवनेसवनेऽभि गृह्णात्यात्मन्नेव यज्ञँ सं तनोत्युपरिष्टादा
नयति रेत एव तद्दधात्य धस्तादुप गृह्णाति प्र जनयत्येव
त द्ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्याद्गायत्री कनिष्ठा च्छन्दसाँ

सती सर्वाणि सर्वनानि वहतीत्येष वै गायत्रियै वत्सो
यदाग्रयणस्तमेव तदभिनिवतँ सर्वाणि सर्वनानि वहति
तस्माद्वत्समुपाकृतं गौरभि नि वर्तते ॥११॥
इति षष्ठकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ४

अथ षष्ठकाण्डे पञ्चमः प्रपाठकः ५
इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्स वृत्रो वज्रादुद्यतादबिभेत्सोऽब्रवीन्मा मे
प्र हारस्ति वा इदम्मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तस्मा
उक्थ्यम्प्रायच्छत्तस्मै द्वितीयमुदयच्छत्सोऽब्रवीत्मा मे प्र हारस्ति वा
इदं मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति ।१। तस्मा उक्थ्यमेव
प्रायच्छत्तस्मै तृतीयमुदयच्छत्तं विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति सोऽब्रवीन्मा
मे प्र हारस्ति वा इदम्मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति
तस्मा उक्थ्यमेव प्रायच्छत्तं निर्मायम्भूतमहन्यज्ञो हि तस्य
मायासीद्यदुक्थ्यो गृह्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्
इन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत इत्याहेन्द्राय हि स तम्प्रायच्छत्तस्मै त्वा
विष्णवे त्वेत्याह यदेव विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति
तस्माद्विष्णुमन्वाभजति त्रिर्निर्गृह्णाति त्रिर्हि स तं तस्मै प्रायच्छदे ष
ते योनिः पुनर्हविरसीत्याह पुनःपुनर्ह्यस्मान्निर्गृह्णाति
चक्षुर्वा एतद्यज्ञस्य यदुक्थ्यस्तस्मादुक्थ्यँ हुतँ सोमा अन्वायन्ति
तस्मादात्मा चक्षुरन्वेति तस्मादेकं यन्तम्बहवोऽनु यन्ति तस्मादेको
बहूनाम्भद्रो भवति तस्मादेको बह्वीर्जाया विन्दते यदि
कामयेताध्वर्युरात्मानं यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तराहवनीयं च
हविर्धानं च तिष्ठन्नव नयेदात्मानमेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि
कामयेत यजमानं यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तरा सदोहविर्धाने
तिष्ठन्नव नयेद्यजमानमेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत
सदस्यान्यज्ञयशसेनार्पयेयमिति सद आलभ्याव नयेत्सदस्यानेव

यज्ञयशसेनार्पयति ॥१॥

आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्ध्रुव उत्तमो ग्रहाणां गृह्यते तस्मादायुः
प्राणानामुत्तमं मूर्धानं दिवो अरतिम्पृथिव्या इत्याह मूर्धानमेवैनꣳ
समानानां करोति वैश्वानरमृताय जातमग्निमित्याह वैश्वानरꣳ हि
देवतयायु रुभयतोवैश्वानरो गृह्यते तस्मादुभयतः प्राणा
अधस्ताच्चोपरिष्टाच्चा र्धिनोऽन्ये ग्रहा गृह्यन्तेऽर्धी
ध्रुवस्तस्मादर्ध्यवाङ्प्राणोऽन्येषाम्प्राणाना मुपोप्तेऽन्ये ग्रहाः
साद्यन्तेऽनुपोप्ते ध्रुवस्तस्मादस्थ्नान्याः प्रजाः प्रतितिष्ठन्ति
माꣳसेनान्या असुरा वा उत्तरतः पृथिवीम्पर्याचिकीर्षन्तां देवा
ध्रुवेणादृꣳहन्तद्ध्रुवस्य ध्रुवत्वं यद्ध्रुव उत्तरतः साद्यते धृत्या
आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्ध्रुव आत्मा होता यद्धोतृचमसे
ध्रुवमवनयत्यात्मन्नेव यज्ञस्यायुर्दधाति पुरस्ता दुक्थस्यावनीय
इत्याहुः पुरस्ताद्ध्यायुषो भुङ्क्ते मध्यतोऽवनीय इत्याहुर्मध्यमेन
ह्यायुषो भुङ्क्त उत्तरार्धेऽवनीय इत्याहुरुत्तमेन ह्यायुषो भुङ्क्ते
वैश्वदेव्यामृचि शस्यमानायामव नयति वैश्वदेव्यो वै प्रजाः
प्रजास्वेवायुर्दधाति ॥२॥

यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते संवत्सरेण योपयित्वा सुवर्गं
लोकमायन्तमृषय ऋतुग्रहैरेवानु प्राजानन्यदृतुग्रहा गृह्यन्ते सुवर्गस्य
लोकस्य प्रज्ञात्यै द्वादश गृह्यन्ते
द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरस्य प्रज्ञात्यै
सह प्रथमौ गृह्येते सहोत्तमौ तस्माद्द्वौद्वावृतू
उभयतोमुखमृतुपात्रम्भवति
को हि तद्वेद यत ऋतूनाम्मुख मृतुना प्रेष्येति षट्कृत्व आह षड्वा

ऋ॒तव॑ ऋ॒तूने॒व प्री॑णात्यृ॒तुभि॒रिति॑ च॒तुश्चतु॑ष्पद ए॒व प॒शून्प्री॑णाति॒ द्विः पुन॑र्ऋ॒तुना॑ह द्वि॒पद॑ ए॒व प्री॑णात्यृ॒ तु॒ना प्रेष्ये॒ति षट्कृत्व॑ आह॒र्तु॒भि॒रिति॑ च॒तुस्तस्मा॒च्चतु॑ष्पादः प॒शव॑ ऋ॒तूनुप॑ जीवन्ति॒ द्विः ।२।पुन॑र्ऋ॒तुना॑ह॒ तस्मा॑द्द्वि॒पाद॒श्चतु॑ष्पदः प॒शूनुप॑ जीवन्त्यृ तु॒ना प्रेष्ये॒ति षट्कृत्व॑ आह॒र्तु॒भि॒रिति॑ च॒तुर्द्भिः पुन॑र्ऋ॒तुना॑हा॒क्रम॑णमे॒व तत्सेतुं॒ यज॑मानः कुरुते सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्यै॒ नान्यो॑ऽन्यमनु॒ प्र प॑द्येत॒ यद॒न्यो॑ऽन्यम॑नु॒ प्र प॑द्येत॒र्तुर्ऋ॒तुमनु॒ प्र प॑द्येत॒र्तवो॒ मोहु॑काः स्यु॒ः प्रसि॑द्धमे॒वाध्व॒र्युर्द॑क्षि॒णेन॒ प्र प॑द्यते॒ प्रसि॑द्धम्प्रतिप्रस्था॒तोत्त॑रेण॒ तस्मा॑दादि॒त्यः षण्मा॒सो द॑क्षि॒णेनैति॒ षडुत्त॑रेणो प॒याम॑गृहीतोऽसि स॒ꣳसर्पो॑ऽस्यꣳहस्प॒त्याय॒ त्वेत्या॒हास्ति॑ त्रयोद॒शो मास॒ इत्या॑हु॒स्तमे॒व तत्प्री॑णाति ॥३॥

सु॒व॒र्गाय॒ वा ए॒ते लो॒काय॑ गृह्यन्ते॒ यदृ॑तुग्र॒हा ज्योति॑रिन्द्रा॒ग्नी यदै॑न्द्रा॒ग्नम॑तुपा॒त्रेण॑ गृ॒ह्णाति॒ ज्योति॑रि॒वास्मा॑ उ॒परि॑ष्टाद्दधाति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्या ओजो॒भृतौ॒ वा ए॒तौ दे॒वाना॒ं यदि॑न्द्रा॒ग्नी यदै॑न्द्रा॒ग्नो गृह्यत॒ ओज॑ ए॒वाव॑ रुन्द्धे वैश्वदे॒वꣳ शु॑क्रपा॒त्रेण॑ गृह्णाति वैश्वदे॒व्यो॑ वै प्र॒जा अ॒सावा॑दि॒त्यः शु॒क्रो यद्वै॑श्वदे॒वꣳ शु॑क्रपा॒त्रेण॑ गृ॒ह्णाति॒ तस्मा॑द॒सावा॑दि॒त्यः ।१। सर्वाः॑ प्र॒जाः प्र॒त्यङ्ङु॒देति॒ तस्मा॒त्सर्व॑ ए॒व म॑न्यते॒ माम्प्रत्युद॑गादिति॑ वैश्वदे॒वꣳ शु॑क्रपा॒त्रेण॑ गृह्णाति वैश्वदे॒व्यो॑ वै प्र॒जास्तेजः॑ शु॒क्रो यद्वै॑श्वदे॒वꣳ शु॑क्रपा॒त्रेण॑ गृ॒ह्णाति॑ प्र॒जास्वे॒व तेजो॑ दधाति ॥४॥

इन्द्रो॑ म॒रुद्भिः॑ सांवि॑द्येन॒ माध्यं॑दिने॒ सव॑ने वृ॒त्रम॑ह॒न्यन्माध्यं॑दिने॒ सव॑ने मरुत्व॒तीया॑ गृह्यन्ते॒ वार्त्र॑घ्ना ए॒व ते यज॑मानस्य गृह्यन्ते॒ तस्य॑ वृ॒त्रं ज॒घ्नुष॑ ऋ॒तवो॑ऽमुह्य॒न्त्स ऋ॑तुपा॒त्रेण॑ मरुत्व॒तीया॑नगृह्णा॒त्ततो॒ वै स ऋ॒तून्प्राजा॑ना॒द्यदृ॑तुपा॒त्रेण॑ मरुत्व॒तीया॑ गृ॒ह्यन्त॑ ऋ॒तूनाम्प्रज्ञा॑त्यै॒ वज्रं॒ वा

एतं यज॑मानो भ्रातृ॑व्याय प्र ह॑रति यन्म॑रुत्वतीया उदेव प्र॑थमेन
यच्छ॑ति प्र ह॑रति द्वितीयेन स्तृणुते तृतीयेना॒ युधं वा एतद्यज॑मानः
सꣳस्कुरुते यन्म॑रुत्वतीया धनु॑रिव प्र॑थमो ज्या द्वितीय इषु॑स्तृतीयः
प्रत्येव प्र॑थमेन॑ धत्ते वि सृ॑जति द्वितीयेन विध्य॑ति तृतीयेने॒न्द्रो
वृत्रꣳ हत्वा परा॑म्परावत॑मगच्छदपा॑राधमिति मन्य॑मानः
स हरि॑तोऽभवत्स एतान्म॑रुत्वतीया॑नात्मस्परण॑ानपश्यत्तान॑गृह्णीत
प्राणमेव प्र॑थमेना॑स्पृणुतापानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेना॒त्मस्परणा वा
एते यज॑मानस्य गृह्यन्ते यन्म॑रुत्वतीया॑ः प्राणमेव प्र॑थमेन॑ स्पृणुतेऽपानं
द्वितीयेनात्मानं तृतीयेने॒न्द्रो वृत्रम॑हन्तं देवा अ॑ब्रुवन्महान्वा
अयम॑भूद्यो वृत्रमव॑धीदिति तन्म॑हेन्द्रस्य॑ महेन्द्रत्वꣳ स
एतम्म॑हेन्द्रमु॑द्धारमुद॑हरत्वृत्रꣳ हन्यासु देवतास्वधि
यन्म॑हेन्द्रो गृह्यत॑ उद्धारमेव तं यज॑मान उद्ध॑रतेऽन्यासु प्रजास्वधि॑
शुक्रपात्रेण॑ गृह्णाति यजमानदेवत्यो॑ वै म॑हेन्द्रस्तेज॑ः शुक्रो
यन्मा॑हेन्द्रꣳ शु॑क्रपात्रेण॑ गृह्णाति यज॑मान एव तेजो॑ दधाति ॥५॥

अदि॑तिः पुत्रका॑मा साध्येभ्यो॑ देवेभ्यो॑ ब्रह्मौदनमप॑चत्तस्या॑
उच्छेष॑णमददुस्तत्प्राश्नात्सा रेतो॑ऽधत्त
तस्यै॑ चत्वार॑ आदित्या अ॑जायन्त सा
द्वितीय॑मपचत्साम॑न्यतोच्छेष॑णान्म इमे॑ऽज्ञत यदग्रे॑ प्राशिष्यामीतो मे
वसी॑याꣳसो जनिष्यन्त इति साग्रे प्राश्नात्सा रेतो॑ऽधत्त
तस्यै॑ व्यृ॑द्धमाण्डम॑जायत सादित्येभ्य॑ एव तृतीय॑मपचद्भोगा॑य म
इदꣳ श्रान्तमस्त्विति ते॑ऽब्रुवन्वरं॑ वृणामहै यो॑ऽतो जाया॑ता
अस्माकꣳ स एको॑ऽसद्यो॑ऽस्य प्रजायामृध्या॑ता अस्माकम्भोगा॑य
भवादिति
ततो विव॑स्वानादित्यो॑ऽजायत
तस्य वा इयम्प्रजा यन्म॑नुष्या॑स्तास्वेक॑ एवर्द्धो यो यज॑ते स

देवानाम्भोगाय भवति द्े वा वै यज्ञाद्रुद्रमन्तरायन्त्स
आदित्यानन्वाक्रमत ते द्विदेवत्यान्प्रापद्यन्त तान्न प्रति
प्रायच्छन्तस्मादपि वध्यम्प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति
तस्माद्विद्वदेवत्येभ्य आदित्यो निर्गृह्यते यदुच्छेषणादजायन्त
तस्मादुच्छेषणाद्गृह्यते तिसृभिर्ऋग्भिर्गृह्णाति माता पिता पुत्रस्तदेव
तन्मिथुनमुल्बं गर्भो जरायु तदेव तन्मिथुनं पशवो वा एते यदादित्य
ऊर्ग्दधि दध्ना मध्यतः श्रीणात्यूर्जमेव पशूनाम्मध्यतो दधाति
शृतातङ्क्येन मेध्यत्वाय तस्मादामा पक्वं दुहे पशवो वा एते
यदादित्यः परिश्रित्य गृह्णाति प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णाति पशवो वा
एते यदादित्य एष रुद्रो यदग्निः
परिश्रित्य गृह्णाति रुद्रादेव पशूनन्तर्दधात्येष वै विवस्वानादित्यो
यदुपाꣳशुसवनः स एतमेव सोमपीथम्परि शय आ
तृतीयसवनाद्विवस्व आदित्यैष ते सोमपीथ इत्याह
विवस्वन्तमेवादित्यꣳ सोमपीथेन समर्धयति या दिव्या वृष्टिस्तया
त्वा श्रीणामीति वृष्टिकामस्य श्रीणीयाद्वृष्टिमेवाव रुन्द्धे यदि ताजक्प्र
स्कन्देद्वर्षुकः पर्जन्यः स्याद्यदि चिरमवर्षुको न सादयत्यसन्नाद्धि
प्रजाः प्रजायन्ते नानु वषट्करोति यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रम्प्रजा
अन्ववसृजेन्न हुत्वान्वीक्षेत यदन्वीक्षेत चक्षुरस्य प्रमायुकꣳ
स्यात्तस्मान्नान्वीक्ष्यः ॥६॥

अन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजापतिर्वा एष यदाग्रयणः
प्रजानाम्प्रजननाय न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानु
वषट्करोति यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रम्प्रजा अन्ववसृजे द्ेष वै गायत्रो
देवानां यत्सवितैष गायत्रियै लोके गृह्यते यदाग्रयणो
यदन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति स्वादेवैनं योनेर्निर्गृह्णाति
विश्वे ।१। देवास्तृतीयꣳ सवनं नोदयच्छन्ते

संवितारंम्प्रातःसवनभांगꣳ सन्तं तृतीयसवनमभि पर्यणयन्ततो वै ते तृतीयꣳ सवनमुदयच्छन्यत्तृतीयसवने सावित्रो गृह्यते तृतीयस्य सवनस्योद्यत्यै सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा वैश्वदेवः कलशः

सविता प्रसवानामीशे यत्सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति सवितृप्रसूत एवास्मै प्रजाः प्र जनयति सोमे सोमममभि गृह्णाति रेत एव तद्दधाति

सुशर्मासि सुप्रतिष्ठान इत्याह सोमे हि सोमममभिगृह्णाति प्रतिष्ठित्या एतस्मिन्वा अपि ग्रहे मनुष्येभ्यो देवेभ्यः पितृभ्यः क्रियते सुशर्मासि सुप्रतिष्ठान इत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन करोति बृहदित्याह देवेभ्य एवैतेन करोति

नम इत्याह पितृभ्य एवैतेन करोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनꣳ सर्वाभ्यो गृह्णात्ये ष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह वैश्वदेवो ह्येषः ॥७॥

प्राणो वा एष यदुपाꣳशुर्यदुपाꣳशुपात्रेण प्रथमश्चोत्तमश्च ग्रहौ गृह्येते प्राणमेवानु प्रयन्ति प्राणमनूद्यन्ति प्रजापतिर्वा एष यदाग्रयणः प्राण उपाꣳशुः पत्नीः प्रजाः प्र जनयन्ति यदुपाꣳशुपात्रेण पात्नीवतमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजानाम्प्रजननाय तस्मात्प्राणम्प्रजा अनु प्र जायन्ते

देवा वा इतइतः पत्नीः सुवर्गं लोकमजिगाꣳसन्ते सुवर्गं लोकं न प्राजानन्त एतम्पात्नीवतमपश्यन्तमगृह्णत ततो वै ते सुवर्गं लोकम्प्राजानन्यत्पात्नीवतो गृह्यते सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै स सोमो नातिष्ठत स्त्रीभ्यो गृह्यमाणस्तं घृतं वज्रं कृत्वाघ्नन्तं निरिन्द्रियम्भूतमगृह्णन्तस्मात्स्त्रियो निरिन्द्रिया अदायादीरपि पापात्पुꣳस उपस्तितरं वदन्ति यद्घृतेन पात्नीवतꣳ श्रीणाति

वज्रेणैवैनं वशें कृत्वा गृंह्णात्यु पयामगृंहीतोऽसीत्याहेयं वा उंपयामस्तस्मादिमाम्प्रजा अनु प्र जांयन्ते बृहस्पतिंसुतस्य त इत्याह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मैं प्रजाः प्र जंनयती न्दो इत्याह रेतो वा इन्दू रेतं एव तद्दंधाती न्द्रियाव इत्याह प्रजा वा इंन्द्रियं प्रजा एवास्मैं प्र जंनयत्य ग्ना३ इत्याहाग्निर्वै रेंतोधाः पत्नीव इत्याह मिथुनत्वायं सजूर्देवेन त्वष्ट्रा सोमंम्पिबेत्याह त्वष्टा वै पंशूनाम्मिंथुनानां रूपकृद्रूपमेव पशुषुं दधाति देवा वै त्वष्टांरमजिघाँसन्त्स पत्नीः प्रापंद्यत तं न प्रति प्रायंच्छन्तस्मादपि वध्यम्प्रपंन्नं न प्रति प्र यंच्छन्ति तस्मात्पात्नीवते त्वष्ट्रेऽपिं गृह्यते न सांदयत्यसंन्नाद्धि प्रजाः प्रजायंन्ते नानु वषंट्करोति यदंनुवषट्कुर्याद्रुद्रम्प्रजा अन्ववंसृजेद्यन्नानुंवषट्कुर्यादशांन्तमग्नीत्सोमंम्भक्षयेदुपाँश्वनु वषंट्करोति न रुद्रम्प्रजा अन्ववसृजतिं शान्तमग्नीत्सोमंम्भक्षयत्य ग्नीन्नेष्टरुपस्थमा सींद नेष्टः पत्नीमुदानयेत्याहाग्नीदेव नेष्टरि रेतो दधांति नेष्टा पत्नियां मुद्गात्रा सं ख्यापयति प्रजापंतिर्वा एष यदुद्गाता प्रजानांम्प्रजननाया प उप प्र वंर्तयति रेतं एव तत्सिंञ्चत्यू रुणोप प्र वंर्तयत्यूरुणा हि रेतः सिच्यते नग्नंक्रियोरुमुप प्र वंर्तयति यदा हि नग्न ऊरुर्भवत्यर्थ मिथुनी भंवतोऽथ रेतः सिच्यतेऽथं प्रजाः प्र जांयन्ते ॥८॥

इन्द्रो वृत्रमंहन्तस्यं शीर्षकपालमुदौब्जत्स द्रोंणकलशोऽभवत्तस्मात्सोमः समंस्रवत्स हांरियोजनोऽभवत्तं व्यंचिकित्सज्जुहवानी३ मा हौषा३मिति सोऽमन्यत यद्धोष्याम्यामँ होष्यामि यन्न होष्यामिं यज्ञवेशसं करिष्यामीति तमंध्रियत होतुँ सोऽग्निरंब्रवीन्न मय्यामँ होष्यसीति तं

धानाभिरश्रीणात्त॒ँ शृतम्भूतमंजुहोद्यद्धानाभिंर्हारियोज॒नँ श्रीणाति
शृत॒त्वाय॑ शृतमे॒वैनम्भूतं जुंहोति ब॒ह्वीभिंः
श्रीणात्ये॒ताव॑तीरे॒वास्या॒मुष्मिँल्लो॒के का॑मदुघा भव॒न्त्यथो॒
खल्वा॑हुरे॒ता वा इन्द्र॑स्य॒ पृश्न॑यः काम॒दुघा यद्धा॑रियोज॒नीरिति॒
तस्मा॑द्बह्वीभिंः श्रीणीया॒दृक्सा॒मे वा इन्द्र॑स्य॒ हरी सोम॒पानौ तयोंः
परि॒धय॑ आ॒धानं॒ यदप्र॑हृत्य प॒रिधीञ्जुहुयाद॒न्तरा॑धानाभ्यां घा॒सम्प्र
य॑च्छेत्प्रहृत्य॑ प॒रिधीञ्जुंहोति॒ निरा॑धानाभ्यामे॒व घा॒सम्प्र य॑च्छत्यु॒न्नेता
जुंहोति या॒तया॑मेव॒ ह्येतर्ह्यध्व॒र्युः स्व॒गाकृ॑तो यद॑ध्व॒र्युर्जु॒हुयाद्यथा॒
विमु॑क्तम्पुन॑र्यु॒नक्ति ता॒दृगे॒व त॒च्छीर्ष॑न्नधि नि॒धाय॑ जुहोति शीर्ष॒तो
हि स स॒मभ॑व॒द्विक्रम्य॑ जुहोति वि॒क्रम्य॒ हीन्द्रो॑ वृ॒त्रमह॒न्त्सम॑ृद्ध्यै
प॒शवो॒ वै हा॑रियोज॒नीर्यत्स॑म्भि॒न्द्यादल्पा॑ एनम्प॒शवो॑ भु॒ञ्जन्त॒ उप॑
तिष्ठेर॒न्यन्न स॑म्भि॒न्द्याद्बहव॑ एनम्प॒शवोऽभु॑ञ्जन्त॒ उप॑ तिष्ठेर॒न्मन॑सा॒
सम्बा॑धत उ॒भयं॑ करोति ब॒हव॑ ए॒वैन॑म्प॒शवो॑ भु॒ञ्जन्त॒ उप॑ तिष्ठन्त
उन्ने॒तर्यु॑पह॒वमिं॑च्छन्ते॒ य ए॒व तत्र॑ सोमपी॒थस्तमे॒वाव॑ रुन्धत
उत्तरवे॒द्यां नि व॑पति प॒शवो॒ वा उ॑त्तरवे॒दिः प॒शवो॑ हारियोज॒नीः
प॒शुष्वे॒व प॒शून्प्रति॑ ष्ठापयन्ति ॥६॥

ग्रहा॒न्वा अनु॑ प्र॒जाः प॒शव॒ः प्र जा॑यन्त उपा॒ँश्वन्तर्या॒मावजा॒वयः॑
शु॒क्राम॒न्थिनौ॒ पुरु॑षा ऋतुग्र॒हानेक॑शफा आदित्यग्र॒हं गाव॑
आदित्यग्र॒हो भूयिं॑ष्ठाभिर्ऋ॒ग्भिर्गृ॑ह्यते॒ तस्मा॒द्गाव॑ः पशू॒नाम्भूयिं॑ष्ठा॒
यत्त्रिरु॑पा॒ँशू॒ँ हस्तें॑न विगृ॒ह्णाति॒ तस्मा॒द्द्वौ त्रीन॒जा
ज॒नय॒त्यथावं॑यो॒ भूयं॑सीः
पि॒ता वा ए॒ष यदा॑ग्रय॒णः पु॒त्रः क॒लशो॒ यदा॑ग्रय॒ण
उ॑प॒दस्ये॑त्क॒लशा॑द्गृह्णीया॒द्यथा॑ पि॒ता पु॒त्रं क्षि॒त उ॑प॒धाव॑ति ता॒दृगे॒व
त॒द्यत्क॒लश॑ उप॒दस्ये॑दाग्रय॒णाद्गृह्णीया॒द्यथा॑ पु॒त्रः पि॒तरं॑ क्षि॒त
उ॑प॒धाव॑ति ता॒दृगे॒व त॒दा॒त्मा वा ए॒ष य॒ज्ञस्य॒ यदा॑ग्रयणो॒ यद्ग्रहो॑

वा कलशो वोपदस्यैदाग्रयणाद्गृह्णीयादात्मन एवाधि यज्ञं निष्करोत्य विज्ञातो वा एष गृह्यते यदाग्रयणः स्थाल्या गृह्णाति वायव्येन जुहोति तस्माद्गर्भेणाविज्ञातेन ब्रह्महावभृथमव यन्ति परा स्थालीरस्यन्त्युद्वायव्यानि हरन्ति
तस्मात्स्त्रियं जातामपरास्यन्त्युत्पुमाँसँ हरन्ति
यत्पुरोरुचमाह यथा वस्यस आहरति तादृगेव तद्ग्रहं गृह्णाति यथा वस्यस आहृत्य प्राह तादृगेव तद्यत्सादयति यथा वस्यस उपनिधायापक्रामति तादृगेव तद्यद्वै यज्ञस्य साम्ना यजुषा क्रियते शिथिलं तद्यदृचा तद्दृढं पुरस्तादुपयामा यजुषा गृह्यन्त उपरिष्टादुपयामा ऋचा यज्ञस्य धृत्यै ॥१०॥

प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यन्तेऽमुमेव तैर्लोकमभि जयति पराङिव ह्यसौ लोको यानि पुनः प्रयुज्यन्त इममेव तैर्लोकमभि जयति पुनःपुनरिव ह्ययं लोकः प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः परा भवन्ति यानि पुनः प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः पुनरा भवन्ति प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि
यानि पराचीनानि प्रयुज्यन्ते तान्यन्वारण्याः पशवोऽरण्यमप यन्ति यानि पुनः प्रयुज्यन्ते तान्यनु ग्राम्याः पशवो ग्राममुपावयन्ति यो वै ग्रहाणां निदानं वेद निदानवान्भवत्याज्यमित्युक्थं तद्वै ग्रहाणां निदानं यदुपाँशु शँसति तदुपाँश्वन्तर्यामयोर्यदुच्चैस्तदितरेषां ग्रहाणामेतद्वै ग्रहाणां निदानं य एवं वेद निदानवान्भवति यो वै ग्रहाणाम्मिथुनं वेद प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते
स्थालीभिरन्ये ग्रहा गृह्यन्ते वायव्यैरन्य एतद्वै ग्रहाणाम्मिथुनं य एवं वेद प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायत इन्द्रस्त्वष्टुः सोममभीषहापिबत्स विष्वङ्व्यार्च्छत्स आत्मन्नारमणं नाविन्दत्स

एतानंनुसवनम्पुरोडाशानपश्यत्तान्निरंवपत्तैर्वै स आत्मन्नारम्भणमकुरुत
तस्मादनुसवनम्पुरोडाशा निरुप्यन्ते
तस्मादनुसवनम्पुरोडाशानाम्प्राश्नीयादात्मन्नेवारम्भणं कुरुते नैन॑ँ
सोमोऽति पवते ब्रह्मवादिनो वदन्ति नर्चा न यजुषा पङ्क्तिराप्यतेऽथ
किं यज्ञस्य पाङ्क्तत्वमिति धानाः करम्भः परिवापः पुरोडाशः पयस्या
तेन पङ्क्तिराप्यते तद्यज्ञस्य पाङ्क्तत्वम् ॥११॥

इति षष्ठकाण्डे पञ्चमः प्रपाठकः ५

अथ षष्ठकाण्डे षष्ठः प्रपाठकः ६

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्दाक्षिणानि द्वाभ्यां गार्हपत्ये
जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या आग्नीध्रे जुहोत्यन्तरिक्ष एवा
क्रमते सदोऽभ्यैति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति सौरीभ्यामृग्भ्यां
गार्हपत्ये जुहोत्यमुमेवैनं लोकँ समारोहयति नयवत्यर्चाग्नीध्रे
जुहोति
सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै दिवं गच्छ सुवः पतेति हिरण्यँ
हुत्वोद्गृह्णाति
सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति रूपेण वो रूपमभ्यैमीत्याह रूपेण
ह्यासाँ रूपमभ्यैति यद्धिरण्येन तुथो वो विश्ववेदा वि
भजत्वित्याह तुथो ह स्म वै विश्ववेदा देवानां दक्षिणा वि भजति
तेनैवैना वि भजत्ये तत्ते अग्ने राध ऐति सोमच्युतमित्याह
सोमच्युतँ ह्यस्य राध ऐति तन्मित्रस्य पथा नयेत्याह शान्त्या
ऋतस्य पथा प्रेत चन्द्रदक्षिणा इत्याह सत्यं वा ऋतँ सत्येनैवैना
ऋतेन वि भजति यज्ञस्य पथा सुविता नयन्तीरित्याह यज्ञस्य ह्येताः
पथा यन्ति यद्दक्षिणा ब्राह्मणमद्य राध्यासमृषिमार्षेयमित्याहैष वै
ब्राह्मण ऋषिरार्षेयो यः शुश्रुवान्तस्मादेवमाह वि सुवः पश्य
व्यन्तरिक्षमित्याह सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति यतस्व सदस्यैरित्याह

मित्रत्वाया स्मद्दात्रा देवत्रा गच्छत मधुमतीः प्र दातारमा विशतेत्याह वयमिह प्रदातारः स्मोऽस्मानमुत्र मधुमतीरा विशतेति वावैतदाह हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेव पुरस्ताद्धत्ते सुवर्गस्य लकस्यानुख्यात्या अग्नीधे ददात्यग्निमुखानेवर्तून्प्रीणाति ब्रह्मणे ददाति प्रसूत्यै होत्रे ददात्यात्मा वा एष यज्ञस्य यद्धोतात्मानमेव यज्ञस्य दक्षिणाभिः समर्धयति ॥१॥

समिष्टयजूꣳषि जुहोति यज्ञस्य समिष्ट्यै यद्वै यज्ञस्य क्रूरं यद्विलिष्टं यदत्येति यन्नात्येति यदतिकरोति यन्नापि करोति तदेव तैः प्रीणाति नव जुहोति नव वै पुरुषे प्राणाः पुरुषेण यज्ञः सम्मितो यावानेव यज्ञस्तम्प्रीणाति षड्ग्मियाणि जुहोति षड्वा ऋतव ऋतूनेव प्रीणाति त्रीणि यजूꣳषि त्रय इमे लोका इमानेव लोकान्प्रीणाति यज्ञ यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छेत्याह यज्ञपतिमेवैनं गमयति स्वाम्योनिं गच्छेत्याह स्वामेवैनं योनिं गमयत्ये ष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीर इत्याह यजमाम एव वीर्यं दधाति वासिष्ठो ह सात्यहव्यो देवभागम्पप्रच्छ यत्सृञ्जयान्बहुयाजिनोऽयीयजो यज्ञे यज्ञम्प्रत्यतिष्ठिपा३ यज्ञपता३विति स होवाच यज्ञपताविति सत्याद्वै सृञ्जयाः परा बभूवुरिति होवाच यज्ञे वाव यज्ञः प्रतिष्ठाप्य आसीद्यजमानस्यापराभावायेति देवा गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमितेत्याह यज्ञ एव यज्ञम्प्रति ष्ठापयति यजमानस्यापराभावाय ॥२॥

अवभृथयजꣳषि जुहोति यदेवार्वाचीनमेकहायनादेनः करोति तदेव तैरव यजतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै वरुणः साक्षादेव वरुणमव यजते वर्त्मना वा अन्वित्य यज्ञꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्ति साम्ना प्रस्तोतान्ववैति

साम वै रक्षोहा रक्षसामपहत्यै त्रिर्निधनमुपैति त्रय इमे लोका एभ्य एव लोकेभ्यो रक्षाँस्यप हन्ति
पुरुषःपुरुषो निधनमुपैति पुरुषःपुरुषो हि रक्षस्वी रक्षसामपहत्या उरुँ हि राजा वरुणश्चकारेत्याह प्रतिष्ठित्यै शतं ते राजन्भिषजः सहस्रमित्याह भेषजमेवास्मै करोत्यभिष्ठितो वरुणस्य पाश इत्याह वरुणपाशमेवाभि तिष्ठति बर्हिरभि जुहोत्याहुतीनाम्प्रतिष्ठित्या अथो अग्निवत्येव जुहोत्य पबर्हिषः प्रयाजान्यजति प्रजा वै बर्हिः प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चत्या ज्यभागौ यजति यज्ञस्यैव चक्षुषी नान्तरेति वरुणं यजति
वरुणपाशादेवैनम्मुञ्चत्य ग्नीवरुणौ यजति साक्षादेवैनं वरुणपाशान्मुञ्चत्य पबर्हिषावनूयाजौ यजति प्रजा वै बर्हिः प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चति चतुरः प्रयाजान्यजति द्वावनूयाजौ षट्सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठत्य वभृथ निचङ्कुणेत्याह यथोदितमेव वरुणमव यजते समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तरित्याह समुद्रेह्यन्तर्वरुणः
सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताप इत्याहाद्भिरेवैनमोषधीभिः सम्यञ्चं दधाति देवीराप एष वो गर्भ इत्याह
यथायजुरेवैतत्पशवो वै सोमो
यद्भिन्दूनाम्भक्षयेत्पशुमान्त्स्याद्वरुणस्त्वेनं गृह्णीयाद्यन्न भक्षयेदपशुः स्यान्नेनं वरुणो गृह्णीयादुपस्पृश्यमेव पशुमान्भवति नैनं वरुणो गृह्णाति प्रतियुतो वरुणस्य पाश इत्याह वरुणपाशादेव निर्मुच्यतेऽप्रतीक्षमा यन्ति वरुणस्यान्तर्हित्या
एधोऽस्येधिषीमहीत्याह समिधैवाग्निं नमस्यन्त उपायन्ति तेजोऽसि तेजो मयि धेहीत्याह तेज एवात्मन्धत्ते ॥३॥

स्फ्येन वेदिमुद्धन्ति रथाक्षेण वि मिमीते यूपम्मिनोति त्रिवृतमेव

वज्रं॑ सम्भृत्य भ्रातृ॑व्याय प्र ह॑रति स्तृत्यै
यद॑न्तर्वे॒दि मि॑नुयाद्दे॑वलो॒कम॒भि ज॑ये॒द्यद्ब॑हिर्वे॒दि म॑नुष्यलो॒कं
वे॑द्य॒न्तस्य॑ सं॒धौ मि॑नोत्यु॒भयो॑र्लो॒कयो॑र॒भिजि॑त्या
उप॑रसम्मिताम्मिनुयात्पितृलो॒कका॑मस्य
रश॒नस॑म्मिताम्मनुष्यलो॒कका॑मस्य च॒षाल॑सम्मितामिन्द्रि॒यका॑मस्य
सर्वा॑न्त्स॒मान्प्र॑तिष्ठाका॑मस्य ये त्रयो॑
मध्य॒मास्तान्त्स॒मान्प॒शुका॑मस्यै तान्वा अनु॑ प॒शव॒ उप॑ तिष्ठन्ते
पशु॒माने॒व भ॑वति॒ व्यति॑षजे॒दित॑रान्प्र॒जयै॒वैन॑म्प॒शुभि॒र्व्यति॑षजति॒ यं
का॒मयै॑त प्र॒मायु॑कः स्या॒दिति॑ गर्त॒मित॒ं तस्य॑ मिनुयादु॒त्तरा॒र्ध्यं॑
वर्षि॑ष्ठ॒मथ॒ ह्रसी॑या॒ँसमे॒षा वै ग॑र्त॒मिद्यस्यै॒वम्मि॒नोति॑ ता॒जक्प्र मी॑यते
दक्षिणा॒र्ध्यं वर्षि॑ष्ठम्मिनुयात्सुव॒र्गका॑म॒स्याथ॒ ह्रसी॑या॒ँसमा॒क्रम॑णमे॒व
तत्सेतु॒ं यज॑मानः कुरुते सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्यै॒ ।२।
यदे॑क॒स्मि॒न्यूपे॒ द्वे र॑श॒ने प॑रि॒व्यय॑ति तस्मा॒देको॒ द्वे जा॒ये वि॑न्दते॒
यन्नैकां॑ रश॒नां द्व॒योर्यूप॑योः परि॒व्यय॑ति तस्मा॒न्नैका॒ द्वौ पती॑ विन्दते॒
यं का॒मयै॑त॒ स्त्र्य॑स्य जाये॒तेत्यु॑पा॒न्ते तस्य॒ व्यति॑षजे॒त्स्त्र्ये॑वास्य॑ जायते॒
यं का॒मयै॑त॒ पुमा॑नस्य जाये॒तेत्या॒न्तं तस्य॒ प्र वे॑ष्टये॒त्पुमा॑ने॒वास्य॑
जाय॒तेऽसु॑रा॒ वै दे॒वान्द॑क्षिण॒त उपा॑नय॒न्तान्दे॒वा उ॑पश॒ये॑नै॒वापा॑नुदन्त॒
तदु॑पश॒यस्यो॑पशय॒त्वं यद्द॑क्षिण॒त उ॑पश॒य उ॑पशये॒ भ्रातृ॑व्यापनुत्त्यै॒
सर्वे॒ वा अ॒न्ये यूपाः॑ पशु॒मन्तोऽथो॑पश॒य ए॒वाप॒शुस्तस्य॒ यज॑मानः
प॒शुर्यन्न नि॑र्दि॒शेदार्ति॒माच्छे॑द्यज॑माना॒ेऽसौ ते॑ प॒शुरि॒ति निर्दि॑शेद्यं
द्वि॒ष्याद्यमे॒व ।४।द्वेष्टि॒ तम॑स्मै प॒शुं निर्दि॑शति॒ यदि॒ न द्वि॒ष्यादा॒खुस्ते॑
प॒शुरिति॑ ब्रू॒यान्न ग्रा॒म्यान्प॒शून्हि॒नस्ति॒ नार॒ण्यान्प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा
अ॑सृजत॒ सो॑ऽन्नाद्ये॑न॒ व्या॑र्ध्यत॒ स ए॒ताम॑ेकाद॒शिनी॑मपश्य॒त्तया॒ वै
सो॑ऽन्नाद्य॒मवा॑रुन्द्ध॒ यद्द॒श यूपा॒ भव॑न्ति॒ दशा॑क्षरा वि॒राडन्नं॑
वि॒राड्वि॒राजै॒वान्नाद्य॒मव॑ रुन्द्धे॒ य ए॑काद॒शः स्तन॑ ए॒वास्यै॒ स दु॒ह
ए॒वैनां॒ तेन॒ वज्रो॒ वा ए॒षा सम्मी॑यते॒ यदै॑काद॒शिनी॒ सेश्व॒रा

पुरस्तात्प्रत्यञ्चं यज्ञꣳ सम्मर्दितोर्यत्पात्नीवतम्मिनोति यज्ञस्य प्रत्युत्तब्ध्यै सयत्वाय ॥४॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत स रिरिचानोऽमन्यत स एतामेकादशिनीमपश्यत्तया वै स आयुरिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त प्रजा इव खलु वा एष सृजते यो यजते स एतर्हि रिरिचान इव यदेषैकादशिनी भवत्यायुरेव तयेन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते प्रैवाग्नेयेन वापयति मिथुनꣳ सारस्वत्या करोति रेतः सौम्येन दधाति प्र जनयति पौष्णेन बार्हस्पत्यो भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्र जनयति वैश्वदेवो भवति वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजा एवास्मै प्र जनयतीन्द्रियमेवैन्द्रेणाव रुन्द्धे विशम्मारुतेनौजो बलमैन्द्राग्नेन प्रसवाय सावित्रो निर्वरुणत्वाय वारुणो मध्यत ऐन्द्रमा लभते मध्यत एवेन्द्रियं यजमाने दधाति पुरस्तादैन्द्रस्य वैश्वदेवमा लभते वैश्वदेवं वा अन्नमन्नमेव पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्तादन्नमद्यत ऐन्द्रमालभ्य मारुतमा लभते विड्वै मरुतो विशमेवास्मा अनु बध्नाति यदि कामयेत योऽवगतः सोऽप रुध्यतां योऽपरुद्धः सोऽव गच्छत्वित्यैन्द्रस्य लोके वारुणमा लभेत वारुणस्य लोक ऐन्द्रं य एवावगतः सोऽप रुध्यते योऽपरुद्धः सोऽव गच्छति यदि कामयेत प्रजा मुह्येयुरिति पशून्व्यतिषजेत्प्रजा एव मोहयति यदभिवाहतोऽपां वारुणमालभेत प्रजा वरुणो गृह्णीयाद्दक्षिणत उदञ्चमा लभतेऽपवाहतोऽपाम्प्रजानामवरुणग्राहाय ॥५॥

इन्द्रः पत्निया मनुमयाजयत्ताम्पर्यग्निकृतामुदसृजत्तया मनुराध्नोद्यत्पर्यग्निकृतम्पात्नीवतमुत्सृजति यामेव मनुर्ऋद्धिमाध्नोत्तामेव यजमान ऋध्नोति यज्ञस्य वा अप्रतिष्ठिताद्यज्ञः परा भवति यज्ञम्पराभवन्तं यजमानोऽनु परा भवति यदाज्येन

पात्नीवतँ सँस्थापयति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै यज्ञम्प्रतितिष्ठन्तं
यजमानोऽनु प्रति तिष्ठती ष्टं वपया भवत्यनिष्टं वशयाथ पात्नीवतेन
प्र चरति तीर्थ एव प्र चरत्यथो एतर्ह्येवास्य याम स्त्वाष्ट्रो भवति
त्वष्टा वै रेतसः सिक्तस्य रूपाणि वि करोति तमेव वृषाणाम्पत्नीष्वपि
सृजति सोऽस्मै रूपाणि वि करोति ॥६॥

घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुणवन्ति यत्सौम्यो भवति यथा
मृतायानुस्तरणीं घ्नन्ति तादृगेव त द्यदुत्तरार्धे वा मध्ये वा
जुहुयाद्देवताभ्यः समदं दध्याद्दक्षिणार्धे जुहोत्येषा वै पितृणां
दिक्स्वायामेव दिशि पितृन्निरवदयत उद्गातृभ्यो हरन्ति सामदेवत्यो
वै सौम्यो यदेव साम्नश्छम्बट्कुर्वन्ति तस्यैव स शान्ति रवेक्षन्ते
पवित्रं वै सौम्य आत्मानमेव पवयन्ते य आत्मानं न
परिपश्येदितासुः स्यादभिददिं कृत्वावेक्षेत
तस्मिन्ह्यात्मानम्परिपश्यत्यथो आत्मानमेव पवयते यो गतमनाः
स्यात्सोऽवेक्षेत यन्मे मनः परागतं यद्वा मे अपरागतम् । राज्ञा
सोमेन तद्वयमस्मासु धारयामसीति मन एवात्मन्दाधार न गतमना
भवत्य प वै तृतीयसवने यज्ञः
क्रामतीजानादनीजानमभ्याग्नावैष्णव्यर्चा घृतस्य यजत्यग्निः सर्वा
देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं च दाधारो पाँशु यजति
मिथुनत्वाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति मित्रो यज्ञस्य स्विष्टं युवते वरुणो
दुरिष्टं क्व तर्हि यज्ञः क्व यजमानो भवतीति यन्मैत्रावरुणीं
वशामालभते मित्रेणैव यज्ञस्य स्विष्टँ शमयति वरुणेन दुरिष्टं
नार्तिमार्च्छति यजमानो यथा वै लाङ्गलेनोर्वराम्प्रभिन्दन्त्येवमृक्सामे
यज्ञम्प्र भिन्तो यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते यज्ञायैव प्रभिन्नाय
मत्यमन्ववास्यति शान्त्यै यातयामानि वा एतस्य च्छन्दाँसि य
ईजानश्छन्दसामेष रसो यद्वशा यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते

छन्दाꣳस्येव पुनरा प्रीणात्ययातयामत्वायाथो छन्दःस्वेव रसं दधाति ॥७॥

देवा वा इन्द्रियं वीर्यं२ व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत तदतिग्राह्या अभवन्तदतिग्राह्याणामतिग्राह्यत्वं यदतिग्राह्या गृह्यन्त इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते तेज आग्नेयेनैन्द्रियमैन्द्रेण ब्रह्मवर्चसꣳ सौर्येणो पस्तम्भनं वा एतद्यज्ञस्य यदतिग्राह्याश्चक्रे पृष्ठानि यत्पृष्ठ्ये न गृह्णीयात्प्राञ्चं यज्ञम्पृष्ठानि सꣳ शृणीयु र्यदुक्थ्ये गृह्णीयात्प्रत्यञ्चं यज्ञमतिग्राह्याः सꣳ शृणीयु र्विश्वजिति सर्वपृष्ठे ग्रहीतव्या यज्ञस्य सवीर्यत्वाय प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स प्रियास्तनूरप न्यधत्त तदतिग्राह्या अभवन्वितनुस्तस्य यज्ञ इत्याहुर्यस्यातिग्राह्या न गृह्यन्त इत्यप्यग्निष्टोमे ग्रहीतव्या यज्ञस्य सतनुत्वाय
देवता वै सर्वाः सदृशीरासन्ता न व्यावृतमगच्छन्ते देवा एत एतान्ग्रहानपश्यन्तानगृह्णताग्नेयमग्निरैन्द्रमिन्द्रः सौर्यꣳ सूर्यस्ततो वै तेऽन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छन्यस्यैवं विदुष एते ग्रहा गृह्यन्तै व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छती मे लोका ज्योतिष्मन्तः समावद्वीर्याः कार्या इत्याहुराग्नेयेनास्मिँल्लोके ज्योतिर्धत्त ऐन्द्रेणान्तरिक्ष इन्द्रवायू हि सयुजौ सौर्येणामुष्मिँल्लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तोऽस्मा इमे लोका भवन्ति समावद्वीर्यानेनान्कुरुत एतान्वै ग्रहान्बम्बाविश्ववयसाववित्तां ताभ्यामिमे लोकाः पराञ्चश्चार्वाञ्चश्च प्राभुर्यस्यैवं विदुष एते ग्रहा गृह्यन्ते प्रास्मा इमे लोकाः पराञ्चश्चार्वाञ्चश्च भान्ति ॥८॥

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा अदाभ्ये छन्दाꣳसि सवनानि समस्थापयन्ततो देवा अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषोऽदाभ्यो गृह्यते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति यद्वै देवा

असुरानदाभ्येनादभ्नुवन्तददाभ्यस्यादाभ्यत्वं य एवं वेद दभ्नोत्येव भ्रातृव्यं नैनम्भ्रातृव्यो दभ्नोत्येषा वै प्रजापतेरतिमोक्षिणी नाम तनूर्यददाभ्य उपनद्धस्य गृह्णात्यतिमुक्त्या अतिपाप्मानम्भ्रातृव्यम्मुच्यते य एवं वेद घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्ति सोमे हन्यमाने यज्ञो हन्यते यज्ञे यजमानो ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते येन जीवन्त्सुवर्गं लोकमेतीति जीवग्रहो वा एष यददाभ्योऽनभिषुतस्य गृह्णाति जीवन्तमेवैनꣳ सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यददाभ्ये सꣳस्थापयन्त्यꣳशूनपि सृजति यज्ञस्य संतत्यै ॥९॥

देवा वै प्रबाहुग्ग्रहानगृह्णत स एतम्प्रजापतिरꣳशुमपश्यत्तमगृह्णीत तेन वै स आर्ध्नोद्यस्यैवं विदुषोऽꣳशुर्गृह्यत ऋध्नोत्येव सकृदभिषुतस्य गृह्णाति सकृद्धि स तेनार्ध्नो मनसा गृह्णाति मन इव हि प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्या औदुम्बरेण गृह्णात्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्धे चतुःस्रक्ति भवति दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति यो वा अꣳशोरायतनं वेदायतनवान्भवति वामदेव्यमिति साम तद्वा अस्यायतनम्मनसा गायमानो गृह्णात्यायतनवानेव भवति यदध्वर्युरꣳशुं गृह्णन्नार्धयेदुभाभ्यां नध्येताध्वर्यवे च यजमानाय च यदर्धयेदुभाभ्यामृध्येतानवानं गृह्णाति सैवास्यर्द्धि हिरण्यमभि व्यनित्यमृतं वै हिरण्यमायुः प्राण आयुषैवामृतमभि धिनोति शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति ॥१०॥

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स रिरिचानोऽमन्यत स यज्ञानाꣳ षोडशधेन्द्रियं वीर्यमात्मानमभि समक्खिदत्तत्षोडश्यभवन्न वै षोडशी नाम यज्ञोऽस्ति

यद्वाव षौडशꣳ स्तोत्रꣳ षौडशꣳ शस्त्रं तेन षोडशी
तत्षोडशिनः षौडशित्वं यत्षौडशी गृह्यते इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान
आत्मन्धत्ते देवेभ्यो वै सुवर्गो लोको न प्राभवत्त एतꣳ
षौडशिनमपश्यन्तमगृह्णत ततो वै तेभ्यः सुवर्गो लोकः
प्राभवद्यत्षोडशी गृह्यते सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या इन्द्रो वै
देवानामानुजावर आसीत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतꣳ
षौडशिनम्प्रायच्छत्तमगृह्णीत ततो वै सोऽग्रं देवतानाम्पर्यैद्यस्यैवं
विदुषः षोडशी गृह्यतेऽग्रमेव समानानाम्पर्येति प्रातःसवने गृह्णाति
वज्रो वै षौडशी वज्रः प्रातःसवनꣳ स्वादेवैनं योनेर्नि गृह्णाति
सवनेसवनेऽभि गृह्णाति सवनात्सवनादेवैनम्प्र जनयति तृतीयसवने
पशुकामस्य गृह्णीयाद्वज्रो वै षौडशी पशवस्तृतीयसवनं वज्रेणैवास्मै
तृतीयसवनात्पशूनव रुन्द्धे नोक्थ्ये गृह्णीयात्प्रजा वै पशव उक्थानि
यदुक्थ्ये गृह्णीयात्प्रजाम्पशूनस्य निर्दहे दतिरात्रे पशुकामस्य
गृह्णीयाद्वज्रो वै षौडशी वज्रेणैवास्मै पशूनवरुध्य
रात्रियोपरिष्टाच्छमयत्य प्यग्निष्टोमे राजन्यस्य गृह्णीयाद्व्यावृत्कामो
हि राजन्यो यजते साह्न एवास्मै वज्रं गृह्णा ति स एनं वज्रो भूत्वा
इन्द्धे निर्वा दहत्येकविꣳशꣳ स्तोत्रम्भवति प्रतिष्ठित्यै हरिवच्छस्यत
इन्द्रस्य प्रियं धामोपाप्नोति कनीयाꣳसि वै देवेषु
च्छन्दाꣳस्यासञ्ज्यायाꣳस्यसुरेषु ते देवाः कनीयसा च्छन्दसा
ज्यायश्छन्दोऽभि व्यशꣳसन्ततो वै तेऽसुराणां लोकमवृञ्जत
यत्कनीयसा च्छन्दसा ज्यायश्छन्दोऽभि विशꣳसति भ्रातृव्यस्यैव
तल्लोकं वृङ्क्ते षडक्षराण्यति रेचयन्ति षड्वा ऋतव ऋतूनेव प्रीणाति
चत्वारि पूर्वाण्यव कल्पयन्ति चतुष्पद एव पशूनव रुन्द्धे द्वे उत्तरे
द्विपद एवाव रुन्द्धे ऽनुष्टुभमभि सम्पादयन्ति वाग्वा
अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां वागुत्तमा समयाविषिते सूर्ये षोडशिनः
स्तोत्रमुपाकरोत्येतस्मिन्वै लोक इन्द्रो वृत्रमहन्त्साक्षादेव

वज्रम्भ्रातृव्याय प्र हरत्य रुणपिशङ्गोऽश्वो दक्षिणैतद्वै वज्रस्य रूपं
समृद्ध्यै ॥११॥

इति षष्ठकाण्डे षष्ठः प्रपाठकः ६

इति षष्ठं काण्डं सम्पूर्णम् ६

अथ सप्तमं काण्डम्

अथ सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः १

प्रजननं ज्योतिरग्निर्देवतानां ज्योतिर्विराट्छन्दसां ज्योतिर्विराड्वाचोऽग्नौ सं तिष्ठते विराजमभि सम्पद्यते तस्मात्तज्ज्योतिरुच्यते द्वौ स्तोमौ प्रातःसवनं वहतो यथा प्राणश्चापानश्च द्वौ माध्यंदिनꣳ सवनं यथा चक्षुश्च श्रोत्रं च द्वौ तृतीयसवनं यथा वाक्च प्रतिष्ठा च पुरुषसम्मितो वा एष यज्ञोऽस्थूरि यं कामं कामयते तमेतेनाभ्यश्नुते सर्वꣳ ह्यस्थुरिणाभ्यश्नुतेऽग्निष्टोमेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अग्निष्टोमेनैव पर्यगृह्णात्तासाम्परिगृहीतानामश्वतरोऽत्यप्रवत तस्यानुहाय रेत आदत्त तद्गर्दभे न्यमार्ट्तस्माद्गर्दभो द्विरेता अथो आहुर्वडबायां न्यमार्डिति तस्माद्वडबा द्विरेता अथो आहुरोषधीषु न्यमार्डिति तस्मादोषधयोऽनभ्यक्ता रेभन्त्यथो आहुः प्रजासु न्यमार्डिति तस्माद्यमौ जायेते तस्मादश्वतरो न प्र जायत आत्तरेता हि तस्माद्बर्हिष्यनवक्लृप्तः सर्ववेदसे वा सहस्रे वावक्लृप्तोऽति ह्यप्रवत य एवं विद्वानग्निष्टोमेन यजते प्राजाताः प्रजा जनयति परि प्रजाता गृह्णाति तस्मादाहुर्ज्येष्ठयज्ञ इति प्रजापतिर्वाव ज्येष्ठः स ह्येतेनाग्रेऽयजत प्रजापतिरकामयत प्र जायेयेति स मुखतस्त्रिवृतं निरमिमीत तमग्निर्देवतान्वसृज्यत गायत्री छन्दो रथंतरꣳ साम ब्राह्मणो मनुष्याणामजः पशूनां तस्मात्ते मुख्या मुखतो ह्यसृज्यन्तो रसो बाहुभ्याम्पञ्चदशं निरमिमीत तमिन्द्रो देवतान्वसृज्यत त्रिष्टुप्छन्दो बृहत्साम राजन्यो मनुष्याणामविः पशूनां तस्मात्ते वीर्यावन्तो वीर्याद्ध्यसृज्यन्त मध्यतः सप्तदशं निरमिमीत तं विश्वे देवा देवता अन्वसृज्यन्त जगती छन्दो वैरूपꣳ साम वैश्यो मनुष्याणां गावः पशूनां तस्मात्त आद्या अन्नधानाद्ध्यसृज्यन्त तस्माद्भूयाꣳसोऽन्येभ्यो भूयिष्ठा हि देवता अन्वसृज्यन्त पत्त एकविꣳशं निरमिमीत तमनुष्टुप्छन्दोऽन्वसृज्यत वैराजꣳ साम शूद्रो मनुष्याणामश्वः पशूनां तस्मात्तौ भूतसंक्रामिणावश्वश्च शूद्रश्च तस्माच्छूद्रो यज्ञेऽनवक्लृप्तो न हि देवता अन्वसृज्यत तस्मात्पादावुप जीवतः पत्तो ह्यसृज्येतां प्राणा वै त्रिवृदर्धमासाः पञ्चदशः प्रजापतिः सप्तदशस्त्रय इमे लोका असावादित्य एकविꣳश एतस्मिन्वा

एते श्रिता एतस्मिन्प्रतिष्ठिता य एवंवेदैतस्मिन्नेव श्रयत एतस्मिन्प्रति तिष्ठति ॥१॥

प्रातःसवने वै गायत्रेण च्छन्दसा त्रिवृते स्तोमाय ज्योतिर्दधदेति त्रिवृता ब्रह्मवर्चसेन पञ्चदशाय ज्योतिर्दधदेति पञ्चदशेनौजसा वीर्येण सप्तदशाय ज्योतिर्दधदेति सप्तदशेन प्राजापत्येन प्रजननेनैकविꣳशाय ज्योतिर्दधदेति स्तोम एव तत्स्तोमाय ज्योतिर्दधदेत्यथो स्तोम एव स्तोममभि प्र णयति यावन्तो वै स्तोमास्तावन्तः कामास्तावन्तो लोकास्तावन्ति ज्योतीꣳष्ये तावत एव स्तोमानेतावतः कामानेतावतो लोकानेतावन्ति ज्योतीꣳष्यव रुन्द्धे ॥२॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यजेत योऽग्निष्टोमेन यजमानोऽथ सर्वस्तोमेन यजेतेति यस्य त्रिवृतमन्तर्यन्ति प्राणाꣳस्तस्यान्तर्यन्ति प्राणेषु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य पञ्चदशमन्तर्यन्ति वीर्यं तस्यान्तर्यन्ति वीर्ये मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य सप्तदशमन्तर्यन्ति प्रजां तस्यान्तर्यन्ति प्रजायाम्मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्यैकविꣳशमन्तर्यन्ति प्रतिष्ठां तस्यान्तर्यन्ति प्रतिष्ठायाम्मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य त्रिणवमन्तर्यन्त्यृतूꣳश्च तस्य नक्षत्रियां च विराजमन्तर्यन्त्यृतुषु मेऽप्यसन्नक्षत्रियायां च विराजीति । खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य त्रयस्त्रिꣳशमन्तर्यन्ति देवतास्तस्यान्तर्यन्ति देवतासु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यो वै स्तोमानामवमम्परमतां गच्छन्तं वेद परमतामेव गच्छति त्रिवृद्वै स्तोमानामवमस्त्रिवृत्परमो य एवं वेद परमतामेव गच्छति ॥३॥

अङ्गिरसो वै सत्रमासत ते सुवर्गं लोकमायन्तेषाꣳ हविष्माꣳश्च हविष्कृच्चाहीयेतां तावकामयेताꣳ सुवर्गं लोकमियावेति तावेतं द्विरात्रमपश्यतां तमाहरतां तेनायजेतां ततो वै तौऽसुवर्गं लोकमैतां य एवं विद्वान्द्विरात्रेण यजते सुवर्गमेव लोकमैति तावैताम्पूर्वेणाह्नागच्छतामुत्तरेणाभिप्लवः पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं

ज्योतिष्टोमोऽग्निष्टोमः पूर्वमहर्भवति तेजस्तेनाव रुन्द्धे सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तरꣳ सर्वस्याप्त्यै सर्वस्यावरुद्ध्यै गायत्रम्पूर्वेहन्त्साम भवति तेजो वै गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं तेज एव ब्रह्मवर्चसमात्मन्धत्ते त्रैष्टुभमुत्तर ओजो वै वीर्यं त्रिष्टु गोज एव वीर्यमात्मन्धत्ते रथंतरम्पूर्वेऽहन्त्साम भवतीयं वै रथंतरमस्यामेव प्रति तिष्ठति बृहदुत्तरेऽसौ वै बृहदमुष्यामेव प्रति तिष्ठति तदाहुः क्व जगती चानुष्टुप्चेति वैखानसम्पूर्वेऽहन्त्साम भवति तेन जगत्यै नैति षोडश्युत्तरे तेनानुष्टुभोऽथाहुर्यत्समानेऽर्धमासे स्यातामन्यतरस्याह्नो वीर्यमनु पद्येतेत्यमावास्यायाम्पूर्वमहर्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरं नानैवार्धमासयोर्भवतो नानावीर्ये भवतो हविष्मन्निधनम्पूर्वमहर्भवति हविष्कृन्निधनमुत्तरं प्रतिष्ठित्यै ॥४॥

आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्तस्मिन्प्रजापतिर्वायुर्भूत्वाचरत्स इमामपश्यत्तां वराहो भूत्वाहरत्तां विश्वकर्मा भूत्वा व्यमार्ट्साप्रथत सा पृथिव्यभवत्तत्पृथिव्यै पृथिवित्वं तस्यामश्राम्यत्प्रजापतिः स देवानसृजत वसून्रुद्रानादित्यान्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्प्र जायामहा इति सोऽब्रवीद्यथाहं युष्माꣳस्तपसासृक्ष्येवं तपसि प्रजननमिच्छध्वमिति तेभ्योऽग्निमायतनम्प्रायच्छदेतेनायतनेन श्राम्यतेति तेऽग्निनायतनेनाश्राम्यन्ते संवत्सर एकां गामसृजन्त तां वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्रायच्छन्नेताꣳ रक्षध्वमिति तां वसवो रुद्रा आदित्या अरक्षन्त सा वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्राजायत त्रीणि च शतानि त्रयस्त्रिꣳशतं चाथ सैव सहस्रतम्यभवत्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्त्सहस्रेण नो याजयेति सोऽग्निष्टोमेन वसूनयाजयत्त इमं लोकमजयन्तच्चाददुः स उक्थ्येन रुद्रानयाजयन्तेऽन्तरिक्षमजयन्तच्चाददुः सोऽतिरात्रेणादित्यानयाजयत्तेऽमुं लोकमजयन्तच्चाददु स्तदन्तरिक्षं व्यवैर्यत तस्माद्रुद्रा घातुका अनायतना हि तस्मादाहुः शिथिलं वै मध्यममहस्त्रिरात्रस्य वि हि तदवैर्यतेति त्रैष्टुभम्मध्यमस्याह्न आज्यम्भवति संयानानि सूक्तानि शꣳसति षोडशिनꣳ शꣳसत्यह्नो धृत्या अशिथिलम्भावाय तस्मात्त्रिरात्रस्याग्निष्टोम एव प्रथममहः स्यादथोक्थ्योऽथातिरात्र एषां लोकानां विधृत्यै त्रीणित्रीणि

शतान्यनूचीनाहमव्यवच्छिन्नानि ददात्येषां लोकानामनु संतत्यै दशतं न वि च्छिन्द्याद्विराजं नेद्विच्छिनदानीत्यथ या सहस्रतम्यासीत्तस्यामिन्द्रश्च विष्णुश्च व्यायच्छेताँ स इन्द्रोऽमन्यतानया वा इदं विष्णुः सहस्रं वर्क्ष्यत इति तस्यामकल्पेतां द्विभाग इन्द्रस्तृतीये विष्णुस्तद्वा एषाभ्यनूच्यत उभा जिग्यथुरिति तां वा एतामच्छावाक ।५। एव शँसत्यथ या सहस्रतमी सा होत्रे देयेति होतारं वा अभ्यतिरिच्यते यदतिरिच्यते होतानामस्यापयितायाहुरुन्नेत्रे देयेत्यतिरिक्ता वा एषा सहस्रस्यातिरिक्त उन्नेतर्त्विजामथाहुः सर्वेभ्यः सदस्येभ्यो देयेत्यथाहुरुदाकृत्या सा वशं चरेदित्यथाहुर्ब्रह्मणे चाग्नीध्रे च देयेति ।६। द्विभागम्ब्रह्मणे तृतीयमग्नीध ऐन्द्रो वै ब्रह्मा वैष्णवोऽग्नीद्यथैव तावकल्पेतामित्यथाहुर्या कल्याणी बहुरूपा सा देयेत्यथाहुर्या द्विरूपोभयतएनी सा देयेति सहस्रस्य परिगृहीत्यै तद्वा एतत्सहस्रस्यायनँ सहस्रँ स्तोत्रीयाः सहस्रं दक्षिणाः सहस्रसम्मितः सुवर्गो लोकः सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै ॥५॥

सोमो वै सहस्रमविन्दत्तमिन्द्रोऽन्वविन्दत्तौ यमो न्यागच्छत्तावब्रवीदस्तु मेऽत्रापीत्यस्तु ही३ इत्यब्रूताँ स यम एकस्यां वीर्यम्पर्यपश्यदियं वा अस्य सहस्रस्य वीर्यम्बिभर्तीति तावब्रवीदियम्ममास्त्वेतद्युवयोरिति तावब्रूताँ सर्वे वा एतदेतस्यां वीर्यं परि पश्यामोऽँशमा हरामहा इति तस्यामँशमाहरन्त तामप्सु प्रावेशयन्त्सोमायोदेहीति सा रोहिणी पिङ्गलैकहायनी रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिँशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिण्या पिङ्गलयैकहायन्या सोमं क्रीणीयाद्य एवं विद्वान्रोहिण्या पिङ्गलयैकहायन्या सोमं क्रीणाति त्रयस्त्रिँशता चैवास्य त्रिभिश्च शतैः सोमः क्रीतो भवति सुक्रीतेन यजते तामप्सु प्रावेशयन्निन्द्रायोदेहीति सा रोहिणी लक्ष्मणा पष्ठौही वार्त्रघ्नी रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिँशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिणीं लक्ष्मणाम्पष्ठौहीं वार्त्रघ्नीं दद्याद्य एवं विद्वान्रोहिणीं लक्ष्मणाम्पष्ठौहीं वार्त्रघ्नीं ददाति त्रयस्त्रिँशच्चैवास्य त्रीणि च शतानि सा दत्ता ।३। भवति तामप्सु प्रावेशयन्यमायोदेहीति सा

जर॑ती मू॒र्खा त॑ञ्जघ॒न्या रू॒पं कृ॒त्वा त्र॒यस्त्रि॒ꣳशता च त्रि॒भिश्च॑ श॒तैः स॒होदैत्तस्मा॒ज्जर॑तीम्मू॒र्खां त॑ञ्जघ॒न्याम॑नु॒स्तर॑णीं कुर्वी॒त य ए॒वं वि॒द्वाञ्जर॑तीम्मू॒र्खां त॑ञ्जघ॒न्याम॑नु॒स्तर॑णीं कु॒रु॒ते त्र॒यस्त्रि॒ꣳशच्चै॒वास्य॒ त्रीणि॑ च श॒ता॒नि॒ सामु॒ष्मिँल्लो॒के भ॑वति॒ वागे॒व स॑हस्रत॒मी तस्मा॒द्वरो॒ देय॒ः सा हि वर॑ः स॒हस्र॑मस्य॒ सा द॒त्ता भ॑वति॒ तस्मा॒द्वरो॒ न प्र॑ति॒गृह्यः॒ सा हि वर॑ः स॒हस्र॑मस्य॒ प्रति॑गृहीतम्भवती॒यं वर॒ इति॑ ब्रू॒या॒दथा॒न्याम्ब्रू॑यादि॒यम्ममेति॒ तथा॑स्य॒ तत्स॒हस्र॒मप्र॑तिगृहीतम्भवत्यु॒भयतए॒नी स्या॒त्तदा॑हुरन्यतए॒नी स्या॑त्स॒हस्र॑म्प॒रस्ता॒देत॒मिति॒ यैव वर॑ः कल्या॒णी रू॒पस॑मृद्धा॒ सा स्या॒त्सा हि वर॒ः सम॑द्ध्यै॒ तामु॒त्तरे॒णाग्नी॑ध्रम्पर्या॒णीया॑हव॒नीय॒स्यान्ते॑ द्रोणकल॒शमव॑ घ्रापय॒ेदा जि॑घ्र क॒लश॑म्मह्यु॒रुधा॑रा॒ पय॑स्व॒त्या त्वा॑ वि॒श॒न्त्विन्द॑वः समु॒द्रमि॑व सिन्ध॑व॒ः सा मा॑ स॒हस्र॒ आ भ॑ज प्र॒जया॑ प॒शुभि॑ः स॒ह पु॒नर्मा॒ वि॑शताद्र॒यिरिति॑ प्र॒जयै॒वैन॑म्प॒शुभी॑ र॒य्या सम॑र्धयति प्र॒जावा॑न्पशु॒मान्र॑यि॒मान्भ॑वति॒ य ए॒वं वेद॒ तया॑ स॒हाग्नी॑ध्रम्प॒रेत्य॑ पु॒रस्ता॑त्प्र॒तीच्या॒ं तिष्ठ॑न्त्यां जुहुया॒दुभा जि॑ग्यथु॒र्न परा॑ जयेथे॒ न परा॑ जिग्ये कत॒रश्च॒नैनो॒रिन्द्र॑श्च विष्णो॒ यदप॑स्पृधेथां त्रे॒धा स॒हस्रं॒ वि तदैर॑येथा॒मिति॑ त्रे॒धाविभ॒क्तं वै त्रि॑रा॒त्रे स॒हस्र॒ꣳ साह॒स्रीमे॒वैनां॑ करोति स॒हस्र॑स्यै॒वैना॒म्मात्रां॑ करोति रू॒पाणि॑ जुहोति रू॒पैरे॒वैना॒ꣳ सम॑र्धयति॒ तस्या॑ उपो॒त्थाय॒ कर्ण॒मा ज॑पे॒दिडे॒ रन्तेऽदि॑ते॒ सर॑स्वति॒ प्रिये॒ प्रेय॑सि॒ महि॒ विश्रु॑त्ये॒तानि॑ ते अघ्निये॒ नामा॑नि सु॒कृत॑म्मा दे॒वेषु॒ ब्रू॒तादिति॑ दे॒वेभ्य॑ ए॒वैन॒मा वे॑दय॒त्यन्वे॑नं दे॒वा बु॑ध्यन्ते ॥६॥

स॒ह॒स्र॒त॒म्या॑ वै यज॑मानः सु॒व॒र्गं लो॒कमे॑ति॒ सैन॒ꣳ सु॒व॒र्गं लो॒कं ग॑मयति॒ सा मा॑ सु॒व॒र्गं लो॒कं ग॑म॒येत्या॑ह सु॒व॒र्गमे॒वैन॑ं लो॒कं ग॑मयति॒ सा मा॒ ज्योति॑ष्मन्तं लो॒कं ग॑म॒येत्या॑ह॒ ज्योति॑ष्मन्तमे॒वैन॑ं लो॒कं ग॑मयति॒ सा मा॒ सर्वा॒न्पुण्याँल्लो॒कान्ग॑म॒येत्या॑ह॒ सर्वा॑ने॒वैन॒म्पुण्याँल्लो॒कान्ग॑मयति॒ सा मा॑ प्र॒ति॒ष्ठां ग॑मय प्र॒जया॑ प॒शुभि॑ः स॒ह पु॒नर्मा॒ वि॑शताद्र॒यिरिति॑ प्र॒जयै॒वैन॑म्प॒शुभी॑ र॒य्याम्प्रति॑ ष्ठापयति प्र॒जावा॑न्पशु॒मान्र॑यि॒मान्भ॑वति॒ य ए॒वं

वेद् ताम॒ग्नीधे॑ वा ब्र॒ह्मणे॑ वा होत्रे॑ वोद्गा॒त्रे वा॑ध्व॒र्यवे॑ वा दद्यात्स॒हस्र॑मस्य॒ सा द॒त्ता भ॑वति स॒हस्र॑मस्य॒ प्रति॑गृहीतम्भवति॒ यस्ताम॑विद्वान्प्रतिगृ॒ह्णाति॒ ताम्प्रति॑ गृह्णीया॒देका॑सि॒ न स॒हस्र॒मेका॑ं त्वा भू॒ताम्प्रति॑ गृह्णामि॒ न स॒हस्र॒मेका मा भू॒ता वि॑श॒ मा स॒हस्र॒मित्ये॒ का॑मे॒वैना॑म्भू॒ताम्प्रति॑ गृह्णाति॒ न स॒हस्र॒ं य ए॒वं वेद॑ स्यो॒नासि॑ सु॒षदा॑ सु॒शेवा॑ स्यो॒ना मा वि॑श सु॒षदा॒ मा वि॑श सु॒शेवा॒ मा वि॒शेत्या॑ह स्यो॒नैवैन॑ँ सु॒षदा॑ सु॒शेवा॑ भू॒त्वावि॑शति॒ नैन॑ँ हिनस्ति ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति स॒हस्र॑ँ सहस्र॒त॒म्यन्वे॒ती३ स॑हस्र॒तमी॑ँ स॒हस्रा३मिति॒ यत्प्राची॑मु॒त्सृजेत्स॒हस्र॑ँ सहस्र॒त॒म्यन्वि॑या॒त्तत्स॒हस्र॑मप्रज्ञा॒त्र॑ँ सु॑व॒र्गं लो॒कं न प्र जा॑नीयात्प्र॒तीची॒मु॒त्सृ॑जति॒ ता॑ँ स॒हस्र॒मनु॑ प॒र्याव॑र्तते॒ सा प्र॑जान॒ती सु॑व॒र्गं लो॒कमे॑ति॒ यज॑मानम॒भ्युत्सृ॑जति क्षि॒प्रे स॒हस्र॒म्प्र जा॑यत उत्त॒मा नी॒यते॑ प्रथ॒मा दे॒वान्ग॑च्छति ॥७॥

अत्रि॑रदद॒दौर्वा॑य प्र॒जाम्पु॒त्रका॑माय॒ स रि॑रिचा॒नो॑ऽमन्यत॒ निर्वी॑र्यः शिथि॒लो या॒तया॑मा॒ स ए॒तं च॑तूरा॒त्रम॑पश्य॒त्तमाह॑र॒त्तेना॑यजत॒ तता॒ वै तस्य॑ च॒त्वारो॑ वी॒रा आजा॑यन्त॒ सुहो॑ता॒ सू॑द्गाता॒ स्व॑ध्वर्यु॒ः सुस॑भेयो॒ य ए॒वं वि॒द्वा॑ँश्च॑तूरा॒त्रेण॒ यज॑त आस्य॑ च॒त्वारो॑ वी॒रा जा॑यन्ते॒ सुहो॑ता सू॑द्गाता॒ स्व॑ध्वर्यु॒ः सुस॑भेयो॒ ये च॑तुर्वि॒ँशाः पव॑माना ब्रह्मवर्च॒सं तद्य उ॒द्यन्तः॒ स्तोमा॒ः श्रीः सात्रि॑ँ श्र॒द्धादे॑वं॒ यज॑मानं च॒त्वारि॑ वी॒र्या॑णि॒ नोपा॑नम॒न्तेज॑ इन्द्रि॒यम्ब्र॑ह्मवर्च॒सम॒न्नाद्य॑ँ स ए॒ता॑ँश्च॒तुर॒श्चतु॑ष्टोमा॒न्त्सोमा॑नपश्य॒त्तानाह॑र॒त्तैर॒यजत॒ तेज॑ ए॒व प्र॑थ॒मेनावा॑रुन्द्धेन्द्रि॒यं द्वि॒तीये॑न ब्रह्मवर्च॒सं तृ॒तीये॑ना॒न्नाद्य॑ं चतु॒र्थेन॒ य ए॒वं वि॒द्वा॑ँश्च॒तुर॒श्चतु॑ष्टोमा॒न्त्सोमा॑ना॒हर॑ति॒ तैर्यज॑ते॒ तेज॑ ए॒व प्र॑थ॒मेनाव॑ रुन्द्ध इन्द्रि॒यं द्वि॒तीये॑न ब्रह्मवर्च॒सं तृ॒तीये॑ना॒न्नाद्य॑ं चतु॒र्थेन॒ यामे॒वात्रि॒र्ऋद्धि॒मार्ध्नो॒त्तामे॒व यज॑माना ऋध्नोति ॥८॥

ज॒मद॑ग्निः पुष्टि॑कामश्चतूरा॒त्रेणा॑यजत॒ स ए॒तान्पोषा॑ँ अपुष्य॒त्तस्मा॑त्पलि॒तौ जाम॑दग्निय॒ौ न सं जा॑नाते

एतानेव पोषान्पुष्यति य एवं विद्वाँश्चतूरात्रेण यजते
पुरोडाशिन्य उपसदो भवन्ति पशवो वै पुरोडाशः
पशूनेवाव रुन्धेऽन्नं वै पुरोडाशोऽन्नमेवाव रुन्धेऽन्नादः पशुमान्भवति य
एवं विद्वाँश्चतूरात्रेण यजते ॥९॥

संवत्सरो वा इदमेक आसीत्सोऽकामयतर्तूंन्त्सृजेयेति
स एतम्पञ्चरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स ऋतूनसृजत य एवं
विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रैव जायते त ऋतवः सृष्टा न व्यावर्तन्त त
एतम्पञ्चरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते व्यावर्तन्त य एवं
विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते वि पाप्मना भ्रातृव्येणावर्तते सार्वसेनिः
शौचेयोऽकामयत पशुमान्त्स्यामिति स एतम्पञ्चरात्रमाहरत्तेनायजत ततो वै
स सहस्रम्पशून्प्राप्नोद्य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्र सहस्रम्पशूनाप्नोति
बबरः प्रावाहणिरकामयत वाचः प्रवदिता स्यामिति स
एतम्पञ्चरात्रमाहरत्तेनायजत ततो वै स वाचः प्रवदिताभवद्य एवं
विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रवदितैव वाचो भवत्यथो एनं
वाचस्पतिरित्याहु रनाप्तश्चतूरात्रोऽतिरिक्तः षड्रात्रोऽथ वा एष सम्प्रति यज्ञो
यत्पञ्चरात्रो य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते सम्प्रत्यैव यज्ञेन यजते पञ्चरात्रो
भवति पञ्च वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव सम्वत्सरे प्रति तिष्ठत्यथो
पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्द्धे त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज
एवाव रुन्द्धे पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्द्धे सप्तदशो
भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेन जायते पञ्चविँशोऽग्निष्टोमो भवति
प्रजापतेराप्त्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै विश्वजित्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो
भवति सर्वस्याभिजित्यै ॥१०॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो हस्ताभ्यामा ददे
इमामगृभ्णन्रशनामृतस्य पूर्व आयुषि विदथेषु कव्या । तया देवाः
सुतमा बभूवुर्ऋतस्य सामन्त्सरमारपन्ती ॥ अभिधा असि भुवनमसि
यन्तासि धर्तासि सोऽग्निं वैश्वानरँ सप्रथसं गच्छ स्वाहाकृतः पृथिव्यां

यन्ता राडयन्तासि यमनो धर्तासि धरुणः कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा सते त्वासते त्वाद्भ्यस्त्वौषधीभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यः ॥११॥

विभूर्मात्रा प्रभूः पित्राश्वोऽसि हयोऽस्यत्योऽसि नरोऽस्यर्वासि सप्तिरसि वाज्यसि वृषासि नृमणा असि ययुर्नामास्यादित्यानाम्पत्वान्विह्य ग्नये स्वाहा स्वाहेन्द्राग्निभ्याँ स्वाहा प्रजापतये स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा सर्वाभ्यो देवताभ्य इह धृतिः स्वाहे ह विधृतिः स्वाहे ह रन्तिः स्वाहे ह रमतिः स्वाहा भूरसि भुवे त्वा भव्याय त्वा भविष्यते त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यो देवा आशापाला एतं देवेभ्योऽश्वम्मेधाय प्रोक्षितं गोपायत ॥१२॥

आयनाय स्वाहा प्रायणाय स्वाहो द्द्रावाय स्वाहो दद्रुताय स्वाहा शूकाराय स्वाहा शूकृताय स्वाहा पलायिताय स्वाहापलायिताय स्वाहावल्गते स्वाहा परावल्गते स्वाहायते स्वाहा प्रयते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१३॥

अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा वायवे स्वाहापाम्मोदाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहे न्द्राय स्वाहा बृहस्पतये स्वाहा मित्राय स्वाहा वरुणाय स्वाहा
सर्वस्मै स्वाहा ॥१४॥

पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्याय स्वाहा चन्द्रमसे स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहा प्राच्यै दिशे स्वाहा दक्षिणायै दिशे स्वाहा प्रतीच्यै दिशे स्वाहो दीच्यै दिशे स्वाहो र्ध्वायै दिशे स्वाहा दिग्भ्यः स्वाहावान्तरदिशाभ्यः स्वाहा समाभ्यः स्वाहा शरद्भ्यः स्वाहाहोरात्रेभ्यः स्वाहार्धमासेभ्यः स्वाहा मासेभ्यः स्वाह र्तुभ्यः स्वाहा संवत्सराय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१५॥

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॑ पू॒ष्णे
स्वाहा॒ बृह॒स्पत॑ये॒ स्वाहा॒पाम्मोदा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑ मि॒त्राय॒ स्वाहा॒
वरु॑णाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑ ॥१६॥

पृ॒थि॒व्यै स्वाहा॒न्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॒
सूर्या॑य॒ स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहाह्ने॒ स्वाहा॒ रात्रि॑यै॒ स्वाह॒र्जवे॒ स्वाहा॑ सा॒धवे॒
स्वाहा॑
सु॒क्षि॒त्यै स्वाहा॑ क्षु॒धे स्वाहा॑शिति॒म्ने स्वाहा॒ रोगा॑य॒ स्वाहा॑ हि॒माय॒ स्वाहा॑
शी॒ताय॒ स्वाहा॑त॒पाय॒ स्वाहार॑ण्याय॒ स्वाहा॑ सु॒व॒र्गाय॒ स्वाहा॑ लो॒काय॒
स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑ ॥१७॥

भुवो॑ दे॒वानां॒ कर्म॑णा॒पस॒र्तस्य॑ प॒थ्या॑सि॒ वसु॑भिर्दे॒वेभि॑र्दे॒वत॑या गाय॒त्रेण॑ त्वा॒
छन्द॑सा युनज्मि वस॒न्तेन॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीक्षयामि रु॒द्रेभि॑र्दे॒वेभि॑र्दे॒वत॑या॒
त्रैष्टु॑भेन त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि ग्री॒ष्मेण॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑
दीक्षयाम्या॒दि॒त्येभि॑र्दे॒वेभि॑र्दे॒वत॑या॒ जाग॑तेन त्वा॒ च्छन्द॑सा युनज्मि
व॒र्षाभि॑र्त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीक्षयामि॒ विश्वे॑भिर्दे॒वेभि॑र्दे॒वत॒यानु॑ष्टुभेन त्वा॒
छन्द॑सा युनज्मि श॒रदा॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीक्षया॒म्य॒ङ्गि॑रोभिर्दे॒वेभि॑र्दे॒वत॑या॒
पाङ्क्ते॑न त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि हेमन्तशिशि॒राभ्यां॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑
दीक्षया॒म्याहं दी॒क्षाम॑रुहमृ॒तस्य॒ पत्नीं॑ गाय॒त्रेण॒ च्छन्द॑सा॒ ब्रह्म॑णा च॒र्तꣳ
स॒त्येऽधा॑ꣳ स॒त्यमृ॒तेऽधाम् ॥
म॒हीमू॒ षु सु॒त्रामा॑णमि॒ह धृ॒तिः स्वाहे॒ह विधृ॑तिः स्वाहे॒ह रन्ति॒ः
स्वाहे॒ह रम॑ति॒ः स्वाहा॑ ॥१८॥

ई॒ङ्का॒राय॒ स्वाहे॒ङ्कृताय॒ स्वाहा॒ क्रन्द॑ते॒ स्वाहा॑व॒क्रन्द॑ते॒ स्वाहा॒ प्रोथ॑ते॒
स्वाहा॑ प्र॒प्रोथ॑ते॒ स्वाहा॑ ग॒न्धाय॒ स्वाहा॑
घ्रा॒ताय॒ स्वाहा॑ प्रा॒णाय॒ स्वाहा॑ व्या॒नाय॒ स्वाहा॑पा॒नाय॒ स्वाहा॑
सं॒दी॒यमा॑नाय॒ स्वाहा॑ संदि॑ताय॒ स्वाहा॑ विचृ॒त्यमा॑नाय॒ स्वाहा॒ विचृ॑त्ताय॒
स्वाहा॑ पलायि॒ष्यमा॑णाय॒ स्वाहा॒ पला॑यिताय॒ स्वाहो॒परꣳस्य॒ते

स्वाहो परताय स्वाहा निवेक्ष्यते स्वाहा निविशमानाय स्वाहा
निविष्टाय स्वाहा निषत्स्यते स्वाहा निषीदते स्वाहा
निषण्णाय स्वाहासिष्यते स्वाहासीनाय स्वाहासिताय स्वाहा निपत्स्यते
स्वाहा निपद्यमानाय स्वाहा निपन्नाय स्वाहा शयिष्यते स्वाहा शयानाय
स्वाहा
शयिताय स्वाहा सम्मीलिष्यते स्वाहा सम्मीलते स्वाहा सम्मीलिताय
स्वाहा स्वप्स्यते स्वाहा
स्वपते स्वाहा सुप्ताय स्वाहा प्रभोत्स्यते स्वाहा
प्रबुध्यमानाय स्वाहा प्रबुद्धाय स्वाहा जागरिष्यते स्वाहा जाग्रते स्वाहा
जागरिताय स्वाहा शुश्रूषमाणाय स्वाहा शृण्वते स्वाहा श्रुताय स्वाहा
वीक्षिष्यते स्वाहावीक्षमाणाय स्वाहा वीक्षिताय स्वाहा सँहास्यते
स्वाहा संजिहानाय स्वाहो ज्जिहानाय स्वाहा विवर्त्स्यते स्वाहा
विवर्तमानाय स्वाहा विवृत्ताय स्वाहो त्थास्यते स्वाहो त्तिष्ठते
स्वाहो त्थिताय स्वाहा विधविष्यते स्वाहा विधून्वानाय स्वाहा
विधूताय स्वाहो त्क्रँस्यते स्वाहो त्क्रामते स्वाहो त्क्रान्ताय स्वाहा
चंक्रमिष्यते स्वाहा चंक्रम्यमाणाय स्वाहा चंक्रमिताय स्वाहा
कण्डूयिष्यते स्वाहा कण्डूयमानाय स्वाहा कण्डूयिताय स्वाहा
निकषिष्यते स्वाहा निकर्षमाणाय स्वाहा निकषिताय स्वाहा यदत्ति
तस्मै स्वाहा यत्पिबति तस्मै स्वाहा यन्मेहति तस्मै स्वाहा
यच्छकृत्करोति तस्मै स्वाहा रेतसे स्वाहा प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय
स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१९॥

अग्नये स्वाहा वायवे स्वाहा सूर्याय स्वाहृ तमस्यृतस्यर्तमसि सत्यमसि
सत्यस्य सत्यमयृ तस्य पन्था असि देवानां छायामृतस्य नाम तत्सत्यं
यत्त्वम्प्रजापतिरस्य धि यदस्मिन्वाजिनीव शुभः स्पर्धन्ते दिवः सूर्येण
विशोऽपो वृणानः पवते कव्यन्पशुं न गोपा इर्यः परिज्मा ॥२०॥
इति सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः १

अथ सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः २

साध्या वै देवाः सुवर्गकामा एतꣳ षड्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते सुवर्गं लोकमायन्य एवं विद्वाꣳसः षड्रात्रमासते सुवर्गमेव लोकं यन्ति देवसत्त्रं वै षड्रात्रः प्रत्यक्षꣳ ह्येतानि पृष्ठानि य एवं विद्वाꣳसः षड्रात्रमासते साक्षादेव देवता अभ्यारोहन्ति षड्रात्रो भवति षड्वा ऋतवः षाट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरं ते संवत्सर एव प्रति तिष्ठन्ति बृहद्रथंतराभ्यां यन्तीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्धते पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेन जायन्त एकविꣳशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रिꣳशो भवति प्रतिष्ठित्यै सदोहविर्धानिन एतेन षड्रात्रेण यजेरन्नाश्वत्थी हविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि सुवर्ग्यं चक्रीवती भवतः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या उलूखलबुध्नो यूपो भवति प्रतिष्ठित्यै प्राञ्चो यान्ति प्राङिव हि सुवर्गो लोकः सरस्वत्या यान्त्येष वै देवयानः पन्थास्तमेवान्वारोहन्त्या क्रोशन्तो यान्त्यवर्तिमेवान्यस्मिन्प्रतिषज्य प्रतिष्ठां गच्छन्ति यदा दश शतं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानꣳ शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्ति यदा शतꣳ सहस्रं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानꣳ सहस्रसम्मितो वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयन्ति यदैषाम्प्रमीयेत यदा वा जीयेरन्नथैकमुत्थानं तद्धि तीर्थम् ॥१॥

कुसुरुबिन्द औद्दालकिरकामयत पशुमान्त्स्यामिति स एतꣳ सप्तरात्रमाहरत्तेनायजत तेन वै स यावन्तो ग्राम्याः पशवस्तानवारुन्द्ध य एवं विद्वान्त्सप्तरात्रेण यजते यावन्त एव ग्राम्याः पशवस्तानेवाव रुन्द्धे सप्तरात्रो भवति सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त च्छन्दाꣳस्युभयस्यावरुद्ध्यै त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्द्धे पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्द्धे सप्तदशो

भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेन जायत एकविꣳशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते त्रिणवो भवति विजित्यै पञ्चविꣳशोऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेराप्त्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै विश्वजित्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै यत्प्रत्यक्षम्पूर्वेष्वहःसु पृष्ठान्युपेयुः प्रत्यक्षं विश्वजिति यथा दुग्धामुपसीदत्येवमुत्तममहः स्यान्नैकरात्रश्चन स्याद्बृहद्रथन्तरे पूर्वेष्वहःसूप यन्तीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव न यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्ति यत्प्रत्यक्षं विश्वजिति पृष्ठान्युपयन्ति यथा प्रत्तां दुहे तादृगेव तत् ॥२॥

बृहस्पतिरकामयत ब्रह्मवर्चसी स्यामिति स एतमष्टरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स ब्रह्मवर्चस्यभवद्य एवं विद्वानष्टरात्रेण यजते ब्रह्मवर्चस्येव भवत्यष्टरात्रो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्द्धेऽष्टरात्रो भवति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमव रुन्द्धे त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्द्धे पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्द्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेन जायत एकविꣳशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रिꣳशो भवति प्रतिष्ठित्यै पञ्चविꣳशोऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेराप्त्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै विश्वजित्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै ॥३॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः सृष्टाः क्षुधं न्यायन्त्स एतं नवरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै प्रजाभ्योऽकल्पत यर्हि प्रजाः क्षुधं निगच्छेयुस्तर्हि नवरात्रेण यजेतेमे हि वा एतासां लोका अक्लृप्ता अथैताः क्षुधं नि गच्छन्तीमानेवाभ्यो लोकान्कल्पयति तान्कल्पमानान्प्रजाभ्योऽनु कल्पते कल्पन्तेऽस्मा इमे लोका ऊर्जम्प्रजासु दधाति त्रिरात्रेणैवेमं लोकं कल्पयति त्रिरात्रेणान्तरिक्षं त्रिरात्रेणामुं लोकं यथा गुणे गुणमन्वस्यत्येवमेव तल्लोके लोकमन्वस्यति धृत्या अशिथिलम्भावाय

ज्योतिर्गौरायुरिति ज्ञाता स्तोमा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं
गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति
ज्ञात्रं प्रजानां गच्छति नवरात्रो भवत्यभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति यो
ज्योगामयावी स्यात्स नवरात्रेण यजेत प्राणा हि वा एतस्याधृता अथैतस्य
ज्योगामयति प्राणानेवास्मिन्दाधारोत यदीतासुर्भवति जीवत्येव ॥४॥

प्रजापतिरकामयत प्र जायेयेति स एतं दशहोतारमपश्यत्तमजुहोत्तेन
दशरात्रमसृजत तेन दशरात्रेण प्राजायत
दशरात्राय दीक्षिष्यमाणो दशहोतारं जुहुयाद्दशहोत्रैव दशरात्रꣳ सृजते तेन
दशरात्रेण प्र जायते वैराजो वा एष यज्ञो यद्दशरात्रो य एवं
विद्वान्दशरात्रेण यजते विराजमेव गच्छति
प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यद्दशरात्रो य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते प्रैव
जायत इन्द्रो वै सदृङ्देवताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतं दशरात्रम्प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै
सोऽन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छद्य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते
व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छति त्रिककुद्वा एष यज्ञो यद्दशरात्रः
ककुत्पञ्चदशः ककुदेकविꣳशः ककुत्त्रयस्त्रिꣳशो य एवं विद्वान्दशरात्रेण
यजते त्रिककुदेव समानानाम्भवति यजमानः पञ्चदशो यजमान
एकविꣳशो यजमानस्त्रयस्त्रिꣳशः पुर इतरा अभिचर्यमाणो दशरात्रेण
यजेत देवपुरा एव पर्यूहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति
नैनमभिचरन्त्स्तृणुते देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा एताः देवपुरा
अपश्यन्यद्दशरात्रस्ताः पर्यौहन्त तेषां न कुतश्चनोपाव्याधोऽभवत्ततो देवा
अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्त्स्यात्स दशरात्रेण यजेत देवपुरा एव
पर्यूहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो
भवति स्तोम स्तोमस्योपस्तिर्भवति भ्रातृव्यमेवोपस्तिं कुरुते जामि वा
एतत्कुर्वन्ति यज्ज्यायाꣳसꣳ स्तोममुपेत्य कनीयाꣳसमुपयन्ति
यदग्निष्टोमसामान्यवस्ताच्च परस्ताच्च भवन्त्यजामित्वाय
त्रिवृदग्निष्टोमोऽग्निष्टुदाग्नेयीषु भवति तेज एवाव रुन्द्धे पञ्चदश उक्थ्य

ऐन्द्रीष्विन्द्रियमेवाव रुन्द्धे त्रिवृदग्निष्टोमो वैश्वदेवीषु पुष्टिमेवाव रुन्द्धे
सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासु तीव्रसोमोऽन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव
तेन जायत एकवि॑ꣳश उक्थ्यः सौरीषु प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते
सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासूपहव्य उपहवमेव गच्छति
त्रिणवावग्निष्टोमावभित ऐन्द्रीषु विजित्यै त्रयस्त्रि॑ꣳश उक्थ्यौ वैश्वदेवीषु
प्रतिष्ठित्यै विश्वजित्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै ॥५॥

ऋतवो वै प्रजाकामाः प्रजां नाविन्दन्त तेऽकामयन्त
प्रजा॑ꣳ सृजेमहि प्रजामव रुन्धीमहि प्रजां विन्देमहि प्रजावन्तः स्यामेति
त एतमेकादशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते प्रजामसृजन्त
प्रजामवारुन्धत प्रजामविन्दन्त प्रजावन्तोऽभवन्त
ऋतवोऽभवन्तदार्तवानामार्तवत्वमृतूनां वा एते पुत्रास्तस्मादार्तवा उच्यन्ते
य एवं विद्वा॑ꣳस एकादशरात्रमासते प्रजामेव सृजन्ते प्रजामव रुन्धते
प्रजां विन्दन्ते प्रजावन्तो भवन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति ज्योतिरेव
पुरस्ताद्दधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठ्यः षडहो भवति षड्वा
ऋतवः षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरं ते संवत्सर एव
प्रति तिष्ठन्ति चतुर्वि॑ꣳशो भवति चतुर्वि॑ꣳशत्यक्षरा गायत्री
गायत्रम्ब्रह्मवर्चसं गायत्रियामेव ब्रह्मवर्चसे प्रति तिष्ठन्ति
चतुश्चत्वारि॑ꣳशो भवति चतुश्चत्वारि॑ꣳशदक्षरा त्रिष्टुगि
न्द्रियं त्रिष्टुप्त्रिष्टुभ्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्य ष्टाचत्वारि॑ꣳशो
भवत्यष्टाचत्वारि॑ꣳशदक्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यामेव पशुषु
प्रति तिष्ठन्त्ये कादशरात्रो भवति पञ्च वा ऋतव आर्तवाः
पञ्चर्तुष्वेवार्तवेषु संवत्सरे प्रतिष्ठाय प्रजामव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतः
प्रजायै परिगृहीत्यै ॥६॥

ऐन्द्रवायवाग्रान्गृह्णीयाद्यः कामयेत यथापूर्वम्प्रजाः कल्पेरन्निति यज्ञस्य वै
क्लृप्तिमनु प्रजाः कल्पन्ते यज्ञस्याक्लृप्तिमनु न कल्पन्ते यथापूर्वमेव प्रजाः
कल्पयति न ज्याया॑ꣳसं कनीयानति

क्रामत्यै न्द्रवायवाग्रान्गृह्णीयादामयाविनः प्राणेन वा एष व्यृध्यते
यस्यामयति प्राण ऐन्द्रवायवः प्राणेनैवैनꣳ समर्धयति
मैत्रावरुणाग्रान्गृह्णीरन्येषां दीक्षितानाम्प्रमीयेत प्राणापानाभ्यां वा एते
व्यृध्यन्ते येषां दीक्षितानाम्प्रमीयते प्राणापानौ मित्रावरुणौ प्राणापानावेव
मुखतः परि हरन्त आश्विनाग्रान्गृह्णीतानुजावरोऽश्विनौ वै देवानामानुजावरौ
पश्चेवाग्रम्पर्यैतामश्विनावेतस्या देवता य आनुजावरस्तावेवैनमग्रम्परि
णयतः शुक्राग्रान्गृह्णीत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामोऽसौ वा आदित्यः शुक्र
एषोऽन्तोऽन्तम्मनुष्यः श्रियै गत्वा नि वर्ततेऽन्तादेवान्तमा रभते न ततः
पापीयान्भवति मन्थ्यग्रान्गृह्णीताभिचरन्नार्तपात्रं वा एतद्यन्मन्थिपात्रं
मृत्युनैवैनं ग्राहयति ताजगार्तिमार्च्छत्या ग्रयणाग्रान्गृह्णीत यस्य पिता
पितामहः पुण्यः स्यादथ तन्न प्राप्नुयाद्वाचा वा एष इन्द्रियेण व्यृध्यते यस्य
पिता पितामहः पुण्यो भवत्यथ तन्न प्राप्नोत्युर इवैतद्यज्ञस्य वागिव
यदाग्रयणो वाचैवैनमिन्द्रियेण समर्धयति न ततः
पापीयान्भवत्यु क्थ्याग्रान्गृह्णीताभिचर्यमाणः सर्वेषां वा
एतत्पात्राणामिन्द्रियं यदुक्थ्यपात्रꣳ सर्वेणैवैनमिन्द्रियेणाति प्र युङ्क्ते
सरस्वत्यभि नो नेषि वस्य इति पुरोरुचं कुर्याद्वाग्वै सरस्वती
वाचैवैनमति प्र युङ्क्ते मा त्वत्क्षेत्राण्यरणानि गन्मेत्याह मृत्योर्वै
क्षेत्राण्यरणानि तेनैव मृत्योः क्षेत्राणि न गच्छति
पूर्णान्ग्रहान्गृह्णीयादामयाविनः प्राणान्वा एतस्य शुगृच्छति यस्यामयति
प्राणा ग्रहाः प्राणानेवास्य शुचो मुञ्चत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव
पूर्णान्ग्रहान्गृह्णीयाद्यर्हि पर्जन्यो न वर्षेत्प्राणान्वा एतर्हिप्रजानाꣳ शुगृच्छति
यर्हि पर्जन्यो न वर्षति प्राणा ग्रहाः प्राणानेव प्रजानाꣳ शुचो मुञ्चति
ताजक्प्र वर्षति ॥७॥

गायत्रो वा ऐन्द्रवायवो गायत्रम्प्रायणीयमहस्तस्मात्प्रायणीयेऽहन्नैन्द्रवायवो
गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति
त्रैष्टुभो वै शुक्रस्त्रैष्टुभं द्वितीयमहस्तस्माद्द्वितीयेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व
एवैनमायतने गृह्णाति जागतो वा आग्रयणो जागतं

तृतीयमहस्तस्मात्तृतीयेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते
स्व एवैनमायतने गृह्णात्ये तद्वै ।१।यज्ञमाप्द्यच्छन्दा[ँ]स्याप्नोति
यदाग्रयणः श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्ते जगन्मुखो
वै द्वितीयस्त्रिरात्रो जागत आग्रयणो यच्चतुर्थेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते स्व
एवैनमायतने गृह्णात्यथो स्वमेव च्छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते राथंतरो वा
ऐन्द्रवायवो राथंतरम्पञ्चममहस्तस्मात्पञ्चमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व
एवैनमायतने गृह्णाति बार्हतो वै शुक्रो बार्हत[ँ]
षष्ठमहस्तस्मात्षष्ठेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णात्ये तद्वै द्वितीयं
यज्ञमाप्द्यच्छन्दा[ँ]स्याप्नोति यच्छुक्रः श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशन्तत
एवैनम्पुनः प्र युङ्क्ते त्रिष्टुङ्मुखो वै तृतीयस्त्रिरात्रस्त्रैष्टुभः शुक्रो
यत्सप्तमेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णात्यथो स्वमेव च्छन्दोऽनु
पर्यावर्तन्ते वाग्वा आग्रयणो वागष्टममहस्तस्मादष्टमेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते
स्व एवैनमायतने गृह्णाति प्राणो वा ऐन्द्रवायवः प्राणो
नवममहस्तस्मान्नवमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णात्ये तद्वै
तृतीयं यज्ञमाप्द्यच्छन्दा[ँ]स्याप्नोति यदैन्द्रवायवः श्वो गृह्यते यत्रैव
यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्तेऽथो स्वमेव च्छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते पथो
वा एतेऽध्यपथेन यन्ति येऽन्येनैन्द्रवायवात्प्रतिपद्यन्तेऽन्तः खलु वा एष
यज्ञस्य यद्दशममहर्दशमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते यज्ञस्यैवान्तं
गत्वापथात्पन्थामपि यन्त्यथो यथा वहीयसा प्रतिसारं वहन्ति तादृगेव
त च्छन्दा[ँ]स्यन्योऽन्यस्य लोकमभ्यध्यायन्तान्येतेनैव देवा
व्यवाहय न्नैन्द्रवायवस्य वा एतदायतनं यच्चतुर्थमहस्तस्मिन्नाग्रयणो
गृह्यते तस्मादाग्रयणस्यायतने नवमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते शुक्रस्य वा
एतदायतनं यत्पञ्चममहस्तस्मिन्नैन्द्रवायवो गृह्यते तस्मादैन्द्रवायवस्यायतने
सप्तमेऽहञ्छुक्रो गृह्यत आग्रयणस्य वा एतदायतनं यत्षष्ठमहस्तस्मिञ्छुक्रो
गृह्यते तस्माच्छुक्रस्यायतनेऽष्टमेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते छन्दा[ँ]स्येव तद्वि
वाहयति प्र वस्यसो विवाहमाप्नोति य एवं वेदाथो देवताभ्य एव यज्ञे
संविदं दधाति तस्मादिदमन्योऽन्यस्मै दधाति ॥८॥

प्रजापतिरकामयत प्र जायेयेति स एतं द्वादशरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स प्राजायत यः कामयेत प्र जायेयेति स द्वादशरात्रेण यजेत प्रैव जायते ब्रह्मवादिनो वदन्त्यग्निष्टोमप्रायणा यज्ञा अथ कस्मादतिरात्रः पूर्वः प्र युज्यत इति चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदतिरात्रौ कनीनिके अग्निष्टोमौ यदग्निष्टोमं पूर्वम्प्रयुञ्जीरन्बहिर्धा कनीनिके दध्युस्तस्मादतिरात्रः पूर्वः प्र युज्यते चक्षुषी एव यज्ञे धित्वा मध्यतः कनीनिके प्रति दधति यो वै गायत्रीं ज्योतिःपक्षां वेद ज्योतिषा भासा सुवर्गं लोकमेति यावग्निष्टोमौ तौ पक्षौ येऽन्तरेऽष्टावुक्थ्याः स आत्मैषा वै गायत्री ज्योतिःपक्षा य एवं वेद ज्योतिषा भासा सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एष द्वादशधा विहितो यद्द्वादशरात्रो यावतिरात्रौ तौ पक्षौ येऽन्तरेऽष्टावुक्थ्याः स आत्मा प्रजापतिर्वावैष सन्त्सद्ध वै सत्त्रेण स्पृणोति प्राणा वै सत्प्राणानेव स्पृणोति सर्वासां वा एते प्रजानाम्प्राणैरासते ये सत्त्रमासते तस्मात्पृच्छन्ति किमेते सत्त्रिण इति प्रियः प्रजानामुत्थितो भवति य एवं वेद ॥६॥

न वा एषोऽन्यतो वैश्वानरः सुवर्गाय लोकाय प्राभवदूर्ध्वो ह वा एष आतत आसीत्ते देवा एतं वैश्वानरम्पर्यौहन्त्सुवर्गस्य लोकस्य प्रभूत्या ऋतवो वा एतेन प्रजापतिमयाजयन्तेष्वार्ध्नोदधि तदृध्नोति ह वा ऋत्विक्षु य एवं विद्वान्द्वादशाहेन यजते तेऽस्मिन्नैच्छन्त स रसमह वसन्ताय प्रायच्छद्यवं ग्रीष्मायौषधीर्वर्षाभ्यो व्रीहीञ्छरदे माषतिलौ हेमन्तशिशिराभ्यां तेनेन्द्रम्प्रजापतिरयाजयत्ततो वा इन्द्र इन्द्रोऽभवत्तस्मादाहुरानुजावरस्य यज्ञ इति स ह्येतेनाग्रेऽयजतै ष ह वै कुणपमत्ति यः सत्त्रे प्रतिगृह्णाति पुरुषकुणपमश्वकुणपं गौर्वा अन्नं येन पात्रेणान्नम्बिभ्रति यत्तन्न निर्णेनिजति ततोऽधि मलं जायत एक एव यजेतैको हि प्रजापतिरार्ध्नोद्द्वादश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरः प्रजापतिः प्रजापतिर्वावैष एष ह त्वै जायते यस्तपसोऽधि जायते चतुर्धा वा एतास्तिस्रस्तिस्रो रात्रयो यद्द्वादशोऽपसदो याः प्रथमा यज्ञं ताभिः सम्भरति या द्वितीया यज्ञं ताभिरा रभते ।३। यास्तृतीयाः पात्राणि ताभिर्निर्णेनिक्ते याश्चतुर्थीरपि

ताभिरात्मानमन्तरतः शुन्धते यो वा अस्य पशुमत्ति माँस सोऽत्ति यः पुरोडाशम्मतिष्कँ स यः परिवापम्पुरीषँ स य आज्यम्मज्जानँ स यःसोमँ स्वेदँ सोऽपि ह वा अस्य शीर्षण्या निष्पदः प्रति गृह्णाति यो द्वादशाहे प्रतिगृह्णाति तस्माद्द्वादशाहेन न याज्यम्पाप्मनो व्यावृत्त्यै ॥१०॥

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्याँ स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहाष्टाभ्यः स्वाहा नवभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहाष्टादशभ्यः स्वाहैकान्न विँशत्यै स्वाहा नवविँशत्यै स्वाहैकान्न चत्वारिँशते स्वाहा नवचत्वारिँशते स्वाहैकान्न षष्टयै स्वाहा नवषष्टयै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्याँ शताभ्याँ स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥११॥

एकस्मै स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न विँशत्यै स्वाहा नवविँशत्यै स्वाहैकान्न चत्वारिँशते स्वाहा नवचत्वारिँशते स्वाहैकान्न षष्टयै स्वाहा नवषष्टयै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१२॥

द्वाभ्याँ स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहाष्टाभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहाष्टादशभ्यः स्वाहा विँशत्यै स्वाहाष्टानवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१३॥

त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न षष्ट्यै स्वाहा नवषष्ट्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१४॥

चतुर्भ्यः स्वाहाष्टाभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहा विंशत्यै स्वाहा षण्णवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१५॥

पञ्चभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा विंशत्यै स्वाहा पञ्चनवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१६॥

दशभ्यः स्वाहा विंशत्यै स्वाहा त्रिंशते स्वाहा चत्वारिंशते स्वाहा पञ्चाशते स्वाहा षष्ट्यै स्वाहा सप्तत्यै स्वाहाशीत्यै स्वाहा नवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा
सर्वस्मै स्वाहा ॥१७॥

विंशत्यै स्वाहा चत्वारिंशते स्वाहा षष्ट्यै स्वाहाशीत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१८॥

पञ्चाशते स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्यां शताभ्यां स्वाहा त्रिभ्यः शतेभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः शतेभ्यः स्वाहा
पञ्चभ्यः शतेभ्यः स्वाहा षड्भ्यः शतेभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः शतेभ्यः स्वाहाष्टाभ्यः शतेभ्यः स्वाहा नवभ्यः शतेभ्यः स्वाहा सहस्राय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१९॥

शताय स्वाहा सहस्राय स्वाहायुताय स्वाहा नियुताय स्वाहा प्रयुताय स्वाहार्बुदाय स्वाहा न्यर्बुदाय स्वाहा समुद्राय स्वाहा मध्याय स्वाहान्ताय स्वाहा
परार्धाय स्वाहो षसे स्वाहा व्युष्टयै स्वाहो देष्यते स्वाहो द्यते स्वाहो दिताय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा
लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥२०॥

इति सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः २

अथ सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ३

प्रजवं वा एतेन यन्ति यद्दशममहः पापावहीयं वा एतेन भवन्ति यद्दशममहर्यो वै प्रजवं यतामपथेन प्रतिपद्यते य स्थाणु हन्ति यो भ्रेषं न्येति स हीयते स यो वै दशमेऽहन्नविवाक्य उपहन्यते स हीयते तस्मै य उपहताय व्याह तमेवान्वारभ्य समश्नुतेऽथ यो व्याह सः हीयते तस्माद्दशमेऽहन्नविवाक्य उपहताय न व्युच्य मथो खल्वाहुर्यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन्यज्ञस्य व्यृद्धेनासुरान्पराभावयन्निति यत्खलु वै यज्ञस्य समृद्धं तद्यजमानस्य यद्व्यृद्धं तद्भ्रातृव्यस्य स यो वै दशमेऽहन्नविवाक्य उपहन्यते स एवार्ति रेचयति ते ये बाह्या दृशीकवः स्युस्ते वि ब्रूयु यदि तत्र न विन्देयुरन्तः सदसाद्व्युच्यं यदि तत्र न विन्देयुर्गृहपतितना व्युच्यं तद्व्युच्यमेवा थ वा एतत्सर्पराज्ञिया ऋग्भिः स्तुवन्तीयं वै सर्पतो राज्ञी यद्वा अस्यां किं चार्चन्ति यदानृचुस्तेनेय सर्पराज्ञी ते यदेव किं च वाचानृचुर्यदतोऽध्यर्चितारः तदुभयमाप्त्वावरुध्योत्तिष्ठामेति ताभिर्मनसा स्तुवते न वा इमामश्वरथो नाश्वतरीरथः सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनो वा इमा सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनः परिभवितु मथ ब्रह्म वदन्ति परिमिता वा ऋचः परिमितानि सामानि परिमितानि यजू ष्यथैतस्यैवान्तो नास्ति यद्ब्रह्म तत्प्रतिगृणत आ चक्षीत स प्रतिगरः ॥१॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं द्वादशाहस्य प्रथमेनाह्नर्त्विजां यजमानो वृङ्क इति

तेजं इन्द्रियमिति किं द्वितीयेनेति प्राणानन्नाद्यमिति किं तृतीयेनेति त्रीनिमाँल्लोकानिति
किं चतुर्थेनेति चतुष्पदः पशूनिति किम्पञ्चमेनेति पञ्चाक्षराम्पङ्क्तिमिति किँ षष्ठेनेति षड्तूनिति किँ सप्तमेनेति सप्तपदाँ शक्वरीमिति ।१।
किमष्टमेनेत्यष्टाक्षरां गायत्रीमिति किं नवमेनेति त्रिवृतँ स्तोममिति किं दशमेनेति दशाक्षरां विराजमिति किमेकादशेनेत्येकादशाक्षरां त्रिष्टुभमिति
किं द्वादशेनेति द्वादशाक्षरां जगतीमित्येतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति तदेषां वृङ्क्ते ॥२॥

एष वा आप्तो द्वादशाहो यत्त्रयोदशरात्रः समानँ ह्येतदहर्यत्प्रायणीयश्चोदयनीयश्च त्र्यतिरात्रो भवति त्रय इमे लोका एषां लोकानामाप्त्यै प्राणो वै प्रथमोऽतिरात्रो व्यानो द्वितीयोऽपानस्तृतीयः प्राणापानोदानेष्वेवान्नाद्ये प्रति तिष्ठन्ति सर्वमायुर्यन्ति य एवं विद्वाँसस्त्रयोदशरात्रमासते तदाहुर्वाग्वा एषा वितता यद्द्वादशाहस्तां वि च्छिन्द्युर्यन्मध्येऽतिरात्रं कुर्युरुपदासुका गृहपतेर्वाक्स्यादुपरिष्टाच्छन्दोमानाम्महाव्रतं कुर्वन्ति संततामेव वाचमव रुन्धतेऽनुपदासुका गृहपतेर्वाग्भवति पशवो वै छन्दोमा अन्नम्महाव्रतं यदुपरिष्टाच्छन्दोमानाम्महाव्रतं कुर्वन्ति पशुषु चैवान्नाद्ये च प्रति तिष्ठन्ति ॥३॥

आदित्या अकामयन्तोभयोर्लोकयोर्ऋध्नुयामेति त एतं चतुर्दशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै त उभयोर्लोकयोराध्नुवन्नस्मिँश्चामुष्मिँश्च य एवं विद्वाँश्चतुर्दशरात्रमासत उभयोरेव लोकयोर्ऋध्नुवन्त्यस्मिँश्चामुष्मिँश्च चतुर्दशरात्रो भवति सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्ध्यै यत्पराचीनानि पृष्ठानि भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभि जयन्ति यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकमभि जयन्ति त्रयस्त्रिँशौ मध्यत स्तोमौ भवतः साम्राज्यमेव

गच्छन्त्यधिराजौ भवतोऽधिराजा एव समानानाम्भवन्त्य तिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै ॥४॥

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैत्तं देवा अन्वायन्तानादित्याश्च पशवश्चान्वायन्ते देवा अब्रुवन्यान्पशूनुपाजीविष्म त इमेऽन्वाग्मन्निति तेभ्य एतं चतुर्दशरात्रम्प्रत्यौहन्त आदित्याः पृष्ठैः सुवर्गं लोकमारोहन्त्र्यहाभ्यामस्मिँल्लोके पशून्प्रत्यौहन्पृष्ठैरादित्या अमुष्मिँल्लोक आर्ध्नवन्त्र्यहाभ्यामस्मिँल्लोके पशवो य एवं विद्वाँसश्चतुर्दशरात्रमासत उभयोरेव लोकयोर्ऋध्नुवन्त्यस्मिँश्चामुष्मिँश्च पृष्ठैरेवामुष्मिँल्लोक ऋध्नुवन्ति त्र्यहाभ्यामस्मिँल्लोके ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविवधँ स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै वीर्यम्पृष्ठान्योज एव वीर्यम्मध्यतो दधते बृहद्रथंतराभ्यां यन्तीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्त्र्यहो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्ध्वोत्तिष्ठन्ति चतुर्दशैतास्तासां या दश दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते याश्चतस्रश्चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्य तिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै ॥५॥

इन्द्रो वै सदृङ्देवताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतम्पञ्चदशरात्रम्प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सोऽन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छद्य एवं विद्वाँसः पञ्चदशरात्रमासते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं ।१। गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्य सत्त्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्त्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्ये

पशुषु प्रति तिष्ठन्ति पञ्चदशरात्रो भवति पञ्चदशो वज्रो वज्रमेव
भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्त्य तिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य परिगृहीत्यै ॥६॥

इन्द्रो वै शिथिल इवाप्रतिष्ठित आसीत्सोऽसुरेभ्योऽबिभेत्स
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतम्पञ्चदशरात्रं वज्रम्प्रायच्छत्तेनासुरान्पराभाव्य
विजित्य श्रियमगच्छदग्निष्टुता पाप्मानं निरदहत पञ्चदशरात्रेणौजो
बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त य एवं विद्वाँसः पञ्चदशरात्रमासते
भ्रातृव्यानेव पराभाव्य विजित्य श्रियं गच्छन्त्यग्निष्टुता पाप्मानं निर्दहन्ते
पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्दधत एता एव पशव्याः पञ्चदश
वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते संवत्सरम्पशवोऽनु प्र
जायन्ते तस्मात्पशव्या एता एव सुवर्ग्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य
रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते संवत्सरः सुवर्गो
लोकस्तस्मात्सुवर्ग्या ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव
ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि
स्युर्विविवधँ स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै
वीर्यम्पृष्ठान्योज एव वीर्यम्मध्यतो दधते बृहद्रथंतराभ्यां यन्तीयं वाव
रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै
यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते
सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्त्र्यहो
भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठिया उभयोर्लोकयोर्ऋद्ध्वोत्तिष्ठन्ति
पञ्चदशैतास्तासां या दश दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव
रुन्धते याः पञ्च पञ्च दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्य तिरात्रावभितो भवत
इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनाम्परिगृहीत्यै ॥७॥

प्रजापतिरकामयतान्नादः स्यामिति स एतँ
सप्तदशरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सोऽन्नादोऽभवद्य एवं
विद्वाँसः सप्तदशरात्रमासतेऽन्नादा एव भवन्ति पञ्चाहो भवति पञ्च वा
ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो

यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धतेऽसत्त्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्त्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्ये पशुषु प्रति तिष्ठन्ति सप्तदशरात्रो भवति सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्या अतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै ॥८॥

सा विराड्विक्रम्यातिष्ठद्ब्रह्मणा देवेष्वन्नेनासुरेषु ते देवा अकामयन्तोभयꣳ सं वृञ्जीमहि ब्रह्म चान्नं चेति त एता विꣳशतिꣳ रात्रीरपश्यन्ततो वै त उभयꣳ समवृञ्जत ब्रह्म चान्नं च ब्रह्मवर्चसिनोऽन्नादा अभवन्य एवं विद्वाꣳस एता आसत उभयमेव सं वृञ्जते ब्रह्म चान्नं च ब्रह्मवर्चसिनोऽन्नादा भवन्ति द्वे वा एते विराजौ तयोरेव नाना प्रति तिष्ठन्ति विꣳशो वै पुरुषो दश हस्त्या अङ्गुलयो दश पद्या यावानेव पुरुषस्तमाप्त्वोत्तिष्ठन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविवधꣳ स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै वीर्यम्पृष्ठान्योज एव वीर्यम्मध्यतो दधते बृहद्रथंतराभ्यां यन्तीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्त्र्यहो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठिया उभयोर्लोकयोर्ऋद्ध्वोत्तिष्ठन्त्य तिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्यान्नाद्यस्य परिगृहीत्यै ॥९॥

असावादित्योऽस्मिँल्लोक आसीत्तं देवाः पृष्ठैः परिगृह्य सुवर्गं लोकमगमयन्परैरवस्तात्पर्यगृह्णन्दिवाकीर्त्येन सुवर्गे लोके प्रत्यस्थापयन्परैः परस्तात्पर्यगृह्णन्पृष्ठैरुपावारोहन्त्स वा असावादित्योऽमुष्मिँल्लोके परैरुभयतः परिगृहीतो यत्पृष्ठानि भवन्ति

सुवर्गमेव तैर्लोकं यजमाना यन्ति परैरवस्तात्परि गृह्णन्ति दिवाकीर्त्येन सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्ति परैः परस्तात्परि गृह्णन्ति पृष्ठैरुपावरोहन्ति यत्परे परस्तान्न स्युः पराञ्चः सुवर्गाल्लोकान्निष्पद्येरन्यदवस्तान्न स्युः प्रजा निर्दहेयुरभितो दिवाकीर्त्यम्परःसामानो भवन्ति सुवर्ग एवैनाँल्लोक उभयतः परि गृह्णन्ति यजमाना वै दिवाकीर्त्यꣳ संवत्सरः परःसामानोऽभितो दिवाकीर्त्यम्परःसामानो भवन्ति संवत्सर एवोभयतः प्रति तिष्ठन्ति पृष्ठं वै दिवाकीर्त्यम्पार्श्वे परःसामानोऽभितो दिवाकीर्त्यम्परःसामानो भवन्तितस्मादभितःपृष्ठम्पार्श्वे भूयिष्ठा ग्रहा गृह्यन्ते भूयिष्ठꣳ शस्यते यज्ञस्यैव तन्मध्यतो ग्रन्थिं ग्रथ्नन्त्यविस्रꣳसाय सप्त गृह्यन्ते सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधति यत्पराचीनानि पृष्ठानि भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभ्यारोहन्ति यदिमं लोकं न ।३। प्रत्यवरोहेयुरुद्वा माद्येयुर्यजमानाः प्र वा मीयेरन्यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकम्प्रत्यवरोहन्त्यथो अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठन्त्यनुन्मादाये न्द्रो वा अप्रतिष्ठित आसीत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविꣳशतिरात्रम्प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्ये बहुयाजिनोऽप्रतिष्ठिताः स्युस्त एकविꣳशतिरात्रमासीरन्द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय इमे लोका असावादित्य एकविꣳश एतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वम्प्रति तिष्ठन्त्य सावादित्यो न व्यरोचत स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविꣳशतिरात्रम्प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सोऽरोचत य एवं विद्वाꣳस एकविꣳशतिरात्रमासते रोचन्त एवैकविꣳशतिरात्रो भवति रुग्वा एकविꣳशो रुचमेव गच्छन्त्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्येकविꣳशोऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै ॥१०॥

अर्वाङ्यज्ञः सं क्रामत्वमुष्मादधि मामभि । ऋषीणां यः पुरोहितः ॥ निर्देवं निर्वीरं कृत्वा विष्कन्धं तस्मिन्हीयतां योऽस्मान्द्वेष्टि । शरीरं यज्ञशमलं कुसीदं तस्मिन्त्सीदतु योऽस्मान्द्वेष्टि ॥ यज्ञ यज्ञस्य यत्तेजस्तेन सं क्राम मामभि । ब्राह्मणानृत्विजो देवान्यज्ञस्य तपसा ते सवाहमा हुवे

॥ इष्टेन॑ प॒क्वमुप॑ ते हुवे सवा॒हम् । सं तै॑ वृञ्जे सुकृ॒तꣳ सम्प्र॒जाम्प॒शून्
॥
प्रै॒षान्त्सा॑मिधे॒नीरा॑घा॒रावाज्य॑भागा॒वाश्रु॑तम्प्र॒त्याश्रु॑त॒मा शृ॑णामि ते ।
प्र॒या॒जा॒नू॒या॒जान्त्स्वि॑ष्टकृत॒मिडा॑मा॒शिष॒ आ वृ॑ञ्जे॒ सुवः॑ ॥ अ॒ग्निनेन्द्रे॑ण॒
सोमे॑न॒ सर॑स्वत्या॒ विष्णु॑ना दे॒वता॑भिः । या॒ज्या॒नु॒वा॒क्या॑भ्या॒मुप॑ ते हुवे
सवा॒हं य॒ज्ञमा द॑दे ते॒ वष॑ट्कृतम् ॥ स्तु॒तꣳ श॒स्त्रम्प्र॑तिग॒रं
ग्रह॒मिडा॑मा॒शिष॒ आ वृ॑ञ्जे॒ सुवः॑ । प॒त्नी॒सं॒या॒जानुप॑ ते हुवे सवा॒हꣳ
स॑मिष्टय॒जुरा द॑दे॒ तव॑ ॥ प॒शून्त्सु॒तम्पु॑रो॒डाश॒ान्त्सव॑ना॒न्योत य॒ज्ञम् ।
दे॒वान्त्सेन्द्रा॒नुप॑ ते हुवे सवा॒हम॒ग्निमु॑खा॒न्त्सोम॑वतो॒ ये च॒ विश्वे॑ ॥११॥

भू॒तम्भव्य॑म्भवि॒ष्यद्व॒षट्त्स्वाहा॒ नम॒ ऋक्सा॒म यजु॒र्वष॒ट्त्स्वाहा॒ नमो॑
गाय॒त्री त्रि॒ष्टुब्जग॑ती॒ वष॒ट्त्स्वाहा॒ नमः॑ पृथि॒व्य॑न्तरि॑क्षं द्यौर्व॒ष॒ट्त्स्वाहा॒
नमो॒ ग्निर्वा॒युः सूर्यो॒ वषट्त्स्वाहा॒ नमः॑ प्रा॒णो व्या॒नो॑ऽपा॒नो व॒षट्त्स्वाहा॒
नमोऽन्नं॑ कृ॒षिर्वृ॒ष्टिर्व॒षट्त्स्वाहा॒ नमः॑ पि॒ता पु॒त्रः पौत्रो॒ व॒षट्त्स्वाहा॒ नमो॒
भूर्भुव॒ः सुव॒र्वष॒ट्त्स्वाहा॒ नमः॑ ॥१२॥

आ मे॑ गृ॒हा भ॑व॒न्त्वा प्र॒जा म आ मा॑ य॒ज्ञो वि॑शतु वी॒र्या॑वान् । आपो॑
दे॒वीर्य॒ज्ञिया॒ मा वि॑शन्तु स॒हस्र॑स्य मा भू॒मा मा प्र हा॑सीत् ॥
आ मे॒ ग्रहो॑ भव॒त्वा पु॑रो॒रुक्स्तु॑तश॒स्त्रे मा वि॑शताꣳ स॒मीची॑ । आ॒दि॒त्या
रु॒द्रा वस॑वो मे सद॒स्याः॑ स॒हस्र॑स्य मा भू॒मा मा प्र हा॑सीत् ॥
आ मा॑ग्निष्टो॒मो वि॑शतू॒क्थ्य॑श्चातिरा॒त्रो मा वि॑शत्वापिशर्व॒रः ।
ति॒रोअ॑ह्निया मा॒ सुहु॑ता॒ आ वि॑शन्तु स॒हस्र॑स्य मा भू॒मा मा प्र हा॑सीत्
॥१३॥

अ॒ग्निना॒ तपोऽन्व॑भव॒ द्वा॒चा ब्रह्म॑ म॒णिना॑ रू॒पाणी॒ न्द्रे॑ण दे॒वान्वाते॑न
प्रा॒णा॒ न्त्सूर्ये॑ण॒ द्यां च॒न्द्रम॑सा॒ नक्ष॑त्राणि
य॒मेन॑ पि॒तॄन्राज्ञा॑ मनु॒ष्या॑न्फ॒लेन॑ नादे॒या॒ न॑जग॒रेण॑
स॒र्पान्व्या॒घ्रेणा॑र॒ण्यान्प॒शू॒ ञ्छ्ये॒नेन॑ पत॒त्रिणो॒ वृष्णाश्वा॑ नृष॒भेण॒ गा

बस्तेनाजा वृष्णिनावी र्व्रीहिणान्नानि यवेनौषधी र्न्यग्रोधेन
वनस्पती नुदुम्बरेणोर्जं गायत्रिया छन्दाँसि त्रिवृता स्तोमान्ब्राह्मणेन
वाचम् ॥१४॥

स्वाहाधिमाधीताय स्वाहा स्वाहाधीतं मनसे स्वाहा स्वाहा मनः
प्रजापतये स्वाहा काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै स्वाहादित्यै
स्वाहादित्यै मह्यै स्वाहादित्यै सुमृडीकायै स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा
सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै स्वाहा पूष्णे स्वाहा पूष्णे
प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरंधिषाय स्वाहा त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय
स्वाहा
त्वष्ट्रे पुरुरूपाय स्वाहा विष्णवे स्वाहा विष्णवे निखुर्यपाय स्वाहा
विष्णवे निभूयपाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१५॥

दद्भ्यः स्वाहा हनूभ्याँ स्वाहो ष्ठाभ्याँ स्वाहा मुखाय स्वाहा
नासिकाभ्याँ स्वाहाक्षीभ्याँ स्वाहा कर्णाभ्याँ स्वाहा पार
इक्षवोऽवार्येभ्यः पक्ष्मभ्यः स्वाहावार इक्षवः पार्येभ्यः पक्ष्मभ्यः स्वाहा
शीर्ष्णे स्वाहा
भ्रूभ्याँ स्वाहा ललाटाय स्वाहा मूर्ध्ने स्वाहा मस्तिष्काय स्वाहा
केशेभ्यः स्वाहा वहाय स्वाहा ग्रीवाभ्यः स्वाहा स्कन्धेभ्यः स्वाहा
कीकसाभ्यः स्वाहा पृष्टीभ्यः स्वाहा पाजस्याय स्वाहा पार्श्वाभ्याँ
स्वाहा अँसाभ्याँ स्वाहा दोषभ्याँ स्वाहा बाहुभ्याँ स्वाहा
जङ्घाभ्याँ स्वाहा श्रोणीभ्या ँ स्वाहो रुभ्या स्वाहाष्ठीवद्भ्याँ स्वाहा
जङ्घाभ्याँ स्वाहा भसदे स्वाहा शिखण्डेभ्यः स्वाहा वालधानाय
स्वाहाण्डाभ्याँ स्वाहा शेपाय स्वाहा रेतसे स्वाहा प्रजाभ्यःस्वाहा
प्रजननाय स्वाहा पद्भ्यः स्वाहा शफेभ्यः स्वाहा लोमभ्यः स्वाहा त्वचे
स्वाहा लोहिताय स्वाहा माँसाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहास्थभ्यः
स्वाहा मज्जभ्यः स्वाहाङ्गेभ्यः स्वाहात्मने स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१६॥

अ॒ञ्ज्ये॒ताय॒ स्वाहा॑ञ्जिस॒क्थाय॒ स्वाहा॑ शिति॒पदे॒ स्वाहा॒ शिति॑ककु॒दे
स्वाहा॑ शिति॒रन्ध्रा॑य॒ स्वाहा॑ शिति॑पृ॒ष्ठाय॒ स्वाहा॑ शि॒त्यꣳसा॑य॒ स्वाहा॑
पु॒ष्प॒कर्णा॑य॒ स्वाहा॑
शि॒त्योष्ठा॑य॒ स्वाहा॑ शिति॒भ्रवे॒ स्वाहा॒ शिति॑भसदे॒ स्वाहा॑ श्वे॒तानू॑काशाय॒
स्वाहा॒ञ्जये॒ स्वाहा॑ ल॒लामा॑य॒ स्वाहासि॑तज्ञवे॒ स्वाहा॑ कृ॒ष्णै॒ताय॒ स्वाहा॑
रोहि॒तै॒ताय॒ स्वाहा॑रु॒णै॒ताय॒ स्वाहे॒दृशा॑य॒ स्वाहा॑ की॒दृशा॑य॒ स्वाहा॑
ता॒दृशा॑य॒ स्वाहा॑ स॒दृशा॑य॒ स्वाहा॒ वि॑सदृशाय॒ स्वाहा॒ सु॒सं॑दृशाय॒ स्वाहा॑
रू॒पाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑ ॥१७॥

कृ॒ष्णाय॒ स्वाहा॑ श्वे॒ताय॒ स्वाहा॑ पि॒शङ्गा॑य॒ स्वाहा॑ सा॒रङ्गा॑य॒ स्वाहा॑रु॒णाय॒
स्वाहा॑ गौ॒राय॒ स्वाहा॑ ब॒भ्रवे॒ स्वाहा॑ नकु॒लाय॒ स्वाहा॒ रोहि॑ताय॒ स्वाहा॒
शोणा॑य॒ स्वाहा॑
श्या॒वाय॒ स्वाहा॑ श्या॒माय॒ स्वाहा॑ पाकु॒लाय॒ स्वाहा॑
सु॒रू॒पाय॒ स्वाहानु॑रूपाय॒ स्वाहा॒विरू॑पाय॒ स्वाहा॒ सरू॑पाय॒ स्वाहा॒
प्रति॑रूपाय॒ स्वाहा॑ श॒बला॑य॒ स्वाहा॑ कम॒लाय॒ स्वाहा॒ पृश्न॑ये॒ स्वाहा॑
पृश्निस॒क्थाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑ ॥१८॥

ओष॑धीभ्य॒ः स्वाहा॒ मूले॑भ्य॒ः स्वाहा॒ तूले॑भ्य॒ः स्वाहा॒ काण्डे॑भ्य॒ः स्वाहा॒
वल्शे॑भ्य॒ः स्वाहा॒ पुष्पे॑भ्य॒ः स्वाहा॒
फले॑भ्य॒ः स्वाहा॑ गृ॒ही॒तेभ्य॒ः स्वाहाग॑ृहीतेभ्य॒ः स्वाहाव॑पन्नेभ्य॒ः स्वाहा॒
शया॑नेभ्य॒ः स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑ ॥१९॥

वन॒स्पति॑भ्य॒ः स्वाहा॒ मूले॑भ्य॒ः स्वाहा॒ तूले॑भ्य॒ः स्वाहा॒ स्कन्धो॑भ्य॒ः स्वाहा॒
शाखा॑भ्य॒ः स्वाहा॑ प॒र्णेभ्य॒ः स्वाहा॒
पुष्पे॑भ्य॒ः स्वाहा॒ फले॑भ्य॒ः स्वाहा॑ गृ॒ही॒तेभ्य॒ः स्वाहाग॑ृहीतेभ्य॒ः
स्वाहाव॑पन्नेभ्य॒ः स्वाहा॒ शया॑नेभ्य॒ः स्वाहा॑ शि॒ष्टाय॒ स्वाहाति॑शिष्टाय॒
स्वाहा॒ परि॑शिष्टाय॒ स्वाहा॒ सꣳशि॑ष्टाय॒ स्वाहो॒च्छि॑ष्टाय॒ स्वाहा॑ रि॒क्ताय॒
स्वाहारि॑क्ताय॒ स्वाहा॒ प्ररि॑क्ताय॒ स्वाहा॒ सꣳरि॑क्ताय॒ स्वाहो॒द्रि॑क्ताय॒

स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥२०॥
इति सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ३

अथ सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ४
बृहस्पतिरकामयत श्रन्मे देवा दधीरन्गच्छेयम्पुरोधामिति स एतं चतुर्विँशतिरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै तस्मै श्रद्देवा अदधतागच्छत्पुरोधां य एवं विद्वाँसश्चतुर्विँशतिरात्रमासते श्रदेभ्यो मनुष्या दधते गच्छन्ति पुरोधां ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्त्य सत्त्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्त्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्ये पशुषु प्रति तिष्ठन्ति बृहद्रथंतराभ्यां यन्तीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति चतुर्विँशतिरात्रो भवति चतुर्विँशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विँशत्यक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै ॥१॥

यथा वै मनुष्या एवं देवा अग्र आसन्तेऽकामयन्तावर्तिम्पाप्मानम्मृत्युमपहत्य दैवीँ सँसदं गच्छेमेति त एतं चतुर्विँशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै तेऽवर्तिम्पाप्मानम्मृत्युमपहत्य दैवीँ सँ सदमगच्छन्य एवं विद्वाँसश्चतुर्विँशतिरात्रमासतेऽवर्तिमेव पाप्मानमपहत्य श्रियं गच्छन्ति श्रीर्हि मनुष्यस्य दैवी सँस ज्ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठ्यः षडहो भवति षड्वा ऋतवः संवत्सरस्तम्मासा अर्धमासा ऋतवः प्रविश्य दैवीँ सँसदमगच्छन्य एवं विद्वाँसश्चतुर्विँशतिरात्रमासते संवत्सरमेव प्रविश्य वस्यसीँ सँसदं

गच्छन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिँशा अवस्ताद्भवन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिँशाः परस्तात्त्रयस्त्रिँशैरेवोभयतोऽवर्तिम्पाप्मानमपहत्य दैवीँ सँसदम्मध्यतो गच्छन्ति पृष्ठानि हि दैवी सँस ज्जामि वा एतत्कुर्वन्ति यत्त्रयस्त्रयस्त्रिँशा अन्वञ्चो मध्येऽनिरुक्तो भवति तेनाजाम्यूर्ध्वानि पृष्ठानि भवन्त्यूर्ध्वाश्छन्दोमा उभाभ्याँ रूपाभ्याँ सुवर्गं लोकं यन्त्य सत्त्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्त्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यम्पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्ये पशुषु प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिँशा अवस्ताद्भवन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिँशाः परस्तान्मध्ये पृष्ठान्युरो वै त्रयस्त्रिँशा आत्मा पृष्ठान्यात्मन एव तद्यजमानाः शर्म नह्यन्तेऽनार्त्यै बृहद्रथंतराभ्यां यन्तीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्षडहो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्ध्वोत्तिष्ठन्ति त्रिवृतोऽधि त्रिवृतमुप यन्ति स्तोमाना सम्पत्त्यै प्रभवाय ज्योतिरग्निष्टोमो भवत्ययं वाव स क्षयोऽस्मादेव तेन क्षयान्न यन्ति चतुर्विँशतिरात्रो भवति चतुर्विँशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुविँशत्यक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धते ऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै ॥२॥

ऋक्षा वा इयमलोमकासीत्साकामयतौषधीभिर्वनस्पतिभिः प्र जायेयेति सैतास्त्रिँशतँ रात्रीरपश्यत्ततो वा इयमोषधीभिर्वनस्पतिभिः प्राजायत ये प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्प्रैव जायन्ते प्रजया पशुभि रियं वा अक्षुध्यत्सैतां विराजमपश्यत्तामात्मन्धित्वान्नाद्यमवारुन्धौषधीर्वनस्पतीन्प्रजाम्पशून्तेनाव र्धत सा जेमानम्महिमानमगच्छद्य एवं विद्वाँस एता आसते विराजमेवात्मन्धित्वान्नाद्यमव रुन्धते वर्धन्ते प्रजया

पशुभिर्जेमानम्महिमानं गच्छन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठ्यः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरं ते संवत्सर एव प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रि॑ँशात्त्रयस्त्रि॑ँशमुप यन्ति यज्ञस्य संतत्या अथो प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रि॑ँशः प्रजापतिमेवारभन्ते प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकवि॑ँशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्भवति पाप्मानमेव तेन निर्दहन्तेऽथो तेजो वै त्रिवृत्तेज एवात्मन्दधते पञ्चदश इन्द्रस्तोमो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेन जायन्त एकवि॑ँशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते चतुर्वि॑ँशो भवति चतुर्वि॑ँशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो एष वै विषूवान्विषूवन्तो भवन्ति य एवं विद्वा॑ँस एता आसते चतुर्वि॑ँशात्पृष्ठान्युप यन्ति संवत्सर एव प्रतिष्ठाय देवता अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रि॑ँशात्त्रयस्त्रि॑ँशमुप यन्ति त्रयस्त्रि॑ँशद्वै देवता देवतास्वेव प्रति तिष्ठन्ति त्रिणवो भवतीमे वै लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति द्वावेकवि॑ँशौ भवतः प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति तस्माद्बहवः प्रजासु वृषाणो यदेते स्तोमा व्यतिषक्ता भवन्ति तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्व्यतिषक्ता व्यतिषज्यन्ते प्रजया पशुभिर्य एवं विद्वा॑ँस एता आसतेऽक्लृप्ता वा एते सुवर्गं लोकं यन्त्युच्चावचान्हि स्तोमानुपयन्ति यदेत ऊर्ध्वाः क्लृप्ताः स्तोमा भवन्ति क्लृप्ता एव सुवर्गं लोकं यन्त्युभयोरेभ्यो लोकयोः कल्पते त्रि॑ँशदेतास्त्रि॑ँशदक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै ॥३॥

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैत्तं देवा येनयेन च्छन्दसानु प्रायुञ्जत तेन नाप्नुवन्त एता द्वात्रि॑ँशत॑ँ रात्रीरपश्यन्द्वात्रि॑ँशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव च्छन्दसा प्रजापतिमाप्त्वाभ्यारुह्य सुवर्गं लोकमायन्य एवं विद्वा॑ँस एता आसते द्वात्रि॑ँशदेता द्वात्रि॑ँशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः

प्रजापतिः स्वेनैव च्छन्दसा प्रजापतिमाप्त्वा श्रियं गच्छन्ति ।१। श्रीर्हि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिँशदेता
द्वात्रिँशदक्षरानुष्टुग्वागनुष्टुप्सर्वामेव वाचमाप्नुवन्ति सर्वे वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि श्रियं गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति
बृहद्रथंतराभ्यां यन्तीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचस्त्र्यहानुपयन्ति प्रत्यङ्त्र्यहो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या
उभयोर्लोकयोर्ऋद्ध्वोत्तिष्ठन्ति द्वात्रिँशदेतास्तासां
यास्त्रिँशत्त्रिँशदक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते ये द्वे अहोरात्रे एव ते उभाभ्याँ रूपाभ्याँ सुवर्गं लोकं यन्त्य तिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै ॥४॥

द्वे वाव दैवसत्त्रे द्वादशाहश्चैव त्रयस्त्रिँशदहश्च
य एवं विद्वाँसस्त्रयस्त्रिँशदहमासते साक्षादेव देवता अभ्यारोहन्ति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति सदृङ्य एवं
विद्वाँसस्त्रयस्त्रिँशदहमासते वि पाप्मना भ्रातृव्येणावर्तन्तेऽहर्भाजो वा एता देवा अग्र आहरन्नहरेकोऽभजताहरेकस्ताभिर्वै ते प्रबाहुगार्ध्नुवन्य एवं विद्वाँसस्त्रयस्त्रिँशदहमासते सर्व एव प्रबाहुगृध्नुवन्ति सर्वे ग्रामणीयम्प्राप्नुवन्ति पञ्चाहा भवन्ति पञ्च वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धते त्रीण्याश्विनानि भवन्ति त्रय इमे लोका एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यथो त्रीणि वै यज्ञस्येन्द्रियाणि तान्येवाव रुन्धते
विश्वजिद्भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै सर्वपृष्ठो भवति सर्वस्याभिजित्यै वाग्वै द्वादशाहो यत्पुरस्ताद्द्वादशाहमुपेयुरनाप्तां वाचमुपेयुरुपदासुकैषां

वाक्स्यादुपरिष्टाद्द्वादशाहमुप यन्त्याप्तामेव वाचमुप यन्ति तस्मादुपरिष्टाद्वाचा वदामोऽवान्तरं वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत यद्दशरात्रो भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एता ँ ह वा उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यद्दशरात्रो यद्दशरात्रो भवति सत्रस्यरद्ध्यै अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते तस्यैवैषा शान्ति द्व्यनीका वा एता रात्रयो यजमाना विश्वजित्सहातिरात्रेण पूर्वाः षोडश सहातिरात्रेणोत्तराः षोडश य एवं विद्वा ँसस्त्रयस्त्रि ँशदहमासत ऐषां द्व्यनीका प्रजा जायतेऽतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै ॥५॥

आदित्या अकामयन्त सुवर्गं लोकमियामेति ते सुवर्गं लोकं न प्राजानन्न सुवर्गं लोकमायन्त एत ँ षट्त्रि ँशद्रात्रमपश्यन्तमाहरनन्तेनायजन्त ततो वै ते सुवर्गं लोकम्प्राजानन्त्सुवर्गं लोकमायन्य एवं विद्वा ँसः षट्त्रि ँशद्रात्रमासते सुवर्गमेव लोकम्प्र जानन्ति सुवर्गं लोकं यन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति ज्योतिरिव पुरस्ताद्दधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै षडहा भवन्ति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्ति चत्वारो भवन्ति चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्य सत्त्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्त्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यम्पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्ये पशुषु प्रति तिष्ठन्ति षट्त्रि ँशद्रात्रो भवति षट्त्रि ँशदक्षरा बृहती बार्हताः पशवो बृहत्यैव पशूनव रुन्धते बृहती छन्दसा ँ स्वाराज्यमाश्नुताश्नुवते स्वाराज्यं य एवं विद्वा ँसः षट्त्रि ँशद्रात्रमासते सुवर्गमेव लोकं यन्त्य तिरात्रावभितो भवतः सुवर्गस्य लोकस्य परिगृहीत्यै ॥६॥

वसिष्ठो हतपुत्रोऽकामयत विन्देय प्रजामभि सौदासान्भवेयमिति स एतमेकस्मान्नपञ्चाशमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सोऽविन्दत प्रजामभि सौदासानभवद्य एवं विद्वा ँस एकस्मान्नपञ्चाशमासते विन्दन्ते प्रजामभि भ्रातृव्यान्भवन्ति त्रयस्त्रिवृतोऽग्निष्टोमा भवन्ति वज्रस्यैव मुख ँ स ँ

श्यन्ति दश पञ्चदशा भवन्ति पञ्चदशो वज्रो ।१। वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्ति षोडशिमद्दशममहर्भवति वज्र एव वीर्यं दधति द्वादश सप्तदशा भवन्त्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तैर्जायन्ते पृष्ठ्यः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरं ते संवत्सर एव प्रति तिष्ठन्ति द्वादशैकविँशा भवन्ति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति विजित्यै षडाश्विनानि भवन्ति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यू नातिरिक्ता वा एता रात्रय ऊनास्तद्यदेकस्यै न पञ्चाशदतिरिक्तास्तद्यद्भूयसीरष्टाचत्वारिँशत ऊनाच्च खलु वा अतिरिक्ताच्च प्रजापतिः प्राजायत ये प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्प्रैव जायन्ते प्रजया पशुभि वैराजो वा एष यज्ञो यदेकस्मान्नपञ्चाशो य एवं विद्वाँस एकस्मान्नपञ्चाशमासते विराजमेव गच्छन्त्यन्नादा भवन्त्यतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै ॥७॥

संवत्सराय दीक्षिष्यमाणा एकाष्टकायां दीक्षेरन्नेषा वै संवत्सरस्य पत्नी यदेकाष्टकैतस्यां वा एष एताँ रात्रिं वसति साक्षादेव संवत्सरमारभ्य दीक्षन्त आर्तं वा एते संवत्सरस्याभि दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तनामानावृतू भवतो व्यस्तं वा एते संवत्सरस्याभि दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तनामानावृतू भवतः फल्गुनीपूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतत्संवत्सरस्य यत्फल्गुनीपूर्णमासो मुखत एव संवत्सरमारभ्य दीक्षन्ते तस्यैकैव निर्या यत्साम्मेघ्ये विषूवान्त्सम्पद्यते चित्रापूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतत्संवत्सरस्य यच्चित्रापूर्णमासो मुखत एव संवत्सरमारभ्य दीक्षन्ते तस्य न का चन निर्या भवति चतुरहे पुरस्तात्पौर्णमास्यै दीक्षेरन्तेषामेकाष्टकायां क्रयः सम्पद्यते तेनैकाष्टकां न च्छम्बट्कुर्वन्ति तेषां पूर्वपक्षे सुत्या सम्पद्यते पूर्वपक्षम्मासा अभि सम्पद्यन्ते ते पूर्वपक्ष उत्तिष्ठन्ति तानुत्तिष्ठत ओषधयो वनस्पतयोऽनूत्तिष्ठन्ति तान्कल्याणी कीर्तिरनूत्तिष्ठत्यरात्सुरिमे यजमाना इति तदनु सर्वे राध्नुवन्ति ॥८॥

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति ये सत्रमुपयन्त्यभीन्धत एव दीक्षाभिरात्मानꣳ श्रपयन्त उपसद्भिर्द्वाभ्यां लोमाव द्यन्ति द्वाभ्यां त्वचं द्वाभ्यामसृद्द्वाभ्यांम्माꣳसं द्वाभ्यामस्थि द्वाभ्यांम्मज्ञानमात्मदक्षिणं वै सत्रमात्मानमेव दक्षिणां नीत्वा सुवर्गं लोकं यन्ति शिखामनु प्र वपन्त ऋद्ध्या अथो रघीयाꣳसः सुवर्गं लोकमयामेति ॥९॥

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यतिरात्रः परमो यज्ञक्रतूनां कस्मात्तम्प्रथममुप यन्तीत्येतद्वा अग्निष्टोमम्प्रथममुप यन्त्यथोक्थ्यमथ षोडशिनमथातिरात्रमनुपूर्वमेवैतद्यज्ञक्रतूनुपेत्य तानालभ्य परिगृह्य सोममेवैतत्पिबन्त आसते ज्योतिष्टोमम्प्रथममुप यन्ति ज्योतिष्टोमो वै स्तोमानाम्मुखं मुखत एव स्तोमान्प्र युञ्जते ते सꣳस्तुता विराजमभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरूग्विराट्सुवर्गमेव तेन लोकं यन्ति रथंतरं दिवा भवति रथंतरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः केन तदजामीति सौभरं तृतीयसवने ब्रह्मसामम्बृहत्तन्मध्यतो दधति विधृत्यै तेनाजामि ॥१०॥

ज्योतिष्टोमम्प्रथममुप यन्त्यस्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्ति गोष्टोमं द्वितीयमुप यन्त्यन्तरिक्ष एव तेन प्रति तिष्ठन्त्यायुष्टोमं तृतीयमुप यन्त्यमुष्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुयदेतान्स्तोमानुपयन्त्येष्वेव तल्लोकेषु सत्रिणः प्रतितिष्ठन्तो यन्ति ते सꣳस्तुता विराजमभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरूग्विराडूर्जमेवाव रुन्धते ते न क्षुधार्तिमार्च्छन्त्यक्षोधुका भवन्ति क्षुत्सम्बाधा इव हि सत्रिणोऽग्निष्टोमावभितः प्रधी तावुक्थ्या मध्ये नभ्यं तत्तदेतत्परियद्देवचक्रं यदेतेन ।२।षडहेन यन्ति देवचक्रमेव समारोहन्त्यरिष्ट्यै ते स्वस्ति समश्नुवते षडहेन यन्ति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्त्युभयतो ज्योतिषा यन्त्युभयत एव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठन्तो यन्ति द्वौ षडहौ भवतस्तानि द्वादशाहानि सम्पद्यन्ते द्वादशो वै पुरुषो द्वे सक्थ्यौ

द्वौ बाहू आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गानि स्तनौ द्वादशौ तत्पुरुषमनु पर्यावर्तन्ते त्रयः षडहा भवन्ति तान्यष्टादशाहानि सम्पद्यन्ते नवान्यानि नवान्यानि नव वै पुरुषे प्राणास्तत्प्राणाननु पर्यावर्तन्ते चत्वारः षडहा भवन्ति तानि चतुर्विँशतिरहानि सं पद्यन्ते चतुर्विँशतिरर्धमासाः संवत्सरस्तत्संवत्सरमनु पर्यावर्तन्तेऽप्रतिष्ठितः संवत्सर इति खलु वा आहुर्वर्षीयान्प्रतिष्ठाया इत्येतावद्वै संवत्सरस्य ब्राह्मणं यावन्मासो मासिमास्येव प्रतितिष्ठन्तो यन्ति ॥११॥

मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृद्ध्या पर्णो ब्रह्मणा प्लक्षो मेधेन न्यग्रोधश्चमसै रुदुम्बर ऊर्जा गायत्री छन्दोभि स्त्रिवृत्स्तोमैरवन्तीः स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं त्वा प्रियाणां वर्षिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिँ हवामहे वसो मम ॥१२॥

कूप्याभ्यः स्वाहा कूल्याभ्यः स्वाहा विकर्याभ्यः स्वाहावट्याभ्यः स्वाहा खन्याभ्यः स्वाहा ह्रद्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः स्वाहा सरस्याभ्यः स्वाहा वैशन्तीभ्यः स्वाहा पल्वल्याभ्यः स्वाहा वर्ष्याभ्यः स्वाहावर्ष्याभ्यः स्वाहा ह्रादुनीभ्यः स्वाहा पृष्वाभ्यः स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा स्थावराभ्यः स्वाहा नादेयीभ्यः स्वाहा सैन्धवीभ्यः स्वाहा समुद्रियाभ्यः स्वाहा सर्वाभ्यः स्वाहा ॥१३॥

अद्भ्यः स्वाहा वहन्तीभ्यः स्वाहा परिवहन्तीभ्यः स्वाहा समन्तं वहन्तीभ्यः स्वाहा शीघ्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा शीभं वहन्तीभ्यः स्वाहो ग्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा भीमं वहन्तीभ्यः स्वाहाम्भोभ्यः स्वाहा नभोभ्यः स्वाहा महोभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१४॥

यो अर्वन्तं जिघाँसति तमभ्यमीति वरुणः । परो मर्तः परः श्वा ॥
अहं च त्वं च वृत्रहन्त्सम्बभूव सनिभ्य आ । अरातीवा चिदद्रिवोऽनु नौ

शूर मꣳसतै भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥
अभि क्रत्वेन्द्र भूरध ज्मन्न ते विव्यङ्ङहिमानꣳ रजाꣳसि । स्वेना हि
वृत्रꣳ शवसा जघन्थ न शत्रुरन्तं विविदद्युधा ते ॥१५॥

नमो राज्ञे नमो वरुणाय नमोऽश्वाय नमः प्रजापतये
नमोऽधिपतयेऽधिपतिरस्यधिपतिम्मा कुर्वधिपतिरहम्प्रजानाम्भूयासं मां
धेहि मयि धेह्युपाकृताय स्वाहालब्धाय स्वाहा हुताय स्वाहा ॥१६॥

मयोभूर्वातो अभि वातूस्रा ऊर्जस्वतीरोषधीरा रिशन्ताम् ।
पीवस्वतीर्जीवधन्याः पिबन्त्ववसाय पद्वते रुद्र मृड ॥
याः सरूपा विरूपा एकरूपा यासामग्निरिष्ट्या नामानि वेद । या
अङ्गिरसस्तपसेह चक्रुस्ताभ्यः पर्जन्य महि शर्म यच्छ ॥ या देवेषु
तनुवमैरयन्त यासाꣳ सोमो विश्वा रूपाणि वेद । ता अस्मभ्यम्पयसा
पिन्वमानाः प्रजावतीरिन्द्र गोष्ठे रिरीहि ॥
प्रजापतिर्मह्यमेता रराणो विश्वैर्देवैः पितृभिः संविदानः । शिवाः सतीरुप
नो गोष्ठमाकस्तासां वयम्प्रजया सꣳ सदेम ॥
इह धृतिः स्वाहेह विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमतिः स्वाहा
महीमू षु सुत्रामाणम् ॥१७॥

किꣳ स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किꣳ स्विदासीद्बृहद्वयः । किꣳ
स्विदासीत्पिशङ्गिला किꣳ स्विदासीत्पिलिप्पिला ॥
द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्व आसीद्बृहद्वयः ।
रात्रिरासीत्पिशङ्गिलाविरासीत्पिलिप्पिला ॥
कः स्विदेकाकी चरति क उ स्विज्जायते पुनः । किꣳ स्विद्धिमस्य
भेषजं किꣳ स्विदावपनम्महत् ॥
सूर्य एकाकी चरति चन्द्रमा जायते पुनः । अग्निर्हिमस्य
भेषजम्भूमिरावपनम्महत् ॥
पृच्छामि त्वा परमन्तम्पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिम् ।

पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम ॥
वेदिमाहुः परमन्तम्पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिम् । सोममाहुर्वृष्णो
अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योम ॥१८॥

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा नयति कश्चन । स सस्त्यश्वकः ॥
सुभगे काम्पीलवासिनि सुवर्गे लोके सम्प्रोरावाथाम् ।
आहमजानि गर्भधमा त्वमजासि गर्भधम् ।
तौ सह चतुरः पदः सम्प्र सारयावहै ।
वृषा वाँ रेतोधा रेतो दधातू त्सक्थ्योर्गृदं धेह्यञ्जिमुदञ्जिम्मन्वज । य
स्त्रीणां जीवभोजनो य आसां बिलधावनः । प्रिय स्त्रीणामपीच्यः । य
आसां कृष्णे लक्ष्मणि सर्दिगृदिम्परावधीत् ॥
अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यभति कश्चन । ससस्त्यश्वकः ॥
ऊर्ध्वामेनामुच्छ्र्यताद्वेणुभारं गिराविव । अथास्या मध्यमेधताँ शीते
वाते पुनन्निव ॥
अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यभति कश्चन । ससस्त्यश्वकः ॥ यद्धरिणी
यवमत्ति न पुष्टम्पशु मन्यते । शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति ॥
अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यभति कश्चन । ससस्त्यश्वकः ॥
इयं यका शकुन्तिकाहलमिति सर्पति । आहतं गभे पसो नि जल्गुलीति
धाणिका ॥
अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यभति कश्चन । ससस्त्यश्वकः ॥
माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य रोहतः । प्र सुलामीति ते पिता गभे
मुष्टिमतँसयत् ॥
दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः ।
सुरभि नो मुखा करत्प्र ण आयुँषि तारिषत् ॥
आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ॥
यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ॥
तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः
॥१९॥

भू र्भुवःसुव र्वसवस्त्वाऽञ्जन्तु गायत्रेण च्छन्दसा रुद्रास्स्त्वाञ्जन्तु त्रैष्टुभेन
च्छन्दसादित्यास्त्वाञ्जन्तु जागतेन च्छन्दसा ॥ यद्वातो अपो अगमदिन्द्रस्य
तनुवम्प्रियाम् । एतँ स्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमा वर्तयासि नः ॥
लाजी३ञ्छाची३न्यशो ममा३म् ।
यव्यायै गव्याया एतद्देवा अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापते ॥
युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तम्परि तस्थुषः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥
युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥
केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुषद्भिरजायथाः ॥२०॥

प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहापानाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहा
संतानेभ्यः स्वाहा परिसंतानेभ्यः स्वाहा पर्वभ्यः स्वाहा संधानेभ्यः
स्वाहा शरीरेभ्यः स्वाहा
यज्ञाय स्वाहा दक्षिणाभ्यः स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा
लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥२१॥

सिताय स्वाहासिताय स्वाहाभिहिताय स्वाहा नभिहिताय स्वाहा युक्ताय
स्वाहायुक्ताय स्वाहा सुयुक्ताय स्वाहो द्युक्ताय स्वाहा विमुक्ताय स्वाहा
प्रमुक्ताय स्वाहा वञ्चते स्वाहा परिवञ्चते स्वाहा संवञ्चते स्वाहानुवञ्चते
स्वाहो द्वञ्चते स्वाहा यते स्वाहा
धावते स्वाहा तिष्ठते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥२२॥

इति सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ४

अथ सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रपाठकः ५

गावो वा एतत्सत्रमासताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि नो जायन्ता इति कामेन
तासां दश मासा निषण्णा आसन्नथ शृङ्गान्यजायन्त ता
उदतिष्ठन्नरात्स्मेत्यथ यासां नाजायन्त ताः
संवत्सरमाप्त्वोदतिष्ठन्नरात्स्मेति यासां चाजायन्त यासां च न ता
उभयीरुदतिष्ठन्नरात्स्मेति गोसत्त्रं वै संवत्सरो य एवं विद्वाँसः

संवत्सरमुपयन्त्यृध्नुवन्त्येव तस्मात्तूपरा वार्षिकौ मासौ पत्वा चरति सत्राभिजितꣳ ह्यस्यै तस्मात्संवत्सरसदो यत्किं च गृहे क्रियते तदाप्तमवरुद्धमभिजितं क्रियते समुद्रं वा एते प्र प्लवन्ते ये संवत्सरमुपयन्ति यो वै समुद्रस्य पारं न पश्यति न वै स तत उदेति संवत्सरो वै समुद्रस्तस्यैतत्पारं यदतिरात्रौ य एवं विद्वाꣳसः संवत्सरमुपयन्त्यनार्ता एवोदृचं गच्छन्ती यं वै पूर्वोऽतिरात्रोऽसावुत्तरो मनः पूर्वो वागुत्तरः प्राणः पूर्वोऽपान उत्तरः प्ररोधनम्पूर्व उदयनमुत्तरो ज्योतिष्टोमो वैश्वानरोऽतिरात्रो भवति ज्योतिरिव पुरस्ताद्दधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै चतुर्विꣳशः प्रायणीयो भवति चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवत्सरः प्रयन्त एव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति तस्य त्रीणि च शतानि षष्टिश्च स्तोत्रीयास्तावतीः संवत्सरस्य रात्रय उभे एव संवत्सरस्य रूपे आप्नुवन्ति ते सꣳस्थित्या अरिष्ट्या उत्तरैरहोभिश्चरन्ति षडहा भवन्ति षड्वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति गौश्चायुश्च मध्यतः स्तोमौ भवतः संवत्सरस्यैव तन्मिथुनम्मध्यतो दधति प्रजननाय ज्योतिरभितो भवति विमोचनमेव तच्छन्दाꣳस्येव तद्विमोकं यन्त्यथो उभयतोज्योतिषैव षडहेन सुवर्गं लोकं यन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्त्यासते केन यन्तीति देवयानेन पथेति ब्रूयाच्छन्दाꣳसि वै देवयानः पन्था गायत्री त्रिष्टुब्जगती ज्योतिर्वै गायत्री गौस्त्रिष्टुगायुर्जगती यदेते स्तोमा भवन्ति देवयानेनैव ।५। तत्पथा यन्ति समानꣳ साम भवति देवलोको वै साम देवलोकादेव न यन्त्य न्याअन्या ऋचो भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचो मनुष्यलोकादेवान्यमन्यं देवलोकमभ्यारोहन्तो यन्त्य भिवर्तो ब्रह्मसामम्भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिवृत्त्या अभिजिद्भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै विश्वजिद्भवति विश्वस्य जित्यै मासिमासि पृष्ठान्युप यन्ति मासिमास्यतिग्राह्या गृह्यन्ते मासिमास्येव वीर्यं दधति मासाम्प्रतिष्ठित्या उपरिष्टान्मासाम्पृष्ठान्युप यन्ति तस्मादुपरिष्टादोषधयः फलं गृह्णन्ति ॥१॥

गावो वा एतत्सत्रमासताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि सिषासन्तीस्तासां दश

मासा निषंण्णा आसन्नथ शृङ्गाण्यजायन्त ता अंब्रुवन्नरात्स्मोत्तिंष्ठामाव तं कामंमरुत्स्महि येन कामेंन न्यषंदामेति तासामु त्वा अंब्रुवन्नर्धा वा यावंतीर्वासामहा एवेमौ द्वादशौ मासौ संवत्सरँ सम्पाद्योत्तिंष्ठामेति तासां द्वादशे मासि शृङ्गाणि प्रावंर्तन्त श्रद्धया वाश्रंद्धया वा ता इमा यास्तूंपरा उभय्यो वाव ता आंर्ध्नुवन्याश्च शृङ्गाण्यसंन्वन्याश्चोर्जमवारुंन्धत ध्नौति दशसु मासूत्तिष्ठंन्नृध्नोति द्वादशसु य एवं वेदं पदेन खलु वा एते यंन्ति विन्दति खलु वै पदेन यन्तद्वा एतदृद्धमयंनं तस्मादेतद्गोसनि ॥२॥

प्रथमे मासि पृष्ठान्युपं यन्ति मध्यम उपं यन्त्युत्तम उपं यन्ति तदाहुर्यां वै त्रिरेकस्याह्न उपसीदंन्ति दुह्नं वै सापंराभ्यां दोहाभ्यां दुहेऽथ कुतः सा धोंक्ष्यते यां द्वादंश कृत्वं उपसीदन्तीतिं संवत्सरँ सम्पाद्योत्तमे मासि सकृत्पृष्ठान्युपेंयुस्तद्यजंमाना यज्ञम्पशूनवं रुन्धते समुद्रं वा एतेऽनवारमंपारम्प्र प्लंवन्ते ये संवत्सरमुंपयन्ति यद्बृहद्रथंतरे अन्वर्जेयुर्यथा मध्यें समुद्रस्यं प्लवमन्वर्जेयुस्तादृक्तदनुत्सर्गम्बृहद्रथंतराभ्यामित्वा प्रंतिष्ठां गंच्छन्ति सर्वेंभ्यो वै कामेंभ्यः संधिर्दुहे तद्यजंमानाः सर्वान्कामानवं रुन्धते ॥३॥

समान्यं ऋचों भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचों मनुष्यलोकादेव न यंन्त्यन्यदंन्यत्सामं भवति देवलोको वै सामं देवलोकादेवान्यमंन्यम्मनुष्यलोकम्प्रत्यवरोहंन्तो यन्ति जगंतीमग्र उपं यन्ति जगंतीं वै छन्दाँसि प्रत्यवंरोहन्त्याग्रयणं ग्रहां बृहत्पृष्ठानिं त्रयस्त्रिँशँ स्तोमास्तस्माज्ज्यायाँसं कनीयान्प्रत्यवंरोहति वैश्वकर्मणो गृंह्यते विश्वांन्येव तेन कर्माणि यजंमाना अवं रुन्धत आदित्यो गृंह्यत इयं वा अदिंतिरस्यामेव प्रतिं तिष्ठन्त्यन्योंऽन्यो गृह्येते मिथुनत्वाय प्रजात्या अवान्तरं वै दंशरात्रेणं प्रजापंतिः प्रजा अंसृजत यद्दंशरात्रो भवंति प्रजा एव तद्यजंमानाः सृजन्त एताँ ह वा उंदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यद्दंशरात्रो यद्दंशरात्रो भवंति सत्रस्यर्द्ध्या अथो यदेव

पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते तस्यैवैषा शान्तिः ॥४॥

यदि सोमौ सꣳसुतौ स्यातांम्महति रात्रियै प्रातरनुवाकमुपाकुर्यात्पूर्वो
वाचम्पूर्वो देवताः पूर्वश्छन्दाꣳसि वृङ्क्ते वृषण्वतीम्प्रतिपदं
कुर्यात्प्रातःसवनादेवैषामिन्द्रं वृङ्क्तेऽथो खल्वाहुः सवनमुखेसवनमुखे
कार्येति सवनमुखात्सवनमुखादेवैषामिन्द्रं वृङ्क्ते संवेशायोपवेशाय
गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या अनुष्टुभः पङ्क्त्या अभिभूत्यै स्वाहा छन्दाꣳसि
वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरेवैषां छन्दाꣳसि वृङ्क्ते सजनीयꣳ शस्यं
विहव्यꣳ शस्यमगस्त्यस्य कयाशुभीयꣳ शस्यमेतावद्वा अस्ति
यावदेतद्यावदेवास्ति तदेषां वृङ्क्ते यदि प्रातःसवने कलशो दीर्येत
वैष्णवीषु शिपिविष्टवतीषु स्तुवीरन्यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते विष्णुं
तच्छिपिविष्टमभ्यति रिच्यते
तद्विष्णुः शिपिविष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यथो
अतिरिक्तेनैवातिरिक्तमाप्त्वाव रुन्धते यदि मध्यंदिने दीर्येत
वषट्कारनिधनꣳ साम कुर्युर्वषट्कारो वै यज्ञस्य प्रतिष्ठा
प्रतिष्ठामेवैनद्गमयन्ति यदि तृतीयसवन एतदेव ॥५॥

षडहैर्मासान्त्सम्पाद्याहरुत्सृजन्ति षडहैर्हि
मासान्त्सम्पश्यन्त्य र्धमासैर्मासान्त्सम्पाद्याहरुत्सृजनत्यर्धमासैर्हि
मासान्त्सम्पश्यन्त्य मावायया मासान्त्सम्पाद्याहरुत्सृजन्त्यमावास्यया हि
मासान्त्सम्पश्यन्ति पौर्णमास्या मासान्त्सम्पाद्याहरुत्सृजन्ति पौर्णमास्या
हि मासान्त्सम्पश्यन्ति यो वै पूर्ण आसिञ्चति परा स सिञ्चति
यः पूर्णादुदचति प्राणमस्मिन्त्स दधाति यत्पौर्णमास्या
मासान्त्सम्पाद्याहरुत्सृजन्ति संवत्सरायैव तत्प्राणं दधति तदनु सत्त्रिणः
प्राणन्ति यदहर्नोत्सृजेयुर्यथा दृतिरुपनद्धो विपतत्येवꣳ संवत्सरो वि
पतेदार्तिमार्च्छेयुर्यत्पौर्णमास्या मासान्त्सम्पाद्याहरुत्सृजन्ति संवत्सरायैव
तदुदानं दधति तदनु सत्त्रिण उदनन्ति
नार्तिमार्च्छन्ति पूर्णमासे वै देवानाꣳ सुतो यत्पौर्णमास्या

मासान्त्सम्पाद्याहरुत्सृजन्ति देवानामेव तद्यज्ञेन यज्ञम्प्रत्यवरोहन्ति वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यत्षडहसंतत॑ सन्तमथाहरुत्सृजन्ति प्राजापत्यम्पशुमालभन्ते
प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञ॑ सं तन्वन्ति
यन्ति वा एते सवनाद्येऽहरुत्सृजन्ति तुरीयं खलु वा एतत्सवनं यत्सान्नाय्यं यत्सान्नाय्यम्भवति तेनैव सवनान्न यन्ति समुपहूय भक्षयन्त्येतत्सोमपीथा ह्येतर्हि यथायतनं वा एतेषा॑ सवनभाजो देवता गच्छन्ति येऽहरुत्सृजन्त्यनुसवनम्पुरोडाशान्निर्वपन्ति यथायतनादेव सवनभाजो देवता अव रुन्धतेऽष्टाकपालान्प्रातःसवन एकादशकपालान्माध्यंदिने सवने द्वादशकपाला॑स्तृतीयसवने छन्दा॑स्येवाप्त्वाव रुन्धते वैश्वदेवं चरुं तृतीयसवने निर्वपन्ति वैश्वदेवं वै तृतीयसवनं तेनैव तृतीयसवनान्न यन्ति ॥६॥

उत्सृज्यां३ नोत्सृज्या३मिति मीमा॑सन्ते ब्रह्मवादिनस्तद्वाहुरुत्सृज्यमेवेत्य मावास्य यां च पौर्णमास्यां चोत्सृज्यमित्याहुरेते हि यज्ञं वहत इति ते त्वाव नोत्सृज्ये इत्याहुर्ये अवान्तरं यज्ञम्भेजाते इति या प्रथमा व्यष्टका तस्यामुत्सृज्यमित्याहुरेष वै मासो विशर इति नादिष्टमुत्सृजेयु यदादिष्टमुत्सृजेयुर्यादृशे पुनः पर्याप्लावे मध्ये षडह स्य सम्पद्येत षडहैर्मासान्त्सम्पाद्य यत्सप्तममहस्तस्मिन्नुत्सृज्येयु स्तदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेयुरैन्द्रं दधीन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपाल मग्नेर्वै वसुमतः प्रातःसवनं यदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्भागिनीं कुर्वन्ति सवनमष्टाभिरुप यन्ति यदैन्द्रं दधि भवतीन्द्रमेव तद्भागधेयान्न च्यावयन्ती न्द्रस्य वै मरुत्वतो माध्यंदिन॑ सवनं यदिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्भागिनीं कुर्वन्ति सवनमेकादशभिरुप यन्ति विश्वेषां वै देवानामृभुमतां तृतीयसवनं यद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपन्ति देवता एव तद्भागिनीः कुर्वन्ति सवनं

द्वादशभिरुप यन्ति प्राजापत्यम्पशुमा लभन्ते यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञस्यानानुसर्गाया भिवर्त इतः षण्मासो ब्रह्मसामम्भवति ब्रह्म वा अभिवर्तो ब्रह्मणैव तत्सुवर्गं लोकमभिवर्तयन्तो यन्ति प्रतिकूलमिव हीतः सुवर्गो लोक इन्द्र क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा । शिक्षा नो अस्मिन्पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमही त्यमुत आयता षण्मासो ब्रह्मसामम्भवत्ययं वै लोको ज्योतिः प्रजा ज्योतिरिममेव तल्लोकम्पश्यन्तोऽभिवदन्त आ यन्ति ॥७॥

देवानां वा अन्तं जग्मुषामिन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तत्क्रोशेनावारुन्धत तत्क्रोशस्य क्रोशत्वं यत्क्रोशेन चात्वालस्यान्ते स्तुवन्ति यज्ञस्यैवान्तं गत्वेन्द्रियं वीर्यमव रुन्धते सत्त्रस्यर्द्ध्याहवनीयस्यान्ते स्तुवन्त्यग्निमेवोपद्रष्टारं कृत्वर्द्धिमुप यन्ति प्रजापतेर्हृदयेन हविर्धानेऽन्तः स्तुवन्ति प्रेमाणमेवास्य गच्छन्ति श्लोकेन पुरस्तात्सदसः स्तुवन्त्यनुश्लोकेन पश्चाद्यज्ञस्यैवान्तं गत्वा श्लोकभाजो भवन्ति नवभिरध्वर्युरुद्गायति नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधाति सर्वा ऐन्द्रियो भवन्ति प्राणेष्वेवेन्द्रियं दधत्य प्रतिहताभिरुद्गायति तस्मात्पुरुषः सर्वाण्यन्यानि शीर्ष्णोऽङ्गानि प्रत्यचति शिर एव न पञ्चदश रथंतरम्भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धते सप्तदशं बृहदन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशम्भद्रं द्विपदासु प्रतिष्ठित्यै पत्न्य उप गायन्ति मिथुनत्वाय प्रजात्यै प्रजापतिः प्रजा असृजत सोऽकामयतासामहं राज्यम्परीयामिति तासां राजनेनैव राज्यम्पर्यैत्तद्राजनस्य राजनत्वं यद्राजनम्भवति प्रजानामेव तद्यजमाना राज्यम्परि यन्ति पञ्चविंशम्भवति प्रजापतेराप्त्यै पञ्चभिस्तिष्ठन्तः स्तुवन्ति देवलोकमेवाभि जयन्ति पञ्चभिरासीना मनुष्यलोकमेवाभि जयन्ति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते पञ्चधा विनिषद्य स्तुवन्ति पञ्च दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्ये कैकयास्तुतया समायन्ति दिग्भ्य एवान्नाद्यं सम्भरन्ति ताभिरुद्गातोद्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यं सम्भृत्य तेज आत्मन्दधते तस्मादेकः प्राणः

सर्वाण्यङ्गान्यवत्यथो यथा सुपर्ण उत्पतिष्यञ्छिर उत्तमं कुरुत एवमेव तद्यजमानाः प्रजानामुत्तमा भवन्त्यासन्दीमुद्गाता रोहति साम्राज्यमेव गच्छन्ति प्लेङ्ख होता नाकस्यैव पृष्ठ रोहन्ति कूर्चावध्वर्युर्ब्रध्नस्यैव विष्टपं गच्छन्त्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वम्प्रति तिष्ठन्त्यथो आक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानाः कुर्वते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै ॥८॥

अर्क्येण वै सहस्रशः प्रजापतिः प्रजा असृजत ताभ्य इलान्देनेरां लूतामवारुन्द्ध यदर्क्यम्भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त इलान्दं भवति प्रजाभ्य एव सृष्टाभ्य इरां लूतामव रुन्धते तस्माद्या समा सत्र समृद्धं क्षोधुकास्ता समाम्प्रजा इष ह्यासामूर्जमाददते या समां व्यृद्धमक्षोधुकास्ता समाम्प्रजा न ह्यासामिषमूर्जमाददत उत्क्रोदं कुर्वते यथा बन्धान्मुमुचाना उत्क्रोदं कुर्वत एवमेव तद्यजमाना देवबन्धान्मुमुचाना उत्क्रोदं कुर्वत इषमूर्जमात्मन्दधाना वाणः शततन्तुर्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्याजिं धावन्त्यनभिजितस्याभिजित्यै दुन्दुभीन्त्समाघ्नन्ति परमा वा एषा वाग्या दुन्दुभौ परमामेव वाचमव रुन्धते भूमिदुन्दुभिमा घ्नन्ति यैवेमां वाक्प्रविष्टा तामेवाव रुन्धतेऽथो इमामेव जयन्ति सर्वा वाचो वदन्ति सर्वासां वाचामवरुद्ध्या आर्द्रे चर्मन्व्यायच्छेते इन्द्रियस्यावरुद्ध्या आन्यः क्रोशति प्रान्यः शंसति
य आक्रोशति पुनात्येवैनान्त्स यः प्रशंसति पूतेष्वेवान्नाद्यं दधात्यृषिकृतं च वा एते देवकृतं च पूर्वैर्मासैरव रुन्धते यद्भूतेच्छदा सामानि भवन्त्युभयस्यावरुद्ध्यै यन्ति वा एते मिथुनाद्ये संवत्सरमुपयन्त्यन्तर्वेदि मिथुनौ सम्भवतस्तेनैव मिथुनान्न यन्ति ॥९॥

चर्माव भिन्दन्ति पाप्मानमेवैषामव भिन्दन्ति माप रात्सीर्माति व्यात्सीरित्याह सम्प्रत्यैवैषाम्पाप्मानमव भिन्दन्त्युदकुम्भानधिनिधाय दास्यो मार्जालीयम्परि नृत्यन्ति पदो निघ्नतीरिदम्मधुं गायन्त्यो मधु वै देवानाम्परममन्नाद्यं परममेवान्नाद्यमव रुन्धते पदो नि घ्नन्ति महीयामेवैषु

दधति ॥१०॥

पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सम्प्लोष्यते स्वाहा
सम्प्लवमानाय स्वाहा सम्प्लुताय स्वाहा
मेधायिष्यते स्वाहा मेघायते स्वाहा मेघिताय स्वाहा मेघाय स्वाहा
नीहाराय स्वाहा निहाकायै स्वाहा
प्रासचाय स्वाहा प्रचलाकायै स्वाहा विद्योतिष्यते स्वाहा विद्योतमानाय
स्वाहा संविद्योतमानाय स्वाहा
स्तनयिष्यते स्वाहा स्तनयते स्वाहो ग्रँ स्तनयते स्वाहा वर्षिष्यते
स्वाहा वर्षते स्वाहाभिवर्षते स्वाहा परिवर्षते स्वाहा संवर्षते
स्वाहानुवर्षते स्वाहा
शीकायिष्यते स्वाहा शीकायते स्वाहा शीकिताय स्वाहा प्रोषिष्यते
स्वाहा प्रुष्णते स्वाहा परिप्रुष्णते स्वाहो द्ग्रहीष्यते स्वाहो दृह्णते
स्वाहो दृहीताय स्वाहा
विप्लोष्यते स्वाहा विप्लवमानाय स्वाहा विप्लुताय स्वाहातप्स्यते
स्वाहातपते स्वाहो ग्रमातपते स्वाह ग्भ्यः स्वाहा यजुर्भ्यः स्वाहा
सामभ्यः स्वाहाङ्गिरोभ्यः स्वाहा वेदेभ्यः स्वाहा गाथाभ्यः स्वाहा
नाराशँसीभ्यः स्वाहा रैभीभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥११॥

दत्वते स्वाहादन्तकाय स्वाहा प्राणिने स्वाहाप्राणाय स्वाहा मुखवते
स्वाहामुखाय स्वाहा नासिकवते स्वाहानासिकाय स्वाहाक्षणवते
स्वाहानसिकाय स्वाहाकर्णिने स्वाहाकर्णकाय स्वाहा शीर्षणवते
स्वाहाशीर्षकाय स्वाहा पद्वते स्वाहापादकाय स्वाहा प्राणते
स्वाहा प्राणते स्वाहा वदते स्वाहावदते स्वाहा
पश्यते स्वाहापश्यते स्वाहा शृणवते स्वाहाशृणवते स्वाहा मनस्विने
स्वाहामनसे स्वाहा रेतस्विने स्वाहारेतस्काय स्वाहा प्रजाभ्यः स्वाहा
प्रजननाय स्वाहा लोमवते स्वाहालोमकाय स्वाहा त्वचे स्वाहात्वक्काय
स्वाहा चर्मणवते स्वाहाचर्मकाय स्वाहा लोहितवते स्वाहालोहिताय

स्वाहा माꣳसन्वते स्वाहामाꣳसकाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहास्नावकाय स्वाहास्थन्वते स्वाहानस्थिकाय स्वाहा मज्ञन्वते स्वाहामज्ञकाय स्वाहाङ्गिने स्वाहानङ्गाय स्वाहात्मने स्वाहानात्मने स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥१२॥

कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तु विष्णुस्त्वा युनक्त्वस्य यज्ञस्यर्द्ध्यै मह्यꣳ संनत्या अमुष्मै कामायायुषे त्वा प्राणाय त्वापानाय त्वा व्यानाय त्वा व्युष्ट्यै त्वा रय्यै त्वा राधसे त्वा घोषाय त्वा पोषाय त्वाराद्घोषाय त्वा प्रच्युत्यै त्वा ॥१३॥

अग्नये गायत्राय त्रिवृते राथंतराय वासन्तायाष्टाकपाल इन्द्राय त्रैष्टुभाय पञ्चदशाय बार्हताय ग्रैष्मायैकादशकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्यो जागतेभ्यः सप्तदशेभ्यो वैरूपेभ्यो वार्षिकेभ्यो द्वादशकपालो मित्रावरुणाभ्यामानुष्टुभाभ्यामेकविꣳशाभ्यां वैराजाभ्याꣳ शारदाभ्याम्पयस्या बृहस्पतये पाङ्क्ताय त्रिणवाय शाक्वराय हैमन्तिकाय चरुः सवित्र आतिच्छन्दसाय त्रयस्त्रिꣳशाय रैवताय शैशिराय द्वादशकपालोऽदित्यै विष्णुपत्न्यै चरु रग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालोऽनुमत्यै चरुः काय एककपालः ॥१४॥

यो वा अग्नावग्निः प्रह्रियते यश्च सोमो राजा तयोरेष आतिथ्यं यदग्नीषोमीयोऽथैष रुद्रो यश्चीयते यत्संचितेऽग्नावेतानि हवीꣳषि न निर्वपेदेष एव रुद्रोऽशान्त उपोत्थाय प्रजाम्पशून्यजमानस्याभि मन्येत यत्संचितेऽग्नावेतानि हवीꣳषि निर्वपति भागधेयेनैवैनꣳ शमयति नास्य रुद्रोऽशान्त उपोत्थाय प्रजाम्पशूनभि मन्यते दश हवीꣳषि भवन्ति नव वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव यजमाने दधात्यथो दशाक्षरा विराडन्नंविराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यृ तुभिर्वा एष च्छन्दोभिः स्तोमैः पृष्ठैश्चेतव्य इत्याहुर्यदेतानि हवीꣳषि निर्वपत्यृतुभिरेवैनं छन्दोभिः स्तोमैः पृष्ठैश्चिनुते दिशः सुषुवाणेनाभिजित्या इत्याहुर्यदेतानि हवीꣳषि

निर्वपति दिशामभिजित्या एतया वा इन्द्रं देवा अयाजयन्तस्मादिन्द्रसव एतया मनुम्मनुष्यास्तस्मान्मनुसवो यथेन्द्रो देवानां यथा मनुर्मनुष्याणामेवम्भवति य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते दिग्वतीः पुरोऽनुवाक्या भवन्ति सर्वासां दिशामभिजित्यै ॥१५॥

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव । य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥
उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते द्यौर्महिमा नक्षत्राणि रूपमादित्यस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा ॥१६॥

य आत्मदा बलदा यस्य विश्व उपासते प्रशिषं यस्य देवाः । यस्य च्छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥
उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते पृथिवी महिमौषधयो वनस्पतयो रूपमग्निस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा ॥१७॥

आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायता मास्मिन्राष्ट्रे राजन्य इषव्यः शूरो महारथो जायतां दोग्ध्री धेनु र्वोढानड्वा नाशुः सप्तिः पुरन्धिर्योषा जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवास्य यजमानस्य वीरो जायतां निकामेनिकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलिन्यो न ओषधयः पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम् ॥१८॥

आक्रान्वाजी पृथिवीमग्निं युजमकृत वाज्यर्वाक्रान्वाज्यन्तरिक्षं वायुं युजमकृत वाज्यर्वा द्यां वाज्याक्रँस्त सूर्यं युजमकृत वाज्यर्वाग्निस्ते वाजिन्युङ्ङनु त्वारभे स्वस्ति मा सम्पारय वायुस्ते वाजिन्युङ्ङनु त्वारभे स्वस्ति मा सम्पारयादित्यस्ते वाजिन्युङ्ङनु त्वारभे स्वस्ति मा सम्पारय प्राणधृगसि प्राणम्मे दृँह व्यानधृगसि व्यानं मे दृँहा पानधृगस्यपानं मे दृँह चक्षुरसि चक्षुर्मयि धेहि श्रोत्रमसि श्रोत्रं

मयि धेह्या युरस्यायुमयि धेहि ॥ १९ ॥

जज्ञि बीजं वर्ष्टा पुर्जन्यः पक्ता सुस्यꣳ सुप्पिला ओषधयः स्वधिचरणेयꣳ सूपसदनोऽग्निः स्वध्यक्षमन्तरिक्षꣳ सुपावः पवमानः सूपस्थाना द्यौः शिवमसौ तपन्यथापूर्वमहोरात्रे पञ्चदशिनोर्धमासा स्त्रिꣳशिनो मासाः क्लृप्ता ऋतवः शान्तः संवत्सरः ॥ २० ॥

आग्नेयोऽष्टाकपालः सौम्यश्चरुः सावित्रोष्टाकपालः पौष्णश्चरूरौद्रश्चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालो मृगाखरे यदि नागच्छेदग्नयेऽꣳहोमुचेऽष्टाकपालः सौर्यम्पयो वायव्य आज्यभागः ॥२१॥

अग्नयेऽꣳहोमुचेऽष्टाकपाल इन्द्रायाꣳहोमुच एकादशकपालो मित्रावरुणाभ्यामागोमुग्भ्याम्पयस्या वायोसावित्र आगोमुग्भ्यां चरु रश्विभ्यामागोमुग्भ्यां धाना मरुद्ध्य एनोमुग्भ्यः सप्तकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्य एनोमुग्भ्यो द्वादशकपालोऽनुमत्यै चरु रग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालो द्यावापृथिवीभ्यामꣳहोमुग्भ्यां द्विकपालः ॥२२॥

अग्नये समनमत्पृथिव्यै समनमद्यथाग्निः पृथिव्या समनमदेवम्मह्यम्भद्राः संनतयः सं नमन्तु वायवे समनमदन्तरिक्षाय समनमद्यथा वायुरन्तरिक्षेण सूर्याय समनम द्दिवे समनमद्यथा सूर्यो दिवा चन्द्रमसे समनम न्नक्षत्रेभ्यः समनमद्यथा चन्द्रमा नक्षत्रैर्वरुणाय समनम दद्भ्यः समनमद्यथा वरुणोऽद्भिः साम्ने समनम दृचे समनमद्यथा सामर्चा ब्रह्मणे समनमत्क्षत्राय समनमद्यथा ब्रह्म क्षत्रेण राज्ञे समनम द्विशे समनमद्यथा राजा विशा रथाय समनम दश्वेभ्यः समनमद्यथा रथोऽश्वैः प्रजापतये समनम द्भूतेभ्यः समनमद्यथा प्रजापतिर्भूतैः समनमदेवम्मह्यम्भद्राः संनतयः सं नमन्तु ॥२३॥

ये ते पन्थानः सवितः पूर्व्यासोऽरेणवो वितता अन्तरिक्षे । तेभिर्नो अद्य

पृथिभिः सुगेभी रक्षा च नो अधि च देव ब्रूहि ॥
नमोऽग्नये पृथिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि नमो
वायवेऽन्तरिक्षक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि नमः सूर्याय
दिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि ॥२४॥

यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरो वेद शीर्षण्वान्मेध्यो भवत्युषा वा अश्वस्य
मेध्यस्य शिरः सूर्यश्चक्षुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रं दिशः पादा
अवान्तरदिशाः पर्शवोऽहोरात्रे निमेषोऽर्धमासाः पर्वाणि मासाः
संधानान्यृतवोऽङ्गानि संवत्सर आत्मा रश्मयः केशा नक्षत्राणि रूपं
तारका अस्थानि नभो माँसान्योषधयो लोमानि वनस्पतयो वाला
अग्निर्मुखं वैश्वानरो व्यात्तं समुद्र उदरमन्तरिक्षम्पायुर्द्यावापृथिवी आण्डौ
ग्रावा शेपः सोमो रेतो यज्जञ्जभ्यते तद्वि द्योतते यद्विधूनुते तत्स्तनयति
यन्मेहति तद्वर्षति वागेवास्य वाग्गहुर्वा अश्वस्य जायमानस्य महिमा
पुरस्ताज्जायते रात्रिरेनम्महिमा पश्चादनु जायत एतौ वै
महिमानावश्वमभितः सम्बभूवतुर्हयो देवानवहदर्वासुरान्वाजी
गन्धर्वानश्वो मनुष्यान्त्समुद्रो वा अश्वस्य योनिः समुद्रो बन्धुः ॥२५॥

इति सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रपाठकः ५
इति सप्तमं काण्डं सम्पूर्णम् ७

इति तैत्तिरीयसंहिता समाप्ता